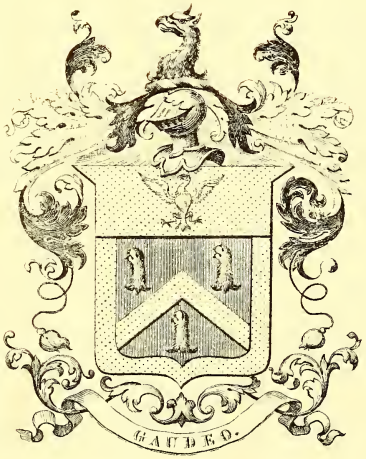

John Carter Brown.

This Ed: not on Sale.

Nieuwe en seer Nauwkeurige
Reijse
door de Spaensche van Westindien
THOMAS GAGE
met verscheijde Curieuse placten
Voorsien overgeset door
H.V.Q.

T' AMSTERDAM, BY W. DE COUP, W. LAMSVELD,
PH. VERBEEK EN J. LAMSVELD. 1700.

RPJCB

Nieuwe ende seer naeuwkeurige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE;

Met seer curieuse soo Land-kaerten als Historische Figueren verciert ende met twee Registers voorsien.

Overgeset door

H. V. Q.

Den Tweeden Druk.

t'AMSTERDAM,

By WILLEM. DE COUP, WILLEM LAMSVELT, PHILIP VERBEEK en JOHANNES LAMSVELT, Boekverkoopers. Anno 1700.

R.P.I.C.B.

AEN DE

JOHN CARTER BROWN

Edele ende Mogende Heeren Gedeputeerde

STATEN

s'Lands van UTRECHT.

Edele ende Mogende Heeren,

MYNE HEEREN.

HEt daegelijckſche werck van die geene, welcke haer verſtand in de goede letteren oeffenen, beſtaet of in het aen den dagh brengen, uytleggen ende verklaeren van oude ende vremde Autheuren, of in deſelve in andere Taelen over te ſetten, of oock eyndelijck in het maecken van nieuwe Boecken.

De Heer Lomeier, in ſijn Boeck de Bibliothecis, geeft de Overſetters de tweede rangh, ſeggende daer by, dat haer werck ſwaer, heerlijck ende voordeeligh is; Swaer, ſoo om de kenniſſe der Taelen, welcke grondigh moet weſen, als om den arbeydt die het klaar uyt-drucken ende betraghten van eens anders concepten altoos mede-brenght; Heerlijck, om dat door die overſettingen den luyſter der Taelen vermeerdert, ende de bepaelinge der ſelver wijder uytgebreyd werd; ende voordeeligh, om dat,

daer door, het geene eene Natie ende Taele als eygen was, ten beſte ende nutte van het geheele menſchelijcke Geſlaghte kan komen te gedyen.

Hier om is het, dat het oock ſelve de Maghtighſte Koningen niet verdrooten heeft, veel wercks van deſe ſoorte van Studie te maecken; Het is door ordre en ſorge van Ptolomæus Philadelphus, *dat wy de beroemde Tranſlatie des Bijbels, van de twee-en-ſeventigh Overſetters, hebben, ende de geleerdſte Lieden in alle Eeuwen, die, nae de verloſſinge der Iſraëliten uyt de Babyloniſche Gevanckeniſſe, verlopen zijn, hebben ſigh hier in geoeffent, gelijck als ſulcks blijkt uyt de* Targumim, *zijnde de oudſte Chaldeeuſche beknopte uytbreydinge welcke de Jooden hebben, ende de Geleerde beſluyten uyt* Nehem. VIII. 9. *dat ſulcks al ten tijde* Eſræ *ſijn aenvangh heeft genomen.*

Het Getal is ſeer groot, van die geene, welcke onder de eerſte Chriſtenen de Heylige Schriften in verſcheydene Taelen hebben overgeſet; Auguſtinus *ſeght hier van* in ſijn II. Boeck van de Chriſtelijcke Leere op het elfde Capittel; Men kan die geene, welcke de Schriftuere uyt de Hebreeuſche in de Grieckſche Taele hebben overgebracht, tellen, maer dat is niet mogelijck ten opſighte van de Latijnſche Overſetters. *Onder de Oud-vaders heeft ſigh* Hyeronymus *ſeer in dit ſlag van Studie vermaeckt, hebbende hy een Boeck aen* Pammachus *geſchreven, in het welcke hy de reghte wijſe van over te ſetten aenwijſt, oock betuyght hy, dat hy het leven van* Antonius *uyt de Grieckſche in de Latijnſche ſpraecke gebracht heeft, ſoo wel als het Boeck van* Dydimus *van den H. Geeſt, ende veele dingen uyt* Origenes. Hilarius *heeft oock het ſelve gedaen ten opſighte van eenige uyt-leggingen over het Boeck* Jobs, *ende over eenige* Pſalmen.

Wanneer nu, nae die ſchrickelijke verwoeſtinge der Gotten, *de goede letteren als op een nieuw, in* Italien, Duytsſland *ende andere gedeelten van* Europa, *herboren wierden, hebben ſigh de geleerdſte Lieden dier Eeuwe, als om ſtrijd, tot het over-ſetten van*

van Boecken begeven. Haeren meesten arbeyd besteedden sy ontrent de Grieckschе Schrijvers; Gregorius Typhernas *gaf doe, aen die geene, die de Taele in dewelcke* Strabo *heeft geschreven, niet verstonden, sijne beschrijvinge van* Africa *ende* Asia *in het Latijn.* Marcilius Ficinus *settede de Wercken van* Plato *over, gelijck oock die van* Plotinus, Jamblichus, Syhesius *ende* Psellus, *waer over hy door* Julius Cæsar Scaliger *in het getal der Helden ofte als Vergode-Zielen gesteld werd door dese Verssen.*

Sancta anima & cælum tibi tu quæ sæpe fuisti,
Spira in me rari flamina pura boni.
Ter cæli socia es; ter magni civis Olympi;
Ter comes, in gremium pulchra recepta, Dei.
Cum fluis ex astris; Divi Monumenta Platonis,
Cum capis; & nunc te cum Jovis aula Capit.

Veele hebben getracht Aristoteles *een andere dan sijne natuerlijcke Taele te doen spreecken, selve de* Arabiers *hebben hem in de haere willen sien; Onder die geene die hem in het Latijn hebben gesocht te brengen, heeft onder de oude* Boëthius *de voor-rangh, onder die geene, die laeter gekomen zijn, werd deselve betwist tusschen* Guilielmus Budæus, *den Cardinael* Bessarion, Nicenus, Theodorus Gaza, *ende andere.* Georgius Trapezuntius *heeft het Boeck van* Eusebius *van de Euangelische voorbereydinge overgeset, ende het selve aen* Nicolaus V. *Paus van Roomen opgedragen, van dewelcke hy nevens* Laurentius Valla, Petrus Candidus December, Georgius Castellanus *ende* Demetrius, *alleen om de oversettinge, seer bemind ende geacht wierd.* Nicolaus Perottus *Bisschop van* Sipontus *heeft* Polybius *Getranslateert, ende de* Turcksche *Keyser* Selym *Soone van* Bajaseth, *heeft de* Commentaria *van* Julius Cæsar *in sijne Taele doen brengen.*

De voorgemelde Paus Nicolaus V. *een Voorstander van alle Geleerde van sijnen tijd, was seer begeerigh om* Homerus *in de oude*

oude Romeynſche *Taele te ſien*; *Veele ſtelden haere kraghten, te ſijne tijde, daer over te werck, dogh maer een, te weten* Horatius Romanus, *wierd'er gevonden, die ſijn geſlepen verſtand konde voldoen, ende door het Klerck-Ampt van de ſoo genaemde Apoſtoliſche Kaemer, ende verdere groote beloften bewogen zijnde, heeft hy de* Ilias *begonnen ende eenige Boecken van deſelve overgeſet.* Laurentius Valla *ende* Angelus Politianus *hebben aen het ſelve werck mede haere daegen ende naghten te koſt gehangen*; Nicolaus Valla *heeft deſelve* Ilias *van* Homerus *ende oock* Heſiodus *in Latijnſche Helden-verſſen aen de wereld doen ſien, doch die geene, welcke haer alle, hier in, heeft overtroffen, was een Hooghduytſcher* Helius Eobanus *uyt het Land van* Heſſen, *welcker arbeyd* Jacobus Mycillus *met de volgende verſſen heeft gepreſen.*

Mæonidem Latia memorantem prælia voce,
Verſaque in Auſonios Dorica verba modos,
Caſtraque cum caſtris Danaum mutata Latinis,
Et cum Romanis pallia Græca togis;
Rem toties cœptam, ſed nulli rite paractam,
Serior en ætas attamen iſta dedit.
Hanc laudem multi Vatum petiêre priorum,
Sed propriam ſolus quam ferat Heſſus habet.

Laurentius Valla, *te* Napels *gekomen zijnde, om den Coningh* Alphonſus *te begroeten, heeft, ten ſijne verſoecke,* Herodotus *overgeſet, doch door eene ontijdige dood wegh geruckt zijnde, heeft hy de laetſte hand aen ſijn werck niet konnen leggen. De Koningh evenwel, beval datmen ſijne Schriften, ſoo als ſy waeren, van* Roomen *te* Napels *ſoude brengen, en deede die met ſorge in ſijne Boeck-kaemer op-ſluyten*; *deſe overſettinge heeft* Henricus Stephanus *naemaels geſuyvert ende in het net gebracht, ſoo wel als die van* Herodianus, *welcke* Politianus *de Latijnſche Taele hadde doen ſpreecken, hoewel ſijne Benyders ſeggen ſulcks het werck*

van

van Gregorius Typhernas *te weſen, ende dat hem dat door* Politianus *op ſijn dood-bedde ontnomen was.*

Leonhardus Aretinus *heeft eenige Tractaeten van* Xenophon, Plutarchus, Ariſtoteles *ende* Plato *overgeſet, ende in het vertaelen van geſeyden* Plutarchus *hebben mede gearbeyd* Leonhardus Juſtinianus, Guarinus Veronenſis, *en* Donatus Acciaiolus. *Twee* Duytſchers *hebben beſtaen alle de Wercken van den geſeyden Autheur te tranſlateren, te weten,* Guiljelmus Xylander, *ende* Hermannus Cruſerius *van* Campen, *welcke laetſte de Hertogen van* Gelder, Carel *van* Egmond, *ende* Willem *van* Cleve *als Raedt gedient heeft; te vooren hadde hy in de Medicynen geſtudeert, ende eenige Wercken van* Galenus *in ſtaet gebracht, om verſtaen te werden van die geene, welcke in de* Grieckſche *Taele niet geoeffent waeren.* Jacobus Amiot, *Leer-meeſter van* Carel IX. *ende* Henrick III. *Koningen van* Vranckrijck, *heeft den ſelven Autheur niet alleen* Franſch *doen ſpreecken, maer daer toe noch de* Poëmenica *van* Longus, *de* Æthiopica *van* Heliodorus *ende* Diodorus Siculus *vertaelt; ſelve onſen* Eraſmus *heeft eenige dingen uyt de* Moralia *van* Plutarchus *ende veele uyt de Wercken van* Lucianus *overgeſet.* Johannes Leland *van* Londen *geboren, floreerde in het Jaer* 1546. *onder* Henrick VIII. *Koningh van* Engeland, *hy was ſijn Biliothecaris; de plaetſen en ſaecken, welcke in dat Rijk, door verloop van Jaren, niet bekend waeren, wees hy, uyt de beſte Autheuren, weder aen, ende, op dat ſy, van een yder, des te beter ſouden verſtaen werden, ſettede hy deſelve, in de doenmaels gebruycklijcke Taele, over.* Thomas Morus, Philippus Melanchthon, Urſinus Velius, Johannes Sleydanus, Jacobus Micyllus, *hebben daer over mede gearbeyd.* Sigiſmundus Geſenius *wendde veele moeyten aen in het Tranſlateren der* Grieckſche *Schrijvers, hy ſtierf in het Jaer* 1554. *altoos tegens de armoede geworſteld hebbende.* Eraſmus *oordeelde dat hy beter Fortuyne waardigh was, volgens het getuygeniſſe van* Thuan. Hiſt. lib. 13. *Maer, om hier af te ſcheyden, men ſoude konnen bewijſen dat* Apollonius, Ariſtarchus,

ſtarchus, Didymus, Herodianus, Eratoſtenes, Callimachus, Varro, Julius Cæſar, *ende meer dan twee-honderd andere, ſoo oude* Grieken *als* Romeynen, *hier van haar werckgemaeckt, ofte ten minſten geſchreven hebben; ende ſoo werd jegenwoordigh het oude* Grieckenland *ende* Latium *in* Vranckryck, *als verplaetſt, door de ſorgen van de Heer van* Ablancourt *en andere, om te ſwijgen van die geene, welcke ſigh in ons Vaderland, hier in, met lof ende voordeel laeten gebruycken.*

M. Adam *Verhaeld in het leven van* Bugenhaegen, *hoe dat hy alle Jaren, op dien dagh, op dewelcke* Lutherus *nevens ſijne Mede-arbeyders, de overſettinge des Bijbels, in het* Hooghduytſch, *hadde voleyndight, ſijne Vrienden op een heerlijck Gaſtmael gewoon was te onthaelen, ende ſoo, als het Feeſt van die Translatie te vieren.*

Ick hebbe dit voor af laeten gaen, ED. MOG. HEEREN, *om de onkundige den mondt te ſtoppen, welcke dickmaelen den naem van een* Tranſlateur, *als by manier van verwijtinge, gebruycken, niet wetende wat arbeyd ende kenniſſe daer toe vereyſcht, ende wat nut, daer door, aen het Gemeene-beſte werd toegebracht.*

Den Autheur deſes Boecks, droegh het ſelve op, aen die geene, welcke, te ſijne tijde, het hooghſte Gebied in Engeland *voerde, ende ick, hebbende ſedert het Jaer* 1654. *in U ED: MOG: Provintie gewoont, ende mijne geringe kenniſſe alleen verkregen door de goede ſorge, welke door U ED: MOG: Ordre, in ende omtrent U ED: MOG: Laege ende Hooge Schoolen werd onderhouden, vinde my verpligt, het ſelve aen U ED: MOG: op te offeren, beſtaende mijn hooghſte geluck daer in dat ick kan ſeggen,* a Vobis principium, *waer by my de danckbaerheydt dwinght te voegen,* Vobis deſinet.

Priolus *ſeght, in de Voor-reeden van ſijn Boeck de* Rebus Gallicis; Inter domeſticas ærumnas fœtus hic natus eſt, quem lincturus eram, ſi licuiſſet; *ick kan dit ED: MOG: HEEREN mede met groote redenen ſeggen, maer ben evenwel verſeeckert*

dat

dat men geene sin-fouten in dese mijne Translatie sal vinden; Ick vreese meer dat de onkundige, vremd sullen aghten, dat ick U *ED: MOG: een Reysiger opdraege, maer dat die weten, dat naest Luyden van letteren, de goede Reysigers, de eerste rangh onder de Onderdaenen van een Republijcke houden, ende dat die geene, welcke de eerste, na* Ferdinandus Magellanes, *ende* François Draeck, *den Aerd-klood beseylt heeft,* Olivier *van* Noordt *was, zijnde in dese Stad van* Utrecht *geboren, waer by komt, dat de grootste Vloote, die oyt of oyt, deselve Reyse gedaen heeft, gecommandeert wierde door den* Amersfoortschen Jaques l'Hermite.

Men kan hier by doen, dat den yver in onse Religions-genooten verkouwende, ende de bitterheyd der Weder-partyders toenemende, het met veele van onse Gemeente, helaes! soo gesteld is, datmen, even als de Doctoren de bittere Pillen vergulden, het geene tot stichtinge streckt, met een weereldlijck kleed moet omhangen, wilmen het van alle de weereld geleesen hebben; ende ick kan niet twyffelen ofte den Heerlijcken naem van U *ED: MOG: welke dit Boeck de eere heeft van in sijn voor-hoofd te dragen, sal het selve doen doorblaederen, van soodaenige onser Geloofs ende Land-Genooten, die het anders niet souden aensien; Oock is dit de oorspronck der Dedicatien; dese reedenen bewogen* Cicero *ende andere, haere Boeken aen, aen de Weereld voor Geleerde, Voester-Heeren ende Aenqueeckers der Geleerde bekent zijnde Personen, op te draegen, soodaenige dan sullen hier op pag:* 304. 306. 308. 310. *en* 311. *sien dat alle wat of een Bisschop van* Condom *(welkers kraghtighste wederlegginge Preservativ genaemt wy nu onder handen hebben, ende binnen agt dagen,* GODT *de voorste, het ligt sullen doen sien) ofte yemand anders der Roomsgesinden moge schrijven, haer alleen werd afgeperst door onse tegenspreeckinge, ende, dat de Luyden van die Gemeente, daer sy geene partye vinden, altoos ten verderve snellen, altoos de oude kneghten blyven; ende altoos de, in haer, onuytwisselijcke teeckenen van het Geestelijcke Babel behouden. Ende hier mede bidde ick de goede* GODT U *ED: MOG:*

nae ziele ende licchaem te ſegenen, ende ons alle de genaede te doen, van, onder U ED: MOG: Regeeringe, ſoodaenigh ons leven, ſoodanig ons doen en laten aen te ſtellen, dat wy deſe Provintie, welcke, om onſer ſonden wil, ſoo deerlijck is verwoeſt geworden, weder mogen in den ouden ſtaet herſteld ſien, tot het welcke, ſoo het aen ons niet gebreeckt, U ED: MOG: aengewende ſorgen ende arbeyd ons groote hoope geven; blijvende ick onderwijlen

ED: MOG: HEEREN

U ED: MOG:

Verpligten ende Getrouwen
Onderdaen ende Dienaer

H. V. QUELLENBURGH.

VOOR-

VOOR-REDEN
TOT DEN
LEESER.

HEt scheen, nae wy een oneyndigh getal Historien van de eerste Spaensche Conquesten in America hadden gesien, dat wy niet meer hadden te wenschen, om onse curieusheyd op dat subject te voldoen, als een beschrijvinge van de jegenwoordige toestant van haere Colonien in die quartieren.

Maer nae dat haer hare Staet-kunde, hadde, by verloop van tijdt, doen verbieden, het geene de ydelheyd ende de snorkerye van sommige, in den beginne, nopende die ontdeckinge, hadde gemeen gemaekt, soo scheen het dat wy naeulijks anders, dan by wege van een Miracul, souden konnen kennisse krijgen, van dat geene, dat sy, met soo veele sorge, nu meer dan een eeuwe voor ons hebben verborgen gehouden.

In der waerheydt, de rigoureuse Wetten die sy nopende de Indiën gemaeckt hebben, betuygen genoegh, tot hoe verre, haere yversught is uytgeborsten, aengesien sy haer niet vernoeght hebben, met het verbod aen alle Vremden gedaen, van, op verbeurte des levens, daer in te komen; maer oock gewilt, dat het selve sigh soude uytstrecken, over hare eygene Onderdanen, uytgesondert alleen de natuerlijcke inboorlingen van de Koninckrijcken van *Leon* ende Castilien, gelijck wy sulcks sien

uyt het boeck van *el Padre Frey Pedro Simon Provincial de San Franciſco*, een van haer beſte Autheuren; welcke ſeght, dat Carel de vijfde, door een particulier privilegie, het Gouvernement van *Guyana*, gaf aen *Dom Hieronimo de Ortal*, en dat ten opſighte van ſijne groote dienſten ende extraordinaire merites, hoewel hy van *Saragoſſa*, Hooft-ſtadt van *Arragon*, geboortigh was.

Sy hebben dat ſelve beleyd naukeurighlijck tot op deſen dag toe in *America* gevolght; en door dien de Provincie van Nieuw Spaignien een van de rijckſte is die ſy daer beſitten, hebbende ſy, tot gerijf van de Commercie van deſelve, een byſondere Vloote, welcke Jaerlijcks een reyſe nae *Vera-Cruz* met een ongeloovelijck profijt doet, ſoo ſijn ook daer door ſoo wel de Gouverneurs als de Viceroy ſelve, veel exacter, om het inkomen van deſelve aen Vremde te beletten, als men in *Peru* wel doet, om dat die Provincie op de Zuyd-Zee gelegen is.

Dat is de reden, om dewelcke wy het verhael, dat *Thomas Gage* ons daer van heeft geſchreven, niet genoegh konnen aghten, ſoo ten aenſien van de ſeltſaemheyt ende naukeurigheyt met dewelcke hy aenteeckent alle het geene hy aenmerckenswaerdigh heeft gerencontreert, geduerende ſijn verblijf, ſoo te *Mexico*, als in de andere principaelſte Steden van Nieuw-Spaignien, als ten opſighte van de verſcheydene wegen, die hy, ſoo te Zee, als te Lande, gebruyckt heeft.

Hy en heeft ſigh niet vernoeght (om ſoo te ſpreecken) met alleen in te treden in het Heylige der Heyligen der Spaigniaerden, maer ſelve leght hy ons de verborgentheden (welcke ſy met groote vlijt voor ons verberghden) daer van uyt; en men kan ſeggen, dat die Natie niet heeft opgehouden ondoorgrondelijck te zijn, dan nae dat onſen Autheur ons daer van de ſecreten geopenbaert heeft, en een ſtil-ſwijgen, van bynae twee eeuwen, gebroocken, uytgevende eene beſchrijvinge, die de aen-

aengenaemſte is, van alle die geene, die in langen tijdt het light beſchout hebben.

Daar zijn'er weynige die met ſoo reghtvaerdigen titul als de deſe mogen ſingulier genoemt werden, en ſoomen hedensdaegs in het algemeen ſmaeck vint in wercken van deſe ſoorte, ſoo behoortmen dit voor een oneyndelijck getal van andere te ſtellen, om de ſeltſaeme dingen die het beſchrijft.

Het kan oock een groot voordeel toebrengen ſoo aen de Geographie en Navigatie, als aen de Commercie, behalven de byſondere kenniſſe die het ons geeft van de ſterckte ende ſwackheydt ſoo der Zee-plaetſen, als van die geene, die dieper landewaert in leggen; van den verouderden haet die de naturelle Spaigniaerden toe-dragen aen die geene die in die nieuwe werelt geboren worden; van den af-keer die haere Slaeven ſelve van haer hebben, en van die van veele Indiaenſche Natien die ſigh noyt aen haere overheerſchinge hebben konnen onderwerpen, en die haer jock, om dat ſy dat onverdraeghlijck vonden, hebben afgeworpen.

Behalven de onderregtingen die hy geeft, kanmen nog veele andere trecken uyt die dingen die hem overgekomen zijn, en hy beſchrijft ons deſelve ſoo wel, datmen, ſonder het te voelen; deel neemt aen alle het geene hem gebeurt.

De byſondere beſchrijvingen, die in het meeſte gedeelte van de vremde Hiſtorien verveelen, zijn in deſe t'eenemael nootſaeckelijck, om de ſtoffen, daer in verhandelt, te verſtaen.

Ick hoope, dat, nae het geene ick nu geſeght hebbe, den Leſer het niet voor onaengenaem ſal hebben, dat ick hem ſegge, dat onſen Schrijver was een Man van aenſien, van een Roomsgeſinde ende ſeer illuſtre familie in Engelandt, en dat ſijn outſte Broeder Gouverneur van *Oxford* was, wanneer wijlen den Koningh van Groot-Britannien, geduerende de Inlantſche troublen van ſijn Rijk, ſigh aldaer in het Jaer van 1645. met ſijne Armée reti-

retireerde. Hy wierde, noch seer jongh zijnde, nae Spaignien, om sijne studien te voltrecken, gesonden; hy begaf sigh daer in de Ordre van de Dominicaenen, en weynigh tijds daer nae tot een Reyse nae de Philippijnen; in de qualiteyt van Missionaris ofte Sendelingh.

Hy embarqueerde sig te *Cadix* op die Scheepen welcke men gemeenlijck de Vloot noemt, en dat om onderscheyt tusschen haer ende de Gallioenen te maecken, dat die Scheepen zijn die nae *Terra Firma* gaen, en te *Cartagena* ende *Porto-Velo* havenen, en sigh daar van daen nae de *Havana* begeven, om weder nae Spaignien te keeren. Maer de Vloot van *Cadix* seylende, steeckt reght over nae Nieuw-Spaignien, en landt in de Haven van *Vera-Cruz*, welcke de naeste aen *Mexico*, (de Hooft-stadt van het Rijk ende de gewoonlijke verblijf-plaetse van den Vice-roy) is; en nae dat sy aldaer haere vragt heeft ingenomen, seylt sy nae de *Havana*, van waer de Vloot ende de Gallioenen, wanneer sy op een ende deselve tijdt klaer zijn, dickmaels in compagnie nae Spaignien oversteecken.

Ick remarquere dit hier alleen om onderscheyt te maecken tusschen die twee Vlooten, welcke veele confunderen.

Onse Missionaris dan, zijnde te *Mexico* gekomen, ende sigh aldaer eenigen tijdt uytgerust hebbende, was genootsaeckt op een Landt-huys, het welke de Jacobijnen dighte by die Hooft-stadt hebben, te gaen, en in het selve, een tijdt langh, een soorte van een beproevinge uyt te staen, om sigh, met sijne Confraters, (voor en al eer sigh nae *Acapulco*, een Haven op de Zuyd-Zee, alwaer men sigh embarqueert om nae *Manilla*, Hooft-stadt van de Philippijnen te gaen, te begeven) des te bequamer tot dat employ te maecken.

Hy vont daer soo veel smaek in de soetigheden van het leven der Monicken in Nieuw-Spaignien, en ontsingh daer soo groote af-keer, door het verhael datmen hem dede van de Philippijnen

pijnen, dat hy, met twee van ſijne Confraters, reſolveerde een andere wegh te lande te nemen, om ſigh tot een min gevaerlijcke Miſſie ofte Sendinge te begeven.

Eer hy van *Mexico* af-ſcheyt, ſoo geeft hy ons eene beſchrijvinge van die Hooft-ſtadt, ons niet alleen haere tegenwoordige maer oock haere voorledene toeſtant voor oogen ſtellende, gelijk hy ook doet van hare omleggende Plaetſen ende Landeryen, van de manieren der Volckeren die daar in woonen, ſoo Europers, als *Criolen*, ingeborenen van het Landt, Mulatten, en ſwarte Slaeven, als oock van haere verſcheydene intereſten, van haere Kerckelijke en Wereltlijke Regeeringe, van haren Koophandel, ende generalijk van alle het geene dat hem aenmerckens-waerdigh heeft geſchenen, ſoo binnen als buyten die groote, en voor deſen ſoo vermaerde, Stadt, welcke ſulcks, door hare rijckdommen, grootte en bovengewoonlijke gelegentheydt, oock noch is, ſullende dit de ſtoffe zijn van het eerſte boeck.

De beſchrijvinge die hy daer op voorſtelt van de remarcabelſte Plaetſen rontomme *Mexico*, ende van verſcheydene Provincien welcke hy door-reyſt, ſedert ſijn vertreck van die Stadt tot aen *Guatimala*, en is niet minder naeukeurigh, obſerverende hy in deſelve alles wat hy aenteeckenens-waerdigh ontmoet, en dat ſal de materie van het tweede boeck zijn.

Hy vervolght, beſchrijvende ons het Gouvernement, de Rijckdommen ende de grootte van de Stadt van *Guatimala*, en van de onderhorige Landen en Steden, en verſcheydene hem overgekomene voorvallen.

Hy leerdde aldaer de Taelen van verſcheyde Volckeren, die hem niet alleen dienden om deſelve te catechiſeren ende te onderwijſen, maer oock om ſigh van veele particulariteyten te informeren, van dewelcke hy ons, ſonder dat geene kenniſſe ſouden hebben konnen geven.

Het Ampt van Prieſter, het welcke hy in veele, ſig ſeer

 wijdt

wijdt uytstreckende Parochien, waer nam, gaf hem een grondige kenniſſe van het herte van die Volckeren, en hy drongh door dat middel door, tot hare grootſte geheymeniſſen, geduerende den tijdt van tien a twaelf jaeren, welcke hy haren Paſtoor was.

Het verhael van het geene hy in ſoo veele jaeren remarcabels geſien heeft, de Geographiſche beſchrijvinge van dat Landt, den handel die aldaer omgaet, met de beſchrijvinge van de Chocolate, de verſcheydene manieren om die te bereyden, en die van andere drancken, ſullen die dingen zijn, uyt dewelcke het derde boeck ſal beſtaen.

Het vierde ſal behelſen ſijne Reyſe van het Vleck *Petapa* tot aen de Stad van *Grenada*, welke de Hooft-ſtad van *Nicarágua* is, nevens eene naukeurige beſchrijvinge van alle de tuſſchen beyden leggende Landen, met haere coſtuymen ende des Autheurs voorvallen.

Oock ſijn eerſte embarquement op de Noord-Zee om nae *Porto-Velo* te ſeylen, het nemen van het Schip in het welcke hy was door een Slaef die de Spanjaerden ontlopen zijnde nu een Hollantſche Caper commandeerde, ſijn debarquement nae dat hy gepilleert was, ſijne Reyſe te Lande tot aen de Haven van *de Salinas* gelegen op de Zuyd-Zee, ſijne verſcheydene avanturen op die Zee eer hy te *Pannama* (dat hy ſeer particulier beſchrijft) quam, ſijne wederkomſte te *Porto-velo*, met eene naukeurige beſchrijvinge van die Plaetſe, ſoo wel als van het geene dat'er omgaet ſoo op het aenkomen als vertrecken der Gallioenen, als oock op de voornaemſte Merckt des Aertbodems, welke aldaer geduerende haer verblijf wert gehouden, ſijn embarquement op de Gallioenen om nae *Cathagena* (het welcke hy mede nevens de *Havana* beſchrijft) te reyſen, en ſijne wederkomſte in Spaignien ende van daer in Engelandt, ſullen het ſelve beſluyten.

In wat eſtime ende geloof deſen Autheur geweeſt heeft, blijckt daer uyt, dat het Parlament ende den Raed van Engeland in het

Jaer

Jaer van 1648. alleen op ſijne Memorien, een ſeer groot deſſein op Nieuw-Spaignien formeerde, waer van het inneemen van *St. Domingo* het voorſpel moeſte zijn. Maer het wierde geſtaeckt door de groote revolutien, diemen aenſtonts daer op, in Engeland ſagh ontſtaen, doch *Cromwel* ſette het ſelve, op de inſtantien van den Autheur, die oock mede op die Reyſe was, voort, in het Jaer van 1655. maer door dien ſijne ordres, door de Generalen *Pen* ende *Venables*, qualijck gevolght wierden, ſoo en conqueſteerden ſy voor dat mael niet, dan het Eyland *Jamaica*.

De Heer *Colbert* (in wiens handen den Koningh van Vrankrijck, om de geſignaleerde dienſten door hem aen de Kroon beweſen, het maniement van alle Buytenlandtſche ſaecken geſtelt heeft) heeft dit werk van ſoo groot een importantie geoordeelt, dat hy aen de Heer *De Beaulieu Huës O Neil* heeft belaſt nu in het Jaer van 1672. het ſelve in de Franſche Talen te translateren; ende die Tranſlateur heeft niet konnen naelaten, bewogen ſijnde door de opreghte maniere, op dewelcke hy het godtloſe leven der Geeſtelijcke in die Landen beſchrijft, ende door andere dingen, van op de kant te doen drucken, datmen reden heeft om te geloven dat den Autheur niet altoos in het Catholijke gelove volhart heeft, het welke hem dan mede aen onſe Landgenoten niet te onſmaekelijker behoort te maecken, ten minſten voor een waeraghtigh Schrijver moet doen aghten.

Den Leſer ſal ook weten dat die Plaetſe, die wy in onſe Voorreden *Porto-Velo* noemen, door den Autheur in het werck doorgaens *Porto-Bello* wert genaemt, wy hebben dit evenwel gedaen om te doen ſien dat wy weten dat die Plaetſe in alle de Caerten van die Contreyen dus bekent is, voor de reſte ſullen de Caerten die wy hier by hebben doen voegen geen kleyn ligt aen dit werk geven, wy derven den Leſer verſeeckeren dat ſy de naukeurighſte ſijn die tot noch ſijn in het light gekomen, ſijnde het die van den ſoo vermaerden *Geographus Sanſon*, wiens ervarentheydt

wy des te meer, eſtimeeren moeten, door dien wy ſien dat ſijne wercken ſoo wel met het ſchrijven van onſen Autheur accorderen.

En hoewel *Thomas Gage* ons die Landen, ſoo als ſy jegenwoordigh zijn, beſchreven heeft, ende daer van aen den dagh gebraght alles watmen van een naukeurigh ende ſeer bequaem Reyſiger ſoude konnen verwaghten, ſoo ſoude doch onſe Natie van de kenniſſe, van alle die ſaecken, die hy ons leerd, verſteecken zijn gebleven, ſoo den Drucker deſes boecks de goetheyt niet hadde gehad van het ſelve te doen overſetten.

Den Overſetter heeft goet gedagt den Titul te laeten ſoo die was, om niet te manqueren aen de plight van een getrouw Overſetter, hy heeft oock, om deſelve reden, van het licchaem van dit werck niet willen afnemen veele digreſſien, welcke, hoewel ſy niet veel doen tot het voornaemſte deſſein van den Autheur, doch evenwel daer in, ende in de volkomene kenniſſe van die Landen, eenigh light geven.

Het geene hy in den Autheur niet gevolght heeft, is alleen de verdeelinge der Capittelen, die hy, tot ſoulaes van den Leſer, wat verkort heeft.

Doch om den beſcheyden Leſer niet langer op te houden, ſullen wy hier van de Voor-reden een eynde maecken, ende hem tot het werck ſelve ſenden, hem alleen ſeggende dat het ſelve, in den tijdt van twee jaeren, tweemaelen te Parijs herdruckt is, van een ende deſelve Boeckverkoper, die daer, by Privilegie, alleen toe gereghtight was.

Nieuwe

Nieuwe en seer Naeuwkeurige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET EERSTE BOECK.

HET I. CAPITTEL.

Hoe en in wat Oost ende West-Indische Provintien behoorende onder de Kroon van Spaignien men de Religieusen sendt.

GElijk alle de Koninkrijken van *America* welke door de Koningen van Spangien over-heert zijn, wat het weereldlyke belangd, verdeeld zijn in verscheyde Gouvernementen, even also sijn sy ook, omtrent het Geestelyke, in veele Jurisdictien, onder den naem van Provintien, onderscheyden, welke aan verscheyde Religieuse Ordren en aen haare Provintialen behoren, die, hoewel sy so verre van *Europa* sijn afgescheyden, niet te min alle leven onder de dependentie ende de subordinatie van het Roomsche Hof, oock zyn sy stricktelyk verbonden, Jaarlijks, aen het selve, een naeuwkeurig verhael, van de aenmerkelykste dingen, die in die Landen voorvallen, te senden, nevens een Lijste van de Predickers die yder Provintie van nooden heeft, om daer op aldaer een suffisant getal van Kerkelyken te stueren, wiens werk het is, te arbeyden tot de bekeering van die blinde Volckeren, het welck dan op de volgende wyse toegaet.

Bestieringe der Geestelyke in *America*.

Verkiesinge der Generalen.

Yder van de Religieuse Ordren, kiest, van ses tot ses jaeren, een principalen Gouverneur, welcke sy haren Generael noemen, en sijne magt streckt sich uyt over alle die professie van sijne Ordre doen. Daer en zijn geene Ordren, dan die van de Jesuiten ende Jacobijnen, welckers Generalen haar Ampt tot aan haar sterf-dag toe bekleeden, ten zy dat sy met een Cardinaels hoedt vereert worden, en, door dat middel, tot een hooger trap komen op te steygeren.

De Religieusen, welcke dien Generael onderworpen, ende in Italien, Duytsland, Vranckrijck, Vlaenderen, Spaignien, Oost ende West-Indiën, &c. verspreyt zijn; zijn verdeelt in verscheydene Provintien.

Dus heeftmen in Spaignien de Provintien van *Andalusia*, die van Oud ende Nieuw-Castilien, die van *Valence* ende *Arragon*, die van *Murcia* ende *Cataloignien*.

Op deselve wijse zijn in *America* de Provintien van *Mexico*, van *Mechoacan*, van *Chiapa* en *Guatimala*, van *Comayagua*, van *Nicaragua* en andere diergelijcke.

En der Provincialen.

Yder van die Provintien, heeft weder een particulier Hoofd ofte Regent, welcke men Provintiael noemt, en die, door de voornaemste van sijne Provintie, alle drie Jaeren werd gekosen, en dat in eene vergaderinge, welke sy het Provintiale Capittel noemen, even als het voorgenoemde, den naem van het Generale Capittel draeght.

Het Generale Capittel werd gewoonlijck gehouden in een van de voornaemste Steden van Italien, Vranckrijck ofte Spaignien.

Generael en Provinciael Capittel.

Alsmen het Provintiale Capittel houd, so verkiestmen door een algemene toestemminge, van alle die geene, die sich in het selve bevinden, een Procureur of Definiteur, welke sig uyt den naem van de geheele Provintie moet voegen op de aenstaende verkiesinge van een nieuwen Generael, alwaar hy den staet en de gelegenheyd van de Provintie, van dewelke hy gesonden is, vertoonen, ende de saecken, welcke hem bevolen zijn, verstoecken moet.

Procureurs en Definiteurs en haar Ampt.

Op die wijse dan sendtmen Procureurs uyt de West-Indiën, die veeltijds den besten buyt by haar hebben, die de Hollandsche Schepen nemen, om dat sy groote rijckdommen met haar voeren, om deselve aen de Generalen, aen den Paus, Cardinalen en groote Heeren van Spangien te vereeren, op dat sy des te lichter souden, het geene sy aen haer te verstoecken hebben, mogen verkrijgen.

Onder andere dingen brengt haer last mede, te moeten vertoonen, het groot gebreck dat'er van arbeyders is, in die groote en vrugtbare Oogst van de Indiën (alhoewel alle de Provintien geen Spaensche Predikers verstoecken, soo als ick hier nae sal aenwijsen) en te bidden, om dertigh a veertigh jonge Priesters, bequaem om de Taelen, diemen in de Indiën spreeckt, te leeren, en in de oude haar plaetse te treden.

Wanneer nu dese Provintiale Ordre voor de Generael of sijne Capittel gelesen

leesen is, soo verguntmen uyt den naemdes Generaels, aen desen Procureur, opene brieven, in dewelcke hy hem sijnen Vicaris Generael, van sodaenige Provintie noemt, vertoonende te gelijk sijne bequaemheyd, de goede hoedaenigheden met dewelke hy begaeft is, den arbeyd die hy in die nieuwe Indiaensche Kerke heeft aengewend, en datmen hem weerdig geoordeelt heeft, om in die Landen een Sendinge te beleyden, van soodanige Religieusen, als sich vrywillighlijck sullen komen aen te bieden, om het Christendom aldaer, onder de Barbarische Natien, te gaen voort-setten.

Vicaris Generael, en hoe die sulcks verklaerdt werdt.

Desen uyt Indiën gekomen Religieus, sich met die brieven gewapent vindende, gaet deselve aen den Paus vertoonen, ingevolge van het welcke sijne H. hem een Bulle laet expediëren, door dewelcke hy hem maght geeft, om te mogen, in de qualiteyt van Apostolischen Commissaris, gaen in alle de *Conventen*, welke van sijne Ordre in Spaignien zijn, en in deselve soeken, de dertigh ofte veertigh jonge Predikers, die hy van nooden heeft, welke, om haer des te beter moed te geven, van de eerste dagh af, dat sy sich tot die Sendinge verbinden, uyt kracht van de Pausselijcke maght, aen die Commissaris gegeven, ontslaegen zijn van de, door hare sonden verdiende, schuld en straffe, door eene volkomene quytscheldinge, en die geene, die hem eenigh belet ofte tegenstand doen, of ook maer selfs aen die geene, die haer hier toe verbonden hebben, werden verklaert, vervallen te zijn in de pœne des Bans; van dewelke sy niet konnen geäbsolveert worden, dan door die Commissaris ofte door sijne H. selve.

Apostolische Commissaris. Sijn magt en bevel.

In alle de Staten nu, die aen den Koningh van Spaignien in *America* behoren, zijn twee soorten van Spaensche Inwoonders, welcke meer tegens malkanderen ingenomen zijn, dan in *Europa* de Spaigniarden ende de Franssen.

Tweederhande Spaigjaerden in America

Dese twee soorten, bestaen uyt die geene, die in Spaignien geboren zijnde aldaer komen woonen, en uyt die, welcke aldaer van Spaensche Ouders ofte Voor-Ouders geteelt zijn, en die, de Natuerelle Spaigniarden, *Criolen* noemen, om deselve soo van haer te onderscheyden, beduydende door dat woord, die geene, die daer te Lande geboren zijn.

Naturelle en Criolen.

Die haet is soo groot, dat ick derve seggen, dat'er niets is, dat soo seer kan contribuëren tot de overmeesteringe van *America*, als die twist, en het is seer gemackelijck om haer op sijne zijde te krijgen, ende te bewegen om sich mede tegens haere Vyanden te voegen, ten eynde sy van de slavernye, onder dewelcke sy gebragt zijn, mochten verlost worden, en dat door de rigoureuse wijse, op dewelcke men haer handeld, en door de eenzijdigheyd, met dewelcke men haar recht doet, werdende die geene, die uyt Spaignien komen, altoos tot haar naedeel begonstight.

Haer onderlinge haet ende strijdigheyd.

Sulcks valt die arme *Criolen* soo hard ende verdrietigh om te verdragen, dat ick haer dickmalen hebbe horen seggen, dat sy liever, aen wat Vorst het ook soude mogen zijn, wilden onderdaenigh wesen, dan aen de Spaigniaerden, mits dat sy de vryheyt en de oeffeninge van hare Religie souden mogen genieten,

Criolen door de Spaignaerden

onderdruckt.

nieten; andere seyden, dat sy wenschten, dat de Hollanders, wanneer sy *Truxillo* ingenomen hadden, aldaer verbleven waeren, zijnde sy daer wel onthaelt geweest, en dat de Religie, die sy onder soo harden slavernye genooten, haer gantsch niet aangenaem was, en geene troost ter weereld gaf.

Door die doodelicke haet was het, dat de *Criolen* sich soo lichtelick tegens den *Marquis de Gelves*, *Viceroy* van *Mexico*, stelden, en sich voeghden aen de zijde van *Dom Alfonse de Zerna*, haeren Aerts-Bisschop, welke den *Viceroy* dede vlugten, ten tijde dat den oploop in die Stad voorviel, oock souden sy aldaer het geheele Spaensche Gouvernement hebben geruïneert, soo eenige Priesters haer sulcks niet ontraeden hadden, doch hier van sal ick naermaels wijdloopiger handelen.

De oorsaecke van dese groote vyandschap, spruyt uyt de jalousie, welcke de Spaigniaerden tegens de *Criolen* hebben opgevat, vreesende, dat de sy het juk sullen willen afwerpen, en de Spaensche Gouverneurs, die haer buyten alle Ampten ende Staets employen sluyten, niet meer erkennen.

Voorbeelden daar van.

Men heeft noyt gesien, dat een van de *Criolen*, is verheven geweest tot het Ampt van *Viceroy* van *Mexico*, of van *Peru*, of tot het Presidentschap van *Guatimala*, van *Santa Fé*, *Sant Domingo*, of tot de Gouverneurs-plaets van *Iucatan*, van *Carthagena* en van de *Havana*, of tot *Alcalde Major* van *Soconusco*, van *Chiapa*, van *Sant Salvador*, of ook eenige andere diergelijcke importante Charges.

Selve de bedieninge van de Cancellaryen, als die van *St. Domingo*, van *Mexico*, van *Guatimala*, van *Lima*, ende andere, in dewelcke gemeenlijck ses Raeds-Heeren, welcke men Auditeurs noemt, nevens de Procureur-Fiscael zijn, werden noyt aen de *Criolen* gegeven, hoewel men onder haer nog sodaenige vind, die af-koomstich zijn van de eerste Innemers van dat Land.

Nakomelingen van de eerste innemers van *America*.

So heeftmen in *Lima* ende *Peru* nog de *Pizzaro's*, te *Mexico* ende te *Guaxaca* het Huys van den *Marquis de la Valle*, ofte de naekomelingen van *Ferdinand Cortez*, sommige andere van de Huysen van *Giron*, van *Alvarado*, van de *Guzmans*, eyndelijk, van de voornaemste Geslachten van Spaignien, sonder dat een van deselve, tot publijcque Ampten ofte waardigheden, verheven is.

Den haet tusschen de andere Spaigniaerden ende de Criolen streckt sig uyt tot in het Kerkelijcke.

Ook zijn sy niet alleen van die bedieningen versteecken, maar de naturelle Spaigniaerden doen haar daeglijcks alle kleynigheden aen, als zijnde luyden, welcke sy houden, dat onbequaem om andere te regeeren, en halve Indianen, dat is Barbaren, zijn.

Die algemeene verachtinge, heeft sich ook tot de Kercke verspreyt, in de welke men noyt een Criolisch Priester siet, die met een Bisdom begaeft is, of oock wel met een Canonisie in eene Cathedrale Kercke, welcke men niet en geeft, dan aen die geene, die in Spaignien geboren zijn.

Voor-

So hebben sy oock, veele jaren herwaerts, in de Ordren van de Religieusen, in het werck gestelt, al wat sy vermoght hebben, om te vernederen ende te

te verdrucken alle de *Criolen*, welck in yder Ordre aangenomen waeren, uyt vreese, dat sy in getal, die geene die uyt Spaignien quamen, souden mogen overwinnen. beelden daer van.

Hoewel sy sig somwijlen hebben verplicht gevonden eenige van de in dat Land geborene, te ontfangen, so sijn dog altoos de Provincialen, de Prieurs, en alle de Superieurs, geboorene Spangiaerden geweest, ten sy sedert weynige jaren, in dewelcke dat sommige Provintien, de Spaigniaerden overstemt hebbende, soodaenigh haere Conventen met *Criolen* hebben vervult, dat sy absoluytelijck geweygert hebben, de Spaensche Sendinge, welcke men gewoon was haer toe te laeten komen, en diemen noch hedensdaeghs aen de andere stuert, te ontfangen. Criolen hebben op sommige plaetsen de overhandt.

In de Provintien van *Mexico*, vindmen de naevolgende Monicken, te weten, Jacobijnen, Cordeliers, Augustijnen, Carmeliten, Paters *de la Merced*, ende Jesuiten, maer onder alle die Ordren, zijn'er niet van de Jesuiten en de Carmeliten, onder dewelcke de geborene Spaigniarden stercker zijn dan de *Criolen*, doende, jaerlijcks, twee a drie Sendingen, van de haere uyt Spaignien komen. Geestelijcken in de Provintie van *Mexico*.

De laetste Sendinge diemen aen de Paters *de la Merced* liet toekomen, arriveerde in het Jaer 1625. en alsdoen ontstont, in de volgende verkiesinge van haere Provintiael, sodaenigen twist in het Convent van *Mexico*, dat sy hare messen tegens malkanderen trocken, en reede waeren, om malkanderen te dooden, indien den *Viceroy* niet in Persoon in het Klooster waere gekomen, en eenige van haer hadde doen gevangen setten. Twist onder de Paters *de la Merced*.

Des niet tegenstaende haelden het de *Criolen* by meerderheyd van stemmen over, en sy hebben haer tot op den hedigen dagh toe weten te ontslaen van de Sendinge uyt *Europa*, bybrengende dat sy genoegh Religieusen in haere Conventie hebben, en dat het niet nodigh is, datmen haer eenige uyt Spaignien toesendt, voor de reste sich selven, soo wel als eenige andere, aen den Paus onderwerpende, en aen hem alsoo groote geschencken gevende als de Spaigniaerden oyt gedaen hebben.

In de Provintie van *Guaxaca* ontfanghtmen gantsch geene Missionarissen of Sendelingen uyt Spaignien, doch het is waer, dat sedert weynige tijd herwaerts, onder de Ordre van *St. Dominicus* de Spaensche partye is door de *Criolen* overstemt geworden, en dat sy noch te Romen pleyten om Religieusen uyt Spaignien te mogen ontfangen, seggende dat de eere ende het aensien van de Religie seer vermindert is, sedert men de hulpe van haere medebroeders uyt *Europa* niet heeft willen aenneemen.

In de Provintie van *Guatimala*, die sich seer verre uytstreckt, als begrijpende *Guatimala*, *Chiapa*, de *Zoques*, een gedeelte van *Tabasco*, de *Zeldales*, het *Sacapula*, *Vera Paz*, de geheele Kuste die sich aen de Zuyd-Zee uytstreckt, *Suchutepeck*, *Soconusco*, *Comajagua*, de *Honduras*, *Sant Salvador* en *Nicaragua*, zijn de Ordren die hier volgen, te weten, die van *St. Dominicus*, van *St. Franciscus*, Geestelyke in de Provintie van *Guatimala*.

ciſcus, de Auguſtijnen die van *Mexico* dependeren, hebbende ſy niet dan een arm Convent binnen *Guatimala*, de Jeſuiten, mede onderhorig aen *Mexico*, ende de Paters *de la Merced*.

Maer onder die alle zijn'er geen dan de Jacobijnen, de Cordeliers ende de Paters *de la Merced*, die het recht hebben om te predicken en om Paſtoors-Ampten in de Parochiale Kerken te bedienen.

In die geheele Provintie hebben die drie Ordren altoos de partye van de *Criolen* ſeer laegh gehouden, en hebben noyt toegeſtaen dat een van deſelve ſoude het Ampt van Provintiael bekleden, doende ten minſten van twee tot twee jaeren Religieuſen van hare Ordre uyt Spaignien komen, om hare factie tegens die van de *Criolen* ſtaende te houden.

De Provintien van *Peru*, die veel wijder van Spaignien af-gelegen zijn, en veel moeyelijcker om ter Zee aan te komen, dan die geene daer wy nu reede afgeſproocken hebben, ontfangen gantſch geene Sendinge, maer men ſtuert haer Religieuſen uyt de naebuerige Provintien toe, en daer zijn'er, gelijk elders, van alle ſoorten, onder dewelcke de Jacobijnen de machtighſte zijn, maer ſy alle, oock geene uytgeſondert, hebben daer overvloed van vryheyd, rijckdommen ende van alle de gemacken ende leckerheden des levens, niet tegenſtaende hare gelofte van armoede het tegendeel behelſt.

Geeſtelijcke in nieuw *Grenada*, *Carthagena*, &c.

In het Koningrijck van Nieuw *Grenada*, van *Carthagena*, van *Sante Fé*, *Barinas*, *Popayan*, en in het Gouvernement van *Santa Martha*, ſijn Jacobijnen, Jeſuiten, Cordeliers, Carmeliten, Auguſtijnen ende Paters *de la Merced*, onder de welcke de Jacobijnen, de Jeſuiten ende de Cordeliers noch op den hedigen dagh Sendingen uyt Spaignien ontfangen.

In de Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, &c.

De Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, *Marquerita* en *Porte Rico* zijn alle onderhorigh aen de Provintiael van *S. Domingo*, en de Religieuſen die ſich aldaer vaſtelijck hebben nedergeſlagen, zijn alle van de Ordren van St. Dominicus, van de Jeſuiten of van St. Franciſcus, die alle van tijd tot tijd nieuwe Sendingen uyt Spaignien ontbieden.

In *Jucatan*.

In de Provintie van *Jucatan* zijn niet dan Religieuſen van *St. Franciſcus*, welke ſeer rijck zijn, en kragtighlijck de Spaenſche factie ophouden door de Meſſionariſſen die ſy uyt *Europa* krijgen.

In *Mechoacan*.

De Provintie van *Mechoacan*, behorende aen de Religieuſen van *Mexico*, werd oock op deſelve wijſe als de voorgaande geregeert.

Ick hebbe nu, op de wijſe alsmen boven gheſien heeft, gantſch *America*, voor ſoo veel het aen de Kroon van Spagnien behoort, doorloopen, en vertoont hoe en wat Religieuſen ſich daer hebben neder geſlagen.

Wat belanght *Braſil* ende de Ooſt-Indien, deſelve zijn aen de Croone van Portugal, om dat die Natie deſelve eerſt ondeckt heeft, en die dependeren jegenwoordigh aen *Dom Juan* Koningh van Portugal.

In de Philippijnen

Des niet tegenſtaende gehoorſamen de Philippijnſche Eylanden aen den Koning van Spangien, en aldaer ſijn Jacobijnen, Cordeliers, Auguſtijnen en Jeſuiten

Jesuiten, die sich alle in *Manilla*, de Hoofd-Stadt van de Eylanden, onthouden, en verwagten aldaar de bequaeme gelegentheyd van Schepen om haer nae *Japan* over te voeren, arbeydende sy aldaar aen de bekeering van dat Koningryck. ende *Manilla*.

Maar hoewel sy onder haar eenige *Criolen* aennemen, en by sonderlijk van die geene die sy in *China* ende *Japan* bekeert hebben, so bestaat dog het meeste getal uyt Spaensche Missionarissen, die men daer meer overvoert dan in de gedeelten van *America* die ick hier boven genoemt hebbe.

Maer eerstelijck soo sentmen die met de Schepen die nae Nieuw Spaignien gaen, en nae dat sy twee a drie jaaren in de Hoofd-Stadt van *Mexico* gewoont hebben, doetmen haar vertrecken nae *Acapulco*, het welcke op de Zuyd-Zee gelegen is, alwaermen haar scheept op groote Gallioenen, die nae *Manilla* gaen, en die jaarlijks daer weder van daen komen, rijkelijck gelaeden zijnde met *Japansche*, *Chineesche* ende andere Oost-Indische waren. Hoe die daar komen.

Men voerdt daar nae die Coopmanschappen van *Acapulco* nae de Stadt van *Mexico*, welcke, buyten alle vergelyckinge, daar door veel meer rykdommen ontfangt, dan men haer door de Noord-Zee toevoert.

HET II. CAPITTEL.

Den Autheur verbindt sigh om nae de Philippynen te gaen, en verhaeldt alle het geene dat'er voorviel tot aen sijn vertreck van Cadix *nae Nieuw-Spangien.*

SOo als ick in het jaar van 1625. onder de Monicken van de Ordre van *St. Dominicus*, in de Stadt *Xeres*, gelegen in het Rijck van *Andalusien*, woonde, scheeptemen vier Sendingen af, als een van de Ordre van *St. Franciscus* nae *Iucatan*, de tweede van de Paters *de la Merced* nae *Mexico*, ende de twee andere, welke uyt Jacobijnen ende Jesuiten bestonden, moesten overtrecken tot in de *Philippijnen* toe. Vier Sendingen na Indiën gesonden. Hoe die daar komen.

De Commissaris, door den Paus tot die sendinge genomineert, was genaemt, *Frater Matthio de la Villa*, hebbende sijn H. aen hem magt gegeven om dertig Religieusen mede te nemen, en door dien hy'er nu al omtrent vier ende twintig, in Castilien en in de Plaetsen omtrent *Madrid* gelegen, gevonden hadde, so sont hy deselve, de eene voor ende de andere nae, wel van gelt voorsien zijnde, nae *Cadix*, om aldaer in seecker Huys, het welke hy voor hem en voor die van sijn gevolg gehuert hadde, te blyven, ten tijde toe dat de Vlote soude vertrecken om nae de Indiën toe te gaen.

Die Commissaris hadde weder een ander Religieus, genaemt *Antonio Calvo*, geno-

genomineert, om de Conventen die hy in *Andalusia* op sijnen weg soude vinden, te besoecken, te weten, die van *Cordua*, van *Sevilien*, van *St. Lucar* en van *Xeres*, om uyt deselve het getal van dertig Missionarissen, soo als syne Commissie mede bragt, te vervullen.

Hy arriveerde te *Xeres* in het laetste van Mey, hebbende in sijn geselschap een ander Religieus uyt het Collegie van *St. Gregorius* van *Vallidolid*, genaemt *Antonio Melendez*, met de welke ik langen tijt seer familiaer verkeert en een seer naeuwe vrientschap aengegaen hadde.

Soo drae als hy my sag wierdt hy so verheugt dat hy my badt dien avondt in syne Kamer te willen komen eeten, en door dien hy de ruymte van Patacons hadde, soo dede hy alles wat hy konde om my wel te onthaelen.

De goede Wijn van *Xeres*, die geduerende de maeltijt niet gespaert wierde, verwarmde sodaenig de hitte van synen yver, dat hy dien gehelen avont niet dede dan te spreeken van het bekeeren der Japponnesen, discourerende van die Landen, welke hy nooyt gesien hadde, en die ses duysent Spaensche mylen van ons af-gelegen waeren, even eens of hy sijn gantsche leven in deselve hadde doorgebragt, in het korte, ick kan seggen dat *Bacchus* hem van een Theologant in een Orateur verandert hadde, en hem als een tweede *Cicero*, alle de deelen van de wel-spreekentheyt geleerd. Hy vergat niet van alles dat hy wiste by te brengen om my te bewegen om nevens hem die Apostolische bedieninge te aenvaerden, en, onder andere dingen, stelde hy my voor oogen, dat geen Propheet in syn eygen Landt geacht is, en dat men dat verlaten moest, om goet en aansien te verkrijgen.

Maar als hy bespeurde, dat die soorte van welspreekentheyd, my niet genoegsaem bewoog, om synen voorslag, toe te staen, soo tragtede hy my te winnen door aenlockelyker bedenkingen.

Aenleydinge door de welcke den Autheur bewogen wierd om nae *America* te gaen.

Hy stelde my de Indiën voor oogen even als of sy met goudt ende silver gevloert hadde geweest, dat de straet-steenen, Peerlen, Robynen ende Diamanten waeren, dat de Bomen niet dan geheele Bossen van Muscaet-noten droegen, dat de Velden met suyker-rieten vervult waeren, dat de Chineesche syde daar so gemeen was dat de Zeylen van Schepen niet dan van Taf of van Satyn waeren, in het korte, dat het een Landt was, in het welke men in der daet en waerheyd vand, alle het geene so wel de Historien als de Fabulen van de ryckdommen van *Mydas* ende *Crœsus* gesegt hadden.

Aengenaemheden van Indiën cierlyck ten toon gestelt.

By gevolge, vertoonde hy my, dat de *Philippijnen* waeren als een Aerts-Paradys, in het welke men over alle overvloedt van alles vondt, in het selve niets ontbreekende, van het geene tot vermaak des levens behoort.

En door dien hy sig inbeelde alreede op die plaetsen te weesen, soo beschreef hy my syne Reyse in die Provintien, versett sijnde door de Indianen, met haere Trompetten ende Schalmeyen, sijne intreden in die Steden, passeerende door wegen die met Bloemen bestrooyt waeren en versiert met Triumphbogen, en dat alles onder het geluy der Klocken, ontfangende onderwylen de eerbiedige onderwerpingen van alle de Inwoonders. Ge-

Gelijck nu de Mensch, selve van de Nature, gedreven word, om altoos yets te willen leeren, soo vertoonde hy my het genoegen dat wy in die Landen souden hebben, siende hoe dat het Gout ende het Silver in de ingewanden der aerde geformeert wierden; hoe dat de Peper, de Muscaet-noten, en de Kruyd-nagelen, op hare behoorlijcke tijd rijp wierden, en hoe dat de Caneel niet anders is als de bast van een Boom.

Dat wy daer souden sien, hoemen de vogtigheyd uyt het ried trock, om daer uyt de stoffe te vinden, van de welcke men de Suycker-brooden maekt; de wonderlijke veranderinge van de *Cochenille*, werdende van een worm, die kostelijke Schar-laeckensche verwe gemaeckt; de verwisselinge, van het kruyd *Tinta*, in *Indigo*; en eyndelijck, dat wy sonder moeyte ende studie, aldaer, duysent schoone dingen souden leeren, die niet alleen capabel souden zijn, om onse nieuwsgierigheyd te voldoen, maar ook om onse kennisse te vermeerderen en ons verstand te volmaecken.

En al-hoe-wel het sap van de Druyven van *Xeres* hem dese wel-spreekentheyd t'eenemael hadde ingeblasen, soo liet hy daarom niet na, het selve veel minder te achten, dan de *Philippijnsche* Wijn, welke men uyt de groote Cocos-boomen tijffert, waer van ons de Historie Schrijvers, sulke wonderlijcke dingen vertellen, en hy wenste daer al te wesen, om deselve, in mijn geselschap, op de gesontheyd van onse vrienden, te drincken.

Melendez wilde, na dat wy ons avontmael gehouden hadden, weten, wat genegentheyd ik tot de Reyse hadde, en hy swoer, dat hy noyt ruste soude hebben, voor ik belooft hadde, hem te verstellen; om my des te meer daer toe te verpligten, presenteerde hy my een half douzain Pistoletten, my versseekerende dat my niets ontbreken soude, en dat des anderen daegs 's morgene, *Calvo* my gelt soude geven, om alle dingen, my tot die lange Reise nodig, te kopen.

Ik antwoorde hem, dat een al te haestig genomen besluyt, dickmael niet dan berouw en droefheyd baerdde, dat ik die sacke, den gantschen nagt, wilde overleggen, dat ik veel uyt genegentheyt hemwaerts wilde doen, maer dat, indien ick vast stelde, daer heenen te Reysen, ick oock een van mijne vrienden, zijnde een Religieus in Yrlandt geboren, genaemt *Frater Thomas* van *Leon*, met my wilde neemen.

Daer op nam ik af-scheyd van *Melendez*, en vertrok my in mijne Celle, in dewelcke ik de gewoonlijcke ruste niet vond, niet soo seer, om dat sijn discours my bewogen hadde, als wel, om dat my in gedagten quam dat ik een bequame gelegentheyd gevonden hadde, om my aen het gesichte van mijne bloed-vrienden en ontrecken, en, aen hare kennisse, te ontduysteren.

Want ik hadde, sedert weynige dagen, een brief van mijn Vader ontfangen, in dewelke hy my, seer verstoort sijnde, schreef, dat alle mijne bloedvrienden seer op my vergramt waren, en hy alleen, noch meer dan sy alle, om dat ik, na dat hy, so veel hadde te kosten gehangen om my te laten studeren, niet alleen hadde geweygert in de Societeit der Jesuiten, so als hy gehoopt had, te treden, maer

Den Autheur is in ongenade by sijn Vader.

ende de reden daer van.

maer dat ik, in alle dingen, een doodelijken haedt, tegens haer betuygt hadde, en dat hy my liever soude gesien hebben, als de minste Keucken-jongen in het Collegie der Jesuiten, dan Generael van de gantsche Ordre van *St. Dominicus*; dat ik noyt behoefde te hoopen aangenaem by een van mijne Broeders te zijn, alsoo weynigh als by hem; dat ick niet moeste dencken dat ick hem oyt weder sien soude, selfs als ick al weder in Engeland quam; dat, soo ick my daer oyt weder vertoonde, hy de Jesuiten, die ick verlaeten hadde, soude aanhitsen, om my, uyt mijn Land, te verdrijven, en dat hy, met kennisse ende bewilling van mijn outsten Broeder, welke jegenwoordig Gouverneur van *Oxford* is, ons Slot *Hailing* soude verkopen, en my uytsluyten, van alle het geene ick, van sijn goet, soude konnen pretendeeren.

Het voorneemen dat ick hadde, om mijne studien te volbrengen, versagte een weynigh den onlust, welcke die brief in my verweckt hadde, ick hadde wel gewilt weder in Engeland te moogen keeren, en oock noch eenigen tijd in Spaignien blijven, om mijne studien ten eynde te brengen, maer ick bedaght oock, dat nae dat ick die soude volbracht hebben, de Jacobijnen, door een Mandement van den Paus, aanstonts mijn nae mijn Land, in qualiteyt van Missionaris, souden senden.

Redenen die den Autheur bewogen dese reyse te aenvaerden.

Ook vertoonden sig voor my alle de gevolgen van de gramschap van mijn Vader, en van de rasernye van mijn Broeder den Collonel, nevens alle het geene, dat de haet en listigheyd van de Jesuiten, hare Vrienden, soude konnen uytvinden, om my uyt Engeland te doen verdrijven.

Ick overleyde ook by my selven, alle het geene dat *Melendez* my hadde geseght, nopende de middelen om kennisse van de natuerlijcke dingen te verkrijgen, door het besien van de rijkdommen van *America*, en de schoonheden van *Asia*, en om my te volmaeken in het geestelijke, door het besien van die nieuwe Kerke, en door den omgang met de grondleggers van deselve.

Hebbende dan den gantschen nagt, in die ongerustigheden en aanvegtingen door-gebracht, soo nam ik eyndlijck voor, *America* te gaen besien, en aldaer te verblijven, ten tijde toe, dat mijn Vader soude gestorven zijn, en tot dat ick soo veel soude gewonnen hebben, dat ick daer mede het verlies van mijne Erf-portie, van dewelcke my mijn Vader, in faveur van de Jesuiten, versteecken hadde, soude konnen boeten.

Den Autheur verbind sigh met seecker sijnen vriend tot dese reyse.

In dit voorneemen, ging ick *Antonio Melendez* vinden, en hem hebbende betuygt, het besluyt dat ick genomen hadde, van hem, op sijne lange Reyse, te verstellen, soo besp eurde ick seeckerlijck, dat hy daer ten minsten soo veel vreughde uyt schepte, dan of ick hem een diergelijk Avondmael, als het geene, waer op hy my daeghs te voren getracteert hadde, hadde gegeven, en die wierde op het Middagh-mael noch vermeerdert, wanneer ick hem mijn Yrschen vriend *Frater Thomas* van *Leon* aenbood, om mede in ons Gesel schap te gaen.

Hy werd

Na de Maeltijd wierden wy aen onsen Superieur *Calvo* voorgestelt, die ons met

met een groote tederheyd omhelsde, ons alle soorte van vrientschap, geduerende de reyse, belovende.

den Superieur *Calvo* voorgestelt.

Hy las ons voor een groote Lijste, van alle het geene hy tot onsen leeftogt, tegens dat wy op de Zee souden zijn, gekogt hadde, so van visch als vleesch, als Schapen, gesoute Varckens, Hammen, Hoenderen, tonnen met witte Biscuyt, vaetjens Wijn van *Casalla*, baelen Rijs, Vijgen, Olijven, Cappers, Rasijnen, Citroenen, soete ende suere Orangie-appelen, Graenaet-appelen, Suyker-werck, Conserven, Marmeladen, ende alderhande soorten van Portugaelsche Confituren.

Voorraedt tot de reyse.

Hy dede ons hopen, dat hy ons voor Meesters in de vrije-konsten, en Doctoren in de Theologie, te *Manilla* soude doen aennemen, en hy gaf ons geld, om dien dag te *Xeres*, vrolijk te wesen, en om te kopen, 't gene wy mede na *Cadix* souden willen nemen, boven 't gene ons tot de onkosten van de reyse nodig was, en streckende eyndelijk beyde sijne handen uyt, gaf hy ons den segen van sijne H. op dat ons geen ongeluk, op den weg, soude overkomen.

Onse voornaemste vrienden, onder de Religieusen van *Xeres*, deden alle wat sy konden, om ons de lust tot die reyse te benemen, maer de vryheydt, welke wy dien dag, in het geselschap van *Melendez*, genoten hadde, verdreef uyt ons gemoet, alle de droefheydt, welke een soo spoedigh vertrek, daer in soude hebben mogen verwecken

Sijn vertreck van *Xeres*.

Calvo, vresende, dat de genegentheyd tot eenige Religieuse Dogters, welke gemeenlijck seer veel magt op de Spaensche Geestelijcken heeft, onse reyse mogte komen te veragteren, gaf ons listelijck den raet, om des volgenden daegs, op den morgen, van *Xeres* te vertrecken, het welke wy deden, in het geselschap van *Melendez* en van een ander Spaensch Religieus, die van die Stadt geboortig was, laetende in handen van *Calvo* onse Coffers en onse Boeken, op dat hy soude besorgen, dat die ons te *Cadix* na gesonden wierden.

Die dag vervolgden wy onse reyse nae *Porto de santa Maria*, zijnde, als Spaensche Cavalliers, geseten op onse kleyne Paerden, en rijdende op den weg, voor by het pragtige Clooster van de Chartroisen, en langs de Reviere van *Guadalethe*, welcke de oude Reviere der vergetelheydt van de Poëtenis, waer ontrent wy van de vrugten, van die Elisëësche Velden aeten, en daer op een dronck van de Christalijne Beecken, die uyt de *Guadalethe* spruyten, namen, om voor altoos, de geheugenisse van de beminnelijke voorwerpen, die wy te *Xeres* ende in gantsch Spaignien lieten, nevens alles, dat ons mogte tot het aersselen porren, te verdrijven.

Komste te *Porto Santa Maria*.

Op den avondt quamen wy aen die Stadt, welke vermaert is geworden om dat sy tot een schuyl-plaets dient aen de voornaemste Galeyen van de Krone van Spangien, en *Don Fredrik de Toledo*, die daer doen Gouverneur van was, hebbende verstaen, de aankomste van vier Indiaensche Apostelen, en die gelegentheyt, welke hy als een groot geluk voor hem aghte, niet willende verliesen, nodigde ons, op dien avont, om de maeltijd met hem, te sijnen huyse, te houden.

Goed onthael van den Gouverneur ende eerbiedigheyt der Inwoonders.

Alle de Inwoonders achteden hare Stad gesegent, daer door, dat wy door hare Straeten gingen; sy saegen ons aen, als Luyden, die geschikt waren, om den name van *Iesus Christus* gemartyriseert te worden, wenschende alreede om van onse Reliquien te hebben, en de Galeyboeven, deden yder haer beste, om haere Trompetten ende Schalmeyen op het helderste te doen klincken.

Dom Frederik, en spaerde niets, om ons wel te tracteren, en na de Maeltijd, dede hy ons, door sijne Edelluyden, in het Convent van de Minimen brengen, alwaer hy ordre gegeven hadde, om ons te logeren, werdende wy aldaer, met soo veel goetheyd, van de Religieusen ontfangen, dat sy ons, dien avont, de voeten wilden waschen, om ons, hare Broederlijcke genegentheyd, te betuygen, en by gevolge, als wy slaepen gingen, wenschten sy ons eene goede en vreedige naght-ruste.

Vertreck van daer.

Des anderen daegs 's morgens, na dat die arme Religieusen, ons den ontbijd hadden voorgeset, vonden wy een Schip, dat *Dom Frederik* hadde doen bestellen, voor ons soo wel als voor de Edelluyden, die hy belast hadde om ons te verstellen, en, tot aen *Cadix* toe, te begeleyden, gereet leggen.

Komste te *Cadix*.

Aldaer gekomen zijnde, vonden wy onse andere gesellen, nevens *Frater Mattheo de la Villa*, Commissaris van den Paus, welke ons ontfing, ende het middagh mael gaf.

Vermaeckelijck verblijf aldaer.

Wy verbleven te *Cadix*, geëert zijnde van alle de weereld, ende genietende het schoone uyt-sicht, dat die Plaetse, soo op de Zee als op het Land heeft, tot de tijd, van het vertreck van de Vlote, toe.

De Apostolische Commissaris scheyd uyt de Reyse en geeft haar een ander in sijne plaetse.

Als deselve begonde te naederen, quam *Frater Mattheo de la Villa*, welke wy alle geloofden, dat van yver tot het Martelaerschap brande, sijn af-scheyd van ons nemen, en hebbende ons seekere Commissie, die hy van den Paus ontfangen hadde, om soodanig een, als hy soude goet vinden, in sijne plaetse te mogen neemen, vertoont, soo stelde hy *Calvo* tot onsen Superieur, en keerde weder na Spaignien.

Ongenoegen hier over.

Sijn vertreck baerde ongenoegen onder ons, en het verkoelde soodanig den yver van twee van onse Missionarissen, dat sy ons heymelijck verlieten.

De andere even wel, consenteerden om met *Calvo* te gaen, te meer, om dat hy een goed out Man was, maer seer qualijck voorsien, van de talenten, door welke het respect, dat men aen sijn Character verschuldigt was, verwecktword.

Hoedanigheden van den nieuwen Commissaris.

Voor de reste was hy so weynig sindelijk, ende sijne Klederen ende Handen waren so morsig, door het gedurig handelen van sijne Hammen, dat hy beter een Keucken jongen, dan een Apostolisch Commissaris geleek; maer, hoedanig hy ook mogte wesen, soo wierde hy doch even wel geschickt, tot de directie ende het beleyt van dese Sendinge van Spaignien tot *Mexico*, welke drie duysent Spaensche mijlen van malkanderen leggen, en dan nog soo veel weegs aan geene zijnde, van *Mexico* tot aen *Manilla*, welke Plaats de Hooft-stad van de *Philippijnen* is, houdende de *Vice-Roy* aldaer sijn Hof.

HET

HET III. CAPITTEL.

Van het vertreck van de Vloote van Indiën van Cadix, *en van de gedenckwaerdighste saecken, welcke geduerende die Reyse zijn voorgevallen.*

Voorbereytselen tot het vertreck.

DOm *Carlos d'Ybarra*, Admirael van de Gallioenen die in de Baye van *Cadix* waren, dede op den eersten July des agter-middags een stuck Geschut af-schieten, welke schoot de Zee-luyden gemeenlijck de Zeyn-schoot noemen, streckende deselve om alle soo Passagiers, Soldaten als Boots-gesellen, te waerschouwen dat sy haer des anderen daegs des morgens, een yder aen zijn bescheyden boort, sullen hebben te begeven.

Onderstoek op den Persoon des Autheurs gedaen.

Op den tweeden July des morgens seyde men ons, dat seeker Engelsch Religieus, genaemt *Frater Paulus van London* die te *St. Lucar* woonagtig was, een brief van den Hertog van *Medina* hadde weten te verkrijgen, welke hy ook aen den Gouverneur van *Cadix* hadde gesonden, door dewelke hy hem belaste onderstoek na mijn Persoon te doen, en, op wat plaetse ik ook gevonden wierde, my te arresteren, om dat de Coning van Spaignien hadde verboden dat geen Engelsman, onder wat pretext het soude mogen wesen, nae de Indiën soude passeren.

Waer door veroorsaeckt.

Die ouden Man dede dat expresselijk om mijne Reyse te beletten, hebbende te vooren, ten selven eynde, al verscheydene brieven aen my geschreven, ende selfs eene van den Pater *de la Fuente* Provintiael van *Castilien*, die met den Graeve van *Gondemar* in Engeland geweest hadde, toegesonden, welke beloofde sijn beste te doen tot mijne bevorderinge, mits, dat ik van mijne Reyse soude afstaen, en met hem nae *Castilien* keeren.

Den Autheur wert versteecken.

Maer niet eene van die brieven konde my daer toe bewegen; ook belette alle het onderstoek, dat den Gouverneur konden doen, my niet mijne Reyse voort te setten, want, so dra als wy gewaerschout waren, wierde ik alleen aen ons boord gevoert, ende heymelijk in een Tonne, uyt dewelke men ten dien eynde de beschuyt nam, versteeken.

Soodanig dat, wanneer den Gouverneur aen boord quam, om te onderstoeken of niet eenig Engelsman in ons Schip was, de Pater *Calvo* resolutelyk van neen antwoordde, wel wetende datmen my noyt in de holligheyd van een Ton soude gaen soeken, en dat het daer door niet mogelijk was my te ontdecken; waer door, nae dat de Gouverneur te rugge was gekeert, sonder my gevonden te hebben, dat voorval den geheelen dag voor een praetje om den tijd te verdrijven aen ons gesel schap verstrekte.

En raekt in Zee.

Hier op vertrocken alle onse Schepen, de eene voor ende andere na, uyt de Haven, haer af-scheyd van die van de Stadt nemende, en dese laetste haer weder een geluckige Reyse toewenschende.

Soo dat als sy alle in de ruyme Zee waeren, en dat de hoope van weder aen Landt te mogen komen, om de vryheyd en het vermaek dat wy te *Cadix* gehad hadden, te mogen genieten, verlooren was, soo begonden onse jonge Monicken te wenschen om weder aen de Wal te mogen geraecken, sommige lieten haere gedagten gaen over de delicate Gerichten die men haer hadde aengedischt, en andere weder verwonderden sig over het groot getal van so veel heerlijke Schepen uyt het welke onse Vloote bestond, welke met de agt Gallioenen, die ons tot aen de *Canarise* Eylanden toe moesten Convoyéren, bestond uyt een en veertig Schepen in het geheel, zijnde deselve nae verscheydene Havenen van Indiën gedestineert.

Getal der Schepen van de Vloot.

Twee van deselve hadden het op *Porto Rico* gemunt, drie op *St. Domingo*, twee op *Jamaica*, en op het Eyland *Margarita*, twee op de *Havana*, drie op *Carthagena*, twee op *Campeche*, nog twee op de *Honduras* ende *Truxillo*, ende sesthien leydden het aen op *St. Jan d'Ulhua* ofte *Vera Cruz*.

Plaetsen op dewelke sy het gemunt heeft.

Sy waeren alle gelaeden met Wijnen, Vijgen, Rasijnen, Olyven, Olie, Lijwaeten, Laekenen, Yser ende Quick-silver, het welke laetste men gebruyckt om het loutere silver van de Mijnen van *Sacatecas*, te scheyden van de yserachtige klompen aerde met het welke het vermengt is.

Laedinge van desel-ve.

De aensienlijckste Persoonen die dat Jaer met dese Schepen overvoeren, waren de Marquis de *Seralvo* met sijn Huys-vrouwe, gaende hy om het Ampt van Viceroy van *Mexico* waer te neemen, in plaetse van de Marquis de *Gelves*, die sig, uyt vreese van het gemeene Volk, het welke dat Jaer tegens hem was opgestaen, in een Klooster opgesloten hadde.

Wat Grooten op de Vloot waren.

Die Marquis van *Seralvo* hadde sig begeven aen het Boord van het Schip genaemt St. Andries, hebbende by hem de Priester ende Inquisiteur van *Valledolit Dom Martin Carillo*, die in de qualiteyt van Inquisiteur Generael nae *Mexico* wierden gesonden, om sig te informeren van het different, het welke tusschen de Marquis van *Gelves* ende den Aerts-Bisschop ontstaen was, als mede wegens den oproer die daar op om haerent wille was gevolgt, hebbende hy mede volle magt ende authoriteyt om te mogen in de gevanckenisse werpen, ende doen straffen die gene, die hy soude schuldig vinden.

Met het Schip genaemt S. Geertruyd voer over *Dom Juan Nino de Toledo*, welcke gesonden wierde om President in *Manilla*, gelegen in de Philippijnsche Eylanden, te wesen, ook was in het selve Schip de gantsche Sendinge der Jesuiten, die dertig sterck zijnde, daar nae toe trocken.

Aert der Jesuiten.

Sy hadden sig alreede in sijne goede gonste weten in te boesemen, en om sig, geduerende de Reyse, des te meer daer in te bevestigen, hadden sy het, op een aardige wyse, soo weeten te besteecken, dat sy op een ende het selve Schip met hem geplaetst wierden, want die Luyden, op wat plaetse des Aerdbodems sy haer ook bevinden, trachten altoos omtrent de Persoonen van Koningen ende Vorsten, en van die gene, die de Volckeren gebieden, te wesen.

Onse Sendinge van de Ordre van St. Dominicus, welke uyt seven-en-twin-

twintig Religieusen bestond, was geëmbarqueert op het Schip St. Anthony, en op het geene dat onse Vrouwe van den Regul genaemt was, waeren vijfende twintig Monicken van de Paters *de la Merced*, gaende nae *Mexico*, onder de welke eenige waeren van het getal van die geene, die naemaels haere messen tegens de *Creolen* van deselve Ordre ende Professie trocken, soo hier vorens is aengeraeckt.

Onse Vloot begaf sig dan in Zee onder het Convoy van die acht Gallioenen, om haer te beschermen tegens de Turcken ende de Hollanders, welke de Spaensche seer vresen op hare wegh te ontmoeten. Convoy.

Wy seylden met een aengenaeme ende voorspoedige Wind, zijnde de Zee seer kalm ende stil, tot dat wy quamen aen de Golfe *de las Yeguas*, ofte der Merriën, alwaer de opgeswollene en bulderende Baeren so sterck achter tegens onse Cajuyt sloegen, dat wy yder ogenblik vreesden, dat sy het Beeld van St. Anthony, dat achter aen ons Schip stond, souden ter needer werpen, en dat alle onse Galerijen door de woede des Zee'es souden afgesmeten ende verbrijselt zijn geworden. Holle Zee.

Als wy de periculen ende het gevaer van dese Golfe waeren te boven gekomen, naemen de acht Gallionen haer af-scheyd van ons, en verlieten onse Coopvaerdy-Schepen om een yder voor sig selve te sorgen. Het Convoy scheyt van de Vloote.

Het scheyden van die twee Vlooten geschieden wedersijds met een groote toestel, nae dat men het Geschut aen beyde kanten veelmaelen gelost hadde, om malkanderen te groeten, so besogten de eenen de andere met haere Chaloupen, ende den Admirael van onse Vloot gaf aen sijn Boord een heerlijck Middag-mael aen die van de Gallioenen, gelijck ook de andere Capiteynen op haere Schepen deeden, een yder aen de Bediende ende voornaemste van de Koninghlijcke Vlooten dehaer Maeghschap ofte kennisse waren.

Het was een aenmerckens-waerdige saeke te sien het geene dien dag onder ons Indiaensche Apostelen voorviel; sommige sugteden op yder oogenblik, en wenschten met de Gallioenen weder na Spangien te mogen keeren; andere, dog te vergeefs, spanden alle haere krachten in, om sulcks van onsen Superieur *Calvo* te mogen verkrijgen, en de derde waeren seer besig om brieven aen haere Susters en andere Vrienden, die sy te *Cadix* gelaeten hadden, te schrijven. Berouw en besigheyd van eenige Monicken.

Het Middag-mael voleyndigt zijnde, ende beyde de Admiralen van malkanderen affscheyt genomen hebbende, wierde van de kant der Gallioenen de seyn-schoot gelost, die sig daer op, tot de wederom-reyse, by malkanderen gevoegt hebbende, naeme wy ons affscheyd, de eene den andere goede reyse toewenschende, waer op sy haer Cours nae Spaignien stelden, en wy vervolgden de onse nae *America*, hebbende, tot dat wy aldaer gekomen waeren, altoos voor de wind.

Het is een aenmerklijke saeke, dat, so drae m en op de hoogte van de *Canarische* Eylanden is gekomen, men altoos een en deselve wind, die van het Passaet-wind.

Oosten

Ooſten nae het Weſten ſchiet, ontmoet; ook is die wind ſo voorſpoedig tot die Reyſe, dat, ſoo deſelve niet ſomwylen door de calmten ende ſtilten wierde opgehouden, het ſeecker is, datmen die weg in minder dan een maend ſoude af-leggen.

Groote ſtilten.

Wy voor ons wierden ſo dikmaelen door de gemelte calmten en ſtilten belopen, dat wy, voor den twintichſten Auguſti, ganſch geen Land ontdekten, en by-na ſes weecken voeren in ſoodaenige geruſtigheyd als of wy op een ſoete binne-landſche Riviere hadden geweeſt, ons onderwijlen vermaekende met het vangen van verſcheydene ſoorten van Viſſchen, van de welke eene was die de Spaignaerden *Dorado* noemen, en die wy met reeden den naem van Goud-viſch ſoude mogen geven, om dat, ſo lange hy onderwater is, ſijne ſchubben niet dan Goud ſchijnen te zijn.

Dorado.

Groote meenigte van deſelve.

Wy vonden ſoo groote meenigte van die Viſſchen, dat den haek niet ſoo drae in het water was, of wy hadden een *Dorado* gevangen, ſoodaenig dat wij'er veele meer uyt vermaek, dan om dat wy die nodig hadden, vongen, ook ſmeten wy deſelve, na dat wy die binnen Scheeps-boord hadden gehaelt, weder in Zee, om dat dat ſlag van viſch bequaemer is om verſch dan om geſouten gegeten te worden.

De Vloote doet Land op.

Wy paſſeerden aldus den tijd ſeer geneuglijk in onſe Schepen, en genoten veel eerlijke vermaeklijkheden, tot dat wy het eerſte Land, zijnde het Eyland *Deſirado*, ontdeckten.

De Jeſuiten vieren ſeer pragtigh het Feeſt van haren Patroon.

Op den laetſten July, zijnde deſelve den dag op dewelke men het Feeſt van den H. Ignatius, Patroon en Grond-legger van de Jeſuiten, vierd, ſaegen wy, des daegs te vooren, de Zeylen van het Schip St. Geertruyd, op het welke, ſoo als ik boven geſegt hebbe, dertich Geſellen van die Ordre waeren, t'eenemaal met wit Lijwaat bekleed; de Vlaggen ende de Wimpels van het ſelve verbeeldden ſommige eenige ſin-ſpreucken waepenen en cyffers van de Jeſuiten, en andere het Beeld van St. Ignatius; alle de Maſten ende de ree'en waeren behangen met papiere Lanteernen in dewelke brandende Keerſſen ſtaecken die den gantſchen nacht over ligt gaven, geduerende dewelke de Spaigniaerden niet af-lieten van ſingen en met Fluyten ende Schalmeyen te ſpeelen, boven datmen ten minſten vijftig Canon-ſchooten uyt het Schip loſte, en meer dan vijf-hondert vyer-pijlen aenſtak, die een wonderlijke ſchoone uytwerckinge deeden, door dien het ſeer ſtil en helder wee'er was.

De Feeſt-dag ſelve wierde met noch veel meer luyſter geviert, de Jeſuiten deeden een Generaele Proceſſie in haer Schip, ſingende heylige Lof-ſangen ende Tegen-ſangen ter eeren van haren Heyligen Voorſtander ende Inſtelder van haere Ordre, die gevolgt wierden door een meenigvuldig af-loſſen van het Geſchut van haer Schip, vergetende onderwijlen de Spaenſche Matroſen niets, van haere kand, van het geene dat de heerlijke Pragt van dien dagh ende de gemeene vreugde konde vermeerderen.

Op

Op den vierden dag van Auguſtus, die aen St. Dominicus, Grondtlegger van de Ordre der Jacobijnen ofte der Predik-Heeren, is toe-gewydt, wilde het Schip St. Antony, in het welke ik was, het Schip St. Geertruyd in deſe betoonde pragt overtreffen, en dat door de mede-hulpe van ſeven en twintig Religieuſen van die Ordre die daer in waeren, ſteekende het ſelve boven haer niet alleen uyt door het meenigvuldig af-ſchieten van het Geſchut, door het ten hemelwaerts ſenden van meer vyer-pijlen, door het aenſteeken van Fackelen, door het geluyd van Muſijcq Inſtrumenten en andere oppronkingen van het Schip, maer ook door een heerlijke Maeltijd, welkers Gerigten uyt Vleeſch en Viſch beſtonden, waer mede ſy alle de Jeſuiten onthaelden nevens *Don Juan Nino de Toledo*, Preſident van *Manilla*, en den Capiteyn van het Schip St. Geertruyd; nae de Maeltijdt gaven ſy haer eene Comedie, die uyt de Wercken van *Lopez de Vega* getrocken was, en die vertoond wierde door ſommige Soldaten, Paſſagiers en jonge Religieuſen, met ſoo grooten luyſter en een ſo wel verciert Toneel, als het op het beſte Schouburg van het Hof te *Madrid* ſoude hebben konnen geſchieden, en dat alle in het naeuw ende engh begrip van ons Schip.

Als oock de Jacobijnen.

Een Comedie binnen Scheepsboordt vertoont.

Om te aengenaemer de vreugde van dien dag te beſluyten wierden nae de Comedie aengeregt een ſeer lecker Banquet, beſtaende uyt allerhande ſoorten van Confituren, waer nae onſe Chaloupe met die van St. Geertruyd onſe Vrienden weder aen haer Boort voerde, nemende wy ons affcheyt van malkanderen onder het geluydt van Schalmeyen ende Trompetten ende onder het donderen van verſcheydene Canon-ſchoten, die, ſo als ſy van ons Schip af-ſtaecken, geloſt wierden.

Op deſe wijſe vervolghden wy onſe reyſe met een voorſpoedige windt, hebbende onderwijlen veel ſtilten, geduerende dewelke wy onſen tijdt met allerhande ſoorten van ſpelen ende vermaecklijckheden doorbraghten, tot op den twintighſten dag van de Maent Auguſtus, als wanneer wy het eerſte Landt, zijnde het Eylandt *Diſirado*, ſoo als ick bevorens geſeght hebbe, ontdeckten.

Sien het eylandt *Deſirado*.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Eylanden die wy ontdeckten en van de dingen die ons in deſelve gebeurden.

DE Admirael van onſe Vlote ſich verwonderende daer over dat wy ſoo weynigh vorderden, hebbende wy ſedert den tweeden July tot op den 19 Auguſti geen Land geſien of ontdekt, dan alleen de Canari-

ſche Eylanden, ſoo deede hy, op den ochtend van geſeyden dag, alle de Stuer-luyden van de andere Schepen ontrent ſijn Boord komen, om haer gevoelen te weten wegens de plaetſe ontrent welke wy ons doen bevonden, en hoe verre wy nog van Land mogten weſen.

Verſcheydene giſſingen der Stierlieden.

Ten dien eynde naederden alle de Schepen, het eene voor-ende het andere nae, aen onſe Admirael, op dat ſo, een yder Stuer-man, in het voor-by vaeren, hem ſijne meeninge mogten ſeggen.

De verſcheydene gevoelens van alle die Stuer-lieden gaven groote ſtoffe toe lacchen aen alle de Paſſagiers, welke daer door beſpeurdden hoe ſeer ſy van malkander verſchilden, en hoe weynig over-een komſt onder deſelve was.

De eene ſeyde, wy waeren nog drie-hondert mijlen van Landt, de andere twee-hondert, een derde hondert, de vierde vijftig, de eene meer, de andere min, giſſende ſy alle buyten de waerheyd, ſoo als dat by gevolg bleeck ende door de uytkomſte beſpeurt wierde; alleen was'er een oud Man-Stuerman op het kleynſte Schip van de gantſche Vloote, die voor vaſt ſtaende hielt, dat wy, met de ſlappe koelte die wy doen hadden, des anderen daegs 's morgens aen het Eyland *Guadeloupa* ſouden komen.

Alle d'andere beſpotten hem, maer hy hadde veel meer reden om om hare onwetenheyd te lacchen, want den volgenden dag, met het opgaen der Sonne, ſaegen wy vlack voor ons leggen het Eyland dat de Spaigniaerts *Deſirado*, ofte het Begeerde, Gewenſchte, noemden, om dat in den beginne van de ontdeckinge der Indien, het ſelve het eerſte Landt was dat ſy vonden, begeerende ende wenſchende ſy doen, ſoo wel als wy nu, eenigh Landt op te doen, na dat ſy ſo lange op Zee hadden geſworven.

Sien *Marigalante* en *St. Dominique*;

Na dat ſagen wy aenſtonts een andere, *Marigalante* genaemt, doe noch een, *Dominique* geheeten, en eyndelijck dat van *Guadaloupe*, het welke het gene was dat wy ſogten ſoo om ons te ververſchen als ons Lijwaed te waſſchen, en om vers Water in te neemen, dat wy ten hoogſten van nooden hadden.

Anckerende voor *Guadaloupa*.

Tuſſchen twe ende drie ueren na de middag quamen wy op een ſeer veylige Reede, die vlack voor het Eyland, leght, alwaer wy de Anckers lieten vallen, ſonder eenige vreeſe te hebben voor de naeckte Wilden, ſoo van dat als van de omleggende Eylanden, als dewelke met groote vreugde Jaerlijcks de komſte van de Spaenſche verwagten. Sy reekenen haer Jaren by de Maenen, en door dat middel weten ſy den tijd op dewelke ſy komen moeten.

Eenige tijd van te vooren vergaederen ſy een partye Suyker-riedt, als mede de Vrugten die ſy *Annanas* noemen, Schild-padden ende andere diergelijke eet-waeren, welke ſy aen de Spaenſche, voor haer Cramerijen en Koopmanſchappen verreuylen, als Yſer, Meſſen ende andere dingen van de welke ſy ſig konnen bedienen in de Oorlogen, die ſy gemeenlijk tegens de Inwoonders van eenige naebuerige Eylanden zijn voerende.

De Wil-

Eer wy het Anker in de grond geworpen hadden, quamen ons verſcheyde van

van die Indiaenen in *Canoas* aen Boord, van dewelke sommige aen haer agter steven door de Engelsche, Hollanders ofte Fransche beschildert, waeren, gelijk sulcks bleeck door de verscheydenheyd van hare waepens, zijnde die Reede, voor alle Natien, die nae *America* seylen, gemeen. den komen aen Boort.

Sy bragten ons dan, volgens haere gewoonte, veele Indiaensche vruchten, maer onder veele andere was de *Annanas* die geene welke ons de aengenaemste in het oog scheen, die wy ook wat de smaek belangt voor de beste keurden. *Annanas.*

Wy konden in de beginne niet naelaeten ons te verwonderen, siende die Menschen t'eenemaal naekt, met haer lang Hooft-hayr dat tot op het midden van haere rugge af-hing, sijnde in haere aengesigten de figuere van verscheydene soorten van Bloemen gesneden, en draegende sy kleyne dunne plaetjens aen het tipje van haer neus, even als de ringen die men in snuyten der Varkens steeckt, om haer het vroeten in de aerde te beletten. Cieraet der Wilden.

Sy vleydden ons even als de Kinderen, sommige in haere Taelen, die wy niet verstonden, tot ons spreekende, andere weder, maeckten sekere teeckenen om ons te kennen te geven, het geene sy begeerden te hebben, dog onder alle de teekenen was'er geen dat van ons Volck beter begrepen wierde, dan dat door het welke sy Spaensche Wijn vorderden, om haer te vermaeken, gaeven sy haer desel ve ook, en nae datmen haer daar een goet glas vol van hadde doen drinken, vielen sy, smoor-dronken zijnde, op den Overloop ter needer, en wentelden sig om als jonge Varckens. Haeren treckt tot de Wijn.

Door dien het nu hier mede seer aen de avond begonde te naederen, soo beslooten onse Religieusen dien nagt aen Boord te blijven, en des volgenden daegs, om het binnenste des Eylands te besien, aen Landt te gaen, waer nae toe veele Passagiers ende Matrosen nog dien avondt gingen, van dewelke nog sommige voor den nagt weder aen Boord quamen, maer andere verbleven den geheele nagt onder de Indianen.

Des anderen daegs des morgens voer ik met de meeste andere Religieusen aen Land, en hebbende aen eenige Spaigniaerden het wasschen van ons Lijwaet aenbesteet, soo verspreydden wy ons hier en daer van malkanderen, gaende somwijlen twee en twee altemet weder alle met malkanderen, en op andere tijden weder een ygelijck alleen, ontmoetende op onsen wegh veele Indiaenen die ons gantsch geen quaet deedden, maer in tegendeel ons streelden ende caresseerden even als de Kinderen en ons haere vrugten aenbooden, daer tegens van ons vorderende eenige Spelden, Nestelingen ofte ondeugende Handschoenen die sy ons saegen draegen, het welke ons dan de vrymoedigheyd dede neemen van tot eenige van haere Hutten ofte Huysen te naederen, in dewelke sy ons seer vriendelijk onthaelden, zijnde de selve gebouwt by een seer schoone Reviere, sy gaeven ons onder andere van haeren Visch en Geyten-vleesch te eeten. Den Autheur trekt te Lande op *Guadaloupa.* Minsaemheyd der Inwoonders.

Op den Middag ontmoeten ons op het midden van den Berg eenige Je-

ſuiten van het Schip St. Geertruyd, welke ſeer aendagtelijk ende met groote opmerkinge met ſeeker *Mulat* ofte Half-ſlag ſpraeken, gaende deſelve gantſch naeckt, even al eens als de andere Indiaenen.

HET V. CAPITTEL.

Aenmerckelijcke Hiſtorie van ſeecker Mulat *ofte Half-ſlagh zijnde in Spaignien een Chriſten gebooren, welcke by-geval door de Jeſuiten in* Guadaloupa *ontmoet wierde.*

Aenmerckelijcke Hiſtorie van een *Mulat*.

DEſe *Mulat* was een Chriſten, gebooren binnen de Stad van *Sevilien* in panjen, alwaer hy de Slaeve hadde geweeſt van ſeecker rijk Coopman, hy was Louis genaemt en ſprack de Spaenſche Taele volkomentlijck wel.

Het was doen omtrent twaelf jaeren geleden dat hy ſijn Meeſter ontlopen was, ter oorſaeke van het harde onthael dat hy hem aendeede, en zijnde te *Cadix* gekomen, begaf hy ſig in den dienſt van een Edelman die nae *America* voer, welke hem met hem deede Scheep gaen, niet gelovende dat ſijn Meeſter oyt eenige tijdinge van hem ſoude konnen verneemen, als hy in de nieuwe Weereld ſoude ſijn gekomen.

Deſe *Mulat*, nog in verſcher geheugeniſſe hebbende, hoe veele ſlaegen hy van ſijnen eerſten Meeſter hadde ontfangen, ook vreeſende dat hy moghte te weten komen dat hy in *America* was, en hem van daer weder na Spangien doen voeren, of ook dat ſijn nieuwen Meeſter de wreedheyd van de oude moghte komen nae te volgen, hebbende hy daer toe groote reden en, ter oorſaeke van de ſlaegen die hy t'Scheep van hem ontfangen hadde, nam voor, daer quaemen dan van wat het wilde, liever onder de Indianen te willen ſterven, dan langer onder de ſlavernye der Spangniaerden te leven.

Stellende dan op die wijſe ſijn leven in handen van het goede ofte quaede geluck, verſtak hy ſig agter het geboomte dat op het gebergte waſcht, tot die tijd toe dat de Schepen vertrocken waren, waer nae ſig by de Indianen begeven, en onder deſelve eenige vodderijen, die hy ſijn Meeſter ontnoomen hadde, uytgedeeld hebbende, wierdt hy van haer ſeer vriendelijck ontfangen, ſoodaanig, dat hy ſig voor haer en ſy ſig voor hem behaeghlijck aenſtellende, ſy met malkanderen leefden even als of hy van haeren Landaert hadde geweeſt.

Hy nam van tijd tot tijd acht om ſig ſeer ſorghvuldelijk te verberghen als de Spaenſche Vloten aenquaemen, en hebbende op die wyſe twaelf jaeren onder de Wilden geleeft, hadde hy onderwijlen haere Tale geleerd, en ſig aen-

aen een van haere Vrouw-luyden vertrouwt, by dewelke hy doemaels drie levendige Kinderen hadde.

Dese Jesuiten, hebbende hem dan nu by gevalle ontmoet, en bemerkende eer door sijn kort gekrulde Hooft-hair dat hy een *Mulat* was dan door sijn saluwe ende geele Couleur, om dat alle de Indianen sig de geheele huyd met een roode verwe bestrijcken, so viel haer aenstonts in op wat wijse hy daer mogte geraekt, ende aldaer niet anders gekomen zijn dan door middel van eenige Spaensche Scheepen, soodaenig dat sy hem aenspreeckende, en bevindende dat hy de Spaensche Talen verstond, uyt hem de waerheyd van sijne geschiedenisse vernaemen.

Als wy nu by haer gekomen waeren, so begonden wy gesamentlijk desen armen Christen te vermaenen tot het verlaeten van dat ellendig leven, in het welke hy dog sijne Saeligheyd niet vinden konde, belovende hem sijne vryheyd so hy met ons wilde gaen.

Die arme Mensche, die t'sedert twaelf Jaeren niet een woordt van den waeren Godt gehoordt hadde, en die nevens dic blinde Heydenen Hout ende Steen aenbadt, schreyde evenwel heete traenen so drae hy weder van JESUS CHRISTUS, van de verdoemenisse der Helle, en van de eeuwige vreugde van het Paradijs, hoorde spreeken, ons verseekerende dat hy seer gaerne met ons soude gaen, ten waere hy hier in wederhouden wierde door sijne Vrouw en kinderen, die hy tederlijk beminde en niet konde verlaten.

Waer op wy hem antwoorden, dat, so hy deselve ook met hem wilde leyden, hy door dat middel haere zielen soude konnen behouden, en dat wy hem verseekerden dat wy ordre soude stellen en sorge draegen, dat nog hy, nog sijne Vrouwe, nog sijne Kinderen, het noyt aen middelen, tot haer onderhoud nodig, soude ontbreecken.

Dese half-slag luysterde nae dit alles seer neerstelijk, maer hy wierde terstont door seckere schrick bevangen, door dien hy eenige Indianen sag passeren, die bemerkt-hadden dat hy so een lange wijle met ons hadde staen praeten, dat was de reden waerom die arme Mensche gantsch bevreest tot ons seyde, dat hy in gevaer van sijn leven was, om dat wy hem gekend hadden, en dat hy vreesde van de Indianen gedood te worden, die in agterdogt waren, van dat wy hem met ons wilden voeren, dat, so wy dat deeden, gelijck men in het Dorp seyde, wy hare vrindschap wel haest in op-lopentheyd ende raesernije tegens ons soude sien veranderen.

Maer wy antwoorden hem dat hy geene vreese moeste hebben wegens het geene dat sy tegens ons soude willen onderstaen, dat wy seer wel van Soldaeten ende Geschut voorsien waeren, om so wel ons als sijn leven te beschermen, dat hy maer sorge soude draeghen om sijn Vrouwe ende Kinderen aen het Strand te brengen, ter plaetse daer ons Volck haer Lijwaet drooghden, welcke hem dan wel souden beschermen tegens alle die geene die hem eenigh leet souden willen aendoen, en dat'er een barcque

soude gereed leggen om hem in te neemen, ende nevens sijn Vrouw en Kinderen aen het eene ofte ander Schip te brengen.

De *Mulat* beloofde het geene wy hem geraeden hadden in het werk te stellen, en dat hy door een aardigheyd sijn Vrouw ende Kinderen aen het Strandt souden brengen, onder voorwendinge van haere waeren aen de onse te verkopen, mits dat sig doe ook eenige Jesuiten, die hy ligtelijck aen hare swarte Tabbaerden souden konnen kennen, moesten bevinden, om hem in een Barque te ontfangen, en by gevolge aen de Schepen te voeren.

Hier op scheydde hy dan van ons, t'eenemael voorgenomen hebbende, immers so het ons scheen, te doen het geene hy ons belooft hadde.

Onse vreugde was groot, in de hope die wy geschept hadden, van vijf zielen uyt de duysternissen van de Heydensche Afgoderije te sullen trecken, om haer het ligt van het Christendom te doen genieten.

Voor al stack die vreugde onder de Jesuiten uyt, die den *Mulat* eerst aengesprooken hadden, hoopende dat die saeke, soo sy geluckelijck quaeme uytvallen, haer niet weynig eere, aensien ende geloof soude toebrengen, in den voortgank van hare Sendinge.

Nae dat sy haer af-scheyd van ons genoomen hadden, haesteden sy sig om weder aen de Zee te komen, ende den Admirael kenniſſe te geven van het geene sy gedaen hadden, en te bestellen dat de Boot van haer Schip vaerdig soude sijn om de *Mulat* Louis met sijn gantsche Huys-gesin in te nemen.

Wy keerdden ook weder nae het strand, om te sien of onse Hemden ende andere Kleederen droog waeren, en deselve gereed ende onse Bood aen Land gevonden hebbende, soo begaf sig het meeste gedeelte van ons Geselschap, nevens my, aen Boort van ons Schip, laetende twee ofte drie van de onse aen Land, nevens veele van de andere Schepen, en bysonderlijk van de Jesuiten, die haere proye verwagteden.

Blinden yver der Monicken.

Soo drae als wy aen ons Schip waeren gekomen, bevond sig het meeste gedeelte van onse Religieusen soo brandende van yver, ter oorsaeke van de vrientschap die ons die Wilden betuygt hadden, dat sy wilden vastelijk voorneemen om in dat Eyland te verblijven, en haer aldaer needer te slaen, om haer tot het Christendom te bekeeren, sig inbeeldende dat die saeke seer gemackelijk om te doen soude vallen, zijnde dat Volk van een seer soeten aert, ook was'er gantsch geen gevaer om onder haer te blijven woonen, ter oorsaek van de Spaensche Vloten, welke Jaerlijcks aldaer passerende, seer ligtelijk souden konnen verneemen nae het onthael datmen haer aendeede.

Oock waeren'er andere die door den yver so seer niet verhit waeren, en die haer voorwierpen dat sulcks eene ruykeloosheyd soude zijn, ende een grote sotternye, sijn leven op soodaenige wijse onder die woeste ende barbarische Menschen te willen waegen, levende sy veel eer als de wilde Beesten dan als reedelijke Schepselen.

Dog die gene, die het meeste ontsteecken waeren, veragteden alle die reede-

RPJCB

Opstandt der Wi
J. Doesburgh. fe

a in Guadaloupe

RFJCB

reedenen, seggende, dat het argste, dat haer soude konnen overkomen, was door die Widden vermoord, opgeoffert ende gegeeten te worden, en dat het alleen om sulks was dat sy uyt Spanjen getrocken waren, ten eynde sy met de Kroone van het Martelaerschap souden mogen verçiert worden, ende te mogen sterven de naeme van JESUS CHRITUS belijdende, en sijn Euangelium onder de Heydenen predikende.

Terwijlen wy nu over dit stuk malkanderen lustig met woorden te keere gingen, saegen wy seer schielijk een groot gewoel en tumulte op het Strand, vlugtende ons Volk gints en herwaerts, haer Lijwaet verlaetende, en loopende met groote haest nae de Sloepen ende Booten, die sy so veerdig en haestig vervulden, dat eenige van deselve soncken, nevens alle die gene die daer in waeren. Tumult op het Strant.

Maer het gene ons het meeste dede erbarmen, was het deerlijk geroep van de armen Vrouwen, van dewelke sig veele te water begaven, willende dat liever doen in hope van door eenige Bood ofte Chaloupen gevist te werden, of, op het ergste, te verdrinken, als sig gevangen te geven, ende, daer nae wreedelijk door de Indiaenen vermoord te worden. Loffelijke resolutie van eenige Vrouwen.

In het midden van de verwonderinge, in dewelke ons die schielijke veranderinge, van dewelke wy de oorsaek niet wisten, gebragt hadden, sagen wy een groote meenigte Pijlen van agter de Boomen van het Bosch komen vliegen, en daer door bemerckten wy voor seeker dat de Wilden tegens ons volk opgestaen waeren. De Wilden beveghten de Spaigniaerden. Dogh werden verdreven.

Dit woelen en duerde geen half uer, want onsen Admirael deede aenstonts twee a drie stucken Geschut losen, en sont een Compagnie Soldaten aen Land, om het strand nevens ons Volk te bevrijden, het welke dan aenstonts uytgevoerd wierde, ende de Indianen verstroyden sig, ten eersten haer op de vlugt begevende.

Onse Sloep bragt drie Religieusen aen Boord, die aen Land gebleven waren, en veele van onse andere Passagiers; onder onse Monikken was'er een, genaemt Frater *Juan de la Cueva* die gevaerlijk in de schouder gewond was. Hy hadde my seer gebeden om nevens hem aen Land te blijven, maer ick konde daer toe niet verstaen, en daer door ontquam ik die dulle ende wreede aenval der Indianen. Een Jacobijner Monick gequetst.

Boven die geene die verdronken, welke naemaels aen het strand wierden gehaelt, ten getalle van vijfthien, vontmen drie Jesuiten op het sant uytgestreckt leggen, en nog drie andere die gevaerlijk gequetst waeren, ook waren drie Passagiers gedood en thien verwond, boven nog drie andere die men noyt levendig of dood konde vinden, waer door men oordeelde dat de Indianen deselve in het Bosch ontmoet ende vermoord hadden. Drie Jesuiten gedood ende drie gequest.

Onse *Mulat* Louis, was tegens sijne belofte, niet gekomen, maer wel in sijne plaetse een geheel Leger van Indiaensche Verraders; sulcks deede ons geloven, of dat hy selve ontdekt hadde het voorneemen van de Jesuiten, om

hem

hem met Vrouw en Kinderen mede te voeren, of dat de Indianen, het selve, door de lange samenspraeck die hy met ons gehouden hadde, vermoedende, het hem hadden uytgeperst en doen belijden.

Oorsaeke van dien op-loop.

Het is seer waerschijnlijck dat dat de oorsaecke van haeren opstand was, want, gelijck Louis geseght hadde, dat hy haer aen haere swarte Tabbaerden soude bekennen, soo schijnd het, dat hy haer daer door beter, dan de andere, aen de Indianen hadde konnen af-beelden, want men bemerkte dat hare Pijlen het meest op die swarte Couleur hadden gemunt gehad, en dat, in minder dan een vieren-deel uers, vijf van haer soo gedoodt als gequetst waeren gheweest.

Waght tegens de Indianen.

Onse Soldaeten hielden die geheele nagt waght op het strand, haere Musketten dickmaelen lossende, om daer door de Indianen te vervaeren, welcke ons nae-maels oock niet meer verscheenen.

Wy die aen Boort waeren rusteden niet veel meer dan zy, want wy waren den gantschen nagt op onse hoede, uyt vreese dat de Indianen, des nagts met den duyster, onse Schepen souden komen aentasten, hopende ons, geduerende de naght-ruste, te overvallen.

Sommige hadden meedelijden met de gedoodde ende de verdronckene, andere weder beklaegden onsen gequetsten Frater *Juan de la Cueva*, die dien geheelen naght groote pijne in sijnen verwonden schouder leed, en de derde spottende met onse yverige Monicken, welke in dat Eyland hadden willen gaen woonen, om die woeste Menschen te bekeeren, haer seggende, dat sy middel souden gevonden hebben, om haer van het Martelaerschap te versaedigen, want hadden sy maer tot aen den avont toe aen Land gebleven, soo sou den sy haer tot de Maeltijd hebben bereyd ende gaer gemaeckt.

Dog na die daet saegen wy dat haeren yver ende lust seer was verkoelt, en dat sy geen lust meer hadden om by so Barbarisch een Volk te woonen, maer in tegendeel wensten sy nergens meer om, dan dat den Admirael wel haest de Seyn-schoot soude schieten, om daer op de Anckers te ligten, ende van soo gevaerlijck een plaetse te vertrecken.

De Vloot versiet sigh van waeter.

Des morgens deeden alle de Schepen haer beste om het water aen Boord te krijgen, dat haer tot het volbrengen van haere Reyse nodigh was, en men besette het Strand ende de Rieviere met goede waght, tot bescherminge van ons Volck dat met die dingen besich was.

Wy saegen die gantsche uchtent gantsch geene Indianen, ook vernaemen wy geene tijdinge van die drie Mannen die ons nog ontbraecken, soodaenig dat wy, nae dat wy ons volkomentlijck ververst hadden, tegens den middag onse Ankers opwonden en onse Reyse, met een gonstige en de voorspoedige wind, die ons met vreughde de Reede van het Eyland van *Guadaloupa* deede verlaeten, nae *Terra Firma* ofte het vaste Land vervolghden.

Vertreck van *Guadaloupa*.

HET

HET VI. CAPITTEL.

Vervolgh van onse Reyse tot aen St. Juan d'Ulhua, *anders genaemt* Vera Cruz, *en hoe wy aldaer aenquaemen.*

WY seylden op den twee-en-twintighsten dagh van Augustus soo voorspoedelijk dat wy die Eylanden wel haest uyt het gesicht verlooren.

Den oploop der Indianen gaf ons stoffe tot een lang discours, en maekte dat eenige van onse Religieusen begonden berouw te krijgen van dat sy aengenomen hadden de Indiaenen te gaen bekeeren, en sy souden, hadde het in haere magt geweest, sig daer van wel hebben willen ontslaen. Droefheyd der Monicken.

Dog onse Superieur *Calvo* dede alles wat hy konde om ons den moet weder in te spreeken, ons veele Historien van den goeden inborst van de Indianen van de Philippijnsche Eylanden, nae dewelke wy gingen, vertellende, van de welcke het meeste gedeelte al Christenen waeren, die een uytneemende eerbiedigheyt aen hare Priesters bewesen, seggende ook dat die geene, welcke nog tot het Christendom niet bekeert waeren, soodanig door de maght van de Spaensche wierden in toom gehouden, dat sy niet tegens ons souden derven onderstaen. Werd door *Calvo* gematigt.

De voornaemste torge die wy geduerende de twee eerste dagen hadden, was om onse *Annanassen*, die wy van de Indianen gereuyld hadden wel te besorgen. Die vrucht behaegde ons alle wonderlijken wel, en daer was niemand onder ons die deselve niet alsoo goed ofte beeter achte, dan alle de vrugten van Spaignien. Men pluckt die niet rijp, maer terwijl sy nog groen is, men hangt die dan nog eenige daegen aen de solder, alwaer sy volmaecktelijk rijp ende geel wordt, soodanig dat yder stuckjen van deselve soeter dan Honingh bevonden werd. Beschrijving van de *Annanas*.

Ons Suyker-ried was ons niet minder aengenaem, wanneer wy uyt het selve de soete vogtigheyd sogen om ons den mont te verversschen. Suyckerriedt.

De eerste weeke en aeten wy by nae anders niet dan Schilt-padden, die ons als Zee-monsters voor-quamen, om dat wy die te vooren noyt hadden gesien, hebbende sommige van deselve meer dan een elle in de breedte; haer schild ofte schulpe was soo hard, dat het radt van een gelaedene Karre daer over konde rollen, sonder deselve te breecken. Schildpadden.

Wy waeren seer verwondert alsmen deselve voor de eerstemael voor ons opende, siende het groot getal van de Eyeren die sy in het lijf hadden, door dien'er in de kleynste meer dan duisent waren. Onse Spangiaerden maekten goet Candeel van deselve, mengende specerijen daer onder. Het geene wy van het lichaem aten scheen veel eer Vleesch dan Zee-visch te zijn, het welke Hare beschrijvinge ende nuttigheyd.

ke een weynig met sout bestroit zijnde, ende twee of drie dagen in de lucht gehangen hebbende, t'eenemael van smaeck was als het Kalfs-vleesch, soo dat wy geduerende eenige daegen onse Hoenderen ende Schaepen, als oock ons gesouten Ossen-vleesch ende onse Hammen niet wilden aensien, dewijl wy dien tijdt geduerende den overvloed van Zee-kalfs-vleesch hadden, om de graegheyd van onse maegen te versaeden.

Een gequetste Jacobijner Monick sterft.

Nae vier dagen seylens, stierf onsen Religieus *Juan de la Cueva* die door de Indianen was gequetst geweest, sijn geheele licchaem was geswollen, het welke ons deede geloven dat de Pijle, met dewelke hy in de borst was ghetroffen geworden, vergiftight hadde geweest.

Sijne uytvaert.

Sijne uytvaert wierde gehouden met soo veele plegtelijkheden als wy daer toe in ons Schip konden by brengen, en hy hadde de groote Oceaen tot sijn graf.

Wy bonden twee seer swaere steenen aen sijne voeten, soo veel aen sijne schouderen, en een op sijn borst, en nae dat wy den Dienst der overledenen over hem gesongen hadden, soo wierde sijn licchaem, dat aen twee touwen gehegt was, buyten het Schip gehijst, en men liet het ter selver tijdt in de Zee vallen, terwijlen alle het Scheeps-volk goede Reyse riep, en men het Geschut van het Schip loste om dat lighaem de laetste eere aen te doen, het welke, door de swaerte der steenen, ten eersten te gronde ginck, en, voor altoos, uyt het gesichte der Menschen verdween.

Oock sterft een Jesuit.

Wy saegen in het Schip St. Geertruyd deselve Ceremonien plegen, wegens het Lijk van een Jesuit, die een van de drie, die door de Indianen van *Guadaloupa* gequetst waren, was, en die even als onsen Religieus, was overleden, zijnde mede sijn gantsche licchaem, door de kracht des vergifs, geswollen.

Sy sien *Porto Rico* ende *St. Domingo*.

Nae die tijd begonde onse Scheeps-vaert vermaekelijcker dan te vooren te worden, want wy liepen het Land van *Porto-Rico* in het gesicht voorby, ghelijck oock nae dat, het groote Eyland *St Domingo*.

Ons Geselschap begonde op die plaetse te verminderen, eenige van onse Schepen seylden na *Porto-Rico* en nae *St. Domingo*, ende andere weder setten haer Cours op *Carthagena*, op de *Havana*, op *Jamaica*, op *Honduras* ende op *Jucatan*.

De Vloote scheyd van een.

Daer en bleef dan van onse Vloote niet by ons dan de Schepen die nae *Mexico* moesten, waer nae toe wy geduerighlijk onsen Cours voort setten, tot dat wy quaemen ter plaetse welke de Spaigniaerden het diep-loot van *Mexico* noemen, want op die plaetse moesten wy het loot dikmaelen uyt werpen, om den grond te peylen, zijnde ondertusschen de Zee so calm ende

Groote stilte.

de wind so stille, dat wy daer door, by-nae den tijd van geheele acht daegen, niet van plaetse veranderden.

Vis-vangst.

Geduerende den selven tijdt schepten wy groot vermaek in de Visserye, en voor al vongen wy veele *Dorados*, met dewelke wy ons vrolijk maeckten, spaerende met eenen door dat middel den leeft-togt die wy uyt Spaignien hadde meede gebragt.

Doch

Doch de hette was so boven gewoonlijk groot, dat wy by dagen gantsch geen vermaek konden scheppen, want de weerschijn van de straelen der Sonne, die den geheelen dag in het water of op het peck van onse Schepen scheen, verweckte in de lugt eene soo brandende hitte, dat wy, soo lange den dag duerde, door het sweeten altoos door-nat waren; het welke ons dwong om het meeste gedeelte van onse Kleederen te verlaten. Onlijdelijcke hitte.

De avond-stonden ende de nagten vielen wat verdraeglijker, niet te min was de hitte, die de Sonne, des daegs, in de sijden ende in de planken van ons Schip hadde ingedrukt, soo groot, dat het ons niet mogelijk was onder den overloop ofte in onse Koyen te slaepen, maer wy waeren genootsaekt de nachten in onse Hembden, al wandelende ofte praetende op den Overloop, door te brengen.

De Matrosen begaeven sig, vermaecks halven, tot het baeden ende het swemmen in de Zee, dog de ongeluckige dood van haere meede-macker, daer ick aenstonts, van dencke te spreeken, dede haer wel haest dat slag van tijdkortinge verlaeten.

Hoemen meer na *Terra Firma* naedert hoemen oock meer bevind dat de Zee vervult is met seekere van Monstreuse en seer groote Visschen, die de Spaensche *Tiburons*, de Françoysen van Normandyen *Requiens*, en de Hollanders Hayen noemen. Hayen.

Sommige Lieden bedriegen sich, wanneer sy desen Visch voor de *Cayman* ofte Crocodil houden, achtende deselve eene ende deselve saeke te zijn, en geloovende dat'er in Zee niet is dan Crocodil ofte *Cayman*, welcke men door een misgrijp *Tiburon* noemt, die Menschen-vleesch eet, en die met eenen beet hem een geheel Lidt af-scheurt, ja selven met hem te gronde gaet. Verschil tusschen de Hayen ende de Crocodillen.

Dog sy vergrijpen haer seer grovelijk, want de Crocodil heeft het geheele Lijf met schubben bedekt, daer de Haye niet eene eenige schubbe heeft, zijnde gantsch sijn Licchaem alleen met een dicke huydt bedekt, even als meest alle andere groote Zee-visschen.

Hoewel de Indianen den *Cayman* eeten, so willen haer dog de Spaigniaerden daer in niet naevolgen, maer wel nuttigen sy van de Hayen.

Wy vingen'er een met een ysere drie tandige Harpoen, en als hy die in de Huyd hadde, haeldemen hem een Cabel-touw onder het Licchaem door, en so wierde hy in het Schip gehijst. Een Haygevangen.

Hy was soo groot dat vijftien Mannen moeyte genoeg hadden om hem binnen Boord te krijgen; het was een schrickelijck Gedierte om aen te sien, zijnde ten minsten twaelf ellen langh; men deede het in het sout leggen, en wy bevonden dat het eer de smaek van Vleesch dan van Visch hadde, even so als ik van de Schild-padden gesegt hebbe. Dese Hayen sijn alsoo seer verleckert op het Menschen-vleesch als de Crocodillen, en wy saegen een groot getal van deselve in dese quartieren van de *Mexicaensche* Zee. Sijne Wonderlijcke groote.

Door dien de Spaigniaerden sig nu gedueriglijk baededen op de zijde van Een Boots-

gesel door een Haey verslonden.

haere Schepen, alwaer het gevaer van de Hayen niet soo groot is, om dat sy gemeenlijk niet nae aen het Boord van deselve koomen, soo gebeurde het dat een Matroos van het Schip St. Franciscus, wat kloekmoediger zijnde dan wel de andere, willende het waegen van sijn schip aen een ander, dat dichte by het selve was, te swemmen, om aldaer eenige van sijn Vrienden te gaen besoeken, ellendelijk de proye ende het Aes van een deser Visschen wierdt, en eermen een Bood, om hem te hulpe te komen, in Zee konde setten, soo saegen wy hem driemaelen door dat gedroght onder het water trecken, het welke hem een been, een arm, ende een gedeelte van een schouder af-beet, men vond daer nae de rest van het Licchaem, het welke uyt het water getrocken ende aen Boord van het Schip St. Franciscus gebragt wierde, alwaer men sijne uytvaert hield, op deselve wijse als men aen Frater *Juan de la Cueva* gedaen hadde.

De Koninglijke Propheet segt in den hondert en sevenden Psalm, dat die geene, die met Schepen op de Zee varen, de wercken des Heeren sien, en sijne Wonderen in de diepten der wateren; want sy sien daer niet alleen de Walvisschen, maer ook veele andere gedrochten, welke als Monsters de sterke ende kloeke Mannen vermeesteren, door de herhaelde aenvallen van haere lange en scherpe tanden, geheele Leeden van de selve met vleesch en been inslickende.

Dat ongeluck bedroefde onse geheele Vloote drie daegen lang geduerende, nae dewelke het Godt de Heer beliefden de onmatige hitte, die wy geleden hadden, te maetigen, door een frisschen ende voorspoedige wind, die ons tot ons geluck van die stilte verloosten, door dewelke wy noodsaekelijck hadden moeten sieck worden, indien die langer ons hadde by-gebleven.

Sien het vaste Land.

Nae dat wy nu drie daegen hadden geseylt, gebeurde het op een Maendagh des morgens ten seven ueren, dat, soo als een van onse Religieusen doende was om de Misse te seggen, een Matroos sig over-eynde begaf, roepende met luyder stemme tot drie maelen toe, Land! Land! Land!

Groote vreughde daer over.

Dit roepen verweckte sodanige vreugde in ons Schip, dat alle het Scheepsvolck sig op de beenen begaf om het vaste Landt van *America* te sien, en sy waeren so verruckt door de blijdschap die sy hadden van sig te sien aengekomen ter plaetse daer sy soo lange nae verlangt hadden, dat sy den Priester den Dienst aen het Altaer alleen lieten vol-brengen.

Men was dien geheelen dag op de Schepen uyttermaeten vrolijck, en onsen Superieur *Calvo* regte een groote moord aen onder ons Pluym-gedierte, om sijne Monicken dien dag wel te onthaelen, hebbende hy te vooren eenig sints spaersaem met het selve geweest.

Ten thien ueren saegen wy het Land vlak voor ons leggen, en wy setten alles by wat wy konden om het selve te beseylen.

Gevaer in het Land

Dogh onsen Admirael, die een verstandigh Man was, kennende de gevaeren diemen op die kuste loopt, en voor al in het inseylen van de Haven, door de

de menigte van de onder het water leggende Klippen, welke men kent door da Baeckens ende teeckenen, die men op deſelve heeft om de Schippers te waerſchouwen, en bemerkende dat wy met de windt die doen woey niet in de Haven ſouden konnen komen dan op den avondt, vreeſde daer nog by dat den Noorden wind die ſeer gevaerlijk is op die Kuſte, en die gemeenlijk in September waeyt, mogte komen ſig te verheffen, en alſo onſe Schepen in gevaer brengen van op die Klippen te ſtranden, derhalven beriep hy den Raed van alle de Stuerluyden van onſe Vlote, om met haer te overleggen of het beter was dus met volle Seylen, ſo als wy deden, voort te varen, in hope van nog goed tijts in de Haven te komen, dan wel het Land met onſe Marsſeylen maer wat te naderen, om des anderen daegs morgens de Haven met meer veyligheyt aen te doen, door behulp van de Boten die men ons van Land ſoude toe ſenden.

aen te doen.

Den Raed daer over beroepen.

Het beſluyt van de raed was dien avondt het Landt niet al te veel te naederen, en dat uyt vreſe van door den nagt overvallen te worden; en dat wy alle onſe Seylen uytgeſondert de Voor mars-ſeylen, ſouden in-nemen; dog de Windt wat gemindert zijnde, ſo naederden wy het Land langſaem genoeg, laetende daeromme de Seylen tot op den avont toe byſtaen.

Deſſelfs beſluyt.

Die avond bevalmen op ons Schip dat twee quartieren Volx waeken ſouden, ſelfs de Stuer-man wilde veel ſorgvuldiger oppaſſen dan hy tot nog toe gedaen hadden, maer wy Religieuſen gingen onſe gewoonlijke nagt-ruſt nemen, dewelke niet ſeer lange en duerde; want nog voor midder-nagt keerde ſig de Windt nae het Noorden, het welke een ſchielijk ende algemeen geroep verwekten, nevens een vremt gewoel en getier, niet alleen in ons Schip maer ook in alle de andere.

Aengewende voorſorge. Noorder-Storm.

De Matroſen begaven ſig ondertuſſchen by ons Religieuſen, willende dat wy de hulpe des Hemels over ons ſouden af-bidden; haer ſchrick was groter door vreeſe van 't gevaer daer die Windt ons in brengen konde dan door het gene ſy doen voor oogen ſagen, want de Wint was nog ſterk nog onſtuymig.

Anghſt der Matroſen.

Dog het was dan ſoo het ook was, wy Monicken ſtaeken onſe gewijde Waſch-Kaerſſen aen, en deden onſe Gebeden aen de Maget Maria, ſongen de *Litanien* en andere Lof-ſangen en Gebeden tot haerder eere, tot op het aenkomen des dageraets, als wanneer door Gods genade, den Noorden wind geſtilt zijnde, onſe gewoonlijke Kouw weder begonde door te blaſen, roepende onſe Matroſen daer op aenſtonts Miracul! miracul! ſig vaſtelijk inbeeldende dat dat geluk haer door de voorbidding van de H. Maget was toegekomen.

Sotte bygeloovigheyd.

Ontrent ten agt ueren des morgens quamen wy in het geſigt der Huyſen en wy deden een teeken op dat men ons Boten en Volk van Land ſoude ſende om ons binnen te lootſen in de Haven, 't welke aenſtonts met een grote vreugde gedaen wierde, lootſende die Boten onſe Schepen, de een voor de andere midden door de Klippen, makende deſelve die Haven een van de gevaerlykſte van alle die gene, die ik in mijne reyſen, ſo op de Noordt als Zuyder Zee, geſien hebbe.

De Vloote word binnen gelootſt.

Onſe Trompetters lieten ſig ſeer aengenaemlijck in dit inkomen hooren, en wy groeten, volgens gewoonte, met ons Geſchut, de Stadt ende het Caſteel, dat vlak voor deſelve legt, zijnde ten hoogſten verheugt ons ter goeder Haven geland te ſien.

En anckert in de Haven.

Wy lieten onſe Anckers in de Haven in de grond vallen, maer door dien die alleen niet beſtant waeren om ons Schip in ſo een gevaerlijk een plaetſe te verſeeckeren, ſo bonden wy het ſelve nog vaſt aen verſcheydene Cabels, die wy aen ſwaere yſere ringen, vaſt knoopten, zijnde deſelve expreſſelijk ten dien eynde in de mueren van het Caſteel gehegt, om door dat middel de Schepen voor de kragt van den Noorden wind te bevrijden.

Na dat wy malkanderen veel geluks hadden gewenſt over onſe ſo geluckige aenkomſte in de nieuwe Weereld, ſoo bereydden wy ons met groote vreugde om in de Booten, die ons, om ons aen het vaſte Land van *America* te brengen, quaemen haelen, te klimmen.

HET VII. CAPITTEL.

Hoe wy te Vera Cruz, *anders genaemt* St. Juan d'Ulhua *ontſcheepten ende aldaer onthaeld wierden.*

Den Autheur treed aen het vaſte land van *America*.

OP den twaelfden dag van September landden wy ſeer geluckighlijk in *America*, en quamen in de Stad *St. Juan d'Ulhua*, welcke men anders *Vera Cruz*, noemt, ende ſeer vermaert is, als zijnde de eerſte plaetſe, welke den ſoo beroemden Conquerant *Ferdinand Cortez* in-nam.

Edelmoedig beſluyt van *Cortez*.

Het was aldaer dat hy dat edel ende kloekmoedig beſluyt nam, van door een, voor die tijd, ongehoorde maniere van doen, in de grond te hacken alle de Schepen die de Spaigniaerden aen dat vaſte Land hadden gebragt, 't welke veel grooter is dan een van de andere drie deelen des Aerdbodems, op dat ſy op geen andere dingen ſouden konnen denken, dan om het ſelve in te nemen ende te overmeeſteren, het welke op die ſijne daed ook gevolght is, ſiende ſy ſig verſteeken van oyt weder in het Eyland *Cuba*, *Yucatan* of eenige andere van de plaetſen, uyt dewelke ſy vertrocken waren, te konnen komen.

Oock was het ter ſelver plaetſen, dat de eerſte vijf-hondert Spaigniaerden die daer aen Land quaemen, ſich verſterckten tegens Millioenen van hare Vyanden, en tegens het grootſte van de vier gedeelten des Werelds.

Eyndelijck, was het oock aldaer, dat de Chriſtenen de eerſte Overigheden, Rechters, Schepenen en andere bediende van de Juſtitie aenſtelden.

Oorſpronck

De eygene naem van de Stad is *St. Juan d'Ulhua*, anders genaemt *Vera Cruz*, ter

ter oorſaecke van de oude Haven van *Vera Cruz*, welcke ſes mijlen daer van daen legt, en die ſo genaemt wierde om dat zy op den heyligen Vrydagh, op dewelcke men het ware Cruys aenbid, ontdeckt wierde. van den naem van *Vera Cruz*.

Dog die Haven van het oude *Vera Cruz* wierde t'eenemael verlaten van de Spaigniaerden, om dat ſy deſelve al te gevaerlijk voor de Schepen bevonden door het woeden des Noorden winds, en ſy ſloegen ſig te *St. Juan d'Ulhua* neder, alwaer hare Schepen een beetere Reede vonden, door dien aldaer ſeekere Rotſe leght, die haer veel tegens die winden beſchermt, en ten eynde dat ſy de geheugeniſſe, van dat geluckigh voorval, dat haer op den goeden-vrydag bejegende, ſouden eeuwig-duerende maeken, ſoo voegden ſy by den naeme van *St. Juan d'Ulhua* die van *Vera Cruz*, deſelve neemende van die Haven, die ſy op den goeden-vrydagh ontdeckt hadden.

Soo als wy aen Land traeden, vonden wy dat alle de Inwoonders ſig op het Strant begeven hadden, ſoo wel als alle de Ordren van de Religieuſen, welke in die Stad waeren, te weten, die van St. Dominicus, van St. Franciſcus, de Paters *de la Merced* ende de Jeſuiten, welcke het Cruys ende de Banieren voor haer deedden draegen, om de nieuwe Viceroy van *Mexico* in Proceſſie, ofte Omgancks-gewijſe, in de Cathedrale ofte Hooft-Kercke te brengen. De Monicken wierden pleghtelijck te Lande ontfangen.

De Monicken ende de Jeſuiten waren veel eer reede om aen Land te varen, dan de Marquis *de Seralva* ende ſijn Huys-vrouwe; eenige van deſelve kuſten de aerde, deſelve heyligh achtende door de bekeeringh van de Indianen tot het Chriſtendom, hebbende deſelve te voren de Afgooden aengebeden ende den Duyvelen geoffert; en andere wierpen ſich op hare kny'en ter neder, ſich alſoo ten gebede begevende, ſommige tot de Maget Maria, ende andere weder tot andere van de Heyligen, tot dewelcke ſy de meeſte devotie hadden, en ingevolge van dat, gingen ſy hare plaetſe ende rangh neemen, onder die geene, die van hare belijdeniſſe ende Ordre zijnde, aldaer ſtonden. En een yder by die van ſijne Ordre geplaetſt.

Aenſtonts daer op begondemen alle het Geſchut van de Schepen ende van het Caſteel te loſſen, om den Viceroy te begroeten, welcke met ſijn Vrouw nevens alle ſijn gevolg aen Land quam, verſeld zijnde van *Dom Martin de Carillo*, welcke voor Viſiteur Generael was geſonden, in het different dat tuſſchen den Marquis *de Gelves*, voorgaende Viceroy, ende den Aerts-Biſſchop van *Mexico* ontſtaen was. De Viceroy komt te Lande.

De Viceroy wierde nevens ſijne Huys-vrouwe onder een verheemelſel geplaetſt, en daer op ſonghmen het *Te Deum laudamus*, onder het geluydt van veele Muſicale Inſtrumenten, en ondertuſſchen gingmen Proceſſie 's gewijſe nae de Cathedrale Kercke, alwaer men het Heylige Sacrament op het groot Altaer haddeten toon gheſtelt. Op het intreeden van deſelve wierp ſich een yder op ſijne kny'en, en na dat ſeecker Prieſter alle het Volck met Wy-water hadde beſprenght, ſonghmen een Lof-ſangh tot danckbaerheyt, en eyndelijck wierde de Miſſe ſeer pleghtelijck gedaen, door een Prieſter, verſeld door twee mede-hulpers. En werd heerlijck-ingehaelt.

Als

Als dese Ceremonie geëyndigt was, wierde de Vice-Roy nae sijn verblijfplaetse gebracht, begeleydt zijnde door de Presidenten ofte Voorsitter van het Hof van Justitie, die sy aldaer den *Alcalde Major* noemen, door de Bediende ofte Officieren der Stad, en door eenige Regters, welke, ten dien eynde, van *Mexico* waren gekomen, ook waren daer by alle de Soldaten van de Schepen, nevens het gantsche Guarnisoen ofte de geheele Bestettinge van de Stad.

De Monicken werden in Kloosters gebracht.

De Religieusen wierden mede in Proceſſie geleydt, werdende het Kruys ende de Baniere voor haer gedraegen, een ygelijk van haer tot aen de Kloosters van haere Ordre toe.

Den Prieur voorgestelt.

Frater Juan Calvo stelde de Jacobijnen voor de Prieur van het Convent van de Ordre van St. Dominicus, welcke ons seer minnelijck ontfingh, met eenige Confitueren onthaelde, en, aen een yder een glas van de Indiaensche dranck ghenaemt *Chocolate*, van dewelcke ick hier naemaels spreecken sal, deed geven.

En heerlijck onthael.

Dat kleyne onthael diende maer tot een voorspel van een beeter, het welke bestont uyt een heerlijk Middag-mael, in het welke Visch ende Vleesch wierde aengedischt, ook spaerdemen op het selve het Wild-braed alsoo weynigals de Kalkoenen, Kapoenen en jonge Hoenderen, om ons daer door den overvloed van dat Land te doen bespeuren.

Beschrijvinge van den Prieur.

De Persoon van de Prieur van dat Convent was noch oud noch aensienlijck, hoedaenige men anderſints wel gewoon is te verkiesen, om het Ampt van Superieur over de jonge Geestelijcke waer te neemen, maer het was een aerdigh Jonghman, die, soo men ons seyde, dat Ampt van den Pater Provinciael verkregen hadde, door dien hy hem duysent Ducaten hadde geschoncken,

Sijne ydelheydt.

Na de Maeltijd ontbood hy eenige van ons Geselschap in sijne Kamer, alwaer wy de ware blijken van sijne ligtveerdigheyt ende kleyne verneederinge en doodinge des vleeschs bespeurden.

Wy geloofden, daer nae toe gaende, dat wy daer een schoone Boeckerye ofte Bibliotheeck souden vinden, uyt dewelcke wy souden hebben bemerckt sijne wijsheyt ende genegentheyt tot de letteren, doch wy vonden daer niet dan omtrent een douzain oude Boecken, die in een hoeck, t'eenemael met stof ende spinne-webben bedeckt laegen, even ende al-eens of sy beschaemt hadden geweest, dat de Schatten die sy behelsden, soo weynigh geacht wierden, datmen een Guitarre, welcke daer boven op-lagh, voor haer stelde.

Praght en leckernye.

Die Kamer was rijckelijken behangen met Catoene Taepijten en met Veder-werk van *Mechoacan*, ook was sy verçiert met een meenigte van schoone Schilderijen, de Taeffelen zijnde bedeckt met fraeye Zijde Tapijten, en de Buffetten vol van verscheydene Porceleyne Vaten, in dewelcke men niet vont dan allerhande slagh van uytneemende Confituren ende Conserven.

Dese toestel scheen aen ons arme yverige Religieusen vol ydelheyd ende seer onbetaemlijk te wesen voor een arme Bedelende Monick, maer wat die geene

die geene belangt, welke uyt Spaignien niet vertrocken waren, dan in voorneemen van een vrygeestigh ende ongebonden leven te leyden en rijkdommen te vergaederen, aen deselve behaeghde het gesigte dier dingen wonderlijk wel, en het verwekte in haer een grooten lust om dieper in een Landt te trecken, in het welcke men in een korten tijd soo rijck ende magtig konde worden.

Het gesprek met het welke die jonge Prieur ons onderhieldt, en behelsde niet dan sijnen eygenen Lof, sijne hooge geboorte, sijne goede gaeven, hoedanigheden ofte qualiteyten, ook sprak hy van de gonste die de Pater Superieur van de Provintie, ofte den Provinciael, hem toedroeg, van de liefde welke de voornaemste Dames of Mevrouwen, ende Huys-vrouwen van de rijckste Kooplieden van de Stadt tot hem hadden, van sijne schoone stemme, van sijne uytneementheyd in de Musijcq ofte Sang-konst, welke hy ons ook op staende voet vertoonde, sig tot singen en te gelijk tot het speelen op de Guitarre begevende, en ons doende hooren eenige veerskens, die hy tot lof van de eene ofte de andere schoone *Amarillis* gemaekt hadde, gevende door dien aen ons goede Religieusen de eene ergernisse op de andere, door dien wy in onsen geest moeyelijk wierden, wegens de ongebondenheyd van desen Superieur, welkers pligt het was door sijne woorden ende manieren ons tot een voorbeeld van nederigheyt ende van de doodinge van de begeerlijkheden des vleeschs te verstrecken. Ongebondentheyd.

Ons gehoor was so drae niet voldaen door het vermaek, dat de sang ende de speelkonste geeft, nog ons gesichte door soo veel schoone behangselen ende deck-kleeden van Catoen, zijde ende pluym-werk, of onse Prieur deede ons uyt sijne voor-raet-kamers een ongelooffelijke meenigte van allerhande slagh van leckernyen voor-setten, om mede onse smaeck te vernoegen. Overdaet.

Soodanigh, dat, gelijck wy inder daed van *Europa* in *America* waren gekomen, het ons oock scheen dat de Weereld t'eenemael verandert was, en dat onse sinnen van eene gantsch andere natuere waren, dan sy de voorige nagt geweest hadden, in dewelke wy het vervaerlijk geschreeuw van de Matroosen, in het waer-neemen van den Scheeps-dienst gehoort, de afgronden des Zee'es met hare wanschepselen gesien, het stinckende water gedroncken, en niet dan pek ende teer gerooken hadden, daer wy nu een aengename en suyvere stemme, met het speel-tuyg wel over-een-komende, hoorden, niet dan rijkdommen ende schatten saegen, Confitueren ende Conserven aeten, ende onder alle die soetigheden rooken wy den Muscus ende Ambre-gris, met de welke die wellustigen Prieur sijne Suycker-werken ende Confituren hadde doen smaeckelijcker maecken. Groote veranderingh.

HET VIII. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de Haven ende Stad van St. Juan d'Ulhua, *ende van een Aerdbevinge en andere saecken die den Autheur daer sagh, tot aen de tijd van sijn vertreck nae* Mexico.

Ongetempertheyd des Lughts te *Vera Cruz* ende de reden daer van.

WY maeckten een eynde van dat onderhoud om wat te gaen wandelen ende de Stadt te besien, te meer om dat wy niet dan die ende den volgenden dagh daer souden verblijven. Wy gingen op die nade middag rontomme deselve, en vonden dat sy op een sandige grond gebouwt was, uyt-gesondert aen de Zuyd-zijde, daer het Land moerassig ende vol water-poelen is, het welk, gevoegt zijnde by de groote hitte van dat Climaet, veroorsaeckt dat de lught daer seer ongesont is.

Getal van de Inwoonders en haer rijckdom.

Het getal van de Inwoonders magh ontrent drie duysent wesen, onder dewelcke veele rijcke Cooplieden zijn, van de welcke sommige twee, andere drie, en weder andere vier-mael hondert-duysent guldens hebben.

Houte huysen, veel vuldige brand daer door.

Wy hielden ons sonderling niet op met het besien van de gebouwen, want sy alle van hout zijn, so wel de Kerken als de Cloosters, ende de Wooningen der by-sondere Lieden, zijnde de Wanden van het Huys van de rijckste Inwoonders niet dan van Plancken, het welke nevens de kragt van de Noorde winden, dickmaelen heeft veroorsaeckt, dat de gheheele Stadt gelijcks de grond is af-gebrand.

De groote Koophandel, die gedreven werd van Spaignien op *Mexico*, en door *Mexico* op de Oost-Indien, nevens die van *Cuba*, van *St. Domingo*, van *Iucatan*, van *Porto-Bello*, van *Carthagena*, van *Peru* op *Porto-Bello*, van alle de Eylanden welke in de Noord-Zee leggen, ende de Riviere van *Alvarado* opvaerende nae de *Zapotecas*, *St. Alphonso* en nae *Guaxaca*, ende de Riviere van *Grijalva* opwaerts nae *Tabasco*, de *Zoques* en het Indiaensche *Chiapa*, maeckt dese kleyne Stad seer rijck, en veroorsaeckt dat in deselve een wonderlijcke overvloed is van alle de kostelijke Waren ende Koopmanschappen van het vaste Land van *America* ende van de Oost-Indiën.

Ongesontheyd des Lugts.

De ongesontheyd des lugts is oorsaeke dat die plaetse niet meer bewoont is, en het kleyne getal van deselve gevoegt by den grooten handel die daer gedreven werd, maeckt dat de Cooplieden daer boven gewoonlijck rijck zijn, en noch souden sy meerder middelen hebben, ten waere de groote verliesen, die sy komen te lijden, door het meenighvuldigh af-branden der Stadt.

Serckte der Stadt,

Alle de sterckte van die Stadt, bestaet eerstelijck daer in, dat de inkomste van de Haven ten hoogsten moeyelijk, en seer gevaerlijk is; en ten tweeden

in

in onse Rotse, die een Musket schoot van de Stadt af gelegen is, op dewelcke men een Casteel gebouwt heeft, waer in een kleyne Besetting wert gehouden, maer de Stadt selve is niet gesterkt, en ganschelyk ontbloot van Soldaeten. Geseyde Rotse ende Casteel, strecken voor een Muer, Wal ende Besluytinge van de Haven, welke, sonder dat, t'eenemael open soude leggen ende de Noorde winden onderworpen zijn. waer in die bestaet.

De Schepen derven het Ancker in de Haven niet uyt-werpen, ten zy digt onder de Klippe, op de welke het Casteel gebouwt is, en nog zijn sy daer niet in seekerheyd ten zy sy met Cabels, aen de ysere ringen, tot dien eynde in de Klippen gehegt, versorght zijn. Daer door komt het, dat het dickmaelen geheurt is, dat de Schepen, door de Vloed gedreven zijnde, aen de eene kand van de Klippe, tegens de andere Klippen zijn aengeslaegen, of wel weder in de volle Zee gedreven, door dien de Cabels, met dewelke sy aen het Casteel vast-gemaeckt waren, door de kragt der winden, wierden verbroocken. Gevaerlijcke uytwercksels van den Noorden wind.

Diergelijk voorval quam een Schip van onse Vloote over des nags nae dat wy ontscheept waeren, oock waeren wy seer geluckigh dat wy doen niet op de Zee waeren, want daer onstont soodaanighen onweder ende storm uyt het Noorden, dat daer door de Cabels van het Schip wierden gebroocken, ende het selve in de volle Zee gedreven. Harde storm.

Wat ons, die aen Land waren, belanght, wy daghten yder oogenblick dat die storm ons van onse bedden soude ligten, want de ligt houtene Huysen schuddeden soodanig, dat wy anders niet verwagten dan dat deselve op onse Hoofden souden nederstorten. Wonderlijcke kragt van deselve.

Onse rust was die nagt seer kleyn, en daer door bevonden wy genoegsaem hoedanig de gelegentheyd van de Stadt van *St. Juan d'Ulhua* was, want hoewel onse Prieur, ons des avonts, alsoo wel als des middaghs, hadde onthaelt, en dat ons avontmael al immer soo wel als ons middagmael hadde geweest, hebbende hy selve ons de voeten laeten wasschen voor en al-eer wy te ruste gingen, op dat wy daer door gemackelijker op sijne goede Bedden souden konnen slaepen, dan wy in twee Maenden in onse Koyen hadden konnen doen, so was dog het geduerige gehuyl van de winden so kragtig, en het noyt ophoudende bewegen van onse Kamers viel ons so lastig, dat wy, niet langer konnende verdragen op die wijse gewiegt te worden, ons gedwongen saegen des middernagts onse Bedden te verlaten, en met de blote voeten op de plaetse te vlugten, om aldaer een veylig verblijf te soeken, vreesende geduriglijck dat het Huys het onderste boven soude gesmeten worden. De nieuw aengekomene Mo-nicken vlieden uyt haere Bedden.

Als het dag was geworden, so deden de Religieusen van het Convent, welke dese stormen gewent waren, niet dan met ons en de vreese die wy gehad hadden, te spotten, en sy seyden ons dat sy noit beter sliepen dan wanneer hare Bed-steden, sodanig, door dat soorte van Aertbevingen beweegt wierden. Werden daer over bespot.

De vreese die wy die nagt gehad hadden dede ons van het goedt onthael, 't welcke men ons dede, walgen, ende verlangen de Zee-kand wel haest te Gevaerlijcke on-

maetigheyd in het gebruyck der Land vrugten.

mogen verlaten, het welke onsen Superieur *Calvo* meede voor seer goedt keurde, niet soo seer om de vreese in dewelke wy geweest hadden, als wel om de bekommeringe in dewelke hy selve was, dat wy door het eeten van de vrugten des Lands, en door het al te graetig water daer op te drinken, sieck souden worden, ende daer ter plaetse sterven, gelijk sulks aen veele andere, aen ons vertrek, over quam, door dien sy de matigheyd, in het gebruyk van die vrugten, welke sy te vooren noyt hadden gegeten, hadden te boven gegaen, waer by nog komt, dat het water van die Plaetse, gemeenlijk een seer gevaerlijcke buyckloop verwekt, in die geene, welke eerst uyt Spaignien komende, daer veel van drincken.

Daer waeren dertich Muyl-esels welke-men expresselijk voor ons van *Mexico* nae *St. Juan d'Ulhua* hadden gesonden, alwaer sy op ons al ses dagen voor de aenkomste der Vlote hadden gewaght.

Besigheyd van *Calvo* tegens het vertreck.

Den Superieur *Calvo* hield sig dien dag besigh, met aen het Boort van ons Schip, te doen ontscheepen onse Koffers, soo wel als de mond-kost, die nog overig was, welke bestont in Wijn, Biscuyt, Hammen, gesouten Ossen-vlees, een douzain Hennen met drie Schapen, waer over een yder seer verwondert was, siende dat wy nog so veel leef-togt, na so lang een Reyse overig hadden.

Comedie in de Kerke vertoont.

Terwijl hy besig was met sulcks te verrigten, gingen wy onse goede Vrienden, om ons af-scheyd van haer te nemen, besoeken, het welke wy dan voor de Maeltijd verright hebbende, so deede-men nae de middag Stoelen voor ons in die Cathedrale Kerke plaetsen, om eene Comedie te sien vertoonen, die de Inwoonders van de Stadt, tot onthaelinge van de nieuwe Viceroy hadden doen aenstellen ende gereed maecken.

Soodanig, dat na dat wy maer twee dagen te *St. Juan d'Ulhua* verbleven hadden, wy daer weder van daen vertrocken, om onse Reyse nae de Stad van *Mexico* te vervolgen.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Reyse die wy van de Stadt van St. Juan d'Ulhua *tot aen* Mexico *toe deeden, en van de Vlecken ende de voornaemste Dorpen diemen op den wegh ontmoet.*

Vertreck van *St. Juan d'Ulhua.*

DEn veerthienden September vertrocken wy uyt de Stadt van *St. Juan d'Ulhua* en sloegen de weg op van *Mexico*, welke wy de eerste drie a vier mijlen seer sandig vonden, zijnde deselve so breed ende open als die van *Londonna St. Albans*.

Komste

De eerste Indianen die wy ontmoeten waren die van 't oude *Vera Cruz* welke

keStat op de Zee-kand gelegen is, alwaer de Spaigniaerden, die dat Land eerst in-namen, voorgenomen hadden sig neder te slaen, dog naderhand, verlieten sy deselve, ter oorsake van de kleyne beschuttinge, die'er voor de Schepen tegens de Noorde winden is, en sy gingen te *St. Iuan d'Ulhua*, alwaer sy nog zijn, woonen. aen het oude *Vera Cruz*.

Aldaer was het dat wy-eerst begonden te bemercken, de groote magt, welke de Priesters ende de Monicken, over de arme Indianen, sijn hebbende hoe sy deselve sig aen haer onderworpen houden, en wat gehoorsaemheyd die aen haer betoonen. Gelegentheyd daer van.

De Prieur van *St. Iuan d'Ulhua* hadden haer des daeghs te vooren een brief geschreven om haer onse komste bekent te maecken, haer bevelende ons op den weg te gaen ontmoeten, en ons in die plaetsen wel te ontfangen. Maght der Geestelijcke over de Indianen.

Dit wierde door dese arme Indianen seer stiptelijk nagekomen, want so als wy ontrent nog een mijle van de Stadt waren, quaemen ons twintig van deselve, alle te Paerde geseten ende de voornaemste van de Stadt zijnde, ontmoeten en booden ons yder een bondelken of bouquetjen bloemen aen. Voorbeelt daer van.

Daer op reden sy voor ons heenen omtrent een Boog-schoot verre, tot dat wy weder andere, die te voet waren, en die Trompetten en Schalmeyen by haer hadden, ontmoeteden, spelende sy voor ons seer aengenaem op de geseyde speel-tuygen. Praghtige inhalinge.

Onder dese waren de bediende van de Kerken, van de Kloosters en de Meesters van de Gebroederschappen, welke ons ook yder een bondelken bloemen aenboden. Sy waren vergeselschapt door de Choor-Kinderen en andere Persoonen, welke, langsamelijk voor ons tredende, het *Te Deum laudamus* songen, tot dat wy midden in de Stad, en op de plaetse daermen de Markt houd, gekomen waren, staende aldaer twee seer schoone ende groote Olm-bomen.

Men hadde aldaer een lang Prieel gemaekt, in het welke eene Tafel stond die voorsien was met veele dooses vol Conserven ende andere soorten van Confituren, ook waren'er Biscuyten, en dit alles om tot de *Chocolate* te gebruiken. Terwijlen men nu doende was om deselve met warm water ende Suyker toe te maeken, so deden de voornaemste Indianen ende Bediende van de Stadt een aenspraecke tot ons, nae dat sy haer alvorens op de kny'en geworpen, ende ons een voor een de handen gekust hadden. Aengenaem onthael.

Sy seiden tot ons dat wy in haer Land seer welkom waren, dat sy ons duisentfout bedankten om dat wy uyt Liefde tot haer, ons eygen Vaderland, hadden verlaten, so wel als onse Maegen ende Vrienden, om op so verre af-gelegene Plaetsen te komen arbeyden tot de saeligheyd van hare Zielen, en eyndlijk, dat sy ons eerden als Goden op der aerde, ende als Apostelen van CHRISTUS JESUS, en sy volharden in die verpligtende woorden tot de tijd toe dattnen ons de *Chocolate* bracht. Blinde onnoselheyd der Indianen.

Wy verversten ons aldaer een uere tijds, en bedanckten dese Indianen voor so veele teekenen die sy ons van hare goedheyd hadden betoont, haer verseekerende, dat'er niets in de Weerelt was, dat wy meerder behartigden, dan Snorckerije der Moniken.

haere saligheyd, en dat, om deselve uyt te werken, wy niet gevreest hadden ons aen allerhande soorten van gevaeren te onderwerpen, soo te Zee, als te Lande, selve niet aen de onmenschelijke woede der andere Indiaenen, welke nog geene kenniſſe van den waren GODT hadden, om welcks dienst, wy hadden voorgenomen, self ons leven niet te spaeren.

Het goede onthael betalen sy met vodderyen.

Daer op namen wy ons af-scheyt van haer, verëederende aen de voornaemste *Pater-noſter* Kettingen, gewijde Penningen, koperen Kruyskens, *Agnus Dei*, en eenige uyt Spaignien mede gebragte Reliquien, en wy gaven aen een ygelijck van haer veertig Jaeren Af-laet, volgens de magt die wy van den Paus hadden ontfangen, om deselve te mogen uytdeelen, op wat tijdt dat het ook mogte zijn, op alle de Plaetsen die wy souden mogen door-trecken, en aen alle die geene welke het ons soude goedt-duncken.

Onderwerpinge der Indiaenen, ende arrogantie der Monicken.

Soo als wy uyt het Priëel traeden, om op onse Muyl-Esels te klimmen, bemerkten wy dat de geheele Markt vol Indianen, soo Mannen als Vrouwen was, zijnde die alle op haere kny'en gesteten, ons by nae aenbiddende, en om onsen segen of benedictie versoekende; wy gaven haer deselve, in het door-rijden, het teecken des K. ruyces met opgehevene handen over haer maekende.

De onderwerpinge van dit arme Volck, de ydelheyd van so plechtelijck onthaeld te worden, ende die openbare eer-bewijsinge, hadden het herte van sommige van onse jonge Religieusen soodanig opgeblaesen, dat sy als opgetoogen, en buyten haer selven, waren, siende dat sy meer scheenen te zijn dan de Biſſchoppen in Spaignien, die, hoewel sy niet dan te veel Hovaerdye hebben, evenwel noyt so veel openbare toe-juygingen in hare Reysen hebben ontfangen, als men ons daer in die plaetse betoonde en gaf.

Vertreck van het oude *Vera Cruz*.

De Schalmeyen ende de Trompetten lieten haer geluyd nogmaels voor ons hooren, ende de voornaemste van de Stadt begeleydden ons wederom een halve mijle, waer na sy haer weder na haer woon-plaetsen begaven.

's Landts overvloet.

De twee eerste daegen, nae dat wy van die plaetse vertrocken waeren, en wierden wy niet gehuysvest, ende en vonden geen verblijf dan in arme kleyne vleckjens van de Indiaenen, in dewelke wy evenwel altoos groote beleefdheyt ontfingen, nevens een groote overvloed van mond-kost, en voornaementlijck, Hoenderen, Capuynen, Calckhoenen ende verscheyde soorten van vruchten.

Komste te *Xalappa de la Vera Cruz*.

Den derden dag quaemen wy tegens den avondt in een grooot Vleck ofte Stadt, in dewelke wel by nae twee-duysent Inwonders waren, zijnde sommige Spaigniaerden, ende andere Indianen, dese Plaetse is genaemt *Xalappa de la vera Cruz*.

Inkomste van den Biſſchop

In het Jaer 1634. wierde dese Stad tot een Biſdom verheven, door de verdeelinge die men maekte van het Dioceſe of onderhorige Land van het Biſdom *la Puebla de los Angelos* ofte de Stad der Engelen, en hoe-wel aen dit nieuwe Biſdom, maer de derde part van het selve te beurte viel, soo werdt het

het evenwel geschat op tien duysent Ducaten aen jaerlijkssche Inkomste, om dat dese Plaets gelegen is in een landt-streeke, die seer vrugtbaer is in *Mais*, of Indiaensche Tarwe, ende in Spaensche Weyt. daer van.

Ront-om deselve zijn weele Indiaensche Vlecken gelegen, maer het geene deselve boven al verrijkt, zijn de Hoeven, op de welke men de Suyker teelt, en nog eenige andere Hof-steden, die sy *Estancias* noemen, op dewelke men een groot getal Muyl-Esels ende andere gedierte queekt en opvoed, en nog is'er een derde soorte op dewelcke men de *Cochenille* wint. Waer uyt den rijckdom der Stadt bestaet.

In dese Stadt is niet dan een groote Kercke ende eene Capelle, welcke de eene soo wel als de andere onderhorig zijn aen het Clooster van St. Franciscus, in het welke wy die avondt ons verblijf naemen, so wel als den volgenden dagh, welcke een Sondagh was. Cordeliers te *Xalappa*.

Het inkomen van dat Clooster is seer groot, evenwel werden daer maer een half douzain Religieusen onderhouden, hoewel'er genoegh is om 'er meer dan twintigh seer gemackelijck ende lecker de kost te geven. Rijckdom van haer Clooster.

De Superieur ofte Gardiaen van dat Clooster was niet minder ydel dan die van *St. Juan d' Ulhua*, en hoewel hy van onse Ordre niet was, soo liet hy die daerom niet nae ons wel te ontfangen ende heerlijk te onthaelen. Ydelheydt van haeren Gardiaen.

Wy bespeurden niet alleen in die Plaetse, maer ook in alle de andere door dewelke wy in onse reyse trocken, een groote verdorventheydt van leven en manieren, en wy sagen in haer soodaenige wijsen van doen, die t'eenemael strijdigh waeren, met haere geloften ende haere belijdenissen. Verdorventheydt der Geestelijcke in *America*.

Die geene, welcke van de Ordre van S. Franciscus zijn, doen boven de geloften van kuysheydt ende ghehoorsaemheyd, noch eene andere, die mede brenght, dat sy, die van de armoede, veel strickter ende naeuwer moeten onderhouden, dan eenige van d'andere Biddende of Bedelende Ordren, want haere kleedinge moet uyt grof grijs Laecken ofte Py bestaen, haere Gordels moeten van hennippe seelen gemaeckt worden, hare Hembden van wolle, sy mogen noyt koussen aen hare beenen hebben, en noyt andere schoeyinge aen hare voeten, dan alleen houtene soolen. Het is haer niet alleen verboden geld te hebben, maer selver mogen sy het niet aen-raeken, of yets anders in eygendom besitten. Wanneer sy op reyse zijn, en mogen sy, om haer gemackshalven, of om haer te soulageren, noyt te Paerde stijgen, maer sy moeten altoos met pijn en arbeyd te voet gaen, achtende, dat het overtreeden, van het minste van de geseyde dingen, een doodelijke sonde is, waerdigh om met den Ban ende eeuwige verdoemenisse gestraft te worden. Beschrijge van de geloften der Franciscaenen.

Dog niet tegenstaende alle dese verpligtingen, die haer soo naeuw tot het onderhouden van de regulen van haere belijdenisse verbinden, soo leven die geene, welke men in dat Landt heeft overgebracht, op soodaenige wijse, dat het schijnt, dat sy noyt eenige gelofte aen G O D hebben gedaen, en sy doen door haer ongeroldt leven sien, dat sy gelooft hebben het geene sy niet konnen, ofte niet willen nae-komen. Die van de Monicken niet onderhouden worden.

Wy

Uytsteekende praght ende kledinge van een Cordelier.

Wy saegen niet alleen vreemt toe, maer wy ergerden ons oock ten hoogsten, als wy saegen, dat een Religieus van het Clooster te *Xalappa*, te Paerde steeg, met syn Lackey achter hem, en dat alleen om aen het andere eynde van de Stadt te gaen de Biegte hooren van een Mensche die op sijn verscheyden lag, hebbende ondertusschen sijn lange Kleedt voor ende agter opgeligt, ende aen sijn Gordel weder ingestoocken, op datmen sijne orangie Sijde Kousen, sijne welgemaeckte Spaens-leere Schoenen, sijn Onder-broeck van sijn Hollandsch Lijwaet, en een Passement van vier Vingeren breet, dat hem voor een Kousse-bandt verstreckte, soude konnen sien.

En van sijne Confraters.

Dit siende, begonden wy met wat meer opsight, op het leven, soo van dese, als van de andere Monicken te letten, die van onder haere wijde Mouwen haere gepicqueerde Sijde Wambaysen ende Hembden van Hollandsch Lijwaet, met Kandt aen de Handen geboordt, vertoonden, soo dat wy in haere kledinge, soo wel als in haer onderhoudt, gantsch geene doodinge des Vleesches konden bespeuren; maer in tegendeel, al immers soo veel ydelheydt, als in de wereltsche Menschen.

De Monicken raecken aen het dobbelen.

Nae het avontmael, begonden sommige van haer te spreecken, om met de Kaerte en Dobbel-steenen te speelen, en sy nodigden ons eerst aengekomene om een partijtje *à la prime* met haer aen te vangen, het welke het grootste gedeelte van ons weygerde, sommige by gebrek van Geld, en andere om dat sy het Spel niet verstonden, evenwel, na veele moeyten, maekten sy so veel, dat twee van de onse sigh met twee van de haere aen de Kaert begaeven.

Wanneer de party nu gemaekt was, begonden sy de Kaerten, met een seer goeden swier, te verschieten, men wedde op enkeldt ende dubbeldt, het verlies dreef de eene aen, ende de winst de andere, soodaenigh dat het Clooster, die naght, in een Dobbel-huys verandert wierde, ende de Geestelijcke armoede, in wereltsche ontheyligingen.

Prophanatie daer in gepleeght.

Door dien wy nu niet dan toekijkers van het Spel waeren, soo hadden wy tijdt ende gelegentheydt, om een groot gedeelte van den nagt, geduerig ons aendaght te laeten gaen over die wijse van leven, want hoe het Spel langer duerde, hoe de ergernisse meer toe nam, soo door het drincken, vloecken en sweeren, als door de lacchernyen en spotternyen met dewelke sy van haere gelofte van armoede spraecken.

Als oock bespottinge van hare geloften.

Een van de Cordeliers, hoewel hy alrede Geldt gehandeldt hadde, en met sijne Vingers op de Taefel geteldt, wanneer het hem even wel gebeurde, dat hy een aenmerckelijcke somme won (want dickmaelen stonden'er meer dan twintigh Rijcxdaelders in) opende hy, om het geselschap te doen lacchen, een van sijne Mouwen, en daer op streeck hy, met het eynde van de andere, het Geltdat ingestaen hadde, in die openinge, seggende, dat hy gelofte gedaen hadde, van geen Geldt aen te raecken, ofte te behouden, maer dat sijn Mouw, sulcks niet gedaen hebbende, het een ende het ander wel vermoghte te doen.

Ick

Ick en konde niet langer alle het vloecken ende sweeren verdraegen, en ik voelde my gedreven om haer daer omtrent mijn gevoelen te seggen, en haer daer over door te nemen; doch ick overleyde dat ick daer maer als een doortreckendt vremdeling was, en dat alle het geene dat ik soude konnen seggen onnut soude zijn, soodaenigh dat ick, sonder gerughte te maecken, my vertrok om te ruften, verlaetende die Dobbelaers die in het Spel tot aen den anderen dagh toe volharden. De Monicken speelen een donkertje over.

Des volgenden daeghs hoordemen van die Monick, die soo de spotter gespeelt hadde, die eer een lightmis dan een Religieus van de Ordre van St. Franciscus scheen te zijn, en die bequaemer was in het School van eenen *Sardanapalus* en van een *Epicurus* dan in een Cloofter, dat hy, segge ick, meer dan taghtigh Rijxdaelders hadde verlooren; het scheen dat sijn Mouwe weygerde te bewaeren en binnen te houden, het geene hy door gelofte niet moghte besitten.

Het was op die tijdt, dat ick begonde te bemercken, uyt de manieren van leven van die Cordeliers, dat het veel eer is de vryheyt des daegelijksen wandels en omgancks, welcke Jaerlijcks soo veele Monicken ende Jesuiten uyt Spaignien nae die gedeelten des Aertbodems doet vertrecken, als den yver die sy tot de voortsettinge des Euangeliums, ende tot de bekeeringe der zielen, zijn hebbende; het welk gelijk het een uytwerkinge van de grootste liefde is, so hebben sy ook geen ongelijk, wanneer sy dat stellen, voor een van de voornaemste teeckenen, van de waerheydt des Godts-diensts. Waer door jaerlijcks soo veel Monicken nae Indien gaen.

Maer de gemackelijckheyt, leuyheydt, ledigheydt ende leckerheydt haers levens, doet klaerlijck blijcken, dat veel meer de liefde tot het Gelt, tot de ydele eere, tot de maght ende authoriteyt, die sy sich over de arme Indiaenen hebben verkregen, het eynde ende het wit is dat sy be-oogen, als de liefde ende de voortsettinge van Gods eere.

Van *Xalappa* trocken wy op eene andere plaetse welcke de Spaigniaerden *la Rinconada* noemen, welcke noch Dorp noch Vleck is, ende niet weerdigh soude zijn dat ick daer hier ghewagh van maeckte, ten waere, dat sy gedenckwaerdigh was, door twee dingen, die haer bysonderlijck doen aghten. Vertreck van *Xalappa*.

Het eerste is, dat sy soo verre van alle andere Plaetsen is afgelegen, dat het als onmogelijck is, dat die geene, die daer reysen, ter selver plaetse, niet des middaghs, ofte des avonts, haer verblijf moeten nemen, ten zy dat sy, ten minsten, twee a drie mijlen, van den wegh willen wijcken, om eenigh Indiaensch Vleck te vinden. Beschrijvinge van *la Rinconada*.

't En is niet dan een eenigh Huys, van dat slagh welcke de Spaigniaerden *Venta* noemen, gelijck de Herbergen in Engelandt zijn, die alleen op den wegh staen, het is gelegen aen het eynde van eene Valleye, op de heerste plaetse, die'er, tusschen *St. Juan d'Ulhua* ende *Mexico*, is.

Doch het geene haer noch aenſienlijck maeckt, is, dat daer de beſte Fonteynen ende Water-bronnen zijn, diemen op dien geheelen wegh vint, hoewel, ter oorſaecke van de hitte der Sonne, het waeter van deſelve laeuw is.

Middel om het water te koelen.

Die geene, die in de geſeyde *Venta*, Herberge houden, wel wetende, dat de hitte, welcke men in het Reyſen lijd, door eenigen koelen drank, behoort gemaetigt ende verkoelt te werden, draegen ſorge, dat ſy altoos groote aerde Vaten, met water vervult, in ſant, dat ſy geduerighlijck met water doen bevoghtigen, begraven hebben, waer door het water, dat in de potten is, ſoo kout als Ys wert.

De aengenaeme koelte ende de ſoetigheydt van dat water, in een ſo heete ende brandende Land-ſtreecke, gaf ons ſoo veel reden van verwonderinge, als vermaeck en genoegen, om dat wy middel gevonden hadden, om onſen boven-gewoonen brand te verkoelen.

Daer-en-boven, diſtemen ons ter dier plaetſe, ſoo groote meenigte van Oſſen, Schaepen en Geyten-vleeſch, als ook van Hoenderen, Calckhoenen, Conijnen, wilt Pluym-gedierte, en voornaementlijck Waghtelen, aen, dat wy daer over t'eenemael verbaſt ſtonden.

Die Valeye nevens de omleggende Landerijen zijn ſeer rijck en vrugtbaer, en vervult met Hoeven ofte Hof-ſteden, omtrent dewelke de Spaigniaerden Suycker, *Cochenille*, Tarwe ende *Mais* doen winnen.

Dog, het geene my byſonderlijk aen die *Venta*, ofte eenſaeme Herberge, doet gedenken, is, dat hoewel de Menſchelijke vindinge de Reyſigers heeft weten te gerieven met ſoo koel een drank op ſoo heet een plaetſe, ende die plaetſe te voorſien met ſo groot een overvloet van Leeft-togt, dat ſulks alles, ſegge ik, maer gedurende den dag aengenaem is, want des nagts noemen het de Spaignaerden helſche Confituren.

Groote hitte des nagts.

Niet alleen is'er als dan de hitte ſo uytneemende groot, dat het niet mogelijk is te eeten ſonder geduerig het ſweet, dat van het voorhooft op de oogen druypt, af te vegen, maer ook verveelen de Muggen ſoodanig, dat'er gantſch geen middel, het zy in het waecken ofte in het ſlaepen, is, om ſich daer van te bevrijden, en hoewel, het meeſte gedeelte van ons Geſelſchap, Tenten hadde, ſoo waren ſy evenwel niet bequaem, om ons voor dit ongedierte te beſchermen, die, even als de Vorſſchen van Egypten, ons, tot in onſe Bedden toe, quaemen beſpringen.

Meenighte van Muggen.

Sy en verſchijnen niet, ſoo lange als den dag duer, maer wanneer de Sonne ondergaet, ſoo beginnen zy, in troupen, by malkanderen te verſaamelen, en ſy verdwijnen weder met Sons opganck.

Vertreck van de *Rinconada*.

Wy, nae een lange ende moeyelijke naght, ſiende dat de Sonne haer hadde verdreven; oordeelden mede, dat het beſte voor ons was van die plaetſe te vlieden, ſoodaenigh, dat wy daer, des morgens vroegh, van daen trocken, om aen een Vleck te komen, dat al immers ſoo overvloeyende van leeft-togt,

togt, ende aengenaem is, als dese *Rinconada*, en bevrijd van die gasten, welke ons de laest voorledene nagt, so moeyelijk een geselschap hadden gehouden.

HET X. CAPITTEL.

Komste van den Autheur tot Segura de la Frontera, *een Stad door* Cortez *gebouwt, nevens de beschrijvinge van hare oorspronck en opbouwinge.*

Komste te *Segura de la Frontera.*

WY quaemen des avonts aen een andere Vleck ofte kleyne Stadt genaemt *Segura*, welke bewoont is door Indianen ende Spaigniaerden, die te samen, omtrent het getal van duysent Inwoonders uytmaken. Wy wierden onthaelt, door Religieuse van de Ordre van St. Franciscus, die al immer so wereldsch, en vol van ydelheyd, als die van *Xalappa*, waren.

Oorsaecke van des selfs bouwinge.

De grond-slag van dese Stadt wierde door *Ferdinand Cortez* gelegt, en hy noemde deselve *Segura de la Frontera*, dat is gesegt, veyligheyd van de Grensen en boude deselve om daer door de Spaigniaerden, die van *St. Juan d'Ulhua* nae *Mexico* Reysden, te beschermen, tegens de Culhuacanen en die van *Tepeacac*, die, Geallierden van de Mexicanen zijnde, Spaigniaerden veel spels maeckten.

De Indianen offeren ende eeten twaelf Spaigniaerden.

Dog, het gene *Cortez* het meest vergramde, was dat, na dat hy op de eerste Reyse van *Mexico* was af-gedreven, de Indianen op hem ende de reste der Spaigniaerden aenvallende, en te vooren verstaen hebbe, dat sy gevaerlijck gewond waren, en sig nae *Tlaxcallan*, om haer te ververschen ende uyt te rusten, begeven hadden, de Inwoonders van twee Vlecken van *Culhua* en *Tepeacac*, die sig doe met de *Mexicanen* tegens *Cortez* ende die van *Tlaxcallan* geallieert hadden, sich in een hinderlaege, om de Spaigniaerden te verrasschen, hadden geleght, en twaelf van deselve gevangen, die sy levendigh, aen hare Afgoden, op-offerden, ende daer na op-aeten.

Cortez tragt dit te wreecken.

Dit maekte dat *Cortez Maxixca*, een van de voornaemste Capiteynen van *Tlaxcallan*, ende verscheydene andere Edelluyden van de Stadt, badt, hem te willen verselleu, ende helpen wraecke neemen over die van *Tepeacac*, wegens de wreedheyd die sy tegens die twaelf Spaigniaerden hadden geoeffent, en het quaet dat sy daegelijks aen de Inwoonders van *Tlaxcallan*, met de hulpe van de *Culhuacanen* ende de *Mexicanen*, hare geallieerde, deeden.

En verkrygt hulpe van die van *Tlaxcallan.*

Maxixca ende de voornaemste van *Tlaxcallan*, hebbende met de Magistraeten ende de Inwoonders van de Stadt beraetslaght, stelde, met een algemeene toestemminge, vast, hem met veertig-duysent strijdbare Mannen by te staen, boven de *Tamemez*, het welke Knegten zijn, om de Bagagie ende de andere noodige dingen te draegen.

Hy treckt op tegens die van *Tepeacac.*

Cortez trock met dit getal van de Inwoonders van *Tlaxcallan* ende met sijne Spaigniaerden nae *Tepeacac*, haer laetende aenseggen, dat zy, in vergoedinge van de dood der twaelf Christenen sig souden hebben over te geven in handen van den Keyser ende den Koning van Spaignien sijn Meester, en dat sy voortaen, in hare Stad niet souden mogen ontfangen, eenige Mexicanen, ofte eenige Inwoonders van de Provintie van *Culhua.*

Eyscht haer op.

Die van *Tepeacac* antwoorden dat sy die twaelf Spaigniaerden uyt een goede ende reghtvaerdighe oorsaecke gedoodt hadde, om dat zy, in tijden van Oorloghe, hadden met geweldt door haer Landt willen trecken, en dat tegens haeren wille, ende sonder haer daer toe om verlof te vraegen.

Haer antwoort.

Dat ook de Mexicanen en Culhuacanen hare Geallieerde ende hare Heeren ende Meesters zijnde, sy die altoos vriendelijck in hare Stadt ende Huysingen souden ontfangen, vorders het voorstel dat sy haer deden af-wijsende ende protesterende dat sy aen een Volck, dat sy niet kenden, niet wilden gehoorsaemen, haer biddende weder na *Tlaxcallan* te willen keeren, so sy hare dagen niet in het korte wilden eyndigen, en, even als hare twaelf Vrienden, geöffert ende gegeten worden.

Dit niet tegenstaende versogt haer *Cortez* verscheyde maelen na den Vreeden te willen luysteren, en siende dat sulks niet en hielp, begonde hy haer met goeden ernst den Oorlogh aen te doen.

Cortez overwint die van *Tepeacac.*

Die van *Tepeacac*, die door haer selven, en door hulpe van Culhuacanen, sterck van Volck ende wel gewapent waeren, stelden haer in staet om de ingangen en aenkomsten van haere Stadt tegens de Spaigniaerden te beschermen, en door dien onder haer veele Helden waeren, reghten sy verscheyde schermutselen aen, dog eyndelijk wierden sy geslaegen en veele van haer wierden gedood, sonder dat'er een eenigh Spaigniaert bleef, maer wel veele van die van *Tlaxcallan.*

De overige geven sigh over.

De Heeren en de voornaemste van *Tepeacac*, siende dat sy de nederlage hadden gekregen, en dat sy niet sterk genoeg waeren om de wederstant te bieden, gaeven sig in handen van *Cortez* als Onderdaenen van den Keyser, onder bedingh van voor altoos hare Vrienden de Culhuacanen uyt haer gebied te bannen en dat *Cortez*, die geene, die oorsaeke hadden geweest van de dood der twaelf Spaigniaerden, nae sijne wille souden mogen straffen, welke, ter oorsaecke van hare wreetheyd ende hardneckigheyd, beval, dat de Inwoonders, van alle de Vlecken die in diemoord hadden toe-gestemt, nevens hare naekomelingen, voor eeuwigh souden Slaeven zijn.

Straffe over de moord der 12. Spaigniaerden.

Daer sijn andere die seggen dat hy haer sonder eenig verdrag te maecken overmeesterden, en dat hy haer om haere ongehoorsaemheyd, en om dat sy tot een spiegel aen het gantsche Land souden strecken, castijden, zijnde sy Sodomiten, Af-goden-dienaers ende eeters van Menschen-vleesch.

Hoe het zy, de overgeblene wierden met hare nakomelingen tot slavernye ver-

verweſen, en hy bevredigde in twintig dagen, welke die Oorlogh duerde, die geheele Provintie, die ſeer groot is, hy dede de Culhuacanen uyt deſelve vertrecken, hy wierp de Af-goden onder de voet, ende de voornaemſte betoonden hem hare gehoorſaemheyd.

Tot meerder ſeekerheyd dede hy daer die Stadt bouwen, deſelve *Segura de la Frontera*, ofte veyligheyd der Grens-plaetſen, noemende, hebbende de nodige bediende aengeſtelt, om ſorge te dragen dat de Chriſtenen en Vreemdelingen in ſeekerheyd van *Vera-Cruz* na *Mexico* ſouden konnen Reyſen.

Deſe Stad, ſoo wel als alle de andere welke men op den weg van *St. Juan d'Ulhua*, tot aen *Mexico* toe, ontmoet, heeft ſeer grooten overvloet van leeftogt ende vrugten, en voor al van die geene welke men *Ananas Sapottes* ende *Chico-Sapottes* noemt; de *Sapottes* hebben binnen in een ſwarte Kerne ſoo groot als een Pruym, en de vrugt, op-geſneden zijnde, is ſo als root Scharlaeken, en ſo ſoet als Honig, maer de *Chico-Sapottes* zijn ſo groot niet, ſommige zijn oock root en andere bruyn-root, en ſoo vol van Sap, datmen die eetende, de vogtigheyd daer uytloopt, als of het droppelen Honig waren, en haere reuke is by nae als die van een gebraden Peer. *Sapottes* ende *Chico-Sapottes*. Beſchrijvingh daer van.

Men bood ons aldaer ook boſſen Druyven, al ſo ſchoon als die in Spangien vallen, aen, die wy met groote vreugde aenvaerdden, om dat wy die, op de geheele Reyſe niet hadden geſien. Druyven.

Dat dede ons oordeelen dat het omleggende Land ſeer bequaem ſoude zijn om Wijn-gaerden te planten, ſo den Koning van Spaignien wilde toelaten, datmen daer Wijn perſſen ſoude, het welke hy, des verſogt zijnde, verſcheyde maelen heeft af-geſlaegen, uyt vreeſe dat het ſelve den handel, die tuſſchen ſijne andere Rijken ende dat Land is, bederven ſouden Wijn te perſſen in *America* verboden ende waerom.

Deſe Stad legt in eene gemaetigden Climaet dan eenige andere tuſſchen *Vera-Cruz* en *Mexico*, ende de Inwoonders, die te vooren Menſchen-vleeſch aten zijn jegenwoordig ſo beleeft en vriendelijck als eenige andere op geheel dien weg.

Wy begaven ons hier een weynig van onſen ſtreek nae het Weſten af, den gewoonlijken weg Noord-weſt ſtreckende, en dat om dat wy de vermaerde Stad *Tlaxcallan* ſouden beſien, welks Inwoonders ſig by *Cortez* voegden ende altoos ſeer getrouw waren, ſoodanig datmen met waerheyd kan ſeggen, dat ſy tot de voornaemſte hulp-middelen van het in-nemen van dat Land gedient hebben, en daeromme is het ook dat de Coningen van Spaignien haer hebben vry-gehouden van alle ſoorten van Schattingen tot op deſen hedigen dagh, en dat ſy voor het jaerlijkſche Hoofd-gelt, 't welke op alle de Indianen geſtelt is, niet betalen dan een ayr *Mais*, het welke hare Indiaenſche Tarwe is. Trouwe van die van *Tlaxcallan* aen de Spaigniaerden die haer daer voor loonen.

HET XI. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de groote Stadt Tlaxcalan *ende het Land dat aen deselve onderhoorigh is.*

Oorspronck van de naeme van *Tlaxcallan.*

DE naem van dese groote Stad *Tlaxcallan* beduyd eygentlijck in de Indiaensche Taele een welgemaeckt brood, om dat omtrent die plaetse meer van dat Graen datmen *Centli* noemt werd gewonnen, dan in eenige van de omleggende Provintien.

In voorige tijden was die Stadt *Texallan* genaemt, het welcke een Dal tusschen twee Bergen beduydt.

Gelegentheyd van *Tlaxcallan.*

Sy is gelegen op de kant van een Riviere die uyt het Gebergte *Atlancapeteck* haer oorspronck heeft, en die het meeste gedeelte van die Provintie bevoghtight, stortende sich eyndelijck in de Zee door het Landt van *Zacatullan.*

Straeten daer in.

Daer sijn in die Stadt vier seer schoone straeten, genaemt *Tepetiepac*, *Ocotelulco*, *Tizatlan*, en *Quiahutzlan.*

Beschrijvinge van deselve.

De eerste van de voorgenaemde straeten is op een Heuvel geleegen, omtrent een halve mijle wegs van de reviere af, en, om dese gelegentheyd, heeft men deselve *Tepetiepac*, dat Berg ofte Heuvel beteeckent, genaemt, en aldaer was het, datmen eerst begonde te bouwen, door dien men de hoogte, ter oorsaecke van de Oorlogen, soghte.

De andere Straet leght in het hangen van den Bergh nae de Revier-kandt toe, en om dat, ten tijde datmen deselve betimmerden, daer ter plaetse veele mastboomen stonden, soo noemdemen deselve *Ocotelulco*, dat een perk met mastbomen beplant beduydt.

Xicotencatl was Opper-Bevelhebber over die *Tlaxcallan*, als *Ferdinand Cortez* ende de Spaigniaerden deselve overwonnen, ende *Maxixca*

Dese Straet was seer schoon en de meest bewoonde van de gantsche Stadt, in deselve was de voornaemste merckt-plaetse, op dewelke men allerhande soorten van Waeren verkogte ende koghte, die plaetse was *Tianquintzli* genaemt, ook was in die Straete het Huys in het welke *Maxixca* woonde.

In de valleye op de Revier-kant was nog een andere Straete genaemt *Tizatlan*, om dat aldaer veel Kalk en Krijt was, in deselve woonde *Xicotencatl*, Opper-Bevelhebber van alle de troupes van dat Gemeene beste.

Daer was noch een Straete *Quiahutzlan* genaemt, ter oorsaecke van de soute Wateren die daer waeren, dog sedert de Spaigniaerden daer gekomen zijn, zijn alle de oude gebouwen van dese voorverhaelde Straeten veranderd ende van Steen opgebouwd.

Het Stadt-huys ende sommige andere gemeene gebouwen zijn in de valleye op de kandt van de Revier getimmert, by nae so als die van *Venetien.*

De Stadt wierde door de Edelste ende rijckste Inwoonders geregeert; sy hielden

hielden de regeeringe van een eenigh hooft voor dwinghlandye, en daerom was het dat sy *Montezuma* als een Tyran haeteden.

was sijn Stedehonder ende een vande Hopluyden van de vier Straeten.

In tijden van Oorloge hadden sy vier Bevelhebbers, welke yder een van de Straeten beftierde, uyt het getal van die vier kosen sy haeren Opper-Bevelhebber, onder dewelcke noch andere Edel-luyden, als Onder-Bevelhebbers, doch in kleyn getal, waeren.

In het Oorlogen deden sy haere Standaert aen het eynde van het Leger draegen, dog als de uere des strijdens gekomen was, so setteden sy desselve op een plaetse die van alle de Wereld konde gesien werden, en die geene die sig daer op niet aenstonts omtrent sijn Bevelhebber vervoeghde, wierde in de boete, daer toe staende, verwesen.

Wonder by-geloof.

Boven op de stok van die Standaert waren twee Pijlen, die sy als Reliquien van haere voor-ouders eerbiedelijck eerden. Die geene die last hadden om dese Pijlen te gebruyken, moesten twee oude ende kloeckmoedige Soldaten wesen, uyt 't getal van de voornaemste Bevelhebbers. Hier in bestond onder haer een soorte van voorbeediedinge en bygeloof, voorsiende sy daer door het winnen ofte verliesen van den Veldt-slag. Sy losten dese Pijlen op de eerste van haere vyanden die sy ontmoeteden, en wanneer sy dan den selven daer mede doodden ofte quetsten, soo was dat voor haer een seecker teecken van de overwinninge, maer soo die Pijlen, die geene op dewelke sy geloft waren, nog doodden noch quetsten, soo stelden sy voor vast, dat sy de Slag verliesen souden, ofte ten minsten de sleghste kans hebben.

Groote vande Provintie van *Tlaxcallan.*

Dese Heerlijckheydt ofte Provintie van *Tlaxcellan* hadde onder haer agt ende twintigh Dorpen ende Vlecken, in dewelcke hondert ende vijftig duysent Hoofden van huysgesinnen waeren.

Het zijn alle welgemaekte Mannen ende de beste Krijgs-luyden die onder alle de Indiaenen zijn.

Haere armoede.

Sy zijn seer arm en hebben niet dan het graen dat *Centli* noemen, en door verkopinge van het selve weten sy haere Klederen en andere nodige dingen te krijgen, bestaende allen haeren rijckdom daer in.

Sy hebben veele plaetsen op dewelke sy Merckt houden, maer de aensienlijckste, en die daer het meeste op verhandeldt werdt, is in de Straet van *Ocotelulco*, die voor desen soo beroemt was datmen daer, dickmaelen, meer dan twintig-duysent Persoonen sagh, om te kopen ende te verkopen, dat al reuylende toeging, malkander het eene voor het andere gevende, door dien sy het gebruyck, van het gemunte Silver ofte Goudt, niet hadden.

Haere Handtwercken ende goede ordre.

Daer was eertijds, en is oock noch op heden, een seer goede ordre in die Stadt, als oock veele soorten van handtwercks-lieden.

Daer zijn Goudt-smeden, Pluymverkopers, Barbiers, Badt-stoov-houders ende Potte-backers, welcke soo goeden Aerde-werck maecken als het geene dat uyt Spaignien komt.

Het Aertrijk is daer vet ende vrugtbaer en seer bequaem voor het Koorn, vruch-

Des grondts vrught-baerheyt.

vrugten ende Wey-landen, want daer wast so schonen Gras tussen de Mast-bomen, dat de Spaigniaerden aldaer haere Beesten laeten weyden, het welke men in Spaignien niet soude konnen doen.

Twee Mijlen van de Stadt is een ronden Bergh, die ses-duysent schreden hoogh, ende hondert ende veertigh Mijlen rond is, en jegenwoordigh den Berg van St. Bartholomeus genaemt wert, zijnde de kruyn van deselve altoos met Sneeuw bedeckt, in den voorigen tijdt noemden sy deselve *Mateaculcie*, welck den naem van den Godt des Waters was.

Water-Godt.

Wijn-Godt.

Sy hadden oock een Godt van den Wijn, die sy *Ametochtli* heetten, oock waeren sy seer tot droncken drincken genegen.

800. Menschen jaerlijcks aen een Godt geoffert.

Haer voornaemste Godt was genaemt *Camaxtlo* ofte *Mixcovatl*, wiens Tempel in de Straet van *Ocotellulco* stondt, in dewelke ten minsten aght hondert Menschen jaerlijcks geoffert wierden.

Men spreeckt drie verscheydene Taelen in de Stadt, de eerste is genaemt *Nahuahl*, het welcke de Taele der Hovelingen is, ende der aenlienlijckste in het gantsche Rijck van *Mexico*.

De tweede werdt *Otoncir* geheeten, welcke men het meest op alle de Dorpen hoord spreeken, en daer is niet dan eene Straet, in dewelke men die gene die *Pinover* genaemt is, spreeckt, zijnde die de plompste en grofste van alle.

Daer was voor desen een gemeene gevanckenisse, alwaer men opsloot ende kastijdde die geene die eenige misdaet begaen hadden.

Chololla een grote Stadt.

Ten tijde dat *Cortez* daer was, gebeurde het, dat een Inwoonder van de Stadt, seeckere kleyne partye Goudts, van een Spaigniaert, stal, waer over als *Cortez* sijne klaghte aen *Maxixca* dede, deselve op staende voet, daer soo neerstighlijck nae dede verneemen, dat den schuldigen, te *Chololla*, gevonden wierdt, zijnde dat een andere groote Stadt, vijf Mijlen van daer gelegen.

De gevangen dan zijnde te rugge gebragt, met het Goud dat hy hadde genomen, wierdt aen *Cortez*, om met hem nae sijn begeren te leven, ter handen gestelt, maer hy gaf hem weder aen *Maxixca*, hem bedanckende voor de moeyte die hy genomen hadde, om hem te laeten opsoecken.

Harde straf over diefte.

Doch *Maxixca*, die hem, ten spiegel van andere, straffen wilde, dede hem door de Straeten van de Stadt omleyden, gaende een Roeper voor hem, die met luyder stemme, het geene dat hy bedreven hadde, uytriep; en zijnde hy dus op de Merkt-plaetse gekomen, dede men hem op een Schavot klimmen, alwaer men hem de voegingen van Armen ende Beenen met een ysere handboom aen stucken sloegh.

De Spaigniaerden verwonderden sig over soo gestrenge reghts-pleginge, en besloten daer uyt, dat, gelijk de Inwoonders haer in dit stuk hadden willen voldoeninge geven, sy haer, op deselve wijse, in het toekomende oock gereet ende willigh souden vinden, om alles wat in haere magt was te doen, tot het innemen van *Mexico*, en tot het onderbrengen van *Montezuma*.

Ocotclul

Ocotelulco ende *Tizatlan* zijn de twee Straeten die op heden het meeste bewoont zijn. In die van *Ocotelulco* is een Clooster van de Religieusen van St. Franciscus, die de Predickers van die Stadt zijn en een schoone Kerke hebben die aen haer Clooster gebouwt is, en aen dewelcke omtrent vyftig Indiaenen onderhorigh zijn, zijnde die alle Sangers, Organisten, Speelders op Musijcq Instrumenten, op Trompetten en Schalmeyen, en sich daegelijcks by de gewoonlijke Misse voegende, alwaer sy een yder, door haere wonderlijcke over-eenstemminge, doen verbaest staen, soodanig dat'er niets is dat het herte meer treft. Kercken ende Capellen in *Tlaxcallan*.

In de Straeten van *Tepetiepac* ende *Quiahuitzlan* zijn niet dan twee Capellen, in dewelke op de Sondaegen ende by andere nodige voorvallen de Religieusen van dat Convent de Misse gaen seggen.

Wy bleven in het Convent een dag met twee nagten, en wy wierden'er seer wel onthaelt, daer was seer grooten overvloedt van Spijse, en voor al van Visch, die daer in groote meenigte, ter oorsaeke der naebuerigheydt der Reviere, is.

De Stad heeft twaelf Indianen aen de Religieusen gegeven om Visch voor haer te vangen, en daerom zijn die Indiaenen oock bevrijdt van alle andere plighten. Vissers voor het Clooster.

Sy gaen niet alle te gelijck op eene tijdt visschen, maer alleenlijck vier in yder weecke, dat sy by beurten doen, ten zy by eenigh boven gewoonlijck voorval, want sulks voorkomende, soo zijn sy gehouden alle andere dingen te laeten staen, en alle te gelijck voor het Clooster te gaen visschen.

De Stadt is jegenwoordig door Spaigniaerden ende Indianen onder malkanderen gemengt bewoont, en sy is de Sit-plaetse van een Presidentofte voornaem Bediende van de Justitie, die van drie tot drie Jaeren uyt Spaignien gesonden, ende *Alcalde Major* genaemt werdt, streckende sijne maght sich uyt over alle Steden en Vlecken, die binnen twintig Mijlen, daer omtrent, gelegen zijn. *Alcalde Major.*

Boven desen Bediende, zijn'er noch andere onder de Indiaenen, die sy *Alcaldes*, *Regidors* ende *Alguazils* noemen, welke de meer en mindere Bedienden, tot de administratie der Justitie nodig, zijn, en die jaerlijks door den *Alcalde Major* werden aengesteldt, die haer alle in ontsag houdt, en so veel van haer, in sijnen dienst gebruyckt, als het hem wel gevalt, sonder haer de minste vergeldinge, voor haar moeyten, te geven. Sijne bediende.

Het quaet onthael dat die *Alcalde Major* ende de andere Spaigniaerden de Indianen aendoen, heeft die Stadt, die te vooren seer Volck-rijck was, ten hooghsten doen vervallen, hoewel sy deselve saghter dan de andere behorden te handelen, zijnde sy de voornaemste oorsaeke, van het innemen ende overwinnen, van het geheele Landt, geweest.

HET XII. CAPITTEL.

Vervolgh van onse Reyse van Tlaxcallan *nae* Mexico *door* Puebla de los Angelos, *ofte der Engelen Stadt, en* Guacocingo.

Puebla de los Angelos.

DE aenmerckelijckste Stadt welcke men nae *Tlaxcallan*, op den wegh die wy reysden ontmoet, is de Stadt die de Spaensche *la Puebla de los Angelos* ofte de Stadt der Engelen, noemen; wy hadden groot verlangen om daer te komen, om dat wy wisten dat daer een Klooster van de Ordre van St. Dominicus was, van dewelcke wy meede zijnde, hadden wy'er noch geen, sedert ons vertreck van *St. Iuan d'Ulhua*, ontmoet.

Wy verversten ons drie dagen met gemack op die Plaetse, in dewelke wy seer welkom waeren, onder onse Mede-Broeders, die niets nae-lieten, noch spaerden, om ons wel te onthaelen.

Wy ginghen door de gantsche Stadt wandelen, soodaenigh dat wy gelegentheyd hadden van te bemercken alle het geene haere Standt betreft. Wy besp eurden in desel ve een groote overvloet en rijkdom, niet alleen door den stercken handel die daer werd gedreven, maer oock door het groot getal soo van Mannen als Vrouwen-Kloosters, die ter dier plaetste gestigt zijn ende onderhouden worden.

Beschrijvinge daer van.

Dus heeftmen dan in dese Stad, een groot Klooster van St. Dominicus Ordre, in het welcke ten minsten vijftigh a sestigh Geestelijken zijn, en noch andere van Cordeliers, Augustijnen, Paters *de la Merced*, ontschoeyde Carmeliten ende Jesuiten, boven noch vier Conventen van Geestelijcke Doghters.

Hare opkomst.

De Stadt is in een aengenaeme Valleye gelegen, zijnde omtrent ses mijlen verscheyden van een hoogen Bergh, die altoos met sneeuw bedeckt is. Men reeckent van dese Stadt tot aen *Mexico* nog twintigh mijlen, ende sy wierde in het jaer van 1530. ghebouwt, door bevel van *Dom Antonio de Mendozza* Viceroy van *Mexico*, en door toelatinge van Sebastiaen *Ramirez* doemaels Bisschop, dog hy hadde te vooren President tot *St. Domingo*, geweest enoeffende dat jaer het Ampt van President van de Cancelarije van *Mexico* in plaetse van *Nunnio de Guzman*, die de Spaigniaerden ende de Indiaenen seer qualijk geregeert hadde, hebbende tot sijne by-sitters dese vier Regters ofte Raeds-Heeren, te weeten den Licentiaet *Iuan de Salmeron*, *Gesco Quiroga*, *Francisco Ceynos* ende *Alonso Maldonado*.

Die Regters bestierden het Land veel beter dan te voren *Nunnio de Guzman* gedaen hadde, en onder andere aenmerkens-waerdige dingen die sy deden, bevolkten sy dese Stadt, en stelden de Indianen die daer te voren woonden in

vry

vryheyd, zijnde deselve meest gevlught, ter oorsaeke van het quaet onthael, dat de Spaigniaerden haer deden, en sy waren gaen woonen sommige te *Xalixco*, andere in de *Honduras Guatimala* ende in andere plaetsen, in dewelke de Indiaenen tegens de Spaigniaerden Oorloghden.

Dese Stad wierd voor desen door de Indianen *Cuetlaxcoapan* geheeten, het welke een Slange in het waeter bediedt, door dien'er twee Fonteynen zijn, zijnde het waeter van de eenen goedt om te drincken, maer van de andere ondeugende. Oude naem van die Stadt.

Tegenwoordig houd aldaer een Bisschop sijn Stoel, wiens inkomen, sedert men *Xalappa de la Vera-Cruz* daer af heeft genomen, nog meer dan twintig duysent Ducaten jaerlijcks waerdigh is. Des Bisschops inkomen.

De lugt is daer soo goet, dat het getal van de Inwoonders geduerighlijck toe-neemt, door den grooten toeloop van het Volck, dat daer van verscheydene andere quartieren komt. In het jaer van 1634. quam 'er seer veel Volcks, door dien men vreese hadde dat de Stadt *Mexico*, door het overstromen des Meers, soude verdroncken hebben. Daer waeren alsdoen veele Menschen die daer uyt trocken, en die alle het geene sy hadden met haer voerden, komende met haere gantsche Huys-gesinnen in de *Puebla de los Angelos* woonen, en men acht dat'er jegenwoordig wel thien duysent Inwoonders zijn. Grooten toe-vloet van Inwoonders.

Sy is seer vermaert door de Laekenen die'er gemaekt worden, en diemen nae verscheydene andere Landen vervoert, men hout deselve oock so goed als die van *Segovia*, in welcke Plaetse men de beste van gantsch Spaignien maekt, dog zy sijn seer in prijs gemindert, om datmen'er niet so veel, als wel voor desen, nae *America* voert, ter oorsaeke van de groote meenigte, die'er jaerlijcks in dese *Puebla de los Angelos* gemaeckt wert. Hare manufacturen.

De Hoeden die daer gemaekt werden zijn de beste van de geheele Provintie.

Daer is mede een Glas-blaserye, wat seldsaems, door dien'er in het geheele Land noch geene dan die is.

Dog het geene die Stadt het meeste verrijckt is de Munte in dewelke de helfte van het silver dat uyt de Mijnen van de *Sacatecas* komt gemunt wert, het welcke haer als een tweede *Mexico* maekt, en oorsaeke sal zijn, dat zy, door verloop van tijden, al immers so Volk-rijk als die Stad sal worden. Munte.

Buyten de Stad zijn veele Hoven, die de Merkten met Groente en Kruyden vervullen; het omliggende Landt geeft overvloed van Tarwe, daer zijn Paght-hoeven in grote menigte, in dewelke men de Suyker teelt en vergaedert; onder andere is'er eene, die niet verre van de Stadt gelegen is, welke aen de Religieusen van St. Dominicus behoort, en sig so verre uyt-streckt, datmen op deselve meer dan twee hondert Negers, so Mans als Vrouwen, sonder haere Kinderen te tellen, onderhielt. Suyker-Molens.

De aensienlijkste Stad die tusschen *Puebla de los Angelos* ende *Mexico* legt is

Guacocingo. *Guacocingo* ghenaemt, in deſelve zijn omtrent vijf-hondert Indiaenen ende hondert Spaigniaerden met de woon nedergeſlaegen: daer is ook een Kloofter van Cordeliers die ons ſeer wel ontfinghen, en de aerdigheydt van haere Indianen deden ſien, ſoo in het Muſijcq ſinghen als in het ſpeelen op inſtrumenten.

Kinderen die aerdig danſſen. Deſe Religieuſen, hadden alſo weynig gebrek, van alle het geene tot het leven nodig is, dan alle de andere; maer het geene daer ſy het meeſte op roemden, was de opvoedinge van eenige, daer ter Plaetſe geborene, Kinderen, en voor al van die geene die in haer Kloofter dienden, welke ſy op de Spaenſche wijſe, op het geluyt van de *Guitarra*, hadden leeren danſſen.

Wy ſagen daer des avonts een proef af van twaelf Kinderen, welker outſte geen veerthien jaren tellen konde, en die ſy om ons te vermaecken hadden ontboden, die tot de middernagt toe Spaenſche ende Indiaenſche Liedekens ſongen, danſſende ende ſpringende ondertuſſchen, en handelende de Caſtagnetten, met ſoo veel bequaemheyd, dat ſy ons niet alleen vermaekten, maer oock deden verwondert ende verbaeſt ſtaen.

Ydele beſigheden der Monicken. Het is waer, dat terwijle wy ſulcks ſagen, ons in gedaghten quam, dat die Religieuſen beter ſouden gedaen hebben, ſoo ſy den tijd, die ſy in het onderwijſen van die Kinderen verquiſt hadden, hadden in haer Koor, volgens hare belijdeniſſe, door gebragt; dog hoe wy verder trocken, hoe wy meer bevonden, dat de pligten van de Godts-dienſt veragten verſuymt, en de ydelheden op den Throon geſtelt wierden, en dat door die gene, die de Werelt moeſten verſaeckt ende alle de vermaecken van deſelve verlaeten hebben.

Vryheden van die van *Guacocingo*. Deſe Stad van *Guacocingo* heeft door de Koningen van Spaignien by-nae ſoo veele vryheden als die van *Tlaxcallan* gekregen, om dat ſy haer nevens deſelve tegens de *Mexicanen* by *Ferdinand Cortez* ende de andere Spaigniaerden voeghde, die de eerſte innemers van dat Land waren.

Waer door verkregen. De Inwoonders van *Guacocingo*, ſijnde Land-genoten van die van *Tlaxcallan*, *Chololla* ende *Huacacolla*, beſchermden kloeckmoedelijk die van *Chalco*, welke aen *Cortez* om byſtant hadden geſonden, om dat ſy door de Mexicanen, die alreede veele ſchaede aen hare Landen hadden gedaen, wierden aengetaſt.

Dog door dien *Cortez* haer de verſogte byſtant niet konde toeſenden, om dat hy doen beſig was met het verveerdigen van ſijne Roey-barken, om *Mexico* te Water ende te Lande te belegeren, ſo badt hy die van *Tlaxcallan*, en die van *Guacocingo*, nevens die van *Chololla* ende *Huacacolla*, haer te willen byſtaen, dat ſy met ſoo veele edelmoedigheyd ende dapperheyd dëden, dat de geheugeniſſe daer van tot op deſen dag is overgebleven, hebbende ſy die van *Chalco* uyt de verdruckinge van *Montezuma* gered, niettegenſtaende de groote magt met dewelke hy uyt *Mexico* getrocken was om aen de Spaigniaerden het naederen aen ſijne Stadt te beletten.

Deſe daed was oorſaeke, dat deſe Stad, gelijk ook de andere voorverhaelde, veele voor-regten van de Spaigniaerden verkreegh, zijnde die nog ſeer onder haer ge-acht.

Van

Van daer deden wy onse laetste dag-reys tot aen de Stadt van *Mexico* reysende aen gene zijde van die hoogen Berg, die wy al te *Puebla de los Angelos* gesien hadden, en die dertigh mijlen daer van daen gelegen is.

Sy is veel hoger dan de Alpes, ook is het daer kouder, door dien het sneeuw daer op altoos blijft leggen.

Sedert ons vertreck uyt Spaignien, hadden wy de koude noyt soo streng, als in die plaetse, gevoelt, het welke de Spaigniaerden seer dede verwonderen, die uyt de warmte van haer Climaet quaemen, ende deselve noch veel grooter op de Zee hadden vernomen. Koude op het gebergte.

Op die laetste dag-reys van *Guacocingo* op *Mexico* reekenden wy dat wy omtrent dertig Engelsche mijlen hadden afgelegt, van dewelke wy ten minsten de helft hadden verleten in het klimmen en daelen van die Berg.

Doe wy op het hooghste, daer onsen wegh viel, waren, ontdeckten wy de Stadt van *Mexico* nevens het Meer dat daer om is, welcke ons seer nae by scheenen, hoewel sy thien mijlen weegs in de vlackte en van den voet van dien Bergh af-leggen.

HET XIII. CAPITTEL.

In het welcke den Autheur, vervolgende de beschrijvinghe van het aenmerckelijckste dat hy op den wegh siet, gelegentheydt neemt om verscheydene naeukeurige omstandigheden, het innemen van dat Land door de Spaigniaerden betreffende, te verhaelen.

Als *Ferdinand Cortez* voor de tweede reyse van *Tlaxcallan* vertrock om *Mexico* te Water ende te Lande te gaen belegeren, met de Roey-barquen ofte Schepen die hy daer toe expresselijk hadden laten maecken, soo lagen sijne Troupen gelegert aen de zijde van het gebergte, alwaer sy van koude souden vergaen hebben, soo sy haer niet hadden bedient van het hout dat sy daer met groote meenighte vonden. Optoght van *Cortez* tegens *Mexico*.

Doch des anderen daeghs klom hy hoger op het gebergte, en sy sond vier Ruyters ende vier Voet-knegten om den wegh te ontdecken, die deselve gesloten vonden, door de groote Bomen, die de Mexicanen, sedert weynige dagen, hadden omgehackt, en dwarsch over den wegh geleght. Die van *Mexico* stoppen den wegh.

Doch door dien sy haer inbeeldden, dat het mooghelijck op alle Plaetsen soo niet soude gestelt weesen, soo trocken sy vorder soo verre sy konden, tot dat sy eyndelijck een grooten hoop af-ghehackte Ceder-bomen vonden, die soodaenigh op malkanderen gheslaepeldt laeghen, dat het haer niet moge-

mogelijk was vorder te konnen door geraecken, het welke haer dan dede weder nae *Cortez* keeren, en hem verseekeren dat het niet mogelijk was met de Paerden die wegh te konnen passeren.

Cortez vraeghde haer, of sy geen Menschen ontmoet hadden, doch door dien sy hem van neen antwoorden, soo vertrock hy aenstonts met alle sijne Ruyterye en duysent Voet-knegten, belastende dat de reste van sijn Leger hem soude hebben, met alle mogelijk spoet, te volgen.

Welcke de Spaigniaerden openen.

Soodanig dat hy sich, door het Volck dat hy met hem genomen hadde, een wegh dede baenen, de Boomen, diemen in den weg hadden geleght, om sijne door-togt te verhinderen, doende verdraegen, en op die wijse trok sijn Leger voort, buyten gevaer en sonder eenige de minste schaede te lijden, hoewel het niet was sonder veel te arbeyden.

Versuym der *Mexicanen*.

Het is seeker, dat, so de Indianen haer daer hadden neder geslaegen, om die door-togt te bewaeren, de Spaigniaerden die noyt souden hebben konnen gebruyken, om dat die weg doenmaels seer quaet en moeyelijk om te passeren was, daer sy nu op heden redelijken wijdt en breedt is, tot so verre dat de Muyl-Esels, welke met haere vragten van *St. Iuan d'Ulhua* ende van de omleggende Suyker-molens komen, die gemeenlijk gebruyken.

Dogh de *Mexicanen* geloofden dat die wegh genoegsaem verseekert was door de Bomen welke sy op en over deselve gehackt hadden, ende hebbende in dat vertrouwen, deselve verwaerlooft te bewaeren, verwagteden sy de Spaigniaerden in het vlacke veldt.

Want daer zijn drie wegen welke men van *Traxcallan* nae *Mexico* kan gebruyken, van dewelke *Cortez* de moeyelijckste uytkoos, sich inbeeldende ofgissende het geene by vervolg geschieden, of wel door ymandt onderrigt zijnde, dat aen die sijde, geene vyanden waeren, om den door-toght te verhinderen.

Cortez ontdeckt het Leger der *Mexicanen*.

Cortez die hield stille op het nederdaelen van dien Bergh, om so lange tot dat sijn gantsche Leger soude vergadert sijn te rusten, en als dan gesaementlijk in de vlckte neder te trecken. Van dese plaetse ontdeckten sy de Vyeren die de vyanden op verscheydene plaetsen aengeteken hadden, ook bemerkten sy, hoe dat alle die geene, welke haer op de twee andere wegen, gewagt hadden, sig hadden by den anderen gevoeght, om haer, tusschen sommige Bruggen, welke men, tot gemack der Reysigers, over de Stroomen en Beecken, die uyt het Meer spruyten, gemaeckt heeft, aen te tasten.

En slaet het selve.

Dog *Cortez*, hebbende aen twintig Ruyteren bevolen op haer in te vallen, soo sloegen die, door het gantsch Heyr gevolght zijnde, dwarsch door de *Mexicanen*, veele van deselve doodende, sonder eenige schaede van haer te lijden.

Het gesigte van die Bergh en van de vlackte die aen de voet van deselve begint, dede ons gedenken aen alle het geene daer doenmaels voorviel, en gaf ons stoffe tot een onderhoudt, het welke maeckte, dat ons desen doortogt min moeyelijk, ende te lighter viel.

De

De eerste Stadt aen dewelcke wy, nae het af-klimmen van den Bergh, quamen, was *Quahutipec*, behorende deselve onder *Tezcuco*, dit braght ons oock in gedagten dat het dighte daer omtrent hadde geweest, dat het Leger van de Indianen van *Culhua*, bestaende uyt hondert-duysent Mannen, die de Heeren van *Tezcuco* gesonden hadden om *Cortez* te bestrijden, hadde gelegert geweest, dog dit alle waste vergeefs, want sijne Ruyterye reed door en door hare Leger, en zijn geschiet, dede soodaenigen moordt onder haer, dat sy sich wel haest op de vlught begaeven. *Quahutipec.*

Drie Mijlen van daer, ontdeckten wy aen de reghter handt, soo als wy onsen wegh vervorderden, de Stadt *Tezcuco*, leggende buyten onsen wegh op de kandt van het Meer, het welcke evenwel ons stoffe gaf tot een groot discours over het geene daer ten tijde van *Cortez* ende van de eerste inneemers des Lands was voorgevallen, die doenmaels bevonden dat het een groote Stadt was, en by nae soo maghtigh als *Mexico*, hoewel *Cortez* daer gantsch geene tegenstandt vondt. *Tezcuco.*

So als hy tot deselve naederde, quaemen vier van de voornaemste Inwoonders in sijn Leger, draegende, tot een teecken van de Vreede, Goudene Staeven, aen dewelcke Vaendelkens geheght waeren, in haere Handen, en seggende dat sy door haeren Heer *Coacuacoyocin* waeren gesonden, om hem te verssoecken geene schaede aen haere Stadt ende omliggende Plaetsen te willen doen, en om hem sijne vrientschap te komen aenbieden, hem met eenen biddende met sijn gantsche Leger, in de Stadt *Tezcuco*, in dewelke hy wel soude ontfangen worden, te willen komen. Hoe die Stadt sich aen de Spaigniaerden over gaf.

Cortez verstondt dese tijdinge met seer groote blijdschap, doch evenwel bedught zijnde of hier eenigh verraet moght onder schuylen, ende de Inwoonders van *Tezcuco*, dewelcke hy niet lange te vooren een gedeelte gevoeght by de *Mexicanen* ende *Culhuacanen* ontmoet hadde, wantrouwende, vervolghde sijnen wegh, en sloeg sig neder te *Quahutschan* ende te *Huaxuta*, dat doenmaels Voor-steden van de groote Stadt *Tezcuco* waeren, dog nu maer kleyne daer van afgescheydene Dorpen zijn, en aldaer gaf men aen sijn Volck een seer grooten overvloedt van Lijf-voorraedt.

Hy dede de Af-goden ter aerden werpen, en daer op trok hy binnen de Stad, alwaer men voor hem een groot Huys hadden vaerdigh gemaeckt, het welcke bequaem was om hem nevens alle sijne Spaigniaerden, ende een gedeelte van de Indianen, die hy met hem hadde, te Huys-vesten. *Cortez* treckt daer binnen.

Doch door dien hy in het intrecken geene Vrouwen nogte Kinderen bespeurde, twijffelde hy of 'er eenig verraet mogte onderschuylen, en daeromt deede hy aen alle sijn Volck, op verbeurte des levens, verbieden uyt he Huys te gaen.

Als un op den avond de Spaigniaerden op de Galerijen van het Huys geklommen waeren, om de Stadt van deselve te beschouwen, soo bemerckten sy dat een seer groot getal der inwoonderen met haeren Huys-raet vlugtede De Inwoonders vlughten.

som

sommige nae het Gebergte ende andere nae de Waeter-kandt om haer te Scheepe te begeven, en dat met soodanigen haest, dat daer lightelijck uyt af te meten was, dat in haere maniere van doen iets boven gewoonlijcks schuylde.

Daer waren ten minsten twintig-duysent kleyne Schuytjens, welke men *Canoas* noemt, vervult met Huysraet ende met Volck dat weg-vlugte. *Cortez* hadde sulcks wel willen beletten, maer de nagt was so digt op de handt, dat hem niet mogelijck was sulcks in het werck te stellen, en noch minder konde hy den Heer van de Stadt dwingen te blijven, welke onder de eerste mede nae *Mexico* geweecken was.

De Stadt *Tezcuco* is noch op heden by de Spaigniaerden beroemt, om dat sy eene van de eerste, ende, mogelijck de aller-eerste, is die door een Christen Koningh is beheerst geworden.

Cortez stelt een Christen tot Koningh over *Tezcuco*.

Want *Cortez* hebbende verstaen dat *Coacuacayocin*, die doenmaels Koningh van die Stadt en van de omleggende Plaetsen ende Landeryen was, sig op de vlugt hadde begeven; dede een groot gedeelte van de aldaer gebleyene Inwoonders voor hem komen, seggende tot haer dat hy begeerde dat seecker jongh Edelman, die hem verseldt hadde en uyt een Edele Stamme des Lands gesproten was, en die naederhandt gedoopt zijnde Ferdinandt, even als hy, die sijn Peter was, wierdt genaemt, zijnde hy oock een Soone van *Nizavalpicuntli*, welcken sy soo bemindt hadden, haeren Koningh soude zijn, door dien dat *Coacuacayocin* sich by de Vyanden hadde begeven, nae dat hy sijn eygen Broeder, om sijne schatten te besitten, hadde gedoodt, ten verzoeke van *Quahutimocin* der Spaigniaerden doodtvyandt.

Desen nieuwen Christen *Don Ferdinando* wierde op die wijse tot Koningh verkoren, ende als het gerucht daer van sich wijdts ende sijdts hadde uytgebreydt, soo quaemen veele van de Inwoonders weder in haere Stad ende Huysen, om desen haeren nieuwen Vorst ende Koningh te sien, soodanig, dat binnen weynigh tijds, de Stadt al immers soo wel bevolckt, was als te vooren, en door dien de Inwoonders door de Spaigniaerden wel gehandeldt wierden, soo waeren sy haer oock, in alle dat sy haar bevaelen, onderdanigh.

Sijne trouwe aen de Spaigniaerden.

Don Ferdinando was oock nae die tijdt de Spaigniaerden in alles getrouw; en voor al in de Oorlogen die sy tegens die van *Mexico* voerdden, ook leerde hy in korten tijd de Spaensche Taele.

Weynig tijds hier nae quaemen de Inwoonders van *Quahutichan*, *Huaxuta* ende *Autenco* sig selven aen *Cortez* onderwerpen, en met eenen vergiffenisse bidden, so sy hem ergens in moghten beledight hebben.

Twee daegen nae dat *Don Ferdinando* Koningh van dese groote Stadt was geworden, soo wel als van het onderhoorige Landt, het welcke sich uytstreckt tot op de Grensen van *Tlaxcallan*, soo quaemen hem een

eenige Edelluyden van *Huaxuta* ende *Quahutichan* verseeckeren dat alle de maght van de *Mexicanen* tegens hem aen-trock, ook verloghten sy van hem te weten of het hem soude aengenaem zijn dat sy haere Vrouwen, Kinderen ende Huysraet op het gebergte vlugteden, of dat sy die souden brengen ter plaetse daer hy sich onthieldt, om dat sy vreesden in der Vyanden handen te vallen. De *Mexicanen* trecken tegens desen Koningh op.

Cortez antwoordde haer uyt den naeme des Koninghs, welkers Gevaeder hy was, zijnde die met eenen oock sijn Gonstelingh, seggende, dat sy goede moedt moesten houden, ende gantsch geene vreese scheppen, en dat sy aen haere Vrouwen souden bevelen in de Stadt te blijven ende deselve niet te verlaeten, dat sy maer gerustelijck in haere Huysen souden blijven, daer by voegende dat hy verheught was wegens het aen-naederen der Vyanden, en dat hy haer soude doen sien hoe hy met deselve, so sy hem verwaghteden, soude omspringen.

Die van *Mexico* en quaemen te *Huaxuta* niet, soo als men wel gelooft hadde dat sy doen souden; doch *Cortez*, hebbende vernoomen waer sy haer onthielden, trock uyt om haer Slagh te leveren met twee stucken Geschuts, twaelf Ruyters, twee-hondert Spaigniaerden, ende veele Indiaenen van *Tlaxcallan*. *Cortez* begeeft sich tegens haer te velde.

Hebbende de Vyanden gevonden, taste hy die trouwelijck aen, maer daer wierden'er weynige gedood, door dien sy sich nae de waeter-kant begaven, en sich, door behulp van haere *Canoas*, het gevaer onttrocken.

Als nu *Cortez*, op de voorverhaelde wijse, in de Stadt van *Tezcuco* gekomen was, soo beschermden hy sich selven en sijne Bontgenoten tegens de maght der *Mexicanen*, die, alles wat sy konden, in het werck stelden, om haer over hem te wreeken, soo wel als over den nieuwen Christen Koning, die hy bevestight hadde.

Doch *Cortez*, oordeelende die Plaetse de bequaamste te zijn, om sijne Roey-barquen te Waeter te brengen, en hebbende verstaen dat deselve te *Tlaxcallan* gemaeckt waeren, soo sondt hy *Gonsalez de Zandoual* daer heenen om die aldaer te doen brengen; maer so als hy op de Grensen van de Provintie gekomen was, soo ontmoete hy acht-duysent Mannen, die deselve aen stucken op haere schouderen droegen, nevens alle het geene dat tot haere uytrustinge behoorde. *Cortez* brenght sijne Roey-barquen te *Tezcuco*.

Sy waeren versseldt met twintig-duysent Krijgs-kneghten, ende met duysent *Tamemez* om den voor-raedt te draegen.

Chichimecatetl, een kloeckmoedigh en strijdtbaer Indiaen, die Hooft was over duysent Mannen, versorghde de aghter-hoede, ende *Tupititl* ende *Teutecatl*, die Edellieden van groot aensien waeren, leydden de voor-toght, met tien duysent Mannen. Wijse op dewelcke sulcks geschiedde.

De *Tamimez* waeren in het midden geplaetst, nevens die geene die de toerustinge van de Roey-barquen droegen.

Voor dese twee Capiteynen trocken hondert Spaigniaerden ende acht Ruyters, *Gonzalez de Zandoual* volghde daer op met seven Ruyters ende de reste van het Leger.

In soodaenigen gestalte trocken sy reght op *Tezcuco* aen, met een wonderlijck geluyt van veele vereenigde stemmen, die geduerighlijk riepen Christenen! Christenen! *Tlaxcallan*! *Tlaxcallan*! en Spaignien! Spaignien!

Als sy te *Tezcuco* quaemen trocken sy in seer goede ordre daer binnen, op het geluydt van Trommelen, hoornen ende andere diergelijcke Instrumenten, hebbende sich te vooren verciert met haere beste Klederen ende boucquetten Pluymen, het welke wel besiens waerdig was, geduerende haere intrede in die Stadt ses ueren.

Veele Indiaenen geven sich aen de Spaensche over.

Op het gerughte van de aenkomste van die Troupen en van de Roey-barquen, quaemen veele Provincien haer selve onderwerpen, en haeren dienst aen *Cortez* aenbieden, de eene door vreese van geruineert te worden, ende de andere uyt haer die sy de *Mexicaenen* toe-droegen, soodaenig dat *Cortez* sich seer sterck bevondt, niet alleen door de Spaigniaerden die hy hadde, maer oock door de Indianen die sich by deselve voegden, en sijn Hof was niet veel minder te *Tezcuco*, dan dat van *Montezuma* te vooren te *Mexico* plaghte te wesen.

Cortez bereyt sich tot het belegh van *Mexico*.

Het was dan in die Stadt dat hy alles, tot het belegh van *Mexico* noodigh, met groote neerstigheydt, gereedt maeckte, hy versagh sich aldaer van Ladders die bequaem tot stormen waeren, als oock van alle andere dingen die hy tot sijn voornemen nodigh hadde.

Als sijne Roey-barquen nu opgemaekt waeren, liet hy eene graft van eene halve Mijle langh graeven, zijnde meer dan twaelf voeten breedt en twee ellen diep.

Men was vijftigh daegen besigh om dat werck te voltoyen, hoewel daer daeghlijcks viermael honderd-duysent Mannen aen arbeydden.

Dat beroemde werkheeft de gedagteniſſe van de Stadt *Tezcuco* tot op den hedigen dag doen bewaeren ende in geheugeniſſe behouden, hoewel het getal van de Inwoonders seer verminderr is, en het deselve nu veel kleynder dan te vooren.

Roey-barquen met Menschen Vet geroet.

Als dese Gragt nu volmaekt was soo dreefmen de Roey-barquen en men stopte de naeden met Werck ende Cattoen, en sy vonden sich genootsaeckt, door gebrek van Roet ende Olie, haer van Menschen Vet te bedienen, niet dat *Cortez* haer toeliet, ten dien eynde, de Menschen te dooden, doch sy gebruykten alleen het Vet van die geene die in den Oorlog waeren omgekomen, en diemen versloegh in de geduerige uytvallen die die van *Mexico*, om dat werck te beletten, deden; want de Indiaenen, die gewoon waeren de Menschen te offeren, sneden deselve op, en trocken het Vet, nae haere doodt, daer uyt.

Als de Roey-barquen nu te water waeren gebragt, dede *Cortez* alle sijn Volck

Volck monsteren, ende hy bevondt dat hy negen-hondert Spaigniaerden hadde, onder dewelcke ses ende taghtigh Ruyters waeren, hondert en achtien die met Roers en Bogen gewaepent waeren, ende alle de overige hadden Degens, Poigniaerden, Piecken ende Hellebaerden, nevens Borst-harnassen ende gemalyde Kolders. Getal van de Spaigniaerden die *Mexico* belegerden.

Sy hadden noch drie groote ysere Stucken, en vijftien kleyne van metael, acht-hondert ponden Buskruyt, een groote meenighten van Kogels, boven hondert-duysen Indiaenen, die alle Luyden van Oorloge, en seer tot haer genegen waeren.

Op den eersten dag van Pinxteren begaeven sich alle de Spaignaerden te velde, in die groote vlackte, die aen den voet van den Berg, van dewelcke ick hier voorens gesproocken hebbe, gelegen is, in dewelcke *Cortez* sijn Leger in drie deelen scheyde, gevende aen yder van deselve een Hooft. Sy trecken te veldt.

Aen *Pietro d'Alvarado*, die sijn eerste Onder-Hopman was, gaf hy dertigh Ruyters, hondert ende seventigh Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, en dertig-duysent Indiaenen, nevens last om sig te *Tlacopan* neder te slaen. Hare verdeelinge.

Aen *Christophoro d'Alido*, sijn tweede Onder-Hopman, gaf hy drie ende dertigh Ruyters, hondert ende achtien Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, dertigh duysent Indiaenen, en last om te *Culhuacan* post te vatten.

Aen *Gonzalez de Zandoual*, die sijn derde Onder-Hopman was, gaf hy drie ende twintigh Ruyters, hondert ende sestigh Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, en veertigh duysent Indiaenen, nevens last om sich ter plaetse, die hy de bequaemste soude oordeelen, te legeren.

Hy bragt op yder Roey-barque een stuk Geschut, ses Musquettiers, drie- en twintigh, daer toe by sonderlijck uytgekorene, Spaigniaerden, en een Hopman over yder van deselve, en daer over stelde hy sich tot Opper-gebieder. *Cortez* begeeft sich op de Vloot.

Hier door gebeurde het, dat sommige van sijn Leger, die te Landt trocken, begonden te muytineren, meenende dat het gevaer grooter was ter plaetse daer sy sig bevonden, en daerom baeden sy hem sig by het gros des Leger te willen vervoegen, en niet te water te gaen. Het welck hem door sijn Volck werd ontraden.

Doch *Cortez* sloeg geen acht op het geene sy hem seyden, want hoewel'er meer gevaer te Lande dan te Water was, soo vereyschte de saeke doch evenwel, datmen naeuwer opsicht, op den Oorlogh te Water, dan te Lande nam, om dat sijn Volck tot de laetste gewoon was, en tot de eerste niet. Doch haren raed door hem verachr.

Daer-en-boven hoopte hy, dat hy sig door middel van sijne Schepen meester van *Mexico* soude maecken, oock bediende hy sich van deselve om het grootste gedeelte van de *Canoas* te verbranden, die aen die van de Stadt behoordden, en hy hielde de reste daer door so beslooten, dat sy de *Mexicanen* Sijn reedenen daer toe,

geen dienſt konden doen, tot ſo verre, dat hy, met twaelf Roey-barquen ſijne vyanden ſo veel, jae meer overlaſt en ongelegentheyd aen-dede, als de reſte van ſijn Leger te Lande konden doen.

Alle deſe bereytſelen tot het beleg van *Mexico* ſoo te Waeter als te Lande, met meer dan hondert duyſent Indiaenen, boven de Spaigniaerden ende twaelf Roey-barquen, wierden vervaerdigt ende te ſamen gebragt in deſe Stad van *Tezcuco*, het welcke genoeghſaem te kennen geeft, hoe groot en maghtigh deſelve, in die tijden, was, zijnde ſy bequaem, om alles, wat tot ſoo groote meenighte van Menſchen nodig was, uyt te leveren.

Ook leverden ſy ons ſtoffe genoeg om ons te onderhouden terwijlen wy op de groote wegh van *Mexico* Reyſden.

Want, nae dat wy overleghr hadden, hoe groot ſy te vooren geweeſt, ende hoe verre ſy ſich uytgebreydt hadde, ſoo waeren wy verwonderdt te ſien, dat ſy niet dan een kleyn Gouvernement was, in het welcke gewoonlijck een Spaenſch Gouverneur, welcke men ten dien eynde uyt Spaignien ſendt, ſijne woonplaetſe houdt, wiens maght ſigh uytſtreckt tot op de Grenſen van *Tlaxcallan* ende *Guacocingo*, als meede over het meeſte ghedeelten van de Vlecken en Dorpen van de Vlackte, welcke, hoewel ſy voor deſen onder een Koningh ſtonden, jeghenwoordigh alle te ſaemen, niet meer dan duyſen Ducaten, voor den Gouverneur, konnen opbrengen.

Heden-daeghſche Staet van *Tezcuco*.

In *Tezcuco* ſelve zijn nu niet meer dan honderdt Spaigniaerden, nevens drie hondert Indiaenen die daer woonen, welckers rijckdommen beſtaen in de Kruyden ende Saladen die haere Tuynen uytleveren, en die ſy daeglijcks met haere *Canoas* te Merckt ſenden nae *Mexico*, om aldaer geſleten te werden.

Sy trecken oock eenigh geldt van haere Ceder-boomen dieſy daer meede, om tot de gebouwen te dienen, heenen voeren, doch die zijn door de Spaigniaerden ſeer geruïneert geworden, welcke veele van deſelve vernielt hebben, om daer mede haere prachtige en groote Huyſen te timmeren, tot ſoo verre, dat alleen *Cortez*, door *Pamphilio de Narvaez*, beſchuldight wierde, van ſeven duyſent Cedere balken, in het timmeren van ſijn Huys, verbeſigt te hebben.

Ceder-bomen om *Tezcuco*.

Voor deſen waeren'er te *Tezcuco* Boomgaerden, in dewelke meer dan duyſent Ceder-boomen waeren, ſtaende die ront omme deſelve geplant, om tot een hegge te dienen, en tot beſchuttinge voor de winden, van die waeren ſommige, hondert en twintig voeten hoog, en twaelf dik; dog jegenwoordigh en ſietmen niet meer dan vijftig Ceder boomen in de beſte en aenſienlijckſte Boomgaerden.

Alexicalcingo voortijdts.

Aen het eynde van die vlackte trocken wy door *Alexicalcingo*, dat meede in de voorige tijden een groote Stadt was, doch nu zijn daer niet meer dan hondert Inwoonders, en daer van daen quaemen wy te *Guetlacac*, het welke

een

een kleyn, doch ſeer vermaeckelijck, Dorp is, ter oorſaecke van de aengenaeme ſchaduwe der vrugt-draegende Bomen, en van de uytſteekende Huyſen, welcke de Inwoonders van *Mexico*, aldaer, tot haer vermaeck, hebben doen bouwen; het is gelegen aen het eynde van den dijck, die ſich van daer dwarſch door het Meer, tot omtrent twee ende een halve mijle van *Mexico*, uytſtreckt. een grote Stadt. *Guetlacac* een ſeer ſchoon Dorp.

Op deſe wijſe quaemen wy in die ſchoone ende vermaerde Stadt op den derden dagh van October in het Jaer 1625. rijdende dwarſch door deſelve, tot dat wy aen een ſeer vermaeckelijck Huys quaemen, dat tuſſchen de Tuynen gelegen is, op den wegh die nae *Chapultepec* toe ſtreckt, en *St Jacyntho* genaemt is, toekomende aen de Jacobijnen van *Manilla*; wy wierden in het ſelve ſeer heerlijck onthaelt, en bleven aldaer tot nae Kers-tijdt, het welcke het ſaiſoen was, daer in wy ons voor de tweedemael, te *Acapulco*, moeſten Scheep begeven, het welke tagtig mijlen van *Mexico*, op de Zuydt Zee, gelegen is, en van daer ſouden wy na *Manilla*, de Hoofd-ſtadt der *Philippijnen*, vaeren. Komſte te *Mexico*.

HET XIV. CAPITTEL.

Beſchrijvinghe van de groote ende vermaerde Stadt van Mexico, *oock hoe ſy in voorige tijden was, en hoe ſy ſigh nu bevind, en voor al van haeren toeſtandt in het Jaer* 1625.

Het is met een groote voor ende omſightigheyd geweeſt, dat de Religieuſen en de Jeſuiten van *Manilla* ende van de *Philippijnen*, Huyſen ende Tuynen omtrent *Mexico* hebben weten te verkrijgen, om aldaer de Sendelingen, welcke jaerlijks uyt Spaignien, nae die gedeelten des Weereldts trecken, te ontfangen. Voorſightigheydt der Geeſtelijcken.

Want hy aldien ſy aldaer geene bequaeme plaetſe om uyt te ruſten vonden, en om haer te verfriſſchen van de moeyelijckheden van ſoo langhe Reyſe, en datmen haer aenſtonts in de Klooſters van *Mexico* opſloot om de ſtrengheydt van haere Ordre te betraghten, het is ſeecker, dat ſy wel haeſt leetweſen, van haer eerſte voorneemen, ſouden hebben, en het ſoude niet dan met groote moeyte zijn dat ſy vorder ſouden willen trecken om nog een tweede Reyſe op de Zuyd-Zee te wagen, en ſy ſouden liever weder nae Spaignien willen keeren, of in eenigh gedeelte van *America* verblijven,

gelijck en vijf van mijne Gesellen heymelijck deden, hoewel het in weerwil van onsen Overste *Calvo*, so wel als van die geene, die de sorge voor onse beleydinge daer heenen hadden gehad, was.

Daerom is het, op dat alle die geene die uyt Spaignien komen, om daer nae verder te *Acapulco* Scheep te gaen, en van daer nae de *Philippijnen* te vaeren, souden de aen hare Ordre nodige ende betaemlijke ruste ende verversching konnen genieten, geduerende den tijd die sy in *America* verblijven, en op dat die geene, die in de Stad van *Mexico* woonen, en die altoos die geene die na *Asia* overvaeren benijden, haer den moet en lust niet souden doen verliesen, dat de Religieusen ende de Jesuiten, soodanige vermaekelijke Huysen voor haere Sendelingen hebben weten te verkrijgen, welcke niet staen onder de overigheden van hare Ordre van *Mexico*, maer alleen onder de Provincialen van de *Philippijnen*, die aldaer haere Vicarisen senden om de Religieusen te bestieren, ende die Huysen te doen onderhouden.

Vermaeckelijckheden van het Huys *St. Jacyntho.*

Dit Huys dan, *St. Jacyntho* genaemt, behoordde aen die van de Ordre van St. Dominicus, en wy, in het selve gebraght zijnde, bleven aldaer vijf Maenden, welken tijd geduerende, ons niets ontbrak van het geene tot onse verfrisschinge ende vermaek konde dienen, so wel als om ons lust ende moet te geven, om noch een tweede Reyse, over de Zee aen te vangen.

De Tuynen die aen dit Huys behoordden besloegen omtrent vijftien Gemeten Lands, welke verdeelt waeren in schoone wandelwegen, overschaduwet zijnde van Citroenen ende Orangie-appelen Bomen, ook hadden wy aldaer grooten overvloet van Granaet-appelen en Druyven, nevens *Annanas*, *Sapottes*. *Chico-sapottes*, en van alle andere vrugten die in *Mexico* gevonden worden.

De Kruyden, Saladen ende de Spaensche Cardonsen welke daegelijks verkoft wierden, braghten jaerlijks een groot inkomen aen; want alle daeghen wierde eene vollaedene Karre daer van nae *Mexico* ter Merkt gesonden, niet in eenige getijden des Jaers, even als in Engeland ende in andere gedeelten van *Europa*, maer altoos, en in alle de Saisoenen desselven, zijnde de winter aldaer van de Somer niet onderscheyden dan door den regen ende niet door de strengheyd der koude.

Onderscheyd omtrent het voedsel in *Europa* en *America.*

Wy genoten dese vermaekelijkheden buytens Huys en binnen het selve wierden wy onthaelt met alle leckernijen van Vleesch ende Visch, en daer wy ons het meeste over verwonderden, was de grote meenigte van Confituren, en voor al van Conserven, welke men voor ons bereyd hadden; want geduerende den tijdt dat wy daer bleven so braghtmen alle maendaegen des morgens aen een yder van ons, ses dooseu met Quee-vlees ende Conserven van andere vrughten, boven de Biscuyten, om onse maegen des uchtens ende geduerende den gantschen dag te versterken, want wy bevonden dat het met onse maegen aldaer geheel anders als in Spaignien gestelt was, aengesien wy aldaer en in de andere gedeelten van *Europa* niet nodig hadden tusschen gewoon-

woonlijcke Maeltijden te eeten, selve niet in vier en twintigh ueren, nae datmen eens te degen goede ciere gemaeckt hadde.

Dog wy bevonden in *Mexico*, ende in veele andere gedeelten van *America*, dat, twee a drie ueren, nae dat wy een goede Maeltijd gedaen hadden, in de welke men ons drie a vier schotelen van Schaepen, Ossen, Kalfs en Geyten-vleesch nevens Kalk-hoenen en andere Pluym-gedierte, als ook Wilt-braed hadden voorgeset, onse maege door swakheyd ons scheen te sullen begeven, soodaenig dat wy ons verpligt vonden deselve te onderhouden, ende te verstercken door een copje *Chocolate*, ofte door een mont-vol Conserv ofte Biscuyt, en daeromme gafmen ons deselve in soo groot een overvloet. Swackheyd des maeghs in *America*.

Dit quam my vreemt voor, te meer om dat alle het Vleesch, uytgesondert dat van de Ossen, my immers soo vet en voetsaem scheen als dat van *Europa*, waer over, om de reden hier van te weten, ick my begaf by een Doctor in de Medicijnen, die, om my uyt den twijffel, in dewelcke ick was, te trecken, my antwoordde, dat, hoewel het Vleesch dat wy aeten, alsoo schoon en goet in het ooghe scheen, als dat van Spaignien, het doch evenwel seer veel verscheelde dat het selve soo goeden voetsel niet en gaf, als dat van *Europa*, ter oorsaecke dat de weyden hier veel drooger waeren, ende de verfrisschinghe van het voor-jaer niet hebben, als die van *Europa*, het welke dan oorlaecke is, dat het gras van deselve kort is, en seer drae verwelckt. Redenen daer van.

Ten tweeden, dat de Lucht-streeke ofte het Climaet van die gedeelte des Aert-bodems de eygenschap hadde van dingen van seer schoonen uytterlijcken schijn voort te brengen, maer dat het seer weynige stoffe, tot voetsel bequaem, aen deselve gaf; dat, even alsmen sulks bespeurde in het Vleesch dat wy aeten, wy het selve oock souden ondervinden in de vrugten, die alle seer schoon aen het gesichte, ende seer aengenaem voor de smaeck waeren, maer weynig kragt en voetsel in sig selven hadden, so datmen uyt deselve de helft niet trock van de *Camuësa'es* van Spaignien ofte van de Pippelingen van de Provintie van Kent in Engelandt.

Gelijkmen daer door de uytterlijcke schijn van het Vleesch ende de vrugten wort bedrogen, even alsoo gaet het daer met de Menschen die aldaer geboren en opgevoet worden, die van buyten een seer schoon gelaet betonen, doch voor de reste van binnen vol bedrogh ende veynsinge zijn. Bedriegelijcke Menschen in *America*.

Ook hebbe ik dikmaelen van de Spaigniaerden hooren seggen, dat dat het antwoort was dat wijlen onse Koninginne Elisabeth gat aen die gene die haer een geschenck van *Americaensche* vrugten hadden gegeven, dat seeckerlijck in die Plaetsen, in dewelcke soodaenige vrughten groeyden, de Vrouwen ligtvaerdig ende wispeltuerig, ende de Mannen geveynst ende achterhoudende moesten zijn. Aerdigh seggen van de Koninginne Elisabeth.

Maer ick laete het onderstoecken, van de andere redenen, welke men over dit voorwerp soude konnen uytvinden, aen een ander, en ick sal my vernoegen te beschrijven, het geene ik door ervaerentheyd ondervonden hebbe, te weten,

weten, datmen weynigh kraght vindt, in de groote verscheydenheydt der Spijsen, met dewelcke men in die Landen gevoedt wordt, als alwaer onse maegen gestaedigh nae het eene ofte het andere voedtsel verlangden, om in kraght te blijven ende niet te verflauwen.

Daeromme was het oock, datmen ons soo veele Conserven, ende andere leckernyen gaf, en men weygerdde ons geene gelegentheydt om in de Stad van *Mexico* te gaen wandelen, die niet meer dan eene mijle van ons Huys gelegen was.

Het was een seer groot vermaeck voor ons als wy des morgens daer van daen gingen, ende den gantschen dagh in de Stadt door-bragten, gaende des avonds weder daer uyt, wandelende geduerig onder Steene Boogen, welke eene Waeter-leydinge, van drie mijlen langh, onderstutten, die het Waeter van *Chapultepec* tot in de Stad van *Mexico* brengt, welke ik hier nu wil gaen beschrijven, en daeromme bidde ik den Leser, in het goede te willen nemen, het geene ick in vijf Maenden tijds van mijne verblijf aldaer vernoomen hebbe, soo van den staet in dewelke sy sig in voorige tijden bevondt, als van haren hedensdaegschen toestandt.

Situatie van *Mexico.*

De Stad is by nae op deselve wijse gelegen als Venetien, en daer is anders geen onderscheyd dan dat Venetien op de Zee en *Mexico* op een Meer gebouwt is, het welcke wel maer een Meer schijnt te wesen, hoe wel'er in der daedt twee zijn, van dewelcke het eene een stil-staende en onbewogen Waeter voerdt, en het andere heeft sijn stroom ende weder-stroom, al naer dat de windt komt te waeyen.

HET XV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Meer van Mexico, *en van de verscheydene Waeteren uyt dewelcke het selve bestaet, nevens andere aenmerckens-waerdige omstandigheden daer toe behoorende.*

Beschrijvinge van het Meer van *Mexico.*

HEt gedeelte van het Meer, dat stille is bestaet uyt een soet waeter, dat bequaem ende goedt om te drincken zijnde, een groote meenigte kleyne Visschen uytlevert, maer dat geene, het welcke stroomt ende her-stromt, is bitter-aghtigh, soudt, en leverdt gantsch geene Visschen, 't sy kleyne, 't sy groote, uyt.

Het soute Meer behelst seven mijlen in de lenghte; en ook soo veele in de breedte, en heeft meer dan twee ende twintigh mijlen in den omgank, het soete Meer is al immer soo groot, soodanigh dat het geheele Lack meer dan vijftigh mijlen, in het ronde, groot is.

De

De Spaigniaerden gevoelen ſeer verſcheydentlijk wegens deſe ſoete ende ſoute Waeteren, en wegens haeren oorſpronck. Sommige meenen dat ſy maer uyt eene Bronne ſpruyten, dewelcke opborreldt uyt een groot ende hoog geberghte, aen het Zuydt-weſten in het geſighte van *Mexico* gelegen, en dat dat gedeelte van het Meer, het welcke ſout is, die hoedanigheydt bekomt door de grondt ofte de aerde, die onder het waeter is, welcke ſout ſoude zijn. Deſſelfs oorſpronck.

Dog of die meeninge valſch ofte waeraghtigh ſy, ſoo is het doch ſeecker, ende ik kan betuygen, door dien ik dat dikmaelen by ondervindinge beſpeurt hebbe, datmen alle daegen veel Sout uyt het ſelve maekt, het welke in de andere gedeelten van de Provincie verhandeld word, jae ſelve tot in de Philippijnen toe, alwaer jaerlijcks veel nae toe werdt gevoerdt. Sout daer uyt gemaeckt.

Sommige andere ſeggen dat dit Meer ſijnen oorſpronck uyt twee Bronnen heeft, dat het ſoete waeter uyt dat gebergte ſpruyt, datmen in het Zuydt-weſten van *Mexico* ſiet, en dat het ſoute waeter uyt ſeeckere ſeer hooge Bergen komt, die in het Noordt weſten leggen; doch ſy en geven gantſch geene redenen van de ſoutighedt des waeters, ten ſy dan de beweginge die het heeft door het heenen ende weder-ſtroomen, dewelcke niet geſchiedende nae de gewoonte van Ebbe ende Vloedt, even als in de Zee, maer alleenlijck door het waeyen der winden, die dit Meer dickmaelen ſoo hevigh bewegen en beſtormen, als de ſelve, ende alſoo een ſoute hoedanigheydt in die waeteren ſouden brengen. Doch als dit waer was, waeromme ſouden die winden niet deſelve uytwerckinge in het ſoete waeter voortbrengen? ſoo geloove ick dan veel eer, ſoo het ſoodanigh is, dat het ſoute waeter uyt een andere Bronne dan het ſoete ſijnen oorſprongh heeft, dat het ſijne ſiltigheydt ontfangt, door ſommige mineraele ende ſoute land-ſtreecken, welcke men in de geberghten vindt, dwarſch door de welcke deſe waeteren komen af-vlieten, ende het ſout, dat ſy in haeren door-loop hebben doen ſmelten, mede ſleepen.

Want ik hebbe deſelve ſaeke by ondervindinge in de Provincie van *Guatimala* geſien, in dewelke, dighte by ſeekere Stadt, *Amatitlan* genaemt, een Meer is dat niet-t'eenemael ſoet, maer ſoutagtigh is, het welcke uyt ſeekeren *Vulcanus* ofte brandende Berg ſpruyt, welkers vyer ontſtaet uyt de Swaevelmijnen die daer in zijn, uyt dewelke ook, dighte by deſelve Stadt, drie a vier Fonteynen van ſeer heet wáter ſtroomen, waer in ſig ſeer veele Perſonen komen baeden, hebbende die Baeden de naem ende aghtinge verkregen, dat ſy ſeer geſont ſijn voor Lieden die ſwavelagtige Baden van nooden hebben, komende deſe Fonteynen door een ſwaevel-mijne vlieten, en des niet te min heeft het Meer, dat uyt het ſelve gebergte ſpruyt, ſoodanige eygenſchap, dat het Landt ſiltaghtigh maeckt, aen alle de ſijden waer het ſelve ſich uytſtreckt, het welcke maekt dat alle morgens, het Volck het Sout, datmen op de kant van het water vind, gaet vergaederen, vertoonende ſig het ſelve als wit Ys. Brandende Bergh in *Guatimala*. Warme Baeden uyt de natuere.

Doch ten derden zijn'er andere, welcke geloven dat dat gedeelte van het Meer het welke sout is, uyt de Noord-Zee komt, ende dwarsch door de aerde vliedt, en dat, hoewel de Beecken die uyt de Zee ontstaen haere soutigheyd door het stroomen door de aerde verliesen, dese nochtans daer van een gedeelte konnen behouden, ter oorsaeke van de groote meenigte van minerale Land-streecken, die in die quartieren zijn, of van de groote holligheden van die geberghten, die van binnen seer uytgeholt ende diep zijn, het welke de ondervindinge bewijst door de meenighvuldige Aert-bevingen, die aldaer veel meer dan in *Europa* voorvallen, door de winden die in die holligheden besloten liggen, en die door haer uyt-berSten de aerde doen beven, soodanig, dat die groote openingen, het water geen plaetse noch tijd geven, om sich te verSoeten, terwijlen het door de selve passeert, en soo behoudt het altoos de soutigheyd welcke het uyt de Zee heeft mede gebracht.

Meenighvuldige aert-bevingen in *America*.

Doch wat daer van oock de reden moge wesen, soo is het evenwel seeker, dat'er, by Menschen weten, geen Meer is, het welcke dit hier in gelijckt, beStaende ten deele uyt sout, ende ten deele uyt soet water, en brengende het eene gedeelte Visschen voort, ende het andere niet.

Sout ende soet water in een Meer.

Voor desen waeren'er omtrent tagtig Steden rontom dit Meer gelegen, sommige van vijf duysent Huys-gesinnen, ende andere weder van meer dan tien-duysent, onder dewelke ook *Texcuco* was, het welke, soo ik boven hebbe geseght, niet veel voor de Stadt van *Mexico* behoefde te wijcken.

Doch ten tijden dat ick daer was, mogten'er omtrent dertig soo Vlecken als Dorpen zijn, welckers grootste ten hooghSten niet boven vijf-hondert Huysen telde, so van Spaigniaerden als van Indianen, hebbende de geseyde Spaigniaerden, haer soo qualijk gehandelt, dat sy die arme Natie half als vernietight en uyt-geroeyt hebben.

Tot soo verre datmen my, omtrent twee jaeren eer ick uyt dat Landt vertrock, te weten in de jaeren 1635. en 1636. verseeckerde, dat'er meer dan thien mael hondert duysent Indiaenen omgekomen waeren, in een werk, dat de Spaigniaerden hadden doen maecken, om het waeter van het Meer van de Stadt af te leyden, maeckende een wegh dwarsch door het geberghte, op dat het waeter, daer sijnen loop doorneemende, deselve vry voor het overvloeyen van het Meer soude zijn, en bysonderlijck, om dat in het jaer 1634. het water soo hoogh vloeyde, dat het grootste gedeelte van de Stadt verdorf, en selve tot in de Kercken, die op de hooghste plaetsen ghebouwdt waeren, quam, tot soo verre, dat de Inwoonders, sich van haere *Canoas* moesten bedienen, om van het eene Huys in het andere te komen.

Wreetheyd der Spaigniaerden over de Indianen.

Het grootste gedeelte van de Indianen, die rontom het Meer woonden, wierden te wercke ghestelt, om sich tegens dit Element te setten, het welcke verre de meeste Vlecken ende Dorpen, die aldaer gelegen waeren, in de grond hielp, en by middel van desen swaeren arbeyd is dit Meer nu wat van de

Het Meer van *Mexico* van de Stadt afgeleyd.

de Stadt en haere Huysen verwijdert, neemende het sijnen loop door een andere, hoewel men geloofde dat sulcks niet lange soude dueren, maer en weg sich weder nae de Stadt van *Mexico* begeven.

HET XVI. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Paleys van Montezuma, *van sijne Wapenen, Meubilen, Vrouwen, Bediende ende haere verscheydene Ampten, veele soorten van gedierten door hem onderhouden, sijne Tuynen, Magasijnen ende andere bysonderheden.*

Beschrijvinge van het oude *Mexico*.

MEn gelooft dat, doen *Cortez*, voor de eerstemael, in de Stadt van *Mexico* quam, daer wel taghtigh duysent Huysen in waeren.

Het Paleys van *Montezuma* was seer groot en heerlijck, het wierde in de Indiaensche Taele *Tepac* genaemt, en in het selve waren twintigh Poorten, die op de straeten der Stadt uytquaemen.

Paleys des Konings.

Daer waren ook drie groote opene plaetsen, en een seer schoone Fonteyne in het midden van de Saelen, en hondert Kamers van drie en twintig ende dertig voeten lang, hondert Baeden ende Badt-stoven, en hoewel in alle dese wercken geene spijckers waeren, soo lieten sy daeromme niet nae, sterk, stevigh en wel gesloten te zijn.

De mueren waren van Metzel-werck, met Marber, Jaspis, en met een andere slagh van swarte Steen, die roode aders hadde, van Couleur even als de Rubijnen, bekleedt, het welcke een seer schoone glans van sich gaf.

Praghtigheyt van het selve.

De Solders, van plancken gemaeckt zijnde, waren cierlijck verdeelt ende beschoten met Cedere, Cypresse ende Dennen-houte deelen; de Kameren waeren behangen met Tapijten, sommige van Catoen, andere van Conynen-hair of van Veeren, of de mueren van deselve waren beschildert.

Indiaensche Beddeu.

Men sagh in het geheele Paleys, niet dan de Bedden, dat met dese groote Magnificentie niet over-een-quam, want sy waren niet veel bysonders en soodanigh als de rijkste Indianen die nog heden gebruyken; want het waren niet dan Deekens over matten uytgespreyd, of wel ook over Hoy, en somtijds oock wel Deeckens alleen.

Vrouwen daer in.

In dat Paleys woonden duysent Vrouwen, selve seggen eenige dat'er drie duysent waren, alsmen de Juffrouwen, Dienst-maegden en Slavinnen te samen rekende, dog het meeste gedeelte bestont uyt de Dogteren van de voornaemste Indianen, van dewelcke *Montezuma* die geene, welke hem het meeste behaegden, voor sich selven nam, gevende de andere aen de voornaemste Edelluyden die hem dienden.

Worden opgesloten.

De Spaigniaerden seggen dat hy op eene tijd te gelijk hondert ende vijftig swangere Vrouwen hadde, die gemeenlijck door af-drijvende dranken, hare vrught verdierven, om dat sy wisten dat deselve geene Erf-genaemen van de Kroone konden zijn; ook waren'er veel oude Wijven, om dese Vrouwen te bewaren, en het was aen geen Man ge-oorlooft haer te sien.

Ander Paleys.

Behalven dese *Tepac*, het welcke een Paleys beduydt, hadde *Montezuma*, in de Stadt van *Mexico*, noch een ander Huys, in het welcke veele schoone vertrecken, en aenghenaeme ende ghemackelijcke Galerijen, op Pilaeren van Jaspis ghebouwdt, waeren, hebbende die haer uytsicht op een schoonen Tuyn, in dewelcke ten minsten twaelf Vijvers waeren, sommighe met sout waerer, voor het Zee-gevogelte gevult, en andere met soet waeter voor de Rivier ende Meer-vogels, hebbende yder Vijver sijne Sluysen, om die af te tappen, ende te laeten vol loopen, wanneermen sulcks, tot het onderhouden der suyverheyd van der Vogelen Vederen noodig oordeelde, werdende deselve door de ververschinge van het water meest onderhouden.

Vijvers voor Vogelen.

Meenighte van deselve.

Die Voghelen waeren'er in soo groote meenighte, dat de Vijvers deselve nauwlijcks bergen konden, oock laghmen'er soo veelderhande slagh, en die alle soo verscheyden van Vederen, dat de Spaigniaerden deselve, voor het meeste gedeelte, niet konden bekennen, hebbende noyt diergelijcke, op andere plaetsen, gesien.

Daer waren meer dan drie hondert Persoonen, die niet deden dan op dit Huys te passen, hebbende sy een ygelijk yets omtrent dese Vogelen te verrigten, eenige droegen sorge om de Vijvers schoon te houden, anderen moesten de Visch vangen die men haer te eeten gaf, de derde gaven aen andere Vogelen weder Vleesch, en aen een yder soorte gafmen deselve spijse die sy in het Veld, Zee ofte Rivieren, waren gewoon te nuttigen.

Oock hielden sommige hare Vederen schoon, andere droegen sorge voor hare Eyeren, en setten haer te broeyen, dog haer voornaemste werk was, deselve, op haer tijd, te plucken, en die Vederen te bewaren, want men maeckte van deselve kostelijcke Deekens, Taepijten, Bouquetten van Pluymen, en veele andere wercken, met Goud en Silver gemenght.

Derde Paleys.

Noch hadde *Montezuma*, in de Stadt van *Mexico*, een derde Huys, alleen voor Vogelen die van den roofleven.

Beschrijvinge daer van.

In dat Huys waren veele hooge Kameren in dewelcke men Dwergen, gebochelde ende diergelijke mismaekte Menschen onderhielt, soo Mannen als Vrouwen, out of jongh, oock waren'er die geene die wit gebooren wierden, het welke aldaer seer selden gebeurde; men vond selve Ouders die hare Kinderen lam of kreupel sloeghen, of haer, soo als sy eerst gebooren wierden, mismaekten, op dat sy in des Konings Huys mogten gebragt worden, en aldaer sijne heerlijckheyd, door hare mismaecktheyd, doen uytblincken.

Barbarische Ouders.

Roof-Vogelen.

In de benede Kameren van dat Huys waren de Vogelen die van den roof leven,

leven; zijnde sy opgesloten in verscheydene Koyen, een yder nae sijnen aert, gelijck als Valcken, Sperwers, Havicken, ende andere diergelijkc Vogelen, en alleen onder de Valcken ende de Sperwers, waren meer dan twaelfderhande verscheydene soorten.

Behalven drie hondert Persoonen, die in dat Huys dienden, waren'er nog ten minsten duysent Valkeniersende Jagers, aen dewelke men alle dagen vijf hondert Kalck-hoenen, tot hare spijse, gaf.

De Jagers wierden daer onderhouden, om datmen, in de Kelders van het selve Huys, wilde Beesten, in groote houte Kotten, bewaerdde, onder de welcke waren Leeuwen, Tygers, Beeren, ende Wolven. Wild Gedierte.

In het korte daer was allerhande slagh van vier-voetigh Gedierte, op dat *Montezuma* soude konnen seggen dat hem niets in sijn Huys ontbrak, en men voedde deselve dagelijcks met Kalck-hoenen, Dassen, Honden ende diergelijcke Dieren.

Noch saghmen in een andere Kelder, groote aerde Vaten, sommige met waeter ende andere met aerde gevult, in dewelcke Slangen soo dick als een Mans dghye waeren, oock Adderen, Crocodillen, die sy *Caymans* noemen van de lenghte van twintig voeten, behalven veelderhande soorte van Agedissen, ende andere Gedierten, diemen soo in het Water als op het Landt vind. Slangen, Agedissen &c.

Sy voedden die Slangen ende de andere venijnige Gedierten met het bloed van de Menschen diemen ge-offert hadde; andere seggen datmen haer Menschen-vleesch te eeten gaf, van het welke de groote Agedissen ende de Caymannen veele houden. Met Menschen bloed gevoed.

Doch het geene een af-schuwelijck schouw-spel was, was het sien van het werck, dat dese Dienaers, omtrent die Beesten, pleeghden, het uytgestorte en als Ys bestremde bloet op de vloeren van dese Kelders, die benaeuwder lught van haer gaven dan de plaetsen in dewelke de Vleesch-houwers haere Beesten zijn gewoon te slaghten; het hooren van het Brullen der Leeuwen, van het blaesen der Slanghen ende Adderen, het geduerigh huylen der Beeren, Tygeren ende Wolven, wanneer sy honger hadden, en daer door hare spijse eyschten.

Het was niet te min in dese plaetse, welke, geduerende de naght, een Helle scheen te zijn, soo wel als een woonplaetse der Duyvelen, daer desen Heydensche Vorst sijne Godtvrugtigheyd pleeghde, en dagelijks sijne gebeden voor sijne Goden ginck storten. Tempel onder de aerde.

Want niet verre van dese laetste Kelders, was noch een andere, die hondert ende vijftigh voeten langh, ende dertigh breedt was, in dewelke was eene Capelle, welckers verwelffel met Goudt ende Silver lof-werck bedeckt was, verciert zijnde met een groot getal van Peerlen ende kostelijcke Gesteenten, als Agaten, Cornalijnen, Emerauden, Rubijnen, ende verscheydene andere Juwelen. Sijne Schatten.

Dit was de plaetse in dewelcke *Montezuma* altoos, geduerende de nacht, sijne Gebeden stortte, oock gaf hem aldaer de Duyvel sijne antwoorden, welke waerdigh waeren om uytgesprooken te worden, onder het verschrickelijck gehuyl van soo veele afschouwlijcke Beesten, welcke, te dier plaetse, eene waeraghtige vertooninge van de Helle af-beelden.

Magazijn des Koninckx.

Noch hadde hy sijn Oorloghs-Magazijn, het welcke versien was met een ongeloovelijk getal van Waepenen daer sy sig in den Krijg van bedienen, gelijck als Bogen, Pijlen, Slingers, Piecken, Schichten, Moord-haemers, Schilden ende Rondassen die van houdt, en met verguldt Leder overdeckt, waeren.

Vergiftigh Geweer.

Het houdt, van het welcke sy haere Waepenen ende Schilden mackten, was seer hard, en sy voegden aen het eynde van haere Pijlen een kleyn puntaghtigh stukjen, van een seer harde Key-steen, of wel yets van een graet van een Visch *Lubo*za genaemt, welke soo vergiftigh was, dat, soo yemand daer door gequetst was, ende maer het minste stukjen daer van in het Lijf behielde, de Wonde daer door als ongeneesselijck wierde.

Swaerden van Hout ende Steen.

Haere Degens ende Swaerden waeren van hout, en het scherpe daer van van Key-steen, welcke aen het hout gevoeght was; hier mede door-korven sy de Piecken, en hackten het hooft van een Paert, met eenen slagh, af, ook, hoewel het onmogelijk ende ongelovelijck schijnd, verbraecken sy het Yser door deselve.

Wonderlijcke Lijm.

Dese Key-steenen waeren aen het Hout door seecker Lijm geheght, die van een wortel, *Zacolt* genaemt, gemaeckt wierde, als mede van *Tuxalli*, het welcke een soorte van grof Sant is, van het welcke sy een mengsel maekten, dat sy met het Bloed van Vledermuysen ende andere diergelijke Dieren kneedden, en dat maeckte soo heghte ende vasthoudende Lijm, dat die by nae noyt los gingh, als sy eens wel gevoeght was.

Doch het is een seer verwonderens-waerdige saecke te hooren, hoe veele Huysen hy, boven de voor-verhaelde, hadde, en dat alleen tot sijn vermaek, ende om sich daer te gaen verlustigen, welke door Tuynen, die met Medicinale kruyden, bloemen ende vrugtdraegende Boomen bepoot ende besaeydt waeren, waeren verciert.

Beelden van Bloemen ende Kruyden gemaeckt.

Onder andere was'er een, in dewelke meer dan duysent Personen waren, konstelijk van bloemen ende blaederen gemaekt; ende *Montezuma* die hadde verboden, dat'er gantsch geene pottagie-kruyden, welcke men op de Merkt soude konnen verkopen, en gesaeydt souden werden, om dat, seyde hy, het aen Koningen ende Princen onbetaemelijk was, onder haer vermaek eenige dingen, van dewelcke men profijt konde trecken, te hebben, zijnde sulcks het werck van Koopluyden.

Landthuysen des Koninckx.

Hy hadde evenwel Boomgaerden buyten de Stadt, die met vrugt-boomen beplant waeren, oock hadde hy Huysen van vermaeck, in de Bosschen, die met water omringht waeren, ende verciert met Fonteynen, Graghten

ende

ende Vyvers met allerhande slag van Visschen vervult; ook waeren'er Bosschen vol van Herten, Dassen, Haesen, Vossen, Wolven en diergelijck Gedierte; hier gink hy somwijlen sijn vermaek nemen, nevens de voornaemste Heeren van *Mexico*. Hy hadde so groote meenigte van dat slag van Huysen, dat'er weynig Koningen op den Aert-bodem zijn die'er soo veele hebben. Haeten toestel. Waranden met Wildt.

Sijne gewoonlijcke Lijf wagt bestont uyt ses hondert Edelluyden, welcke yder drie a vier Dienaeren hadden, jae, die van de sommige, waren, nae haren staet, nogh in grooter getal, soodanig dat'er altoos drie duysent Mannen waren die sijn Hof volgden, aen het welke men haer spijsde, met het eeten dat van sijne Taefel quam. Lijfwaght des Koninghs.

Ten dien tijde waren in het Rijk drie-duysent Heeren, die over Steden te ghebieden, ende yder verscheydene Vassaelen hadden, welcke haere Landen van haer te Leen hielden, maer boven die waeren'er noch dertigh, die yder wel een Leger van hondert-duysent Koppen konden op de been brengen. Maght van het Rijcke van *Mexico*.

Alle die Heeren quaemen voor een gedeelte van het Jaer binnen de Stad van *Mexico* woonen, oock dorsten sy buyten de toelaetinge des Keysers, uyt desselve niet vertrecken, selfmoesten sy, op haer vertreck, eene van haere Kinderen ofte Broeders, tot onderpandt van haere trouwe, laeten, en daeromme, waren sy genootsaekt om yder een Huys binnen *Mexico* te hebben, het welcke het Hof van *Montezuma* seer aensienlijk maeckte. Waer toe de Grooten verplight waeren.

Daer en boven schoot hy geen Geldt uyt voor het bouwen en onderhouden van alle sijne Huysen ende Paleysen, want daer waeren seeckere Steden, welcke in plaetse van een gestelde Schattinge, gelijck de andere deden, op te brengen, verplight waeren, sijne Huysen te bouwen ende te repareren, en dat op haere eygene kosten, en voor haer Geldt, ende tot dien eynde alle de nodige werck-lieden op te leveren, welke op haere Ruggen ofte op Sleeden, de Steenen, Kalck, Hout, Waeter ende de vordere nodige materiaelen aenbraghten. Hoe des Koninghs Huysen gebouwt ende onderhouden wierden.

Noch moesten sy alle het brant-hout, dat aen het Hof van noden was beschicken, het welcke daegelijcks vijf-hondert Mans-draghten, en somtijdts in de Winter, noch meer beliep. Brandthout voor het Paleys.

Maer sy braghten, om Vuer in de Schoorsteenen van het Paleys van den Keyser te maecken, niet dan Basten van Eycken-bomen, welcke men hoog achtede, om dat sy een schoonder ende helderder vlamme van haer gaven dan het Hout selve.

Daer waeren ook in de Stadt van *Mexico* drie soorten van Straeten welke seer breed ende schoon waren, de eerste soorte bestondt uyt Waeter-graghten die met Bruggen belegt waeren, de tweede waren op de Aerde ofte vaste Grondt, en van de derde soorte was de eene helft vast Landt, over het welke men gaen konde, en de andere bestond uyt Waeter, ten dienste der Schuyten Drie'erley Straeten in *Mexico*.

ten ende *Canoas*, welcke de leef-togt in de Stadt braghten.

Het meeste gedeelte der Huysen hadde twee poorten ofte uytgangen, de eene aen de land-sijde ende de andere aen de water-kand, en aldaer begaven sy haer scheep, om te vaeren ter plaetse daer sy wesen wilden.

Water-leydinge tot den dranck.

Dog hoewel dit waeter soo nae by de Huysen is, om dat het dog evenwel niet goedt is om te drinken, soo heeftmen soet waeter binnen *Mexico*, door pijpen ende waeter-leydinge doen komen; dat van een Plaetse die *Chapultepeck* genaemt wordt, zijnde deselve drie mijlen van de Stadt gelegen; dit waeter spruyt uyt seecker geberghte, aen de voet van het welcke twee beelden ofte statuen van steen gemaeckt stonden, het eene van deselve verbeelde *Montezuma*, ende het andere sijn Vaeder *Axiaca*.

Nog op heden doetmen het waeter van die plaetse in de Stad komen, door twee pijpen ofte buysen die op bogen van gebackene steene rusten, welcke brughs-gewijse gemaekt zijn, en wanneer een van die buysen vervuldt is, doetmen alle het waeter door de andere loopen, tot'er tijdt toe dat die weder is schoon gemaeckt.

Die Fonteyne versorght de gantsche Stadt van waeter, ende de waeter-draegers gaen het selve langh de straeten verkopen, sommige veylen het in vaetkens ende oxhoofden, ende andere in aerde kruyken ofte ledere sacken, welcke sy op Muylen ofte Esels laeden.

HET XVII. CAPITTEL.

Oorspronck van den naem ende de antiquiteyten van Mexico; *Af-komste van de Grondtleggers daer van, met eene verkorte verhaelinge van de Koningen van die Stadt tot op* Montezuma.

Naems-oorspronk van de Stadt *Mexico*.

WAnneer de Spaigniaerden sich meester van die Stadt maeckten; was sy in twee groote Straeten verdeeldt, van dewelke de eene *Tlaxculco*, het welcke een kleyn Eylandt gesegt is, genaemt was, ende de andere *Mexico*, dat een Fonteyne of Bron in de Indiaensche Taele beduydt, en door dien des Koninckx Paleys aldaer gelegen was, so wierde eyndelijck de gantsche Stadt *Mexico* genaemt.

Oude naem van deselve.

Dog de outste naem van deselve was *Tenuchtitlan*, het welke een vrught uyt een steen voortkomende beteeken t, zijnde die naem te samen gestelt uyt het woordeken *Tetl*, dat een steen geseght is, en het woordt *Neugtli*, het welke een seer schoone vrugt is, die de Spaigniaerden, door gantsch *America*, *Tunas* noemen, ende de Boom, die deselve voortbrengt, *Nopal*.

De

De eerste fundamenten van dese Stadt wierden dighte by een grooten Steen ofte Rotse, midden in het Meer leggende, gelegt, en aan de voet van de Rotse was een van dese *Nopal* Boomen, daar van daan is het gekomen dat de Stadt van *Mexico* eene van die Boomen, uyt een Rotse spruytende, in haer Wapen voerdt, volgens de eerste naem van die Stadt *Tenughtitlan*. Waepen van *Mexico*.

Eenige andere seggen dat sy haren naem voerdt van haren eersten Grondt-legger *Tenugh* genaemt, middelste Soon van *Iztacmixcoatl*, wiens Kinderen ende Nakomelingen de eerste waren die de geheele streecke van *America* bewoonden, welcke nu Nieuw-Spaignien werdt genaemt. Verscheydene gevoelens over des naems oorspronck.

Andere weder houden staende dat de naem van de Stadt van *Mexico* een veel ouder oorspronck heeft, te weten van de *Mexiti*, die de eerste Stigters daer van souden zijn geweest; want noch tot op desen huydigen dag, worden de Indiaenen, die in eene van de Straeten van deselve woonen, *Mexica* genaemt, hebbende dese *Mexiti* den naem van haren voornaemsten Af-Godt *Mexitli* ontfangen, welcke sy alsoo grootte eere aendeden als aen *Vitzilopachtli*, die haren Krijgs-Godt was.

Doch het gevoelen, het welcke onder de Spaigniaerden voor het geloofwaerdigste werdt aengenomen, is dat de *Mexicanen* eerst in Nieuw-Galicien woonden, van waer sy, in het Jaer ons Heeren 720. een in-val deeden, ende sich in verscheydene Plaetsen uytbreydden, tot in het Jaer van 920. als wanneer sy onder haren Oversten *Mexi* dese Stad bouden, die sy om sijnent wille *Mexico* noemden. Het gemeene gevoelen daer over.

Sy waren in seven Stammen ofte Geslagten verdeeldt, die sich lange door de voornaemste ende de aensienlijckste onder haer lieten regeren, tot dat de magtigste van die Stammen, welcke *Navatalcas* genaemt was, een Koning verkoos, aen dewelcke sy sich alle onderwierpen.

De eerste Koning, die op die wijse verkooren wierde, was *Vitzilovitli* genaemt, de tweede *Acanopitzli*, de derde *Chinalpapocar*, de vierde *Izchoaldt*, de vijfde *Montezuma* de eerste, de sesde *Acacia*, de sevende *Axijaca*, de agste *Antzlol*, de negende *Montezuma* de tweede, welcke regeerde ten tijde dat *Cortez* daer quam, de tiende *Quahutimoc*, die de Stadt van *Mexico* verloor, en door dewelcke het Riick een eynde nam. Optellinge van hare Koningen.

Izchoaldt was de geluckigste van alle dese Koningen, als die door sijnen Neve *Tlacaellec* alle de andere ses Stammen sich onderwierp, ende aen de Koningen van *Mexico* dede onderdaenig wesen.

Na de doodt van *Izchoaldt* verkoren de Keur-vorsten, die ten getale van ses waren, *Tlacaellec* tot haren Koning, als hebbende sijne deugt ende kloekmoedigheydt alrede beproeft, maer hy weygerde die waerdigheyt seer edelmoedelijck, seggende dat het nutter en voordeeliger voor het gemeene beste soude zijn dat men een ander dan hem verkoos, dat, wat hem belangde Edelmoedige daedt van *Tlacaellec*.

hy altoos soude vaerdigh zijn om uyt te voeren het geene tot het wel-weſen van den Staet ſoude ſtrecken, en dat hy, ſchoon hy geen Koning was, niet ſoude naelaeten voor het Gemeene-beſte te arbeyden, ſo als hy altoos ghedaen hadde, ſoodanigh dat zy, op ſijne weygeringe, *Montezuma* verkoren.

HET XVIII. CAPITTEL.

Verkort Hiſtoriſch verhael van het innemen van Mexico *door de Spaigniaerden.*

Montezuma gevangen en *Qualpapoca* geſtraft.

DE twee laetſte Koningen waeren de ongelukkighſte van deſe Natie, te weten *Montezuma* de tweede ende *Quahutimoc*, die beyde door *Cortez* overwonnen zijn, welcke *Montezuma* in ſijn Paleys gevanghen nam, waer uyt hy hem met liſt in ſijn Huys lockte, alwaer hy hem de boeyen aen de handen ſloot, ende alſoo behielt tot dat by *Qualpapoca* hadde doen regten, die Heere van *Nahutlan*, datmen jegenwoordigh *Almeria* noemt, was, ende levendigh verbrant wierde, om dat hy neghen Spaigniaerden ghedoodt hadde.

Strijd van 2 a 3 dagen.

Doch de gevanckeniſſe van dien Keyſer, dede alle de *Mexicanen*, tegens *Cortez* ende de Spaigniaerden op ſtaen, tegens dewelcke zy, twee ofdrie daeghen langh geduerende, kloeckmoedelijcken ſtreden, dreygende alle de Spaigniaerden wreedelijcken te doen ſterven, ſoo ſy haer haeren Keyſer niet weder-leverden.

Montezuma raekt ellendigh aen ſijn eyude.

Dit werckte ſoo veel uyt dat *Cortez Montezuma* badt, op het hooghſte van het Huys, dat de Indianen ruwelijck met ſteenen beſtormden, te willen klimmen, om ſijne Onderdaenen te gebieden, dat ſy ſig geruſt ſouden houden, het welcke hy deede, doch, ſoo als hy ſig op de muer voor over hadde geboghen, ende tot haer begonde te ſpreecken, wierpen ſy ſoo veele ſteenen ſoo van de ſtraet als van het bovenſte der Huyſen, dat'er onder andere eene hem ſoo ſwaerlijck in den ſlag ſijns Hoofds trof, dat hy dood ter aerden nederviel, eyndighende ſijn leven door de handt van ſijne eygene Onderdaenen, hoewel tegens haren wille, in het midden van ſijne Hooft-ſtadt, en onder de maght van eene vreemde Natie.

De Indiaenen ſegghen dat hy van het Edelſte Huys van gheheel ſijne Stamme was, ende de Magnifijkſten der Koninghen die voor hem geweeſt waeren.

Hiſtoriſche aenmerkinge.

Hier uyt kan men aenmercken, dat, wanneer de Rijcken op het meeſte bloeyen, ſy dan het naeſte zijn, om ofte gronde te gaen, ofte van Heere

te

te veranderen, gelijck blijkt door dese geschiedenisse van *Montezuma*, wiens glorie en heerlijckheyd het verderf van sijne Stadt ende haere Inwoonders voorspelde.

Sy verkosen, nae de dood van *Montezuma*, *Quahutimoc* tot haeren Koning, ende sy volharden het Huys van *Cortez* met soodanigen ghewelt te bestormen, dat sy hem dwongen, nevens alle de Spaigniaerden, uyt *Mexico* te vlughten. *Quahutimoc* werd tot Koningh gekosen.

Als dese dan nu geweeken waren, so versterkten sy sich weder te *Tlaxcallan*, ende hebbende sestien, ofte soo andere seggen, achtien, Roey-barquen doen maecken, om sig van delselve op het Meer te bedienen, soo belegerden sy *Mexico* korts daer aen weder, soo wel te Water als te Lande, tot soo verre dat de Inwoonders in soodanig gebreck van leeft-tocht ende mondt-kosten vervielen, dat sy ten soo grooten getaele van honger en sieckte stierven, soo dat de Huysen vol doode Licchaemen lagen, stapelende sy van delselve de eene op de andere, om den ellendighen staet, tot dewelcke sy haer gebracht sagen, te verbergen. De Spaensche vlugten uyt *Mexico*. Belegeren het wederom.

Doch, hoewel sy het Paleys van haeren Koningh *Quahutimoc* saeghen in lighten vlamme staen, en dat het meeste gedeelte van haere Stadt verbrandt ende in asse geleght was, soo beschermden sy doch haer evenwel, haer de eene straet voor de andere, ende alle de plaetsen, uyt dewelcke sy eenige tegenweer konden doen, bedisputerende; doch de Spaigniaerden, hebbende eyndelijck, nae veele bloedige geveghten, die soo te Water als te Lande voorvielen, de Merckt-plaetse ingenomen, soo wel als het grootste gedeelte van de Stadt, vonden en Huysen en Graghten vervult met groote stapelen van doode Licchamen, zijnde die geene, die noch in het leven waren, en die alle soorte van voetsel, selve tot de basten der Boomen toe, hadden gegeten, soo bleeck ende ongedaen, dat het een seer deerlijcke saecke was sulks te aenschouwen. Brengen het in den uytersten noot. Herdneckigheyd der Inwoonders. Desperaet voornemen.

Hoewel sy soo swak ende mager waren, datmen met reden mogte seggen, dat maer alleen het Herte in haer leefde, soo lieten sy daeromme niet nae, de aenbiedingen, welcke *Cortez*, nae dat hy haer tot de overgaeve gesommeert hadde, haer hadde laten doen, af te slaen.

Sy seyden hem kloeckmoedelijck dat hy niet moeste hopen sich nevens de sijne door haeren beuydt te verrijcken, en dat zy, soo het geluck volhardde haer den rugge toe te keeren, beslooten hadde alle haere rijkdommen te verbranden ofte in het Meer te werpen, en daer op tot den laetsten Man toe moedighlijcken te strijden, om alsoo met het Swaerdt in de handt te sterven. Groote ellende en honger in de Stadt.

Cortez hier op, willende weten hoe veel hy van de Stadt noch in te neemen hadde, begaf sich op een hooghen Toorn, van dewelcke hy de gheheele Stadt konde ontdecken, en oordeelde van daer, dat omtrent het achtste gedeelte noch teghenstandt deede, soo dat hy dat hebbende doen

beſtormen, ende de arme Inwoonders, welke door het noot-lot aen hare Stad beſchorene ondergank te gemoet ſagen, ſich niet meer verweeren konnende, baeden ſy de Spaigniaerden dat ſy haer dog alle, om hare ellenden te eyndigen, wilden uytroeyen, en dat hoe eer hoe liever.

Daer waren'er andere, die haer op de kand van het water digte by een ophaelende ofte val-brugge hielden, welcke *Cortez* toeriepen, dat, aengeſien hy de Soone van de Sonne was, hy ſijn Vader ſoude bidden, dat hy haer alle wilde vernielen, en ſig daer op tot de Sonne ſelve keerende, ſo verſogten ſy hem dat hy haer haer ellendige leven wilde doen eyndigen, en haer doen vertrecken om de ruſte te gaen genieten die ſy by haren Godt *Quetcovatlh* hoopten te vinden.

Cortez ſommeert de Stadt voor het laetſte.

Cortez ſiende de uyterſte verlegentheyd in dewelke die ellendige menſchen waren, en gelovende dat ſy het eyndelijck ſouden opgeven, ſondt aen *Quahutimoc* om hem den deerlijcken toeſtant van ſijne onderdaenen voor oogen te ſtellen, welcke hy hem deede aenwijſen dat noch ſtond te vermeerderen, ſoo hy den Vreede niet wilde omhelſen.

Gramſchap des Koninghs.

Dog wanneer deſen ongeluckigen Koning die voorſtellinge hoorde, wierde hy ſoodanigh door de gramſchap vervoerd, dat hy beval datmen den Geſandt van *Cortez* aenſtonts levendigh ſoude offeren, en tot antwoord, deede hy aen de andere Spaigniaerden, die hem verſeld hadden, ſtock-ſlaegen geven, en hy liet veele pijlen naer haer ſchieten, oock ſteenen op haer werpen, ſeggende, dat ſy de Dood, en niet den Vreede quamen aenbieden.

Als nu *Cortez* de hardneckigheyd van die Vorſt ſag, ſelve na ſo veele ſtrijdens, na ſoo grooten verlies van ſijne Onderdaenen, en na dat by naer de gantſche Stadt was ingenomen, belaſte hy *Sandoual* aen de eene zijde met ſijne Roey-Barquen aen te vallen, en hy begaf ſich nae de andere kant, en dat alleen om te beſtrijden die geene, welke nog in de Huyſen in de ſterke plaetſen der Stadt gebleven waren, dog hy vondt daer ſoo geringen tegenſtandt dat het hem ſeer gemackelijck viel te doen het geene hy winde.

Men ſoude gemeent hebben dat in de gantſche Stadt niet boven vijf duyſent Menſchen ſouden zijn geweeſt, voor al, alsmen ſijne gedagten liet gaen over het getal van de dooden, welcke men op de Straeten en in de Huyſen hadde gevonden, en dog wierden even wel in deſen laetſten ſtrijdt meer dan twintigh duyſent Perſoonen ſoo gevangen als gedood.

Het hooren van het krijten en ſugten der Kinderen was een ſeer beklagelijke ſaeke, ende de ſtanck van de Lijcken was niet minder moeyelijck ende laſtigh om te verdraegen.

Voorneemen om te ſtormen.

Cortez nam van zijne ſijde voor deſen Oorlog, door een laetſte poginge, in die dag te eyndigen, ende *Quahutimoc* maeckte ſijne reeckeninge om ſich door de vlugt te ſalveren, en tot dien eynde ſcheepte hy ſich in een Canoa, in dewelcke hy twintigh Roeyers hadde gheſteldt, om des te beeter wegh te ſpoeyen.

Soo

So drae den dag begon te naederen, begaf sig *Cortez* met al sijn Volk ende vier stucken Geschuts nae dat gedeelte van de Stad, in het welcke de overige Inwoonders, als ingedrevene Schaepen, op en by een waeren, even als in een Dier-gaerde, gevende aen *Sandoual* ende *Alvarez*, die op de Roeybarquen waren, last, om op alle de Canoas van de Stad, dewelke in de Huysen verborgen laegen, te passen, en voor al, dat sy soude traghten den Koningh, sonder hem te dooden, ofte te quetsen, te bemaghtigen, en haer beste doen, om hem levendig te vangen.

Voor de reste beval hy aen de sijne, dat sy de Schuyten uyt *Mexico* souden doen verdrijven, en hy begaf sig in Persoon, om den Koningh te verspieden, op een Toorn, alwaer hy *Xihuacca*, Gouverneur ende Capiteyn van de Stad vondt, welcke groote swaerigheyd maeckte om sich gevangen te geven. De Stadt bestormt.

Hier op saghmen een groote meenigte van oude Mannen, Vrouwen ende Kinderen te voorschyn komen, welcke sich, met soo grooten haest, Scheep begaven, dat veele Schuyten te gronde gingen, waer door ook veele Menschen quaemen te verdrincken. En ingenomen.

Cortez verbood aen sijn Volk die arme ende ellendige Menschen te dooden, dog het was hem niet mogelijk, die van *Tlaxcallan* hier in te wederhouden, welcke van deselve ten minsten vijfthien duysent dooden ende op offerden; ondertusschen hield sig de reste van die geene die Waepenen konden dragen op de Galerijen ende Daecken der Huysen, van dewelcke sy den ondergank van haer Vaderland aenschouden, ter wijlen geheel den Adel ende de Koning door de vlugt, te Scheepe, sich tragteden te salveren.

Hier op deede *Cortez* tot een teecken een Carabijn losse, op dat soo als bevorens besprooken was, sijne Officieren sig daer op souden gereed houden, ende in weynig tijdts maekte hy sig meester van die groote Stadt, voor soo veel sy noch weder-standt boodt.

De Roey-Barcquen passeerden oock dwarsch door de geheele Vloote der Schuyten en de Canoas, sonder dat haer eenige tegenstandt gedaen wierde, en het eerste dat sy deeden, was dat sy de Koninglijcke Vlagge van *Quahutimoc* deeden strijcken.

Als *Garcia Holquin*, die op eene van de Roey-barcquen het gebied hadde, een groote Canoa met twintig Roeyers voorsien, en vol Volk, bespeurt hadde, ende door de Gevangenen verstaen, dat de Koning daer in was, joeg hy hem aenstonts na, en onderhaelden hem in korten tijt. De Koning gevangen.

Doe nu *Quahutimoc*, die op het agterste van sijne Canoa strijdvaerdig stond de Bogen der Spaigniaerden gereed op hem te schieten, en hare, tegens hem getrockene, Swaerden sag, soo gaf hy sig, bekennende den Koning te zijn, aen haer over. *Garcia Holquin*, verheught zijnde, soodaenige gevangen te hebben, verseeckerde sich van hem, ende bracht hem by *Cortez*, die hem met groote beleeftheyt ontfing.

Dog als *Quahutimoc* by *Cortez* quam, leydde hy de handt op sijn Poig-

Verſoeckt gedoot te worden.

niaert, ſeggende dat hy al wat in ſijne maght was geweeſt, hadde, tot beſcherminge van ſich ſelven ende de ſijne, in het werck geſtelt, op dat hy en ſy uyt dien ſtaet moghten blijven in dewelcke ſy nu geſaementlijk geraekt waren; dog aengeſien het nu in ſijne maght ſtondt om met hem het geene hy wilde te doen, ſoo badt hy hem van het leven, het welke hem, nae het verlies van ſijn Rijck, niet dan tot een laſt konde zijn, te willen berooven.

Wert van *Cortez* getroost, en hy belast de ſijne het Geweer neder te leggen.

Cortez trooſte hem op de beſte wijſe die hem mogelijck was, hem belovende dat hy hem niet ſoude doen ſterven, en daer op bragte hy hem op een Galerye, hem verſoeckende dat hy aen ſijne, noch wederſtand biedende Onderdaenen, wilde beveelen ſich over te geven; het welke als *Quahutimoc* gedaen hadde, leydden ſy aenſtonts de waepenen neder, hoewel ſy nog, boven het groote getal der dooden ende gevangenen, meer dan ſeventigh duyſent ſterck waeren.

Op deſe wijſe was het dat *Ferdinand Cortez* de ſoo vermaerde ende beroemde Stad van *Mexico* op den derthiende Auguſti in het Jaer duyſent vijfhondert ende een ende twintigh innam; tot gedaghteniſſe van het welcke men noch jaerlijks dien dagh vierdt, en men doet daer eene openbaere proceſſie, in dewelke men den Koninghlijcken Standaert, met dewelke de Stad gewonnen is, omdraegt; ook kanmen ſeggen dat deſe Overwinninge ſoo aenſienlijck was als eenige andere van dewelcke ons de Outheydt mag verhalen, door dien in deſelve een van de grootſte Keiſers van *America* gedood en een ſoo kloecken Veldt-Overſte, als men oyt geſien heeft, gevangen wierde.

Maght van *Cortez*.

Het beleg duerde drie maenden nae dat de Roey-barquen van *Tlaxcallan* waeren gebracht, omtrent tweemael hondert duyſent Indiaenen waeren aen *Cortez* te hulpe gekomen, daer toe hadde hy negen hondert Spaigniaerden, aghtien ſtucken Geſchut, ſoo veel Roey-barquen, en, ten minſten, ſesduyſent *Canoas*.

Getal der dooden aen beyde de ſijden.

Daer bleven vijftigh Spaigniaerden, ſes Paerden, en van de Geallieerde van *Cortez* omtrent aght-duyſent Indiaenen doodt; doch van de *Mexicanen* waeren'er meer dan hondert ende twintigh-duyſent doot geſlaegen, ſonder te reeckenen die door honger ende peſte geſtorven zijn, en door dien het meeſte gedeelte van den Adel toegevloeyt was tot beſcherminge van de Stadt, ſoo bleven'er oock veel van deſelve.

Peſt in de Stadt.

Daer was ſoo veel volcks in de Stadt dat ſy eyndelijk leeft-toght gebreck kregen, oock waren ſy genootſaeckt ſout water te drinken en by de dooden te ſlaepen, welcke lijcken ſoo een affchouwelijcken ſtanck gaeven, dat daer uyt onder haer de peſt ontſtondt, welcke een ſeer groot getal van haer wegh ſleepte.

Santvaſtigheydt der Inwoonders.

De kloeckmoedigheydt ende de reſolutie deſer Indiaenen is waerdig datmen daer opmerckinge over neme; want hoewel ſy ſich genootſaekt vonden van tacken ende baſten van Boomen te moeten leven, en daer ſout water

toe

toe te drincken, soo wilden sy het doch evenwel niet opgeven.

Men moet ook aenmerken dat, hoewel de *Mexicanen* Menschen-vleesch aeten, het selve doch evenwel niet was dan van haere vyanden, want soo sy malkanderen gegeten hadden, of wel haere Kinderen, soo hadden sy niet behoeven, soo als sy deden, van honger te sterven. *Americanen* eeten niet dan haere vyanden.

De Vrouwen van *Mexico* leydden in dat beleg groote eere in en verworven groote reputatie, niet alleen om dat sy hare Mannen ende haere Vaders niet verlieten, maer ook door de sorge die sy voor de siecken ende de gequetsten droegen, door het maeken van Slingers, en door het vergaederen van Steenen, welcke sy selve in soo groote meenighte van de Daeken ende de Galeryen der Huysen wierpen, dat sy byna soo veel tegenstand als de Mannen deden. Kloeckmoedigheydt der Vrouwen.

De Stad wierde ten proye gegeven, de Spaigniaerden maekten sig meester van het Goudt, Silver ende veder-werck, ende de Indiaenen hare bondtgenoten namen de Catoene Lijwaeten, ende de andere Meubilen die sy uyt den brandt konden salveren, en alsoo wierde dese groote Stadt met alle hare magt en rijkdommen de Spaigniaerden onderworpen. *Mexico* wert geplondert, verbrant, en weder herbout.

Nae dat *Cortez* bemerckt hadde dat de lught van de Stadt seer gemaetigt en seer gesont was en haere standt seer kommodieus, soo nam hy voor desel-ve weder op te bouwen, en den voornaemsten Setel van justitie des gantschen Landts daer te vestigen.

Maer eer ick my begeeve tot het beschrijven van haeren jegenwoordigen bloeyende toestandt; soo moet ik tot het geene ick van den staet van *Montezuma* ende sijne Paleysen gesegt hebbe, noch voegen de beschrijvinge van de groote Merckt-plaetse en van den Tempel, soo als die waeren wanneer *Cortez* deselve ruïneerde.

HET XIX. CAPITTEL.

Beschrijvinge van den staet vau Montezuma, *van sijne Paleysen, van den Tempel en van de Merckt, even soo als die waeren doen de Spaigniaerden de Stadt vermeesterden.*

De bequaemheydt van het Meer het welcke als rontomme die Stadt vloeydt, dede de *Mexicanen* voorneemen van een groote plaetse voor de Merckt af te baeckenen, op dewelcke alle de Inwoonders van de naest aen-leggende Plaetsen souden konnen komen om hare waren so te konnen koopen, verkoopen als verruylen, het welke haer des te ligter viel, om dat sy een groot getal van de tot dien handel nodige vaertuigen hadden. Beschrijvinge van de Merckt.

Men

Groot getal van *Canoa*.

Men gelooft dat'er ten dien tijde meer dan tweemael hondert-duyſent van dat ſlag van Schuytjens, die de Indiaenen *Alcallas* ende de Spaigniaerden *Canoas* noemen, waren, zijnde die Vaertuygen gemaekt op deſelve wijſe als de Troggen in dewelcke de Backers het Broodt kneeden, beſtaende die uyt een ſtuck Houts, het eene grooter het andere kleynder, al na de ſwaerte van de Boom-ſtammen, uyt dewelcke ſy gemaeckt worden.

Het is genoegſaem ſeecker dat'er ten minſten dat getal moeſte weſen, want in de Stadt van *Mexico* alleen waren'er meer dan vijftig-duyſent, welcke gemeenlijck daer leeftogt inbragten, en verre overtroffen wierden van die geene die af en aen de Stadt voeren, ſoodaenig dat op de Merckt-dagen alle de Gragten met dat ſlag van Vaertuygen vervult waren.

Dorp-Merckten.

De Merckt werdt in de Indiaenſche Tale *Tlanquitzli* genaemt, en een ygelijck Dorp of Vlecke hadde de ſijne in het byſonder om op deſelve te koopen ende te verkoopen; doch die van *Mexico* ende van *Tlatelulco*, welcke de twee voornaemſte Steden waren, waren van meer aenſien dan alle de andere.

Wat de plaetſe op dewelcke de Merckt tot *Mexico* van vier tot vier dagen gehouden, ende die met Poorten af-geſloten wierde, belangt, ſy was ſo groot dat op deſelve meer dan hondert-duyſent Menſchen konden zijn, welcke haer daer op begaven om te handelen ende hare Waren te verruylen.

Verdeelinge van de Merckt van *Mexico*.

Yder handt-werck ende ydere ſoorte van Koopmanſchap hadde ſijne byſondere daer toe geſchickte plaetſe, welcke het andere niet geoorloft was te beſlaen.

Daer was ook eene plaetſe die alleen gehouden wierde voor de Koopmanſchappen die veel plaetſe beſlaen, als ſoo gebackene als gehoudene Steenen, Hout, Kalk en diergelijke, tot het timmeren en bouwen bequaeme ſtoffen.

Waeren die daar op verhandelt wierden.

Daer waren, onder andere ſoorte van Waren welcke men gemeenlijck daer vondt, verſcheyde ſlag van grove ende fijne Matten, Houts-kool, Brant-hout, ende allerhande ſoorten van verſcheyden Aert-werck, ſeer aerdig verniſt en beſchildert, Harte-vellen die met en ſonder Hayr bereydt waren; en die noch van verſcheydene Couleuren, zijnde bequaem om Schoenen, Rondaſſen en Schilden te maecken, en om in hare houte Borſt-harnaſſen gevoedert te worden, of wel om deſelve daar mede te overtrecken. Men vond daar ook de Huyden van verſcheydene andere Gedierten, ſelve ook van Vogelen en allerhande Pluym-gedierte, en die van ſo veel verſcheydene Couleuren, datmen niet ſchoonders noch meer verwonders-waerdig ſien konde.

Doch onder de koſtelijkſte Koopmanſchappen was het Sout ende de gevolde Catoenen, van verſcheydene Couleuren en groote, dienende de eene om de Bedden te bedecken of om daar op te leggen, en de andere om tot Kledingen ofte Mantels gebruyckt te worden, en om daar mede de Vertrecken van de Huyſen te behangen ende te vercieren.

Daar

Daer waren oock andere soorten van Catoenen Ly-waten, van dewelcke sig de Indiaenen noch op desen hedigen dagh bedienen, om slaep-laekenen, hembden, taefelaeckenen, servetten ende diergelijcke lywaet-werck van te maecken.

Men vond daer ook deekens, die sy van de bladeren van seeckeren Boom, by haer *Metl* genaemt, maecken, als oock van die van de Palm-bomen, van Conijns-hair, welcke seer geacht wierden om dat sy seer warm waren, maer de deekens die van Pluymen of Veder-werk waren gemaekt, bevontmen de beste van alle.

Men verkogt daer oock gaeren dat van Conijnen-haer gemaekt was, ook groote bondelen van garen ander van allerhande couleuren.

Het was een niet min verwonderens waerdige dan aengenaeme saecke te sien, de groote meenigte van Pluym-gedierte en Vogelen die men aldaer bragte, soo wel als het genut dat sy daer van hadden, het geene waer toe sy die gebruykten, en de reedenen waerom sy deselve kochten: Want hoe- Kleederen wel het vleesch van die Vogelen haer tot spijse verstreckte, soo diende haer van veeren. doch evenwel de veederen om kleederen te maeken, mengende en voegende sy die onder malkanderen op een aengenaeme en wonderlijcke wijse.

Dog het geene op de schoonste en rijckelijckste wijse het ooge op die merckt vermaeckte, was de plaetse op dewelcke men het gout en Pluym- Wondere konsten der Indiaenen om alles van veederen te maken. werck verkocht; want men vondt aldaer wat men bedencken konde nae het leven door Veederen af-gebeeldt, en dat alles met sijne natuerlijcke verwen.

De Indiaenen waren soo volmaekt in die Konste, en beeldden soo wel een Capelle, Schoelapper, ofte eenige andere Gedierte, als meede Boomen, Roosen, Bloemen, Kruyden, Wortelen, nevens wat andere dingen dat het wesen mogten, af, dat sulcks een Mensche te gelijck deede verwonderen en daer over verbaest staen.

Het geene haer so uytnemende Meesters in dese soorte van werken maek- Haere te, was de groote geduersaemheydt die sy daer toe by-brachten, want dick- groote geduersaemmaelen versleet een Ambaghts-man een geheele dagh sonder eeten, alleen heydt ende om eene Veeder ter bequaemer plaetse te brengen, deselve verscheyde mae- uytneelg keerende ende herkeerende, nu in de Sonne-schijn en dan in de Schaduw mende gedult. om de plaetse daer sy het beste pareerde uyt te vinden. Oock vindtmen in de Weereldt weynigh Natien, die soo veel ghedult hebben als de dese.

Sy waren oock seer uytsteekende in het Gout ende Silver-smeeden, en sy maeckten verwonderens-waerdige dingen die sy in vormen gooten, en met steene graveer-mesen besneden.

Sy maeckten schootelen met acht verdeelingen, zijnde yder verdee- Konstige linghe van een verscheyden Metael, de eene van Gout, en de andere Gout-sme-

den onder deselve.

van Silver, sonder datmen eenige saemenvoeginge door soudeersel konde bespeuren.

Sy gooten de Keetels te gelijck met haere hand-vatselen, even alsmen de Klocken in Europa doet.

Aerdige gegotene wercken.

Ook hadden sy vormen in dewelcke sy Visschen gooten, welkers schubben beurte om beurte de eene van Gout ende de andere van Silver waeren, oock maeckten sy op deselve wijse Papegayen die het Hooft de Tonghe ende de Vleugelen beweeghden, en Aepen die verscheydene manieren van doen vertoonden, gelijck spinnen, Appelen eeten, en diergelijcke nae-gebootste actien.

Sy konden ook seer net emailleren ende allerhande kostelijke Gesteenten in Gout en Silver setten.

Vervolgh van de Koopmanschappen die op de Merckt gebraght wierden.

Dog om weder te komen tot het geene wy van de Merckt geseght hebben, men verkoght daer Gout, Silver, Kooper, Loot, Latoen en Tin, maer seer weynigh van de drie laest-genoemde Metaelen.

Men verkoght daer oock Peerlen, dierbaere Gesteenten, verscheyde slagh van Schulpen, Beenen, Spongien, en veelerhande andere soorte van kramerijen en Waren.

Daer was ook groot verschiet en uytnemenden overvloet van Kruyden, Wortelen, Greynen, soo tot voedsel als tot de genees en heel-konsten noodigh: want sy alle hadden een seer groote kennisse van de Kruyden, selfs tot de Vrouwen ende Kinderen toe; hebbende de noot haer gedrongen om die geene op te soecken welcke sy meenden haerte konnen hulpe toe brengen, en welcke men door de ervaerentheyd hadde bevonden tot het genesen van hare qaelen bequaem te zijn.

Medicijnkonste.

Apotheeckers.

Sy verdeeden niet veel gelts aen Doctoren, hoewel'er eenige waren die haer met die konste bemoeyden; oock hadden sy veele Apotheeckers ofte Dranck ende Kruyden-bereyders, welcke voor de siecken Salven, Syropen, gedistileerde wateren ende ander droogen te Merckt braghten.

Sy genaesen by-nae allerhande slagh van sieckten met Kruyden, hebbende een volmaekte kennisse van die geene die tot elcke quaele bequaem waren, tot soo verre dat sy de Luysen wisten te verdrijven met het Sap van een Kruyd dat daer by sonderlijck dienstigh toe was.

Wonderlijcke Koopmanschap.

Men verkogt daer ook een oneyndig getal van allerhande soorten van spijsen, selver Slangen, welke men het Hooft en de steerte af-gesneeden hadde, kleyne gelubde ofte gesneden honden, Ratten, Muysen, lange Wormen, als oock seeckere by sondere soorte van Aerde.

Want sy schepten op seeckere tijd des jaers, met digt gebreyde Netjens, een stof-agtig slijm, dat sich selven op het water van het Mexicaensche Meer vertoont, ende seer nae het Zee-schuym gelijckt, het welke sy dan in groote Koppen versamelden, en daer nae Koecken, op de wijse van de gebackene steenen, daer af maekten.

Dese

Deſe Koopmanſchap en wierde niet alleen op die Merkt geveyld, maer ſy wierde ook ſeer verre, in de af-gelegene Plaetſen, verſonden, en ſy aeten die met ſo goeden ſmaeck, als wy de beſte Kaes van *Europa* ſouden mogen doen, ſy geloofden ook dat door dit ſchuym ſoo veele Vogelen op het Meer gelockt wierden, en voor al in de Winter, als wanneermen een oneyndig getal van deſelve daer op ſagh. Vremde ſpijſe.

Ook verkoftmen nog op deſelve Merkt allerley Wildt-braedt het zy geheel ofte by gedeelten, als Geyten, Haſen, Conijnen, wilde Honden ende andere diergelijcke Gedierten die ſy ter Jaght vingen.

Het was oock wat ſeldſaems te ſien, het groote getal van de Fruyten die ſy aldaer ſoo raeuw als rijp en gaar verkoften.

Onder andere vontmen daer oock de *Cacao* die ſo groot als een Amandel is, en van dewelcke men den dranck genaemt *Chocolate* maeckt, welcke jegenwoordigh genoegh in *Europa* bekent is, en welcke haer niet alleen tot voedſel diende, maer ook voor een ſpecie van geldt door het geheele Landt verſtreckte. *Cacao.*

Voor als nu werden hondert en twintigh ofte hondert en veertigh van de grootſte van die Amandelen ofte twee-hondert van de kleynſte voor een Reael van vijf ſtuyvers uytgegeven, kopende de Indianen met deſelve alles wat ſy van noden hebben, want voor vier a vijf *Cacaos* konnen ſy vrugten en diergelijcke waeren bekomen, Verſtreckt voor ſpijſe en geldt.

Daer waren oock te koop allerhande ſoorten van Verwen ende ſchoone Couleuren die ſy van Rooſen, Bloemen, Vrughten, baſten van Bomen, hout ende andere diergelijcke dingen maeckten.

Alle deſe Koopmanſchappen en noch veele andere waren op deſe groote Merckt te koop, ſo wel als op alle de andere kleynder Merckten, welke nog in verſcheydene gedeelten van de Stadt waren, op dewelcke alle de Winckeliers een ſeecker reght aen den Koning voor hare Kraemen ende Winkelen betaelden, die haer daeromme oock moeſte beſchutten ende bewaren voor Dieven ende Rovers, hebbende hy tot dien eynde ſeeckere bediende ende Officieren, die gedurighlijck over de Merkten heen ende weder gingen, om die geene, die yets moghten geſtolen hebben, te ontdecken. De Koninghtrock geld van de Merckten. Merckt-Meeſters.

Daer was op het midden van die Merckt ſeeker Huys, uyt het welke men de gantſche Plaetſe konde overſien, waer in ſich gemeenlijck twaelf oude Mannen onthielden, om over alle ſoorten van Proceſſen, verſchillen ende quæſtien te oordeelen. Merckt-Reghters.

Haren handel wierde gedreven met het reuylen ofte verwiſſelen van de eene ſaecke tegens de andere, de eene gaf een Henne voor een bondel Maiz: andere gaven dek-kleden voor Sout, of oock wel *Cacaos* die haer tot Munte verſtreckten. Handel door reuylinge gedreven.

Sy hadden Maeten om haere Tarwe ende Graenen te meeten die van hout waeren, andere weder van aerde voor de Olie, Honigh ende Wijnen, Maeten.

die sy uyt de Palm-bomen tapten, ofte van andere Boomen ende Wortelen maeckten.

Straften voor die valsche maten hadden.

By aldien yemant met een valsche mate verkoft, die wierde aenstonts gestraft, en men verbrack sijne maten, onderhoudende alsoo de natuerlijcke billijckheyd ende regtmaetigheyd in haren Koop handel, hoewel sy noch Heydenen waren, ende geene kennisse van den waren Godt hadden, maer in tegendeel de Af-goden ende de Duyvelen aenbaden, aen dewelke sy Tempelen ende Altaren toe-gewijt hadden, waer in en op zy, even soo als de Prophete David in den 107. Psalm segt, aen de Duyvelen hare Soonen ende Dochteren op-offerden.

Tempelen.

Een Tempel wert in de Mexicaensche Tael *Teucalli* genaemt, het welke een woord is, gemaeckt uyt twee andere, het eerste *Teutl* dat Godt beteeckent, ende het andere *Calli* dat een Huys gesegt is, soo dat dat woord eygentlijck een Huys Godts beduyt.

Daer waren verscheydene Tempelen in de Stadt van *Mexico*, verciert met Toornen ende Klock-huysen, soo wel als met Capellen ende Altaren, op dewelcke hare Af-goden geplaetst wierden.

Op wat wijse gemaeckt.

Alle hare Tempelen waren op eene ende deselve wijse gebouwt, welcker gelijcke men nergens anders sag, en daeromme soo geloove ick, dat om kennisse van die alle te hebben, het genoeg sal wesen de grootste te beschrijven.

Beschrijvinge des Tempels.

Dese Tempel was in het vierkant gebouwt, zijnde yder zijde omtrent so lang als een Boog-schoot reycken kan, oock was in ygelijcke syde eene Poorte, van dewelke drie op de door de Konst en Menschen handen gemaekte hoogten uytquamen, dog de vierde hadde zyn uytgank regt tegens over een groote ende schoone Strate, en aldaer en was soodanig een hoogte niet.

In het midden van dese beslotene vierkante plaetse, was een door de konst gemaekten Berg, van binnen van aerde, dog van buyten met een steene Muer omringt, zijnde de gedaente van deselve mede vierkantig; yder zijde was vijftig ellen hoog ende sy liep Naeldts ofte Pyramidische wijse op, uytgesondert dat het bovenste niet spits, maer vlack was, bestaende het selve uyt een vierkante plaetse, yder zijde van tien ellen.

Aen de West-zijde was van onderen tot bovenen een opganck, bestaende uyt hondert en veerthien steene Trappen, waer op men geduriglijk de Priesteren, met groote plegtelijckheden, sag klimmen ende nederdalen, met haer leydende de Menschen die sy gingen op-offeren.

Altaren.

Op het hoogste van dien Tempel, of van dese Pyramide stonden twee Altaren, wat van malkanderen af-gescheyden, dog soo digt aen het hangen van de mueren, datmen groote moeyte hadde, om daer ront-omme te gaen.

De eene van dese Altaren stont aen de regte, de andere aen de linker zijde, zijnde sy beyde vijf voeten hoog, en de rugge van deselve, was met een steenen muer, op dewelke veel afgrijsselijcke ende lelijke Beelden ende figueren geschildert waren, bekleedt.

De

De Capellen die beneden dese Pyramide, binnen ende buyten het geseyde vierkant ront-omme stonden, waren van hout ende metsel-werk gemaeckt, ende seer aerdig en nae de konste gebouwt, sy hadden alle drie verdiepingen boven malkanderen, die met Pylaren onderschraegt waren, soodanig, dat zy, door hare hoogte, wel Toornen scheenen te wesen, en een groot cieraet aen de Stadt toe-bragten. Capelle.

Van het Opperste van die Capellen konde-men alle de Steden, Dorpen ende Vlecken, die ront-omme het meer gebouwt waren, beschouwen, so datmen van daer een van de schoonste uyt-sichten des Weerelts hadde.

Montezuma versogt *Cortez* ende de anderen Spaigniaerden daer op te willen klimmen, en dat alleen door snorckerije ende grootsheyd, op dat sy alsoo de grootte van sijne Stadt souden konnen beschouwen, oock wees hy haer aen, met wat ordre datmen in den Tempel, van boven tot beneden, te wercke ging.

Daer was oock een seeckere plaetse, in dewelcke de Priesters hare Godsdienstigheyd verrigteden, sonder dat zy, daer in, door yemand konden belettet worden. In deselve deden sy hare gebeden, hebbende altoos haer aengesigten naer den opganck der Sonne, ofte het Oosten, gerigt, en dat adn de voet van een Altaer, op het welcke een groote Af-godt was, gelijck oock diergelijcke op de andere Altaren waren. Gebeede-plaets der Priesteren.

Boven de voornaemste Capellen die op dese Pyramide stont, waren'er noch veertig andere, soo groote als kleyne, welcke behoorden tot de andere kleyne Tempelen, die in dit vierkante begrip beslooten waren, welcke, hoewel sy op eene ende deselve wijse gebouwt waren, doch evenwel niet na het Westen en stonden, maer na de andere gedeelten des Aert-Bodems, om alsoo een onderscheyd tusschen deselve, ende den grooten Tempel, ofte de groote Capelle, te maecken.

Die Tempelen ofte Capellen waren niet alle op eene ende deselve wijse gebouwt, want de eene waren grooter dan de andere, en een yder was aen eene bysonderen Godt toe-gewyedt.

Onder andere was'er eene in het ronde getimmert, welcke aen den Godt des Lugts *Quetavatl* was geconsacreert, en die was aldus gemaeckt, om met de beweginge des Lugts, welcke in het ronde geschiet, over-een te komen. Godt des Lugts.

Aen den inganck van die Tempel ofte Capelle, hadde-men eene Poorte gestelt, gemaeckt zijnde even als de opgesperde muyl van een Serpent, vertoonende alle de Tanden, die, soo wel als het Tand-vleesch, met natuerlijcke verwen beschildert waren, soodanig dat het een seer gruwelijcke saecke om te sien was, en voor al voor de Christenen, aen de welcke, dese deure, als een inganck van de Helle voor-quam. Vervaerlijcke Poorte.

Daer waren in de Stadt noch andere *Teucallis*, welcke mede hare trappen hadden, door dewelke men aen drie zijde tot deselve opklom, en een

ygelijck van die Tempelen hadde een byſonder Huys aen haer behoorende, ſoo wel als een byſonderen Godt, nevens Prieſters, ende alle nodige dingen tot den dienſt van deſelve ſpecterende.

Huyſen der Prieſteren.

Doch dighte by den grooten Tempel, waeren veele Huyſen, in dewelke een groot getal van Prieſters woonden, welke alle, hare renten ende inkomſten, tot haer onderhoudt noodigh, ontfingen.

Magazijnen.

Daer en boven was by yder Poorte van den grooten Tempel een ſeer groot vertreck, met verſcheyde andere Kaemeren daer rontomme ende daer boven, welke tot een Magaſijn ofte Krijghs-tuygh-huys aen de Stadt verſtrekten, zijnde ſy van dat gevoelen, dat de kraght ende de beſcherminge van een Landt ende Stadt, van het Huys Godts af-hanght; ende daeromme hadden ſy haere Ammunitie-huyſen aen deſelve geheght.

Menſchen bloedt een voet dick op de aerde beſtalt.

Sy hadden mede verſcheydene ſeer duyſtere Huyſen, vervult met veele Afgoden ſoo groote als kleyne, alle van verſcheydene metaelen gegoten, die alle ook met bloedt beſtreeken waren, het welke dan een morſſig ende vuyl aenſien gaf, om datmen die daegelijcks, wanneer ymandt ge-offert wierde, met het bloedt beſmeerde. Selve waeren'er Tempelen in dewelcke men het bloedt meer dan een vinger dikte op de mueren, en meer dan een voet op de aerde beſtalt ende beſtremt vondt, het welcke die plaetſen verfoeyelijck en vol van een duyvelſche ſtanck maeckte.

Wijſe van Menſchen te offeren.

De Prieſters, die deſe bede-plaetſen in aght naemen, lieten niet toe dat ymandt daer in quam, ten ſy hy een Perſoon van aenſien was, en dat noch onder bedingh dat hy een Menſche, om op-ge-offert te worden moeſte geven, welken deſe Duyvels-dienaers den hals af-ſneden, en nae dat ſy hare handen in ſijn bloedt gewaſſchen hadden, ſoo beſprengden ſy met het overſchot het Huys ende de Beelden van haere Af-goden.

Tot gerief van haere Keucken hadden ſy een grooten water-back, welcke jaerlijcks eenmael gevuldt wierde, door eene Buyſe, die het ſelve, uyt de groote Stadts Fonteyne, daer in leydde.

Op ſeekere andere plaetſen van dit beſlotene park, hadden ſy hare hocken en af geſchotene Kaemerkens, in dewelke men pluym-gedierte voor haer aenqueekte, in andere weder hadden ſy Tuynen en Hoven, die met ſchoone vrught-draegende Bomen beplant waren, ook onderhieldt men in deſelve een groote meenighte van kruyden ende bloemen, tot vercieringe van de Altaeren.

HET

HET XX. CAPITTEL.

Naerder beschrijvinge van den Tempel en van de verwonderens-waerdige schatten die men daer in sagh.

DEsen Tempel hadde soo groot een inkomen, dat meer dan vijf-duysent menschen daegelijcks in den selven dienden, die daer in niet alleen aeten ende droncken, maer oock selve woonden. Des Tempels inkomen.

Veele Vlecken ende Dorpen waeren verplight tot onderhoudt soo van den Tempel als van die geene die daer in diende, broodt, vleesch, vis ende alle andere dingen, die sy noodig hadden, te leveren, doch voor al wierden sy van brandt-hout besorgt, om dat sy van het selve veel meer verbesigden, dan men in des Konings Hof dede.

Alle dese Priesters leefden seer leckerlijck en op haer gemack, en waren nergens mede besig dan met den dienst van haere valsche Goden, welcke in seer grooten getal waren, ende niet alleen ygelijck op een bysondere wijse gedient wierden, maer oock eene particuliere Ordre van de Priesters ende dienaers hadden.

Binnen de Stadt van *Mexico* waren meer dan twee-duysent Goden; de twee voornaemste wierden *Vitzilopuchtli* ende *Tezcatlipuca* genaemt, welkers steene beelden boven in de Tempel op de Altaeren geplaetst waren. 2000. Goden in *Mexico*.

Sy waren soo groot als Reusen, geheel met Peerlen bedeckt, als ook met dierbaere gesteenten en massive goudene vogelen, beesten, visschen ende bloemen, welcke met Emerauden, Turcoisen, Sapphyren ende andere fijne Juweelen verciert waren; alle dese kostelijckheydt wierde met een fijn Lijwaet, by haer *Necar* genaemt, bedeckt, soodaenigh dat, wanneer dat opgelight wierde, dese beelden een wonderlijcke glants van haer gaven, ende alle de geene die haer aenschouden, dede verbaest staen. Kostelijcke Af-goden.

Beyde dese Af-goden waren met een groote goude gordel, op de wijse van een Slange gemaeckt, om-gordt, en hadden om haeren hals een snoer waer aen tien Harten, mede van massif goudt gemaeckt hingen, voor het aengesighte hadde een yder van haer een maske ofte mom-aengesight, waer in glaese oogen geset waeren, en op haere borst, onder aen de keel, was het beeldt des doodts geschildert. Beschrijvinge daer van.

Van dese twee Af-goden geloofden sy dat die gebroeders waren, dat *Tezcatlipuca* de Godt van de voorsienigheydt was, en *Vitzilopuchtli* die van den Oorlogh, welcken sy, daeromme, boven alle de andere, eerden, vreesden ende dienden.

Daer was noch een ander Godt, welckers beeldt boven op den top van de Capelle der Af-goden geset was, sy hadden deselve oock in seer groote

groote achtinge, en beweſen daer ſeer groote eerbiedigheydt aen.

Wonderlijk Afgoden Beeldt.

Deſen Godt was gemaekt van allerhandê ſoorten van Granen, welke in dese Landen groeyen, die ſy, tot Meel gemaeckt zijnde, met Bloedt van Kinderen ende maegdelijke Dochters kneedden, welcke men ten dien eynde, de Borſt met Scheermeſſen opende, treckende daer op voorts het Hart uyt deſelve het welke ſy aen haere Af-goden, als eerſtelingen op-offerden.

Deſen Af-godt wijdden en conſacreerden ſy byſonderlijck, met groote toeſtel, heerlijckheydt ende veel plegtelijckheden ende Ceremonien, en dat in tegenwoordigheydt van alle de Inwoonders, die in ſeer grooten getale daer nae toe vloeyden, en, als de inwijdinge ofte de conſecratie gedaen was, plakten de Godt-vrugtige koſtelijcke Geſteenten, klompen Goudts en andere diergelijcke Kleynodien aen den ſelven.

Nae dat deſe Ceremonie volbracht was, en mogte geen Menſche deſen Af-godt meer aenraecken, nog ſelf in ſijne Capelle komen, dan alleen die geene, die *Tlunacatzli*, dat is Prieſteren van ſijne Ordre, waeren.

Sy verbraeken dit Beeldt, en maeckten van tijd tot tijdt weder een ander, van deſelve ſoorte van deeg, ende op deſelve wijſe gekneedt, oock deelden ſy het oude aen kleyne brockjens onder het Volck, ende agte ſich een yder, die daer maer een weynigh af hebben mogte, ſeer geluckigh, en voor al de Krijghs-lieden, hopende dat het haer in den Oorlogh ſeer ſoude helpen ende te kloeckmoediger ende voorſpoediger maecken.

Gewijdt Water.

Als men dit Beeld in-wijdde, was'er ook een ſeer groot Vat, dat met Waeter vervult zijnde, mede geheylight ende geconſacreert wierde, door verſcheydene woorden ende plegtelijkheden; men bewaerde dit Waeter met ſeer groote ſorge aen den voet van den Altaer, om daer mede den Konink, als hy gekroont wierde, te waſchen, en om de Overſte der Krijghs-heyren, in den aenvanck des Oorlogs, daer mede te ſegenen, gevende aen deſelve een weynigh daer van te drincken.

Wonderlijck Schavot.

Omtrent ſoo verre buyten deſe Tempel als men met een Steen kan werpen, ende régt tegens over de voornaemſte Poorte, was als een ſoorte van een Tonneel ofte Schavot, zijnde het ſelve langer dan breedt, alle van Steen gemaekt, ſoo wel als de Trappen door dewelcke men op het ſelve klom, en men hadde tuſſchen yder Steen van het Metſel-werck een Doots-hooft, met de Tanden nae buyten gekeert, geplaetſt.

Toorens van Doodshoofden.

Daer waeren twee Toornen ſoo wel aen het eene als aen het andere eynde van dit Theater, welke niet dan uyt Kalk ende Doodts-hoofden beſtonden, alle, als de andere, met de Tanden nae buyten gekeert, het welcke een afgrijſſelijcke ſake voor het geſichte was.

Boven op dit Tonneel ſagmen ſeventig Staeken, ſtaende deſelve vijf a ſes voeten van malkanderen, en bebbende deſelve verſcheydene tacken, die van onderen na bovenen toe gaende, door klampen en ſchooren onderſchraegt wierden, en aen yder van deſe tacken waren vijf Doodts-hoofden door de ſlag ofte ſlaep des hoofts geregen.

Wan-

Wanneer de Spaigniaerden voor de eerstemael, als Vrienden, in de Stadt *Mexico* quamen, ende voor de doodt van *Montezuma*, besagen sy alle dese plaetsen; en als doen bevonden twee van deselve, die haren tijdt, met het tellen van die doots-hoofden, versleten, zijnde dese twee *Andrea de Tapea* ende *Gonsalvez de Ombria* genaemt, dat het getal van de selve tot hondert ende dertig duysent toe beliep.

Alle de andere Toornen waren daer oock meede vervult, soodanig dat het getal van deselve by-na oneyndig was, oock waren'er Lieden besteldt, welcke niet deden dan deselve op te rapen ende weder op hare plaetse te stellen, wanneer het quam te gebeuren dat'er een af-viel, of wel een ander in hare plaetse te setten; op dat het getal altoos volkoomen soude blijven.

Doch het geene het aenmerckelijckste was, ende een Mensch het meeste deede verwonderen, was, dat alle die doodts-hoofden waren gekomen van hare vyanden, die zy, in den Oorlog gevangen hebbende, in die Tempel op-geoffert hadden, welke met alle dese Toornen ende andere verfoeyelijkheden door het vuer vernielt wierde, wanneer de Spaigniaerden de Stadt innamen. Door het vyer verbrand.

Ter selver tijdt wierden mede alle die schoone Huysen van *Montezuma*, die ick hier bevorens beschreven hebbe, nevens alle sijne Tuynen, de andere Tempelen van de Stadt, de groote Merckt-plaetse, en alle andere pragtige gebouwen, het onderste boven gesmeten ende verbrant, soodanig dat'er niet overig bleef van alle het geene dat soude hebben konnen dienen, om de gedagteniſſe van den Heerlijcken ende Florisanten staet van de Stadt van *Mexico* te konnen bewaren.

Doch als *Cortez* het aensien ende de magt welcke dese Stadt, over ende onder de nabyleggende Natien, gehadt hadde, overdagt, ende daer toe bespeurde de schoone situatie van deselve, soo deede hy deselve op nieuw op-bouwen, verdeelende die onder de Inneemers, nae dat hy de plaetsen voor de Kercken, Merckten, het Stadt-huys, en andere tot het gemeene beste noodige gebouwen, hadde af-gebaeckent. *Mexico* wert herbouwt.

HET XX. CAPITTEL.

Van de verdeelinge die Cortez *deede onder de in-nemers over de voornaemste Quartieren ende Paleysen van* Mexico, *en wat plaetsen hy voor het Stadt-huys ende de Kercken aenwees, als oock voor de andere publijcke gebouwen, nevens den jegenwoordigen staet van die groote Stadt, en de omgelegene Landerijen ende Dorpen.*

Verdeelinge van *Mexico*.

HY scheydde de woonplaetse der Spaigniaerden van die van de Indianen af, sodanig dat nog, op desen hedigen dag, een water tusschen beyden door-stroomt, en de eene van de andere af-sondert.

Voorregten voor de opbouwers.

Hy beloofde, soo aen alle die geene die van de Stadt geboortig waren, als aen alle andere, die daer wilden komen woonen, Erven tot het bouwen van Huysen uyt te deelen, welcke erven ende Huysen op haren Kinderen nae haren dood souden versterven, en sy die als eygen goet besitten, gevende haer daer-en-boven noch veele andere Privilegien ende Voor-regten, om door dat middel des te grooter getal menschen, om de Stadt te bevolken, aen te locken.

Xitivaco, Generael van de Mexicaensche benden, wierde oock door hem op vrije voeten gestelt, hy schonk hem daer toe nog een geheele Straet, ende stelde hem tot Opper-hooft aen over alle de Indianen van de Stadt.

Hy gaf noch een andere Strate aen *Dom Petro Montezuma*, die een Soone was van den laest overledenen Koning *Montezuma*, om soo de vriendschap ende de genegentheyd des Volcks door die mildadigheden te winnen.

Noch deelde hy onder sommige Edellieden van het Land eenige Straten ende kleyne Eylandekens uyt, om die te betimmeren ende te bewoonen; soo dat door dat middel alle de ledige plaetsen verdeelt wierden, en een yder begonde met groote vreugde ende vermaeck, en met een ongelovelijcke neerstigheyd ende yver, te bouwen ende te timmeren.

Groote toe-vloedt van Inwoonders.

Soo dra als het gerugte, van het weder op-bouwen van *Mexico*, sich verspreyt hadde, quam daer op so groote meenigte van Volk, om de vryheden, Voor-regten ende Privilegien, welcke *Cortez* aen de Inwoonders hadde gegeven, te genieten, dat het een verwonderens-waerdige saecke was, te sien den grooten toe-vloed die van alle kanten quam af-sacken, en het getal soo van Mannen als Vrouwen was soo groot, dat sy vry meer dan drie mijlen Landts in het ronde besloegen.

Sterfte daer onder.

Veele evenwel van deselve wierden sieck, door dien sy swaren arbeyd deden, ende daer toe weynig aten, oock quam de Peste onder haer, soo dat'er by-na

by-nae een oneyndig getal door de doodt wierde weg-gesleept.

Want haren arbeyd viel seer swaer ende hart, om dat sy op hare schouderen moesten dragen ofte wel anderstints voort-trecken, de gehoudene ende gebackene steenen, de Aerden, Hout, Kalk, ende alle de andere tot het timmeren ende metselen noodige stoffen. Swaeren arbeyd.

Eyndelijke wierde de Stad van *Mexico* allenxkens weder opgebouwd, bestaende deselve uyt meer dan hondert duysent Huysen, veel schoonder ende beter dan de voorige.

De Spaigniaerden bouwden hare Huysen even alsmen in Spaignien gewoon is te doen, ende *Cortez* timmerden het sijne op de fundamenten van den Koning *Montezuma*; het doet noch op heden vier duysent Ducaten jaerlijcks van huer, en men noemt het het Paleys van den Marquis *del Valle*, om dat de Koning van Spaignien aen *Cortez* en sijne Erfgenamen de groote Stad *Guaxaca* nevens de omleggende Valeye schonck. Gifte des Konings van Spaignien aen *Cortez*.

Dit Paleys is soo heerlijck, datmen, soo als ick hier voorens gesegt hebbe, seven duysent Cedere-balcken tot het timmer-werck verbesicht heeft. Heerlijck Paleys.

Sy maeckten ook schoone Gragten, welke sy met steenen bogen overwelfden, om onder deselve de Roey-barquen, door dewelcke sy de Stad te Water belegerden, te bewaren. Men siet noch op den hedigen dag die Gragten, welcke sy seer sorgvuldig onderhouden, om de geheugenisse van dat groote werck te bewaeren.

Sy dempten de Gragten, welcke te vooren door de Stad gelopen hadden, toe, en vulden die daer nae, en men heeft daer nu een groote menigte schoone Huysen op getimmert; soodanig dat *Mexico* nu niet op deselve wijse als te vooren gebouwd is; ende het scheelt seer veel, voor al sedert het Jaer 1634. dat het water niet soo nae aen de Stad komt, als het wel te vooren dede.

Het Meer geeft somwijlen een seer stinkende damp van sich, doch buyten dat is het een seer gesonde ende gematigde Plaetse, en dat ter oorsaecke van het gebergte met het welcke het als omringt is, sy is ook seer wel voorsien ende heeft een grooten overvloed van alle de, tot het onderhout des levens noodige, dingen, soo door des Landts vrugtbaerheyd, als door het gerief des Meers. Damp des Meers.

Mexico is jegenwoordig eene van de grootste Steden des Aerts-bodems, ter oorsaeke van de groote plaetse welcke door de Huysen, so der Spaigniaerden als der Indiaenen, beslagen is. Florisanten staet van *Mexico*.

Jae selve eenige jaren nae de inneminge was het de schoonste Stad van alle de Indiën, bloeyende de Waepenhandelinge ende de Wetten in haer meer dan in eenige andere Plaetse.

Voor desen waren'er ten minsten meer dan twee duysent Inwoonders, welke yder haer Paerd op stal hadden, en daer toe haere Wapenen, ende een seer aerdige toerustinge.

Dog jegenwoordig, nu alle de Indianen, van de omgelegene Landen, haer

onderworpen zijn, ja selve, voor het grootste gedeelte, uytgeroeyt, voor al omtrent *Mexico*, alwaer men niet vreest dat sy tegens de Spaigniaerden sullen opstaen, soo heeftmen het oeffenen der Wapenen ende des Oorlogs t'eenemael versuymt.

Seeckerheydt der Spaensche te *Mexico*.

De Spaigniaerden leven in die Stad met soo veele sorgeloosheydt en seekerheydt, datmen daer noch Poorten, noch Mueren, noch Bolwercken siet tot hare beschermínge, alsoo weynig als Toornen, Tuyg-huysen, Geschut en Ammunitie van Oorlog, want sy vreesen aldaer noch binnen nog buyten-lantsche vyanden, gelovende dat *St. Juan d'Ulhua* sterck genoeg is om haer voor de laetst-genoemde te beschermen.

Koophandel van *Mexico*.

Doch, wat den Koop-handel aengaet, is het een van de rijkste Steden des Wereldts, om dat, aen de sijde van de Noord-Zee, jaerlijcks, meer dan twintig groote Schepen te *St. Juan d'Ulhua* aenkomen, zijnde bevragt niet alleen met de beste Waren van Spaignien, maer ook van de reste van geheel het Christenrijck, welcke dan van daer te lande na *Mexico* gevoerdt werden.

Door de Zuydt-Zee drijft dese Stadt haren handel op alle de Plaetsen van *Peru*, doch voor al is haren Koop-handel seer groot ende aensienlijck o palle de Steden ende Eylanden van geheel Oost-Indiën, uyt het welcke sy Koopmanschappen treckt, niet alleen van die Plaetsen die door de Portugeesen bewoont ofte beset zijn, doch daer en boven noch uyt *Japan* ende *China*, en dat door het gebruyck dat sy van de Philippijnsche Eylanden zijn hebbende, na dewelcke men jaerlijcks twee Gallioenen nevens twee mindere Schepen sendt, en ter selver tijdt komt'er een gelijck getal soo van Gallioenen als Schepen te *Acapulco* aen, alwaer sy hare Koopmanschappen ontladen, om van daer te lande na *Mexico* gebragt te werden, even alsmen met die geene doet die te *St. Juan d'Ulhua* ontscheept worden.

Munte te *Mexico*.

Men heeft'oock in de Stadt een Munte, in dewelcke het Silver, dat aldaer in klompen ende baren uyt de Mijnen van *St. Louis de Sacatecas*, het welcke omtrent tagtig mijlen benoorden *Mexico* gelegen is, gebragt werdt, werdt in Silvere Penningen ende specien, van verscheydene waerdye gemunt.

Nieuw *Mexico*.

De Spaigniaerden zijn meer dan hondert mijlen aen geene sijde de *Sacatecas* doorgedrongen, aen welcken oordt sy sich veele Indianen onderdanig gemaeckt ende verscheydene Mijnen ontdeckt hebben, het welcke dan aen haer heeft oorsaek gegeven tot het bouwen van een Stadt, welke sy het nieuwe *Mexico* hebben genaemt.

De Indianen van die quartieren zijn seer strijdtbaer ende kloeckmoedig, sodanig dat sy de Spaigniaerden aldaer soo veel spels maecken, dat sy moeyte hebben om het Landt in te houden.

Men gelooft evenwel dat sy noch verder sullen doordringen, tot sy dat het geheele Landt sich sullen onderdanig gemaekt hebben, grensende het selve buy-

buyten twijfel aen onse Colonien ofte voort-plantingen in *Virginia*, ende aen de omleggende Plaetsen die men op dat selve vaste Landt vindt.

Daer en boven is'er te *Mexico* een seer schoone Univerſiteyt ofte hooge Schoole, welcke den Viceroy *Dom Antonio de Mendozza* heeft doen stigten. Univerſiteyt.

Doenmen dese Stad weder op-timmerde, was'er een groot onderscheyt tusschen een Inwoonder ende een In-nemer van deselve; want die laetste naem was een eer-titul, welke niemandt dan die geene die het Landt hadden helpen overwinnen, mogte voeren, aen dewelcke de Koninck van Spaignien Landeryen ende inkomsten, soo voor haer, als voor hare Nakomelingen heeft gegeven, in plaetse dat in tegendeel, die geene, welcke maer enckele Inwoonders waren, jaerlijcks yets moesten geven, voor de grondt van het Huys, het welcke sy in de Stadt bewoonden, dat dan tot profijte van des Konings Kasse gedijde. Onderscheyd der Inwoonders.

Hier door komt het, dat geheel *America* vervult is, met Persoonen, die den naem van Edel-luyden aen-nemen; want een yder van haer houdt noch op heden staende, dat hy van een In-nemer des Landts gesproten sy, hoewel sy selver soo arm als Job zijn; en sy antwoorden, wanneer men haer vraegt waer haer goedt vervaren sy, dat de Fortuyne het haer ontnomen heeft, doch dat die haer hare eere niet benemen kan, alsoo weynig als de staet van Edellieden.

Men siet selve arme Schoen-lappers ofte Karre-voerders, die met een half douzain Muyl-esels hare kost langhs het Landt gaen winnen, welcke seggen dat sy uyt die eerste Helden haren oorspronck hebben genomen, en soo sy dan by gevalle *Mendozza* ofte *Guzman* genaemt zijn, so sullen sy met eede verklaeren, dat sy af-stelen zijn van die Huysen welcke als Hertogen ende Princen die naem in Spaignien voeren, van waer haer Groot-vaeder, nae haer seggen, was vertrocken tot in-neminge van *America*, welcke ook geheele Landtschappen aen de Kroone van Spaignien heeft onderdaenig gemaeckt, hoewel haer als nu de Fortuyne den rugge heeft gekeert, en sy genoot saeckt zijn hare gescheurde Klederen met een kaele ende gantsch versletenen Mantel te bedecken. Arme hovaerdye.

Doen de Stadt van *Mexico* herbouwt wierde, ende men aldaer Regters ende Magistraten hadden aengesteld, nevens alle de andere noodige Bediende, soo verspreyde sich het gerugte van *Cortez* en van die Stadt aenstonts door alle de verre-af-gelegene Provintien, soodanig dat sy in korten tijdt bevolckt wierde, door de Indianen soo wel als door de Spaigniaerden, welke laetste een weynig daer na meer dan vier-hondert mijlen Landts vermeesterden, het welcke alle aen den Koninclijcken Setel van *Mexico* onderworpen wierde. Spoedige aengroeyinge van *Mexico*.

Doch ick kan in der waerheydt seggen, dat die Stadt, na die tijdt, noch eens voor de tweede-mael herbouwt is, en dat door de Spaigniaerden, welke het meeste gedeelte van de Indianen vernietigt hebben, want ick soude Indianen door de

Spaensche vernietigt.

niet derven seggen dat'er jegenwoordig hondert duysent Huysen zijn, die 'er wel waren, weynig tijds, nae de in-neeminge van die Plaetse, van de welke het meeste gedeelte door de Indiaenen bewoont wierden.

Woonplaetse der Indianen.

De Indiaenen die daer als nu zijn, woonen in eene van des Stadts Voor-steden *Guadaloupa* genaemt, welcke, doen ick aldaer in het Jaer van 1625. was niet meer dan omtrent vijf duysent Inwoonders hadde, maer, nae die tijd, is het meeste gedeelte van deselve vergaen, door het quaede onthael en harde tractament dat de Spaigniaerden haer hebben aengedaen, en door den arbeyd, tot de welke men haer gedwongen heeft, om het water van het Meer een anderen loop te doen neemen.

Getal der Indianen in *Mexico*.

Tot so verre datmen voor als nu niet meer dan twee duysent naturelle Indianen soude konnen vinden, en omtrent duysent andere, welke sy *Mestisen* noemen, zijnde die gesprooten van de Spaigniaerden en de Indianen, want daer zijn veele arme Spaigniaerden, die sich met de Indiaensche Vrouwspersoonen in den Echten-staet begeven, als oock andere, welcke, hoewel sy haer met deselve niet komen te verhijlijcken, doch evenwel middelen genoeg weten te vinden om haer te verleyden, ende tot hare vuylen wille te krijgen.

Sy trecken van dag tot dag, den kleynen gront, welcke de Huysen der Indianen beslaen, aen sich, en op het Erf van drie a vier Indiaensche Huysen, setten sy een groot, dat na de Spaensche wijse getimmert is, met sijne Hoven ende Boomgaerden, tot soo verre, dat de Stadt van *Mexico* jegenwoordig op nieuws hertimmert is, en voorsien van schoone ende groote Huysen, welke, tot vermaek van hare Inwoonders, yder haren Tuyn hebben.

Manier van bouwen.

Hare gebouwen zijn van gehoudene ende goede gebackene steen gemaekt, dog zy sijn niet seer hoog opgetrocken, door dien'er veeltijdts swaere Aerdbevingen voor-vallen, welcke hare gebouwen souden doen in-storten, so sy meer dan drie verdiepingen hadden.

Straten.

De Straeten zijn aldaer seer wijdt ende breedt, soodaenig, dat in de naeuwste, drie Carossen nevens malkander konnen rijden, en in de breetste ten minsten ses, het welcke de Stad veel grooter doet schijnen dan sy in sich selven is.

Carossen.

Doen ick daer was seydemen dat'er omtrent dertig a veertig duysent Spaensche Inwoonders waren, die hoogmoedig, trots ende oock soo rijck zijn, dat meer dan de helfte van deselve eene Carosse houden, tot so verre, datmen voor seecker geloofde, dat'er doemaels meer dan vijfthien duysent Carossen in de Stadt waren.

Het is ook een gemeen spreek-woord in dat Landt, dat'er te *Mexico* vier schoone dingen zijn, de Vrouwen, de Kleederen, de Paerden ende de Straten.

Doch ick kan daer de schoonheyd van de Carossen van den Adel noch by voegen, welcken veel kostelijcker zijn dan die van het Hof te *Madrid*, en dan die

die van alle de Hoven van *Europa*, want om deselve op te proncken werdt noch het Goudt, noch het Silver, noch de kostelijcke gesteenten, noch het Goude Laecken, noch de beste Chineesche Sijde gespaert.

Daer en boven voegen sy daer noch by de schoonheyd van hare Paerden, welke met Toomen, die met Goudt en edele gesteenten verciert zijn, pronken, en welcke de Voeten met Silver in plaetse van Yser beslagen hebben, om des te pragtiger en heerlijcker voor den dag te komen. Toestel der Paerden.

De Straten van de Steden in het Christenrijck komen in sindelijckheyd ende nettigheydt by dese nies in vergelijckinge, en noch veel minder de Europische Winckelen by die geene welke men aen weder-sijden van de Straten siet; dog voor al zijn die van de Goudt-smeden verwonderens waerdig, ter oorsaecke van de groote rijckdommen ende schatten die men in deselve siet ten toon staen. Netheydt der Straten.

De Indianen ende de Chineesen, welcke de Christelijcke Religie hebben aengenomen ende jaerlijks aldaer komen, hebben de Spaigniaerden soo volmaeckte Meesters in dat handtwerck gemaeckt, dat sy jegenwoordig seer uyt-muntende ende konstige wercken maecken.

Die geene die in het Jaer 1625. in dat Land voor Viceroy over ginck, liet van Goudt ende Silver een Papegay (het welck een Vogel is van de grootte van een Phaysant) maecken, en hy deede die met kostelijcke gesteenten opproncken, welke alle met soo veel konst ende aerdigheydt in ordre wierden gebragt, om de natuerlijcke gestalte van de vederen van die Vogel wel af te beelden, dat die op vijftien mael hondert duysent Ducaten geschat wierde; oock was dit een present dat hy den Koning van Spaignien wilde vereeren. Kostelijck Juweel.

Daer is een Silvere Lampe in de Kercke van het Convent der Jacobijnen, welcke drie-hondert tacken ofte armen met blaeckers daer aen heeft, op dewelke men yder een Wasch-kaersse kan setten, en daer en boven noch twee-hondert kleyne lampen die'r als aengevoegt ende bequaem zijn om olye in te laten branden, wesende die alle op eene verscheydene wijse gestatsoeneert, ende van so seldsame ende schoone uytvindinge, dat die Kroone op viermael hondert-duysent Ducaten geschat werdt. Pragt en uytsteeckentheydt der Kerck-Cieraden.

De groote menigte, welcke men van dese schoone wercken, in de Straten der Goudt-smeden, siet, maeckt dat deselve niet alleen kostelijck, maer oock schoon ende vermaeckelijck, schijnen.

Boven het gene men van de schoonheyt van de Vrouwen van *Mexico* segt, soo kan ick daer by voegen de groote vryheydt die sy hebben om te spelen, welcke soodanig is dat noch nagt noch dag lang genoeg zijn om een partye *a la prime* te volvoeren, wanneer sy die eens begonnen hebben, tot so verre dat sy de Mannen op de volle Straet publijcquelijk bidden tot haerent te willen in-treden om te spelen, Vryheydt der Vrouwen in het spelen.

Het gebeurde my op seeckeren dag dat ick langs de Straten wandelende met een ander Religieus, welke dat Jaer met my uyt Spaignien in dat Landt was Geval daer door

aen den Autheur bejegent.

was over gekomen, seeckere Juffrouw van seer hooge geboorte bemerckte dat wy *Chapetons* waren (dit is de naem welcke sy aen de nieuwelingen geven) sy riep ons daer op door haer Venster, en na dat sy ons drie of vier kleyne vraeg-stucken, nopende het geene wy nieuws uyt Spaignien bragten, hadde voorgestelt, soo vraegde sy ons of wy wilden binnen komen ende een Partijtjen *a la Prime* spelen.

Pragt in Klederen.

De Mannen so wel als de Vrouwen doen extraordinaire onkosten in hare kleedinge, welke meest uyt zijde Laecken en bestaet, bedienende sy sich daer toe niet van wolle Laeckenen, Greynen ofte diergelijke stoffen.

Over-vloet van Juweelen.

De kostelijcke Gesteenten ende de Peerlen zijn aldaer seer gemeen, ende hare ydelheyd is daer omtrent soo groot, datmen op de Hoeden der Edellieden niet siet dan Hoed-banden en Roosen van Diamanten, en van Peerlen op die van de Ambagts ende Werck-lieden.

Ja selve dragen de Negerinnen ende de geele Slavinnen Peerlen om den hals ende armen, ende Ringen in de ooren, in dewelke altoos eenig kostelijk Gesteente is.

Kleedinge der Negerinnen.

De kleedinge en de oppronckinge van die Negerinnen en half-slagsche Vrouw-luyden is soo ligtvaerdig, ende hare manieren van doen zijn soo aenlockende, dat'er veele Spaigniaerden zijn, selve onder de voornaemste, welcke hare Vrouwen, ter liefde van deselve, versmaden.

Sy dragen gemeenlijck een Tabbaart van zijde stoffe ofte van Catoen, dat met Silver ofte Goude Passamenten geboort is, nevens een groot zijde Lint van een levendige Couleur, het welcke met Goude franje omset is, en welcks eynden voor en achter tot aen de boorden van haren Tabbaerden afhangen.

Hare lijfkens zijn gemaeckt als de lijven van de Tabbaerden, met bragoenen sonder mouwen, ende met Silvere ofte Goudene snoeren toe-geregen.

Die geene welke wat van aensien zijn, dragen oock Goudene gordels, die met Peerlen ende dierbare Gesteenten zijn verciert.

Hare mouwen zijn van Hollantsch ofte Chineesch Lijwaet, seer wijdt ende aen de eynden open, zy sijn ook rijkelijcken geborduert, sommige met veel-verwige zijde, ende andere met Gout ende Silver, oock hangen sy bynа tot op de aerde.

Sy bedecken hare Hooft-hairen met eene met de Naeld gewerkte Kappe, en sy setten over deselve nog een andere, die van doorschijnende zijde stoffe gemaeckt is, welcke sy met een schoon Lint van zijde ofte van Gout ende zijde vast maecken, het welcke cruycelinge over het bovenste van het voorhooft wert gelegt, en waer op altoos eenige Letteren geborduert zijn, welcke eenig veerskens ofte eenige amoureuse spreucke behelsen.

Hare boesem is met een sijn Lijwaet bedeckt, het welcke op de wijse van een Nagt-halsdoeck ofte Neerstik om haren hals af-hangt, en als sy uyt den Huyse gaen so dragen sy een Mantel van Catoen ofte Camerijks-doek, ront-

omme

omme het welke een seer breed passement genaeyt is, welke Mantel eenige boven op het hooft setten, soodanig dat deselve niet laeger dan haer middel komt af te hangen, op datmen haare Gordels ende Linten souden konnen sien, dog de twee voorste eynde rycken altoos tot digte aen de aerde.

Daer sijn'er sommige welke hare Mantelen maer op eene schouder dragen en die onder de rechter arm door-slaende, werpen sy het eynde op de linker schouder, om so de regter arm vry te hebben, en met eenen hare schoone mouwen, over de straet gaende, te konnen vertonen, dog sijn'er ook andere, welke in plaetse van dese Mantel, haar bedienen van een kostelijke zijde Casacq ofte omhangende Rok, waer van sy een gedeelte op de lincker schouder hangen, en het andere dragen sy in de regte hand, schijnende daar door veel eer ligtveerdige Jongelingen, dan eerlijcke Dochters te zijn. Is seer ligtveerdig.

Hare schoenen syn seer hoog ende hebben veele soolen, welke van buyten op de zijde met een silvere plaete beslagen zijn, die met silvere spijkers, welcke seer breede hoofden hebben, daar aan sijn gehegt.

Het grootste gedeelte bestaet uit Slavinnen, ofte uyt soodaenige die te voren sulks geweest zijn, hebbende de liefde haar de vryheydt gegeven, om de zielen aen de sonden ende aen den Duyvel te konnen onderwerpen.

Daer is in de Stadt een oneyndig getal van die Negers, *Mullatten* ende half-slagten, soo van Mannen als Vrouwen, welcke so hovaerdig ende uytgelaeten zijn geworden, dat de Spaigniaerden dickmaelen in vreese sijn geweest, dat sy haar tegens haer souden aenstellen ende op-staen.

Oock hebbe ik eenige Spaigniaerden, welke meer Godvruchtigheyt ende yver tot de Religie, dan wel de andere, hadden, hooren seggen, dat sy vreesden dat Godt de Stadt vernielen soude, ende het Landt aan een andere Natie overgeven, ter oorsaeke van het ergerlijke leven van die Lieden, ende van de misdaeden die de voornaemste Spaigniaerden met haar bedryven.

Onkuysheyt van de selve.

Ik vreese dat ik het gedult van de Leesers soude uyt-putten ende hare kuysche vooren verveelen, so ik mijne penne wilde besteeden met het beschrijven van de bysonderheden van haren boosen handel en omgang, ik sal alleen seggen dat God de Heere ten hoogsten in dat tweede *Sodoma* veragt werd, en dat hoewel de Inwoonders van het selve voor als nu in voorspoet leven, ende den overvloed van rijckdommen ende weereltsche vermaecklykheden hebben, sy doch evenwel te haaren tijd als het gras sullen af-gemaeyt worden, ende als hoy verdrogen, soo als den Psalmist segt in sijnen 38. Psalm.

Tot so verre dat ik niet twijffele, of (even als den bloeyende staet van de Stadt van *Mexico*, welke vermaert is door hare Carossen, Paerden, Straten ende Vrouwen, een seer gevaerlijken ende ten val neygenden staet is) Godt sal haar de eene dag ofte de andere, onder de Heerschappye van eenig ander Vorst van dese wereld brengen, ende in de aanstaende Eeuwe onder de handen van een strengen REGTER, welke KONING der KONINGEN ende HEERE der HEEREN is.

Dog hoewel de Inwoonders van dese Stad t'eenemael aen haar vermaek

Liefde tot de Kercke ende de Kerckelijke Perſoonen.

zijn overgegeven, ſoo is'er dog evenwel geene Plaetſe in de gantſch Weereld, in dewelke de lieden meer zijn genegen, om geſchenken aen de Kerke ende de Kerckelijcke Perſoonen te doen.

Sy doen alle, om ſtrijd, haer beſte, om de Conventen van de Religieuſen, ſoo van Mannen als Vrouwen, te begiftigen.

Voorbeelt daer van.

Sommige doen Pragtige Altaren maecken in de Capelle van de Sancten ende Sanctinnen, tot dewelke ſy eene by ſondere devotie hebben; andere weder offeren Goude Kroone aen de Beelden van de Maeget Maria; de derde ſchenken aen deſelve Goudene Kettingen ende Lampen; en eyndelijk daer zijn'er die Kloosteren doen timmeren of her-timmeren op hare eygene koſten, en die haer drie a vier duyſent Ducaten aen jaerlijks inkomen geven, ſig inbeeldende, dat zy, door de gaven, die ſy aen de Kerke doen, de ſtraffe, welke ſy door hare miſdaeden verdienen, ſullen ontgaen.

Alonſo Cuellar, ſijnen rijckdom.

Ik ſoude dit verhael te kort doen, by aldien ik onder deſe Goed-doenders der Kercke, vergat mentie te maecken van ſeecker Perſoon, welcke als ik daer was, noch leefde, ende de naem, van *Alonſo Cuellar*, voerdde, men ſeyde dat hy een Cabinet hadde, dat van vierkante goudene klompen, in plaetſe van ſteenen, gemaekt was; doch dat ſeggen ſtreckte maer om aen de Menſchen te doen begrijpen de on-meetelijke rijkdommen die hy beſat, hebbende hy in ſijn Cabinet twee Koffers, waer van het eene met Goudene plaeten, ende het andere met Silvere ſtaeven, vervult was.

Mildaedigheyt aen de Kercke.

Deſe deede een Klooſter voor de Geeſtelijke Dogters van de Ordre van St. Franciſcus ſtigten, het welke hem meer dan dertig duyſent Ducaten koſte, tot het welke hy twee duyſent Ducaten aen jaerlijks inkomen gaf, ſo tot onderhout van Religieuſe Dogters, als om een ſeecker getal van Miſſen na ſijn dood tot ruſte ſijnder Zielen te ſeggen.

Onkuyſheyt.

Ondertuſſchen leydde die Perſoon ſoo ergelijk een leven, dat hy, by-nae alle nagten, gewoon was, de Vrouw-luyden, die wy te vooren beſchreven hebben, met twee Knegten verſelt zijnde, te gaen beſoeken, dragende ſijn *Pater Noſter* Ketting in de hand, latende aen yder deur die hy inging een Corael van deſelve vallen, leggende een knoop in plaetſe van yder Corael, op dat hy, met het krieken van den dag te Huys komende, ſoude mogen weten, hoe veel van deſe ſondige viſites hy gedaen hadde.

Sijne geveynſtheyd wert ontdeckt.

Maer die werken der duyſterniſſe quaemen eyndelijck aen het ligt, ende een yder wiſte daer van te ſpreeken, door ſeeker toeval dat hem over quam ſoo als ick te *Mexico* was, want hebbende by nagt, in eene van de Huyſen, in dewelke hy gewoon was te verkeeren, ſeeker Edelman, die jalourſch op hem was, ontmoet, ſoo ſloegen ſy beyde de hand aen den Degen, doch het Vrouwmenſch wierde door dien Edelman, welke beter verſelt was als *Alonſo Cuellar*, zijnde die maer een Koopman, alvorens gepoingiaerdeert, en hy ſelve ſoodanig gequetſt, datmen hem ſoo goet als dood achtede, hoewel hy noch naederhand geneſen wierde.

In

Hoe God-loser Volk hoe liberaelder aen de Kercken.

In het korte men siet gewoonlijck in die groote Stadt, dat Persoonen welke een onkuys, ongebonden ende ergerlijck leven leyden, uytsteeckende Aelmoessen ende groote gaven aen de Kerken ende Huysen der Geestelijke geven; gelovende de Inwoonders aldaer, welke sig tot alle soorten van vermaekelijkheden begeven, dat haere sonden genoegh bedekt ende verborgen blijven, door de mildaedigheden die sy dagelijks aen de Kerkelijken betoonen; daer uyt spruyt het ook, dat de Kerken aldaer soo rijkelijk opgemaekt ende pragtig gebouwt zijn, tot soo verre datmen sich niet grooters ofte heerlijckers kan inbeelden.

Getal der Kloosters ende Kercken in *Mexico*.

Daer zijn niet meer dan vijftig Parochiale Kerken ende Conventen van Geestelijcke soo Mannen als Vrouwen; dog zy sijn seekerlijck weder de schoonste die ick oyt gesien hebbe, zijnde de overwelfselen ende de balken t'eenemael vergult, het meeste gedeelte van de Altaren verciert met Marmore veelverwige Pijlaeren, ende de Trappen van deselve van Brasilienhout, met soo rijkelijke verhemeltsels, datmen de geringste op twintig duysent Dukaten schat.

Haer pragtig gebouwsel,

Behalven de pragt ende schoonheyd van dese gebouwen, so zijn de opgeslotene rijckdommen, welcke tot de Altaren behooren, oneyndig, gelijck de Kappen en de Cassuyffelen der Priesteren, de Schilderijen, de Tapijten, het cieraet van de Altaren, de Kandelaers, de Juweelen daer men de Beelden, ende de Reliquie-Kassen der Heyligen mede op-pronkt, de Goudene ende Silvere Kroonen, ende de Monstrantien van Gout ende Crystal, welke alle te saemen wel een goede Gout-mijne waerdig zijn, ende de Natie die deselve vermeesterde soude konnen verrijken.

En innerlijke rijkdom.

Het leven der Religieusen.

Ik sal niet veel van de Religieuse Mannen ende Vrouwen van die Stad seggen, als alleen dat sy daer veel meer vryheyd dan in eenig gedeelte van *Europa* hebben, ende dat de ergeniissen die sy dagelijks begaen, wel verdienen dat den Hemel haer straffe.

Twist onder de Paters *de la Merced*.

Ten tijde dat ik daer was, gebeurde het, dat de Paters *de la Merced*, haer Capittel tot verkiesinge van een nieuwen Provintiael hielden, en als alle de Prieurs ende de Superieurs van de Provintie daer gekomen waren, soo sag men so veele verdeeltheden en twisten omtrent dese electie, dat in een oogenblik tijds het geheele Convent in oproer geraekte, ende hare Canonijke vergaderinge in Muyterije verandert wierde; tot so verre, dat de eene Partije de Messen tegens de andere trock, ende ten beyde zijden veele gequetst wierden; ende de Viceroy vondt sig genootsaekt, in Persoon daer heenen te gaen, ende wagt aen het Klooster te laten, tot dat sy het over de verkiesinge van den Provinciael eens waren.

Ongebondenheyd der Nonnen ende Monicken.

Het is aldaer een seer gewoone saeke onder de Religieusen, dat de Mans-persoonen de Geestelijke Dogteren van hare Ordre gaen besoeken, en dat sy een gedeelte van den dag door-brengen, met het luysteren nae haer Musijcq, ende het eeten van hare Confitueren.

Ten dien eynde zijnder veele Kamers ofte ſpreeck-plaetſen, welke met houte tralien tuſſchen haer en de Religieuſe Dogters zijn afgeſchoten, ook ſijn'er Taefelen in om de Monicken daer te doen eeten, welke, geduerende de maeltijd, door het ſingen en muſiceren van de Nonnen, gediverteert worden.

De Edellieden en de rijke Borgers doen hare Dogters in die Conventen op-brengen, en men leerd haer in deſelve allerhande ſlag van Confituren maeken, gelijck ook naelde-werck, oock onderwijſtmen deſelve in de Muſijk-konſte, die in die Stadt ſoo uytnemende is, dat ick derve ſeggen, dat de Lieden meer in de Kerken komen om de Muſijk te hooren, dan om den Gods-dienſt te plegen.

Ydele beſigheden der Geeſtelijcke.

Daer-en-boven leerdmen die kinderen nog het vertonen van Comedien, om des te meer Volk na hare Kerken te locken, ſoo bekleed men deſelve ſeer rijkelijk, en men doet haer Samen-ſpraeken, om voor het Volck gehouden te worden, van buyten leeren, voornamentlijk op het Feeſt van St. Johannes ende van Kers-tijd; het welke met ſoo grooten drift ende ſugt geſchiet, dat'er dikmalen veele diſpuyten voor-vallen tuſſchen die geene, welke het eene ofte 't andere Convent, tot nadeel van de andere, hier in den prijs van kledinge en optojinge van die kinderen, en van de Muſijk, toeſchrijven.

Misbruyck van de Kercken.

Endelijck alles wat eenig vermaek kan by-brengen, werd overvloedig in die Stad gevonden, en ſelve in de Kerken, die veel eer tot de Godsdienſt behoorden gebruikt te werden, dan tot het verluſtigen van d'uiterlijke ſinnen.

De aenſienlijkſte plaetſe van de gantſche Stad is de Merkt, welke, hoewel ſy ſo groot niet is als ten tijde van *Montezuma*, evenwel nog hedenſdaegs ſeer groot ende ruym is.

Beſchrijvinge van de Merkt.

Eene van de zijden van deſelve is geheel beſlagen met overdeckte wandelwegen ofte Galeryen, die alle, boogs-wijſe, overwelft zijn, onder dewelke men gaen en komen kan ſonder door de Sonne-ſchijn ofte den regen geincommodeert te worden, ook ſijn onder deſelve de winkelen van de Kooplieden die in allerhande ſoorten van zijde handelen.

Galeryen daer op.

Vlak voor die winkelen ende Gaeleryen, plaetſen ſig die Vrouwen die allerleye ſlag van vrugten verkoopen.

Paleys van den Viceroy.

Regt over deſe wandel-wegen is het Paleys van de Viceroy, het welcke by-nae de geheele lengte van de merckt beſlaet, te weten, met de mueren ende de Tuynen die daer aen behooren.

Aen het eynde van het Paleys van den Onder-Koning, is het voor-naemſte Gevangen-huys van de Stad, ſijnde dat gebout van gehoudene ſteenen en metſel-werk.

La Plateria.

Digte daer by is die ſchoone ſtraet, welk men *la Plateria* noemt, of anders de Goudt-ſmeden-ſtraet, in de welke men in minder dan een uere tijdts de waerdije van veele Millioenen kan ſien, ſoo aen gout, ſilver, Peerlen, als aen dierbaer geſteente.

St. Auguſtijn.

De ſtraet van St. Auguſtijn is mede ſeer heerlijk ende vermakelijk, want in deſelve

ſtijns ſtrate.

deſelve woont het meeſte gedeelte van die Kooplieden, die in ſijde handelen; dog eene van de langſte ende breetſte ſtraten van de Stad is die geene die *Tabuca* genaemt wort, in de welke meeſt alle de winkelen zijn van die geene die Yſer, Stael ende Kooper-werk verkopen, ende ſy eyndigtaen de water-leydinge die het water in de Stad brengt, ook voert ſy die naem, om datmen door deſelve moet paſſeren alsmen nae een Vlek, *Tabuca* genaemt, wil gaen.

Dog het geene die ſtraete vermaert maekt, is niet ſo ſeer hare lengte ende breedte, als wel de groote menigte van Naelden, die in deſelve gemaekt, en die voor de beſte van geheel het Land gehouden werden.

Arent-ſtraet.

Hoe wel deſe ſtraet ſchoon is, ſoo is 'er dog nog een ander welke men beter dan die hout, ter oorſaeke van de heerlijke Huyſen met dewelke ſy beſet is; men noemt die de Arent-ſtraet, en dat om een ouden Af-goden Beelt het welke een ſteenen Arent is, zijnde die twee-maelen ſo groot als de ſteen van Londen; Dit Beelt ſtaet op den hoek van die ſtraet, en is, ſedert het innemen van *Mexico*, daar altoos gebleven.

Paleys van *Cortez*.

In die ſtraet woonen de meeſte Edellieden, de Hovelingen, ende de Bediende van de Cancellarye; men ſiet daar ook het Paleis van den Marquis *Del Vallé*, welke een van de Nakomelingen van *Ferdinand Cortez* is, die die Stad overwon ende aen de Kroone van Spaignien onderwierp.

La Alameda.

De ongetrouwde Jongmans van die Stad gaen alle avonden ten vier uren haer vermaek nemen, ſommige te Paerde en andere in Caroſſen, in een ſeer ſchoon Plein, *la Alameda* genaemt, daer in zijn veele met Boomen beſette Wandel-wegen, onder dewelke men, in de ſchaduwe, ſonder van de Sonne geincommodeert te worden, ſpanceren kan.

Men ſiet daer gewoonlijk omtrent twee-duyſent Caroſſen, vervult ſoo met Edellieden ende Dames, als met Borgers van de Stad, die daer ſo punctuelijck verſchijnen als onſe Kooplieden op de Beurſe.

Pragt der Edellingen,

De Edellieden verſchijnen daer om de Dames te ſien, zijnde met een douzain Moorſche Slaeven, de eene min de andere meer, gevolgt, welke alle pragtige Levreyen aen hebben, die gantſch met Paſſamenten van Gout en Silver bedekt zijn, ook dragen ſy zijde Hooſen, Rooſen op de Schoenen, ende den Degen op de zijde.

Als ook der Dagemes,

De Dames laten ook op de zijden van hare Caroſſen, haer gevolg, het welke uyt die aerdige Dogters, welke wy boven beſchreeven hebben, beſtaet, gaen, die met alle haere ſchoone Kleederen, ende hare witte Mantelen, even als her Spaenſche ſpreeck-woort ſegt, wel vliegen in Melck gelijken.

En des Viceroys.

Het gevolg van den Onder-Koning, die daer mede dikmalen verſchijnt, is niet minder heerlijck ende uyt-muntende als dat van den Koning ſijn Meeſter.

Men vint daer ook veele Lieden die Confituren ende Suyker-werck verkopen, ook andere die koel water hebben, het welke ſy in ſeer ſchoone Criſtalijne Glaeſen de paſſanten aenbieden.

Doch het gebeurt dickmalen dat dese vergaderingen, welke door de Confitueren ende andere soetigheden soo aengenaem werden gemaekt, evenwel een bitteren uytganck hebben.

Mit-yver der Spaensche.

Die geene die jalourſch van hare Matreſſen zijn, niet konnende verdragen dat andere dan sy in hare tegenwoordigheydt tot haer spreeken ofte naderen, slaen dikmalen de handen aen den Degen ofte Poigniaert, aen-tastende die geene welcke sy hare Mede-vryers dencken te zijn, en soo sietmen in een oogenblik meer dan duysent bloote Degens, de eene om den dooden ofte te gequetste te wreecken, en de andere om die geene, die den steek heeft gegeven, te beschermen, welcke sy daer na, met het bloote Geweer in de vuyst, in de naest by-staende Kerke brengen, alwaer hy in vryheydt is, ende alle de magt van den Onder-Koning, is niet bequaem, om hem, tot voldinginge van sijn Proces, daer uyt te halen.

Kerckelijcke vryheydt.

Daer geschiedden veele diergelijcke dingen terwijlen ick digt by *Mexico* was, en altoos was'er ymandt die teeken en van de rasernye ofte jalousye van sijn Mede-vryer moeste dragen.

Men soude een gantsch Boek van die Stadt konnen beschrijven, dog door dien andere Autheuren sulcks gedaen hebben, sal ick niet dan het aenmerkelijckste in dese mijne Historie verhalen.

Loſſen gront van *Mexico*.

Daeromme moet ick niet vergeten te seggen, dat door dien dese Stadt op een Meer gebouwt is, het oock seecker is dat het Water sijnen loop onder alle de Straten van de selve heeft, en ick kan verseeckeren, datmen, aen de sijde van de St. Augustijns Strate, ende in de laegste gedeelten der Stadt, eer het Water van het Meer afgeleydet wierde, de Lijcken eer in het Water dan in de Aerde begroef; want men konde geen Graf op de behoorlijcke diepte delven, of men vant Water, het welcke ick te meer segge om dat ick daer een oog-getuyge van ben, hebbende selve gesien datmen veele Licchamen in Graven lag, die vol Waters waren.

Voorbeeldt daer van.

Dit is soo waaragtig, dat soo het Convent van de Augustijnen niet dickmalen gerepareert ende als her-bouwt was, het jegenwoordig onder Water soude leggen.

Wegen om tot *Mexico* te komen.

Doen ick te *Mexico* was, maeckte men het selve weder op een nieuw, en ick beſpeurde dat de oude Pylaren soo diep waren in-gesoncken, datmen daet nieuwe Fundamenten op timmerde, en men verseeckerde my dat het doemaels de derde reyse was datmen nieuwe Pylaren geset hadde op de oude, die t'eenemael onder het Water gesakt waren. Dese Stadt heeft niet dan drie wegen door dewelcke men tot de selve naderen kan, waer van de eerste aen het Westen, ende omtrent ander-halve mijle lang is, de tweede aen het Noorden, ende beslaet omtrent drie mijlen; aen het Ooſten is'er geen, doch de derde die aen het Zuyden is, mag omtrent vijf mijlen lang zijn, en die was het welcke *Cortes* gebruyckte als hy sich Meester van de Stadt maeckte.

HET

HET XXII. CAPITTEL.

Van de vrughten diemen gemeenlijck te Mexico *eet, en die daer omtrent wassen.*

Beschrijvinge van de vrugt *Nughtli*.

DE vrugt welcke *Nughtli* genaemt werdt, en van dewelcke sommige seggen dat dese Stadt *Tenughtitlan* genaemt wierde, is by nae door geheel *America* bekent, men vindt die selve in Spaignien, doch daer is geene Plaetse in dewelcke men soo veele van deselve vindt als te *Mexico*, oock is het een van de beste vrugten die'er zijn.

Sy heeft eenige over-een-komste met de Vijge, en men siet in deselve veele Saedekens, doch wat swaerder als die van de Vijgen, en boven is sy gekroont als de Mispelen.

Het onderscheit.

Men siet'er van verscheidene Couleuren, sommige zijn groen van buyten, ende incarnaet van binnen, die een seer goede smaeck hebben; oock zijn'er geele ende gesprickelde, doch de witste zijn de beste.

En smaeck van deselve.

Het is een vrugt dewelcke lange bewaert kan worden, die seer verkoelende is, daerom agtmen deselve des Somers ten hoogsten, eenige hebben de smaeck van Peeren, en andere van Druyven.

De Spaigniaerden beminnen deselve veel meer dan de Indianen, en hoe de aerde waer in men deselve sayt, meer bebout is, hoemen de vrugt beter vint.

Wonder uytwerckssel van een soorte van deselve.

Men vint noch een andere soorte van die vrugt, welke root is, doch in vergelijkinge van de andere is sy niet veel ge-aght, hoewel de smaeck daer van niet onaengenaem is, dog dat komt door dien het nuttigen van deselve niet alleen den Mont, van die geene die die eet, bloedt-roodt maekt, maer oock sijn Lijwaedt ende Pisse.

Als de Spaigniaerden eerst in Indiën gekomen waren, stonden'er veele van haer, als sy van dese vrugten hadden gegeten, seer verbaest, en wisten niet wat sy denken souden, meenende dat sy al haer Bloed door de water-losinge quijt wierden.

Onkunde der Doctoren.

Selve eenige van de Doctoren waren in den beginne van 't selve gevoelen tot soo verre dat sy bloedt-stoppende remedien ordonneerden, aen alle die geene welke haer Waeter aen haer om te besien sonden, nog niet wetende waer die groote roodigheydt uyt sproot, het welke belacchens-waerdig was, siende dat de Medicijns soo dikmaelen bedrogen waeren, alleen om dat sy die vrugt niet kenden.

Maniere om die te nuttigen.

De buytenste bast daer van is dick en vol van kleyne steekende puntjens, dog alsmen de vrught tot op de kernen toe geklieft heeft, kanmen die lighelijck van de bast, sonder die te breecken, af scheyden, en de vrught, om die te eten, daer af ligten.

De

Bedrog daer door gepleegt.

De Spaigniaerden bedienen sig van dese vrugten om den Vreemdelingen te bedriegen, want sy nemen vijf ofte ses van deselve ende vrijven die in een Servette, zoodanig dat die kleyne puntjens, welke men naeuwlijks sien kan, daar in blijven sitten, sonder datmen deselve bemerkt, en op die wijse, werden die geene, die daar geen kennisse van hebben, wanneer sy haare lippen met die Servetten reynigen, soodanig daar van geplaegt, dat sy naeuwlijcks konnen spreecken, als nae dat sy door veel wassen ende vryven deselve allenskens zijn quyt-geraeckt.

Wassende *blanc-manger*.

Daer is noch een andere vrugt, twee-maelen soo groot als een Winterpeer, welke sy het wassende *blanc-manger* noemen, om dat sy met de smaeck van het *blanc-manger* over een komt, het welke sy van spieren van Capuynen, van Room, Rijst, Suyker ende Roose-water maecken.

Beschrijvinge daer van.

Dese is so soet als honing, ende sy verandert in de mont in een seer aengename vogtigheyd; van binnen is sy vervult met kleine swarte steentjens ofte kernen, die seer bitter van smaek zijn, ende niet by malkanderen gevoegt, dog de eene van de andere gescheyden, hebbende een yder sijne bysondere bast die haer af-scheyd, soodanig, dat alsmen die vrugt midden door-snyt, deselve een schaek ofte Dam-bort vertoont, men eet ofte suygt het witte daer uyt, ende werpt de kernen wegh.

Pinnas.

Dog ik moete de vrugt die sy *Pinnas* noemen niet met stilswijgen voorby gaen, dit zyn Pijn-appelen, dog niet van dat soorte die op die groote Mastboomen groeyen, maer van een ander slag het welke op struyken, even als de Artichocken wast, steekende de bladen van die struyken gelijk als distelen; als die vrugt tot sijne behoorlijke rijpigheyd is gekomen, is sy so groot als de grootste Meloenen, sy is geel so wel van buyten als van binnen, hebbende de baste met een soorte van schellen overdekt, ende het binnenste vervult met een sap dat soo verkoelende is, datmen gevaer loopt als men daar te veel van eet. Het is deselve vrugt welke men in de *Antilles*, in *Bresil*, op de kuste van *Africa*, in de Oost-Indiën, en meest op alle plaetsen daer die gevonden wert, jegenwoordig *Annanas* noemt.

Beschrijvinge daer van.

Hoemen de selve nuttigt.

Men snijd deselve aan schijven eermen die nuttigt, welke men omtrent den tijd van een half uer in water weykt, ook doetmen daer wat Sout by, om haere koude ende raeuwigheyd te maetigen, daer nae legtmen die in ander versch water om die te eeten.

Doch de beste wijse op dewelke men deselve kan toe-maecken, is datmen die in Suycker confijt, ook bestaen uyt deselve de beste Confituren die sy in dat Landt hebben.

Druyven, &c.

Men vint daar ook Druyven (hoewel men van deselve geen Wijn perst) Peeren, Appelen, Quee'en Persicken, Abricosen, Granaet-Appelen, Meloenen, Vygen, Noten, Castianen, Orangie-Appelen, soete ende suere Citroenen, ende meest alle de vrugten in Europa bekent, boven een groot getal van die geene welk by ons niet gesien werden.

Oock

Oock groeyt omtrent *Mexico* een seer uytnemende Boom, die sy *Metl* noemen, en sy heeft daer veel beter tier dan op andere plaetsen, men plant ende onderhout de selve, even als de Wijngaerden in *Europa*. *Metl*, een Boom.

Sy draegt omtrent veertig verscheydene soorten van bladeren, welke tot diversche gebruyken zijn streckende; want als sy nog teer ende jong zijn, maken sy van deselve Confituren, Papier, Gaeren, Deeckens, Matten, Schoenen, Gordels ende Touw-werck. Gebruyck daer van.

Uit de wortel van die Boom trektmen sekere vogtigheit, welke de gedaente van syroop heeft, en die gekookt sijnde, suyker werd; men kan daer ook Asijn ende Wijn af maken, waer in sig de Indianen dikmalen dronken drincken.

Als men de basten van die Boom verbrant, is de asse goet om wonden ende quetsueren te genesen; ende de gomme die uyt de tacken vloeydt, welke in den top van den Boom staen, is een uytnemende tegen-gift tegens alle soorten van venijn.

Eyndelijck daer en onbreeckt te *Mexico* niet van alles dat eene Stadt geluckig kan maecken; ende by al dien die Schrijvers, welcke haere penne geleent hebben om de Provincien van *Grenada* in Spaignien, ende van Lombardien ende Toscaenen in Italien, van deweleke sy aertsche Paradijsen gemaekt hebben, te prijsen, dese nieuwe wereld gesien hadden, en daer in de Stadt van *Mexico*, sy souden wel haest alle de woorden, die sy tot voordeel van die andere Landen gesegt hebben, in haren halse haelen. Lof van *Mexico*.

HET XXIII. CAPITTEL.

Van de Kerkelijke, Politicque ende Militaire staet van Mexico.

IN dese Stadt heeft den Aerts-Bisschop sijnen stoel bevestigt, en de Vice roy, die gemeenlijk een groot Heer uyt Spaignien is, houdt al daer zijn verblijf; hy heeft magt om selve Wetten ende Ordonnantien te maecken, om alle de nodige ordres te stellen, ende om alle de Processen ende differenten, welke in dat Landt voorvallen, te termineren, uytgesondert alleen die saken, welke van swaren gewigten zijn datmen oordeelt dat het de pijne waerdt is om die voor den Raedt in Spaignien te brengen. Magt van de Vice-roy.

Hoewel in dat Landt veele Gouvernementen ende Gouverneurs zijn, so zijn sy dog alle desen Viceroy onderhorig; sodanig dat'er meer dan vier-honderd mijlen Lands aen de Koninklijken Setel van *Mexico* onderworpen zijn Uytstreckinge van sijne Jurisdictie.

Gelijk nu het meeste gedeelte van die Gouverneurs aen den Viceroy hare Ampten verschuldigt en hem daer voor verpligt zijn, so geven sy hem ook groote geschenken om in hare Chargien gecontinueert te worden, ook ontfangt hy'er nog van die geene, welke zijne gonste van nooden hebben in het stuk van Appel, door dien men van alle de Sententien voor hem kan appelleren. Sijn inkomen.

De Koning van Spaignien laet hem jaerlijks, geduerende sijne Gouvernement hondert-duysent Ducaten uyt sijne spaer-kisten trecken, en dat Gouvernement duert gemeenlijk den tijd van vijf jaeren.

Dog sy weten door giften en gaven, die sy aen de Hovelingen in Spagnien doen, so wel als aen de Heeren van den Raede van de Indiën, so veel uyt te werken, dat sy in dat haer Ampt mogen continueren, selve vijf ja thien jaren boven den tijdt door haere Commissie bestemt.

Listen van de Onder-Koningen om gelt te trecken

Boven dese hondert duysent Ducaten, welke den Onder-Koning jaerlijks uyt des Konings spaer-kiste trekt, heeft hy nog so veele profijten dat het niet mogelijk is deselve nae te reekenen, en voor al soo hy gierig, ofte tot den Koophandel genegen is, soo als de meeste doen; want sy weten soodanige Koopmanschap, als sy selve begeeren, alleen in hare magt te krijgen, en als dan mag niemant dan zy, of die geene welke sy het toelaten, diergelijke verkopen; dit was het dat de Marquis *de Serralvo* te mijnen tijde dede, die meer Schattingen op het Sout stelde als oyt eenig Onder-Koning voor hem gedaen hadde.

Winsten van den Marquis *de Serralvo*.

Men gelooft dat hy jaerlijcks uyt dat Land meer dan een Millioen Ducaten trok, soo aen de geschencken die hy ontfing, als aen de winste, die hy met den handel, soo op Spaignien, als op de Philippijnen dede.

Sijn geschenk aen den Koningh.

Hy regeerde dat Land thien jaren lang geduerende, ende onderwijlen sont hy aen de Koning van Spaignien een Papegay, welke vijfthienmael hondert duysent guldens waerdig was, ende meer dan een Millioen aen den Graeve van *Olivaerez* ende aen de andere Hovelingen, om den tijdt van sijn Gouvernement nog met vijf jaeren te mogen verlengt sien.

Reghts-Instellinge in *Mexico*.

Daer zijn boven den Viceroy nog ses Regters, ende een Procureur Generael, welke yder twaelf-duysent Ducaten 's jaers hebben, ende twee Presidenten of Voorsitters, welke met den Viceroy over alle Civile ende Criminele saecken vonnissen.

Groote magt van de Viceroy.

Dog hoewel dese gemeenlijk met den Viceroy in goede harmonie leven, soo hebben sy dog even wel de magt, om sig tegens sijne voorneemens te opposeren, ende sy behoeven niet te dulden, dat hy yets tegens de Wetten in het werk stelle, doch het meeste gedeelte van deselve, derven sig niet tegens hem kanten, tot soo verre dat hy doet het geene hem lust, ende het is genoeg dat hy het soo begeert.

Dese onbepaelde magt, gevoegt by de gierigheyd van den Grave van *Gelves*, welke in het jaer van 1624. Viceroy was, ende de hoogmoet van *Dom Alonzo de Zerna*, Aerts-bisschop van *Mexico*, die een inkomen van sestig-duysent Ducaten jaerlijks genoot, bragten die groote Stad in het uytterste gevaer, ende veroorsaekten een oploop van het gemeene Volk, het welcke het Paleys van den Onder-Koning ende het Gevangen-huys, dat daer nevens staet, in brand stack.

HET

HET XXIV. CAPITTEL.

Gedenckwaerdige Historie van seecker verschil ontstaen tusschen den Aerts-bisschop ende den Viceroy van Mexico; *ende van den oploop die het selve in de Stad veroorsaeckte.*

DOor dien dit verhael gedenkwaerdig is, ende tot een voorbeelt aen andere Natien kan verstrecken, op dat sy geene baetsugtige ende gierige Gouverneurs, nogte hoogmoedige en met ydelheyd vervulde Prelaten souden komen uyt te senden, om buytens Lands het gebied te voeren, so hebbe ik geoordeelt dat het nodig is sulks te verhalen; de saecke viel dan voor op de volgende wijse.

Deugden van den Grave van *Gelves.*

Men kan seggen, dat den Grave van *Gelves* in eenige dingen, een van de beste Onderkoningen ende Gouverneurs was, welke het Hof van Spaignien oyt in *America* gesonden heeft; de Spaigniaerden noemde hem den gestrengen Regter, ende het vier dat alle de Rovers verteerde.

Sijne exacte Justitie.

Hy maekte alle de wegen suyver van straet-schenders, welke hy sonder eenige genade dede ophangen, soo drae als sy gevangen wierden, hebbende hy altoos sijne bediende ende eenige Ruyterye te Velde, om haer te vervolgen, soodanig dat men segt, dat'er geduerende den tijd van sijne Regeering, meer Rovers gestraft zijn, als oyt sedert het innemen van het Land gekastijd, toonende hy sig op eene desselve wijse gestreng, ende onversettelijk in alle saken die de Justitie betroffen.

Sijne grote gierigheyd.

Dog sijne gierigheyd hadde soo veele magt op hem dat sy hem seer veele mis-slagen dede begaen, welke hy niet bespeuren konde, dan nae dat sy den opstant van geheel het rijk ende de Stad van *Mexico* veroorsaekt hadden.

Het gene hy selve niet wilde doen, dede hy door andere Personen verrigten, onder andere koos hy uyt seekeren *Dom Pietro Mexia*, die de rijkste Persoon van geheel de Stadt was, om alle de *Maiz* ende Tarwe op te kopen, om desselve so alleen in sijne handen te krijgen.

Voorbeelt daer van.

Dom Pietro Mexia koft alle de *Maiz* van de Indianen, tot soodanigen prijse als hy selve wilde; dog wat de Tarwe van de Spaigniaerden belangt, die koft hy volgens den prys, die, door de Wetten van het Land, daer toe gestelt is, te weten, ten tijde van hongersnoot tegens veertien Realen het Mudde, 't welke niet veel is, ten opsigte van de groote meenigte van Gout ende Silver diemen daer vint; soodanig dat de Land-bouwers ende de Pagters wel in haer schick waren daer so veel gelts van te maken, hebbende sy groote hoope van een toekomende vrugt-baer jaer; ook souden sy het niet hebben derven weygeren, wetende dat hy een Gonsteling van den Onder-Koning was, en zijnde sy onkundig van de oorsaeke die hem soo veel Koorn dede kopen.

Op dese wijse vervulde hy met Koorn alle de Schuren ende Solders die hy door geheel het L[illegible]d gehuert hadde, ende hy nevens den Onder-Coning kreegen het in haer gewelt.

Hy hadde oock volk op sijn handt, welke door sijne last, het Koorn te Merckt bragten, het welke sy niet deeden dan als'er maer een weynig was van het gene hy niet hadden konnen krijgen ende magtig werden, en als nu de prijs daer van al gesteygert was.

Als hy nu sag datmen by-nae geen Koorn meer te Merckt bragte, so verhoogde hy de prijs van het zijne, ende hy verkogt het omtrent eens soo dier als het hem te staen quam.

Dit verwekte dat de arme begonden te klaegen, de rijke te murmureren, ende dat sy gesamentlijk een Request aen het Hof van de Cancelarye en aen den Viceroy presenteerden, door 't selve versoekende, dat het Koorn weder op dien prijs mogte gestelt werden, waer op het door de Wetten was geset.

Dog door dien hy in dit werk sijn eygen belang be-oogde, soo leydde hy dese Wet na sijnen sin uit, seggende, dat die in tijden van hongersnoot plaetse hadde, doch niet in soodanige als die sy nu beleefden, zijnde het jaer so vrugtbaer als eenig ander datmen daer te vooren gesien hadde, ende de Merckten met Koorn vervult, soodaenig dat'er niet alleen genoeg voor de Stadt, maer oock voor geheel het platte Landt was, en daer door continueerde *Dom Pedro Mexia* in dese Monopolie, niettegenstaende alle de klagten van het geheele Volk, en dat de Wetten sulks verboden, deelende hy ende den Viceroy den beuyt te saemen.

Het Volk, door den Viceroy mishandelt, Klaegt aen den Aerts-bisschop.

Dog het Volk, siende dat den Onder-Koning haer weygerde te beschermen ende regt te doen, het welke hy haer als Vader schuldig was, begaf sich tot de Kerke als tot sijne Moeder, ende adresseerde sig aen den Aerts-bisschop, den welken sy het ongelijk datmen haer aendeede vertoonden, door de Tyrannye van *Dom Pedro Mexia*, die de gonste des Onder-Konings misbruykte, ende daer door de arme Lieden te gronde hielp, hem biddende daer een *Casus Conscientiæ* van te willen maecken, ende sulcks, door Kerckelijcke Censuren, te willen voorkomen.

Welcke *Pedro Mexia* in den ban doet. Die daer mede spot.

Dom Alonzo de Zerna, welke, om des Volks genegentheyt te winnen, altoos den Viceroy ende *Dom Pedro Mexia* in het ongelijk gestelt hadde, beloofde hem in den Kerckelijcken ban te doen, ende deede de Copyen van sijne Excommunicatie aen alle de deuren der Kercken affigeren.

Dog *Dom Pedro Mexia*, met die verbanninge spottende, onthielt sig in sijn Huys, gaende voort met sijn Koorn te doen verkopen en verhoogende dagelijks den prijs van het selve; het welke dan eyndelijk den Aerts-bisschop bewoog sijne Kerkelijke Censuren te verswaren, ende daer toe het plegen van allen Godts-dienst te verbieden.

Stilstant van Godsdienst.

Dese straffe wert van soo grooten gewigte onder haer gehouden, datmen deselve noyt in het werk stelt dan tegens eenig Persoon van groot aensien, welke hertneckig blijvende de Kerkelijke authoriteyt veracht.

Men sluyt de deuren van alle Kerken soo drae als soodanige Interdictie gepubliceert is, ende men doet daer geene Misse meer, ook sijne alle soorten van gebeden ende van Godts-dienst verboden.

Dese

Deſe Interdictie is daer om nog te ſwaerder, door dien'er meer dan duyſent Prieſters in de Kerken ende in de Conventen zijn, welke geene Subſiſtentie hebben, dan het geene ſy met het doen van de Miſſe winnen, die ſy voor een Rijks-daelder het ſtuk ſeggen, en die geene welke in deſe Cenſure vervallen zijn, ſijn gehouden deſelve hier van ſchadeloos te houden ende te indemneren, het welke meer dan duyſent Rijks-daelders des daegs beloopt.

Koſt den Gecenſureerde 1000. Rijeksdaelders daegs.

Den Aerts-biſſchop en wilde niet alleen *Dom Pedro Mexia* verbinden tot het betalen van die ſomme, maer hy hadde daer-en boven voorgenomen, om hem t'eenemael gehaet van het Volk te maeken, het welke ſig, ter oorſaeke van hem, van alle de Godts-dienſt verſteeken ſag.

Dom Pedro, welke het voornemen van den Biſſchop wel beſpeurde, ende hoorende hoe het Volk tegen hem op de ſtraten riep ende klaegde, verſtak ſig heymelijk in het Paleys van den Viceroy, biddende dat hy hem in ſijne beſcherminge wilden nemen, ende defenderen tegens den opſtant des Volks, ſijnde hy niet vervolgt dan ter oorſaek van hem.

De Onder-Coning zijnde dan op deſe wijſe onderrigt van alle het gene dat den Aerts-biſſchop gedaen hadde, beval aen ſijn Volk dat ſy de Interdictie ſoo wel als de Excommunicatie van alle de deuren der Kerken ſouden gaen af-ſcheuren, en hy ordonneerde aen alle de Superieuren van de Conventen, dat ſy hare Kerken ſouden hebben te openen, ende de Miſſe in deſelve te doen celebreren, even als vooren.

Dom Pedro vlugt by den Viceroy. Die ſig tegens den Aerts-biſſchop ſtelt.

Dog ſy weygerden deſe ſijne ordres ter executie te ſtellen, geloovende dat ſy meer verpligt waren om haren Aerts-biſſchop te gehoorſamen dan wel den Onder-Koning, welke hare weygeringe ſiende, aen die Prelaet beval, ſijne Cenſuren in te trecken.

Dog hy antwoordde dat hy redenen hadde gehad om te doen het gene hy gedaen hadde tegens een Perſoon welke een onderdrucker der Armen was, welker klagte hem bewogen hadden medelijden met hare ellende te hebben; ende dat de veragtinge, met dewelke de ſchuldige de eerſte Cenſuren ontfangen hadde, hem hadde tot de twede doen komen, en dat gy die geen van beyden herroepen konde ten ſy *Dom Pedro Mexia* ſig alvorens aen de Kerke onderworpen hadde, om openbaerlijk van ſijne misdaed geabſolveert te werden, dat hy ook alle de Kerkelijke Perſoonen, die ter ſijner oorſaeke ſchade hadden geleden moeſte voldoen, ende leetweſen hebben ende boete doen over den Godtloſen Koophandel met dewelke hy het Gemeene Beſte ende voor al den Armen benaedeelt hadde.

En die weder tegens den Onder-Koning.

Op deſe wijſe was het dat die Prelaet ſig ſtelde tegens d'authoriteyt van ſijnen Koning in de Perſoon van ſijn Dienaer, weygerende ſijne bevelen te gehoorſamen, en ſig agtende geluckig te zijn van te mogen de ſtantvaſtigheyt van St. Ambroſius navolgen die hy tegens den Keyſer *Theodoſius* betoonde, ſig verlatende op de magt der Sleutelen, welke hem was toevertrouwt, en op ſijne Kerkelijke en Geeſtelijke perſonen, welke hy dogte met 't gemene volk

Sijne re-denen.

een verbondt te doen aengaen, om alsoo den Wereltlijken Arm ende de Overigheydt te wederstaen.

De Viceroy geeft last om hem te vangen.

Dog den Onder-Coning, konnende die harde antwoordt niet verdraegen, voor al van een Kerckelijk Heer, beval dat men sich van sijn Persoon verseeckeren soude, ende hem nae *St Juan d'Ulhua* brengen, om hem aldaer te bewaren tot de tijdt toe dat men hem nae Spaignien souden konnen afschepen.

Hy vlugt uyt de Stadt.

Als den Aerts-Bisschop dese resolutie des Onder-Konings tegens hem verstaen hadde; begaf hy sig uyt de Stad, ende vertrok sig in eene van de Voor-Steden, *Guadalupa* genaemt, leydende veele Canonicken ende Kerckelijcke Personen met sig, nae dat hy aen de Deuren van de voornaemste Kerke eene Excommunicatie tegens den Onder-Koning selve hadde doen aenslaen, zijnde hy van voornemen om heymelijk nae Spaignien te vertrecken, en aldaer reeckenschap van al sijn doen te geven.

Doch te vergeefs.

Dog hy konde sig uyt de handen des Viceroys niet redden, welke verstaen hebbende dat hy in de Voor-Stad van *Guadalupa* was, daer aensstonts de Geregts-dienaers heenen sondt om hem te vatten.

HET XXV. CAPITTEL.

Vervolgh van dat different ende de verscheydene uytwerckingen die het voortbracht.

Hy vlugt in de Kercke.

SOo drae hy daer van kenniſſe hadde, begaf hy sig in de Kerke als in een heylige ende veylige vry-plaetse, hy deede daer de Watch-kaerssen aenbrandt steecken, hy kleedde sig met sijn Pontificael Habijt, hy sette de Mijter op het hooft, vattende het Heylige Sacrament in de eene handt, ende sijn Aerts-Bisschops Staf in de andere, gelovende dat hy in soodanigen staet voor het Altaer staende, ende door sijne Geestelijkheydt omringt zijnde; de Officieren en de Geregts-dienaers, uyt eerbiedigheydt souden te rugge keeren, ende niet op sijn Persoon derven onderstaen.

Als dese Bediende nu in de Kerke gekomen waeren, soo begaeven sy sich nae het Altaer, ende nae dat sy sig op hare kny'en begevende, Godt hadden aengebeden, so stelden sy op een seer beleefde wijse aen den Aerts-Bisschop de oorsake van hare komste voor oogen, hem biddende het Heylige Sacrament op het Altaer te willen neder-setten, ende te aenhooren het lesen van de ordre die sy hem uyt den naem des Koninks bragten.

Hy antwoordde haer, dat haer Meester ge-excommuniceert was, en dat hy hem niet meer als een Lidt van de Kerke konde agten, maer veel eer als een af gesneden ende verrot Lidt, 't welke gantsch gene magt hadde hem iets in de Kerke Gods beveelen, en dat hy by gevolge, so sy agt op de saligheydt haer'er zielen wilden nemen, haer seer vriendelijke badt, te willen in alle

stilte

stilte vertrecken, sonder de voorregten der Kerke te schenden; stellende in deselve ter executie de Ordonnantien van den wereltlijken arm; daer by voegende dat hy niet uyt de Kerke soude gaen, ten zy dan het Heylige Sacrament mede nemende.

Die geene welke dese Geregts-Dienaers commandeerde, ende *Tyrol* genaemt was, deede hem verstaen de ordre die hy uyt des Koninks naeme was hebbende, om sig van sijn Persoon te verseekeren waer ten plaetse hy hem ook mogte vinden, en om hem nae *St: Juan d'Ulhua* te brengen, alwaer hy soude werden in handen gestelt van die geene die sulcks aldaer soude aenbevolen zijn, om by gevolge op een Schip gebragt ende nae Spaignien over-gevoert te worden, als een Perturbateur van de gemeene ruste ende schuldig aen het *Crimen Læsæ Majestatis*.

Dog den Aertz-Bisschop *Tyrol* aensiende, seyde hem dat de injurieuse termen van dewelke sijn Meester sig bediende, veel meer op den selven sijnen Meester, dan wel op hem, den Aerts-Bisschop, pasten, ende voor al op sijn Gunsteling *Petro Mexia*, welke beyde de gemeene ruste gebrooken hadden ende de Arme onderdrukt; voor de reste so vermaende hy hem geen gewelt in het Huys Gods te plegen, op dat hy, even als *Jeroboam*, niet gestraft soude werden, welke sijnen hand, tegens de Propheet, over den Altaer uytstrekte, hem voor-houdende dat dat exempel hem moeste beletten eenig geweldt in de Kerke te plegen.

Hy werdt gevangen.

Maer *Tyrol*, geen tijdt willende verlieſen, belaste, sonder hem tijd te geven om meer remonstrantien te doen, aen seecker Priester, welcke hy met opset ten dien eynde hadde mede-gebragt, uyt den naeme des Konincks, dat hy het Heylige Sacrament uyt de handen van den Aerts-Bisschop soude nemen ende op het Altaer plaetse; het welke gedaen zijnde, trok die Prelaet sijn Pontificaele Klederen uyt, ende nae veele protestatien gedaen te hebben van datmen de Kerkelijke privilegien verkragte ende geweldt aen dede, soo begaf hy sich in handen van *Tyrol*, nae dat hy sijn af-scheydt van sijne Geestelijkheyd hadde genomen, welke hy ook badt kenniſse te willen draegen van het geweldt datmen aen hem pleegde.

En nae Spaignien gesonden.

In gevolge van het voorgaende wierde hy gevangen te *St. Juan d'Ulhua* gebragt in de bewaeringe van den Gouverneur van het Kasteel gestelt, ende weynig tijds daer nae nae Spaignien af-gescheept, in een Schip datmen daer toe expres bereydt hadde, om aldaer reeken schap voor den Koning ende sijnen Raed te geven van sijn quaet comportement.

De Gemeente beweegt sich.

Eenige tijd daer nae begonde veele van de voornaemste Inwoonders van *Mexico*, in het heymelijk wonderlijke discourssen te voeren, over dit gevangen nemen van haeren Prelaet, ende sy lasterden het beleydt van haren Onder-Koning, en hier door quaemen sy eyndelijck soo verre, dat sy haer niet konden onthouden veele lasterlijke dingen tegens *Dom Pedro Mexia* ende haere Onder-Koning te seggen.

Sy

En werd door de Kerckelijke aengeset.

Sy deden dit niet alleen uyt hare eygene beweginge, maer sy wierden door de Kerkelijke daer oock toe gedreven, welke, so het schijnt, een blinde gehoorsaemheyt aen haren Aerts-Bisschop belooft hebbende, geloofden dat sy met een vry gemoet sig konden ontslaen van die gene, die sy de Magistraet schuldig waren.

Haer middel daer toe.

Dese stookebranden lieten in veerthien dagen niet nae, het vyer van twist ende oneenigheyd in de herten der Volckeren in te blasen, en voor al in die van de geringste soorten. Men maekte de *Criolen*, d'Indianen en de *Mulatten* ook gaende, welke men wiste dat, ten haren on danke, de strenge Justitie des Onder-Konings verdroegen, so wel als de authoriteyt van alle de Gouverneurs, die men haer uyt Spaignien sont.

Het Volck begint te muytineren.

Als *Tyrol* nu van *St. Juan d'Ulhua*, vijfthien dagen na sijn vertrek, was te rugge gekomen, soo verspreyde sig dat gerugte so dra niet, of dese misnoegde begonden opentlijk haer gevoelen daer over te toonen; ende het vyer van oneenigheyd ontstak sig soodanig, dat men daer uyt niet minder dan den ondergank van die groote Stadt, tot in in den gront, te gemoet sag.

Door dien nu *Tyrol* niet onkundig was van het quaede herte dat hem het gemeene Volk toedroeg, soo hielt hy sig in sijn Huys opgeslooten, niet dervende op de straeten komen, en altoos vreesende dat hem eenig ongemack soude overkomen.

Begin van den oploop.

Maer als eyndelijke seer noodige affaires hem drongen om in het Paleys van den Onder-Koning te gaen, so waegde hy het ten laetsten, ende gink in eene Carosse sitten, van dewelke hy het Portier deede toedoen, om alsoo niet gesien te werden; dog sulks belette niet, dat alle dese misnoegde het selve te weten quaemen, door die geene, welke sijn Huys, door haer last, verspieden, soodaenig dat, eer hy op de Merkt-plaatse quam, vijf ofte ses kleyne Jongens agter sijne Carosse liepen, roepende over luyde; Hier is de Verraeder Judas, die sijne handen heeft geslaegen aen den Stadt-houder van JESUS CHRISTUS.

By dese voegden sig veele andere, sommige van die seyden dat men hem behoordde op te hangen, andere, dat men hem moeste doodt steenigen, dat hy een Verraeder, hondt ende een verbanne ofte ge-excommuniceerde was.

Als de Koetsier desen oploop gewaer wierde, dreef hy sijn Paerden aen, om sijne Meester daer uyt te redden; dog het Canailje begaf sig met een vollen ren agter nae de Carosse, een oneyndig getal steenen werpende, ende altoos in haer roepen ende schreeuwen volhardende; soodaenig dat *Tyrol*, eer hy door twee straten gepasseert was, sag dat hy door meer dan twee-duysent Kinderen, soo van Spaigniaerts, Indianen, Negers als Mulatten, vervolgt wierde.

Eyndelijk evenwel nae groote moeyte, en nae dat sijne Paerden, om hem het leven te salveren, wel gegaloppeert hadden, quam hy in het Paleys van den

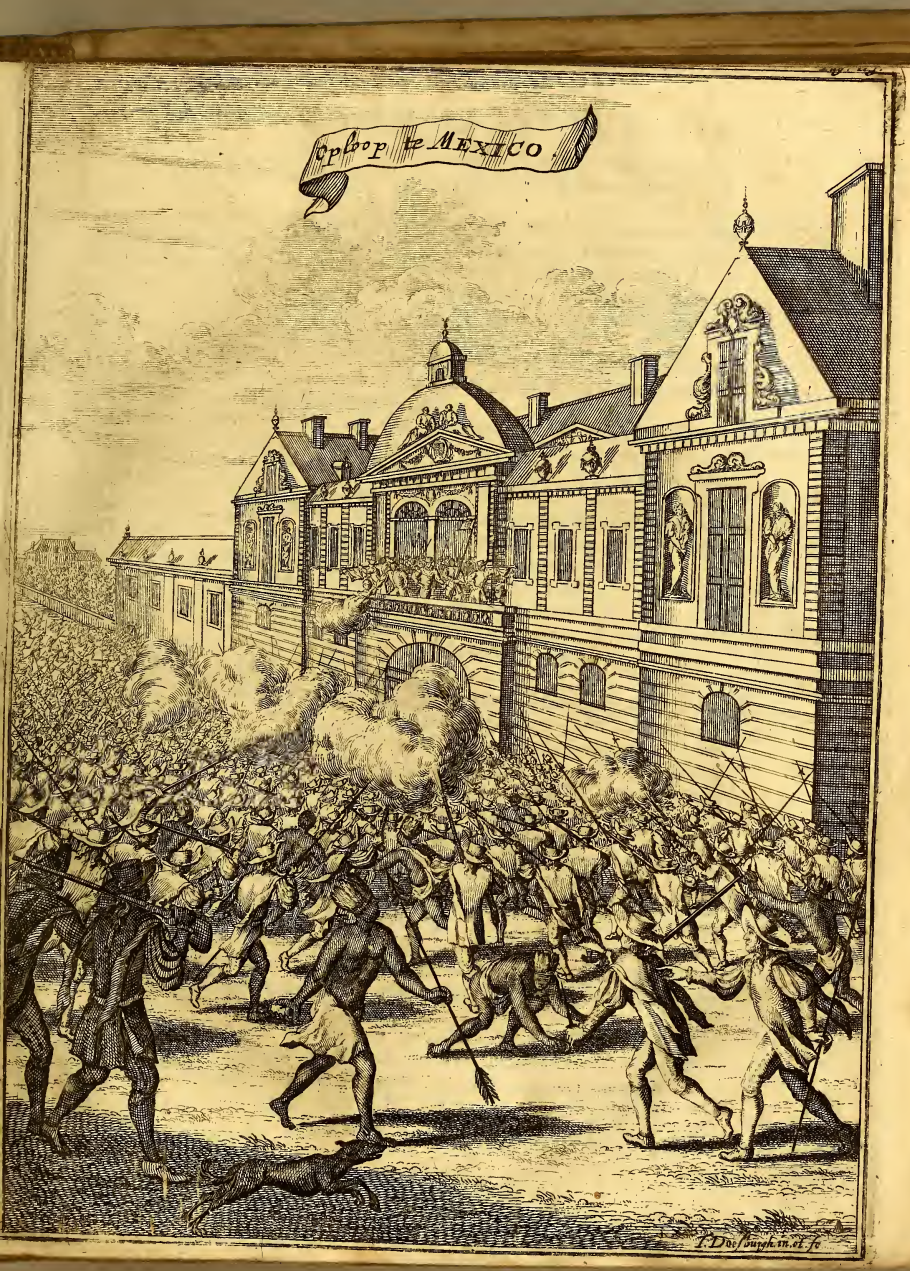
Oploop te MEXICO.
I. Dissoych. in. et fe

RP.JCB

den Onder-Koning, die aenstonts alle de Poorten en Deuren deden sluyten, als voor eenen generalen op-loop, welke ook haest daer aen volgde, vreesende.

Want hy was naeuwlijks in het Paleys getreeden, ende de Poorten van het selve waren nog niet te degen geslooten, of men sag meer dan twee-duysent menschen van allerhande soorte en Conditie op de Merkt-plaetse, en het getal van deselve nam wel tot ses a seven-duysent toe, welke alle om *Tyrol* riepen, hem Verraeder ende Judas noemende, en met slijk ende steenen tegens de vensteren van het Paleys werpende.

Den Onder-Koning sond en liet haer bidden, dat sy alle nae hare Huysen wilden gaen, haer verseekerende dat *Tyrol* niet in sijn Paleys was, en dat hy door een agter-poorte sig gesalveert hadde.

Het Paleys bestormt.

Dit strekte nergens toe, dan om desen op-loopende hoop nog meer gaende te maeken, die ook aen de andere kant door twee a drie Priesters, welke sig by haer gevoegt hadden wierde aengehitst, soodanig dat sy de mueren ende de deuren van het Paleys begonden te bestormen, zijnde sy voor het meeste gedeelte met Pieken, Helbaerden ende Poocken gewapent, sommige ook met Pistoolen ende Snap-haenen, waer mede sy sonder eenig aensien schooten, selve niet lettende of sy yemand in het Paleys konde quetsen.

Den Onder-Koninghvan de voornaemste van de Stadt verlaeten.

Dog het gene meest te verwonderen was, was dat niemant van de voornaemste In woonders nog van de Officieren ofte bediende des Koninks, dorste ofte wilde uyt sijn Huys gaen, om of desen op-lopenden hoop te stillen, ofte den Onder Koning, in den gevaerlijken staet, in dewelke hy sig bevond, te hulpe te komen.

In tegendeel hebbe ik veele Kooplieden, die hare winkelen op de Merkt-plaetse hadden, horen seggen, dat sy daer mede spotteden, dat die gene, die over de plaetse passeerden, al laghende voor-by gingen, seggende dat men die jeught moeste laten gewerden, welke haer, wegens haer aengedaene ongelijk wilde wreecken, en dat die, eer sy quamen op te houden, *Tyrol*, *Mexia* ende die gene welke haer in sijne bescherminge nam, wel soude vinden, verstaende sy door dese laetste woorden den Onder-Koning selve.

Men bemerkte dat onder die gene, die het meeste verhit waren, seecker Priester, genaemt *Zalazar*, was, welke niet te vreeden zijnde met het schieten van verscheydene schooten uyt een Snap-haen op het Paleys, sig geduerighlijk aen alle kanten begaf, soekende eenige plaetsen in de muer, die swaker ende dunder dan de andere mogten zijn, ook beproefde hy alle de Poorten, om te ondersoeken, welke het gemackelijkste op te loopen soude zijn.

Hebbende eyndelijk ondervonden, dat de Poorte van de Gevanken isse de swakste was, soo openden sy die met gewelt, of ook hielpen die van binnen haer deselve opdoen; hoe het ook zy, sy geraekten daer binnen en sy stelden alle die gene, welke aldaer om haere misdaden opgesloten waren, in vryheyt, die haer aenstonts, om het Paleys aen te tasten, by haer voegden.

De Onder-Koningh plant den Koninghlijcken Standaert.

Als nu den Onder-Coningh sag dat niemand van de Overigheyd, ofte van sijne Vrienden hem te hulpe quam, so begaf hy sig op de uytsteekende Galeryen van sijn Paleys, verselt zijnde door sijn Lijf-waghten ende Dienaren, doende aldaer den Koninghlijcken Standaert planten, ende de Trompetten steecken, om alsoo de Inwoonders tot des Coninghs (wiens Persoon hy daer verbeelde) hulpe te roepen.

Dogh te vergeefs.

Doch dat doen diende hem nergens toe, want niemant vertoonde sig om hem te secoureren, ende alle de aensienlijckste van de stadt hielden haar by Huys, sonder een voet over den dorpel te setten, en sich om sijnent wille te wagen in handen van de Gemeente.

So dra als de Gemuytineerde den Koninglijken Standaert sagen planten, en de name des Konings van boven de Galeryen hoorden noemen, so begonden sy alle tot verscheydene reysen te roepen. *Leve de Koning, en dat het quade Gouvernement sterve, en dat alle die ge-excommuniceert zijn mede vergaen.*

Die woorden bewaerden'er veele van de Galge, wanneer *Dom Martin de Carillo* de informatien quam beleggen van alle het geene in die saecke was voorgevallen.

Hier op moetmen bemerken dat in allen desen handel niet een Canonschoot geloost wierde, want den Onder-Coning had niet een stuk Geschuts in sijn Paleis, ook is'er, tot beschermin[illegible]ge van de Stad, niet een in deselve te vinden, door dien de Spaigniaerden niet vreesen, dat de Indianen revolteren sullen, en veel minder dat eenige vremde Natie haer daer ter Plaetse sal attaqueren.

Dooden in dese rencontre.

In den tijd van omtrent ses ueren, welcke dese tumulte duerde, wierden'er vijf ofte ses van dese Mutins, door die geene die op de Galeryen van het Paleys waren, dood geschooten, en op die Galeryen wierde ook een Lijf-wagt ende Pagie van den Onder-Coningh gedoodt.

Het Paleys in brant gestooken.

Als nu de nagt begonde te naderen, kregen dese Oproerige pek ende vyer by de hand ende sy verbrandden de Gevankenisse, ende een gedeelte van het Paleys, nevens de voornaemste Poorte van het selve.

De voornaemste der Stadt stellen sich tusschen beyde.

Dit veroorsaekte dat eenige van de voornaemste Inwoonders, van den Adel, en van de Magistraet, en van 't Geregte voor den dag quamen, om te beletten dat den brant sig niet door de Stad soude verspreyden, en om de Gemeente te bewegen tot het leschen van het vyer om na Huys toe te gaen.

Terwijl men den brand bluste, gingen'er veele in het Paleys, sommige traden in de Stallen van den Onder-Coning, namen een gedeelte van de ryke Tuygen van de Paerden en Muyl-esels van den Viceroy mede, andere plonderden de Coffers, stalen de Tapijten ende andere Meubilen, ende sy souden meer gerooft hebben, soo de voornaemste haer sulks niet hadden beletten, haer voor oogen stellende dat sulks het reghte middel was om ontdekt te werden, en aen de Galge te geraecken.

De schuldige vlugten uyt het Paleys.

Andere begaven haer tot het soeken van *Dom Pedro Mexia*, van *Tyrol* ende van den Viceroy selve, dog sy konden die noyt vinden om dat sy het in vermomde Kleederen ontkoomen waren.

Men

Men konde in langen tijd niet weten waer de twee eerste gevlugt waren, dog het is seeker dat den Onder-Koning, het kleed van een Cordelier aengedaen hebbende, met een Religieus van die selve Ordre uyt het Paleys ging, en dwars door die meenigte passeerde, sig in het Clooster van de Geestelijke van St. Franciscus retirerende, in het welke hy dat geheele Jaer verbleef, ook sag ik'er hem nog in het volgende, dervende daer niet buyten komen, voor en al eer hy aen den Koning van Spaignien ende aen sijn Raedt hadden laten weten, alle het geene in die saecke was voor-gevallen, en bekent gemaekt het gevaer, in het welcke hy ende de groote Stadt souden zijn geweest, soo men daer niet ter goeder ueren in voorsien hadde. De Onder-Koninghreert in het Clooster der Franciscanen.

Sijne Catholijke Majesteyt, hebbende dese saecke, in sijnen Rade, wijselijk overwogen, sagh ende bespeurde seer wel, dat die van een seer gevaerlijk gevolgh was, ende tot een seer ergerlijck exempel soude strecken aen alle de deelen van *America*, in dewelke men altoos genoeg oproërige soude vinden, in gevalle men dese niet kastijde. Ordre van het Hof van Spaignien in dese sake gestelt.

Daerom was her, dat hy 't volgende Jaer, te weten 1625. den Marquis van *Serralvo*, in plaetse van den Grave van *Gelves* tot Viceroy sond, om nevens *Dom Martin de Carillo* Priester en Inquisiteur van *Valladolit* te assisteren in het ondersoeken van dese gehelen op-loop, hebbende die magt om alle de schuldige te straffen, en die geene, welke het verdient hadden, te doen op-hangen.

Ik bevond my te *Mexico* als men het meeste arbeydde om dit Proces te instruëren en te volmaken, en ik verstont de meeste omstandigheden van het selve, door seecker Cordelier mijnen Vriend, welke de Biegt-vader van *Dom Martin de Carillo* was, die my ook seyde, dat, so men dese sake na de gestrengheyt der Wetten hadden willen af-handelen, alle de voornaemste van *Mexico* souden gestraft zijn geworden, om dat sy sigh niet by den Koninglijken Standaert hadden gevoeght, wanneer sy door het steecken der Trompetten daer toe geroepen wierden. Straffe daer over geoeffent.

Men genoegde sich met alleen de Ampten aen eenige van de Regters afte nemen, hoe wel sy tot hare verschooninge by bragten, dat sy uyt hare huysen niet hadden derven komen, wetende en verseekert zijnde dat de gehele Stad tegens haer soude hebben opgestaen, soo sy haer in het openbaer vertoont hadden. Men bevond dat die geen welke het meeste deel in die Muyterye hadden gehad, *Criolen* ofte van de daer in het Land geboorene waren, welke een afkeer van het Gouvernement van Spaignien, ende van alle die daer van daen komen, hebben, om dat sy haer, soo als ik boven gesegt hebbe, mishandelen, en daer door is het, dat sy niet dan een goede gelegentheyt, om het Spaensche jock of te schudden, soecken. Af-keer tegens de *Criolen* heyt van Spaensche.

Doch men bespeurde ook dat de Kerkelyke, welke het met haren Aerts-Bisschop hielden, by sonderlijk dese rebellije hadden aengeset, tot so verre, dat, soo *Zalazar* ende drie andere Priesters niet hadden gevlught geweest, sy buyten twijffel na Spagnien, om op de Galeyen geset te worden, souden zijn Sententie tegens *Zalazar*.

geſonden geweeſt, volgens de Sententie, welke in haer af-weſen tegens haer wierde uytgeſproocken.

3. à 4. werden gehangen.

Onder ſoo veele ſchuldige wierden'er maer drie of vier gehangen, en nog was dat om het geene ſy uyt het Paleys des Onder-Konings geſtolen hadden.

En door dien, als men deſe ſaken na der Regten ſtrengheyt hadden willen af-doen, men tegens het grootſte gedeelte der Inwoonders ſoude hebben moeten ageren, die men bevond dat of met raedt of met daedt, ofte ook wel door andere heymelijke wegen onder-deſen op-roer geſpeelt hadden, wierde den Koning geraden haer liever alle een algemeene vergiffeniſſe te vergonnen, als nae rigeur der Wetten te ſtraffen.

Politique ſtraffe aen den Aerts-biſſchop geoeffent.

Men nam het doen van den Aerts-Biſſchop in Spaignien veel erger op dan dat van den Onder-Koning; ook bleef hy lange buyten bedieninge, tot dat men eyndelijk, om ſijne gonſtelingen niet t'eenemael te vergrammen ende een af-keer van de Regeringe te doen hebben, ende om het vyer, dat nog onder de aſſe ſmeulde, niet weder te doen op-vlammen, goedt vondt in den Raed van Spaignien, hem een eerlijk employ in het Landt van ſijne geboorte te geven, ende men maeckte hem Biſſchop van *Zamara*, het welke een kleyn Biſdom in Caſtilien is, ende daer door korte men hem de wieken, en belette hem met eene op een ander tijdt ſoo hoog te vliegen. Van Aerts-Biſſchop wierde hy Biſſchop, ende in plaetſe van ſeſtig-duyſent Rijks-daelders die hy te voren aen inkomen hadde, moeſte hy ſig nu genoegen met vijf a ſes-duyſent Rijks-daelders.

Beloninge van den Viceroy.

De Grave van *Gelves* wierde ook in Spaignien op-ontboden, dog ſeer wel aen het Hof onthaelt, ende ſijne Catholijke Majeſteyt verhief hem tot het Ampt van Groot-ſtalmeeſter, het welke eene van de aenſienlijkſte waerdigheden van geheel het Rijk is.

Politique aenmerckinge.

Ik hebbe gelooft, door dien deſe Hiſtorie diende, om te vertoonen de ſtaet, waer in ſig de Stadt van *Mexico* bevond, doen ik daer was, dat ik deſelve niet en moeſte vergeeten, op dat den Leeſer ſoodanige gevolgen, als hem goed ſullen dencken, ſal konnen uyt-trecken, ende in het voor-by-gaen bemercken, hoe ſchaedelijk een ſaecke de gierigheyt voor Vorſten en Princen, en voor die gene, welke Landen regeeren, is, ſoo wel als de ydelheyt ende blinde drift in die geene, welke magt in het Gerkelijke zijn hebbende.

Na dat ik nu in het breede den ſtaet van de Stadt van *Mexico* ten tijde van *Montezuma*, den heden-ſdaegſchen toeſtant van deſelve, en de onruſte, in dewelke, die ten tijden van mijne aenkomſte was, beſchreven hebbe, ſoo is het tijd dat ik uyt deſelve trecke, om u voor oogen te ſtellen alle de voornaemſte plaetſen die men daer ront-omme ſiet, ende by-gevolge de ander Provintien van *America*, voor ende al-eer dat ik ſal ſpreeken van mijne Reyſe na *Guatimala*, het welke meer als drie-hondert mijlen van *Mexico* na het Zuyden gelegen is, en van die van *Guatimala* na *Coſta-Rica* ende *Nicoya*, die mede meer dan drie andere hondert mijlen van *Guatimala* leggen, geduerig al Zuydwaerts optreckende.

Eynde van het eerſte Boeck.

Nieuwe en seer Naeuwkeurige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET TWEEDE BOECK.

HET I. CAPITTEL.

Voorneemen van den Autheur om America *te beschrijven. Verdeelinge daer van in het Mexicaensche ende Peruviaensche. Humeur der Spaigniaerden. Provintien in het Peruviaensche* America. *Beschrijvinge van de Provintie van* Mexico. *Brandende Bergen. Grensen van de Provintie van* Mexico. *Spaensche wreedheydt. Beschrijvinge van* Capultepec. Tacuba. *Beschrijvinge van* Guastacan, Porta-Ricca, Mechoacan, Valladolit. *Wreedheydt van* Nunnio de Guzman.

HOewel de Voyagien die ik in *America* gedaen hebbe, sig niet veel verder hebben uytgestrekt, dan op duysent ofte twaelfhondert mijlen, die naeulijks het vijfde gedeelte van 't selve uyt-maken, soo hebbe ik dogh even wel gelooft, dat het niet weinig, tot de volmakinge van mijn werk, soude bybrengen, dat ik dit mijn geschrift wat verder uitbreyde, dan wel mijne Reysen gestrekt hebben, gevende hier eerst eene Generale beschrijvinge van dat gantsche vaste Land, en daer na een bysondere van de Plaetsen daer ik Voorneemen van den Autheur om geheel *America* te beschrijven.

twaelf jaren gewoont hebbe, en van het geene ik, in het Reysen, naukeurigh lijck hebbe aengemerkt.

Verdeelinge van *America*.

Het gedeelte dan des Weereldts, dat men gemeenlijck *America*, nae den naem van sijnen eersten Ontdecker *Americus Vesputius*, noemt, wert weder in twee Hooft-deelen onderscheyden, te weten, het Mexicaensche ende het Peruviaense, welke weder veele groote Landen ende Provintien behelsen, waer van sommige al so groot sijn als geheel het Koningrijk van Engeland.

Dog om dat het Mexicaensche gedeelte, dat sijnen naem aen de helfte van *America* mede-deelt, jegenwoordig het nieuwe Spaignien genaemt wert, so is dat de reden waerom de Princen daer van onder hare andere Titulen, die van de Hispanien setten.

Verdeelinge van het Mexicaensche *America*.

Het Mexicaensche gedeelte dan behelst bysonderlijk alle de Landen, die nae het Noorden gelegen zijn ende alle de Provintien, die aen die zijde, tot nu toe zijn ontdeckt, te weten: *Mexico*, *Quivira*, *Nicaragua*, *Yucatan*, *la Florida*, *Virginia*, *Norumbegua*, *Nova Francia*, het Landt van *Corte-Real*, en *Estotilandia*, welke alle te samen, in de ronte, omtrent vier duysent drie-hondert mijlen beslaen.

En van het Peruviaensche.

Het Peruviaensche gedeelte begrijpt in sig alle het geene na het Zuyden is gelegen, ende wert aen het Mexicaensche gevoegt, door de enge streeke Lands ofte den *Istmus* van *Darien*, die so sommige seggen twaelf, en soo andere, seventhien mijlen breed is; zijnde dat de nauwste passagie ende scheydingen tusschen de Noord ende de Zuyd-Zee'en.

Men heeft in den Raedt van Spaignien dickmaelen voorgestelt, om dwarsch door die engte een navigable Vaert te graeven, tot communicatie van beyde die Zee'en, ende om den weg nae de *Moluccas* ende Philippijnen te verkorten.

Dog de Koningen van Spaignien hebben sulks tot nog toe niet onderstaen, 't zy dat sy gevreest hebben dat den og overgeblevene Indianen, in dat werk souden vergaen, en voort om-komen, of wel dat die Zee'en, wanneer men de gewoonlijken weg voor-by de *Cabo de boa Esperança*, verliet, een schuylplaetse ende toevlugt voor de Zee-Rovers souden werden.

Humeur der Spaigniaerden.

Hoe het ook zy, men heeft sulks tot nog toe niet in het werk gestelt, ende de Spaigniaerden geven daer van geene andere redenen, dan die gene die ik reets gesegt hebbe; boven dat het gemack ende voordeel dat men gesamentlijck daer van soude trecken, door het vervoeren van de Coopmanschappen door de Noord in de Zuyd Zee, en dat reciproquelijk, gene suffisante reden is om haer eenige boven gewoonlijke onkosten te doen aenvangen, komende dat seer weinig over een met het humeur van eene Natie, welke traeg in het arbeyden, en seer begeerig tot het tegenwoordige gewin is.

Provintien in het Peruviaensche *America*.

In het gedeelte dan van *America*, dat men het Peruviaensche noemt, heeftmen de Provintien van *Castillo d'Oro*, *la Guiana*, *Peru*, *Chili*, *Paraguay* ende *Brasil*, die meer dan vijf-duysent mijlen in de rondte hebben.

Ick

Ik sal geene bysondere beschrijvinge van alle die Provintien maeken, om dat'er andere Autheuren zijn, welke betere kennisse, dan ik, daer van hebbende, deselve wijdloopig hebben beschreven; en nog te meer, om dat een groot gedeelte van deselve door de Spaigniaerden niet beseten wordende, die gene, onder dewelke ik geleeft hebbe, my daer in seer soberlijk onderrigten; soo dat ik niet wil schrijven dan het geene dat ik in mijne Reysen waerlijks verstaen, ondervonden ende gesien hebbe.

Daerom is het dat my weder tot het Noordelijcke deel begevende, ick sal gaen spreeken van de voornaemste Provintie van deselve, te weten *Mexico*.

In die Provintie sijn veele Rivieren, welkers sandt met stof van Gout gemengt is, en in dewelke men veele Crocodillen vind, dog niet soo groot als die van Egypten; de Indianen eeten deselve voor een leckere spijse. Beschrijvinge van de Provintie van *Mexico*.

Sy is vermaert door de Gebergten van *Popochampeche* en *Popocatepec*, zijnde die van deselve naeture als de Bergen *Ætna* ende *Vesuvius*; met vint oock alsmen meer Zuyd-waerts aengaet, op den weg nae de Stadt *Leon*, in de Provintie van *Nicaragua*, veele van die vyer-braeckende Gebergten. Brandende Bergen.

Dog *Popocatepec* is eene van de voornaemste, beduydende die naem een roock-berg, om dat sy dikmaelen vyer ende rook te gelijk uyt-werpt, zy is agt mijlen van *Chololla* gelegen, ende de weg om daer op te klimmen is seer ongemackelijk, ter oorsaeke van de steenen die men op deselve vint.

Eer dat *Cortez* die weg, om nae *Mexico* te gaen, gebruyckte, sont hy thien Spaigniaerden uyt om deselve ontdecken, hy gaf haer veele Indianen mede om haer voor Leydts-lieden te dienen, om hare spijse te dragen, en om haer ten dienste te staen.

Als dese nu aen het bovenste van dese Berg naderden, hoordden sy een groot geluydt van het selve komen, so dat sy niet dorsten verder gaen, door dien de aerde onder haren voeten beefde, en sy ook so veel asse vonden, dat sy niet, dan met groote moeyte, gaen konden.

Dog onder haer waren'er twee die stouter, kloekmoediger ende nieuwsgieriger dan wel de andere zijnde, tot boven toe opklommen, laetende de andere beneden blijven; sy passeerden door dese woestijne van asse, ende quamen eyndelijk op eene plaetse in dewelke sy een seer swaere ende dicke rook sagen, en als sy daer eenige tijd waren blijven staen, so verdween de duysterniss voor een gedeelte, en de mont van het brandende Hol vertoonde sig klaerlijck aen haer gesigte, zijnde deselve omtrent een half mijl in de rondte groot ende seer wel aen een Glas-blaesers Oven gelijckende, de lugt quam met so groote ende geweldige kragt daer uyt, dat den gantschen Berg daer van beefde.

De kragt van den roock ende van het vyer was soodanig dat sy daer niet lange konden blijven, ende sy sig genootsaekt vonden, in grooten haest, weder

der te vertrecken door den wegh die sy gekomen waren, doch sy waren nog niet seer verre gegaen, of desen vyerigen mont begonde vyer, vlammen, asse, koolen en eyndelijk brandende ende gloeyende steenen uyt te braken, soodanigh dat, soo sy door geluck niet by een Rotse geweest waren, achter dewelke sy schuylen konden, het seecker is, dat sy noyt souden hebben konnen wederkeeren, maer daer verbrant zijn geworden.

Desen Bergh gelijkt seer wel aen den Bergh *Ætna* in Sicilien, sy is hoog ende rondt, en boven op den top leght, geduerende het geheele Jaer, veel sneeuws.

Voor de komste van *Cortes* in die Gewesten, hadde sy in thien Jaeren tijdts gantsch geene rook ofte damp van sig gegeven, doch sy begonde in het Jaer 1540. weder te branden, ende sy gaf soo grooten geluyt van sich, dat die geene, welcke vier mijlen daer van daen woonden, daer van geheel verbaest ende ontset wierden, selve verspreyde sig de asse tot *Tlaxcallan*, het welcke twaelf mijlen daer van daen is, toe, sommige seggen dat deselve tot vijfthien mijlen verre sich verspreydde, alwaer daer door de Kruyden in de Tuynen, het Koorn op het veldt, ende de Lijwaten die men om te drooghen ende te bleekken hadde uytgespreyt, verbrant wierden.

Grensen van de Provintie van *Mexico.*

Dese Provintie is aen het Oosten door *Iucatan* bepaelt, so wel als door de Golphe van *Mexico*, aen het Westen door *California*, ende aen het Zuyden door dat gedeelte van *America* welcke men het Peruviaensche noemt.

De Grensen van deselve aen het Noorden zijn noch onbekent, soodanig dat wy nog niet voor de waerheyd konnen verklaren, of dat gedeelte van de nieuwe Weerelt een Eylandt, of met het vaste Landt gevoeght is.

Spaensche wreedheyt.

Voor de komste der Spaigniaerden was dese Provintie seer Volk-rijk; sy bragten in seventhien Jaeren meer dan ses Milloenen Menschen om hals, sy branden de sommige, andere staecken sy de oogen uyt, en wierpen die voor de wilde Beesten, om daer van vernielt te worden.

Dit Hooft-gedeelte van *America* datmen *Mexico* noemt, wert weder in vier andere Provintien onderscheyden, welke zijn *Themistitan*, nieuw *Gallicien*, *Mechoacan* ende *Guastacan*.

Themistitan is de grootste ende aensienlijkste van alle die Provintien, door dien sy ses Steden begrijpt, van dewelcke *Mexico*, het welcke sijn naem aen de helfte van *America* mede-deelt, ende den Setel van den Aerts-bisschop so wel als de woonplaetse des Onder-Koninghs is, eene is, hier vorens hebben wy haere grootte ende rijckdom beschreven.

De tweede is *la Puebla de los Angelos*, de derde *Villa-rica*, de vierde *Antequera*, de vijfde *Mexioca*, de sesde *Ottopan*.

Doch dese vier laetste zijn van seer weynigh aensien, ende dat sy de naem van Steden gekregen hebben, is gekomen door dien de Spanjaerden voorgenomen hadden in yder van deselve een Bisschop te stellen, dog sy hebben dat haer dessein niet konnen volvoeren, om dat de Steden van *Mexico* en *Puebla* de

de los Angelos, het grootste gedeelte van de Koophandel ende Inwoonders van die vier Steden aen haer getrocken hebben.

Voor al is'er so grooten toevloed van menschen te *Mexico*, dat de meeste Dorpen ende Vlecken die daer by sijn geleegen ende eerst aen de Indiaen en behoort hebben, jegenwoordig door Spaigniaerden ofte Mestisen bewoont werden.

Ick kan te deser plaetse, op dewelcke ik van die geene die ontrent *Mexico* gelegen zijn spreecke, niet nae-laten van *Capultepec* gewagh te maecken; dit Dorp was vermaert, om dat de Heydenen in haren tijd aldaer hare Keysers begroeven, ende de Spagniaerden hebben'er nu het *Escurial* van *America* afgemaekt, men begraeft daer ook de Onder-Koningen die in dat Land sterven. Beschrijvinge van *Capultepec*.

Men siet daer een heerlijk Paleys, versien zijnde met seer schoone Tuynen, welke hare Fonteynen ende Visch-vyvers hebben, de Onder-Koningen ende den Adel van *Mexico* gaen sigh daer ter plaetse dickmalen verlustigen, men gelooft oock dat de Kapelle die den Viceroy daer heeft meer dan een millioen gouds waerdigh is.

Tacuba is een ander seer vermaeckelijk Vleck, men siet daer veele Tuynen ende Boomgaerden, het leght op den wegh van *Capultepec*. *Tacuba*.

Toluco is aen het Zuyden gelegen, men drijft daer grooten handel, ende voor al in Hammen ende gesouten Verckens-vleesch, men vervoert die op verscheydene plaetsen, om dat die dingen daer beter zijn, dan in eenige andere van die quartieren. *Toluco*.

Aen het Westen is een Vlek, het welcke men *la Pieta* noemt, het legt aen het eynde van een van de Dijcken, de Inwoonders van *Mexico* komen daer hare devotie plegen voor seecker Vrouwen-beeldt, het welcke sy met een oneyndig getal van kostelijckheden en guldene Kroonen ende Keetenen hebben op-gepronckt. *La Pieta*.

Doch de aengenaemste plaetse omtrent *Mexico* is die geene welcke sy de Woestijne noemen, leggende deselve drie mijlen van de Stad aen 't Noord-Westen, en soo alle de Woestijnen even als dese waren, men soude liever in deselve dan in de Steeden woonen. Aengename Woestijne.

Dese plaetse is door de ontschoeyde Carmeliten getimmert, die sig in deselve, als in eene eensaemheyd ofte Eremitagie begaven, en boudden aldaer een pragtig Klooster, het welcke des te meer verwonderens waerdig is, om dat het op een Bergh leght, ende aen alle zijden met Rotsen omringt is.

Sy hebben omtrent tien Kelders ofte overwelfde Vertrecken tusschen de Rotsen rondt-om haer Convent doen maken, op de wijse van de Cellekens die men voor de Eremijten maeckt, ook zijn daer Kapellekens van devotie by, welcke verçiert zijn met Schilderyen ende Beelden, daer hangen oock Roeden van yser-draedt, ysere Staeven, haire Kleederen, Gordelen die met ysere prickelen voorsien zijn, om die over de naeckte huydt aen te doen, ende meer andere diergelijcke Instrumenten van doodinghe des vleeschs, welcke voor het ooge van een yder in die Kapellen ten toon

ſtaen, om datmen ſig over de geſtrengheyd ende auſteriteyt van haer leven ſoude verwonderen.

Alle die Capellen ſtaen te midden in Boomgaerden en in Hoven, welke met vrught-boomen ende bloemen vervult zijn, dit perck is ſoo groot datmen het in geen uer kan omgaen, ende op veele plaetſen ſietmen de Fonteynen uyt de Rotſen ſpruyten, zijnde het water van deſelve ſeer goet om tot drank te gebruyken, ende het ſelve, nevens de ſchaduwe die de Palmiten komen te geven, maecken die Plaetſe eene van de vermaeckelijkſte des Aertbodems.

Men ſiet daer veele Rooſen en Jaſmijn-bloemen, ook alle die geene welke in dat Landt te vinden zijn, ſoodaenigh, dat in deſe Woeſtijne niets en manqueert van het geene het geſichte, den reuck, ende de andere uytterlijke ſinnen vernoegen kan.

Alle agt dagen ſentmen andere Eremijten om deſe Cellen te bewoonen, ende die gene welke het aldaer hare weecken hebben uyt-gehouden, keeren weder tot het Clooſter, ende men ſent andere in hare plaetſe, die Fleſſchen met Wijn, Confituren ende andere ſpijſe mede brengen, want, wat de vrugten belangt, van deſelve vinden ſy den overvloedt in de Erimitagie ſelve.

Het is eene ſeer verwonderens-waerdige ſake te ſien de ſchoone Fonteynen ende de op-borrelende water-ſtraelen, die omtrent die Tuynen zijn, ende haere verſcheydenheyd maekt haer noch te aengenamer; en brengt het groot getal van Caroſſen, die met Heeren ende Dames van *Mexico* vervuldt zijn, nog meer vermaeck by, komende deſelve daegelijks aldaer met groote meenigte, om deſe Eremijten, die ſy als Heyligen eeren, te beſoeken.

Rijcke Offerhanden aen een L. Vrouwen Beelt, &c.

Niemant komt by haer ofte vereert haer eenige Confituren, ofte yets anders van deſelve naetuere, om deel aen haere gebeden te hebben; men doet haer ook groote Aelmoeſen aen gelt geven, op dat ſy Miſſen ſouden doen ſeggen; maer voor al krijgen ſy groote Offerhanden in Diamanten, Peerlen, Goudene Kroonen, Keetenen ende Rocken, ende Tabbaerden van Silvere ende Goudene Laeckenen voor een Beelt van de Maget Maria, het welke ſy onſe L. Vrouwe van den Berg *Carmel* noemen, en waer voor meer dan vier-hondert Goude Lampen hangen, van dewelke de geringſte meer dan vier hondert Rijks-daelders waerdig is.

Tacubaya.

Op den weg nae die Eremitagie is nog een ander vlek, het welke men *Tacubaya* noemt, in het ſelve is een rijk Klooſter van Religieuſen van St. Franciſcus, ook ſietmen daer veele ſchoone Hoven.

Deſe plaetſe wert ſeer veel beſogt ter oorſaeke van de ſchoone Muſicque die die geene van dat Convent hebben, in welke konſte de Religien van dat Klooſter de Indianen ſoo wel onderweſen hebben, dat hare Sang en Speelkonſt in geen minder agtinge is, dan die van de Cathedrale Kerke van *Mexico*.

Deſe

Dese boven verhaelde plaetsen zijn de voornaemste van die gene, welke ik gesien hebbe, ook hadde ik dikmaels, met mijne Vrienden, in deselve gaen wandelen, terwijlen ik te *Mexico* was, ende daerom hebbe ik geoordeelt dat het noodig was daer van spreeken, voor ende al-eer te komen tot de beschrijvinge van de andere Provintien.

Beschrijvinge van *Guastacan.*

De Provintie van *Guastacan* is gelegen op den weg van *St. Iuan d'Ulhua* na *Mexico*, deselve is so behoeftig nogte arm niet als *Heylin* daer wel van schrijft, want men siet jegenwoordig in deselve veele braeve Hoeven ende Hof-steden, op dewelke men de Suyker ende *Cochenille* wint, ook strekt sy sig uyt tot aen de Valleye van *Guaxaca*, dat een seer vrugtbare Contreye is.

De Stadt van *Tlaxcallan*, van dewelke ik bevorens hebbe gesprooken, was voor desen de Hooft-stadt daer van, dog nu zijn het de Steden van *Guaxaca* ende *Xalappa*, in dewelke men twee Bisdommen heeft bevestigt.

Van *Villa-Rica.*

Sy is ook seer vermaert door seekere Zee-haven *Villa-Rica*, dat is, Rijke-stadt, genaemt, dese Stadt heeft de daed nevens hare naem, om dat alle den handel, welke tusschen het oude ende nieuwe Spaignien geschiet, door deselve wert gedreven.

De Spaigniaerden hebben aldaer twee aensienlijke Colonien, de eene genaemt *Penuco*, ende de andere St. Jacob van der Valeyen.

Van *Mechoacan.*

De derde Provintie van *Mexico* is *Mechoacan* genaemt, ende heeft tagtig mijlen in haeren omgank.

Het is eene seer rijke Landts-douwe, en overvloeyende van alle dingen die tot des levens noodt-druft behooren, men vint in deselve veel Moerbeiboomen, gelijk ook Zijde, Honing, Wasch ende swarte Amber; men maekt aldaer ook veel Veder-werk, dat, om sijne schoonheyd, seer geagt is, ook vintmen daer soo grooten overvloet van seekere soorte van uytnemende Visschen, dat dese Provintie daer door den naem van *Mechoacan*, dat een Visscherye beduyt, daer door heeft gekreegen, anderssints beteekent die naem ook eene plaetse die tot den Vis-vangst bequaem is.

De Tale van de Indianen in dese Provintie is seer aerdig ende vloeyende, sy hebben ook seer veele manieren om yets seer eygentlijk uyt te drucken, de Inwoonders van deselve zijn van een aengenaeme gestalte, kloek, sterk, altoos besig ende kloeck van Geeste, van het welke haere manifactueren selve getuygenisse geven, dog voor al die van veder-werck gemaekt zijn, wesende deselve soo uytneemende, datmen die stelt onder de aengenaemste presenten, welke men aen den Coning van Spaignien, ofte sijne voornaemste Hovelingen, doen kan.

Valladolid, Sinsonne, Pascuar, Coloma, &c.

De voornaemste Stadt van dese Provintie is *Valladolid*, in dewelke een Bisschop sijn Setel heeft; daer nae volgt *Sinsonne*, daer voor desen de Coningen plagten te woonen, ende op die *Pascuar* ende *Coloma*, het welke groote Vlecken zijn, die door Spaigniaerden ende Indianen bewoont werden.

Daer zijn oock twee goede Havens ofte Zee-plaetsen, de eene genaemt St. *Antonio* ende de andere *St. Jago*.

Dit Landt van *Mechoacan* was by-nae so groot als het Rijcke van *Mexico* doe *Cortez* het selve vermeesterde.

De Koning welcke te dier tijden regeerde, genaemt *Cocouzin*, was een van de voornaemste Vrienden van *Cortez* ende van sijne Spaigniaerden, ook onderwierp hy sig vry-williglijck, als Vassal, aen de Kroone van Spaignien.

Barbarische wreetheyt van *Dom Nunnio de Guzman*.

Des niet tegenstaende was de wreetheyd van *Dom Nunnio de Guzman*, eerste President van de Cancellarye van *Mexico*, soo groot, dat hy, hebbende verstaen dat hy sijn Ampt soude quyt raeken, voor-nam den Oorlog aen de *Teuchichimeques* aen te doen; ten dien eynde nam hy met sig vijf-hondert Spaigniaerden en ses duysent Indiaenen, die hy met gewelt uyt *Mechoacan* voerde, en met deselve nam hy *Xaliſco* in, dat men nu Nieuw-Gallicien noemt.

Soo als hy door *Mechoacan* trock, nam hy den Koningh *Cocouzin* gevangen, hoewel hy niets tegens hem misdaen hadde; hy ontnam hem thien duysent marcken silvers, veel gouts ende andere dingen; eyndelijk deede hy hem verbranden nevens de voornaemste van sijn Rijck, vreesende dat sy tegens hem klagtig souden vallen, en seggende dat een dooden Hont niet blaft.

HET II. CAPITTEL.

Solemnisatie van het Huwelijck der Mechoacanen. *Begraevinge der Koninghen. Giften aen den nieuwen Koningh. Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Koningh. Menschen om den dooden Koningh te dienen gedoodt. Vreemt by-geloof. Schatten met den Koningh begraven. Rouwe over de dood des Koninghs betoont. Overspel met de dood gestraft. Hoeren toegelaeten. Beschrijvinge van nieuw* Gallicien.

Solemnisatie van het Huwelijck der Mechoacanen.

DE Volckeren van dat Koninghrijck waeren al immer soo by-gelovigh ende soo groote Af-Goden-Dienaers, als alle de andere van *America*.

De Huwelijks-scheydinge was onder haer niet geoorloft, ten sy dat eene van beyde de Partijen met eede verklaerde, dat hy ten tijde van het solemniseren van het Huwelijck, de andere niet sterk onder de oogen hadde gesien, het welke het teecken was van hare weder-sijdsche toestemminge.

Begravinge

Haere Af-Goderye ende wreetheyt bleek oock in het begraven van haere Konin-

Koningen, want als een van deselve sag dat het met sijn leven ten eynde liep, en dat'er gantsch geene hoope van genesinge was, so noemde hy die geene van sijne Kinderen welke hy begeerde dat de Kroone soude erven, welke, so drae hy tot die weerdigheyt genomineert was, alle de Gouverneurs en Bediende van het Koningrijk deede nodigen, om op de uytvaert van sijn Vader te komen, ende die geene, welcke sig daer op niet liet vinden, wierde gestraft even als of hy het *Crimen læsæ Majestatis* hadde begaen. ge der Koningen.

Soo drae alsmen van des Koninghs dood verseeckert was, soo bragte een yder, van wat Conditie die oock zijn moghte, sijne geschencken aen sijnen navolger, om daer door te kennen te geven, dat hy sijne komste tot de Kroone voor goet-keurde. Giften aen den nieuwen Koningh.

Doch soo de Koningh niet t'eenemael dood was, ende maer alleenlijck lagh en ziel-ooghde, so hieldmen maar de Poorten van het Paleys gesloten, ende het en was aen niemant ge-oorloft om daer in te komen; dog so drae hy overleden was staecken sy sich alle in den rouwe, ende een ygelijk mogte in de Kamer waer in het Lijck ten toon gestelt was, komen, ende het selve met sijne handen betasten. Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Koning.

Na dat dit gedaen was wiesch-men het Lichaem met rieckende wateren, en men bekleedde het met een sijn Hembde, men dede aen de voeten Schoenen van Harts-leder, goude schellekens aen 't onderste van de beenen, men voegde guldene arm-ringen aen sijne armen, welke met Turkoisen verciert waren, men deede eenen hals-bandt van deselve stoffe, en die met kostelijke gesteenten was opgepronckt, om sijnen hals, ende goude Ringen in sijne ooren, nevens een groote Turkoise op sijne onderste lippe.

Het Licchaem wierde hier op op een bedde in een groote doodt-kiste geleght, aen sijne eene zijde sagmen een bondel Pijlen, ende aen de andere een beeldt van deselve groote als het Lijck was, gemaeckt zijnde van wasch, hebbende een groote bondel Pluymen op het Hooft, Schoenen aen de voeten, arm-ringhen boven de handen, ende een gouden bandt aen den hals.

En door dien'er veel so Mans als Vrouws-persoonen geschikt en gedestineert waren tot de dood, om hem in de andere Weerelt te dienen en te versellen, soo wiesch-men oock seer sorghvuldelijck hare Lichamen, ende men volde die lustigh met eeten ende drinken op, selve tot dronkenschap toe, op dat sy te minder vreese voor de dood souden hebben. Menschen om den dooden Koningh te dienen gedoodt.

Den nieuwen Koningh koos die geene, welcke sterven souden om zijn Vader ten dienste te staen, uyt, ende het meeste gedeelte van die ellendigen, achtede dat sulcks het grootste geluck was, dat haer overkomen konde, en dat sy nae haren dood een oneyndige vreugde met haren Koningh souden genieten. Vremt bygeloof.

Voor eerst dan koos men ses Dogters, van seer goeden huysen, uyt; de eerste om de Juweelen, welke hy, tot sijns Lichaems cieraet, gewoon was te dragen,

te bewaeren, de tweede om hem het eeten voor te snijden; de derde om hem hant-water in een Lampet aen te brengen, en op sijne handen te schenken; de vierde om hem de water-pot toe te reyken; de vijfde om sijne spijse te bereyden; de sesde om sijn Lijwaet te wasschen.

Men dede nog veele andere Vrouwen, soo vry-geboorene als Slavinnen, sterven, om dese Juffrouwen te dienen, nevens een Persoon uyt yder van de Ambagten, die in de Stadt waren.

Na datmen alle die geene welke souden gedoodt werden, wel gewasschen hadden, en nae datmen deselve wel hadde doen onthaelen, soo beschilderde men haere aengesigte met een geele verwe, en men sette Bloem-kranssen op haere Hoofden.

Hier op gingen sy als in Processie agter de dood-kiste van den overleden Koning, sommige speelden op Kink-hoornen, diemen aen de Zee-kant vint, andere op Trompetten die van de schilden der Schild-padden gemaekt waren, ende andere weder speelden op Fluyten, maer het meeste gedeelte van de andere Lieden die ter begraevenisse gingen volgden al krijtende ende betuygden daer door haere droefheyd over het verlies van haren Vorst.

De kiste in dewelke het Lijk lag wierde gedraegen van de Soone van den overleden Koning ende van andere Edel-lieden, welke seer sagtelijk voortgingen tot in den Tempel van haren Godt *Cupicaveri*, de andere Bloet-vrienden gingen ter zijde de kiste, singende op een seer bedroefde wijse een Liedeken ofte een soorte van een gebed voor den afgestorvenen.

De Bediende van des Konings Huys ende de Overigheden der Stadt droegen de Standaerden, Vaendelen ende Waepenen des dooden.

In dese ordre trocken sy omtrent ter middernagt uyt het Paleys des Konings, werdende door veele Fackelen geligt, en maekende een vervaerlijk geluyt met haere Trommelen en Trompetten, hebbende de Inwoonders groote sorge gedragen, om de straten, door dewelke men passeeren moesten, te deegen schoon te maeken.

Na dat sy in den Tempel gekomen waren, gingen sy driemaelen om een groote hoop Dennen-hout, welke men aldaer, om het Lighaem te verbranden, hadden op een gestaepelt, ende sy sloegen, met eene knodse, alle die geene, welke een Bloem-kranssen droegen, dood, ende sy begroeven deselve, met alle haere cieraeden, vier aen vier, in een graf agter den Tempel.

Op den volgenden dag, wierde de asse ende het gebeente van het Lighaem, nevens het geene nog van het Gout ende de Gesteente overgebleven was, sorgvuldelijk vergadert, ende in eene kostelijke Deecken geleght, welke men aen de Poorte des Tempels bragte, alwaer het de Priesters ontfingen; en nae dat sy de asse gesegent hadden, kneedden sy deselve tot deeg, van dewelke sy een Beeld maekten, datmen als een menssche bekleedde, stellende een maske voor het aengesigte, ende men pronckte het op met

alle

RPJCB

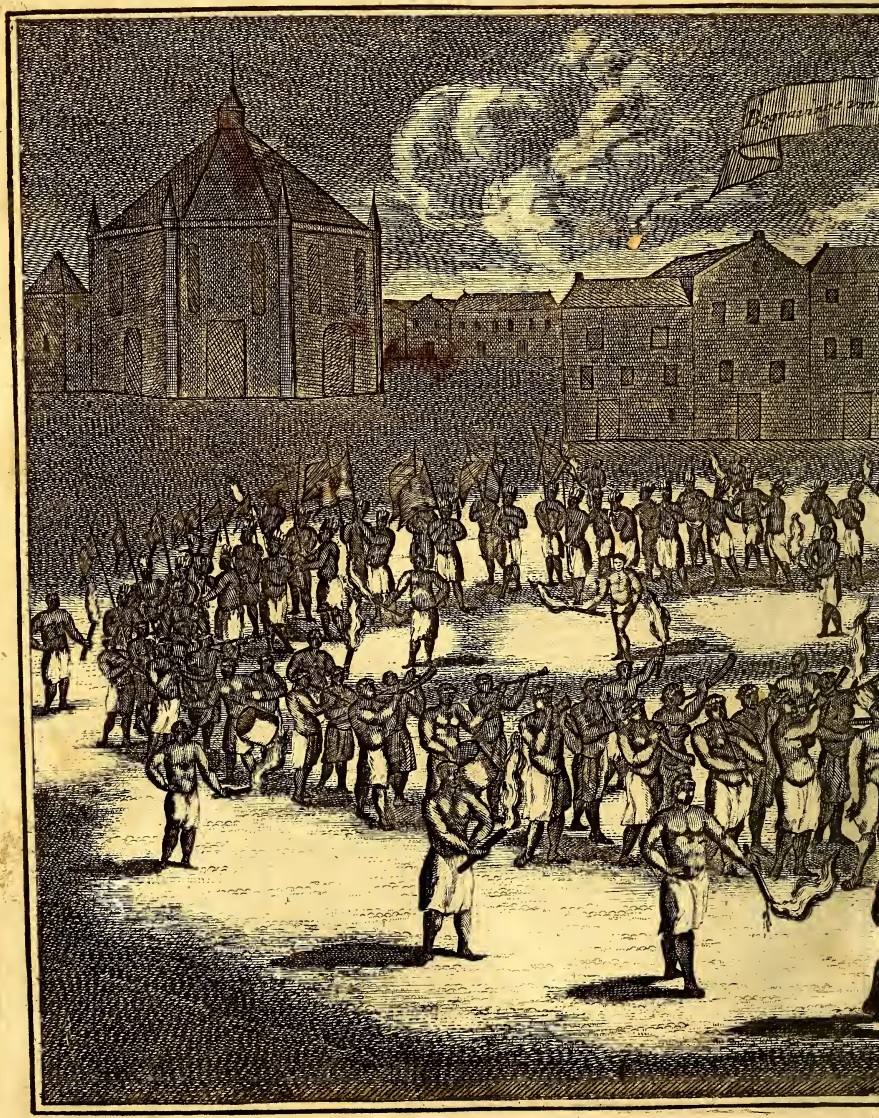

Pag: 225

RPJCB

alle de Gesteenten van dewelke sich den overleden Koning plagte te bedienen.

Schatten met den Koningh begraven.

Men hadde onder aen de voet van de trappen des Tempels expresselijk een graf bereyt, het welke seer wijd ende groot was, hebbende de diepte van vier en twintig voeten, het was aen alle zijden met fijne matte behangen ende bespreyt, men sag daer een schoon bedde in, op 't welke een van de Priesters, het Beelt datmen van dese asse gemaekt hadde, neder-leydde, keerende het selve met de oogen na het Ooslen, ende men behing de wanden ofte zijden des grafs met Silvere ende Goudene Schilden, Bogen, Pijlen, ende een groot getal Pluym-bossen; men voegde daar nog veel Aert-werk by, als Potten, Schotelen, Taefelborden, en eyndelijk men vervulde geheel het graf met Huys-raet, Koffers, Kleederen, Gesteenten, Spijse, Dranck ende Wapenen.

Als dit gedaen was dektemen het graf met balcken ende planken, waer op men de aerde wierp, ende daer op gingen de Edellieden, welke yets, dat tot dese begravenisse behoorde, hadde aengeraeckt, sig wasschen, ende het middagmael houden in eene opene plaetse van het Hof. sy moesten op de aerde sonder Taeffel eeten, ende als dat gedaen was veegden sy hare handen aen eenige vlocken Kattoen, welke sy op het Hooft hadden, af, zijnde in een groote stilte terwijlen dat dit alles geschiede, ende sy spraecken niet ten sy dan om drincken te eyschen.

Rouwe over den dood des Koninghs betoont.

Dese plegtelijkheyd duerde vijf dagen, ende geduerende deselve was het niet geoorloft vyer aen te steecken of te hebben, dan alleen in de Tempelen en in het Paleys; men sloot de Winkelen toe, ende niemant gingh uyt sijn Huys, doende haer beste om den rouwe, die sy over de dood des Konings hadden te betoonen.

Overspel met de dood gestraft.

Het Overspel was eene sonde welcke onder haer met de dood gestraft wierde ende sy deeden, sonder eenige verschooninge, so wel de Man als de Vrouwe, die het selve begaen hadden, straffen; so den Overspeelder een Edelman was, so sette men hem Pluym-bossen op sijn Hooft, ende dus verciert zijnde wierde hy gehangen, daer na verbrandde men het Lichaem.

Hoeren toegelaeten.

Dog om de Hoererye te beletten, stonden sy toe dat 'er gemeene Vrouwlieden waeren, welke men in het heimelijk konde gaen besoeken, maer daer waeren geene openbaere Hoer-huysen ofte Bordeelen.

Jegenwoordig zijn de Indianen van *Mechoacan* seer yverig in de Roomsch-Katholijcke Religie, ende sy beleven deselve al immer soo wel als eenige andere Inwoonders van *America*.

Beschrijvinge van nieuw *Gallicien*.

De vierde ende laetste Provintie van het Rijk van *Mexico*, is die van het nieuwe *Gallicien*, dese wert door twee groote Revieren bevogtigt, zijnde de eene van deselve *Piastle* en de andere St. Sebastiaen genaemt.

Dese Provintie is seer aensienlijk ter oorsaecke van veele Indiaensche Steden, doch voor al zijn 'er ses die door Spaigniaerden ende Indianen bewoont worden.

HET

HET III. CAPITTEL.

Xalisco. Guadalajara. Coarum, &c. *Kloecke Indiaenen. Hare vaerdigheyt. Haer rijckdom. Meenighte van silver. Vreese der Spaigniaerden. Haer voornemen. Beschrijving van* Quivira. *Over-een-komste van de Inwoonders met de Tartaren. Mensch-eeters. Luyden die alle haere nootdruft van de Ossen en Koeyen trecken.* Cibola. Totontaa. Tinguez. *Het nieuwe* Albion. *Beschrijvinge daer van.* Jucatan. *Beschrijvinge daer van.* Guatimala. Nicaragua. *Beschrijvinge daer van. Hare Wetten. Overvloed van leef-tocht.* Leon. Grenada.

Xalisco.

DE eerste ende de considerabelste is *Xalisco*, welcke door *Nunnio de Gusman* wierde ingenomen, zijnde hy met een vergramt gemoet ten dien eynde uyt *Mexico* vertrocken, hy nam als doen den Koning van *Mechoacan* gevangen, ende deede hem daer na levendig verbranden.

Guadalajara. Coarum. &c.

De tweede is *Guadalajara*, de derde *Coarum*, de vierde *Compostella*, de vijfde *Spirito Sancto*, ende de sesde *Capala*, datmen nu het nieuwe *Mexico* noemt.

Kloecke Indiaenen.

In dese laetste is het dat de Spaigniaerden noch geduerig met de Indianen in Oorloge zijn, sy woonen na het Noorden toe, en de Spaigniaerden hebben die noch noyt konnen overheerschen.

Dese Indiaenen zijn seer kloeckmoedig, ende sy geven de Spaigniaerden veel wercks, ter oorsaecke van de Rotsen ende het Gebergte in het welke sy woonen, ende sy hebben deselve dickmaelen ter needer gemaekt, als sy haer in hare Posten quamen besoecken.

Haere vaerdigheyd.

Ick hebbe verscheydene Spaigniaerden hooren seggen, dat sy, als men tot haer nadert, als Geyten, op het geberghte ende de Rotsen, loopen, dat sy een vervaerlijck geluyt maecken, als sy hare Boogen af-schieten, ende daer op met soo groote vaerdigheyt haer retireren, datmen haer ten eersten op eene andere Rotse siet.

Haer rijckdom.

Het is om de goude ende silvere mijnen dat de Spaigniaerden veel meer traghten dese Indiaenen te vermeesteren, dan wel sommige andere, want daer sijn'er seer veel in haer Landt.

Meenighte van silver.

Sy besitten alreede een gedeelte van die rijkdommen, door het gene sy uyt de Mijnen van St. Louis *de Sacatecas* trecken, want daer van komt alle het silver

silver dat in de Munte van *Mexico* ende in die van *Puebla de los Angelos* geslagen werdt, boven het geene jaarlijcks in Baeren nae Spaignien wiert gesonden, het welcke meer dan ses Millioenen bedraeght.

Hoe de Spaigniaerden meer nae het Noorden door-dringen, hoe sy ook meer rijkdommen ontdecken, hier door is het dat sy voorgenoomen hebben alle die Provintien te gaen vermeesteren, gelyk sy my dikmalen gesegt hebben, ende dat uyt vreese dat de Engelsche, welke in *Virginia* ende in andere van hare Colonien zijn, deselve eer dan sy souden konnen in-neemen. Vreese der Spaigniaerden.

Ick hebbe haer dikmaelen hooren verhalen, dat sy haer seer verwonderden, dat de Engelsche niet dieper in het Landt trocken, en dat sy nootsaekelijck vreese voor de Indianen moesten hebben, ofte anders seer leuy zijn, om dat sy een stil ende gerust leven, nevens het Taback planten prefereerden voor het conquesteren van een Landt dat vol gout ende silver was.

Het is seeker dat het voorneemen der Spaigniaerden is, niet alleen onder te brengen ende te overmeesteren die Indianen welke digte by haer woonen, maer dat sy, altoos dieper doordringende, willen te Lande penetreren tot in *Florida* ende *Virginia* toe, oock sullen sy het doen, so sy niet eenige Natie uyt het Noorden van *Europa* ontmoeten, die haer wat meer wederstand biede, dan die arme Indiaenen doen. Haer voornemen.

Hebbende nu bredelijk gesproken van de vier Provintien van *Mexico*, het welke het eerste gedeelte van *America* is, als men het selve in het Peruviaensche ende het Mexicaensche verdeelt, so moet ik evenwel nog yets van de andere drie Provintien seggen, welke aen het Noorder-gedeelte van het Mexicaensche behooren, zijnde gelegen regt tegens over het Peruviaensche, ende ende ik sal niet spreeken van *Florida*, *Virginia*, *Norumbegua*, *Nova Francia* ende *Estotilandia*, om dat ik, als wel veele andere doen, niet begeere te schryven op de Rapporten ofte het hooren seggen van andere, maer alleen het geene ik gesien ende door myne eygene ondervindinge ontdekt hebbe.

Ick hebbe, in de eerste verdeelinge, die ik van het Noorder-gedeelte gemaekt hebbe, nae *Mexico* gesteld de Provintien van *Quivira*, *Yucatan* ende *Nicaragua*, welke de drie Provintien zijn van dewelke ick nu wil gaen spreecken, ende daer na sal ik ook yets seggen van het Peruviaensche ofte het Zuyder-Gedeelte van *America*.

Het Landt van *Quivira* is het Oostelijkste van geheel *America*, ende byna recht over Tartaryen, van het welcke het soo weinig afgescheyden is, dat sommige gelooven dat de eerste Inwoonders van *America* daer sijn van daen gekoomen.

Het is oock in der daedt sulcks, dat de Volkeren van *America* in veele dingen aen de Tartaeren gelijk zijn, ende door dien *Quivira* ende het geheele Westersche gedeelte, welke na *Asia* toe-streckt, veel Volck-rijker is dan het Oosterische gedeelte dat na *Europa* toe-loopt, soo kanmen daer uyt bespeuren dat die quartieren veel eer dan de andere bewoont zijn geweest. Beschrijvinge van *Quivira*.

Over-een-komste van de Inwoonders met de Tartaren.

Ten tweeden so sietmen door haere ongeschiktheyd en barbaerische manieren, dat sy meer over-een-komste met de Tartaren dan met eenige andere Natie hebben.

Ten derden is het sulcks, dat, soo het Landt van Tartaryen ende *America* niet aen malkanderen vast zijn, het daer van niet kan afgescheyden zijn, dan door een kleyne Enghte.

Ten laetsten, het Volk van *Quivira*, dat het digtste aen Tartaryen woond, volgt de wijse der Tartaren in het weyden van hare Beesten, ende in het opsoeken ende verwisselen van Land-streeken die tot de weyde bequaem zijn.

Menschceters.

Geheel die Kuste van *America* is seer gras-rijk, ende sy geniet een seer getemperde Lught; de Inwoonders aghten het glas meer als het gout, ende op sommige plaetsen vintmen'er noch, die Menschen-vleesch eeten.

De voornaemste rijkdommen van dat Land zijn de Ossen en de Koeyen, van dese trecken de Inwoonders hare spijse, drank, kleederen, ende by na alles dat sy van nooden hebben.

Lieden die alle hare noot-druft van de Ossen en Koeyen trecken.

Want van de Huyden van de geseyde Beesten maecken sy haere Huysen ofte Hutten, ten minsten decken sy die daer mede, sy maeken van de beenen hare messen, garen van haer hair, touwen van haere senuwen, vaeten om uyt te eeten ende te drinken van hare hoornen ende blasen, vyer van haren drek, emmers om waeter mede te putten van het vel der kalveren, in het korte, sy eeten het vleesch ende drincken het bloed, ende de melk daer van.

Men gelooft dat'er eenige Negotie werd gedreven tusschen dese streecke van *America*, in dewelke de Spaigniaerden nog noyt zijn geweest, en tusschen het Landt van *China* ende *Cathay*, want als *Vasquez de Coronado* door een gedeelte van het selve trok, so bemerkte hy in de Zee seekere Scheepen, welcke van geen *Europisch* maeksel waren, sy scheenen met Koopmanschappen gelaeden te zijn, ende voor haere stevens hadden sy Beelden die wel nae Pellicaenen geleecken, so dat men niet konde denken waer deselve mogh-ten van daen gekomen zijn, ten sy dan uyt eene van die twee Koningrijken.

Men heeft nog maer twee Provintien in het Land van *Quivira* ondekt, te weten, *Cibola*, en het nieuwe *Albion*.

Cibola.

Cibola is aen de Oost-kant gelegen, en trekt sijn naem van de Hooft-Stad van die Provintie, welcke mede soo genaemt is.

Totontaa.

De tweede Stadt nae dese is *Totontaa* genaemt, sy is seer vermaeckelijck ende gelegen aen de kant van eene Riviere, in een getempert Climaet.

Tinguez.

De derde Stadt, welcke verdient datmen haerder gedenke, is *Tinguez*, dese wierde van de Spaigniaerden verbrand onder het beleyd van *Vasquez de Coronado*, sy bragten die onder de gehoorsaemheyd van den Koning van Spaignien in het Jaer 1540. de Spaigniaerden hebben deselve na die tijd herbout ende bewoont.

Daer is een Collegie van Jesuiten, die niet doen dan prediken, ende de Lieden van het Landt in de Christelijcke Religie onderwijsen.

Het

Het nieuwe *Albion* legt aen de West-zijde na Tartaryen toe, daer sijn seer weynig Spaigniaerden, om dat sy daer weynig gout ende andere rijckdommen gevonden hebben. Het nieuwe *Albion.*

Den so vermaerden Engelschen Capiteyn *Françoys Draeck* ondekte het selve, hy sette daer de voet aen Landt, ende noemde het het nieuwe *Albion*, om dat de Koning die daer doenmaels regeerde, sig vrywilliglijck aen de Koninginne *Elisabeth* onderwierp. Beschrijvinge daer van.

Het Land heeft overvloed van vrugten, die te gelijk aengenaem aen het oog en aen de mondt zijn, de Inwoonders sijn seer beleeft en lief-tallig tegens de Vremdelingen, dog genegen tot de Toverye en het aenbidden der Duyvelen.

De Roode-zee ofte de Zee van *California* bepaelt dit Land van *Quivira* so wel als dat van *Mexico*.

Het derde Koninghrijck dat aen het Mexicaensche ofte het Noordelijke Gedeelte van *America* behoord, is dat van *Jucatan*, het welke in het Jaer 1517 van *Ferdinand Cortez* ondeckt wierde. *Jucatan.*

Men noemt het *Jucatan*, niet na *Jocktan*, de Soone van *Heber*, so als eenige verkeerdelijk gemeent hebben, welke gelooven dat hy uyt het Ooften, alwaer de Heylige Schrifture sijne woonplaetse, in het twaelfde Capittel van Genesis steld, trock, om in dit Land te koomen woonen, maer nae het Indiaensche woord *Jucatan*, het welke in die Taele, wat segt gy? beteekent; en dat door dien de Spaigniaerden, als sy daer eerst aenquamen, aen de Inwoonders nae den Name van dat Landt vraegden, ende de Indiaenen, welcke haer niet verstaende antwoordden daer op *Jucatan*? het welcke, soo als wy boven gesegt hebben, wat segt gy? beduydt, daer door dan noemden het de Spaigniaerden *Jucatan*, en sy hebben die naem ook altoos behouden.

Dit Landt heeft de gedaente van een hangende Eylandt, en is ten minsten drie-hondert mijlen in het ronde groot.

Het is regt over het Eylandt *Cuba* gelegen, en in drie deelen onderscheyden. Beschrijvinge daer van.

Het eerste is het regte *Jucatan*, welkers voornaemste Steden zijn, *Campeche*, *Valladolid*, *Merida* ende *Simancas*, nog is'er eene andere, welke sy *Cairo*, om haer grootte ende schoonheyd noemen.

De Spaigniaerden agten dit Lant voor arm, om dat'er geene silver-mynen zijn, en om dat men daer geene *Cochenille* nogte *Indigo* windt.

De voornaemste Koopmanschappen die men aldaer vindt, zijn Honigh, Wasch, Huyden, Suycker, eenige drogen voor de Apotheeckers, *Cassia fistula*, *Salsaparilla*, nevens een groote meenigte *Maiz*.

Daer is oock veel hout tot den Schip-bouw bequaem, waer van de Spaigniaerden schepen maecken, met de welcke sy heen ende weder na Spaignien vaeren.

In 't Jaer van 1632. ſtonden de Inwoonders op het poinct om tegens den Gouverneur te rebelleren, door dien hy haer dwong dat ſy haere Kalk-hoenen, haer ander Pluym-gedierte, haeren Honingh ende Waſch by hem moeſten brengen, het welcke hy dan ſelve op ſoodanigen waerdye, als hy wilde, ſtelde, ende daer nae verkoght hy het ten ſoodaenigen prijs dat hy daer veel aen won, ſich aldus, tot haeren koſten, verrijckende.

Als ſy nu dit tractement, het welcke haer tot de uytterſte armoede braghte, niet langer konden verdraegen, ſoo reſolveerden ſy op te ſtaen ende in de Boſſchen en op het Geberghte te vlughten; ſy ſtelden ſulcks te werk en verbleven aldaer eenigen tijd, tot dat de Religieuſen van de Ordre van St. Franciſcus, welcke veel op haar vermoghen, haer bewogen om weder in haere Huyſen te keeren; ende de Gouverneur, vreeſende dat geheel het Land rebelleren ſoude, accordeerde haer niet alleen een generaele Amniſtie, maer beloofde haer ook in het toekomende ſagter te handelen.

Guatimala. Het tweede gedeelte van dat Landt is *Guatimala* genaemt, in het welcke ick twaelf jaren gewoont hebbe, het ſelve is een van de meeſt bevolkte Oorden van *America*, ende men vint in het ſelve de meeſte Indiaenſche Steden en Vlecken, hoewel de Spaigniaerden, door haere harde tractamenten, daer van meer dan vijfmael hondert duyſent hebben doen ſterven.

Sy ſijn ſeer aen de Religieuſen verpligt, want ſy beſchutten ende beſchermen haer tegens de Spaigniaerden, hoewel ſy het om haer eygen belangh doen, want hoe de Indiaenen meer voordeel doen, hoe ook de Religieuſen rijcker worden.

Dit Landt is wel gemaetigt, ende overvloeyende van alles dat tot het leven nodigh is, de voornaemſte Steden zijn *Guatimala*, *Caſſuca*, en *Chiapa*, van dewelcke ick hier na breeder ſal ſpreecken.

Acaſamul. Het derde gedeelte van *Yucatan* wort *Acaſamul* genaemt, het is een Eylandt regt over *Guatimala* geleghen, het welcke de Spaigniaerden *Sancta Cruz* noemen, door dien de voornaemſte Stadt die daer op leght *Sancta Cruz* heet.

Nicaragua. De vierde ofte de laetſte Provintie van 't Mexicaenſche ofte Noorderlijke *America*, het welke aen de Spaigniaerden, nae mijne beſte kenniſſe, behoort, is *Nicaragua*, het legt in het Zuyd-Ooſten van *Mexico*, ende niet meer van het ſelve verſcheyden dan omtrent vier hondert ende vijftig mijlen, het welke veroorſaekt dat de gront en de Inwoonders van het ſelve veele over-een-komſte met die van *Mexico* hebben.

Beſchrijvinge daer van. De Inwoonders zijn van een ſeer goede ſtatuere ende redelijck blank van aengeſigt ende Licchaem.

Eer ſy de Chriſtelijcke Religie hadden aengenomen, ſo hadden ſy dog evenwel een Politicq Gouvernement, ende ſy wierden door wetten geregeert; dogh, even als *Solon* geene Wetten tegens de Vader-moorders maekte, ſig niet konnende inbeelden dat 'er ſo booſe Kinderen ſouden konnen

nen zijn, die haere Ouders souden dooden, so hadden oock die Volckeren geene Wetten tegens de Konings-Moorders gemaekt, niet konnende geloven dat'er yemandt soude konnen gevonden werden, die yets, op het leven der Koningen, soude willen onderstaen. Haere Wetten.

Sy straften de diefte met de dood niet, maer de Dieven moesten de geene, welcke sy bestoolen hadden, als Slaven, tot die tijdt toe, dat sy door haere slavernye, het geene sy gestoolen hadden, hadden verdient, dienen; het welcke een sagtere, ende met de Natuere van de sonde beter over-een-komende, straffe is, dan het hangen, dat men op andere Plaetsen gebruyckt.

Dat Lant is so aengenaem ende so overvloeyende van alles dat tot onderhoudt des levens nodig is, dat de Spagniaerden het selve *Mahomets* Paradijs noemen. Overvloet van leefftoght.

Onder de Boomen welcke bloemen dragen, is'er een, die so teer van gevoelen is, dat sy verwelckt, soo dra e alsmen die aenraeckt.

Daer zijn in dese Provintie so veel Perroquiten als'er Exters in Engeland zijn, ende de Kalck-hoenen, de Conijnen ende allerhande soorte van Wiltbraet, zijn daer in so groote meenigte, dat die aen de Inwoonders voor hare ordinaris spijse verstrecken.

In deselve zijn veele Steden van de Indianen, die seer wel bevolckt zijn, doch niet so seer als wel omtrent *Guatimala*; ook heeftmen daer twee Plaetsen die door de Spaigniaerden bewoont worden, zijnde de eene *Leon* genaem, alwaer een Bisdom is gevestight, ende de ander *Grenada*, welke op eene Meer van soet waeter is gelegen, dat meer dan hondert mijlen in het ronde heeft, ende dat, hoewel het geene gemeenschap met de Zee heeft, evenwel Vloet ende Ebbe onderworpen is; dog ick sal van die Stadt ende Provintie wijdtlopiger spreecken, als ick sal handelen van de Reysen die ick in dat Landt gedaen hebbe. *Leon.* *Grenada.*

HET IV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Peruviaensche America. *Verdeelinge daer van.* Peru, *rijckdom daer van. Mijnen van* Potosi. *Vrugtbaerheyd van* Peru. Lima. *Mis-slagh der Hollanders omtrent het* Callao. *Rijckdom van* Chili. *Klockmoedigheyd der Inwoonders. Gierigheyd van* Valdivia *is oorsaecke van sijn ellendige dood. Beschrijvinge van* Castillo d'Oro, Nombre de Dios *ende* Porto Bello. *Brave actien van François Draeck en van Oxenham. Beschrijvinge van nieuw* Andalusia, *nieuw* Grenada, Carthagena, Abuida, Sancta Martha, Venezuela, &c.

Beschrijvinge van het Peruviaensche *America.*

NAe dat wy dan aldus in het korte het Mexicaensche ofte Noorderlijcke gedeelte van *America*, voor soo veel het aen den Koningh van Spaignien behoort, hebben beschreven, in voornemen van daer naeder af te handelen, als ick sal spreecken van de Plaetsen in dewelke ik gewoont, ende van de Provintien die ick door-reyst hebbe, so wil ik hier nu mede eene korte en beknopte beschrijvinge van 't Peruviaensche gedeelte stellen, ende aen den Leser daer van yets mede-deelen.

Verdeelinge daer van.

Het behelst voornamentlijk vijf groote Koninghrijcken, van dewelcke sommige geheel, sommige ten deele, aen de Kroone van Spaignien en Portugael onderworpen zijn, de eerste is *Castillo d'Oro*, de tweede *Guajana*, de derde *Peru*, de vierde *Chili*, ende de laetste *Brasil*.

Doch ik wil mijne Historie niet vervullen met het geene andere van dese vier laetste Rijcken geschreven hebben: ook hebbe ick weynig in deselve gereyst, maer ik sal alleen verhaelen het geene ick van *Peru* verstaen hebbe, ende daer nae sal ick van *Castillo d'Oro*; waer door ik geryst hebbe, spreecken.

Peru.

Men hout dat *Peru* rijker is dan *Mexico*, want hoewel het het voordeel van den handel door de Noord-Zee, so wel als *Mexico* niet heeft, en datmen de aldaer vallende Koopmanschappen na *Pannama* moet brengen, en van daer te Lande ofte door de Riviere van *Chiagre* na *Porto-Bello* op de Noord-Zee, soo is dog dat Landt veel rijker dan dat van *Mexico*, door de groote meenigte van rijcke Silver Mijnen die daer zijn.

Rijckdom daer van.

Mijnen van *Potosi.*

Men gelooft dat het geheele Gebergte van *Potosi* niet dan uyt Mijnen van dat Metael bestaet, dog de Koning van Spaignien begeert niet datmen daer in graeven sal, voor ende al-eer men die geene, welke reets ontdeckt zijn, sal

sal uyt-gegraeven hebben, welcke, sedert de tijdt dat de Spaigniaerden dat Landt ingenómen hebben, aen haer rijckdommen genoeg hebben uytgelevert.

Het Landt is seer vrughtbaer, en draegt alles wat men in Spaignien vint, de Olijven selve zijn daer veel swaerder, ende de Olie die daer van gemaeckt wert soeter en klaerder. Vrughtbaerheyd van *Peru*.

Door dien men daer niet lightelijck Wijn konde brengen, soo heeftmen'er Wijngaerden geplant, die veel wijn geven, welcke stercker dan de Spaensche is.

Het Koorn werdt daer oock in seer groote menighte gewonnen, in die Landen die vlack aen het geberghte leggen; dit is het selfde gebergte dat de Indianen, die men nog niet heeft ondergebragt, van *Bresil* scheyd.

Dit geberghte streckt tot een groote nuttigheyd aen de vlackten, en dat door de waeteren die daer uyt spruyten, want men moet weten, dat het in alle de Plaetsen die van de Spaigniaerden aen de Zuyd-Zee bewoont werden, noyt regent, tot so verre dat de dacken van de Huysen niet dan met matten bedeckt zijn, om die door het stoffte beschutten, en evenwel is dit Land, het welcke niet bevogtight wert, dan door de waeteren die uyt het gebergte vlieten, ende door den daeuw die des avonts ende des morgens valt een van de vrughtbaerste Landen des Weerelds.

De Hooft-stadt is *Lima* genaemt, men heeft in deselve een Viceroy, eene Cancelarye, ende een Aertsbisschop. *Lima*.

Twee mijlen van de stadt is een Haeven diemen het *Callao* noemt, aldaer havenen de Schepen die jaerlijcks de rijckdommen nae *Pannama* brengen.

Daer zijn oock andere Scheepen welcke op de Oost-Indiën handelen en de kuste van *Guatimala*, als ook op *Acapulco*, dat de Haven van *Mexico* op de Zuyd-Zee is.

De Haven *Callao* genaemt en is niet versterkt soo als dat wel behoorde, te meer om dat'er altoos veele kostelijcke Koopmanschappen zijn, soo wel als in de Stadt *Lima*.

Ick hebbe verscheyde Spaigniaerden hooren seggen dat in het Jaer 1620. eenige Hollandsche, andere seggen Engelsche, Scheepen sig omtrent die Haven onthielden, waghtende dat de Scheepen die des Konings Silver na *Pannama* moesten brengen, souden komen uyt te lopen, en hebbende door een valsch gerugte verstaen dat die al vertrocken waren, volgden sy deselve aenstonts na, houdende den selven Cours welcke sy geloofden dat sy genoomen hadden; hier door verloren sy de gelegentheyd om 't *Callao* te attaqueren, het welcke zy, buyten twijffel, met den eersten aenval souden vermeestert hebben, ende alsoo den grootsten schat die'er doemaels in de Weerelt was in haer gewelt gekregen. Mis-slag der Hollanders omtrent het *Callao*.

Doch door dien de Spaigniaerden weynig vreemde Schepen in die Zee'en sien, so leven sy sonder vreese, en sy versuymen hare kusten te verstercken.

Hoe

Rijckdom van *Chili*.

Hoewel nu *Peru* seer rijk is in silver-mijnen ende aerdt-vrugten, so is doch *Chili* veel rijcker ter oorsaeke van de goudt-mijnen welke men daer vindt; dit heeft de Spaigniaerden in den Oorlog, die sy de Inwoonders hebben aengedaen, doen volharden, dog sy hebben altoos kloeke wederstandt gevonden.

Kloeckmoedigheyt der Inwoonders.

Dit Volk, het welke uyt de natuere vailland, sterck ende kloeckmoedig is, heeft het gebruyck van de *Europische* wapenen so wel geleerdt als de Spaigniaerden selfs, ook wijken sy haer niet in het handelen van een Deegen ofte in het af-schieten van een Pistool of Musket.

Sy hebben veele so Spaensche Mannen als Vrouwen gevangen genomen, dese zijn sy gewoon te houden ende onder de haere uyt te trouwen, ende de Kinderen die daar uyt sijn gesprooten, ende Mestisen genaemt worden, sijn soo courageuse ende brave Soldaeten, dat dat niet weinig geholpen heeft om hare magt te vermeerderen.

Sy maeken de Spaigniaerden soo veel spels, dat den Oorlog die sy daer in het Landt voeren een van de gevaerlijkste is die sy hebben, ende den Raedt van Spaignien ligt ordinaris de beste Soldaeten uyt de Troupes van Vlaenderen ende Italien, om die daer heenen te doen gaen, ende de Officieren, welke lang in Vlaenderen gedient hebben, werden daar ook heenen gesonden, ende dat by forme van recompens ofte belooninge door dien sy sigh, door des gouts overvloed in dat Landt, wel haest verryken.

De Spaigniaerden hebben daer drie schoone Steden, te weten; *la Conception*, in het welcke een Bisschop woont, *Sant-Yago* ende *Valdivia*.

Dese laetste Plaetse is genaemt na seekeren *Valdivia*, die Gouverneur van *Chili* was, en den eersten Autheur van desen Oorlog.

Gierigheyt van *Valdivia*.

Die Gouverneur was soo gierigh, ende sijnen drift om goudt te versamelen soo groot, dat hy niet konde lijden dat de Indianen het selve besitten souden, hy deedese slaen ende mishandelen, selfs doode hy'er eenige, om dat sy hem so veel van dat metael, als hy begeerde, niet hadden gebragt, hy deede haer in de Mijnen arbeyden, beveelende hem daeglijks een seekere quantiteyt daer uyt te leveren.

Dog de Indianen die haer niet bequaem vonden om hem te voldoen, naemen voor, hem niet meer te gehoorsaemen, ende sijne gierigheyt eens voor al te voldoen, om dat hy haer om het gout niet meer soude moeyelijk vallen.

Is oorsaeke van sijn ellendige doodt.

Ten dien eynde voegde sy haer by malkanderen, ende hebbende sigh ten strijde bereid, naemen sy ook seekere quantiteyt gouts mede; sy quaemen aldus den Gouverneur besoeken, tot den welken sy seyden: *Valdivia*, ghy bent sodaenig verhongert op ons gout, dat wy u tot nu toe niet hebben konnen versadigen; dog wy hebben eyndelijk een middel uytgevonden om desen uwen lust te voldoen, siet hier hebben wy nu genoeg, maer gy moet daer u bekomste van drinken. Dit gesegt hebbende, vielen sy dadelijk op hem aen, en hem gevangen genomen hebbende, goten sy gesmolten gout in sijn keel,

waer

waer van hy ellendelijk ſtierf, laetende ſijn naem aen die Stadt nae, dog nae dat hy een bloedigen Oorlog ontſteecken hadde, welcke tot nog duert.

Ik ſal ook van *Guajana* nogte van *Breſil* niet ſpreeken, door dien ik daer niet geweeſt hebbe. *Breſil* behoorde aen de Kroone van Portugal, en is onder de Spaigniaerden weynig bekent; De Staeten van de vereenigde Provintien beſitten jegenwoordig daer een gedeelte van, ſoodanig dat haere Hiſtorie ſchrijvers dat Land beeter dan ik, ſouden konnen beſchrijven, ende alſoo de rijkdommen daer van aen *Europa* bekent maken.

Beſchrijvinge van *Caſtillo d'Oro.*

Ik begeve my dan weder na het eerſte Gedeelte van't Peruviaenſche *America*, te weten, *Caſtillo d'Oro*, dat is het goude Caſtilien, zijnde het ſelve ſoo genaemt door den grooten overvloedt van gout diemen daer vindt.

Het begrijpt het Noorderlijke Gedeelte van het Peruviaenſche *America*, ende een deel van de *Iſtmus* ofte ſmalle engte Landts, welke tuſſchen de Noordt en Zuydt-Zee'en is.

Boven de groote meenigte gouts die'er gevonden wordt, ſoo is het nog overvloeyende van ſilver, Speceryen, Peerlen ende Medicinale kruyden.

Het werdt in vier Provintien gedeelt, de eerſte is by ſonderlijk *Caſtillo d'Oro* genaemt, de tweede het nieuwe *Andaluſia*, de derde het nieuwe *Grenada*, de vierde *Carthagena*.

Caſtillo d'Oro is in de engte ſelfs gelegen ende niet ſeer volk-rijk, om dat het Klimaet daer niet ſeer geſont is, ende dat aldaer veele ſtilſtaende wateren zijn die de lugt met quade dampen vervullen.

Nombre de Dios ende *Porto-Bello.*

De voornaemſte plaetſen die de Spaigniaerden daer in beſitten zijn voor eerſt *Nombre de Dios*, dat den Name Godes geſegt is, het welke aen de Ooſtzijde legt, de tweede plaetſe legt ſes mijlen daer van daen en is *Porto-bello* genaemt, deſe plaetſe werdt door Spaigniaerden, Mulatten ende Negers bewoont, dog *Nombre de Dios* is door de quade lugt by nae verlaten.

De Schepen welke voor *Nombre de Dios* plagten ten anker te komen, ende aldaer des Konings ſilver, datmen jaerlijks van *Peru* nae *Pannama* brengt, ende van daer na de Noord-Zee, te laden, die ſetten het jegenwoordig voor *Porto-bello*, dat een ſchoone Haven geſegt is; het is ook inder daet een ſchoone Haven, ende aen de mondt is die met drie Caſſelen, welke de eene de andere commanderen, verſterkt.

De derde ende de laetſte plaetſe, welke de Spaigniaerden in het *Caſtillo d'Oro* beſitten, is *Pannama*, het welke aen de Weſt zijde op de Zuydt-zee legt, deſe Stadt ende *Nombre de Dios* wierden daer *Diego de Niqueza* gebout.

De Stad van *Nombre de Dios* wierde ſoo genaemt, om dat *Niqueza* na dat hy veele ſtormen op Zee hadden uytgeſtaen, eyndelijk in die Haven gekomen zijnde, en verheugt om dat hy ſig buyten gevaer ſag, tegens zijn volk ſeyde dat ſy in Godes naem konden nae Landt varen.

Maer, soo als ick boven geseght hebbe, de lught van die Plaetse is seer ongesont, ende in het Jaer van 1584. beval den Koning van Spaignien datmen de huysen van *Nombre de Dios* onder de voet soude werpen, en datmen, op een gesondere plaetse, weder andere soude timmeren, dit dan wierde door *Dom Pedro Arias* uytgevoert, welke dit *Porto-Bello* stighte.

Dog ik soude mijn Vaderland te kort doen, soo ik, hier van *Nombre de Dios* spreekende, de gedenkwaerdige daeden die de Engelsche in die Plaetse gedaen hebben, en over dewelcke de Spaigniaerden sich noch op heden verwonderen, met stil-swijgen voorby ginck.

Braeve Actien van François Draeck.

Want sy gedencken niet alleen noch aen den naem van François Draeck, maer sy leeren selve hare Kinderen die te vresen, deselve noemende om haer vreese aen te jagen; ook hebben sy niet vergeeten hoe hy *Carthagena* aentaste, nogte alle het geene hy daer op de Kuste dede, en voor al te *Nombre de Dios*, alwaer hy Volck aen Landt sette, ende trock van daer tot op het gebergte van Sr. Paulus, op den wegh nae *Pannama*.

Ook weten sy nog den naem van een van sijne Capiteyn en John Oxenham genaemt, en ick begeere dat dese mijne Historie sijnen naeme sal onsterffelijck maecken, door het gedenckwaerdig verhael van het stoute stuk werks dat hy op die Kuste bestont.

En van *Oxenham*.

Desen braeven Edelman zijnde met seventig wel gerestolveerde Mannen een weynigh beneeden de Stadt van *Nombre de Dios* aengekomen, deede sijn Schip op het Landt trecken, ende hebbende het selve met tacken van Bomen doen bedecken, trock hy met sijn gesel schap te Landt, gebruyckende eenige Negers tot sijne Leydts-lieden; zijnde aen seeckere Reviere gekomen, dede hy hout hacken om een Fregatte te bouwen, met dewelke hy in de Zuyd-Zee ginck, hy quam aen het Peerlen Eylandt, bleef'er thien daeghen legghen, nam'er twee Spaensche Schepen, in dewelcke sestig-duysent ponden Gout waren, en tweemael hondert-duysent ponden aen Silver in klompen ofte Staeven, en daer mede keerde hy weder nae het vaste Landt.

Het is waer dat'er naederhandt muyterije onder sijn Volck ontstont, het welcke oorsaecke was dat hy noyt aen het Schip dat hy verborgen hadde geraeckte, oock is hy in sijn Vaderlandt niet weder gekomen, doch sulcks maekt dese saeke daer door niet te min gedenckwaerdig, door dien niemant oyt yets diergelijcks heeft ondernomen, ook spreecken de Spaigniaerden op heden daer niet van, dan met verwonderinge.

Daer is noch een groot gedeelte van *Castillo d'Oro*, het welke nog door de Spaigniaerden niet is ingenomen, en buyten twijffel zijn daer groote Schatten verborgen, welcke staen te vallen in handen van die Natie, die den moet ende couragie sal hebben van die te gaen soecken.

Barbarische Indianen willen

Als ick in het Jaer van 1637. te *Pannama* was, in voornemen van weder nae mijn Landt te keeren, quaemen daer omtrent twintig Barbarische Indianen, om met den President van de Cancellarye te handelen, en om sich aen den

den Koningh van Spaignien te onderworpen, doch, soo als ick naemaels te *Carthagena* verstont, daer wierde niets met haer beslooten, want de Spaignaerden derven de Indianen niet vertrouwen, door dien sy dickmaelen tegens haer gerebelleert hebben, wanneer sy haer mishandelen. sich onder de Spaensche begeven.

Dese Indianen die ick doen te *Pannama* sagh, waeren alle wel-gemaeckte Mannen, robust ende van een braeve gestalte, onder andere was'er een welkers hayr al immer soo root was als men het op het Hooft van yemant in Engelandt soude konnen vinden.

Sy hadden Goude Ringen in haere Ooren, en kleyne stuckjens Gouts als halve Manen in de onderste lip, hier uyt beslootmen dat'er veel van die stoffe in haer Landt was. Haer Cieraet.

Het nieuwe *Andalusien* grenst ten Noorden aen *Castillo d'Oro* ende ten Zuyden aen *Peru*. Nieuw *Andalusia*.

De beste Steden daer in zijn *Tocoio*, dat de Spaigniaerden nu *Sancta Margareta* noemen, ende eene andere genaemt *Spirito Sancto*.

Het nieuwe *Grenada* grenst ten Zuyden aen *Carthagena*, men heeft het desen naem gegeven om dat het in vrugtbaerheyd ende overvloet van alles seer groote over-een-komste heeft met het Koninghrijcke van *Grenada* in Spaignien. Nieuw *Grenada*.

Hier in legghen ses Considerable Steden; de eerste *Tingia*, welcke men gelooft dat reght onder de Linie leght; de tweede *Tochamim*; de derde *Popaian*, welcke de rijckste van alle is; de vierde *Sancta Fé*, daer in woont den Aerts-bisschop, ook is'er eene Cancelarye ende een Kamer van Justitie even als te *Pannama* ende te *Guatimala*, met een eersten President, een Procureur Generael, ende twee andere Presidenten, die yder ses duysent Ducaten Jaers voor haere Gagie, uyt des Koninghs spaer-kiste, trecken; de vijfde Stad heet *la Palma* ende de sesde *Meridan*. Beschrijvinge daer van.

De gewoone wegh, welcke men om van *Carthagena* nae *Lima* de Hooftstadt van *Peru* te gaen, gebruykt, loopt dwarsch door dese Provintie van *Grenada*, ook moetmen die Reyse altoos te Lande nemen.

Dit Landt is door sijne gelegentheydt seer sterck, om dat het met Rotsen ende Geberghten omringt is, ende de doortoghten in deselve zijn seer engh ende moeyelijck; doch van binnen bestaet het uyt schoone Valleyen, welcke een groote menighte vrughten voortbrengen, so van Koorn als *Maiz*, ook zijn'er eenige Silver Mijnen, ende Revieren, onder welckers sant men Gout vint.

Carthagena is de laetste Provintie van *Castillo d'Oro*, de gront daer van is mede seer vrughtbaer, doch daer groeyt seeckeren Boom welcke vergiftig is, en soo men die maer even aenraeckt looptmen seer groot gevaer van te sterven. *Carthagena*.

De voornaemste Steden van deselve zijn eerstelijk *Carthagena*, welke den Ridder Draeck in het Jaer 1585. in-nam, hy verbrandde die voor een groot ge- Beschrijvinge daer van.

gedeelte, ende voerdde twee hondert ſtucken Geſchuts daer uyt, boven een oneyndige meenigte van gout en ſilver.

Ick ſoude niet derven ſeggen dat'er nu ſoo veel Geſchuts is als'er doen was, niet te min is de Stad redelijken wel ſterk gemaekt, dog niet ſoo ſeer als *Porto-Bello*.

Het is een ſeer ſchoone ende rijke Stad, en dat ter oorſake van den Peerlhandel, men brengt die daer van het Eyland *Margarita*, ook komen aldaer alle de inkomſten van den Koning uyt geheel het nieuwe *Grenada*.

Daer is een Biſſchop en veel Kerken, nevens ſeer rijke Conventen.

Deſe Stad wert door geen Kamer van Juſtitie en Cancelarye geregeert, gelijk *Santa Fé*, maer door een Gouverneur, die aldaer een abſolute magt voert.

Men heeft dikmalen in den Raed van Spaignien voor-geſlagen een ſeeker getal van Galeyen te onderhouden om de Zee'en te door kruyſſen, welke haere retraite te *Carthagena* ſouden hebben.

Het was door middel van die Stadt dat Engelandt het Eylandt, dat wy de Providentie, ende de Spaigniaerden *St. Catharina* noemen, verloor, het welke hoewel het kleyn is, evenwel aen ons Rijk ſeer voordelig ſoude zijn geweeſt, ſelve meer als eenige van onſe andere Colonien van *America*; dit was het dat de Spaigniaerden wel wiſten, ende daerom is het dat ſy alle de magten van *Carthagena* te werke ſtelden, om het weder te nemen; dog ik hoope dat de tijdt, in dewelke het in onſe handen vallen ſal, nog eens ſal komen, ende dat wy alſdan ſullen genieten de voordeelen welke het door ſijne gelegentheyt geeft.

Men brengt ook alle Jaren in kleyne Fregatten te *Carthagena* alle de *Indigo* de Cochenille ende de Suyker, die in het Landt van *Guatimala* gewonnen wert, door dien de Spaigniaerden gelooven dat het ſeecker der is die Waren in kleyne Schuytjens over het Meer van *Grenada* na *Nicaragua* te brengen, ende van daer na *Carthagena*, om op de groote Gallioenen, die van *Porto-Bello* met ſilver van *Peru* komen, geladen te worden, als deſelve met de Schepen van de *Honduras* te ſenden, welke dikmaelen door de Hollanders genomen zijn, ende om dat die Fregatten ook digte voor by het Eylandt de Providentie paſſeerden, ſoo hebben ſy het ſelve aen ons ontnomen, tot hare verſeekeringe aen die kant.

Abuida. De tweede aenſienlijke Stad van het Landt van *Carthagena* is *Abuida*; de derde *Santa Martha*, het welke een rijk Gouvernement voor de Spangiaerden is, en op die plaetſe is men ſeer bange voor de aenvallen der Engelſche en der Hollanders, welke met hare Scheepen daer komen; ſy is op de Reviere van *Abuida* gebouwt, anders *Rio-grande* ofte de groote Reviere genaemt.

Santa Martha.

Venezuela, &c. Daer is ook *Venezuela* ende het nieuwe *Cadix*, welke rijke ende ſterke Steden zijn.

De Spaigniaerden noemen deſe drie laeſt genoemde Provintien, te weten nieuwe *Andaluſia*, nieuw *Grenada* en *Carthagena*, *Tierra Firma*, ofte het vaſte Land, om dat ſy aen het Land van *Peru*, aen de Noort-zijde als tot een Wal verſtrecken, ende het fundament maken van die omgekeerde Pyramide.

Op

Op dese wijse hebbe ik den Leser ront-om geheel *America* geleydt, en aen hem het vaste Land van dat groote gedeelte des Weerelds vertoont; hier uyt kanmen de magt ende den rijkdom van den Koning van Spaignien bespeuren, welke soo wijdt uytstrecken de Landen onder sijn gebiet gebragt heeft, dat sy, soo sy alle aen malkanderen vast waeren, grooter dan geheel *Europa* souden zijn.

HET V. CAPITTEL.

Eylanden van America. *Beschrijvinge van* Margarita. *Groote menighte van Peerlen. Maniere om deselve te visschen. Handel daer mede gedreven. Rencontre tusschen de Engelsche ende Hollanders salveert de Spaensche Peerl-vanghst. Beschrijvinge van* Jamaica. *Spaensche wreetheydt. Beschrijvinge van* Cuba, *sijne vrughtbaerheyd. Aert van het Verckens Vleesch in* Cuba. *Beschrijvinge van de* Havana, *sterckte van de Haven daer van. De Hollanders nemen de silvere Vloote. Den Admirael van deselve wort onthooft. Beschrijvinge van* Espagnola, *sijne vrughtbaerheydt ende rijckdom, overvloet van bestiael. Verdeeldheden onder de Spaigniaerden. Aerts-Bisdommen in* America *nevens de politicque regeeringe daer van.*

Het vaste Landt van *America* is niet alleen groot ende seer wijdt uytgebreyt, maar men vint oock in de Americaensche Zee'en seer groote Eylanden, selve die de grootste des Weerelts zijn. Eylanden van *America.*

Het soude een al te verdrietige ende lanckwijlige saecke wesen die alle te willen op-tellen, ook soude sulcks swaerlijk, jae, by-na, niet, konnen geschieden, om dat'er veele zijn welcke men noch niet ontdeckt heeft, en die noch niet bewoont zijn, soo datmen van hare groote ende vrugtbaerheyd weynig kan seggen, want men seght dat alleen de Lucayesche Eylanden, meer dan vier hondert in getaele zijn.

Ick sal dan om dese reden, ende om den Leser niet te verveelen, alleen de voornaemste van dese Eylanden beschrijven, en dat kortelijk; wy sullen met die gene, welke het naeste aen *Carthagena* gelegen zijn, beginnen, om dat wy aldaer geëyndight hebben met het spreecken van het vaste Landt.

Beschrijvinge van *Margarita.*

Het eerste dan dat verdient datmen daer van melde, is het kostelijke Eylant *Margarita*, het is in de Zee dight by *Castillo d'Oro* gelegen, ende nae by twee andere Eylanden *Cubagua* ende *Trinedad* genaemt.

Het is waer dat dat Eylandt van sommige mispresen is, om dat'er noch Koorn, noch Boomen, noch eetbaere Kruyden, noch selfs geen water, tot den drank bequaem, is, tot soo verre dat de Inwoonders voor desen een Tonne Wijn voor een Tonne water gaven.

Groote meenigte van Peerlen.

Doch de groote meenigte van Peerlen welke men daer vint, bedekt ende vergelt dubbelt-fout alle dese seylen, ende daer van daen is het datmen het selve *Margareta* heeft genaemt, om datmen in de Latijnsche Taele die naem aen Peerl geeft.

Daer zijn veel rijke Kooplieden in dat Eylandt, welke veertig a vijftig Negers tot hare Slave hebben, en deselve werden van haer nergens toe gebruykt, dan om tusschen de Rotsen de Oesters, in dewelke men de Peerlen vint, te vissche.

Dese Kooplieden maken groot werk van haer Negers, ende caressieren deselve seer, om dat sy verbonden zijn haer de schatten, welke onder het water leggen, toe te vertrouwen, ook bestaet alle haeren rijkdom in den goeden wille van dese Slaven, dewelke, als sy willen, niet met alle konnen vischen, ofte de beste Oesters in de Zee laeten.

Maniere om deselve te vischen.

Men laet haer met Korven in de Zee sincken, ende soo lange verbljven tot dat zy, door het schudden van het touw, met het welke men haer heeft nedergelaeten, een teecken geven om weder opgehaelt te worden.

Ik hebbe van sommige, die sig met de Peerl-visserye bemoeyt hadden, hooren seggen, dat sy haere Negers niet dan gebraden Vleesch te eeten gaeven, op dat sy haere Adem des te langer in het waeter soude konnen inhouden.

Men sent alle de Peerlen van *Margareta* na *Carthagena* om door-boort te werden, ende daer is eene schoone straete, in alle welkers Winkelen men niet doet dan Peerlen handelen.

Jaerlijks zijn'er gemeenlijk omtrent de Maent van July, een ofte twee Schepen aen dat Eylandt, om nae *Carthagena* het inkomen des Conings te brengen, soo wel als de Peerlen der Kooplieden.

Handel daer mede gedreven.

Men schat de vragt van een van dese Schepen gemeenlijk op sestig ot tagtig duysent Ducaten, ook dikmaelen nog hooger, hier om zijn sy wel voorsien ende met Volk dubbelt bemant, want de Spaigniaerden vreesen seer Engelsche ofte Hollantsche Schepen te sullen rencontreren.

Rencontre tusschen de Engelsche ende Hollanders salveert de Spaensche

In het Jaer als ik te *Carthagena* was, zijnde dat van 1637. wierd'er een van dese Schepen door een Schip van 't doemaels Engelsche Eylant de *Providentie* vervolgt, men seyde dat het de *Neptunus* genaemt was, ende het hadde na een kort ende ligt gevegt, de Spaigniaerden in noot van het op te geven gebragt; ook soude hy het dat selve nevens alle de Schatten die daer in waeren, vermeestert hebben (soo als my seeker Spaigniaert die daer op was, doen men vogt, vier dagen daer na te *Carthagena* seyde) sonder de aenkomste van twee andere Hollansche Schepen, ende die pretendeerden den beuyt met de Engel-

gelsche te deelen, by-brengende haere Commissie, die sy van myne Heeren de Staeten in die Zee'en hadden. Peerl-vangst.

Maer terwijlen dat dese tegens malkanderen disputeerden, so strande het Spaensche Schip op een Eylandt, ende de Boots-gesellen ontlaedden, droegen ende verborghen in het Bosch een gedeelte van de Schatten die daer in waeren, hebbende bespeurt dat de Hollanders haar kraghtighlijck nae-setten, soo staecken sy haar Schip in brant, soodaenig dat de Engelsche ende de Hollanders van dien beuyt versteecken bleven; soo drae de tijdinge van dit voorval te *Carthagena* gekomen was, soo sondtmen daar een Oorlogh Schip heenen, om de Peerlen, diemen in het Bosch verborgen hadde, te gaen haelen, doch die leverdden het derde gedeelte, van het geene in het Schip geweest hadde, niet uyt.

Jamaica is een ander Eylandt dat aan de Spaensche behoort, ende twee-hondert ende tagtig mijlen lang ende veertig breet is, en hoewel het dat van *Margareta* in Fonteynen ende schoone Beeken van soet waeter overtreft, soo moet het in rijckdom doch evenwel verre voor het selve wijcken, want alle de Koopmanschap diemen daer heeft bestaet in Leder ofte Huyden, Suyker ende Taback. Beschrijvinge van *Jamaica*.

Daer zijn maer twee remarcabele Steden op dat Eylandt, de eene *Orisean* ende de andere *Sivilien* geheten, men maeckt daer Schepen soo goet als die uyt Spaignien komen. Spaensche wreedheydt.

Het was eertijds seer Volckrijck, dog tegenwoordig zijn'er weynigh Indianen meer, want de Spaigniaerden hebben'er meer dan sestig duysent doen vergaan, soo dat de Vrouwen van dat Eylandt, so wel als die van het vaste Landt van *America*, haere vrugt door Kruyden af dreven, uyt vreese dat hare Kinderen die wreede Natie souden moeten dienen.

Aen geene zijde van die twee Eylanden is dat van *Cuba* geleghen, het welcke drie-hondert mylen langh ende seventigh breedt is, het selve wierde die van *Europa* bekent als *Christophorus Columbus* sijne tweede Reyse nae *America* deede.

Het is vervult met Bosschen, Meeren ende Geberghten, het Climaet is seer gemaetight, het Aert-rijck seer vrughtbaer, men vint'er uytnemende schoon Koper, en voor dese vontmen daer oock Gout. Beschrijvinge van *Cuba*.

Het brenght overvloedelijck *Cassia Fistula*, Gember, Mastick, Aloe, *Salsaparilla* en Suycker voort.

Daer is oock Vleesch, Visch ende Wilt-braet in groote meenighte; doch bysonderlijck zijn'er soo veel Zee-Schildt Padden ende Verckens, dat de Schepen sulcks voor haere voornaemste Victuailje mede nemen als sy weder nae Spaignien trecken. Sijne vrughtbaerheyt. Aert van het Verckens

Terwijlen dat ick daer was, gebeurde het dat ick op seeckere dagh eene purgatie hadde moeten in-nemen, ende verwaghtende datmen my, nae dat deselve gewerckt hadde, een stuck van eenig gebraeden Pluym-gedierte ofte

van

Vleesch in *Cuba*.

van een Conijn soude aendisschen, soo was ick wel verwondert datmen my yets van een jongh gesoden Vercken voorsette, ende door dien ik daer van weygerde te eeten, als vreesende dat my sulks qualijck bekomen moghten, soo verseeckerde my een yder, dat dat de beste spijse was, welcke de Doctoren van dat Landt gewoon waren te ordonneren aen alle die gene welke gepurgeert hadden.

Beschrijvinge van de *Havana*.

De voornaemste Steden van dat Eylandt zijn *Sant Jago*, of St. Jacob, aen de Noord zijde, welcke gebouwt wierde door *Jaques de Velasco*, daer is mede een Bisdom; hier op volght de *Havana*, mede op de Noort-kuste, aldaer is eene seer schoone Reede voor de Schepen, ook is'er de generale Stapel van alle Koopmanschappen; de Spaigniaerden noemen dese plaetse de Sleutel van alle de Indiën.

Het is in dese Plaetse alwaer sig de Vlooten van den Koning van Spaignien onthouden; alhier vergaederen mede de Koopvaerdy-Scheepen van alle de Plaetsen door ons hier boven aengeroert, so van de Provintien van het vaste Landt, als van de Eylanden, soodaenigh datmen in de Maent van *September* seggen kan, dat alle de schatten van *America* aldaer vergadert zijn, soo die gene welke uyt de Inkomsten van den Koning van Spaignien voortkomen, als ook de Waren en Koopmanschappen die aen de Negotianten behoren, welcke op dat Jaer dat ick daer was op dertigh Millioenen *Pezos* ofte Rijckdaelders begroot wierden.

Daer waeren dat Jaer drie ende vijftigh Scheepen, welcke alle, op den 16. *September*, een weynigh voor den gewoonlijken tijdt, vertrokken, door dien de wint doenmaels seer goet was om haer de Straet van *Bahama* te doen passeren.

Door dien dan de *Havana* als het Pack-huys is, in het welcke men alle de Schatten van *America* versamelt, soo hebben de Spaigniaerden groote sorge gedragen om deselve te versterken; sy geloven dat het eene Plaetse is die men niet kan in-nemen, ende sy hebben die in eene ende deselve achtinge als de Casteelen van Antwerpen, Milaenen ende Pampelone.

Daer zijn twee sterckc Casteelen, het eene aen de mondt van de Haeven na de Zee-kant, ende het andere wat meer binne-waerts aen de andere zijde des Oevers.

Sterckte van de Haven daer af.

De doortogt tusschen dese twee Casteelen, welke den inganck van de Haven is, is soo naeuw, dat niet meer dan een Schip te gelijck, door deselve passeren kan, ende kan uyt die Casteelen so wel bestreeken worden, dat eene Vloote van hondert Schepen deselve niet soude konnen vermeesteren ende forceeren.

Ik ben in het grootste van die twee Casteelen geweest, ik vont het selve seer sterck; doch het soude soo wel ingenomen konnen worden, als veele andere stercke Plaetsen in *Europa*, soo men het met een goet Legher te Lande aentaste.

Het

Het Casteel is seer wel van Geschut voorsien, onder andere zijn'er twaelf Stucken welke sy de twaelf Apostelen noemen, sy sijn van een extraordinaire groote.

Dog hoewel de *Havana* so sterck is, so konde sy doch evenwel de ses ofte seven Millioenen, welcke des Konings Scheepen van *St. Juan d'Ulbua* gebragt hadden, niet salveren, hoewel die haer onder de bescherminge van die Casteelen geretireert hadden.

Dit geschiede in het Jaer van 1629. als wanneer die vermaerde Hollander, welke de Spaigniaerden *Pié de Palo* ofte Houte-been noemden, en welke sy soo seer vreesden als sy te vooren François Draek gedaen hadden, het Anker aen de *Cabo Sant Antonio* in de bijt wierp, om aldaer de Vloote van nieuw Spaignien te verwagten, welcke op den behoorlijcken tijdt, die hy gegist hadde, niet manqueerde te komen. *Abuys van den Autheur.*

Hy hadde deselve soo drae niet ontdekt, of hy ginck die kloekmoedelijck met het losten van al sijn Geschut attaqueren, dog de Spaigniaerden, welcke geen lust om te vegten hadden, hebbende Krijgs-Raet gehouden, oordeelden dat het beter was sig in de Haven van *Matanzas*, aen het Eylandt *Cuba* te gaen salveren, en al retirerende te vegten, dan het gelt des Konings, dat haer toe-betrouwt was, te risiqueren. *Alles dat hier aan den Commandeur Houte-been wort toegeschreven is het werk van den beroemden Pieter Pieterse. Heyn.*

Op die Spaensche Vloote waeren veele Edellieden, ende twee Reghters van de Cancellarye van *Mexico*, welcke men, als schuldighe aen de Conspiratie, daer ick boven van gheproocken hebbe, nae Spaignien sondt.

Daer op was ook een Jacobijner Religieus van mijne kennisse, genaemt Fraeter *Jacynthe de Hozis*, men hadde hem in nieuw Spaignien gesonden om alle de Conventen van de Ordre van St. Dominicus te visiteren, hy hadde ten minsten agt duysent Ducaten, door de geschenken die men hem gegeven hadde, by een geschraept, so als my sijn Gesel in het volgende Jaer seyde, welken hy uyt de *Havana* nae *Guatimala* gesonden hadde, om onder sijne Vrienden eenige Penningen te vergaederen, op dat hy, door hulpe van deselve, soo weder nae Spaignien mogte geraecken,

Dom Martin de Carillo was daer mede op, hy hadde gedeputeert geweest, om de schuldige aen den Oproer van *Mexico* te doen straffen ende om haer Proces te maeken, men seyde dat hy daer door meer dan twintig duysent Ducaten vergaedert hadde.

Boven dese Persoonen was'er nog een Bisschop en een groote menigte van rijke Kooplieden op dese Vloote, en *Dom Juan de Guzman de Torres* was'er Admirael van.

De Spaigniaerden dan de vlugt genomen hebbende, liepen de Reviere van *Matanza* op, niet gelovende dat de Hollanders het souden derven waegen haer daar in te volgen, doch als sy nu deselve waeren ingeseylt, ende sy ondervonden dat daar geen diepte genoeg voor haere groote Gallioenen was, deeden sy die aen de Wal stranden.

De Hollanders nemen de silvere Vloote.

Dat gedaen zijnde trocken alle de aensienlijkste Lieden aan Land, ende sy begaeven sig op de vlugt, het beste dat sy konden mede-draeghende, sommige eenige Cabinetten ende andere Valiesen ende Maelen, in dewelcke sy haer beste goedt hadden opgesloten, dog de Hollanders, haer neerstiglijk vervolgt hebbende, schoten dapper met haer Kanon, ende deeden haer alles verlaeten, uytgesondert alleen eenige Kabinetten, welke in het Bosch verborgen wierden, soodaenig dat alle de reste in handen van de Officieren, Soldaeten ende Boots-gesellen van den Kloekmoedigen Houte-been geraeckte.

De Religieus *Frater Hozis* hadde sig in eene Boote begeven, dragende zijn kleyn Kofferken onder zijne kleedinge, hier in hadde hy Goude Kettingen, Diamanten, Peerlen ende andere kostelijke Gesteenten; dog als ses Hollanders in die Boote waeren komen springen, soo naemen sy hem alles wat hy hadde af, soo als zijnen Geselle ons daer nae in de Stadt van *Guatimala* vertelde.

Den Admirael van de-selve wert Onthooft.

Als nu *Don Juan Guxman de Torres* in Spaignien was aengelandt, so deede men hem in de gevanckenisse gaen, alwaer hy voor eenigen tijdt buyten zijne sinnen was, dog weder hersteldt zijnde, wierdt hy daer nae ont-hooft.

Beschrijvinge van *Espagnola*.

Dogh ik moete, voor ik dit Kapittel eyndige, niet vergeten te spreecken, van het vornaemste van alle de Eylanden van die nieuwe Werelt, zijnde dit het geene dat men *Espagnola* noemt, ende de voorige Inwoonders des Lands met den naem van *Haizu* beteekenden; het sugt nog op heden wegens het verlies van meer dan drie Millioenen Menschen, welke de Spaigniaerden, de nieuwe meesters daer van hebben gedoodt.

Dat Eylandt is een van de grootste des Werelds, het heeft vijfthien-hondert mijlen in den omganck, het geniet een gemaetigde lugt, de aerde is'er vrugtbaer, en daer zijn veele Mijnen.

Sijne vrugtbaerheyt ende rijckdom.

Men drijft daer oock groote handel met Ambergrijs, Suycker, Huyden, Gember ende Wasch.

Dit Eylandt behoeft aan dat van *Cuba* nergens in te wijken, dog het overtreft het selve verre in drie saeken; de eerste is de suyverheydt van 't gout dat daer seer sijn ende sonder menginge van eenige Metaelen wert gevonden; de tweede de goetheyt van het Suyker-riet, dat aldaer veel meer dan op andere plaetsen uytlevert; de derde de vrugtbaerheyt van het Aert-rijk, het welcke gemeenlijck hondert fout wederom geeft.

Dese groote vrugtbaerheyt wert door vier Revieren veroorsaeckt, welke groot zijn ende dit Eylandt in vier gedeelten scheyden ende bevogtigen.

Dese vier Revieren spruyten alle uyt een en het selve Gebergte, welcke te midden in het Landt gelegen is; de eerste van deselve wert *Juna* genaemt, ende neemt sijnen loop Oost-waerts; de tweede *Arthinnacus*, ende deselve vloeyt ten Westen; de derde *Jacchus*, die ten Noorden, ende de vierde *Naibus*, die nae het Zuyden streckt.

Over-

Dit Land is soodaenig vervult met Verkens en ook van ander Beestiael, dat alle

alle in de Bossen ende op het Geberghte is wilt geworden, dat de Scheepen welke digte omtrent het selve haeren Cours nemen ende leef-togt van nooden hebben, gemeenlijck op eene onbewoonde plaetse landen, ende met geweer op de Jagt gaende dooden sy daer soo veel wilde Verkens en Ossen als sy van nooden hebben, sonder dat haer yemandt sulcks belet, door dien een groot gedeelte van dat Landt onbewoont is, ende alle de Indianen dood zijn. vloet van Bestiael.

De voornaemste Stadt die men daer op vint is *St. Domingo*, in deselve is een Presidént ende Kamer van Justitie, bestaende uyt ses Raets-heeren ende de andere daer toe noodige Officieren; daer is oock de Setel van een Aert-bisschop, en hoewel deselve soo veel Inkomen niet heeft dan wel de andere, en voor al die van *Lima* ende *Mexico*, soo heeft hy boven haer dog die eere, dat hy Primaet van alle de Indiën is.

Nae *Domingo* volgt *St. Isabella*, *St. Thomas*, *St. Juan*, *Maragna* ende *Porto*, alwaer stercken handel, met de Waeren van het Eylandt wert gedreven.

Op dese wijse hebbe ik nu te Zee en te Lande, de Eylanden ende het vaste Landt, dat de Spaigniaerden in *America* besitten, doorlopen, om te doen sien den staet in dewelcke sich dat gedeelte des Weerelts nu bevint.

Boven de verdeeltheden van dewelcke ik boven hebbe gesprooken, die'er zijn tusschen de Spaigniaerden die in dat Landt gebooren worden, ende die geene die uyt Spaignien ghesonden zijn, zijn'er noch andere, en voor al in *Peru* is een doodelijken haet tusschen de Biscayers ende de Castilliaenen, welke dikmalen dat Land beroert, ende tot aen sijne totale ruine gebragt heeft. Verdeeltheden onder de Spaigniaerden.

Daer zijn vier Aerts-Bisdommen in *America*, te weten *St. Domingo*, *Mexico*, *Lima* ende *Santa Fé*, ende meer dan dertig Bisdommen die daer onder hooren. Aerts-Bisdommen in *America*.

De Bedieninge ende het bewint van saeken soo van Staete als van Justitie, zijn in de handen van twee Onder-Koningen, van dewelke sich de eene te *Lima*, ende de andere te *Mexico* onthout; sy hebben andere Gouverneurs ende Presidenten, die sy *Alcaldes Majores* noemen, onder haer; uytgesondert de Presidenten van *Guatimala* ende *St. Domingo*, welkers magt alsoo absolut is, als die van de Onder-Koningen, hebbende sy Gouverneurs ende mindere Magistraten onder haer, ende sy selve en staen onder niemant dan het Hof ende den Raed van Spaignien. Politique regeeringe van *America*.

HET VI. CAPITTEL.

Den Autheur werd de Reyse naer Manilla *ontraeden. Verdorvenheyd in de Philippijnen. Swaerigheyd om uyt* Manilla *weder te komen. Boosheyd van de Geestelijcke aldaer. Den Autheur wanckelt in sijn eerste voorneemen. Hy openbaert sulck aen een Mede-macker, die het met vreughde verstaet. Beraetslaeginge daer over met een Religieus van* America; *sijn oordeel. Den Autheur neemt met eenige van sijne Mackers voor in* America *te blyven. Een Monick vlugt. Gramschap van* Calvo *daar over. Hy mishandelt de Monicken. Een van die blyven wilden, valt af. Groote Consternatie onder de anderen. Stantvastigheyd des Autheurs werd door de andere gevolght. Beleyd van de Monicken in hare vlugte gehouden. Kleine voor-raed van gelt tot de Reyse.*

Den Autheur verhaeld de reedenen die hem bewoogen om de Philippijnsche Reyse te staecken, en hoe hem sulcks door seeker Religieus, die eerst daer van daen was gekomen, ontraeden wierde, ook beschrijft hy ons de swaerigheden die hy vondt om uyt *Mexico* te geraeken, tegen den wille ende buyten het weten van sijnen Superieur.

NAe dat wy nu een keer ront-omme *America* gedaen, ende het selve in het generael beschreven hebben, soo is mijn voornemen te vertoonen de plaetsen, in dewelke ik gewoont en door dewelcke ick ghereyst hebbe, ende particulierlijck voor oogen te stellen de staet, kragt ende rijckdom van die Provintien, die ten Zuyden van *Mexico* leggen.

Evenwel is mijn principaele voornemen, een yder te doen verwondert staen over de voorsienigheyt Gods, welke my in mijne Reysen verselt heeft en beschermt voor een oneyndig getal van periculen in die verre af-gelegene Landen, in dewelke hy my als een tweede Joseph in Egypten hadde gesonden, en daer weder uyt verlost, als de Bespieders uyt het Landt *Canaän*, hebbende my weder in mijn Vaderland gebragt, om aldaer de rijckdommen van die nieuwe

nieuwe Weereld voor oogen te stellen, ende soodanige saeke, welke, mijns wetens, noyt Engelsman, voor my, gesien heeft, aen de menschen te vertoonen.

Ik bleef in dat vermakelijke Landt-Huys, *St. Jacynthe* genaemt, onder het opsigt van onsen Superieur den Pater *Calvo*, van de Maent van October tot aen die van Februarius daer aen volgende, nevens de andere Religieusen mijne Gesellen, ende uyt het selve kond ik, op mijn gemak, gaen beschouwen, de aenmerkens-waerdige dingen, die om en in *Mexico* zijn.

Terwijlen ik daer bleef, stelde ik groote vlijt te werke om my te doen onderrigten van de gelegentheyd van de Philippijnsche Eylanden, nae de welke ik, op mijn vertrek uyt Spaignien, hadde voorgenoomen te reysen; en tot mijn groot geluk, vondt ik daer seeker Religieus, welke, goede kennisse aen een van mijne Vrienden hebbende, daer van daen eerst was gekomen, hebbende hy in *Manilla* gewoont.

Den Autheur wert de Reyse nae *Manilla* ontraden.

Desen Religieus dan, in plaetse van ons tot die Reyse aen te moedigen, deede alles wat hy konde om ons deselve te ontraden, seggende, dat, soo wy onse saligheyt ende de ruste van onse Zielen lief hadden, wy noyt moesten denken om in die Landen te gaen, in dewelke men niet vont dan stricken om de Zielen onder de magt des Duyvels te vangen, ende dat de gelegentheden om de Menschen tot versoekinge te brengen, daer niet alleen kragtig ende meenigvuldig waren, dog dat sy daer nevens soo dikmalen voor-vielen, dat het swaer viel deselve te ontvlieden.

Verdorventheyd van de Philipijnen.

Dat, soo hy sig niet heymelijk, om sijner Zielen saligheydts halven, hadde weg-gemaekt, hy daer noyt weder van daen soude hebben konnen komen, hebbende hy sig dikmalen op de knyen voor sijne Superieurs neder-geworpen, om verlof om nae Spaignien te mogen keeren te verwerven, sonder sulks oyt te hebben konnen verwerven.

Swaerigheydt om uyt *Manilla* weder te komen.

Wy konden niet veele dingen uyt hem verstaen, ende nog minder de reden van sijn vertreck daer van daen, als alleen dat hy dikmaelen seyde dat de Religieusen die in die Landen woonden Duyvels waren, wanneer sy sig in haer particulier en van de hant af bevonden, ter plaetse daer sy woonden om de Indianen te onderwijsen, hoewel sy in het publijk, en voor hare Superieurs Heyligen scheenen.

Boosheydt van de Geestelijcke aldaer.

Hieromme overlaegen wy met malkanderen in het heymelijk wat ons te doen stonde, 't sy om dat Jaer weder nae Spaignien te keeren, of wel in *America* te verblijven, soo wy nae Spaignien niet konden geraken.

Ons was niet onbewust dat, so onsen Superieur *Calvo* de minste lugt van ons voor-nemen kreeg, en dat hy vernam dat wy te raden waren geworden om niet verder te gaen, hy ons op de straffe des bants beveelen soude hem te volgen, of dat hy ons in het gevangen Huys van eenig Convent soude doen opsluiten, tot de tijd ende wijle toe datmen van *Mexico* soude moeten vertrecken.

Den Autheur wankelt in sijn eerste voor-nemen.

Hoe wel wy het voornemen dat wy hadden van niet nae de Philippijnen

over te vaeren seer geheim hieldden, soo konde ik my dog niet onthouden van het selve aan een van mijne Confidentste Vrienden, zijnde een Religieus uyt Yerlandt van daen ende Frater Thomas van *Leon* ghenaemt, te openbaeren, ick hadde bemerckt dat hy dikmaelen met smerte den arbeyt van het reysen verdroeg, en dat het hem berouwde uyt Spaignien getrocken te zijn.

Soo drae ick hem het voornemen, dat wy om te blyven hadden genomen, hadde doen verstaen, nevens de wijse op de welcke ik sulks daghte aen te leggen, soo betuygde hy een groote vreugde, ende hy beloofde dat hy my noyt verlaeten soude, maer in tegendeel met my gaen waer ik wilde.

Beraetslaging daer over met een Religieus van *America*.

Als nu den tijdt van ons vertreck naederde, ende wy saegen dat wy niet veel van de selve over hadden om ons tot de Reyse vaerdig te maeken, soo adresseerden wy ons onderwijlen aan seecker Religieus van *Mexico*, op dat hy ons in ons voorneemen soude raed geven; wy seyden tot hem, dat wy, so onsen overste *Calvo* ons wilde consent geven om te blijven, seer verheugt souden zijn, soo wy in eenig Convent in *Mexico* ofte daer omtrent, souden mogen blijven, tot dat wy weder gelegentheyt, om nae Spaignien te keeren, souden hebben gevonden.

Dog door dien dit een Criool was, ende van die geene die in dat Land gebooren zijn, so konde hy sig niet onthouden van aanstonts den onversoenlijcken haet, welke sy die uyt Spaignien komen toedragen, te vertoonen.

Sijn oordeel.

Hy seyde ons dan vlack uyt dat de natuerlijcke Spaigniaerden, ende die van sijnen Landt-aart, noyt wel met malkanderen hadden konnen over-een-komen, en dat hy wel wiste dat de Superieurs ons niet dan met groote moeyte souden aannemen; dog dat hy geloofde, dat wy in de Provintie van *Guaxaca* seer wel souden ontfangen worden, in dewelke de helfte van de Religieusen naturelle Spaigniaerden waeren, zijnde de reste Criolen ofte daer in het Landt geboorene; ende dat in allen gevalle, soo het ons in dat Landt niet na onsen sin quaeme te gaen, hy ons verseeckerde dat wy in de Provintie van *Guatimala* seer welkom souden zijn, als alwaar de meeste Religieusen naturelle Spaigniaerden waeren, houdende die geene die daer van daen geboortig sijn seer onder.

Dit seggen mishaegde ons seer als wy overwogen dat wy ten minsten drie hondert mijlen moesten reysen om te *Guatimala* te koomen, dat wy onkundig in de Mexicaensche Taele waeren, en dat wy geen gelt nog Paerden hadden om eene soo lange en verdrietige Reyse aan te vangen.

Dog wy overleydden ook dat de Philippijnen noch veel verder afgelegen waeren, en dat'er gantsch geene hoope was om van daer oyt weder in het Christenrijck te komen, ende het Vaderlandt te besien.

Den Autheur neemt met eeni-

Hier door naemen wy eene resolutie om ons t'eenemael in handen van de Goddelijke voorsienigheydt over te geven, ende die Reyse van drie hondert mijlen, met de weynige middelen die wy by de hant hadden te waegen; ten dien eynde verkogten wy onse Boecken ende eenige Kleederen die wy

wy nog hadden; en hier door kregen wy middel om yder een Paert te koopen.

ge van sijne mackers voor in *America* te blijven.

Dog terwijlen wy ons dus in het heymelijk tot de reyse na *Guatimala* bereydden, soo wierden wy niet weynig ontrust door het geene eene van onse Gesellen om die selve saeke overquam, hebbende hy, buyten ons weten, mede sulks voorgenomen.

Een Monick vlugt.

Desen Religieus was Frater *Pedro Boralho* genaemt, die ons, sonder zijn voornemen aen yemandt van sijne Vrienden te openbaren, heymelijk verliet.

Gramschap van *Calvo* daer over.

Sijne vlugt bragt soo groote gramschap in het herte van onsen Superieur *Calvo*, dat hy, nae dat hy hem aen alle Oorden hadden doen soeken, den onder-Koning ging vinden, ende hem bidden dat hy doch sijne authoriteyt wilde te werk stellen om desen fugitiven Monick weder te bekomen, ende op de plaetse van de Merkt sijne verbots-brieven te doen af-lesen, met dewelke hy alle ende een yder soude bevelen den selve niet te verbergen ofte te huys-vesten, maer hem gevonden hebbende ofte wetende, weder by sijne Superieur te brengen.

Hy vertoonde hem dat niemand moeste huys-vestinge geven ofte debaucheren soodanige Persoonen, welke uyt Spaignien vertrocken waren om het Euangelium in de Philippijnsche Eylanden te gaen Prediken, om dat sy door sijne Catholijke Majesteyt daer wierden gesonden ende op sijne kosten onderhouden, en dat daar door, die Religieusen, welke ten halver wege van voornemen veranderden, en haren Superieur verlieten, gecastijdt moesten worden, door dien sy sijne Majesteyts intentie frustreerden ende daer en boven sijn gelt stalen.

Dese redenen hadden soo veel magt op den Onder-Koning, dat hy aenstonts seekere Ordonnantie deede publiceeren, door dewelke aen alle die geene die wisten waer den voorvlugtigen Religieus *Pedro Boralho* was, ofte wel die hem huys-vesten, geboden wierde sulks aen sijne Hoogheyt te komen aenbrengen, op pœne van gevankenisse van hare Persoonen, ende een boete van vijf-hondert Ducaten voor den Koning, nevens verbot, op deselve boete van eenig Religieus van de Philippijnen ofte daer nae toe gedestineert, te verbergen ofte te huys-vesten, tot de tijdt en wijle toe dat des Konings Scheepen van *Acapulco* moesten vertrecken.

Hy mishandelt de Moniken.

Als *Calvo* dese Ordonnantie hadde, begonden hy ons qualijk te handelen, seyde dat wy Slaven van den Koning waeren, ende aen sijn beleyt onderworpen; dat soo ymant soo stout was van hem te derven verlaten (want hy vreesde dat sy het meest alle souden gedaen hebben) hy deselve met de hulpe des Onder-Konings wel soude weten te vinden, soo wel als *Pedro Boralho*, tot schande ende schaemte soo wel van de eene als van de andere.

Een van die blijven wilden valt af.

Dit seggen bragt groote droefheyt in ons herte, en deede mijnen Geselle Thomas van *Leon* den moet verliesen, soo dat hy, in mijne tegenwoordigheyt, het voornemen van in dat Land te blijven, veranderde, sich niet wil-

willende heymelijck van zijnen Superieur begeven; hy betuyghde evenwel, dat, soo ick by myn voornemen volherdde, hy my getrouw zijn ende niet ontdecken soude; dogh, door dien ick zijne swakheyt gesien hadde, dorste ick my niet meer op hem betrouwen, ende ick veynsde my als of ick nevens hem van dat selve voornemen was.

Groote consternatie onder de andere.

Dit maeckte dat ick my by mijne drie andere vrienden begaf, van dewelcke *Antonio Melende* een was, zijnde hy die geene die my de eerste hadde doen resolveren om uit Spaignien in *Asia* te gaen, ick vonde dat sy seer benauwt waren, ende in groote onseeckerheydt van het geene sy in dese conjuncture souden aenvangen.

Sy overleyden dat wy, als wy ons op de vlught begaven, konden gevangen worden, ende alsoo in heghteniſſe te *Mexico* gebracht, en dan daer op tegens onsen willen nae de Philippijnsche Eylanden af gescheept, het welke ons met schaemte ende confusie moeste overstorten, en verbieden het hooft op te heffen, ende onse vrienden te aenschouwen.

Sy maeckten oock haere reflexie op de Ordonnantie van den Onder-Koningh, ende op de swaerigheydt die'er was om zijne handen te ontkomen, als wel wetende dat hy niet soude naelaeten alle zyne maght in het werck te stellen om ons te soecken ende te vinden.

Aen de andere zyde sloegen sy haere oogen op de kleyne achtinge die *Calvo* voor haer hadde, dat hy haer als slaeven ende voor vlughtige weghloopers handelde, en dat hy haer als soodaenige op de volle merckt bekent maeckte, ende eyndelijck de slavernye ende de ellende tot dewelcke sy, in de Philippijnsche Eylanden gekomen zynde, souden vervallen.

Doch onder alle dese quellingen hadden wy eenen troost, te weten, dat men ons verseeckert hadde dat'et *Pedro Boralho* ontkomen was, en datmen hem frisch en wel dispooſt op den wegh nae *Guatimala* hadde gesien, soodaenigh dat wy hoopten ons'er, soo wel als hy, door te redden.

Stantvastigheyt des Autheurs wert door de andere gevolght.

Dit maeckte dat ick haer rondt uyt seyde, dat ick voor-genomen hadde te blijven, al sou het dan alleen zyn, om, of na Spaignien te trecken, of nae *Guatimala* te gaen.

Sy betuighden alle groote vreughde, siende my van soodaenige resolutie, en verseeckerden my dat sy met my het waegen ende een en het selve gevaer loopen wilden.

Soodaenig dat wy besloten yder een Paerdt in *Mexico* gereet te houden, en dat wy den avont voor den dag, op dewelcke ons gesel-schap nae *Acapulco* vertrecken moeste, twee aen twee, van het Huys *St. Jacynthe* souden afgaen, om te *Mexico*, ter plaetse daer onse Paerden souden zyn, te komen, ende dat wy daar op uyt de Stadt souden trecken ende den geheelen naght voort-reysen, doende het selve twee a drie daegen nae den anderen, nemende des daeghs onse ruste, tot dat wy dertigh a veertigh mylen van de Stadt van *Mexico* souden gekomen zyn.

Want wy beelden ons selve in, dat *Calvo*, als hy soude ontwaeckt wesen, ende

ende ons niet vinden, de Reyse van de reste van sijn Geselschap niet soude willen staecken, om ons te doen soecken; en dat als hy sulks al deede, het selve maer een dag a twee soude dueren, nae dat hy ons door de Stadt van *Mexico* soude hebben doen opsoeken soo wel als op de naeste weegen, alwaer wy versteekert waren dat hy ons niet vinden soude, ofte eenige tydinge van ons verneemen, om dat wy voorgenomen hadden niet langs de groote wegen noch de gewoonlijke paeden te reysen, voor al in die twee alder-eerste nachten naer ons vertrek uyt de Stadt van *Mexico*.

Beleyt van de Monicken in hare vlught gehouden.

Dit besluit wierdt alsoo wel belegt ende ter executie gestelt als het genomen was: hoewel men reden hadde, van te vreesen dat het mogte ontdekt worden, door dien het aen vier persoonen bekent was; ook mogtmen met recht apprehenderen de swaerigheyt die wy souden ontmoeten, in het doen van een Reyse van drie-hondert mijlen, met het weinige gelt dat wy hadden, en van het welke evenwel vier Menschen ende Peerden eeten ende leven moesten.

Want wy maekten een gemeene Beurse, nae dat wy onse Paerden gekogt hadden, wy gaven die aen een uyt het Geselschap te bewaren, en wy bevonden dat wy in alles niet meer als twintig Ducaeten hadden, het welke in een Landt soo ryck als dat, niet meer is dan twintig Schellingen in Engelandt, ofte vier Rijksdaelders in Vrankrijk.

Kleyne voorraet van gelt tot de Reyse.

Soodanig dat, hoewel die naeuwlijks konden strecken om onse Peerden eenige dagen te voeden, soo lieten wy des niet te min, niet nae te vertrecken, onse hoope ende vertrouwen meer op de Goddelijke voorsienigheydt, dan op de menschelijke middelen stellende.

Wy maeken mede onse reeckeninge, dat wy, als wy veertig mijlen weegs souden gereyst hebben, ende soo verre aen de andere zyde van *Mexico* zyn gekomen, wy in plaetse van twintig Ducaten meer dan veertig souden hebben, om dat wy in de Conventen van de Religieusen, die ons niet kenden, souden gaen logeeren, of wel by de rijcke Spaensche Pachters, die ons niet alleen tracteeren souden; maer oock selve op ons vertrek ons eenig gelt geven, om ons een dag a twee te voeden.

Siet dan hier, beminde Leeser, met hoe weynig uytterlijke middelen ende op hoe losse voet wy het dorsten wagen, in een vreemt, en voor ons onbekent Lant, in het welke wy selve de Taele van den Lant-aert niet verstonden, van ons Geselschap af te scheyden, by het welke wy den overvloet van alles hadden, ende dat om ons te werpen in de armen des geluks, alleen in hoope van des te beter het Vaderlandt te konnen weder aenschouwen, ende om de gelegentheden van sondigen, welke men ons gesegt hadde in de Manilla'es, soo meenigvuldig te zijn, te ontgaen; hier door is het, dat ik geloove, dat de Goede God geliefde onsen weg voorspoedig te maeken, ende ons deselve veel ligter te doen vallen, dan wy in den beginne hadden derven hoopen, soo als by het vervolg sal blyken.

HET VII. CAPITTEL.

Voorsorge van den Onder-Koningh ende van Calvo. *Doch te vergeefs aengewent. Sy raecken uyt* Mexico. *Valeye van* Atlico. *Haere vrughtbaerheydt. Goedt onthael op den wegh genooten. Sy beginnen by daege te reysen. Valeye van* St. Paulus. *Dubbelden Ooghst in deselve. Rycke Boeren. Geluckige ontmoetinge. Praght van een Landt-Paghter. Syne mildaedigheydt.* Tasco. Chautla. Zumpango. *Geberghte van* Misteque. *Kostelycke Kercken ten platten Lande. Vrughtbaerheidt van het selve. Gout-mynen. Silver-mynen. Yser-mynen.*

Voor-sorge van den Onder Koning ende van *Calvo*.

HEt geene waer wy het meeste voor bekommert waren, was hoe wy best uyt de Stadt van *Mexico* souden geraecken; want men hadde ons gewaerschouwt, dat den Onder-Koning, aen *Calvo*, wagters, om de wegen by dag ende nagt te besetten hadde toegestaen, hebbende aen deselve belast de groote wegen te bewaeken tot die tydt toe dat wy nae *Acapulca* souden zyn vertrocken.

Doch te vergeefs gestelt.

Doch wy vonden, niettegenstaende de laest gemelde Ordonnantie van den Onder-Koningh, en dese Waghters, een seer goedt ende getrouw Vriendt, welke sijn dienst aenboot, om ons uyt *Mexico* te brengen, en dat door een weg op dewelke wy gantsch geene reden hadden, om die geene, welke waekten, te vreesen.

Sy raecken uyt *Mexico*.

Soodanig dat wy met die Vriendt, ende met een Landt-kaerte, die wy hadden mede-genomen, om ons voor Gidse te dienen, als ons dese gemelte Vriend soude verlaten hebben, met vreugde des avonts ten tien ueren uyt *Mexico* vertrocken, zijnde het doen omtrent in het midden van Februario, en wy, hebbende niet een Mensch omtrent de Voor-stadt van *Guadalupa* gevonden (want die weg naemen wy expresselijk, hoewel die regt van *Guatimala* af-leyt, door de vreese die wy hadden dat wy op den regten weg de Wagters souden ontmoeten) marcheerden den geheelen nagt geduerende tot aen den Morgen-stont, als wanneer wy aen een kleyn Vlek van Indianen quaemen; in het selve begonden wy ons kleyn Capitael aen te tasten, doende een Kalkhoen ende een Capuyn aendisschen, om met onsen Leydtsman, voor zyn vertrek nae *Mexico*, te ontbijten.

Valeye van

Wy namen ons af-scheyd van hem na dat wy ontbeten hadden, ende wy begaven ons te ruste om in staet te wesen tegens den volgenden nagt weder te

te konnen marcheeren, ende door het Landt nae *Atlixco* te trecken, het welcke in eene Valeye, van omtrent seven mylen in de rondte, legt, die oock daarom de Valeye van *Atlixco* genaemt wert, zijnde in die Landen seer vermaert, ter oorsaecke van de groote meenigte van Koorn die daer jaerlycks versaemelt ende in-ge-oogst wert, waer van de Stadt van *Mexico*, nevens alle de omleggende, haere principaele substentie trecken. *Atlixco.* Haere vruchtbaerheid.

Daer zyn oock in die Valeye veele rycke Vlecken die door Spaigniaerden ende Indiaenen bewoont werden, doch wy derfden in deselve niet komen, ende wy trocken van den grooten ende gemeenen wegh af, van wegh gede eene Hoeve op d'andere, op dewelcke wy seer wel ontfangen wierden van de rycke Paghters ende Boeren, die sich geluckig achteden te zyn, om dat sy ons in haere Huysen saegen, ende om dat sy met onsen omganck ende conversatie vereert wierden. Goet ontnoten. hael op den

Op dese plaetse begonden wy alle onse vreese achter den rugge te stellen, tot soo verre dat wy voornamen niet meer by duyster als Naght-uylen te reysen, maer onse reyse by daege voort te setten, om des te beter de vermaeckelyckheden van die Valeye te konnen genieten ende bemercken, soo wel als van andere Plaetsen die wy noch passeeren moesten, altoos dwarsch door het Land treckende. Sy begin- nen by dage te reysen.

Van dese Valeye van *Atlixco* quaemen wy in eene andere, de Valeye van St. Paulus genaemt, die hoewel sy niet soo groot, doch evenwel veel ryckder is, om datmen daar jaerlycks tweemaelen ooghst. Valeye van St. Paulus.

Sy saeyen het Koorn voor de eerstemael in de gewoonlijcke Regen-tijden, ende voor de tweedemael in de Somer, soo dra het eerste Koorn in de Schueren is gebragt ende de Regen-saisoenen gepasseert zijn; sy bedienen sich aerdiglijck, om haer Koorn te bevoghtigen, van de Beeckjens die van het gebergte, 't welcke dese Valeye omringht, komen af-rollen, maeckende kleyne Slootjens, door dewelcke sy het water op haere Ackers leyden, oock weten sy deselve, als het haer gelieft, te stoppen. Dubbelden Ooghst in deselve.

Daer zyn veele van die Paghters, welcke, hoewel sy niet doen dan haere Landen te bebouwen, evenwel voor soo rijck gehouden worden, dat sy de waerdye van dertigh jae veertigh ende meer duysent Ducaten besitten. RyckeBoeren.

Het geluck wilde dat wy in eene van die Plaetsen een Paghter vonden, welcke geboortig was van eene en deselve Plaetse met myn Vriendt *Antonio Melendez*; zynde sy beyde van *Segovia* van daen, welcke ons om synent halven drie dagen in sijn Huys behielt, ende seer loffelijck onthaelde ende tracteerde. Geluckige ontmoeting.

Men dischte op syne Taeffel, even als op die van een Persoon van groote qualiteyt, niet dan in silver aen. Hy spaerde niets om ons wel te doen, doende ons niet alleen de uytgelesentste ende delicaetste spijsen die hy vinden konde aen reghten, maer selve deede hy onse Kamers parfumeren, ende gaf ons, door syne Dochters, het vermaeck van de Musijcq, welcke sy genoegsaem verstonden, en dat soo dickmaelen wy aeten. Praght van een Paghter.

Als *Antonio Melendez* hem ons voornemen van nae *Guatimala* te gaen hadde bekent gemaeckt, soo gaf hy ons alle de noodige onderrigtingen; om ons nae te regeeren, tot dat wy ter plaetse, daer wy niet te vreesen hadden, souden zijn gekomen.

Syne miltdadigheyt.

Te deser plaetse was het dat wy de bysondere voorsienigheydt Godes begonden te bemercken, welcke ons soo geluckiglyk in het Huys van dien Vriendt gebragt hadde, ons, segge ick, die vremdelingen in dat Landt waeren, want hy gaf ons, op ons vertrek, niet alleen een Gidse ofte weg wyser, maer hy schonk ons noch twintig Ducaeten, om ons op de Reyse van te bedienen.

Tasco.

Van dese Valeye trocken wy na *Tasco*, in een halven Cirkel ront treckende, aldaer zyn omtrent vyf-hondert Inwoonders, welke met hare naburen, en de verre af-gelegene Landen, grooten handel in Catoen dryven.

In dese plaetse ontmoetten wy een Spaensch Religieus, van de Ordre van St. Franciscus, welke, hebbende verstaen, dat wy uyt Spaignien gekomen waren, ons met veele genegentheydt onthaelde, princelijk tracteerde, en beleefdelijk af-scheydt gaf.

Chautla.

Daer van daen vertreckende, quaemen wy op de weg van *Guaxaca* ende arriveerden te *Chautla*, het welke ook seer veel Catoen uyt-leverdt, maer wy vonden daer niemandt die ons regaleerde, daeromme spraken wy onse beurse aen.

Zumpango.

Nae dese plaetse komtmen in een Stadt *Zumpango* genaemt, in deselve zyn ten minsten aght-hondert Inwoonders, soo Spaigniaerden als Indiaenen, sy zyn voor een groot gedeelte seer rijk; de voornaemste Waeren die men daer vindt zyn Catoen, Suyker en Cochenille.

Gebergte van *Misteque.*

Dog aen geene zyde van die Stadt vintmen het Gebergte van *Misteque* op het welke veele groote ende rijcke Indiaensche Vlecken leggen, welkers Inwoonders grooten handel met Zijde drijven, vallende aldaer de beste van alle die quartieren, ook is'er veel wasch ende honig.

Veele van die Indiaenen handelen op *Mexico* en op de omleggende plaetsen, men siet'er die met dertig a veertig Muyl-Esels langs het Landt gaen handelen, welke men aght, dat tien, twaelf jae vijftien-duisent Ducaten rijk zyn, het welke veel is voor een Indiaen die onder de Spaigniaerden woondt, als dewelke geloven dat alle de rykdommen van *America* haer toekomen, ende dat alle de Indiaenen hare slaven zyn.

Kostelijcke Kerken ten platten Lande.

Wy vernaemen niet aenmerkelijks tusschen dit Gebergte van *Misteque* ende *Guaxaca*, als eenige Vlecken van twee a drie hondert Inwoonders, in dewelke verscheyde wel-gebouwde Kerken zijn, verciert met silvere Lampen ende Kandelaers, ende met rijke Kroonen op de Beelden der Heyligen, de reste van het Kerk-cieraet zynde nae proportie.

Vruchtbaerheyd van het selve.

Doch wy bemerkten op den gantschen weg, dat het Land uytnemende vrugtbaer was; ende overvloeijende van Spaensche Tarwe, soo wel als van *Maiz* ofte Indiaensche weyt, ende datmen daer een groote meenigte van Suy-

Suyker, Catoen ende Honig vont, ook op verscheydene plaetsen hier ende daer Cochenille, Palmiten ende verscheydene andere soorten van vrugtdragende Boomen, doch boven al een groote meenigte van Bestiael, van het welke men de Huyden bereyt, welke een van de voornaemste Koopmanschappen uyt maecken, die men van daer nae Spaignien, ende dan verder in *Europa* vervoert.

Sommige seggen datmen voortijdts veel gout omtrent *Misteque* vont, en dat de Indiaenen het selve in groote meenigte hadden, maer dat sy de Mynen van het selve nu niet willen ontdecken, uyt vreese van door de Spaigniaerden geruineert, ende in een en deselve staet, nevens hare Nabueren, gebragt te worden. Goudtmynen.

Men segt ook dat'er Silver-mynen zyn, hoewel de Spaigniaerden, tot op desen hedigen dag, deselve niet hebben konnen ontdecken. Silvermynen.

Men vint'er veele Yser-mynen, doch de Spaigniaerden willen de moeyte niet doen van die te be-arbeyden, om dat sy het selve genoeg uyt Spaignien, en dat noch veel beeter koop, krygen konnen. Yser-mynen.

HET VIII. CAPITTEL.

Komste te Guaxaca. *Gelegentheydt van die Plaetse. Soberen toestant van alle Steden in* America. *Regeeringe van* Guaxaca. *Overvloed van vleesch. Schoone Paerden, en Confitueren. Schoone Kercke der Jacobynen te* Guaxaca. *Chocolate ende* Atolla. *Hoe de* Atolla *gemaeckt werdt. Waer in de ryckdommen van* Guaxaca *bestaen. Sloffigheit ende securiteyt der Spaigniaerden. Schoone gelegentheydt ende overvloedt van* Guaxaca. *Haet van de Criolen tegens de Spaensche. Aenmerckelycke voorbeelden daer van. Alle de Religieusen in* America *verbreecken haere Gelofte van Armoede.*

VAn daer quamen wy te *Guaxaca*, waer ter plaetse den Setel van de Bisschop is; dese Stadt hoewel niet van de grootste, is niet te min schoon ende vermaekelyk te aenschouwen.

De Stadt dan is sestig mylen van *Mexico* gelegen, in een seer aengename vlackte, die door den Koning van Spaignien aen *Cortez* geschonken wierde, waer over hy den naem van *Marquis del Valle* aen-nam, welke sijn Naekomelingen noch voeren.

Sobere toeſtandt van alle de Steden in *America*.

Deſe Stadt even als alle de andere van *America*, uytgeſondert de Zee Steden, is gantſch open, ſonder Bol-wercken, ſonder Caſteel, Geſchut ofte Amunitie van Oorlogh, om deſelve te beſchermen.

Regeeringe van *Guaxaca*.

Daer in mogen ten hoogſten omtrent twee-duyſent Inwoonders zyn; de Stadt wert door een Spaenſch Gouverneur geregeert, welcke *Alcalde Major* genaemt wert, ſijne maght ſtreckt ſigh verre aen geene zijde deſe Valeye tot aen *Nixapa* toe, jae ſelve dighte by *Tecoantepeque*, welcke een Stadt is die op de Zuyd-Zee leght.

Deſe Valeye heeft vyftien mylen in de lenghte ende tien in de breedte, ſy werdt door een ſchoone Reviere, ende die ſeer Viſch-rijck is, bevogtight.

Overvloet van Vleeſch.

Men vint daer een groote meenigte van Schapen ende van ander Beſtiael, hier door leveren ſy veele Wolle aen de Laecken-bereyders van *Puebla de los Angelos*, Huyden aen de Spaenſche Koop-lieden, en Vleeſch aen de Stadt van *Guaxaca*, ſoo wel als aen alle de andere omleggende Plaetſen, welke uytnemende rijck zyn, ende veele Conventen van Religieuſen onderhouden, hebbende oock veele Kercken met praghtige Ciraeden.

Schoone Peerden.

Doch dat daer-en-boven de Valeye van *Guaxaca* beroemt maeckt, zyn de goede Peerden welcke men daer aen-queeckt, en die voor de beſte van dat gantſche Landt gehouden werden, werdende deſelve ſeer geſoght ende diere verkoght.

En Confituren.

Daer zyn oock eenige Hoeven op dewelcke men de Suycker teelt, en door dien daer uitnemende vrughten waſſen, ſoo houtmen dat de Confitueren van *Guaxaca* de beſte van geheel *America* zyn, en datmen nergens ſoo goede vint.

Schoone Kercke der Jacobynen in *Guaxaca*.

In die Stad zyn ſes Conventen van Religieuſen ſo Mannen als Vrouwen, welke alle zeer rijck zyn, doch dat van de Ordre van St. Dominicus overtreft hier in alle de andere, want men meent dat het Treſoor ofte de Schat-kamer daer van ten minſten twee a drie Millioenen waerdig is, ook is het timmer ende het metſel-werck van haere Kercke ſchoonder ende beter, dan eenigh ander in gantſch dat Landt, en de van ſteen gebouwde mueren zyn ſoo breet, dat ick ſagh, wanneer ick daer was, en doe de laetſte handt aen het werck geleght wierde, dat de gelaedene Karren met haeren laſt van ſteenen ende andere bouw-ſtoffen, daer gemackelyck over-reedden.

Daer zijn ook twee Conventen van Religieuſe Dochters, welke door geheel dat Landt vermaert zyn, wegens de kenniſſe die ſy hebben, in het maecken van de twee ſoorten van dranck, welke men in dat Landt gebruykt.

Chocolate en *Atolla*.

De eene hier van is de *Chocolate* van de welke ik hier nae ſal ſpreeken, ende de andere de *Atolla*, welke wel wat nae de Amandel-melk gelyckt, die men in *Europa* maeckt, dogh ſy is veel dicker.

Hoe de *Atolla* gemaekt wert.

Men maekt die van het ſap van de *Maiz* ofte het Indiaenſche Koorn, datmen, als het nog groen was ende teder is, daer uyt parſt; men kruydt het met Speceryen ende mengt het met Muſcus ende Suyker, ſoodaenig dat die niet

niet alleen een aengenaeme reuke krijght, maer oock seer voetsaem wert ende de maege versterkt.

Het en is geen drank welcke men vervoeren kan, want men moet deselve drincken ter plaetse daer die gemaeckt is, doch wat de andere, te weten de *Chocolate* belangt, men doet die in Dooseu, en men sent deselve niet alleen nae *Mexico* ende de omleggende Plaetsen, maer oock voertmen jaerlijks een groote quantiteyt van deselve nae Spaignien.

Het geene *Guaxaca* rijk maeckt is de veyligheid met dewelcke men de Koopmanschappen van daer nae *St Juan d'Ulhua* kan voeren, ende weder van *St. Juan d'Ulhua* nae die Stadt, en dat langs de groote Reviere van *Alvarado*, die daer digte voorby stroomt, want hoewel de barquen niet tot aen *Guaxaca* toe komen konnen, soo vaeren sy op tot aen de *Zapetecas* ende *St. Alphonso* toe, dat niet verre van *Guaxaca* gelegen is. Waer in den rijckdom van *Guaxaca* bestaet.

Men heeft, als men hier ter plaetse komt, reden, om sig te verwonderen over de sloffigheyt van de Spaigniaerden, door dien sy langs dese Reviere, welke tot in het harte van het Landt toe door-dringt, noch niet eenig Casteel ofte sterkte hebben laeten bouwen, of ten minsten niet eenige Redoute met Geschut voorsien, en dat alleen om dat de groote Schepen soo hoog niet konnen op-varen; even als of men geene Roey-barquen ofte Fregatten konde doen maecken, gelijk als die geene zyn, van dewelke sy sig op de Reviere bedienen, ende haer daer mede be-oorlogen. Sloffigheyt ende securiteyt der Spaigniaerden.

Doch om niet meer van *Guaxaca* te spreeken, sal ick alleen seggen dat die Stadt een seer gemaetigde lugt geniet, dat'er een soo groote overvloed van alle de tot het leven noodige saecken, en dat sy soo wonder wel tusschen de Noord ende de Zuyd-Zee'en in leght, hebbende aen de eene zijde *St. Juan D'Ulhua*, ende aen de andere *Tecoantepeque*, het welke een kleyne, doch ongesterkte Haeven is, dat'er geen plaets in geheel *America* gevonden werdt, in dewelke ik my liever met ter woon hadde willen ter neder setten als die Stadt; ook soude ik getragt hebben sulks te doen, by aldien ik, soo als ik daer was, niet vernomen hadde, dat de Criolische Religieusen aldaer ten soo grooten getaele zijn, ende so grooten af-keer tegens die geene die uyt Spaignien komen zijn hebbende, als te *Mexico*. Schoone gelegentheyt ende overvloet van leefftoght in *Guaxaca*.

So als wy daer waren deeden sy den haet, die sy tegens alle de Spaigniaerden dragen, blyken, mishandelende een seer out ende Eerwaerdig Religieus welke Doctor in de Theologie was, en die in zijn leven, door zijne kennisse ende geleertheid als voor een Oracul van dat Landt was gehouden geweest. Haet van de Criolen tegens de Spaensche.

Dese goede oude Man stierf soo als wy in de Stadt waren, ende om dat sy, terwijlen hy leefde, zijne reputatie niet hadden konnen krenken, soo soghten sy nae zyne doodt, door zyne geheele Celle, om te sien, of sy niet yets souden konnen vinden, dat haer eenigen schijn soude konnen geven, om hem swart te maeken.

Sy vonden een Coffer in het welke eenig gelt was, dat hy in zyn leven aen sijnen Superieur niet hadde aengegeven, het welke sy een misdaet, die de ver- Aenmerckelijck

ban-

Voorbeelt daer van.

banninge waerdig was, aghten te zijn, als hebbende hy gelt in eygendom beſeten, en alſoo de gelofte van armoede geſchonden, ſoodanig dat ſy overal verbreydden, dat hy ge-excommuniceert geſtorven was, ende dat hy in de geweydde aerde in de Kerke ofte in het Convent niet mogte begraven worden, tot ſoo verre, dat deſen armen Theologant, met alle ſijne reputatie, in een graf, dat ſy in haren Tuyn maekten, begraeven wierde.

Alle Religieuſen in *America* verbreecken hare gelofte van armoede.

Deſe daedt verweckte veel gerughte in de Stadt, en door het gantſche Lant, en gaf ergerniſſe aen veele Perſoonen, ſy verſchoonden ſig, ſeggende dat hy verbannen was, dog het was in der waerheyt om dat hy uyt Spaignien gekomen zijnde, ſy den haet, die ſy hem in zyn leven hadden toegedragen, nae zyne doodt wilden voldoen.

Want ſy konden het inder waerheyt niet doen om het verbreeken van ſijne gelofte van armoede, welke hy mogelijk geduerende ſijn leven ſoude mogen geſchonden hebben, door dien men dat aen haer alle ſoude hebben konnen reprocheren, zijnde het ſeeker, ſoo als wy met onſe oogen hebben geſien, dat alle de Religieuſen van *Ameria*, de eene min, de andere meer, daer aen ſchuldig zyn.

Soodanig dat men tot die Religieuſen wel hadden konnen ſeggen, het geene onſe HEERE tot de Joden, welke hem de Vrouwe in Overſpel gevat, toe-braghten, ſeyde: *Dat die geene, die van u ſonder ſchult is, de eerſte ſteen werpe.*

Dit maeckte dan niet alleen dat ons de aenſtaende Reyſe minder moeijelijck viel, ende dat wy die met des te meer moet, couragie ende luſt aenvingen, maer ook dat wy GODT dankten van de Philippijnſche Reyſe ontkomen te zyn, want daer niet van daen konnende komen, ſouden wy voor al ons leven, in die onruſt hebben moeten blyven, daer wy, uyt *America*, als het al ten quaetſten gink, altoos in Spaignien konden geraeken.

HET

HET IX. CAPITTEL.

Vertreck van Guaxaca *nae* Chiapa. *Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reysende Monicken ende andere Religieusen. Proeven daer van te* Antequera. *Wert in de kleyne vlecken niet onderhouden.* Nixapa. *Rycke Monicken aldaer. Vrughtbaerheydt van die Plaetse.* Aquatulco *ende* Capalita. Sandias. Tecoantepeque. *Gelegentheydt daer van. Havenen op de Zuyd-Zee. Overvloedige Visscherye. Woestyne. Kraght des wints. Wilde Paerden. Den Autheur dwaelt in de Woestyne van syn Geselschap, en vint sich gedwongen daer in te vernaghten. Vremt gerughte aldaer gehoort. Des Autheurs vreese daer over, verdwynt met het gerughte. Den Autheur komt by seecker Indiaen, ende eyndelyck by syne Gesellen. Oorsaecke van het gerughte door hem gehoort. Gevaerlyke passagie. Deliberatie wegens het nemen van den wegh, besluit daer over. Goet onthael te* Sanatepeque.

DEse daet van dewelke wy Oog-getuygen waeren, nevens het geene wy te vooren al verstaen hadden van de twisten ende onluysten die'er tusschen haer waeren, veroorsaeckten dat wy dese plaetse niet bequaem oordeelden om daer te blyven.

Drie dagen nae dit voorval vertrocken wy uyt *Guaxaca* om na *Chiapa* dat hondert mylen aen geene syde legt, te gaen; eer wy hier van daen Reysden verstonden wy dat in dat Landt in het meeste gedeelte van de Vlecken, welke op den weg die wy houden moesten gelegen zyn, de Indianen van den Presidént te *Guaxaca*, ordre hadden, om leef-toght ende Paerden van plaetse tot plaetse te verschaffen, aen de Religieusen die geen gelt hebben, mits dat deselve alleen in het Register van des Dorps Griffie souden schryven het geene sy aldaer verteert hadden, ende niet meer dan vier-en-twintig ueren op eene plaetse verblyven.

Vertreck van *Guaxaca* nae *Chiapa*.

Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reysende.

Op het eynde van het jaer zyn de Indianen gehouden dat Register aen de Spaensche Magistraet, onder dewelke sy staen, te brengen, welke het selve gesien, ende alle de verteeringe, die daer in aengeteekent is, geapprobeert hebbende, so werden deselve in betalinge gevalideert in de schattingen

Monicken ende andere Religieusen.

van de Stadt ofte het Dorp, daer deselve gevallen zyn; sommige Plaetsen laeten jaerlijcks een seeker getal van gemeten Landts met Tarwe ofte *Mais* besaeyen, en de Penningen die daer van komen, employeren sy tot het betaelen van die verteeringen, om met de Spaensche Magistraet niet te doen te hebben, ende deselve daer in niet te kennen.

Proeven daer van te *Antequera*.

Dese Charitative Assistentien gaven ons reden om te hoopen dat wy onse lange Reyse souden konnen voltrecken, selve met meer faciliteyt als tot noch toe.

Wy setten dan onse Reyse met groote vreugde voort, ende de eerste Plaetse in dewelke wy quamen was *Antequera*, een Stadt ofte groot Vlek der Indianen, in het selve begonden wy de eerste Proeven van die Charitable Ordre te ontfangen.

Wy seyden aldaer stoutelijk datmen ons eten, drinken en andere nodige dingen brengen soude, ende des anderen daegs als wy wilden vertrecken, ende het tyd was om onse verteeringe te betalen, soo deeden wy het Stads-Register by ons brengen; ende wy teeckenden in het selve aen alle het geene dat wy verteert hadden; daer op vertrocken wy om onsen weg te vervolgen, lovende ende prysende de wysheyt ende liefde van die Overigheden welke soo goede ordre voor de Reysigers, en voor al voor soodanige, welke, even als wy, niet seer met gelt beladen waren, hadden gestelt.

Wert in de kleyne Vlecken niet onderhouden.

Wy quamen evenwel in eenige kleyne Vlecken, in dewelke wy de Indianen niet gedisponeert vonden om ons deselve liefde te bewysen, sich verschoonende op hare armoede, welke haer niet toeliet vier Menschen en vier Paerden de kost te geven; hier door was het, dat wy somwylen gedwongen waren onse dag-reysen langer te maken, om alsoo aen eenige goede Stadt ofte groot Vlek te geraeken.

Nixapa.

Deselve weg vervolgende soo komtmen van *Antequera* te *Nixapa*, alwaer ten minsten acht hondert soo Spaensche als Indiaensche Inwoonders zyn, dese Plaets is op den Oever van eene Reviere gebouwt, welke, soo men ons seyde, een tak ofte arm van die van *Alvarado* was, het welke, soo boven gesien is, de grootste daer te Lande is.

Rycke Monicken aldaer.

In dese Stadt is een seer rijk Klooster van de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus; in het selve wierden wy seer wel onthaelt; men siet daer een Beelt van de Maget, het welke sy seggen dat Miraculen soude gedaen hebben, soo dat men tot het selve uyt devotie van veele plaetsen komt, daer door zyn'er ook veele silvere Lampen en andere rykdommen.

Men acht dese Plaetse voor een van de welvarenste van het geheele Lant van *Guaxaca*, door dien'er veel Indigo, Suyker ende Cochenille valt.

Vrugtbaerheydt van die Plaetse.

Daer zyn ook veele Boomen welke de *Cacao* en de *Achiotte*, waer van men de *Chocolate* maeckt, dragen, dit is een Koopmanschap met dewelke men grooten handel in dat Landt dryft, hoewel de Hollanders en de Engelsche, wanneer sy een Schip, dat daer mede geladen is, nemen, deselve niet veel achten, als onkundig zynde van de kragt die sy heeft om de mage te versterken.

Van

Van daer quamen wy te *Aquatulco* en te *Capalita*, het welke mede twee redelyk groote Steden zyn; sy leggen in een vlack Landt, het welke met Schapen en ander Beestiael vervult is, daer zyn ook veel uytnemende schoone vrugten, bysonderlyck van die geene welke men *Pinas* ofte *Annanas* noemt, ende *Sandias*, welke soo groot als Water-meloenen zyn, oock smelten sy als sneeuw in de mont, en sy dienen om den grooten dorst, die 'er door de swaere hette is, te verslaen, want het is een laegh ende moerassigh Landt, zynde dighte by de Zuydt-Zee gelegen. *Aquatulco en Capalita.* *Sandias.*

De aensienlykste Stadt nae *Capalina* is die van *Tecoantepeque*, dit is een Zee-stadt op den Oever van de Zuyd-Zee gebouwt; men heeft daer een goede Haven tot berginge van de kleyne Scheepen, gelijck als die geene sijn die van dese Plaetse op *Acapulco*, *Mexico*, *Realeyo*, *Guatimala*, ende somwylen op *Pannama*, handelen: De Scheepen die van *Peru* nae *Acapulco* vaeren, werpen aldaer dickmaelen het Ancker, als sy door contrarie wint belopen werden. *Tecoantepeque.*

Dese Haven is gantsch niet versterkt, soodanig dat, soo de Engelsche ofte Hollantsche Scheepen daer wilden landen, sy daer geheel geen tegenstant souden vinden, maer een opene Reede, van dewelcke sy het geheele Land souden konnen af-loopen. Gelegentheyd daer van.

Langs de geheele Kuste van de Zuyd-Zee van *Acapulco* af tot aen *Pannama* toe, welke meer dan ses hondert en vyftig mylen van den anderen zyn gelegen, vintmen geene Havens, als dese van *Tecoantepeque* voor de Stadt van *Guaxaca*, die van *La Trinidad* voor *Guatimala*, *Realeyo* voor *Nicaragua* en de *Golphe de Salinas* voor de kleyne Scheepen die nae *Costa Rica* ofte de rijcke Kuste gaen, dese zyn alle ontbloot van Geschut, ende leggen open voor alle de Natien, welke om sich te verryken, de Weerelt souden willen om-vaeren. Haevenen op de Zuid-Zee.

Daer is in dit geheele Landt geen bequamer nochte overvloediger Visscherye, als omtrent dese Haven van *Tecoantepeque*, selfs ontmoeten wy dickmaels op den weg van tagtig tot hondert Muyl-Efels alle met gesouten Visch voor *Guaxáca*, *Puebla de los Angelos* ende *Mexico* geladen. Overvloedige Visscherye.

Daer zyn ryke Koopliéden welke op *México*, *Peru* en de Philippynen handelen, op welke plaetsen sy hare kleyne Scheepen van de eene Haven in de andere senden, welke dan daer nae wederom keeren, rykelyk geladen zynde met de Koopmanschappen, welke in alle de Provintien, die ten Oosten ende ten Zuyden gelegen zyn, vallen.

Van dese Plaetse af tot aen *Guatimala* toe, is de weg glad en effen, te weten langs de Kuste van de Zuyd-Zee en dwarsch door de Provintien van *Zoconuzo* en *Zuchutepeque*; dog om dat wy na *Chiapa* wilden gaen, soo namen wy onsen weg aen geene zyde het hooge gebergte van *Quelenes*, treckende van *Tecoantepeque* op *Estepeque*, en van-daer, door eene Woestijne, die twee dag-reysen groot is, in dewelke wy eenen nagt by eene Fonteyne moesten overbrengen, en in het vlacke velt onder den blaeuwen Hemel slaepen Woestyne.

pen, men sag daer noch Dorpen noch Huysen, uytgesondert alleen eenige Hutten, die men voor die geene, welke daer reysen, gemaeckt heeft.

Kragt des wints.

Dese vlackte legt aen de zyde van de Zee soodanig open, dat de windt die daer van daen komt, soodanig door-blaest, dat de Reysigers sig naeuwlyks van haere Muylen en Paerden konnen bedienen; ende de reden waerom daer niemant woont, is, om dat de wint door zyne kragt de Huysen om veer werpt, ende dat de minste brandt die'er ontstaet deselve in een oogenblick in asse verkeert

Wilde Paerden.

Dit belet evenwel niet, dat dese Woestyne niet vol Bestiael en is, nevens Hengsten ende Merrien, van dewelde sommige tam, en andere wilt zyn.

Wy trocken dwarsch door dit woeste velt met seer groote moeyte, ende ik dagte in het selve myn leven te eyndigen, want so als wy den tweeden dag ons beste deeden om in eenig Vleck te komen, ende myne Gesellen, die vry wat voor uyt waren, sig inbeelden dat ick haer volgde, en sig soo seer haesteden als sy konden, om aen Huysen te komen, te meer, om dat de nagt naderde, soo begonde myn Paert den steyl-oor te maken, ende wilde door vermoeytheyt niet verder gaen, in tegendeel tragtede het gestadig onder my neder te werpen, ende op de aerde te gaen rusten.

Den Autheur dwaelt inde Woestyne van syn Geschap.

Door dien ik nu geloofde dat het Vleck niet seer wydt van daer konde zyn, soo begaf ick my van het Paert af, om het selve met den Toom te leyden, doch het wilde noyt een voet versetten, en het ginck op de aerde leggen, sonder weder op te staen.

Ik vont my als doen seer verlegen, want ik bemerkte, dat, soo ick alleen het Vleck wilde gaen op-soeken, ende myn Paert aldaer gesadelt ende getoomt laeten, ik gevaer liep van het te verliesen, ende voor myn persoon selve te verdwalen, en dat, als ik al soo geluckig was dat ik het Vlek vont, ick des anderen daegs 's morgens myn Paert komende soeken, ick soo in een woeste ende ruyme vlackte, het my niet mogelijk soude sijn het selve te vinden, wat moeyte ik daer toe ook mogte aenwenden, om dat in een myle daer van daen, noch Boom noch struyck was om het selve aen te binden, ofte de plaetse te bekennen.

En vint sich genootsaekt daer in te vernagten.

Dit dede my resolveren die nagt nevens myn Paert in dese Woestyne te slapen, ende op te passen dat het in den duyster niet van my quame af te dwalen, wagtende na de komste des daegs, en dat myne Vrienden souden senden om my te soecken, en om te vernemen wat my soude mogen overkomen zyn; sy deeden het evenwel die dag niet, door dien sy geloofden dat ick myn weg na een ander Vleck, dat daer niet seer verre van daen is, genomen hadde, ook lieten sy my aldaer des volgenden daegs des morgens soecken.

Na dat ik eene bequame plaetse om my neder te leggen hadde op-gesogt, en om sonder eeten, in het midden van dat woeste velt, op de aerde te gaen rusten, soo nam ick den Sadel van myn Paert, om my voor een Hooft-pe-

peluwe te dienen, het Paert selve liet ick na zyn lust weyden, zynde niet weynig getroost door dien ick bemerckte, dat zyne kragten met het eeten toe-namen, ende ick daer door konde hoopen, dat het des volgenden daegs wel tien a twaelf mylen soude konnen af leggen.

Ick hadde noch geen uer gelegen, blyvende evenwel altoos wacker, en houdende de oogen op myn Paert gevestigt, uyt vreese dat het mogte komen te verdwaelen, wanneer ick soo grooten gerugte van huylen ende blaffen hoorde, datmen souden gesegt hebben, dat het uyt een troep Honden, welke daer in de Woestyne gekomen waren, om op het kreng van eenig Paert ofte Muyl-Esel te aesen, voortquam. Vremt gerugte aldaer gehoort.

In den beginne scheen dat gerugte verre genoeg van my te wesen, doch hoe ick daer meer naer luysterde, hoe het oock meer scheen te naderen; ick bemerckte doen dat het geene Honden wesen konden, door dien ick eenige gemengde stemmen hoorde, even of die van Menschen ende wilde Beesten waren gekomen.

Dit voorval, dat moeyelijk was, maer voor al aen een Menschе die sig by nagte alleen in een Woestyne beyont, deede myne hairen op myn Hooft ryssen, ende vervulde myn herte met een soo groote vreese, dat ick, geheel slaeuw werdende, bevond, dat myn Licchaem met een doodelyck klam ende koudt sweet bedekt was, verwagtende op yder ogenblick myne laetste uere. Des Auteurs vreese daer over

Wetende dan niet wat het selve wesen mogte, soo beelddde ick myn selven somwylen in dat het Tovenaers waren, of wel Duyvelen ofte Indiaenen in Beesten verandert, gelyk sy somwijlen doen, of eenige wilde Beesten, soodanig dat ick, soo wel van de eene als van de andere de dood verwagtende, mijne Ziele aen GODT beval, terwijlen ick geduerig verwagte dat myn Licchaem het aes van een van die wilde Beesten soude werden, ofte wel in de klaeuwen vallen van die briesschende Leeuw, waer van den Apostel segt, dat hy over al soeckt wat hy soude mogen verslinden.

In de vlugt vont ick geene seekerheyt, gelovende de dood niet te konnen ontgaen aen wat zyde ick my ook mogte komen te wenden, soo dat ick achtende dat veyligste voor my soude sijn te blijven ter plaetse daer ick my bevondt, my stil hieldt; de uitkomste bewees dat ick wel gedaen hadde, want omtrent middernagt hieldt dat geruchte seer schielijck op, waer door ick allenxkens in slaep viel, en zijnde soo door fatigues van het reysen als door moeyelijckheyt des Geests af-geslooft, soo ontwaeckte ick niet voor het door-breecken van den dageraet. Verdwynt met het geachte rughre.

Ontwaeckt zijnde loofde ick Godt over de bescherminge aen my in der nagt betoont, in het gevaer waer in ik my bevonden hadde, ick saelde en toomde mijn paerdt op, dat niet verre van die plaetse, daer ick het des avonts te voren gelaten hadde, geweeken was, en ging op het selve sitten, in voornemen van soo drae mogelyk was uyt die Woestijne te scheyden,

om myne Geſellen op te ſoecken, ende aen haer myn wedervaeren van den naght bekent te maecken.

Ik hadde nog geen myle weegs gereden, of ik quam ſeekere by Beeke, aen dewelke ik twee wegen ſag, de eene dieper in de Woeſtyne ſtreckende, en op deſelve ſag ick noch Vlek noch Huyſen noch eenig geboomte, in meer dan drie a vier mylen weegs; de andere lag, aen de linker-handt, ende een myle van de plaetſe daer ik was beſpeurde ick een Boſch, het welke my deede geloven dat daer omtrent het Vleck, dat ick ſogte, wel mogte gelegen.

Den Autheur komt by een ſeecker Indiaen, die hem te regt helpt.

Ik volgde dan deſe weg, en na omtrent twee hondert en vyftig ſchreden rydens was ik weder genootſaeckt af te ſitten, ende myn Peert by den toom te leyden, en ſoo als ik verdrietig wierde, ſiende my te voet op een onbekende weg, ſoo bemerkte ick by geluk een Hutte aen de eene zyde van deſelve, ende een Perſoon te Peerde aen de andere, deſe quam na my toegereden, zynde een Indiaen van dat Huys ofte Hutte, welke aen ſeeker ander rijk Indiaen, Gouverneur van het na-by gelegene Vlek, behoorde; Ik vraegde deſen, of ick noch verre van het Dorp *Eſtepeque* was, hy antwoordde, my met eenen na de Bomen wyſende, dat het een weynig aen geene zyde deſelve was, doch dat ick het, voor ick daer digte by was, niet ſoude konnen ſien, ter oorſaecke van het ſelve houdt.

Synde door deſe geluckige ontmoetinge ſeer geſterkt ende getrooſt, ſoo ſprong ick wederom te Paerde, het ſelve ſoo kragtiglyk met ſpooren aen drijvende, dat het my tot aen de Bomen, welke ick van verre geſien hadde, bragt; hier bleef het weder ſtaen en wilde niet een treede verder gaen.

Siende dan dat het my niet mogelyk was het ſelve voort te krijgen, nam ick het den Sadel af, die aghter een Boomtje verbergende; voor de reſte liet ick het in volle vryheyt lopen, ſonder te vreeſen datmen my het ſelve ſteelen ſoude.

En eyndelyk by ſyne Geſellen.

Ik ging te voet na het Vlek, dat maer vijf hondert paſſen van daer was, ende in het ſelve vont ik myne drie Geſellen my verwagtende, die ſeer wegens my hadden bekommert geweeſt, als niet konnende denken wat my mochte overkomen zyn, na dat ſy my in een na-by gelegen Dorp hadden laeten ſoeken, ſig noyt hebbende konnen in-beelden dat ik in de Woeſtyne vernagt hadde.

Oorſaecke van het gerugte door den Auteur gehoort.

Als ik haer nu het geroep en gehuyl, door my des nagts gehoort, verhaelde, ſoo ſeyden my de Indianen, dat ſy dat geluyt by na alle nagten gewoon waren te vernemen, en dat het ſelve door Wolven ende Tygers gemaeckt wierde, hebbende ſy gantſch geene vreeſe voor deſelve; dat ſy, die dikmalen op den weg ontmoeten, dog lichtelijk met roepen ofte met het vertoonen van een ſtock wiſten te verdrijven; en eyndelyk dat ſy geene ſchaede deeden, dan aen haer Pluym-gedierte, haere Vullens, Kalven en Geytjens.

Eenige ueren daer na ging ick met een Indiaen myn Sadel ende myn Mexicaens

Mexicaens Peerdt soecken; het selve was soo vermoeyt dat het niet meer voort konde, soo dat ik het in dat Vleck verkogt, een ander huerende om nae *Ecatepeque* te reyden, alwaer ik nevens myne vier Gesellen seer wel aenquam.

Hier moet ik aenmerken, dat in dese vlakte van *Tecoantepeque* vyf schoone vlecken zyn, in deselve vintmen overvloed van allerhande schoon Vleesch ende uitsteeckende vrughten.

De naemen van alle dese Vlecken eyndigen met het woordeken *Tepeque*, gelyck als *Tecoantepeque*, *Estepeque*, *Ecatepeque*, *Sanatepeque* en *Tapanatepeque*.

Van dese Plaetse *Ecatepeque* konden wy het hooge gebergte van de *Quelenes* sien, het welke ons stoffe genoeg gaf, om ons te onderhouden, tot dat wy te *Sapanatepeque* ende van daer te *Tapanatepeque* gekomen waren.

Veele Spaigniaerden ende Reysigers hadden ons op den weg al verhaelt dat dit de gevaerlijkste Bergen van geheel *America* waren, zynde de wegen op eenige plaetsen soo hoog ende eng, ende daer toe soo open voor de winden, die uyt de Zuyd-Zee, welke daer vlack onder schynt te leggen, komen, ende daer toe by die passagie soo veele diepe steylten tusschen de Rotsen in, dat het dikmalen gebeurt is, dat door de kragt van de winden, Menschen met Peerden met al, ende geladene Muyl-Esels, zyn onder de voet geworpen, ende deerlyk in die steylten, tusschen de Rotsen verplettert. Gevaerlyke passagie. Kraght des wints.

Het verhael van alle die dingen, gevoegt by het gesigte van die hooge Rotsen, verwekte in ons soodanige vreese, dat wy langs den weg niet dorden dan overleggen, of wy onse Reyse na *Guatimala* souden nemen, langs de passagie, die onder het Gebergte, nevens de Zuyd-Zee, door het Lant van *Zoconuzco* legt, van waer, hoewel uyt den weg zynde, wy, ter linker hant af-gaende, te *Chiapa* konden komen, dan of wy regt toe regt aen op *Chiapa* souden gaen, passerende over dit Gebergte, soo als men ons gesegt hadde dat wy seckerlyk doen konden, soo de wint maer niet te sterk door-blies. Deliberatie wegens het nemen van den weg.

Wy resolveerden eyndelyk dat wy, te *Tapanatepeque* gekomen zynde, onse Reyse souden voortsetten, al na dat de winden ons souden schynen gonstig te zyn, of wel met gevaer te dreygen; doch wy stelden te gelyk vast, het ging dan soo het mogte, na *Chiapa* te trecken, door dien wy verstonden dat den Superieur ende Provinciael van alle de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, sich daer bevont, zynde hy die geene aen dewelke wy ons moesten aengeven; wy naemen dese resolutie te meer, om dat wy begeerig waren om dese Provintie van *Chiapa*, van dewelke wy soo veel hadden hooren seggen, te sien. Besluyt daer over.

Wy vonden te *Sanatepeque* een Religieus die ons heerlyk onthaelde, ook gaf hy ons Indianen mede, om ons na *Tapanatepeque* te brengen, en een brief hael te *Sa-* aen den Oversten van die Plaetse, welke sijnen goeden Vriend was, hem *natepeque*. daer door versoekende, dat hy ons Indiaenen, om ons den weg te wy- Goet ontsen,

ſen, ſoude beſchicken, ſoo wel als Muyl-Eſels om ons over dat hooge Gebergte te voeren.

Onſe overige Paerden begaven ons, te dier plaetſe, mede, dogh haere vermoeytheyt dede ons geene ſchaede, door dien de Indiaenen ſoo veel, of wel meer, dan ſy ons gekoſt hadden, dat voor gaeven, op dat het op-reghte Mexicaenſche Paerden waren, wy hadden ook te minder verlies, om dat in het gantſche Landt van *Chiapa*, ende de geheele weg over tot aen *Guatimala* toe, de Inwoonders van de Vlecken ende Dorpen gehouden waren ons Muyl-Eſels voor niet te beſchicken.

HET X. CAPITTEL.

Komſt te Tapanatepeque. *Groote menighte van Oſſen ende allerhande leef-togt. Beleeftheyd der Inwoonders. Hoogte van het Geberghte.* Maquilapa. *Sy trecken op het Geberghte. Vernaghte daer op. Trecken verder. Werden door de windt weder-houden. Fabul van de Pſylles. Vernaghten voor de tweede reyſe op het Geberghte. Groote hongers-noot. Vernaghten aldaer voor de derde reyſe. Een van haer gaet den wegh ontdecken. Syne raport. Slaepen voor de vierde reyſe op het Geberghte. Sy vertrecken eyndelyck opwaerts. Komen aen* Maquilapa, *Beſchryvinge daer van. Gevaerlycke paßagie. Gemackelycke middel om die te myden. Swackheydt door ongemack verweckt. Komſte te* Acapala.

Komſte te *Tapanatepeque.*

DEs Saturdags op den avont quamen wy te *Tapanatepeque*, het ſelve legt aen den voet van de *Quelenus*, wy wierden aldaer door de Indiaenen ſeer wel onthaeldt ende getracteert, en dat ter oorſaecke van den brief die wy hadden mede gebraght.

Dit Vleck was een van de aengenaemſte welke wy van *Guaxaca* af tot aen die plaetſe toe geſien hadden, ende het ſchynt dat Godt aen het ſelve in overvloedt heeft gegeven alle het geene dat de Reyſigers nodig is, om op ſoo moeyelijcke ende gevaerlijcke Rotſen te klimmen.

Groote menigte Oſſen.

Men vindt daer ſeer groote overvloedt van Beeſtiael, ſoodanigh dat'er ſommige rijcke Indiaenen zijn, welcke Hof-Steden, die ſy *Eſtantias* noemen, hebben, op dewelcke drie jae vier duiſent Oſſen-zyn.

Het

Het Pluym-gedierte en het wild-braedt is'er mede in groote meenigte, en allerhande leefteghte. en wat de Visch belangt, vindtmen tusschen dit Vleck ende *Mexico* geene plaetse, in dewelcke deselve soo goed ende overvloedig is, soo om dat het digt aen de Zee legt, als om dat daer digte by een kleyne Reviere stroomt, welcke de ruymte van verscheydene soorten van Visschen uyt-leverdt.

Daer komen soo veele Beeken ende Fonteynen van dat gebergte af-vlieten, dat de Indiaenen hare Hoven daer door soo gemackelijk bevogtigen, dat sy altoos overvloed van Kruyden ende Saladen hebben.

De Orangie-appelen, Citroen, Limoen, Vijg ende andere vrugt-boomen geven aldaer schaduwe genoeg, om sig voor de hette, die men daer het meeste heeft, te beschutten.

Als wy des Sondags op den morgen bemerckten dat het seer stil we'er was, soo oordeelden wy dat wy die gelegentheyd niet behoorden te versuymen, vreesende dat by onstenteniss van dien de wint ons aldaer mogte op-houden, ofte den weg na *Zoconuzco* doen nemen.

Dog de Indianen baden ons ook daer het middag-mael te willen houden, ons te gelijk verseekerende dat het goede we'er soude aenhouden, ende dat sy ons schone Muyl-Esels souden doen hebben, nevens een goede provisie van vrugten, gefreuyte Visch ende Pluym-gedierte, ende dat alles tot onse keure, soodanig dat wy, hare beleeftheyd niet konnende weder-streven, die middag by haer bleven. Beleeftheyt van de Inwoonders.

Na de maeltyd bragtmen Muyl-Esels voor ons, ende men gaf ons twee Indiaenen, die voor Weg-wysers ofte Gidsen souden dienen, soo wel als om onse provisie te draegen, welcke bestonde uyt gefreuyte Visch, een gebraden Capuyn, en eenige vrugten, soodanig dat'er altoos genoeg was om een etmael van te leven.

Ook hadden wy niet meer nodig, door dien men niet meer dan seven mylen weegs opklimt, ende een myle aen geene syde de hoogte, is eene van de ryckste pagt-hoven van het Landt van *Chiapa*, men queeckt daer veel Paerden, Muyl-Esels ende ander Bestiael aen, ook woont daer seeckeren *Dom Iuan de Toledo*, by dewelcke wy verseeckert waren seer wel onthaeldt te sullen werden. Hooghte van het Gebergte.

Hoewel men dese Bergen door haere scherpe spitsen ende uytsteekende kruynen genoeg kan bekennen, en dat'er veele digte by den andere staen, soo is'er dog maer een van dewelke de Reysigers gewaegen, dese noemtmen *Maquilapa*, en het is over deselve dat men sijnen weg, om nae *Chiapa* te gaen, moet nemen. *Maquilapa.*

Na de maeltyd begonden wy dese hooge ende oneffene *Maquilapa* te beklimmen, des avonts hielden wy stil in eene plaetse die vlack was, ende die seer wel een weyde, in het hangen van een berg leggende, geleek. Sy vertrecken op het Geberghte.

De Indiaenen deeden alles wat sy konden om ons moet te geven, ons vertoonende dat het geschapen stondt schoon en stil we'er te blyven, ende dat wy, des anderen daegs op de middag, buyten twyffel op de hoeve van *Dom Iuan de Toledo* souden zyn.

Hier op schikten wy ons avontmael op het groene Tapijt des Aert-Ryks, ende in die eerste maeltijdt aeten wy onsen Capuynen met het grootste gedeelte van onse gefruyte Visch, laetende maer een weynig, tot den ontbyt, tegens den anderen dag, over.

Vernagten daer op.

Onse Indiaenen hielden ook met vreugde hare maeltijd, en onse Muyl-Esels hadden weyde na wensch, soodanig dat, de nagt gekomen zijnde, wy op een plaisierige wijse in slaep geraeckten op het geruys der Fonteynen, ende op het soet geluyt dat haere wateren in het loopen door die Rotsen, maeckten.

Trecken vorder.

Des anderen dags des morgens, wanneer de lugt al immer soo stil als des daegs te vooren scheen, soo gaf ons sulcks reden om te vertrecken, en voor den ontbyt op te eeten het geene ons van het avontmael was overgebleven, om soo onse Reyse met vreugde te volbrengen, ende de hoogte van *Maquilapa* te beklimmen.

Worden door de wint wederhouden.

Wy waren geen duysent schreeden al op-gaende gevordert, of wy begonden het geblaes des wints te hooren, en hoe wy hooger quamen hoe deselve scheen krachtiger te zyn, ende ons het opklimmen te verbieden.

Alrede hadden wy de helfte van den wegh, die tusschen het Dorp en de hoogste top is, afgelegt, wanneer de schrick voor die wint ons in groote benaeuwtheyt bragte, als niet wetende of wy weder na *Tapanatepeque* behoorden te keeren, ofte ter plaetse daer wy waren verblijven, tot dat het wee'er op den middag ofte avondt soude stilder werden.

De Indiaenen, om ons tot het voort te trecken aen te moedigen, seyden dat omtrent duysent schreeden hooger eene Fonteyne ende een Hutte onder de Boomen getimmert was, zijnde deselve daer alleen geset tot berginge van de Reysigers, welke of door de nagt, of door de winden belet wierden het hoogste des Bergs te passeeren.

In hope van dat de wint soude op-houden, klommen wy met grooten arbeyt tot aen die plaetse toe, van dewelke de Indiaenen ons gesegt hadden; doch in tegendeel vonden wy deselve hoe hooger hoe kragtiger, waeyende die vlack tegens ons aen, soodanig dat wy vreesden, dat het niet mogelyk met ons als met de *Psylles*, van dewelke *Herodotus* spreekt, mogte vergaen, want dese, hebbende tegens den Godt *Æolus* willende strijden, vonden, in plaetse van Victorie te bevegten, haer graf in de sandige vlakte, waer in sy tegens hem vergadert waren.

Fabul van de *Psylles*.

Wy vreesden, segge ick, op deselve wyse, dat wy, willende met geweld den Berg opklimmen, den wint aldaer soo kragtig mogte vinden, dat hy ons ellendighlijck in die schrickelijcke steylten moghte werpen, welcke ons aen alle zijden met de dood dreyghden, en dat alsoo deselve, aen onse verpletterde en gebroockene Licchaemen tot graeven souden verstrecken.

Vernaghten voor

De Fonteyne was ons seer aengenaem, ende de Hutte noch meer, en dat door de Boomen die daer om geplant waren, doch het blasen van de wint ende

ende onse vreese bleven gedurig in eenen staet, soo dat, den dag ten eynde lopende, wy gantsch geene hoope hadden van voor ofte achterwaerts te konnen gaen ofte keeren. de tweede reyse op het Gebergte.

Soo als wy nu bereydt waren, om ons sonder eeten ter rustе te begeven, ende wy vast malkanderen aensaegen, sonder te weten hoe wy den honger die ons plaegde souden stillen, soo bemerkten wy, te degen omsiende, een Citroen-boom onder alle de andere, zijnde dese met suere Citroenen belaeden.

Het en ginck doen met ons niet als het met *Tantalus* deede, welcke de vrugten die boven hem, ende de wateren die onder hem waren niet eeten nochte drinken konde, want met seer kleyne moeyte konden wy de Citroenen plucken ende het water van de Fonteyne scheppen; ook gingen wy op deselve los als Menschen die niet dan dat tot haer avontmaeltijdt hadden, hebbende niet gemiddag-maelt, ende een soberen ontbyt gehouden.

Des volgenden daegs was de wint in plaetse van te stillen, noch veel heviger ontsteecken, het welke ons, even als des voorigen daegs, deede resolveren, op die plaetse te blijven, veel liever dan te rugge te keeren, ende den moet verlooren te geven.

De Indiaenen waren mede van dat gevoelen, soodanigh dat wy ons ook dien dag met suere Citroenen ende Fonteyn-water behielpen, hoewel dat een voedtsel was, aen het welcke onse maegen niet seer gewent waeren.

Doch door dien wy saegen dat onse Indiaenen haer water mengden met het stof van Koeken van *Maiz*, het welke sy in kleyne sackjens hadden, gelijk sy gemeenlijk, op reyse zijnde, doen, soo kogten wy een kleyn sackjen van haer voor de waerde van twintig stuyvers, het welke op eene andere plaetse als op dese *Maquilapa*, alwaer wy van honger vreesden te sterven, geen stuyver sou waerdig zijn geweest; soodanig dat, hoewel dit soorte van voetsel seer gering was, het ons doch evenwel beter bequam als het rauwe water met suere Citroenen, ende aen de maege soo veel quaets niet deede. Groote hongersnoot.

Wy verbleven den geheelen Dingsdag in die staet, wagtende dat het wee'er soude bedaren, ende de wint stilder worden, zynde van voornemen des anderen daegs des morgens weder nae *Tapanatepeque* te keeren, ofte den Berg hooger op te klimmen. Vernagten aldaer voor de derde reyse.

Als nu des Woensdaegs 's morgens de wint een weynig scheen gestilt te zyn, soo resolveerden wy tot op den middag toe te wagten, in hoope dat het wee'er dan bequaem soude zijn om onse Reyse voort te setten; doch de wint verminderde niet, in tegendeel nam hy een weynig toe, het welke aen een van ons Geselschap de resolutie deede nemen van een myl a twee opwaerts aen te wandelen, om alsoo de passagie ende het gevaer van de winden te ontdecken, ende ons by gevolge, van alle het geene dat hy gesien hadde, rapport te doen; want wy geloofden datmen ons mogelijk het gevaer groo- Een van haer gaet den wegh ontdecken.

grooter maeckte dan het was, hebbende tot noch niet geſien het geene ons ſoo groote vreeſe konde doen hebben.

Syn rapport.

Als onſe macker nu was weder gekomen, na dat hy twee ueren op weg hadde geweeſt, ſoo ſeyde hy ons dat wy in alle ſeeckerheyt na boven konden gaen, ſoo wy onſe Muyl-Eſels by den toom wilden leyden, doch door dien die dag paſſeerde in diſpuyten of wy ſouden paſſeren of niet, ſoo reſolveerden wy eyndelijk des anderen daegs op den morgen te vertrecken. ende de paſſagie te wagen ſoo de wint niet was toe-genomen; hier op vielen wy weder op onſe Citroenen, ende wy hielden, ſoo als wy te vooren gedaen hadden, ons avontmael met deſelve, drinkende het ſuyvere water met het ſtof van *Maiz*, dit verſwakte ons in plaetſe van te verſterken, ende ſoude ons eyndelijk hebben doen ſterven ſoo wy langer daer ter plaetſe hadden moeten blyven.

Slaepen voor de vierde reyſe op het Gebergte.

Sy vertrecken eyndelyck opwaerts.

Hier op ſtegen wy des donderdaegs des morgens op onſe Muyl-eſels, om het Gebergte hooger op te ryden, zijnde de wint niet verandert ende alſoo ſterk als des voorigen daegs, na dat wy ons hadden bevolen aen de genade van die geene die de Zee ende de winden regeert, hebbende al voorens onſe namen op den baſt van een grooten Boom geſneden, nevens het getal van de dagen, welke wy aldaer, ſonder eeten, hadden gepaſſeert.

Wy waren een geruymen tyd ſonder te mercken wat het geene was daer wy ſoo voor te vreeſen hadden, doch wy waren meeſt bange voor ſeeckere ſmalle in de Rotſen gehoudene wegen, ende daerom klommen wy van onſe Paerden af, achtende dat wy ſeekerder op onſe twee beenen, dan op de vier van onſe Beeſten waren.

Komen aen *Maquila*.

Doch als wy op het hoogſte van *Maquilapa* gekomen waren, beduydende dat woort in de Indiaenſche Tale een Hooft ſonder hair, ſoo beſpeurden wy klaerlijk het gevaer van het welke men ons ſoo veel geſegt hadde, ende wy ſouden wel gewenſt hebben weder by onſe ſuere Citroenen, op den weg van *Tapanatepeque*, te zijn.

Beſchryvinge daer van.

Wy bevonden dan door onſe eygene experientie dat het waerlijck een Hooft ſonder hair was, ende eene hoogte ſonder Boomen ofte beſchuttinge voor de arme Reyſigers.

De weg door dewelcke men paſſeert, en die aen de zyde van de Zuyd-Zee open legt, is niet meer dan twee-hondert ende vyftig ſchreeden lang. doch daer toe ſoo hoog ende ſmal dat yder die daer op klimt t'eenemael de oogen ſchemeren, en men daer door in groot gevaer geraeckt van te ſuyſelen.

Gevaerlycke paſſagie.

Want ſoo men zyn geſigt aen de eene zyde laet gaen, ſoo valt het ſelve op de groote ende wyde Zuyd-Zee, welke ſoo diep is, ende ſoo digt daer onder ſchynt te leggen, dat het beſchouwen van deſelve de oogen in het hooft doet draeyen, en als men zyn oogen aen de andere zijde werpt, ſoo ſiet men niet dan Rotſen ende ſteylten van twee a drie mylen diep, ende het aenſien van deſelve is bequaem om het herte van de kloeckmoedigſte te

Gevaerlycke Passagie

RPJCS

te doen ysen ende verschricken, soodanig datmen aen de eene zyde de Zee heeft, welcke als bereydt schynt om u in te swelgen, ende aen de andere kant sietmen de Rotsen, bequaem om u op het minste struyckelen tot gruys te vermorselen, zynde ondertusschen de passagie ofte den weg die men moet gebruycken, in het midden van dese gevaeren, niet breeder dan een elle op sommige plaetsen.

Wy hadden, om dese twee-hondert ende vyftig schreeden weeghs af te leggen, al veel meer eenige hart-sterckende dranckjens van noden, als wanneer wy drie dagen niet dan suere Citroenen aeten, ende water daer toe droncken.

Wy dorsten dese weg ook niet op onse Muyl-esels passeren, dieshalven wy ons te voet begaven, latende deselve door de Indiaenen leyden, volgende haer de eene voor ende de andere na, ende dat sonder regt op te derven gaen, uyt vreese van door het uytsien aen de eene ofte de andere zyde een draeyinge in het Hooft te krijgen, ende daer door om hals te geraeken; wy gingen dan geheel gebogen ende op handen ende voeten, soo men segt, volgende soo veel wy konden de voet-stappen van de Reysigers ende Beesten die voor ons gegaen hadden.

Doe wy een weynig aen geene zyde die enge passagie gekomen waren, en dat de weg sig wat begonde uyt te setten ende te verbreeden, ter welcker plaetse wy ook Bomen vonden, welke ons deeden hopen van wel haest uyt alle gevaer te zyn, soo begonden wy stoutelijk achter ons uyt te kijken, ende ons selve van dwaesheyt te beschuldigen, soo wel als alle de andere Reysigers, welke geen drie a vier mijlen om willen ryden, om een andere wegh te nemen, ende alsoo de gevaren die men op dese, soo voor Menschen als Paerden vint, te ontgaen. Gemackelycke middel om die te myden.

Van daer begaven wy ons met groote vlyt ende vreugde ten huyse van *Dom Iuan de Toledo*, die ons seer wel ontfing, ons alleen wat Vleesch-nat doende nemen om onse magen te verstercken, welke dat niet konden verdragen, ende het selve aenstondts weder over-gaeven, hebbende deselve haere kraghten niet weder konnen krijgen, dan na dat wy verscheyde kopjens nat ende Wyn genomen hadden, en dat omtrent den avont, als wanneer wy een redelyk goed avondtmael deeden. Swackheyt door ongemack verweckt.

Te deser plaetse bleven wy twee dagen, van dewelke, na dat wy ons wel ververst hadden, wy vertrocken om na *Acapala* te gaen, het welcke een groot Vleck van Indiaenen is, gelegen zynde in de Provintie van *Chiapa*, op deselve Reviere die door dat *Chiapa* gaet, het welcke men het Indiaensche noemt, om het alsoo te onderscheyden van een ander, het Koninghlycke ofte Spaensche *Chiapa* geheten. Komste te *Acapala*.

HET XI. CAPITTEL.

Komste in het Indiaensche Chiapa. *Goet onthael aldaer. Ontmoetinge van* Pedro Boralho, *die seer wel ontfangen was. Vertreck van* Chiapa. *St. Christoffel. Sy komen by den Provinciael, die haer wel onthaelt, en daer nae braef doorneemt, dat haer seer ontstelt, dogh den Autheur schept weder moet, welcke door de Geselle van den Provinciael werd vermeerdert, haer reedenen van het doen van den Provinciael gevende. Sy raecken met den Provinciael aen het spelen, welcken sy het spel af-winnen en daer door aengenoomen werden; sulcks werdt haer naeder verseeckert, waer door sy Godt loven ende sigh daer nae verheugen.*

Komste in het Indiaensche *Chiapa*.

WY quamen van *Acapala* in het Indiaensche *Chiapa*, zynde het selve gelegen in een plaetse, welcke alsoo laeg als *Maquilapa* hoog is, ende gebout op een Reviere, omtrent soo breed als den Teems voor Londen; deselve komt uyt het Gebergte van de *Cuchumatlanes*, leggende op den weg tusschen het Koninglijke *Chiapa* ende *Guatimala*, ende neemt sijne loop dwarsch door het Landt van de *Zoques*, verliesende sijnen naem als hy in de Revier van *Tabasco* komt.

Goet onthael aldaer.

Ik sal van dit *Chiapa* breeder in het volgende Capittel spreeken, ende hier alleen seggen, dat wy daer seer wel door de Religieusen onthaeld wierden, welke ons aensaegen, als zynde Leden van hare Provintie, ende met eenen verseeckerden, dat haere Provinciael, wegens onse komste, seer verblijdt soude zyn, door dien hy Spaensche Religieusen van nooden hadde, om sig tegens de Criolen en de Naturellen van dat Landt, welcke alle hare kragten in-spanden om de sterckste te worden, even als sy te *Mexico* ende *Guaxaca* gedaen hadden.

Ontmoeting van *Pedro Boralho*.

Men seyde ons ook dat de Provinciael niet meer dan een dag reyse daer van daen was, ende wy vonden aldaer onsen vriend *Pedro Boralho*, welcke, voor ons, daer alleen was gekomen, zynde mede uyt *Mexico* weg gelopen.

Die seer wel ontfangen was.

Hy verhaelde ons het goede onthael datmen hem te *Chiapa* hadde aengedaen, en hoe dat *Calvo*, met sijn Geselschap, van *Mexico*, na *Acapulco* was verreyst, ende sig aldaer na de Philippijnen t' Scheep begeven hadde, doch dat hy ook, alvoorens te vertrecken, een brief aen de Superieurs van *Chiapa* ende *Guatimala* hadde geschreven, in dewelke hy sigh seer over hem *Boralho* ende ons andere vier beklaegde, haer biddende, dat sy, in plaetse van ons

aen

aen te nemen, ons veel liever na *Mexico* wilden senden, om het toekomende Jaer na de Philippijnen ge-embarqueert ende af-gescheept werden, dog dat de Provinciael zyn brief veragt, ende daer mede den spot gedreven hadde.

Na dat wy gedurende een weeck te *Chiapa* wel onthaeld hadden geweest, soo geloofden wy dat het tyd wierde, om ons aen den Pater Provinciael, *Pedro Alvarez* genaemt, te gaen vertoonen, om van hem te verstaen of wy in sijne Provintie souden konnen blyven, of wel dat wy weder na Spaignien souden moeten keeren, om dat wy in geen ander geen gedeelte van *America*, als alleen daer ter plaetse, konden aengenomen ende ingelyft werden. Vertreck van *Chiapa*.

Wy vonden den Provinciael in een kleyne Stadt die St. Christoffel genaemt werd, gelegen tusschen het Koninglijke ende het Indiaensche *Chiapa*; hy wandelde onder de Schaduw-rijcke boomen van die Plaetse, in dewelke men oock den overvloed van Visch ende de ruymte van seer uytsteecken-de vrughten heeft. St. Christoffel.

Hy ontfing ons met groote vrientschap, onthaelde ons seer wel op het middag ende avondmael, ende om sijne nederigheyd te toonen, wilde hy, voor ende al-eer wy te ruste gingen onse voeten wassen, even als JESUS CHRISTUS aen sijne Discipulen hadde gedaen. Sy komen by den Provinciael, die haer wel onthaeldt.

Op den eersten dag en seyde hy ons by-na niet, wegens onse komste in dat Landt, dog den tweeden dag gaf hy ons sijne meeninge te kennen met veel aerdigheyd ende kennisse.

Hy las ons dan voor eerst voor, de brief die *Calvo* aen hem geschreven hadde, wegens onse saeke, en deselve uytleggende, vertoonde hy ons het ongelijk dat wy hadden gehad, in het verlaeten van onse eerste beroepinge, welke was om na de Philippijnen te gaen, waer ter plaetse veele Indiaenen gevaer van haere saligheyd liepen, en dat door gebreck van onse onderrigtinge, door dien hy niet wilde twyffelen, of wy waren bequamer om haer te onderrigten ende te bekeeren, dan die geene, welke men in ons af-wesen daer soude senden. En daer na braef door-neemt.

Ten tweeden, vertoonde hy ons dat wy sijne Catholijke Majesteyt, in de goede meeninge die hy van ons geschept hadde, hadden bedrogen, hebbende deselve ons van Spaignien tot aen *Mexico* toe onderhouden, en dat in hoope van dat wy souden arbeyden tot de bekeeringe van de Indiaenen in de Philippijnsche Eylanden.

Eyndelijck, seyde hy ons, dat hy ons aensag ende hielt als sijne Gevangene, door dien hy de magt hadde om ons te arresteren, ende ons na *Mexico* aen den Viceroy te rugge te senden, op dat die ons van daer na *Manilla*, volgens het versoeck van *Calvo*, soude senden, ende alsoo tot het eerste beroep dwingen.

Hy voegde daer by, dat hy evenwel voor als noch ons sijn voornemen niet seggen wilde, ons alleen waerschouwende dat wy ons niet moesten bedroeven, maer veel eer wat vermaek nemen, dat hy ons na de middag-maeltyd

meer

meer soude te kennen geven, als wanneer hy antwoordt op een brief soude krygen, welcke hy na *Chiapa* geschreven hadde, om te weeten op wat wyse men met ons soude handelen.

Dat haer seer ontstelt.

Dit discours van desen aensienlyken ende ouden Provinciael trof ons tot aen het harte; want het geene hy ons gesegt hadde van schuldig te wesen aen het verlies der zielen, aen het gebrek van liefde, dat wy syne Catholijke Majesteyt in syne intentie bedrogen hadden, en eyndelyk dat hy ons seyde sijne gevangene te wesen, viel ons wat swaer te herkouwen, soo dat wy wel konden seggen dat die ontbyt ons den lust tot het middagmael hadde benomen.

Na dat wy desen Eerweerdigen Superieur hadden verlaten, gingen wy in een allée van Orangie-boomen wandelen, alwaer wy lang genoeg ons selven onderhielden, over het discours dat hy ons hadde voorgehouden, en dat wy niet al te verduwen konden, siende dat hy de interesten des Koninks en die van de Religie hadde by malkanderen gevoegt, so dat wy vastelyk geloofden dat hy ons na *Mexico* soude senden, alwaer men ons als weg-geloopene slaven konde dwingen t'Scheep te gaen, om na de Philippijnen te varen.

Ick verloor als doen alle hope van oyt weder in Engelandt te komen; *Antonio Melendez* beefde ende wenschte noch op die kruyn van *Maquilapa* te staen, ende een ander van het Geselschap hadde wel gewilt met den Ouden *Calvo* op de Zuyd-Zee te zyn, ende met hem na *Manilla* varen.

Eenige stelden voor dat wy moesten vlugten; ende *Alvarez* verlaten, op deselve wyse als wy *Calvo* gedaen hadden; doch men antwoorde daer op, dat wy, het Land niet kennende, op wat plaetse wy ook gaen mogten, ontdeckt souden zyn; datmen ons als dan wederom na *Mexico* soude senden, en dat sulcks onse saecke niet dan des te erger ende onverantwoordelijker voor alle de werelt soude maecken.

Doch den Autheur schept moet.

Doch ik seyde eyndelyk tegens de andere, dat ik my niet konde inbeelden dat wy van desen Provinciael qualijk souden gehandelt werden, hebbende hy ons met een vrolijck ende lacchend wesen toegesproocken, ende selfs sich tot soo verre vernedert, dat hy onse voeten gewasschen hadde.

Dat ik in tegendeel voor vast hielt dat hy groote affectie voor ons hadde, door dien wy van so verre gekomen waren om onse dienst aen hem aen te bieden, ende nevens hem te arbeyden in die grooten Oogst der Zielen, alwaer het aen Persoonen als wy, die eerst uyt Spaignien gekomen waren, ontbrack, om het tegens de factie der Criolen ende der naturellen van de Provintie staende te houden.

Ik vertoonde haer daer op het voorbeelt van onsen Vrient *Pedro Boralho*, welken hy alrede nevens de andere Religieusen van die Provintie hadde in gelyft, konnende hy daer door, ten onsen opsighte, mede niet anders doen, sonder groote eensijdigheyt te toonen.

Ik voegde daer eyndelyk by, dat, so wy al in dese plaetse niet konden verblijven, den Provinciael ons niet weder na *Mexico* soude senden, om aldaer met schande en schaemte bedekt te worden, maer dat hy ons veel liever de behulp-

behulpsame hant soude bieden, om weder na Spaignien te keeren, of wel na soodanige plaetse als wy souden willen verkiesen, ende dat hy ons selve met zyn gelt, voor soo veel wy tot de Reyse noodig hadden, soude assisteren.

Het is gelovelijk dat, terwylen wy ons in onsen geest dus heen ende weder gedreven vonden, niet wetende wat wy souden resolveren, den goeden *Alvarez* ons door zyn venster vast beschoude, en dat even als Joseph niet langer in sijn herte konde verbergen sijne tedere genegentheyt voor sijn Broeders, so mede desen goeden Superieur, hebbende bemerkt dat sijn seggen ons bedroeft hadde, ons ook niet langer in die staet konde sien, maer ons sijn gesel-le, om ons te troosten, sont, gelijk wy wel haest door sijn seggen bemerkten.

Want so dra als hy by ons quam vraegde hy waerom wy so bedroeft ende neerslagtig waren, daer by seggende, dat de Pater Provinciael selve bemerkt hadde dat wy seer ongerust van geest waren, dog dat wy niet moesten vresen; dat den Provinciael ons beminde en selfs van noden had, en dat, door dien wy onse toevlugt tot sijn Provincie hadden genomen, wy niet moesten denken dat hy sijn magt ten onsen opsigte misbruiken sou, maer dat hy met ons soude handelen even als een soldaet met sijnen vyant, welke hem aen hem overgeeft, doet, die hy, door de Wetten des Oorlogs, gehouden is te beschermen.

Die door de Gesellen van den Provinciael werd vermeerdert, haer redenen van het doen van den Provinciael gevende.

Om ons te vervrolijken seyde hy nog veele diergelijke dingen, daer by voegende dat den Provinciael door de Kriolen seer geblameert was, om dat hy *Pedro Boralho* hadde aengenomen, dog dat sy nog een veel grooter gerugte souden maeken, als sy souden sien dat wy alle vier waren gekomen om hare factie te verswacken, en daerom versogt hy dat wy op soodanige wyse wilden leven, dat wy die Lieden niet chocqueerden, welcke gewoon waren zyne beste actien te lasteren.

Eyndelijk soo verseekerde hy ons, dat de Provinciael ons noyt weder na *Mexico* soude senden, en dat, so hy ons te *Chiapa* ofte te *Guatimala* niet konde doen aennemen, hy alle sijne magt nevens die van sijn vrienden, in ons faveur soude te werk stellen, en selve ons gelt geven om na Spaignien te keren.

Dese woorden waren als soo veele Kordiale dranckjens om ons het herte weder wat te versterken, en sy verstrekten mede voor een remedie en preparatif aen onse magen tot het middagmael, tot het welke wy, door het luyden van een Klock, genoodigt wierden.

Als wy binnen gekomen waren, was ons het lacchende aengesigte van den Provinciael veel aengenamer dan alle de spijsen die hy voor ons hadde doen aendissehen; om ons goede ciere aen te doen, hoewel sijne Taeffel, even als die van een groot Heer, voorsien was.

Wy namen voor een goet voor-teecken dat men ons so groote meenigte van Vleesch ende Visch voorsette, so wel als van vrugten ende Konfituren, ende gedurende de maeltyd, bemerckten wy aen de discourssen van den goeden *Alvarez*, dat hy over onse komste verblydt was.

Na den eeten seyde hy ons, dat hy een Partytje met ons in het Ticktackberd wilde spelen, begerende dat wy sulcks met hem de een voor ende de

 ander

den Provinciael aen het spelen.

andere na souden doen, niet om ons gelt te winnen, door dien hy wel oordeelde, dat wy, na het doen van soo lang een Reyse, niet veel overig hadden, maer hy wilde alleen als wy verloren, dat een yder van ons vyf Pater Nosters ende soo veel Ave Maria'es voor hem soude seggen, ende dat, so wy het spel wonnen, onder de Religieusen van sijne Provintie souden ontfangen ende ingelyft werden.

Dit spel behaegde ons wonderlijk wel, door dien wy als wy verlooren niet quyt geraekten, en alleen verpligt wierden om te doen het geene wy, buyten dat, geerne souden gedaen hebben uyt ons selve, daer in tegendeel als wy het wonnen, die winste ons veel nutter was dan groote sommen gelts.

Welke sy het af-winnen en daer door aengenomen werden.

Als nu de party gemaeckt was, speelden wy beurte voor beurte een yder ons spel, en de uytkomste scheen te bewijsen, dat wy het beeter, dan die goede oude Man verstonden; dog wy bemerkten wel dat hy met voorbedagten rade verloor, doende het selve met list ende oordeel, op dat wy door dit sijn verlies souden bespeuren het geene hy ons mondelinge niet wilde seggen, te weten, dat hy ons voor ingelyfde in sijne Provintie hield.

Dog het spel was soo dra niet ge-eyndigt, of wy wierden daer van verseekert door de weder-komste van een Indiaen, welke hy des wegens na *Chiapa* hadde gesonden, om van den Pater Prieur, ende van de voornaemste van het Convent, te weten, hoe men met ons handelen en wat men ons doen soude.

De Prieur betuygde door sijnen brief, dat hy, en alle de oudste van het Convent over onse komste seer verblijd waren, badt den Superieur seer ernstelijck, dat hy ons aen hem wilde senden, wenschende dat wy sijne gasten mogten wesen, om dat hy over tien Jaren sig in deselve staet daer wy nu in waeren hadde bevonden.

Want hy hadde mede sijn Geselschap, dat na de Philippijnen ging, te *Mexico* verlaeten, ende hy was gevlugt na *Guatimala* toe, alwaer hy door de factie van de *Criolen* seer getraverseert wierde, en dat om sijne groote capaciteyt, wetenschap ende geleertheyt; dit was de reden waerom hy soo groote vreugde betoonde, siende dat jegenwoordig hy konde hopen Religieusen genoeg aen sijne zyde te hebben, om sig te stellen tegens die geene, welcke hem te voren onderdruckt hadden.

Sulks werd haer naerder verseekert.

Den ouden *Alvarez*, zijnde seer door desen brief geraeckt, seyde ons, na dat hy deselve gelesen hadde, dat hy sig genootsaekt vont om te betalen het geene hy verlooren hadde, en dat hy ons des anderen daegs na *Chiapa* soude senden, alwaer wy souden verblijven ter tijde ende wijle dat hy gelegentheyt soude vinden, om ons op andere Plaetsen te verzenden, om de Tale ten platten Lande te leeren, op dat wy voor de Indianen souden konnen predicken.

Als dat onderhoud ge-eyndigt was, gingen wy weder in den Hof wandelen, die ons veel aengenamer, dan des mergens, scheen te zyn, en dat door de troost die wy van den Pater Provinciael ontfangen hadden.

Aldaer begonden wy, onder de alle een van die schoone Orangie bomen, van seer goeder herten GOD, welke in onse grootste droefheyt medelyden met

met ons hadden gehad, te loven en te dancken; sonder den wijsen ende politiquen Provinciael te vergeten; ook was het niet redelyk dat hy, die tot onse vertroostinge sijn spel wel hadde willen verliesen, ook daer-en-boven onse gebeden soude moeten missen, ook offerden wy deselve, te dier plaetse aen GODT van goeder herten op, soo voor sijn welvaren als voor sijne gesondheyd. Waer door sy Godt loven.

Wy bleven tot aen het avondmael toe in desen Hof, ons in selve op verscheyde wijsen diverteerende, dan aeten wy eens soete Citroenen en Orangie-appelen, en dan pluckten wy de suere, die wy malkanderen na het hooft wierpen, maer voor al na die geene, die met *Calvo* op Zee hadde gewenscht te zyn, welke wy door het smyten van Citroenen ende Orangie-appelen uyt den Hof joegen, plegende wy dit vermaeck met des te meer genoegen, om dat wy sagen dat onsen goeden Provinciael, die sig op een uytsteeckende venster hadden geplaetst, sijn vermaeck daer in nam, ende een goed genoegen hadde, siende dat wy dus vrolijck waren. En sig daer naer vergheugen.

HET XII. CAPITTEL.

Sy raecken wederom aen het spelen met den Provinciael. Bedingh van het spel. Sy alle verliesen hare vryheyt. List van den Provinciael om haer te slaen ende te salven. Bereytselen tot haer vertreck. Vertreck van St. Christoffel. Komen in het gesighte van St. Philippo. Buyten het welcke sy van den Prieur werden ingehaeldt, en seer minsaem ontfangen.

NA het avondmael seyde hy, dat hy ons des anderen daegs des morgens na *Chiapa* wilde senden, door dien den Prieur hem geschreven hadde, dat hy ons in het gemoet wilde komen, ende te ontbyten geven in seecker Vleck *St. Philippo* genaemt; dit deede ons een goet gevoelen van ons selve vatten, siende dat de Provinciaelen ende de Prieurs selve de moeyte namen van ons wel te onthaelen.

Dog hy seyde ons evenwel daer by, dat hy, alvorens wy souden gaen rusten, noch een partye in het Tictack-berd met ons wilde speelen, om te besoecken of hy geen revengie van ons soude konnen krygen. Sy raecken weder aen het spelen met den Provinciael.

Dog door dien hy handig, listig ende arg was, en daer toe ook het spel uytnemende wel verstont, en daer door verseeckert dat hy ons het spel soude afwinnen als hy wilde, soo veranderde hy de Conditie van het selve, en dat door een verborgentheyt welke wy niet dan den volgenden dag konden be-

Beding van het spel.

grijpen; want hy seyde dat wy onder dit volgende beding souden spelen, te weten, dat, so wy het quamen te winnen, hy konde volstaen mits ons yder een doose Chocolate gevende, dog dat wy, in cas van verlies, sijne Gevangenen souden zyn.

Sy alle verliesen haere vryheydt.

Wy begonden dan te speelen, in hoope van, even so als wy te voren gedaen hadden, het selve te winnen, doch wy bevonden in tegendeel dat wy alle, de eene voor, de andere na, het selve verloren, dog door dien wy niet konden begrijpen op wat wyse wy sijne gevangenen konden zyn, so bekreunden wy ons niet seer wegens ons verlies.

List van den Provinciael om haer te slaen ende te salven.

De Provinciael seyde even wel dat hem ons verlies moeyde; dog dat hy wenste dat wy noyt in ergere Gevankenisse dan de sijne mogten komen, ook dat hy, om ons te troosten, aen een ygelijk van ons een doose met Chocolate wilde schenken, om op sijne gesontheyt te drinken en vrolijk te wesen, als wy de smerte, wegens dit ons verlies, souden dragen.

Wy konden noyt begrijpen wat hy seggen wilde, als des anderen daegs des middags, ende wy dagten alle dat het maer laccherye ende boerten was, en dat hy alles wat hy seyde maer voortbragt om sig met ons te diverteren, soo als hy ook van te voren hadde gedaen, soodanig dat dit seggen niet belette dat wy, na dat wy ons af-scheyt van hem hadden genomen, ons alle met vreugde in onse Kameren begaven.

Bereytselen tot het vertreck.

Des anderen daegs des morgens vonden wy twee Muyl-esels van den Provinciael, ende twee andere van sijn Geselle t'eenemael gesadelt en getoomt staen, zijnde bereyt om maer beschreeden te worden, ook waren'er twaelf Indianen te Paerde, die ons over een seer moeyelijken Berg moesten leyden, so wel als dwarsch door het Bosch dat voor het Dorp *St. Philippo* legt.

Na den ontbyt omhelsde ons den goeden Provinciael, sijn af-scheyt van ons nemende, en ons versoekende dat wy Godt voor hem wilden bidden, daer by voegende dat wy voor de reste niet bedroeft moesten zyn over het geene ons soude mogen overkomen, ons versekerende dat hy ons beminde en dat hy alles wat hy konde, soude te werk stellen om ons dienst te doen, dog dat hy sig genootsaeckt sag sulks met aerdigheyt en voorsigtigheyt te moeten plegen om den mont aen de Criolen te stoppen, die ons so wel als hem, grooten haet toe-droegen.

Vertrek van S. Christoffel.

Na dat wy ons af-scheyt van hem hadden genomen, vertrocken wy van daer onder het geluyt van de Trompetten en Schalmeyen die men voor ons droeg, ende die sig, door het wedergalmen van de Echo'os den geheelen weg langs deden hooren, van het bovenste van het Gebergte tot in de Valeye toe, alwaer wy den goeden ouden Man *Alvarez* hadden gelaeten in een diep dal, dat aen alle zyden met Bergen omringelt was.

Komen in het gesigte van *St. Philippo*.

Wy waren so dra niet op het hoogste van het Gebergte gekomen, of wy ontdekten een kleyne Valeye, en in deselve de Stad van het Koninglijcke *Chiapa*, nevens drie a vier kleyne Vlecken, van dewelke *St. Philippo*, aen de voet van een Berg, welke wy noch moesten overklimmen, gelegen, een was.

De-

De Trompetten, welke altoos voor ons gingen, waerschouden de Inwoonders van *St. Philippo* genoegsaem van onse komste, op dat sy ons een tweeden ontbyt souden konnen vaerdig maecken, hebbende de koude lugt, welcke wy op het Gebergte gevoelt hadden, ons den appetyt weder gescherpt.

Wy hadden geen vyf-hondert schreeden al nederdalende voort-gereyst, of wy ontmoeten twintig Indiaenen, alle te Paerde ende seer aerdig opgepronkt, sy hadden hare steeckende Trompetten voor haer; achter haer quam op een rykelijk vercierde Muyl-esel den Prieur van *Chiapa*, Pater *Juan Baptista* genaemt, die van een Joviael temperament, dog vet, gestopt ende vol-lijvig was. Buyten het welcke sy van den Prieur werden ingehaelt.

Hy was so dra niet tot ons, en wy tot hem, genaedert, of hy, ons sijne voort-vlugtige Broeders van de Philippijnen noemende, seyde dat wy seer welkom in dat Land waren, en dat hy in sijn particulier seer over onse komste verheugt was, ook dat hy ons veel beter tyd-kortinge in dat *St. Philippo*, dat daer digte by was, soude geven, dan wy in het Philippijnsche *St. Philippo* souden gehad hebben, so wy daer waren gekomen. En seer minsaem ontfangen.

Aldus wierden wy meer en meer gesterkt in het gevoelen dat wy hadden, van, daer te Lande, seer welkom te zijn, ende met opene armen ontfangen te worden, weynig denckende, dat het ons daer na, op sodanige wyse, als het geschiedde, soude te passe zijn gebragt geweest, ende die ydelheydt in ons nam des te meer toe, denkende dat wy al mede Provinciaelen en Prieurs waren, dog den Leeser sal in het volgende Capittel sien, hoe wy hier omtrent wierden gedisabuseert, en hoe het geene wy ons inbeeldden op een tractament van water ende broot uytliep, wanneer wy sulks het minste verwagteden, dog alles schickte sich op het eynde ten besten.

Ick meene ook niet dat ik behoeve te seggen, wat vreugde dat dit in ons verwekte, en hoe wy Godt ende ons selven dankten, de Philippijnsche Missie, ofte Sendinge, verlaten te hebben, siende hoe wel het ons daer ging, en met wat pragt ende luyster wy onthaelt wierden.

HET XIII. CAPITTEL.

Praghtighe intreede in het Dorp ſelve. Goedt onthael met Aepen-munte betaelt. Koſtelyck ontbyt. Ongeruſtheydt in onſe vlugtelingen door het ſeggen van den Prieur verweckt. Tournoy-ſpel. Vertreck van St. Philippo, *dat ſeer praghtigh toegaet. Ordre van den Provinciael noopende de Reyſigers, door dewelcke ſy opgeſloten ende te waeter ende te broodt verweſen worden, doch alleen door politie. Komſte in het Convent te* Chiapa. *Begintſel van de penitentie, door den Autheur vrolyck overgebracht. Vermaeckelyck voorval tuſſchen den Autheur ende een Criool. Vermaeckelycke gevanckeniße. Den Autheur werd Profeſſor te* Guatimala. *En by proviſie Meeſter van de Latynſche Taele te* Chiapa. *Waer door hy ſeer geſien ende bemindt werd.*

Praghtige intrede in het Dorp ſelve.

OP deſe wyſe ons met den goeden Prieur onderhouden hebbende, reden wy met groote vreugde van het Gebergte nederwaerts; beneden gekomen ſijnde vonden wy dat alle de Inwoonders van *St. Philippo* ſoo Mannen als Vrouwen ons verwagten; ſommige preſenteerden ons bondelkens Bloemen, andere ſmeten ons Rooſen in het aengeſigte, en de derde danſten ende ſprongen voor ons uyt langs de ſtraete die wy paſſeeren moeſten, die mede met kruyden ende blaeden van Orangie-boomen beſtroyt, ende tot aen de Kercke met veele Triumph-bogen verciert was, die van feſtonnen van Bloemen gemaeckt waeren.

In de Kerke gekomen zynde wierden wy aldaer onthaelt, een half uer lang gedurende door de beſte Muſicanten van *Chiapa*, welke den goeden Prieur expreſſelijk gehuert hadde, om onſe intrede te verheerlijken onderhouden.

Goedt onthael met Apenmunte betaelt.

Na dat de Muſicanten ge-eyndigt hadden, deede den Pater *Jan Baptiſta*, ſich over eynde begeven hebbende, eene Oratie tot de Indiaenen, haer bedankende dat ſy ons ſoo wel onthaelt hadden, om dat wy ſyne Vrienden waren, ende hy deelde aen haer uyt eene volkomene vergevinge van alle haere voorledene ſonden, het ſelve evenwel reſtringerende aen die geene, welke, op den volgenden Sondag, des voor ofte na de middags, de Kercke ſouden komen beſoecken.

Koſtelyck ontbyt.

Op deſe wyſe dan verlieten wy het Altaer, om ons tot den ontbyt aen ſeckere Taeffel te begeven, welke wy met veele ſmaeckelijcke ende geſoutene ſpijſen

spijsen beset vonden, en dat om ons den goeden Wyn van *Xeres* te beter te doen smaecken, welcke de Prieur expres voor ons, daer hadde doen brengen.

Na de gesoutene spysen, sette men ons soo uytnemende Confituren voor welke van de Religieuse Dochters van *Chiapa* gemaekt waren, dat wy noch diergelijke niet hadden geproeft sedert wy van *St. Juan d'Ulhua* vertrocken waren tot aen die plaetse toe; sy dienden ons om een glas Chocolate daer op te drincken, ende daer mede besloten wy den ontbijt.

Dog terwijle desen Prieur ons soo goede ciere deede aen doen, en lieten wy niet na den Geest ontrust te hebben, want wy konden niet wel begrypen wat hy seggen wilde met eenige woorden welke hy ons dickmalen genoeg herhaelde, te weten; dat wy wel moesten ontbijten, om dat wy het soberste gen door middag-mael souden doen, dat wy noch oyt van ons leven gedaen hadden, en dat wy de soetigheyt van de vryheyt moesten genieten, welke wy niet lange souden konnen gebruyken: wy sloegen wel agt op dese woorden, dog den gront van deselve konden wy niet wel verstaen, voor ende al eer dat wy des middags in het Convent gekomen waren. Ongerustheyt in onse vlughtelinghen door het seggen van den Prieur.

Na dat wy ontbeten hadden wilden de Indianen ons ook eenig vermaek op de Merkt-plaetse aen doen, sy begaven sig dan op deselve aen het Tournoyen, lopende de eene tegens de andere met groote Rondassen bedeckt zynde, op dat sy haer Hooft ende hare schouderen souden konnen bedecken voor de *Cannas* ofte Rieden, welke sy, met een verwonderens-waerdige aerdigheyt, malkanderen, in het voorby ryden, toe-smeten. Tournoyspel.

Als den goeden Prieur van *Chiapa* ons op de voorverhaelde wyse geregaleert hadde, liet hy ons dese vryheyt soo lange genieten, als naer alle apparentie hy ende den Provinciael, door haere brieven, te saemen hadden goed gevonden; dat duerde dan tot die tyd toe, datmen in het Convent van *Chiapa* gewoon was het middag-mael te houden, en wy moesten voor twaelf ueren daer maecken te wesen.

Als dan dese tyd begonde te naderen, ende wy noch twee mylen weegs, van *St. Philippo* tot aen *Chiapa* toe, hadden af te leggen, so beval onsen Prieur datmen de Muyl-Esels souden voor den dag brengen, zynde de Inwoonders door het geluyd der Schalmeyen ende Trompetten gewaerschout, dat wy door pragstonden om uyt haer Vlek te vertrecken: wy wierden al immers soo heerlijck uytgeleyd als wy ingehaelt waren, men trok de Klocken, veele Indianen dansten voor ons heenen, andere verselden ons te Paerde, speelende op verscheyde instrumenten, soo als wy op onse aenkomsten hadden gedaen. Vertreck van *St. Philippo*. Dat praghtigh is.

Na dat wy omtrent vyf-hondert schreeden waren voort-gereden, so bedankte de Prieur de Indianen voor de tweedemael, en sont haer na Huys toe, door dien het Convent niet seer verre van ons was afgelegen, ende wy in het selve op eene andere wijse moesten onthaelt worden, ook om datmen in de Steden ende in de Conventen alle die praght ende statie, welcke men wel ten platten lande toont, niet houden en mag.

Als

De ordre van den Provinciael, nopende onse Reysigers.

Als de Indiaenen haer af-scheyt hadden genomen, vervolgden wy onse weg, houdende alleen twee van de hare by ons, om ons voor Gidsen ofte Weg-wijsers te dienen.

Als wy nu tot op vyf-hondert schreden na aen de Stad genadert waren, so hielde de Prieur nevens een sijner Compagnons stille, ende hy trok seekere ordre van den Provinciael uyt sijn sak, welke hy ons voor las; desselve bragt mede, dat, door dien wy onsen wettigen Superieur *Calvo* op den weg van de Philippijnen hadden verlaten, ende sonder zyne toe-latinge in de Provintie van *Chiapa* gekomen waren, hy ons in Conscientie niet voor Leden van sijn licchaem konde aennemen, ten sy hy ons altoos op de eene ofte de andere wyse, over ons begaene misdaed, hadde gestraft.

Door dewelcke sy opgesloten ende te water ende te broodt verweesen worden.

Daerom was het dat hy aen den Prieur van *Chiapa* beval, dat hy, so dra als wy in sijn Convent souden gekomen wesen, ons twee aen twee, in onse Kamers, als in eene gevankenisse, gedurende den tijd van drie dagen, soude opsluyten; sonder ons toe te laten daer uyt te gaen, dan alleen, om in de eet-sale te komen, in dewelke wy ons des middags voor de Religieusen moesten vertoonen, op der aerde gesetten zijnde, en niet dan water en broodt tot ons middagmael hebbende, maer dat de Prieur, ons voor het avondtmael, sodanige spijse als hy goed oordeelde soude mogen geven, en des avonts in onse Kamers, welke ons voor gevankenissen moesten verstrecken, laeten brengen.

Dit was dan de pœnitentie, welke die listige ende wijse Provinciael ons hadde opgelegt; sy scheen ons evenwel swaer genoeg na een so goeden ontbyt, en het verveelde ons van vasten en gevankenisse te hooren spreecken, na dat wy met so veele uytterlijke pragt waren ontfangen geworden.

Wy begonden als doen te dencken aen het spel dat de Provinciael des avonts te voren met ons hadde aengegaen, erkennende de hulpe ende troost die wy uyt sijne doosen met Chocolate souden ontfangen ende genieten, na dat wy ons middagmael met water en broodt hadden gedaen.

Wy gedagten ook aen het middagmael, dat de Prieur ons, te S. Philippo zijnde, gesegt hadde te sullen hebben, als ook dat hy ons waerschouwde om onse vryheydt te gebruycken.

Doch alleen uyt Politie.

Dog den goeden Prieur, welke merkte dat ons uytterlijke wesen in een oogenblik t'eenemael verandert was, en dat wy seer bedrukt schenen te sijn, begonde sagtelijk te lacchen, om ons te kennen te geven, dat het voornemen so van den Provinciael als van hem niet ten quaden strekte, dog dat het geene sy deden alleen uyt een politijcque streek sproot, en om den mont aen de Criolen te stoppen, welke noyt souden opgehouden hebben van te murmureren, so men ons niet op de eene ofte de andere wijse hadde gestraft.

Hy verseekerde ons daerenboven dat wy na onse gevankenisse alle soorte van eere en vorderinge te verwagten hadden; dat wy, so lang als wy by hem souden zijn, niets souden gebreck hebben, en dat hy, na dat wy met water en broot het middagmael gehouden souden hebben, ons in onse Kamers een goede

avontmael soude senden, dat genoeg soude konnen strecken om vier-en-twintig ueren lang vrolijck te zyn.

Hier na begaven wy ons na het Convent van *Chiapa*, in het welcke wy, door het grootste gedeelte der Religieusen, met veele vreugde ontfangen wierden, wy bespeurden dog evenwel, dat'er eenige waren, die ons met een quaet herte en boos oog aensagen. Komste in het Convent te *Chiapa*.

Wy waren so dra niet in onse Kameren gebragt, of de klocke noodigde de andere Religieusen tot het middagmael, en ons te water en te broodt.

Wy begaven ons in de eet-sale, ende als het *Benedicite* gesegt was, ende de Religieusen aen de Tafel waren geseten, soo waren wy vier Philippijnsche Jonassen, soo als ons sommige Criolen genoemt hadden, gedwongen op de aerde, in het midden van de eet-sale neder te sitten, met de beenen cruys wyse onder het lijf, even als de Kleermaekers, om door die actie van nederigheyt te toonen het leetwesen dat wy hadden wegens de ongehoorsaemheyt aen onse Superieur *Calvo* betoont. Beginsel van de pœnitentie.

Ten selven tyd als men het eerste gerigte op de Tafel aendiste, so gafmen aen yder van ons ook een redelijk brood, met een pot met helder water, van het welke wy met vreugde dronken, door dien wy, door de twee ontbyten, welke wy te voren gedaen hadden, genoegsaem versadigt waren.

Evenwel hadden wy in het midden van dese actie, welke ons in het openbaer met schaemte bedekte, en die dog onder de Religieusen over minder fouten dan de onse geoeffent wierde, desen trooste, dat den Prieur en Provinciael onse Vrienden waren, dat die Castydinge vaderlyk was, dat wy uyt de handen van die geene, die ons daer toe hadden ver wesen, Chocolate om ons te versterken souden hebben, en dat wy dien avont in onse Kamers beter souden aengedischt werden, als veele andere, die maer twee a drie schotelen voor haer maeltyd souden hebben. Hier quam by dat wy seeker Criolisch Religieus tot een mede-macker in onse pœnitentie hadden, welke, so wel als wy, op de aerde moeste sitten, ter oorsake van eenige amoureuse brieven, door hem aen seekere Religieuse-Dogter, over en weder geschreven, welkers termen de palen van de kuysheydt te buyten gingen.

Dog als ick bemerkte dat die Religieus ons met een wrevelig wesen aensag, schikte ik my tot hem, so digte als my mogelyk was, en horende dat hy binnens monts mompelde, en ons ongehoorsame Jonassen van de Philippijnen noemde, so beet ick hem ook, op een sagte wyse, de twee volgende Latynsche veerskens in het oor, welke my so in de herssenen op staende voet quamen, wegens sijn quaet leven. Door den Autheur vrolyck overgebracht.

Simonialis amor te scribere turpia fecit,
Ecce tibi gelidæ præbent medicamina lymphæ.

Dat is:

Soo vuyle nonne-min u deed' ontugtig schryven,
Suyp water in u bast, dat sal die brand verdryven.

Een aerdig voorval tusschen den Autheur ende een Criool.

Dog so als hy die veerssen, welke ik op staende voet maekte, gehoort had, so betuygde hy nog meer misnoegt te zyn, sig van myn affschickende, de elle-

bogen opheffende, ende het Hooft ſchuddende, dit verpligte my na hem toe te ſchicken, en hem nog dit veers op een vriendelijcke wijſe te ſeggen.

Solamen miſero eſt, ſocios retinere Pannettes.

Hy beelde ſig in dat ick hem volgde om ſijn broot af te nemen, ende dat het woort van *Panettes* hem byna ſoude hebben doen ſticken, ſo hy ſig van het water dat voor hem ſtont niet bedient, en een goet glas van het ſelve gedronken hadde, ick bemerckte hier door dat zyne gramſchap geſtilt was, en daerom ſeyde ick hem dat ick geloofde dat de kragt van ſijne Liefde gemaetigt wierde.

Op deſe wijſe hielt ick te water ende te broode een vermaeckelijck middag-mael met mijnen na-buer den Crioliſchen Religieus, ende nae de maeltyd leydde men ons weder in onſe Kamers, in dewelke wy de Chocolate, ons door den goeden *Alvarez* geſchonken, droncken.

De Spaenſche Religieuſen quamen ons in groote menigte in onſe Kameren beſoecken, ſommige om ſig met ons te onderhouden, ende andere om ons Confituren ende andere leckernijen te brengen.

Men ſprack ook aenſtonts in het Convent van de Veerſſen die ik op het voorval van die Crioliſche Monik gemaekt hadde, en ſy verſtrekten tot onderhout, gedurende die na de middag, ende alle de andere Religieuſen.

Die avont wierden wy ter Taeffel gedient volgens de belofte en de genereuſiteyt van den Prieur, die ons, nevens twee van ſijn Geſellen, nog met ſijne tegenwoordigheyt wilde vereeren, en ſy namen nevens ons het avontmael in onſe Kamer.

Gemackelycke gevanckeniſſe.

De drie dagen van onſe gevankeniſſe paſſeerden dus op eene vrolyke wyſe, en wy wenſten dat wy noyt in een ergere mogten komen, want wy hadden in deſelve, behalven dat wy niet vryelijk mogten uytgaen, alle het geene wy anderſints ſouden hebben konnen wenſchen, maeckende goede ciere, en hebbende altoos eenige van onſe Vrienden, om ons te onderhouden, by ons.

Op ſodanige wyſe dat wy konden ſeggen, dat onſe gevankeniſſe ons eer voor een noodig hulpmiddel dan voor een Caſtijdinge verſtreckte, om dat wy, na ſo een lange Reyſe, als wy van *Mexico* af, tot aen die plaetſe toe gedaen hadden, meer het ruſten, dan het wandelen behoefden.

Werden daer uyt ontſlagen ende verdeelt.

Wy waren ſo dra niet in vryheydt geſtelt, of wy bevonden dat de Provinciael ende de Prieur van voornemen waren, om ons ſo wel neder te ſetten, dat wy na onſe gevankeniſſe eer ende aenſien in dat Landt ſouden konnen verwerven.

Men ſont twee Religieuſen van ons Geſelſchap op het platte Land, om aldaer de Tale te leeren, en voor de Indiaenen te konnen Predicken, ende daer na met eenig Beneficie voorſien te werden.

Den Auteur werd Profeſſor

Sy gaven ook aen my, ende aen een van myne Geſellen de permiſſie om na *Guatimala* te gaen, en aldaer in de Univerſiteyt de Jeugt in de Theologie ende Philoſophie te onderwyſen, dog men ſtelde ons vertreck tot aen St. Mi-

St. Michiels dag toe uyt, om dat dat de tijd was in dewelke men de Scholen ofte de Classen opende, ende de Regenten veranderde. te *Guatimala.*

De Provinciael hebbende ook de veerssen gehoort, die ick voor de vuyst op het werck van den Criolischen Religieus gemaeckt hadde, ende daer door bemerckende, dat de Latynsche Taele in Engelandt gemeender was dan in Spaignien, slaende men aldaer door veele solœcismen den armen Prisianus deerlijck aen het oor, en wetende datmen een Persoon, die die Tael verstont van noden hadde, om in het Convent van *Chiapa*, aen het welcke het onderwijsen van de jeugt, jaerlijcks wel opbrengt, de *Grammatica* ende de *Syntaxis* aen de Kinderen te leeren, badt my die last te willen aenvaerden, tot die tydt toe dat hy my na *Guatimala* soude konnen senden; my belovende te assisteren met alle het geene dat ick soude mogen van noden hebben, so om boecken te koopen, als om my van andere noodtsaeckelyckheden te voorsien, seggende selve dat ick, soo als ick voorgenomen hadde, somwylen evenwel op het platte Landt, om dat te besigtigen, soude mogen gaen reysen, ende besien het geene daer omtrent het aenmerckens waerdigste was. En by provisie Meester in de Latynsche Taele te *Chiapa.*

Ick konde dese aenbiedinge, welke my soo voordeelig was niet afwysen, soo dat ick in die bedieninge te *Chiapa* verbleef, van de Maendt van April af tot aen het eynde van September; ick verkreeg daer veele reputatie ende aensien by den Bisschop ende den Gouverneur, dog voor al by den Prieur, welcke noyt eenige reyse op het Landt tot sijn vermaeck aenving sonder myn mede te nemen; dit gaf myn gelegentheyt om den Staet ende ryckdom van *Chiapa* wel te door-gronden, die ick dan getrouwelijck in het volgende Capittel sal gaen beschryven. Waer door hy seer gesien ende bemindt werdt.

Maer merckt alvoorens aen, lieve Leeser, de wonderlijcke barmhertigheyt ende bestieringe van den Almogenden Godt over my arme Sondaer, welcke het geliefde my niet alleen op de voorverhaelde wyse van die voor ziel ende licchaem gevaerlijcke Philippijnsche Reyse te verlossen, maer ook een seer honorabel, en, voor myn staet, profitabel, employ te geven, waer voor sijnen naem dan eeuwiglijk gedanckt zy.

HET XIV. CAPITTEL.

Beschryvinge van het Landt en de Provintie van Chiapa. *Gelegentheydt daer af. Overvloet van Cochenille. Hooftgelt in* Chiapa. *Verdeelinge van* Chiapa. *Kout Climaet en hette in de Valeye van* Chiapa. Capanabastla. Izquintenango. *Overvloet van Catoen, van Visch, Vleesch, &c. Schaersheydt van gelt. Schaede door de Crocodillen, Begeerigheyt der Jesuiten vertoont. Kaerigheyt van die van* Chiapa. *Haer Koophandel. Merckt. Haere frugaliteyt. Dertele Religieusen. Plompen Adel.*

Beschryvinge van het Landt ende Provintie van *Chiapa.*

HOewel, na het gevoelen der Spaigniaerden, de Provintie van *Chiapa* eene van de armste van geheel *America* is, om datmen daer nog gene Mynen ontdekt, nogte geen gout in het sandt van de Revieren heeft gevonden, ook dat in deselve geen Haven aen de zyde van de Zuyd-Zee is, tot vertieringe van de Koopmanschappen, en om te handelen met die van *Mexico*, van *Guaxaca* ende *Guatimala*, so kan ik evenwel seggen, dat sy veele andere Provintien van *Mexico* overtreft, in groote van Vlecken ende Steden, en dat sy aen niet eene hoett toe te geven nogte daer voor te wyken, als alleenlijck aen *Guatimala*; ick kan oock selfs verseeckeren, dat in alle de reste van *America* niet eene Indiaensche Stad is, welke men so groot, ende, door de Naturellen van het Landt so sterck bevolckt sal vinden, als het Indiaensche *Chiapa*.

Gelegentheydt daer af.

De Spaigniaerden hebben groot ongelijck van dit Geweste op sodanige wyse, als sy doen, te verachten, want sy moesten bedenken dat het tusschen *Mexico* en *Guatimala* is gelegen, en dat van de swakheyt ofte sterkte van het selve, de geheele kragt en behoudenisse van *America* hangt, om dat, wanneer het niet gesterkt is, het seer gemackelijck valt door de Reviere van *Tabasco* daer in te komen, en dat het ook grenst aen de Frontieren van *Yucatan*.

Overvloedt van Cochenille.

Dat meer is, de Inwoonders dryven niet alleen een genoegsame considerabilen handel onder malkanderen, door Koopmanschappen die in dese Provintie vallen, maer ook selve met de andere Provintien, en daer en is geene Plaetse in *America*, uyt dewelke de Spaigniaerden so veel Cochenille trecken, als sy uyt eene eenige Provintie van *Chiapa* doen.

Hooft-gelt in *Chiapa*.

Behalven dat de Vlecken, welke groot ende wel bevolkt zyn, het inkomen des Koninck merkelyk vermeerderen, door de Schattinge, welcke alle de Inwoonders jaerlijcks, hooft voor hooft, aen de Spaensche moeten betaelen.

Die

Dit Land is in drie Provintien verdeelt, te weten, die van *Chiapa*, die van de *Zeldales*, ende de *Zoques*, van dewelke die van *Chiapa* van het minste vermogen is. Verdeelinge daar van.

De eerste behelst de groote Stad van het Indiaensche *Chiapa*, en alle de Vlecken en Dorpen die om de Noordt na *Maquilapa* gelegen zijn, ende beooften de Prieurye van *Comitlan*, welke alleen tien onderhorige Dorpen heeft, en veele Hoeven, op dewelke men veel Beestiael, Paerden en Muylesels aen queeckt.

Digte by dese Prieurye van *Comitlan*, is de groote Valeye *Capanabastla*, het welk mede een ander gedeelte is, dat sig na de kant van *Zoconuzco* uytstreckt.

Dese Valeye is aenmerkens waerdig, door seekere Reviere, welke uyt het Gebergte van de *Cuchumatlanes* spruyt, lopende door het Indiaensche *Chiapa*, en daer na in de Reviere van *Tabasco* stromende.

Sy is mede seer vermaerd door de groote meenigte Visch, welcke in die Reviere gevangen werd, en den overvloed van Beestiael, welke daer omtrent geweyd werd, en waar door niet alleen de Stad van *Chiapa*, maer ook alle de omleggende Plaetsen gespyst ende voorsien worden.

Hoewel de Stad *Chiapa* en *Comitlan* in een koud Klimaet leggen, door dien sy op de Bergen gestigt zyn, so is het in tegendeel seer heet in de Valeyen, door dien sy seer laeg leggen, en daer ontstaen dikmalen swaere onweders, van de Maend van Mey af tot aen St. Michiels dag toe, welke met groote Donder-slagen ende schrickelijcke Blixemen zyn versel. Koudt Climaet van *Chiapa* en hette in de Valeye.

Het voornaemste Vlek, in het welke mede de Prieurye is, wordt *Capanabastla* genaemt, in het selve woonen meer dan agt hondert Indianen. *Capanabastla.*

Dog dat van *Izquintenango* is nog grooter, het legt aen het eynde van de Valeye, na het Zuyden, ende aen den voet van het Gebergte van de *Cuchumatlanes*. *Izquintenango.*

Het Vleck van St. Bartholomeus, het welke aen het andere eynde van de Valeye legt aen de Noord-zyde, is nog veel grooter dan de twee voorgaende, en de Valeye is omtrent veertig mylen lang ende twaelf mylen breedt.

Alle de andere Vlecken sijn aen de zyde van *Zoconuzco* gelegen, na welke kandt het geduerig heeter werdt, zynde het Donder ende Blixemen daer ook veel kragtiger, om dat men die weg uyt, meer aen de Zuyd-Zee naedert.

Boven dat het Beestiael in soo groote een meenigte in die Valeye is, soo werd in deselve oock soo veel Catoen vergaderd, dat uyt het selve de voornaemste Koopmanschap van dat Landt bestaet, door dien men van het selve een groot getal Deekens maeckt, met dewelcke sigh de Indiaenen kleeden; oock komen de Kooplieden, van verscheydene quartieren, deselve halen, of wel werden sy door de Inwoonders verruylt voor Overvloedt van Catoen.

Cacao, aen die van *Zoconuzco* ende *Suchutepeque*, sodanig dat sy, door dat middel, altoos genoeg voorsien zyn van die drank welke van die vrught gemaeckt werdt.

En van Visch, Vleesch, &c.

Sy hebben al immer so weynig gebreck aen Visch, door dien de Reviere haer daer ten vollen van voorsiet, alsso weynig als van Vleesch, zijnde de Valeye vol van Beesten, nog oock van stoffe om sig te kleeden, door dien sy die aen andere verkopen, nog van broodt, door dien, niet tegenstaende daer geene tarwe wast, sy genoeg *Maiz* tot haer voedtsel te versaemelen.

Eyndelijck hebben sy ook overvloedt van wildt-braedt, van Pluym-gedierte, van Kalckhoenen, van vrughten, van Honig, van Taback en van Suycker-Riedt.

Schaersheyt van gelt.

Dog het gelt is'er so gemeen niet als te *Mexico* ofte te *Guaxaca*, want in plaetse datmen in die twee plaetsen niet telt dan met Patacons ofte stucken van aghten, so reeckentmen te *Chiapa* maer met Testoenen, die maer half so veel doen.

Schade door de Crocodillen.

Hoewel dese Reviere boven maten voordelig ende nut aen dese Valeye is, ende veel tot den overvloedt van deselve toebrengt, so is sy dog evenwel oorsaecke van veele schaeden ende ongemacken die de Inwoonders overkomen, welkers Kinderen so wel als Kalven ende Vullens, wanneer sy te digte by de Reviere komen, van de Crocodillen werden verslonden, die daer in groote menigte zyn, en seer gratig na het Vleesch, door dien sy het dickmaelen hebben gegeten.

De Stadt van het Koninklijke *Chiapa*, is eene van de kleynste van geheel *America*, want daer sijn maer omtrent vier-hondert Hoofden van Spaensche Huys-gesinnen, ende by-na hondert Indiaensche Huysen, welcke aen de Stadt gevoegt zyn, ende die plaetse werd de Indiaensche Voor-stadt genaemt, ook hebben sy eene bysondere Capelle.

In de Stadt is anders geene Parochie-Kercke dan de Cathedrale, ende deselve is voor alle de Inwoonders.

Daer sijn ook twee Kloosters, het eene van de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, ende het andere van die van St. Franciscus, nevens een arm Convent van Religieuse Doghters, welcke te samen de Stadt lastigh genoeg vallen.

Begerigheyt der Jesuiren vertoont.

Dog door dien de Jesuiten sig daer niet hebben nedergeset, welke geduriglyk in de rycke Steden woonen, soo kan men daer uyt wel besluyten dat dese plaetse soodanig niet wesen moet, ofte minsten dat de Inwoonders die genereuse liberaliteyt niet hebben die de Jesuiten soeken in het doen van groote aelmoessen en boven gewoonlijke giften, door dewelke sy haere Collegien, ter plaetse daer die sijn, onderhouden.

Kaerigheyt van die van *Chiapa*.

Want te deser plaetse sijn de Cooplieden kaerig, en de Edellieden spaersaem ende menagerende, oock hebben sy niet verstant, nochte beleefheydts genoeg om sulck slag van mildadigheden te betoonen, soodanig dat het arme *Chiapa* geene bequaeme plaetse voor de Jesuiten is.

De

De voornaemste handel van de Kooplieden van die Stad beſtaet in *Cacao*, in Catoen, het welke ſy op het omleggende platte Landt gaen koopen in Crameryen, in Suycker, die ſy uyt het Indiaenſche *Chiapa* trecken, en in een weynig Cochenille; dog door dien de Gouverneur groote winſte uyt den handel van de Cochenille treckt, ſoo ſtaet hy haer niet ligtelyck toe met die ſoorte van Koopmanſchap te handelen. Haer Koophandel.

Sy alle hebben hare winkelen op een kleyne plaetſe, welke men voor de Merckt houdt, deſe is gelegen regt voor de Cathedrale Kercke, in dewelke wandelaryen ende galeryen ſijn, onder dewelke de Vrouwen van de arme Indiaenen gemeenlijck ten vyf uren des avonts komen, aldaer kruyden ende drancken brengende, die ſy voor een geringe prys aen de Criolen verkopen. Merckt.

De rykſte van de Kooplieden gaen dikmalen na *Tabaſco* toe, of wel ſenden ſy andere daer henen, om de waren die uyt Spaignien komen, op te kopen, gelijk daer zyn Wynen, Lywaten, Vygen, Raeſynen, Olyven ende Yſer; dog ſy derven niet veel aen die waren beſteden, door dien'er weynig Spaigniaerden in het Land zyn, ende om dat de meeſte ſig te vreeden houden, wanneer ſy alleen beſitten het geene tot het leven van noden is. Frugaliteyt van de Ingelijk woonders.

Sodanig dat het meeſte gedeelte van die Spaenſche Koopmanſchappen alleen voor de Religieuſen zyn, ſijnde ſy die geene welcke daer het luſtigſte leven. Dertele Religieuſen.

In dat Land dienen de Edellieden gemeenlyk voor een ſpreek-woordt, ende ſy levéren veele ſtoffe tot ſpotten ende lacchen uyt, men noemt haer gemeenlyk als men wilt-ſangers, wint-buylen, luyden die den grooten meeſter ende den bequamen, habilen ſuffiſanten Man willen ſpelen, tragt af te beelden, hoewel ſy in der daedt, niet dan Bottericken zyn. Plompen Adel.

Want ſy ſeggen gemeenlijck dat ſy geſprooten ſijn uyt de Huyſen van eenige Spaenſche Hertogen, of van de eerſte Conqueranten van dat Land, hoewel ſy in hare manieren, handel ende omganck ſoo plomp ende ombeſchaeft zyn als de Boeren, en dat het meeſt gedeelte van haer noch kenniſſe noch verſtandt heeft.

De voornaemſte geſlagten van deſe Stad voeren ook de heerlyke bynaemen van *Cortez*, *de Solis*, *Velaſco*, *Toledo*, *Zerna* en *Mendozza*.

HET

HET XV. CAPITTEL.

Seer naeukeurige Conferentie tuſschen den Autheur, ende een Crioliſch Edelman van de Stad van Chiapa. *Crioliſche frugaliteyt, ende arme hovaerdye ende ydelheydt. Haere hanteringe. Haere laf-hertigheyd ende kleyne genegentheyt tot het reyſen, ende tot de Wapenen. Maght des Gouverneurs. Onrechtvaerdigh gelt bedydt niet.*

Seer naeuwkeurige Conferentie tuſschen den Auteur, en een Crioliſch Edelman van de Stadt van *Chiapa*.

HEt gebeurde op ſeekeren dag, dat eene van deſe Edellieden, zynde hy een van de voornaemſte onder haer, ende *Dom Melchior de Velaſco* ghenaemt, met my in diſcours geraeckte, nopende Engelandt en de Engelſche Natie, en my met een ſeer grooten ernſt af-vraegde, of de Sonne en de Maene oock van een ende deſelve Couleur in Engeland waren als te *Chiapa*, of de Engelſche, even als de Indiaenen, met de voeten bloodt gingen, ende of ſy Menſchen offerden, ſoo als de Heydenen voortydts in *America* hadden gedaen.

Deſe alleen waren alle de belacchelyke vraeg-ſtucken niet welcke hy my voorſtelde, want hy wilde ook weten of in Engelandt ook wel ſo een leckere ſpyſe was, als de *Frixoles*, welke de arme Indiaenen eeten, ende anders niet zyn dan gekookte boontjens, in het Francoyſche *Fazeolles* genaemt, welke ſy met wat Americaenſche Peper en Look toe maeken, ende laeten ſtoven, tot dat het ſap ſo ſwart als inct wert.

Crioliſche frugaliteyt.

Nog vraegde hy of de Vrouwen in Engeland hare vrugt ſoo lange droege als de Spaenſche, en eyndelijk of de Spaigniaerden niet kloekmoediger, ende aerdiger en luſtiger dan de Engelſche waren? Ik ſal hondert ſotternyen, die hem ontvielen, ende die mede alle van deſelve nature waren, voor-by gaen, ende geene mentie van deſelve maecken, om u, lieve Leeſer, te ſeggen, dat het meeſte gedeelte van haer niet gewent is, dan een Schotel van deſe *Frixolen*, met ſwart nat, Peper en Look toegemaeckt tot haer middagmael te hebben, ook ſeggen ſy dat dat de beſte ſpyſe van de Indiën is.

En arme hovaerdye ende ydelheydt.

Des niet tegenſtaende ſullen ſy, na ſoo heerlyk een middag-mael, een halfuer voor hare deure gaen wandelen, alleen om te doen ſien, hoe ſy de kruymen van hare Kleederen, Lobben, Knevels, &c. af-ſchudden, en hoe ſy met een Tande-ſtoker ſig de Tanden reynigen, even als of'er een beentjen van een Patrys was in blyven ſteeken; ook, ſoo het gebeurt dat yemant van hare kenniſſe, by gevalle, voor by haer komt te paſſeren, ſo ſullen ſy niet in gebreeke blyven van een kruymken op eene van hare Knevels te leggen, ende, de mine van dat daer af te lighten maeckende, te ſeggen! Ha, myn Heer, wat hebbe ick daer een delicate Patrys gegeten, ende dat alleen om te

ken-

kennen te geven dat sy een goede tafel houden; hoewel sy in der daet niet dan de geseyde *Frixolen* ofte gekookte boontjens gegeten hebben.

Hare hanteringen.

Hoe sy oock op hare geboorte stoffen en pocchen, soo bestaet dog alle hare hanteringe in het aenqueeken van Bestiael, en hare meeste rykdom bestaet in pagt-hoeven, op dewelke men Ossen en Muyl-Esels aenqueeckt ende onderhoudt.

Het is waer, datmen sommige onder haer vint, welke Vlecken van de Indiaenen onder haer behorende besitten, van dewelke sy Commandeurs genaemt worden, ende dat een yder van de Inwoonders deser Vlecken gehouden is, aen haer het jaerlijcksche regt in gelt ende in Pluym-gedierte te betaelen.

Haere laf-hertigheyd ende kleyne genegentheydt tot reysen en tot de wapenen.

Sy hebben gantsch geene genegentheyt tot de wapenen, en hoewel sy somwylen seggen, dat sy wel genegentheyt hebben om Spaignien te gaen sien, so is'er dog niet een onder haer, welke soude derven wagen, daerom de Zee te passeren, want sy houden het daer voor, dat'er niets ter werelt beter is, als gerustelijck in sijn bedde te slapen.

Hondert goede Soldaten souden seer ligtelijk alle dese Doms van *Chiapa* in route en op de vlugt slaen, en sig te gelijk meesters van de Stad maeken, welkers aen en inkomsten soo open leggen, dat de Esels en de Muylen daer gedurig by nagt en dag uyt gaen, om in het Velt te gaen weyden.

Men heeft even wel in dese Stad een Gouverneur met een Bisschop.

Maght des Gouverneurs.

Het Ampt van den Gouverneur is seer aensienlijk, door dien sijne magt sig seer wyd uytstreckt, aengesien hy de Spaigniaerden ende de Indiaenen handelt, so het hem gevalt, en door dien hy daer toe noch een grooten handel in *Cacao* ende *Cochenille* dryft.

Onreghtvaerdig goed bedyd niet.

Dog de qualijck verkregene goederen bedy'en noyt ten goeden; hier van hadde *Dom Gabriel d'Orellana* een levendige proeve; hy was Gouverneur van die Stad en van dat Land, ten tyde dat ik daer was, en wanneer hy voor aght-duysent stucken van aghten aen *Cochenille*, *Cacao*, Suyker ende Huyden langs de Reviere van *Tabasco* hadde gesonden, om na de *Havana* gevoert te werden, soo viel het alles in de handen der Hollanders.

HET XVI. CAPITTEL.

Inkomste des Bisschops van Chiapa. *Waer in het bestaet. Sotternye der Indiaenen. Den Autheur doet met den Bisschop de visite ten platten Lande. Humeur van den Bisschop. Mis-bruyck van de Chocolate door de Vrouwen. Ordre des Bischops daer tegens, verbittert de Vrouwen. Onversettelyckheyd des Bisschops. Herdneckigheydt der Vrouwen. Oploop daer uyt ontstaen. De vrouwen gaen in de Kloosters-Kercken. Verlaeten die eyndelyck oock. De Bisschop werdt sieck, en geoordeelt vergeven te zyn. Hy sterft. Suspitie wegens syne dood. Lightveerdigheydt van de Vrouwen van* Chiapa. *Rencontre van den Autheur met een van deselve.*

Inkomste des Bisschops van *Chiapa.*

Het Bisdom van dese Srad is ten minsten acht duysent Ducaten jaerlijks waerdig; en seeker den Bisschop verdient deselve wel, komende uyt so een wydt af-gelegen Landt, als Spaignien is, en dat om in eene Stadt te woonen, in dewelke men so scherpsinnige verstanden, als dat van *Dom Melchior de Velasco* vint, en in dewelke de Esels so goede koop werden aengequeeckt.

Waer in het bestaet.

Het grootste gedeelte van het inkomen van den Bisschop spruyt uyt de Offerhanden, welke hy jaerlijcks uyt de groote Indiaensche Vlecken treckt, in dewelke hy eens 's Jaers komt, om hare Kinderen het Vormsel te geven; want daer is niet een van die Kinderen; welke hem niet ten minsten een witte Wasch-keerse nevens een Lindt geeft, ende daer toe vier Reaelen aen geldt.

Sotternye der Indianen.

Ik hebbe selve gesien dat sommige van de rykste hem Wasch-keerssen die tot ses ponden toe woegen, met twee ellen Lint van tien stuyvers yder elle, gaven, en dese Keerssen waren van onderen tot bovenen met enckele Reelen beplakt, want de Indianen stellen, door een groote ydelheyt, hare roem in het geven van groote offerhanden.

Den Autheur doet met den Bisschop de visite ten platten Lande.

Die geene die Bisschop van die Stad was ten tyde dat ik my daer onthielt, was *Dom Bernardo de Zalazar* genaemt, hy bad my dat ik hem voor den tydt van een Maent wilde verselien in het visiteren van de Vlecken die omtrent *Chiapa* leggen; myn werk was het becken te houden, in het welcke de Spaigniaerden en de Indianen hare Offerhanden leyden, terwijlen hy hare Kinderen Vormde, en door dien ik nevens een ander Cappelaen sorge droegen om het gelt, voor en al eer in des Bisschops Kamer te brengen, sorgvul-

de-

delijk te tellen; bevont ik, dat hy, ten eynde van de Maent, alleen aen dat slag van Offerhanden, sestien hondert Ducaten ontfangen hadde, sonder eens te reekenen het geene hy trock voor het visiteeren van de Gebroederschappen, die, in dat Land, seer ryk zyn, en van dewelcke de Bisschoppen, in hare Dioceesen, een groot inkomen trecken.

Humeur van den Bisschop.

Dese Bisschop was, even als alle de andere, welke in Indiën zyn, een weynig te gelt-gierig, dog voor de reste was hy van goede manieren ende een vroom leven, ook spande hy alle sijne kragten in, om de disordres ende ongeregeltheden, die in de Kercke, onder den Dienst, voorvielen, te remedieren ende weg te nemen; dog sulks koste hem het leven eer ick van *Chiapa* na *Guatimala* trock.

Mis-bruyk van de Chocolate door de Vrouwen.

De Vrouwen van die Stad geven voor, dat sy sodanig met slaeuwigheden, welke uyt de maege spruyten, gequelt zyn, dat sy geene leege Misse, en by gevolge veel minder een groote Misse nevens het Sermoen konnen hooren, sonder ondertusschen een kop warme Chocolate te drinken, ende, tot versterckinge van de maege, wat Confitueren te eeten.

Ten dien eynde waren hare Dienst-maegden gewoon haer Chocolate in de Kercke, onder het doen van de Misse ofte het Sermoon te brengen; dit nu konde niet geschieden sonder confusie, en sonder de Priesters ofte Predickers te interrumperen.

Ordre des Bisschops daer tegens.

Als den Bisschop nu met alle sagtigheyt dit abuys tragte te remedieren, soo vermaende hy haer dikmaelen om dit na te laten, ook liet hy haer sulcks door de andere Predickers versoecken en af-bidden, dog eyndelyck bemerkende dat sulks niet vorderde, en dat sy in dat werk, tot sijne veraghtinge volhardden, soo deede hy eene excommunicatie aen de Kerck-deure aenplacken, tegens alle die geene, die gedurende den Godts-dienst, in deselve eeten ofte drincken souden.

Verbittert de Vrouwen.

Dese verbanninge verweckte een grooten haet in alle de Vrouwen, dog voor al in die geene, die eenigsints van aensien waren, welcke ront uyt de seyden, dat, soo men haer niet wilde toelaten in de Kercken te eeten ende te drinken, sy ook in deselve niet souden komen.

De vornaemste Juffrouwen, welke kennisse hadden van de vrientschap welcke den Bisschop, Prieur ende ick onderhielden, quamen ons beyde besoecken, ons biddende, dat wy soo veel wilden uytwercken, dat die Prelaet de gesevde excommunicatie mogte intrecken ende vernietigen.

De Prieur ende ik deeden beyde al wat wy konden, om den Bisschop te bewegen om haer satisfactie te geven, en daer in te wille te zyn; wy bragten de gewoonte van het Land by, de swackheyt van de Vrouwen en hare maegen, den af-keer die sy van hem souden hebben, en het gevaer dat'er was dat sulcks niet eenige Oproer in de Stad soude verwecken, het welke wy giften uyt het geene dat wy van veele Persoonen hadden verstaen.

Hy antwoordde dat hy sijn leven niet achte, wanneer het geene hy deede de eere Gods betrof, of wel die van sijn Huys, ende dat alles wat wy hem ge-

Onverſettelykheyt des Biſſchops.

ſegt hadden niet kragtig genoeg was, om hem de minſte ſaeke tegens ſijn pligt te doen aenvangen.

Herdneckigheyt der Vrouwen.

Wanneer de Vrouwen nu bemerkten dat hy voorgenomen hadde ſtiptelijk by ſijn ſtuk te blyven, ſo begonden ſy hem niet alleen te veragten, maer ſy beſpotten hem in het openbaer, en ſy toonden dat ſy ſijne excommunicatie niet agteden, drinkende in de Kerke meer dan oyt, ja geduriglyk aen, even als de Viſſchen in het water doen.

Oploop daer uyt ontſtaen.

Dit mis-bruyk was oorſaeke van dat'er eens op ſeekeren dag een groote oploop in de Cathedrale Kerke ontſtont, ende dat veele Degens getrocken wierden tegens de Prieſteren en de Canonicken, welke haer beſte deeden, om aen de Dienſt-maegden de vaten in dewelke ſy de Chocolate aen hare Juffrouwen bragten, te ontnemen; welke, als ſy eyndelijck ſagen, dat op den Biſſchop, nog met gewelt, nog met ſoetigheyd, te winnen was, voor haer namen uyt de Cathedrale Kercke te blijven, ſoodaenigh, dat men van die tyd af aen, daer niemant in ſag verſchynen, ende ſy alle gingen de Miſſe ende het Sermoen in de Kercken van de Kloofters hooren, in dewelke de Monicken haer na hare gewoonlijcke wyſe lieten leven, niet anders doende dan haer vriendelijck vermanen, en hier door gebeurde het dat de Monicken ſig verrijckten te koſten van de Canonicken, en van de Prieſters van de Cathedrale Kercke, door dien daer niemant quam om yets te geven.

De Vrouwen gaen in de Kloofter-Kercken.

Dit werk en duerde niet lange, want de Biſſchop ſig tegens de Monicken vergrammende, dede een andere excommunicatie aen placken, door dewelke hy aen alle de Inwoonders van de Stad beval in de Cathedrale Kercke te verſchynen, en aldaer den Gods-dienſt by te woonen; dog de Vrouwen, in plaetſe van hier na te luyſteren, hielden ſigh een gantſche Maent in haer Huys opgeſloten, ſonder te Kerke te gaen.

En verlaeten die eyndelyck.

Omtrent deſe tyd wierde de Biſſchop gevaerlijk ſiek, ende hy begaf ſigh in het Convent van de Jacobynen, door dien hy ſig voor vaſt inbeelde, dat'er niemant in de Stad was, welke gedurende ſijne ſieckte, ſorge voor ſijne geſontheyt ſoude willen dragen, dan den Prieur van dat Kloofter, op dewelke hy ſig volkomentlyk vertrouwde.

De Biſſchop werdt ſieck.

Men ſont om Doctoren na verſcheydene quartieren, dog ſy alle verſekerden dat den Biſſchop vergeven was, hy ſelve ſeyde op ſijn dood-bedde dat hy het ook ſo gevoelde, en bad God dat hy het aen die geene, welke het hadden uytgewerkt, wilde vergeven, Hem ootmoedelijk verſoekende de Offerhande, welke hy van ſijn leven dede, voor aengenaem te willen houden, door dien hy dat vrywilliglijck overgaf tot beſcherminge ſo wel van Syne eere als van die van Syn Huys.

Hy ſterft.

Syne ſieckte duerde in ons Convent maer aght dagen, ende ſoo dra hy overleden was ſwol geheel ſijn lichaem nevens ſijn Hoott ende aengeſigte, ſoodanig, dat men nergens de huyd konde aenraeken, ofte deſelve quam

te

te berſten, ende wierp etter uyt, het welke dan een teecken was van een algemeene verdervinge in het licchaem.

In de Stadt was ſeekere Juffrouw van myne kenniſſe, deſelve wierde beſchuldigt dat ſy, met een van de Pagien van geſeyden Prelaet, al te gemeenſaem was, en dat ſy aen hem, door middel van geſeyde Pagie, een kop vergiftigde Chocolate hadde doen geven. Suſpitie wegens ſijne dood.

Ik hebbe haer ſelve hooren ſeggen, dat weynig lieden over de dood van den Biſſchop bedroeft waren, dog dat voor al de Vrouwen reden hadden om deſelve niet te beweenen; ſy voegde daer by, dat ſy geloofde, dat, door dien hy ſo veele af-keerigheyd betoont hadde, tegens de Chocolate, die men in de Kerken dronk, die geene, welke hy in ſijn Huys hadde gedroncken, met ſijne complectie niet wel hadde over-een konnen komen.

Dat gaf naderhand gelegentheyt tot het maeken van een ſpreek-woordt, door het welke men ſeyde, datmen ſig moeſte wagten voor de Chocolate van *Chiapa*, en ik doi ſte ſelve die in geen Huys drinken, ſo ik niet wel verſeekert was van de genegentheyt van geheel het Huys-geſin.

De Vrouwen van die Stad ſyn ſeer aen het vermaek overgegeven, en de Duyvel heeft haer aenlockelijke manieren van doen geleert, door dewelke hy, even als met haeken, de zielen tot deſonde en de verdoemeniſſe weet te trecken, en by aldien men deſe Vrouwen af-ſlaet ſo weten ſy het middel, om door een kop Chocolate ofte door een dooſe met Confituren, in dewelke de dood beſlooten legt, hare wraecke te nemen. Lightveerdigheydt van de Vrouwen van *Chiapa*.

Deſe Juffrouw welke men verdagt hielde, ende die ook ſelve eenige ſwarigheyt, wegens den dood des Biſſchops, hadde, ſont my verſcheyde malen dooſen met Chocolate ofte wel met Confituren, en ik nam deſelve aen om dat ik die bemerkte als voor een ſoorte van erkenteniſſe, wegens de moeyte die ick hadde gehad van aen haer wat Latyn te leeren. Rencontre van den Autheur met een van deſelve.

Sy was van een ſeer aengename en vermaekelijcke omgank, oock konde ick daer in niet quaets beſpeuren, tot dat ſy my, op ſeekeren dag, een ſeer ſchoone vrugt van een Palmitas ſont, zynde in een neusdoek gewonden, ende geheel met Rooſen en Jaſmyn-bloemen bedeckt.

Ick dagte als ick de neus-doek los maekte, dat ick onder de Bloemen eenig ryckelijck geſchenk, ofte een goedt getal van ſtucken van aghten ſoude vinden, ende ick ſtondt ſeer verbaeſt, dat'er niet dan die vrugt in beſloten was, en nog te meer, als ick, de ſelve wel bekyckende, bevond, dat men, met een mes, op deſelve, een hert, met twee pylen door-boord, geſneden hadde, waer door ick ſeer ligtelijk de meeninge van het herte, het welke my het geſonden hadde, ontdeckte.

Hier door vondt ick my verplight in het toe-komende wat voorſigtiger te zyn; ende wat meer ingetogen in het ontfangen van de geſchencken van die Juffrouwe, oock ſondt ik haar hare Palmitas wederom, na dat ik daer de volgende woorden in-geſneden hadde: *Soo koudt een vrught en werke niet uyt.*

Haer voornemen ende myn antwoordt wierden in die kleyne Stad wel haest rugtbaer, ende daer door wierde die Juffrouwe seer tegens my ingenomen, soodanig dat sy haer Soon, welke by my ter schoole ginck, van my nam, ook dreygde sy, by veele voorvallen, dikmalen, my een treck van de Vrouwen van *Chiapa* te speelen.

Hier door nam ick noch meer aght op myn selve, als gedagtig sijnde aen de Chocolate van den Bisschop, ook bleef ick in die rampsalige Stadt niet veel tydts na dit voorval, ende is van deselve niet te seggen dan dat de Mannen aldaer regte bot-muylen zyn, ende dat het beste werck der Vrouwen is, vergiftigde Chocolate te bereyden.

HET XVII. CAPITTEL.

Beschryvinge van het Indiaensche Chiapa. *Meenighte van Adel daer in. Moedigheyt van een Indiaensch Gouverneur. Bequaemheydt van de Indiaenen van* Chiapa *in waetervertooningen. Andere bequaemheden der Indiaenen. Onvoorsigtigheydt der Spaigniaerden. Comedien door de Indiaenen vertoont. Ryckdom der Stadt. Overvloedt van leef-tocht. Groote hette in* Chiapa. *Koele avondt-stonden.* Ingenios. *Muylen ende Paerden. Gebreck van Tarwe. Handel met Biscuyt ende overvloedt van Catoen.*

Beschryvinge van het Indiaensche *Chiapa*.

TWaelf mylen van dese Stad af is een ander *Chiapa* gelegen, het welke vry meer-hof verdient, dan 't gene wy hier voren beschreven hebben. Het meeste gedeelte van de Inwoonders van het selve zyn Indiaenen, en het is een van de grootste Steden die sy in *America* hebben, want daer in zyn, ten minsten, vier duysent Huys-gesinnen van die Land-Aerdt.

De Koningen van Spaignien hebben vele Privilegien en Voor-reghten aen de Stad gegeven; hoewel sy evenwel door de Indianen geregeert word, soo is sy dog onderhorig aen den Gouverneur van het Spaensche *Chiapa*, welke soodanige Indiaen, als hy maer goed vind, aenstelt, om de Stad te bestieren, hy maeckt ook de andere mindere Officiers.

De Gouverneur mag, aldus gekosen sijnde, rappier ende poigniaerd dragen, ook geniet hy veele andere Privilegien boven de andere Indiaenen.

Meenigte van Adel daer in.

In geene Stad van *America* sijn so vele Indiaensche Edellieden als in dese. Als ick in dat Land was, was seekere *Dom Philippo de Guzman* aldaer Gouverneur, hy was een seer ryck Indiaen, ende hy hadde altoos twaelf soo schoone

schoone Hand-Paerden op sijn stal als eenige Spaensch Gouverneur in die Provintie mogte hebben, ook hadde hy niet minder moed en couragie dan sy, so als hy dat betoonde in het Proces dat hy voor de Cancellarye van *Guatimala*, tegens den Gouverneur van het Spaensche *Chiapa* uyt voerdde tot voorstandt van de Privilegien en de voor-reghten van sijne Stadt, sulcks koste hem veel gelt, en na dat hy het selve gewonnen hadde, deede hy soo veele vreugde-teeckenen, so op het water, als te Land, aenregten, en dat op soo heerlijke wyse, datmen niet meer aen het Hof te Madrid soude hebben konnen doen. Moedigheydt van een Indiaensch Gouverneur.

Ook is dese Stadt op de kant van eene groote Reviere gelegen, men heeft op deselve veel Scheepen; de Indiaenen sijn seer aerdig om daer mede Zeeslagen te vertoonen, sy overtreffen daer in alle andere, ook verbeelden sy op een aengename wyse, de Nymphen van den Berg Parnassus, Neptunus, Æolus en andere Heydensche Goden, tot so verre, dat sy, alle de gene, die haer aenschouwen, doen verbaest staen. Bequaemheydt van de Indianen van *Chiapa* in watervertooningen.

Sy formeren een Oorlogs-Vloote uyt hare Scheepen, met deselve Belegeren sy een Stad op sodanige wyse als dat behoort, sy tasten deselve sodanig aen tot sy die tot de overgave dwingen, met soo veel couragie en konste, dat sy schynen in den Oorlog ter Zee opgevoed te zyn.

Ook sijn sy seer geoeffent in het dooden der Stieren, in het Tournoyen, in het Paerden beryden, in het nederslaen van een Leger, in de Musijcq-konste, in het Danssen, en sy wyken de Spaigniaerden niet in alle andere oeffeninge des lichaems. Andere bequaemheden der Indianen.

Sy maeken Steden ende Casteelen van hout, welke sy daer na met geschildert doeck bekleeden, sy belegeren deselve met Scheepen, en vegten aldus tegens malkanderen, met Vier-pylen, met Vier-stocken ende met andere diergelijke Vier-werken, met so veel moets en bequaemheyt, dat, by aldien het haer geoorloft was in der daet en met ernst, in het werk te stellen, het geene sy maer speels-wijse doen, de Spaigniaerden en de Geestelyke wel haeft leet-wesen souden hebben, daer over, dat sy haer, in dese vertooningen, soo bequaem hadden gemaeckt. Onvoorsigtigheyt der Spaensche.

Sy vertoonen oock dickmalen Comedien, ook bestaet haer gewoonlijk vermaeck daer in, sy doen dit met soo veel generositeyt, dat sy de onkosten niet ontsien van in deselve de Religieusen, en de Inwoonders van hare omgelegene Vlecken, wel te onthalen met spyse ende drank, en voornamentlyk op de Feest en de algemeene vrolijke dagen, men siet daer dan ook een grooten toe-loop van Volck. Comedien door de Indianen vertoont.

De Stad is seer ryck, door dien'er veele wel-hebbende Inwoonders zyn, welcke die van het platte Land, even als de Spaigniaerden doen, handelen, ook vintmen onder haer Ambagts-lieden van alle noodsaeckelijcke Handt-wercken. Ryckdom der Stadt.

Aen Vleesch of Visch hebben sy gantsch geen gebrek, want van de laetste soorte werden sy overvloedig voorsien door de Reviere welcke voorby de Stadt Overvloed van leeftogt.

Stadt ſtroomt, oock hebben ſy veele pagt-hoeven, op dewelke de ruymte van Beſtiael is.

Onder alle de Religieuſen, welke ſig in die Plaetſe hebben nedergeſlagen, ſijn die van de Ordre van St. Dominicus de aenſienlijckſte, ſy hebben een ſeer ſchoon Convent, ende dan nog daerenboven een andere Kercke ofte Capelle die onder het ſelve ſtaet.

Groote hette te *Chiapa*.

De hette is aldaer ſo groot, dat de Religieuſen en de Indianen genoot-ſaeckt zyn, meeſt den tyd een doek om haren hals te dragen, om haer aengeſigte van het ſweet te drogen, hier door blyven ſy ook langer aen de tafel dan ſy anders wel doen ſouden, door dien ſy niet een beete in de mond konnen ſteecken, ofte de droppelen loopen haer langs het aengeſigte.

Koele avondt-ſtonden.

De avond-ſtonden ſijn daer even wel koel en aengenaem, en daer door is men oock gewoon deſelve te beſteden om ſig te vermaecken, en om in de Alle'en en in de Tuynen, die op de kant van de Reviere zyn, te gaen wandelen.

Ingenios.

Twee a drie mylen van de Stad heeftmen twee *Ingenios*, ofte Pagt-hoeven, op dewelke men de Suyker teelt; eene van deſelve behoort aen het Convent van de Jacobijnen van *Chiapa*, en de andere mede aen deſelve Religieuſen van die Stad, daer op ſijn omtrent twee-hondert Negers, en veele Indianen, welke gedurig in de Suyker arbeyden, waer mede ſy geheel het Land verſorgen; in de Land-ſtreeke, omtrent de Stad gelegen, teeltmen een groot getal van Muyl-eſels en ſchoone Paerden.

Muylen en Paerden.

Gebrek van Tarwe.

Het manqueert de Stad van het Indiaenſche *Chiapa* en de omleggende Vlecken nergens aen, dan dat het Climaet niet wat meer getempert en gematigt is, oock wil de Tarwe daer niet groeyen, dog die geene, welcke deſelve niet konnen miſſen, ontbieden die uyt het Spaenſche *Chiapa* en uyt de Plaetſen die omtrent *Comitlan* gelegen zyn, hoewel dit gebrek daer ſeer weynig geagt wert, om datmen daer een groote meenigte *Maiz* vint, van het welke de Spaigniaerden en de Indiaenen broodt doen backen, het welke ſy met al immer ſoo veel ſmaeck, als dat van de Tarwe gebacken werdt, eeten.

Handel met Biſcuyt en overvloet van Catoen.

Des niet tegenſtaende zyn'er eenige arme Spaigniaerden en ook Indianen, die de Koopmanſchap wat verſtaen, welcke een merckelijck profijt doen met de Tarwe Biſcuyten die ſy op de Dorpen ende Vlecken te koop brengen, want hoewel deſelve hart en droog zyn, ſo laten dog de Indianen, voor dewelke dit wat nieuws is, niet na deſelve te kopen, of wel reuylen ſy die in, tegens Catoen, het welke men aldaer nog in grooter meenigte vint, als in de Valeye van *Capanabaſtlan*.

HET

HET XVIII. CAPITTEL.

Beschryvinghe van de Provintie van de Zoques. *Haere swackheydt ende de vreese der Spaigniaerden. Sloffigheydt der Engelsche ende Hollanders. Meenighte van Zyde ende Cochenille. Handel daer mede gedreven. Aerdt van de Inwoonders. Overvloed van leef-tocht. Beschryvinge van de* Zeldales. *Wilde Indiaenen.* Cacao *ende* Achiotte. *Vrughtbaerheyt van de* Zeldales. *Gelegentheyt van* Ococingo. *Voornemen van den Autheur om de Chocolate ende* Atolla *te beschryven.*

Beschryvinge van de Provincie vande *Zoques.*

DE Provincie van de *Zoques* grenst aen die van *Chiapa*, het is de rykste van alle de Provincien van het Land van *Chiapa* in het algemeen genomen, sy streckt sig aen de eene zyde uyt na *Tabasco*, van waer men te water, langs de Reviere van *Gryalva*, de Koopmanschappen des Landts na *St. Juan D'Ulhua* ofte *Vera Cruz* brengt.

Dese Provincie handelt ook met het Landt van *Yucatan* door de Haven, welke men *Porte Real* noemt, oock met die welke tusschen de mondt van de Reviere *Gryalva* ende *Yucatan* in-leght.

Hare swakheyt ende de vreese der Spaensche.

Des niet tegenstaende, hoewel dese Reviere van *Tabasco* ofte van *Gryalva* en ook *Porte Real* seer gelegen leggen tot den handel op de Provincie vande *Zoques*, so syn sy evenwel oorsake dat de Spaigniaerden daer in eene geduryge vreese leven, om dat sy hare swakheyd bewust zyn, en seer wel weten, dat, so eenige vremde Natie het wilde wagen, kloekmoedelijck in het Landt, door een van dese Passagien te trecken, sy het geheele Landt van *Chiapa* souden in nemen, ende van daer tot in de Provincie van *Guatimala* door-dringen.

Sloffigheyt der Engelsche ende Hollanders.

Dog door dien de Reviere van *Tabasco* niet seer diep is, ende het Climaet seer heet, zynde de Viecken ook seer geincommodeert van de Muggen, ende de voornaemste Koopmanschap van dit Land niet dan *Cacao*, so heeft sulcks de Hollanders, en de Engelsche belet, na dat sy de Revieren opgevaren waren, dieper in het Land te trecken, syn sy te rugge gekeert, een seer ryk Land verlatende, en versuymende de middelen om haren naeme onsterffelyk te maken, en dat uyt insighte van eenige consideratien en beletselen welcke seer weynig te beduyden hadden.

Meenighte

De Viecken en Dorpen van dese Provincie vande *Zoques* sijn niet seer groot

 maer

van Syde en Cochenille.

maer in tegendeel seer ryk, om dat'er seer veele Zyde valt, nevens de beste Cochenille van geheel *America*, ook vintmen nergens meer van dese laetste soorte dan aldaer.

Daer en is niet een Indiaen welke syne Boomgaerden niet beplant heeft met die boomen, die het voedsel aen die Wormen geven; welke ons de Zyde verschaffen, niet dat sy die voor desen veel achteden, maer door dien sy sagen dat deselve by de Spaigniaerden in hooge estime was, en dat sy haer daer gelt voor boden, selve haer dwingende die te planten ter plaetse daer sy beter dan in andere contreyen aerden wilden.

Handel daer mede gedreven,

Daer valt so groote meenigte van zyde in dat Land, dat de voornaemste handel van de Indiaenen bestaet in Tapyten, die daer van gemaeckt zyn, dese sijn veel-verwig, ende werden door hare Vrouwen gewerkt, sy verhandelen deselve daer na aen de Spaigniaerden, welcke die kopen om na Spaignien te senden.

Het is een verwonderens waerdige saeke als men de verscheydenheydt siet van de werken van dese Indiaensche Vrouwen, welke so schoon ende wel gemaeckt zyn, dat sy tot Patronen souden konnen dienen aen de beste Engelsche Matressen.

Aert van de Inwoonders.

Het volck van dat Land is aerdig ende verstandig, sijnde wel gemaeckt van lyf en leden. Aen de kant van *Tabasco* is het Climaet heet, doch binnen in het Land syn plaetsen daer het seer kout is.

Overvloedt van leeftogt.

Daer is grooten overvloed van *Maiz* maer geene tarwe, ook valt'er soo veel Bestiael niet als aen de kant van *Chiapa*; wat het gevogelt aengaet en het Wild-braed nevens de Kalkhoenen, men vindt dat daer in soo groote meenigte als op eenige andere plaetse, hoedanig die ook sy.

Beschryvinge van de *Zeldales*.

De Provincie van de *Zeldales* is achter die van de *Zoques* gelegen, sigh uytstreckende van de Noord-Zee af binnen het vaste Landt tot aen *Chiapa* toe; ook grenst sy op sommige plaetsen na het Noord-Westen toe aen de Frontieren van *Comitlan*, aen de Zuyd-West sijde raeckt sy aen het Landt van die Indiaenen die nog door de Spaigniaerden niet sijn ondergebracht, ende die dickmalen in het Land van de Christen Indiaenen komen stropen, verbrandende haere Dorpen ende hare Have mede nemende.

Wilde Indiaenen.

De voornaemste Stad van dat Land is *Ocozingo* genaemt, deselve is een Frontier-plaetse tegens die ongelovige.

Cacao ende *Achiotte*.

Dese Provincie werd onder de Spaigniaerden voor ryk gehouden, om dat'er groote meenigte van *Cacao* valt, die sy veel aghten, om dat sy haren dranck, Chocolate genaemt, daer van maeken; ook vintmen daer een andere Koopmanschap, by haer *Achiotte* geheten, met deselve geven sy de couleur aen dien drank; *Achiotte* is een greyn van het welke men de couleur maekt, diemen in *Europa Rocou* noemt, men vindt die in alle de Eylanden ende het vaste Land het welke tusschen de twee *Tropici* in legt.

Vruchtbaerheydt

Daer zyn ook veele Verckens, Wild-braed, Kalckoenen, Waghtels, Bestiael, Schaepen, *Maiz*, Honig, en ten tyde dat ick my daer bevondt, was

was men doende om by *Ococingo* een Suyker-molen te maeken, ende men geloofde dat het Suyker-ried daer soo goedertier hebben soude, als omtrent het Indiaensche *Chiapa*. van de *Zeldales*.

Het Land is voor het meeste gedeelte hoog ende bergaghtig, maer de Stad van *Ococingo* legt in een aengename Valeye, in deselve sijn veele Stromen en Beeken van soet water, hier om gelooftmen dat die Plaetse seer bequaem sal sijn om Suyker te teelen. Gelegentheydt van *Ococingo*.

De Religieusen hebben ook tarwe in die Valeye doen saeyen; sy is 'er seer wel opgekomen, ende heeft die uytnemende goed bevonden.

Na dat wy nu geheel het Land van *Chiapa* beschreven hebben, het welke aen de eene syde omringt is door *Zoconuzco*, ende van daer tot aen de Provincie van *Guatimala* door het Land van *Zucutepeque* sig uytstreckt, en aen de andere syde door *Tabasco* en de *Zeldales*, in dewelke men soo veel *Cacao* en *Achiotte* vind, welke de voornaemste ingredienten, van dewelke sy de Chocolate maeken, sijn, so wil ik, voor en al eer ik uyt het Land van *Chiapa*, om na *Guatimala* te gaen, vertrecke, yets van die twee dranken seggen, welke in soo hooge aghtinge by de Spaigniaerden zyn, ende die, na myn gevoelen, niet behoorden versmaet te werden, maer veel eer aen alle Natien bekent gemaekt, om door middel van deselve hulpe te schicken tegens so veele misbruyken, als 'er door de Wyn ende andere drancken in *Europa* begaen werden. Voornemen van den Auteur om de Chocolate ende de *Atolla* te beschryven.

Men sal dit te minder vremt aghten, door dien wy dagelijcks sien, hoe veel moorden, doodt-slagen, dieveryen, oock onkuyscheden ende andere sonden door dien drank voorvallen, en datmen ter contrarie, ter plaetse, daer de Luyden soberder zyn, nergens na soo veele van diergelyke fouten hoort, zynde dē dronckenschap, voor die geene, welke haren drank niet wel konnen dragen, niet dan een opene deure tot alle ongebondenheyd, jae selve tot de soodanige, aen dewelke sy met ontnugterde sinnen noyt souden derven gedencken, ende die haer daer na heete, dog niet te passe komende, tranen doen storten.

HET XIX. CAPITTEL.

Redenen die den Autheur bewegen de Chocolate te beſchryven. Naems oorſpronck. Definitie. Beſchryvinge van de vrught Cacao. *Boter van de* Cacao *gemaekt. Hoedanigheden van deſelve.* Galenus *by-gebragt. Sotheyd der Spaenſche Vrouwen. Tederheyd van de Caca'os boom. Hoe de vrugt groeyt. Is twee'erley. Maniere om de Chocolate te maecken. Chocolate van* Antonio Colmenero. *Hoedanigheyd van de Caneel, en van de* Achiotte. *Hoe de laetſte bereyd werd. Lange Peper en hare ſoorten.* Bainilla. *Hoedanigheydt van de Chocolate. Hoe die gemaeckt werd. Maniere om die te drincken. Tweede maniere. Derde maniere. Vierde maniere Schadelyckheyd daer van. Swackheyd der maege in Indiën. Oorſaeck van de verſtoppingen door de Chocolate verweckt. Vettigheyt door de Chocolate veroorſaeckt. Middel om de Chocolate in Engeland te hebben. Onkunde der Engelſche ende Hollanders. Handel met de* Cacao *gedreven. Beſchryvinge van de* Atolla. *Hoe die verkoght werd. Gebruyck daer van.*

Redenen die den Autheur bewegen de Chocolate te beſchryven.

DOor dien de Chocolate jegenwoordig in het gebruyk is, niet alleen in alle de West-Indiën, maer ook in Spaignien, in Italien en in Vlaenderen, met een generale approbatie van alle verſtandige Doctoren in de Medicyne, onder dewelke *Antonio Colmenero de Vedeſma*, welke in de Indiën gewoont heeft, een uytſteekent Tractaet heeft geſchreven, in het welke hy geleerdelijk ſpreekt van de maniere en eygenſchap van die drank, ſoo hebbe ik gelooft dat ik, te deſer plaetſe, daer ook van moeſte ſpreeken, ende voor oogen ſtellen het geene ik daer van op de plaetſen, daer ſy waſt, geſien hebbe, ende in twaelf Jaren tyds, by eygen ondervindinge, vernomen.

Naems-oorſpronk.

Het woort Chocolate is eygentlyk een Indiaenſche naem, beſtaende, ſo eenige ſeggen, uyt het woordeken *Atte*, het welke in de Mexicaenſche Tale, water beteekent, ende uyt het gerugte ofte geluyd dat het water van ſich geeft wanneer het in het vat is daer men de Chocolate in doet, want het ſelve daer in beſloten zynde, ſo hoortmen het geruys van *Choco, Choco, Choco*, als men het met een houtje, Molens wyſe gemaeckt, omroert, tot dat het ſchuym en blaeskens van ſigh geeft ende op-werpt.

Even

Even als de naem uyt een t'samenstellinge van woorden bestaet, soo konnen wy ook seggen, dat het een drank is, bestaende uyt een t'samen-menginge van veel ingredienten, welke gematigt werd na het temperament van die sig daer van bedienen. Definitie.

Dog het voornaemste ingredient van alle die in de Chocolate komen, en sonder het welke men deselve niet soude konnen maken, is de *Cacao*, deselve is een soort van een Noot grooter dan een Amandel, welke op sekere Boomen, na de vrugt genaemt zynde, wast, beslooten in een groote groene bast, in dewelke men somwylen dertig a veertig van de Amandelen vindt. Beschryvinge van de vrught *Cacao*.

Hoewel de *Cacao*, even als alle de andere simpele kruyden en specien, aen de hoedanigheden van alle vier de Elementen deelagtig is, so is evenwel het meest aengenome gevoelen der Doctoren, dat sy droog en kout is, gelijk het Element der Aerde, en by gevolge van een t'samentreckende hoedanigheyt.

Dog door dien sy ook aen de andere Elementen ofte Hooft-stoffen deelaghtig is, voor al aen de Lugt, welke warm en voghtig bevonden werd, so is het dat het daer uyt spruyt, dat sy eenige Olie ende vet-aghtige deelen heeft, soodanig datmen daer een soorte van boter af kan maeken, met dewelke ick de Criolische vrouwen het aengesighte heb sien vryven, om des te effender ende gladder vel te krygen. Boter van de *Cacao* gemaeckt.

Men moet het niet voor ongelovelijk agten, datmen van de *Cacao* segt, dat sy kout en droog is, en daer na warm en voghtig; want hoewel de ervarentheyd meer kragts heeft dan alle de Reden-kavelingen des Werelds, soo sullen dog andere diergelijke voorbeelden ons de waerheyt daer van, des te naeckter, ontdecken. Hoedanigheden van deselve.

De Rhubarber dan voor eerst, hoewel sy heete en suyverende ofte purgerende hoedanigheden heeft, so heeft sy dog ook andere die kout, droog en adstringerende ofte t'samen-treckende zyn, ende daer toe bequaem om te versterckeu en den buyck-loop te stillen.

Sulks blijkt ook in het Stael, het welke hoewel het de nature der Aerde deelaghtig is, door dien het swaer, gesloten en vast, droog en kout is, ende datmen soude aghten dat het strydig was met de verstoppingen van de Lever en de Milte, soo besigtmen dog het selve, als een seer bysonder remedie, om die weg te nemen ende te genesen.

De authoriteyt van *Galenus* kan ook dienen om ons hier in te onderrigten, welcke leert in het derde boeck van de hoedanigheden der eenvoudige dingen, dat het grootste gedeelte der Medicamenten, welke aen onse sinnen als eenvoudige voorkomen, uyt de nature van verscheydene saken bestaen, en tegenstrydige hoedanigheden in sig behelsen, als by exempel een uyt-dryvende ende inhoudende hoedanigheyt, een verdickende ende een verdunnende, een verydelende ende bestremmende. *Galenus* by gebraght.

In het vyftiende Capittel van het selve boek brengt hy by het voorbeeld van het sap, in het welke een Haen gekookt is, het welke de buyk weeck maekt, daer het vleesch van dien selven Haen, deselve verstopt.

En om des te meer te vertoonen dat die verscheydene qualiteyten, in vele partyen ofte gedeelten van de eenvoudige Medicamenten gevonden werden, so verhaelt hy in het seventiende Capittel van het eerste Boek van de Eenvoudige Medicamenten, het voorbeeld van de Melck, in dewelke men drie verscheydene substantien vind, dewelke men de eene van de andere kan scheyden, te weten, de Kaes-aghtige substantie, dewelke de kragt heeft, om den buyk-loop op te stoppen, de Melk-aghtige, welke weder af dryft, en de Boter-aghtige die pyn-stillende is.

Wy vinden ook drie substantien in den Most, te weten, de substantie van de Druyf, welke wel de meeste ende aerd-aghtig is, een andere, welk als de Bloem is, zynde dat de hef ofte Wyn moér, ende dan een derde, welke suyverder is, zynde dat eygentlyk de Wyn; ook behelst een yder van die substantien verscheydene hoedanigheden in sig, ende verscheydene eygenschappen, het sy in de couleur, het sy in de reuk, of ook wel in eenige andere toe-vallen.

Het komt ook met reden over-een, als wy willen aenmercken, dat het voedsel, het welke wy daeglijcks nuttigen, hoe enckel en eenvoudig het oock moge wesen, daerom dog evenwel niet na-laet in de Lever de vier humeuren of vogtigheden voort te brengen, welke niet alleen in gematigheyt, maer ook in substantie ofte self-standigheyt, verschillen, en na dat dat voedsel min ofte meer van een van die humeuren deelagtig is, soo salmen ook vinden, dat dat humeur min ofte meer sal de overhand hebben.

Hier uyt konnen wy besluyten, dat, als de *Cacao* gemalen ofte beweegt werd, de verscheydene partyen die de nature aen haer gegeven heeft, sigh konstelijk ende innerlijk met malkanderen mengen, sodanig dat de heete, olie-agtige ende vogtige partyen, sig vermengt bevindende met die geene, welke aerd-agtig zyn, deselve onderhouden ende matigen, tot soo verre dat sy soo adstringerende, als te vooren, niet zyn, maer sy werden getempert, ende krijgen meerder over-een-komste met de heete en voghtige gematigheyd des Lugts, als met de koude ende droogte van de Aerde; dit blykt als men deselve bequaem maeckt om gedronken te worden, want naeuwlijks heeft men het molentjen twee-malen omgedraeyt, of men siet een vet schuym boven komen, waer uyt men bespeuren en bemerken kan, hoe groote gemeenschap sy met dat olie-aghtige gedeelte heeft.

Soodanig dat, door het geene hier voorens gesegt is, men ligtelijck de dwalinge van die geene kan bespeuren, die, wanneer sy van die Chocolate spreecken, seggen, dat deselve verstoppingen causeert, om dat de *Cacao* t'samen-treckende is, even of die adstringerende hoedanigheyt niet verbeetert ende gematigt wierde, door de innerlijcke menginge van hare gedeelten, de eene met de andere, als sy gemalen wert, gelijck ick bereyds gesegt hebbe; behalven dat'er soo veele andere ingredienten, uyt de nature heet wesende, zyn, dat het noodsaekelijck is, dat sy de magt heeft om te openen ende te verdunnen, ende niet om te verstoppen.

Doch

Doch alle dese redenen aen een zijde stellende, soo blijkt dog dese waerheyd klaerlijck in de *Cacao* selve, want soo deselve niet gemalen, bewogen, geroert ende gemengt wert soo als in de Chocolate geschiet, en alleen soo als uyt de vrugt komt gegeten, even als veele Criolische ende Indiaensche Vrouwen doen, soo veroorsaeckt sy veele verstoppingen, ende maekt haer bleeck en saluwe van couleur, even als die geene welke Pot-aerde ende plaesters van de mueren eeten, gelijk de Spaensche Vrouwen veeltijds doen om soodanige couleur te bekomen, welke sy boven alle andere aghten, hoewel haer sulks swaere verstoptheden veroorsaekt, soodanig datmen daer door siet dat de *Cacao* alleen en raeuw gegeten zynde, die effecten voort-brengt, alleen om dat de verscheydene gedeelten in het eeten niet genoeg gemengt zynde, die sy konstige maniere van mengen noodig hebben, van dewelke hier voorens is gesegt. Sotheyt der Spaensche Vrouwen.

De Boom welke dese vrugt draegt is so teder, en de grond daer die groeyt soo heet, dat de Indiaenen, om deselve voor het branden der Sonne te beschutten, andere Boomen, Moeders van de *Cacao* genaemt, eerst planten, en als die tot een redelyke hoogte gegroeyt zijn, en dat sy de andere konnen overschaduwen, soo planten sy de *Cacoatals* ofte *Cacao* Boomen daer onder, op dat sy, soo dra sy uyt de aerde beginnen voort te spruyten, de beschuttinge van die andere Boomen souden genieten, en daer door van deselve, als Moeders, beschermt, bedeckt ende gevoet werden. Tederheydt van de *Cacaos* Bomen.

De vrugt komt oock niet bloot voor den dag, maer bedeckt ende beslooten in een groote bast ofte schelle, soo als ick boven al gesegt hebbe, ook is daer toe noch yder Amandel met een witte huyt overtrocken, welke vol is, het geene de Vrouwen met smaek nuttigen, om dat het verkoelende is, ende tot water in de mont smelt. Hoe de vrught groeyt.

Men vint twee soorten van de *Cacao*, de eene is de gemeene, en heeft een donkere couleur welke op het roode treckt, dese is ront ende puntaghtigh aen het eynde; de andere is breeder, grooter, ende platter, sy noemen deselve *Patlaxé*, sy is wit ende meer verdrogende als de andere, ook is die veel beeter koop. Is tweederley.

Dese belet ook de slaep veel meer dan de andere, daerom wert sy so veel, als de gemeene, niet besigtigt, oock wert die niet dan van het geringe Volck genuttight. Maniere om de Chocolate te maecken.

Wat de andere ingredienten aengaet, welke in het mengsel van de Chocolate komen, daer in is merckelijck onderscheyt: sommige doen daer swerte Peper in, dat de Doctoren niet voor goed aghten, om dat die heet en droog is, ten sy dat het is voor die geene die een koude lever hebben en verwarmt moeten werden.

Gemeenlijk doetmen daer in plaetse van dese Peper, roode ofte lange Peper in, *Chili* ofte *Piment* genaemt, welke, hoewel sy warm in de mont is, dog evenwel koude ende voghtige uytwerckingen doet.

Men doet'er oock witte Suycker in, als mede Caneel, Kruyt-nagelen, Anys,

Anys, Amandelen, Hasel-noten, *Orejuela*, *Bainilla*, *Sapoyal*, water uyt Orangie-appelen-bloesem gedistileert, Muscus, en soo veel *Achiotte* alsmen van noden heeft om deselve de couleur van een gebacken steen te geven.

Doch het gewighte van dese ingredienten, welke met de *Cacao* gemengt werden, moet geproportioneert werden na de gematigheyt van de Persoonen die deselve gebruyken.

Chocolate van *Antonio Colmenero*.

Het voor-schrift dat *Antonio Colmenero* hier omtrent gaf, was gemeenlyck datmen by hondert *Caca'os* twee struykjens *Chils* ofte lange Peper doen sou-de, een hant vol Anys en *Orejuela*, twee met bloemen van *Mesachusil* ofte *Bainilla*, ofte in plaetse van dat ses Alexandrynsche Roosen gepulveriseert, twee dragmen Caneel, twaelf Amandelen, soo veel Hasel-noten, een half pont witte Suyker, ende soo veel *Achiotte* als'er noodig is om de couleur te geven.

Die Autheur keurde niet voor goed datmen daer Kruyt-nagelen ende Muscus onder mengen soude, noch oock eenige rieckende wateren, hoewel men sulcks veel in de Indiën doet.

Andere sijn gewent daer *Maiz* in te mengen, welcke windig is, dog desulke doen dat alleen om haer voordeel, en om de quantiteyt van hare Chocolate te vermeerderen, door dien een mate *Maiz*, welke anderhalve mud-de groot is, voor vier guldens verkoft werd, en het pont Chocolate gelt veertig stuyvers, het welke de gewoonlijcke prys is.

Hoedanigheyt van de Caneel.

De Caneel werd voor het beste ingredient gehouden van alle die'er in komen, en niemand verwerpt deselve, om dat sy warm en droog is in den derden graedt, sy dryft het water af, ende versterckt de nieren van die geene die met eenige koude indispositie gequelt zyn, sy is goedt voor de oogen ende oock seer hert-sterckende; gelijck den Autheur van dese Veersen seght:

Commoda urinæ Cinnamomum & renibus affert.
Lumina clarificat, dira venena fugat.

Van de *Achiotte*.

De *Achiotte* heeft een doordringende en verdunnende hoedanigheyt, soo als sulks blijkt uyt de gewoonlijke practyke van de Indiaensche Doctoren, die alle dagen daer effecten van sien, ende deselve aen haere siecken voorschryven om de vette ende grove humeuren te verbreeken, welke den adem beletten ende het water ophouden, soodanig dat sy haer, in alle soorten van verstoptheden, daer van dienen, ook ordonneren sy het voor de benaeutheyt des borsts, voor de obstructien van de ingewanden, ende voor andere soodanige qualen.

Hoe die bereyt wert.

De *Achiotte* groeyt mede op de Boomen in ronde schellen, welke met roode greyntjens vervult zyn, van dewelke men de *Achiotte* maeckt, men kneed deselve eerst tot deeg, en als men die heeft doen drogen, maecktmen daer ronde ballen, koeckjes, ofte vierkante klompen van, welcke aen een yder geveylt werden.

Wat

Wat de lange Peper belangt, van deselve vintmen vier soorten; de eerste werd *Chilcotas* genaemt, en de tweede, welcke seer kleyn is, *Chilperstin*, dese beyde hebben de smaeck seer sterk, scherp en bytende; de derde is bekent onder den naem van *Tonalchiles*, welke middelmatig heet is, en de Indiaenen eeten deselve, nevens de andere vrugten, met broodt.

Dog die geene, welke men gemeenlijk in de Chocolate gebruyk, is *Chilpelaqua* genaemt, sy heeft een seer breede bast, ende sy is soo scherp als de eerste, nochte soo slap als de tweede niet.

De *Mesachusul* ofte *Bainilla*, die ook een van de ingredienten is, set af ende is purgerende. *Bainilla.*

Men gebruykt gemeenlijk alle die ingredienten in de Chocolate, de eene meer, en de andere min, een yder na sijn appetyt, die daer in doende.

Dog het gemeene Volck gelijck de Negers en de Indiaenen, en maecken die gemeenlijck niet dan van *Cacao*, *Achiotte*, *Anys*, *Maiz*, ende wat *Chili.*

Hoedanigheyt van de Chocolate.

Hoewel de *Cacao*, met dese kruyden, welke so heet zyn, gemengt is, so is het nogtans sulks, dat sy alle deselve verre in meenigte overtreffende, die ook door sijne koelte matigt, die sy van hare kant mede temperen, soodanig dat daer door de compositie van de Chocolate niet so kout is als de *Cacao*, nog so heet als de resterende ingredienten, dog uyt de uytwerkingen, die sy op malkanderen doen, ontstaet een gematigt mengsel, het welke te gelijck goed is voor alle soorten van magen; mits men het met maetigheyd gebruyke.

Hoe die gemaeckt werdt.

Om dit mengsel te maeken, stamptmen alle de ingredienten in een steene Mortier, ofmen breeckt die wel, even als de Indiaenen doen, op een breede steen, welcke sy *Metatte* noemen, zynde sy daer expresselijck toe gemaeckt.

Doch men doet die, eermen deselve vermorselt, wel over het vyer drogen, om die des te beter tot stof te krygen, uytgesondert de *Achiotte*; men roert die gedurig om, uyt vreese dat sy verbrand ofte swert sullen werden, want wanneer sy te sterck gedroogt zyn, werden sy bitter ende verliesen haer kraght.

De Caneel, de lange Peper, ende de Anys moeten gestampt werden eer men die met de *Cacao* mengt, men stampt die dan weder te samen, tot dat het alle tot een Poeder werdt, en in het stampen moetmen den stamper dickmaelen om-keeren, op dat het wel onder malkander koome te mengen.

Een yder van de ingredienten moet eerst in het bysonder gestooten werden, en daer nae doetmen die alle in het Vat, in het welcke de *Cacao* is, men roert die daer in onder den anderen met een lepel, ende men doet het weder in een Mortier, onder het welcke een weynig vyer is, om het saghtelyck te verwarmen, want de Olie-aghtige partye verdroogt, als het te heet is.

De *Achiotte* moet daer oock in gedaen werden terwylen men die mengt, op dat het des te beter de couleur daer uyt mag trecken, ende alle de ingredienten moeten gesift werden, uytgesondert de *Cacao*.

Als het nu alle te samen wel gemengt ende door malkanderen gekneed is, het welke men daer uyt bemerckt dat den deeg hart werd, soo neemtmen een gedeelte van den deeg die dun-aghtig is, met een Lepel, en men maekt daer Koeckjens van, ofte wel doetmen die sonder lepel in een doose, in dewelcke sy hardt werdt, wanneer de hette van het vyer daer van afwyckt.

Die geene die Koeckjens daer af maeken, leggen een Lepel vol van den deeg op een blad Papier, dog de Indianen leggen het selve op het blad van een Palmitas-boom, en daer na setten sy het selve in de schaduwe om op te drogen, want het smelt ende wert dun in het schynsel van de Sonne; alsmen daer na het Palmitas-blad ofte het Papier omkeert, soo valt het Koeckjen daer seer gemacklyck af, door dien den deeg vet is, doch soo men die in eenig aerde ofte houte vat set, soo kleeft het daer soo sterck aen, datmen dat niet, dan met groote moeyte, daer uyt kan krygen, het sy dan datmen het vat breecke ofte datmen het daer van af-schrape.

Maniere om die te dryncken.

De maniere op dewelke men deselve drinkt is mede verscheyden, want sommige, als die van *Mexico*, drincken die seer heet, onder de *Atolla* gedaen zijnde, latende een Koexken in warm water weycken ende smelten, ende dat selve dan daer na met een Molenken in den kop, waer uytmen deselve drinkt, omgedraeyt hebbende, ter tyd ende wyle toe dat het schuym boven komt, soo schencktmen de kop voort vol heete *Atolla*, ende men drinckt die allenxkens uyt.

Tweede maniere.

Daer is noch een andere maniere op dewelke men deselve nuttigt, te weten dat, na datmen de Chocolate in kout water heeft gesmolten, ende met het Molenken omgeroert, ook het schuym daer van geschept, en in een ander vat gedaen, soo setmen de reste op het vyer, met soo veel Suycker, als, om die soet genoeg te maken, noodig is, ende terwijlen sy noch warm is, soo gietmen die op het schuym datmen daer af heeft geschept, ende daer na drincktmen die.

Doch de gemeenste wijse is, het water wel heet te maecken, ende daer toe de helfte van de kop uyt dewelke men wil drinken, daer mede te vervullen, en dan daer twee a drie Koexkens, tot dat het dick genoeg zy, in te smelten, daer op beweegt men het wel met een Molenken, ende genoeg zynde, soodanig dat het niet dan schuym schynt, vervultmen de kop voort met warm water, ende men drinkt het na dat het door Suyker behoorlijck is soet gemaeckt, en daer toe eetmen wat Conserve ofte Massepain in de Chocolate gedopt zynde.

Derde maniere.

Daer is nog een derde maniere om die te nuttigen, welke voornamentlijck in het Eyland *St. Domingo* wert onderhouden, deselve bestaet daer in, datmen de Chocolate in een vat doet, waer in een kraentjen steeckt, in het

het selve doetmen een weynig water, ende men laet het kooken tot dat de Chocolate gesmolten is, men vervult het vat daer na met water ende Suyker na proportie van de Chocolate, men doet het daer na weder kooken, tot dat'er een schuym op komt dat veraghtig is, ende alsdan werdt het gedroncken.

Nog is'er een andere wyse om de Chocolate kout te drincken, dese plegen de Indianen in hare maeltyden, ende als sy haer vervrolijken, om haer te verkoelen, dit gaet op de volgende wijse toe. Vierde maniere.

Men neemt de Chocolate in dewelke men geene ofte weynige ingredienten heeft gedaen, en hebbende die in kout water met het Molenken doen breeken, so neemtmen daer de schuym ofte het vette gedeelte, het welcke met groote meenigte boven komt dryven, voor al, als de *Cacao* out is, ende begint te bederven.

Men legt het schuym in eene Schootel, ende men doet de Suyker in dat geene, daermen het schuym heeft af-geschept, het welke men daer na van bovenen op het schuym giet, en als dan drincktmen het selve gantsch kout.

Dese dranck is soo koel dat'er weynig Persoonen zyn, die deselve konnen gebruycken, want men heeft door ondervindinge bevonden dat die schadelijk is, ter oorsake van de pyne die men daer van in de mage krygt, en voor al komt die de Vrouwen over. Schadelykheydt daer van.

De derde maniere die wy verhaelt hebben is het meeste van alle in het gebruyck, door dien sy op die wyse gantsch geen quaet veroorsaeckt, en ick sie geen reden waerom men deselve niet so wel in Engeland als op alle andere plaetsen soude mogen gebruyken, zynde van deselve sommige heet en andere kout; want op alle de plaetsen daermen deselve het meeste besight, het sy in Indiën, het sy in Spaignien, in Italien, in Vlaenderen, dat immers een kout Land is, vintmen dat sy met het Temperament van een yder wel over een komt.

Het is waer dat die veel meer in Indiën, dan in *Europa* genuttigt wert, om datmen in die Landen de swakheden der maege veel meer is onderworpen dan in dese, en in deselve komtmen die met een kop Chocolate te hulpe, ende men herstelt die daer mede. Swakheyt der mage in Indiën.

Ick kan in het bysonder, wat my belangt, seggen, dat ick my van deselve twaelf Jaren lang, sonder ophouden, bedient hebbe, nemende des morgens daer van een kop, een tweede voor den eeten ten negen ofte tien uren, ende dan nog een derde een uer a twee na het middag-mael, ende eyndelyk de laetste ten vier a vyf ueren na de middag.

Doch als ick in den sin hadde des avonts te studeren, so nam ick nog een kop ten seven ofte aght ueren, hier mede kon ick gemackelijk waecken tot midder-nagt toe.

Indien het voorviel dat ick by geval ofte nalatigheyt deselve op die ueren versuymde te nemen, so vernam ick aenstonts swackheyt in de mage, ende als verflaeuwingen van myn herte.

Soodanig dat ick my op die wyse daer van bedienende, twaelf Jaren lang in dat Land in een volle gesontheyd leefde, sonder eenige verstoppingen ofte benaeuwtheyt, ende sonder de koortse ofte eenig ongemack te krygen.

Ick sal alleen seggen dat sy aen sommige qualijck bekomen is, het sy om dat sy daer te veel Suyker in gedaen hadden, welke de mage verslapt, het sy dat sy te veel daer van hadden gedroncken.

Dog ick kan seggen dat het de Chocolate niet alleen is, maer dat ook alle andere dranken, in gevalle men daer te veel van neemt, hoewel sy anders seer goed zyn, schadelijck werden.

Oorsaecken van de verstoppingen door de Chocolate verweckt.

En in gevalle daer sommige verstoppingen van hebben gekregen, soo is het om dat sy te veel hebben genomen, even gelyck de Wyn, wanneer men die te veel drinckt, in plaetse van te verstercken en te verwarmen, koude sieckten veroorsaeckt, om dat de nature deselve niet kan overwinnen, nog in soo groote meenigte verteeren, om die in een goed voedsel te doen verkeeren.

Even gaet het ook met die gene die te veel Chocolate drinkt, om dat daer vette en Olie-aghtige gedeelten in gevonden werden, welke wanneer deselve in te groote menigte zyn, niet wel aen alle kanten konnen verdeelt werden, en daer door moet nootsaekelijk, het geene in de kleyne aderen van de lever blyft, aldaer obstructien ende verstoppingen verwecken.

Vetheydt door de Chocolate verweckt.

Ik sal hier eyndelijk, en tot een besluyt by-voegen, het geene ik van dese Indiaensche drank hebbe hooren seggen van de Doctoren in de Medicynen die in de Indiën zyn, en dat ik selve, door ondervindinge, ook in veele Personen bespeurt hebbe, hoewel ik het aen myn selve niet hebbe bevonden, te weten dat die gene, die veel Chocolate drinken, vet en vollyvig werden, het welke swaer schynt om te geloven, om dat alle de ingredienten uyt dewelke deselve bestaet, uytgesondert alleen de *Cacao*, eer mager dan vet maken, om dat sy warm en droog, in den derden graet, zyn.

Wy hebben mede gesegt, dat de qualiteyten, welke de overhand in de *Cacao* hebben, kout en droog zyn, welke gantsch niet bequaem zyn om te voeden en de substantie des licchaems te vermeerderen.

Doch men kan daer op antwoorden dat de olie-aghtige partyen, die wy beweesen hebben in de *Cacao* te wesen, ook die geene zyn welke vet maeken, en dat de andere ingredienten, welke warm zyn, haer doen door-dringen tot in de lever, en de andere partyen, tot dat sy aen de vleesige gedeelten komen, alwaer sy een warme en vogtige substantie vindende, so als die olie-aghtige gedeelten zyn, soo werden sy in deselve substantie verandert, ende soo voeden sy het Vleesch ende maecken het licchaem vet.

Middel om de Chocolate in Engelandt te hebben.

Men sal my vragen hoe wy *Cacao* in Engeland sullen konnen krygen en ook de andere ingredienten, welke in de menginge van de Chocolate komen? ik antwoorde daer op, dat sulks seer gemackelijk is, mits maer handel op Spaignien dryvende, uyt het welke wy deselve, soo wel als de andere Koopmanschappen, konnen trecken; ook moeten wy deselve soo seer niet ver-

verwerpen en veragten als wy tot nog toe gedaen hebben, en de Hollanders nevens ons; want ik hebbe de Spaigniaerden hooren seggen, dat sy, als sy een Schip met *Cacao* geladen genomen hadden, ende daer niet anders in vonden, sy van spyt alle die Koopmanschap in Zee wierpen, sonder op de waerdye ofte de deugt van deselve aght te slaen, noemende die in het quaet Spaensch *Cagatuta de Carnero*, dat Schaeps-dreck gesegt is. Onkunde der Engelsche ende der Hollanders.

Het is een van de profitabelste en noodigste Koopmanschappen der Indianen, ook maekt'er niets de Provincie van *Chiapa* rycker dan die, men voert daer na toe uyt *Mexico* ende andere Plaetsen veele sacken met Patacons, alleen om van die *Cagatuta de Carnero* te hebben. Handel met de *Cacao* gedreven.

De andere drank diemen in Indiën gebruyckt wert *Atolla* genaemt, van de welke ik maer een woort sal seggen, door dien ik weete datmen die in dit Land niet gebruyken kan. Beschryvinge van de *Atolla*.

Het was de drank van de oude Indiaenen, en sy is als een dikagtige pap, gemaeckt van de bloem van het meel van *Maiz*, na dat de semelen daer van zyn gescheyden, dog die drank is wint-aghtig, ende verweckt swaermoedig bloedt.

De Indiaensche Vrouwen brengen die gemeenlijck heel warm in Potten op de Merkt om te verkopen; de Crioliſche Scholieren gaen die daer in het openbaer drinken, soo alsmen hier te Lande in de Herbergen om een glas Wyn gaet, en als die met een weynig *Chili* ofte lange Peper is toegemaekt, vinden sy deselve veel beeter. Hoe die verkoght werd.

Doch de Religieuse Dogters en Dames van dat Land, hebben een middel uytgevonden, van daer Caneel ende ruykende wateren onder te mengen, als ook Amber ende Muscus, en een groote meenigte Suyker, daer door wert die veel kragtiger ende voetsamer, ende de Doctoren schryven die voor aen die geene, die swack en uytgeteert zyn, soo alsmen de Amandelmelck in *Europa* doet. Gebruyck daer van.

Doch door dien men die noyt in Engeland gesien ofte geproeft heeft, sal ik daer niet meer van seggen, en om myne Penne niet meer onnuttelijk te beesigen, soo sal ik my na *Guatimala* begeven, dat als myn tweede Vaderland is geweest.

HET XX. CAPITTEL.

Den Autheur werdt op sijn vertreck van Chiapa *door sijne Vrienden beschoncken. Vertreck uyt* Chiapa *ende komste te* Theopixca. *Ontmoetinge van een Fransch Prieur, die hem veel eer ende vriendschap doet. Komste ende verblyf te* Comitlan. *Dertelheyt der Indiaenen. Komste te* Izquintenango. *Beschryvinge daer van. Groote door-togt te* Izquintenango. *Praghtighe inhalinge. Ryckdom van een Bedel-Monick ende Roomsche Simonie. Vertreck van* Izquintenango. *Maniere van reysen in dit Land, die seer gemackelyck ende onkostelyck is. Melancolie des Autheurs, die dogh verdreven werd. Beschryvinge van het Gebergte van de* Cuchumatlanes. St. Martin. *Gewoonte van de Indiaenen onder malkanderen. Koude op het Gebergte. Vertreck van* St. Martin. *Komste te* Cuchumatlan. *Goed onthael aldaer. Vertreck van daer. Komste te* Chiantla. *Miraculeus Beeldt te* Chiantla. *Brengt groote Ryckdom aen. Kostelycke Kerck-cieraden. Vertreck van* Chiantla, *ende komste te* Chautlan. *Schoone druyven. Handel daer mede gedreven. Vertrek van* Chautlan. *Schoone gesigte. Ontmoetinge van den Prieur van* Sacapula. *Ongesondt water, maeckt geswellen aen de keel. Eerlycke presentatie van den Prieur van* Sacapula. *Beschryvinge van het Dorp* Sacapula. *Schoone Dadelen. Vertreck van* Sacapula, *ende komste te* St. Andrea. *Vertreck van daer. Aengename nagt-ruste. Gevaerlycke paßagie. Ontmoetinge van die van* Zobaia.

Den Autheur werdt op syn vertreck van

DE tyd nu sijnde genadert dat ick uyt de Stad van *Chiapa* soude vertrecken, soo nam ick gelegentheyt om al ter goeder uren aen myn beste Vrienden adieu te seggen, ende van haer myn afscheydt te nemen, voor al van die geene, welckers kinderen ick onderweesen hadde, welcke alle my veel goedheyd ende vriendschap betuygden, uytgesondert

Donna

Donna Magdalena de Morales, van dewelke ik geen geschenck verwaghte, oock ging ick van haer geen af-scheydt nemen. *Chiapa* door syne Vrienden beschoncken.

Onder andere betuygde de Vrouwe van den Gouverneur een seer groote generositeyt te mynen opsigte; sy sondt my verscheydene dosen met geparfumeerde Chocolate, en dan noch een andere seer groote dose, in dewelke vierderhande soorten van Conserven waren, boven op verguld, behalven veele Massepaynen ende Biscuyten, nevens een neusdoeck, waer in twaelf Piasters ofte stucken van aghten geknoopt waren; Dit was een present dat beter verdiende aen een persoon van qualiteyt, dan aen een Religieus van een arme bedelende Ordre gegeven te werden.

Dom Melchior de Velasco overtrof haer nog, dog ick meene met woorden ende Complimenten, want wat de daet belangt, noch hy, noch alle de andere Criolen, hebben niets in haer, dat by de generositeyt der Naturelle Spaigniaerden, te passe komt.

De eerste Stad, aen dewelke ick quam, was *Theopixca*, leggende ses mylen van *Chiapa*, het is eene schoone ende groote Indiaensche Stad, de Inwoonders van deselve houtmen naest die van *Chiapa* voor de beste Ruyters ende Paerde-beryders. Vertreck uyt *Chiapa* ende komste te *Theopixca*.

Het aensienlijkste in die Stad is de Kerk, welke groot ende wel getimmert is, oock heeftmen daer in een seer schoone musijcq.

De Vicaris ofte Parochiaen van die plaetse was een Crioliscb Religieus, genaemt Frater *Pedro Martir*, welke my nogte den Prieur van *Chiapa* niet lyden mogte; hy liet evenwel niet na, my in uyterlijken schyn, groote beleeftheyt te toonen, oock onthaelde hy my, den tyd van twee dagen, seer wel, wetende wat credit ick omtrent den geseyden Prieur hadde.

Door dien my nu sijne plight-plegingen, welke ik wiste dat uyt geen goed herte sprooten, verveelden, sijnde die niet dan geveynstheyt, so vertrock ick den derden dag, dog hy wilde my niet verlaten, ende tot aen *Comitlan* toe verselleu, alwaer ick door den Prieur van het Convent genodigt was, sijnde een Franschman, genaemt Broeder *Thomas Rocolan*, die sig alleen van sijne Natie onder de Spaigniaerden bevindende, om dat'er anders geene vremdelingen, in geheel dat Land, dan hy ende ick waren, kennisse ende vriendschap met my trachte ende wenste te maecken. Ontmoedinge van een Fransch Prieur.

Om deselve te beginnen, quam hy my ten halver weg tegens ryden, verselt zynde met veele Indianen, welke te Peerde waren gesseten, hy hadde eene bequame plaetse voor ons, om wat te ruslen, doen bereyden, ende wy onderhielden malkander een weynig op deselve, terwylen men voor ons de Chocolate ende andere ververschingen bereydde. Die hem veel eer en vrientschap doet.

Dog den Criool *Pedro Martir* was niet weynig jalourscb, siende datmen my so veel eere in dat Land aendeede, so als ick naderhand in het Convent hoorde, hoewel hy my veel meer Complimenten maeckte als die goede Franschman; ook wiste ick wel dat'er een groot onderscheyt was tusschen sijne woorden, die vol veynsinge waren, en de opregte meeninge van die Vriend.

Ick

Komste ende verblyf te *Comitlan*.

Ik verbleef geheele aght dagen te *Comitlan*, gedurende dewelke ik met den Prieur in de omleggende Vlecken reyse, zynde deselve alle door Indianen bewoont, en aen de voet van den Berg in de Valeye van *Capanabastla* gelegen, ik vermaekte my aldaer op een aengename wyse, so met de Religieusen als met de Indianen, en ik kan seggen dat sy daer veel geleerder in de kenniss en wysheyt van Epicurus zyn, als in Engeland ofte in eenig ander deel van *Europa*; de Spaensche selve bekennen dat sy van de Indiaenen veele manieren van spysen te bereyden en gasteryen aen te regten, geleert hebben, welke sy te voren niet wisten, en waer van sy, voor het conquesteren van de Indiën, niet gehoord hadden.

Dertelheyt der Indiaenen.

Komste te *Izquintenango*.

Na dat gemelde aght-dagen verstreecken waren, braght den Fransche Prieur my te *Izquintenango*, om aldaer ordre te stellen, door dewelke men my van alles, dat ik nodig hadde, om het Gebergte van de *Cuchumatlanes* te passeren, soude voorsien.

Beschryvinge daer van.

Het is een van de fraeyste Indiaensche Steden, welke in de geheele Provincie van *Chiapa* zyn, sy is mede seer ryk, soo ter oorsaeke van de groote meenigte van Catoen dat daer valt, als wel by sonderlijk door hare situatie, want door dien sy op den weg van *Guatimala* legt, soo moeten alle de Kooplieden, die met haer Muyl-Esels, aen die zyde, in het Land handelen, daer door passeren; sy verkopen alhier eenige waeren, andere weder inkopende, en soo verryken sy dese Stad, en met het gelt, en met de Koopmanschappen, welke sy uyt de verre-gelegenste Landen brengen.

Men vind daer een groote meenigte van vrugten, en voor al van die geene, welke de Spaigniaerden *Ananas* ofte *Pinas* noemen, om dat die wel na een Pyn-appel gelijcken.

Sy is gestigt op de kant van die groote Reviere, welke door het Indiaensche *Chiapa* stroomt, deselve neemt haren oorspronk digte by het Gebergte van de *Cuchumatlanes*, en evenwel is sy bereyts soo breed en diep voor dese Stad, datmen deselve niet dan met een pont kan passeren.

Groote door-togt te *Izquintenango*.

En door dien dese weg seer veel gebruyckt werd, voor al, door die geene welke geheele troupen met Muyl-Esels dryven, zynde yder van deselve gemeenlijck vyftigh a sestigh sterck, soo brenght dit passeren, het welcke naght ende dag duert, een seer aenmerckelijck jaerlyks in-komen aen de Stad, om dat de Indiaenen boven de pont, welke dient om te passeren en over te varen, noch veele andere kleynder gemaeckt hebben, om de Reviere mede op en af te varen

Praghtige inhalinge.

Als den Prieur van *Comitlan* my nu tot op dese plaetse begeleydt hadde, soo vonden wy daer de Vicaris met de voornaemste Indiaenen van de Stad, ook hadden sy het meeste gedeelte van hare *Canoas* by een gebraght op de Reviere, in deselve waren de Choor-Kinderen, welcke voor ons heenen songen terwylen wy die passeerden, en andere Persoonen speelden weder op Trompetten ende Schalmeyen.

De Religieus welke in dese Stad woonde, was Frater *Jeronimo de Guevarra* ge-

genaemt, hy was kleyn van licchaem maer groots in sijne maniere van leven, hy betoonde sulcks door de groote meenigte Visch ende Vleesch, welcke hy, voor ons, hadde doen bereyden.

Hy dede ook eene so gestrenge belijdenisse van de armoede, dat hy sedert twaelf jaren, welke hy in die Stad gewoont hadde, niet meer dan twaelf duysent ducaten hadde konnen vergaderen, welke hy aen het Hof te Madrid sond om het Bisdom van *Chiapa* te verkrijgen; sulks wilde even wel doe niet gelucken, maer door dien hy rijck genoeg was, om nog een tweede kansse te wagen, soo verkreeg hy het selve toen ick van daer trock, soo als men my doenmaels seyde. Ryckdom van een Bedel Monick en Roomsche Simonie.

Na dat hy ons twee dagen gedurende wel onthaelt hadde, gebruykten hy en de Prieur van *Comitlan* hare authoriteyt, om my wel door de Indiaenen te doen vergesellschappen en convoyeren, tot aen het eerste Vleck ofte de eerste Stad van de *Cuchumatlanes* toe. Vertreck van *Izquintenango*.

Men verlag my van een Muyl-Esel, om mijn bedde te dragen, in die Landen voerdmen dat gemeenlijck in een lederen sak, met sig, welke men *Petaca* noemt; Een ander Indiaen droeg mijne *Potaquilla*, daer in doetmen de Chocolate ende alles wat nodig is om die te bereyden ende te drincken; Drie andere Indianen dienden my voor gidsen ofte weg-wijsers, en marcheerden voor ende agter my; aen deselve was ick niet gehouden yets te geven, dan een kop Chocolate op den weg ofte des avonts, om dat het daer de gewoonte is, haer niet te betalen; dies-halven hadden sy de goedheyt van my sulks te waerschouwen, ende daer omtrent te onderrigten, voor al, door dien sy sagen dat ick aldaer noch een nieuwling was, en de manieren des Lands niet verstondde, sijnde daer in seer onkundig. Maniere van reysen in dat Land die seer gemackelijck ende onkostelijck is.

Op dese plaetse was het, dat ick mijn af-scheyd van die goeden Fransman nam, hy onderhield evenwel geduriglijk, door meenigvuldig verwisselen van brieven, een naeuwe vriendschap met my, so lange ick in het Landt van *Guatimala* was; hier seyde ick ook vaer-wel aen den kleynen, dog grootmoedigen *Guevarra*, die my waerschoude dat ick niet behoefde te verwagten dat my yemant, als Vriend, soude onthalen, dan na dat ick het Gebergte van de *Cuchumatlanes* gepasseert ende te *Sacapula* soude gekomen zyn, het welke vier mijlen aen geene sijde van het selve legt; Evenwel konde ick van de Indianen, alles, wat ick van noden hadde, eysschen, en behoorlijcke spijse, sonder te betalen, laten brengen, mits ick mijne verteringe in het publijque Register aenteeckende.

Op dese wijse verliet ick mijne Vrienden eenigsints bedroeft zijnde, door dien ick my alleen sag, en dat in een vremt Land, hebbende voor alle gesellschap, eenige aen my onbekende Indianen, latende een schoone ende aengename Valeye agter my, ende voorwaerts uyt niet bespeurende, dan hooge Bergen, welcke seer swaer om op te klimmen waren, buyten alle hope van in vier a vyf dagen eenig Religieus van mijne Ordre te sien. Melancolie des Auteurs.

Sodanig dat ick wenste nog by *Melende* en mijn ander gesellschap te wesen,

verset werdt.

als wanneer wy malkanderen op het Gebergte en de Rotsen van *Maquilapa* vertrooſten; dog hebbende eyndelijck moet geſchept, ſoo bereydde ik my tot alles, wat my konde over-komen.

Beſchrywinge van het Gebergte van de *Cuchumatlanes*.

Hoewel nu deſe Bergen my, van verre, ſeer hoog ſcheenen te zyn, ſoo vond ick dog evenwel, in het op-klimmen, den weg ſeer goed ende gemackelijck, oock quamen my, van tyd tot tyd, eenige troupen Muyl-Eſels tegen; Dit gaf my geen kleynen moet om myne Reyſe voort te ſetten, overleggende in myn ſelve, dat, by aldien die Muyl-Eſels, welcke ſoo ſware packen droegen, die Bergen wel konden paſſeren, het myn Muyl-Eſel, in allen ſchyn, des te beter ſoude konnen doen, die anders geen laſt dan myn Perſoon droeg, welke, buyten alle vergelijckinge, veel lighter was, dan haere vragten; oock vond ick Dorpen in dewelke ick, alle avonden, ruſten konde.

Hoe ick meer voortwaerts trock, hoe ick oock den weg breder ende gemackelijcker vondt; ick bevond niet dat my yets verveelde, dan de regen ende miſt of nevel, doch ſulcks konde ick niet ontgaen, om dat het in het eyndt van September was, in welke tyd de Winter aldaer ſijn af-ſcheydt neemt.

St. Martin.

Het eerſte Dorp, dat ik in dit Gebergte vond, was *St. Martin* genaemt, het is kleyn, zynde daer niet meer dan twintig Huyſen.

Ik trad af in een Huys dat aen de Religieuſen van St. Franciſcus behoort, hoewel ſy gewoon ſijn daer ſeer weynig te komen, ick deede in het ſelve de Indiaenen roepen, welcker laſt het was de Reyſigers ende Paſſagiers te verſellen.

Gewoonte van de Indianen onder malkanderen.

Ik bevondt deſelve ſeer handtſaem ende beleeft, ſy ſeyden my dat ick welkom was, ende ſy bragten my aenſtonts warm water om de Chocolate gereed te maeken; van deſelve dronk ick van goeder herte op hare geſontheydt; Ick gaf van deſelve mede aen myne Indiaenen van *Izquintenango* te drincken, welcke, nevens hare Muyl-Eſels, ſeer wel onthaeldt wierden, ſonder dat het haer yets koſte, zynde het de gewoonte in alle de Dorpen, die op deſen weg leggen, dat de Indianen, welke de Reyſigers convoyeren, weder-zijds ſeer wel onthaeldt werden.

Koude op het Gebergte.

Ik hadde de magt om voor myn avondmael te eyſſchen het geene ik begeerde, dog ick vorderde evenwel niet dan een jong Hoen, om deſe arme Indianen niet te beſwaren; Het quam my dog evenwel ſeer wel dat ick een fleſſche wyn hadde mede genomen, want ick begonde gewaer te werden dat het Gebergte van de *Cuchumatlanes* kouder was als wel de Valeye van *Capanabaſtla*.

Men bereyde myn bedde in een kleyne hutte van ſtroy op-geſlagen, ende eenige Indiaenſche Jongens ſliepen in een afgeſcheydene plaetſe van deſelve, om op my te paſſen, in gevalle ik yets mogte van noden hebben.

Hier op dan hebbende des anderen daegs des morgens, die gene uytgekoſen, welke my tot het naeſt-by-gelegen Dorp moeſten brengen, en aen de

In-

Indianen, die my van *Izquintenango* af geconvoyeert hadden, haer af-scheyd gegeven, begaf ik my te bedde, in het selve ruste ick so wel, als of ik in het gesel-schap van myne beste Vrienden hadde geweest.

Des anderen daegs, zijnde versselt met twee Indianen, en een derde die de Muyl-Esel, welke mijne Bagagie droeg, begeleyde, vertrok ick van die plaetse, om na het naest-by-gelegene Vlek ofte Dorp te gaen, datmen het groote *Cuchumatlan* noemt, door dien het op het hoogste van dit Gebergte leght. Vertreck van *St. Martin.*

Onderwegen wesen my de Indianen den oorspronk, ofte de Fonteyne, uyt dewelcke de groote Reviere van het Indiaensche *Chiapa* spruyt; Dit is oock de eenigste aenmerckens-waerdige saeke op geheel die weg.

Het groote *Cuchumatlan* is een Dorp dat wat grooter is dan van *St. Martin*, werdende door seer beleefde Indianen bewoont, welke gewoon zynde, dagelijks Reysigers te sien, deselve ook met alle mogelijke beleeftheyt ontfangen, by-brengende alles, wat in hare magt is, om die wel te onthalen.

Ik wierde op die Plaetse ontfangen op deselve wijse, als ik, des avonts te voren in het andere onthaelt hadde geweest; Ik vont die arme Indianen seer willig, en bereyd om my te voorsien, van alles, dat my nodig was, om my des volgenden daegs te begeleyden, en om my, sonder yets te betalen, mijn avondmael te verschaffen, schrijvende alleenlijk mijn naem, en myne vertekeninge, nevens den dag op dewelke die was gevallen, in het publijke Register. Komste in het groote *Cuchumatlan.* Goet onthael aldaer.

Dese arme ellendige menschen zijn daer toe gehouden door de Ordre van de Magistraten en de Religieusen, hoewel sy niet dan een *Milpa*, ofte kleyn stuk Lands, met *Maiz* hebben, met een weynig *Chili*, om sig het geheele Jaer te onderhouden, boven het geene de Reysigers en Kooplieden haer, uyt haren vryen wille geven, het geene gemeenlijk seer weynig is.

Daer van daen gaende, om aen het naeste Dorp te komen, so wilde ik den gewoonlijken weg niet volgen, door dien men seven ofte agt mylen moeste af-leggen, sonder yets onderwegen te eeten te vinden, en ook door dien ik te *Chiapa* en te *Capanabastla* verstaen hadde, dat'er een miraculeus Beeld van de Maget Maria in dat Gebergte was, in een kleyn Indiaensch Dorp, *Chantla* genaemt, het welke ik dien dag voor my nam te gaen besien, door dien ick, het selve al doende, niet meer, dan een myle, van den regten en naesten weg weeck. Vertreck van daer.

Hoewel de wegen moeyelijck en ruw waren, door dien sy buyten den gewoonlijken door-togt leggen, so quam ick dog evenwel op de middagh te *Chantla*; Het is een Dorp dat aen de *Paters de la Merced* behoort, welke, buyten alle twyffel, in eene so arme Plaetse niet soude hebben konnen bestaen, so sy dat Beeld van de Maget niet gehad hadden, sy verhalen vele miraculen en wonder-daden van het selve, dit doet daer vele menschen van alle zyden na toe vloeyen, ook komen'er de Reysigers, welkers weg daer voor by valt, sy plegen daer hare Devotie, en geven veele en groote Aelmoessen aen de Religieusen, op dat sy Missen voor haer souden seggen, en te gelijk Godt voor haer bidden. Komste te *Chantla.* Miraculeus Beeldt te *Chantla.*

Dese Godvrugtigheyt heeft dit arme Dorp so verrijckt, dat de Religieusen middel hebben gevonden om daer een Convent te stigten, in het welke sig altoos ses a seven van de hare bevinden, die daer leckerlijk leven.

Brenght groote rykdom aen.

De Kerke is seer rijckelijk verciert, ende voor al het Altaer, op het welke dit Beelt van de Maget onder een Tabernacul staet; voor het selve hangen ses kostelijke gordijnen van Taffetas, Satyn ende Gout-laeken, met Goude Kanten voorsien.

Kostelijcke Kercke-cieraden.

Dit Beelt pronkt met een Goude Kroone, welde door Diamanten ende door andere Kostelijke Gesteenten verrijckt is, voor het Altaer hangen ten minsten twaelf Silvere Lampen, sonder die Sllvere Kandelaers, Wieroockvaten, kostelijke Verhemeltsels, Kelken, Priesterlijke gewaden, Oppronkingen van het Altaer, en de Tapyten, welke in de Sacristye van de Kercke zijn, te reeckenen, soodanig datmen wel mag seggen, dat te dier plaetse een groote schat in het Gebergte verborgen is.

Ik wierde seer wel ontfangen door de Religieusen welke aldaer woonen, hoewel sy met my niet van eene Ordre waren, sy deden oock den geheelen dag niet anders, dan my Miraculen van dat Beeld van de Maget te vertellen.

Vertrek van *Chiantla*, en komste te *Chautlan*.

Des anderen daegs hervatte ick den gewoonlijken weg, welke ick verlaten hadde, en ick quam in het laetste Dorp van de *Cuchumatlanes*, *Chautlan* genaemt; Ick verbleef aldaer het overige van die dag, ende den volgenden nagt nam ik daer mijne ruste; van hier schreef ik aen den Prieur van *Sacapula*, om hem te verwittigen dat ick, des volgenden daegs, door sijne Plaetse, passeren soude.

Schoone Druyven.

De Indianen van *Chautlan* onthaelden my seer vriendelijk, ik at daer seer schoone Druyven, aldaer op hare Wijngaerden gegroeyt, het welcke my dede oordeelen, dat, by aldien men daer Wijngaerden wilde planten, die al immers so goede Wijn, als die van Spaignien, souden geven.

Handel daer mede gedreven.

Men vervoert die Druijven tot aen *Guatimala* toe, het welcke veertigh mijlen daer van daen is, aldaer werden die langs de straten verkoft als yets raers, ende seldsaems, ende dat met goede redenen, want men vindt tusschen *Mexico*, ende dese Plaetse, geene andere die daer by haelen moeten.

Vertreck van *Chautlan*.

Des anderen daegs begat ik my vroeg op weg, om soo te goeder tyd te *Sacapula* te komen, ick was verseekert, aldaer Religieusen van myne Ordre te sullen vinden, ende by deselve konde ik, soo ik wilde, my een weke op-houden.

Schoone gesighte.

Ick hadde geen drie mylen af gelegt, of ick ontdeckte in de laeghte een seer schoone Valeye, sy scheen mede seer aengenaem, ende wierde door een Reviere in twee deelen gesneden; de Sonne scheen daer vlak in, ende de weerschyn van sijne straelen, welke na het Gebergte toe strekte, maeckte, datmen, daer ter plaetse, een van de vermaeckelijkste uytsigten des Weereldts genoot.

Soo

Soo als ick van het Gebergte was af-geklommen, ontmoete ik den Prieur van *Sacapula*, hy bevond sig op de kant van de Reviere, in een met groente bedeckte Wandelarye, hy hadde veele Indianen by sig, welke my verwagteden, om my met een kop Chocolate te tracteren. Ontmoetinge van den Prieur van *Sacapula*.

In den beginne deede hy my verbaest staen, selvekreeg ik een af-grijsen van hem, siende dat hy soo groot een geswel aen de kinne hadde, dat sulcks hem de geheele borst bedeckte tot aen het middelste des licchaems toe, sodanig dat hy het Hooft niet kon de bewegen, dan om de Hemel te beschouwen.

In het discours, dat ick, in gevolge, met hem voerde, seyde hy my, dat dat ongemak hem was overgekomen sedert tien Jaren, en dat door dien hy het water uyt de Reviere hadde gedronken, en dat meer andere Personen in het Dorp, nevens hem, met dat ongemak besogt waren. Ongesond water.

Dit deede my soo grooten af-grijsen van die Reviere krygen, als sy my te voren, als ick haer van het Gebergte beschoude, behaegt hadde; ick nam daerom voor niet so lange in die plaetse te verblijven, als ik eerst wel hadde gedagt, vreesende door dit water te drinken, een teeken te krijgen, dat my, gedurende geheel mijn leven, soude by-blijven, en dat het met my, even als met den Prieur soude gaen, sijnen naem was Frater *Juan de la Cruz*, sijnde hy een Biscayer van Geboorte, hy was seer openhertig ende nederig, zynde even seer van de Indianen ende Spaigniaerden bemint.

Als ick in dit Dorp quam, vernam ik veele Mans en Vrouws-personen, welke, even als den Prieur, geswellen aen de keel hadden; hier door verloor ick by-na den lust om Chocolate te drinken; ick dorste ook niets eeten dat in het water van die Plaetse gekookt was, tot dat den Prieur my desen af-keer benam, seggende, dat het water niet schadelijck was, dan aen die geene, welke het selve kout nuttigden; hier door nam ik voor daer vier a vyf dagen te vertoeven, te meer om dat den ouden Prieur my daer gedurig om aen was, ook hadde hy wel gewilt dat ik altoos by hem gebleven hadde, my belovende, in weynig tyds, de Indiaensche Tale te leeren. Maeckt geswellen aen de keel. Heerlycke presentatie van den Prieur van *Sacapula*.

Dog door dien ick door wigtiger affaires na *Guatimala* beroepen wierde, soo verschoonde ick my dies-halven, ende ik bleef niet dan vyf dagen in die Plaetse, welke gedurende, ick my seer wel diverteerde.

Hoewel het Dorp niet seer ryck is, so woonen dog in het selve eenige Indiaensche Kooplieden, welke binnen in het Land haren handel dryven, en voor al na de kant van de *Suchutepequez*, het welke de plaetse is daer de meeste *Cacao* valt, en door dien handel sijn eenige van haer rijck geworden. Beschryvinge van het Dorp van *Sacapula*.

Andere handelen met Aerde-werk, het welke daer ter plaetse gemaeckt wert, om datmen aldaer, tot dat werk, seer bequame Aerde vint.

Dog de voornaemste Koopmanschap is het Sout, het welcke men des morgens, op de kant van de Reviere vint.

Het is'er seer heet om dat het Vlek gebouwt is in een Dal, het welke, aen alle zijden, met hoog Gebergte is om-set.

Schoone Dadelen.

Onder verscheydene schoone vrugten die aldaer groeijen, vintmen'er uytnemende Dadelen, welke al immer so goed zijn als die geene, die men ons uyt Barbaryen brengt.

Vertreck van *Sacapula*.

Na dat ik van de vermoeytheyt, welke het passeren van het Gebergte der *Cuchumatlanes* in my veroorsaekt hadde, was uytgerust, so vertrok ick van *Sacapula* om mijne weg na *Guatimala* te vervolgen.

Ende komste te *St. Andrea*.

Van *Sacapula* dan quam ick in een ander groot Dorp *St. Andrea* genaemt, het en is niet meer dan ses a seven mijlen van het eerste genaemde gelegen, dog men vint daer niet aenmerkens waerdig, dan een groote meenigte van Catoen, Kalkhoenen, en eenige Hoeven met Bestiael, die seer wel gelegen zijn, om dat het een seer vlak en effen Land is, ook zijn sy seer ryk, en evenwel is aen het eynde van die vlakte een Berg gelegen, welke die geene, die na *Guatimala* trecken, veel spels maeckt.

Te *St. Andrea* bereydde ick my, om, op den volgenden dag, een sware dag-reyse, van negen groote mylen te doen, om alsoo in seeker groot Vlek te komen, dat eenige *Sacualpa* noemen, ende andere weder *St. Maria de Zoiaba*; te dier plaetse en konde ick niet komen, dan over dat Geberghte treckende.

Vertreck van daer. Aengenaeme naghtrust.

Ick schreef des voorigen daegs na *Zoiaba*, so als men in die plaetse gewoon is te doen, op dat men Muyl-esels en Paerden, op het Gebergte, soude senden, om my te ontmoeten, ende des avonts ginck ick in eene *Rancho* slapen; dit is een Hutte die expresselijck voor de Reysigers gemaekt is, om als de dag-reyse lang valt, in deselve te konnen rusten, sy staet een uer van den Berg af, op de kant van de Reviere, welkers soet en aengenaem geruysch, met een frisschen wint verselt zynde, my te dier plaetse een saghte ruste verleende.

Des volgenden morgens, na dat ick een kop Chocolate hadde genomen, om my te verstercken, ende het selve mede aen mijne Indianen hadde geschoncken, soo vertrock ick van daer, om dese hoogmoedige ende trotse kruyn te beklimmen, die my evenwel so moeijelijk niet scheen als ik wel in den beginne gelooft hadde, als wanneer ick die eerst ontdekte, door dien de wegen al Slangs-wyse op-gingen.

Gevaerlyke passagie.

Hoe ick evenwel hooger op-klom, hoe ik verbaesder wierde, als ik myne oogen beneden op de Reviere wierp, siende de Rotsen bequaem om de kloeckste herten te doen ysen.

Ontmoeting van die van *Zoiaba*.

De Indianen van *Zoiaba* quamen my omtrent op het midden van den Berg te gemoete, sy bragten twee Muyl-esels, de eene voor my, en de andere om myne Bagagie te dragen; de plaetse daer sy my by-quamen was smal genoeg, gaende de weg daer, even als op andere plecken, al draeyende ende Slangs-wijse.

Ick begaf my te dier plaetse van myn Muyl-esel af, terwylen de Indianen malkanderen hielpen, om myn andere Muyl-esel te ontladen, en den last, op de nieuwlings mede gebragte te leggen.

De

De weg is besyden dese enge passagie uytnemende ruw, daer was eene afgry sselijke steylte, van omtrent een myle weegs diep, by-na ontbloot van alle geboomte, uytgesondert eenige weynige, die hier en daer, verre van den anderen, stonden.

Het was of het herte my seyde dat ick beter soude doen, gaende te voet, tot dat ick op een ander plaetse soude sijn gekomen, daer de weg breet was; dog de Indianen, eenige vreese in my bespeurende, seyden dat'er gantsch geen gevaer was, en voegden daer by, dat de Muyl-esel, welke sy voor my hadden mede-gebragt, seer vast op sijne beenen was, zynde gewoon dat Gebergte te beklimmen.

HET XXI. CAPITTEL.

Seer groot gevaer van den Autheur. Onnoselheyd ende by-geloof der Indianen. Volherdinge in deselve. Hoe het gevaer des Autheurs was by gekomen. Andere Indianen al immer soo onnosel als de eerste. Komste te Zoiaba. *Goddeloose Politie der Monicken, gods-lasterlyck te werk gestelt. Offerhande der Indianen. Somme van die Offerhanden. Beschryvinge van* Zoiaba. *Beleeftheyd der Indiaenen. Vertreck uyt* Zoiaba.

Seer groot gevaer van den Auteur.

Hebbende my dan daer toe door de Indianen laten bewegen, so begaf ick my op de Muyl-esel, dog ick sat daer soo dra niet op, of desel-ve begonde Bocks-sprongen te maeken, buyten de weg te loopen ende aghter uyt te slaen, vallende met my langs dese Rotsen op den weg des doods, welke ick soude hebben bewandelt, soo my een kleynen Boom niet hadde beschut, ende my, nevens de Muyl-esel, opgehouden in sijne blinde rasernye.

Onnoselheydt der Indiaenen.

De Indianen begaven haer aenstonts tot het geroep van Miracul! Miracul! Een Heylig! een Heylig! en dat soo luyde, dat het scheen, dat sy hare stemme tot Romen toe, wilden doen door-dringen, om te maeken dat ik gecanoniseert wierde.

Terwijlen de Indianen my hielpen om weder op den weg te komen, ende den Muyl-esel weder op deselve leyde en hijsten, noemden sy my geduriglijk met den naem van den Heylig; sy souden dit niet gedaen hebben, indien sy in my eene gramschap, die in een Heylig niet behoorde te komen, hadden konnen bespeuren, dog door dien sy daer toe niet verstants genoeg had-

hadden, dreygde ik haer met ſtock-ſlagen, om dat ſy my een jongen Muyl-eſel gegeven hadden, welke den Sadel niet gewoon was te dragen, en daer door ontſtont die gevaerlijken val door my gedaen, van dewelkeik door een boom behouden wierde, en niet door miracul.

Volhardinge in deſelve.

Dog nog myne woorden, nog ook myn kyven ende ſchelden waren bequaem om haer het gevoelen, dat ſy van myne Heyligheyt hadden opgevat, te doen veranderen, om dat ſy geloofden, dat de gramſchapper eens Prieſters, was als het geſnuyf van Godes neus-gaten, ſoodanig dat ſy, in dat dwaſe gevoelen, voor my op haere knyen vielen, ende myne handen kuſten.

Hoe het gevaer was by-gekomen.

Als men nu deſe ſaeke hadde door-grond, ſoo bekenden ſy, dat ſy haer in het uytkieſen van de Muyl-eſels hadden miſgrepen, hebbende ſy den Sadel geleght op die geene, die myne Bagagie moeſten draegen, welcke jongh was, en noyt yets anders als Packen droeg, en niet den Sadel, ende myne Bagagie hadden ſy gelegt op die geene, welcke myn Perſoon moeſte voeren.

Terwijlen ſy nu dus met het loſſen ende laeden van de Muyl-Eſels beſig waeren, leydde ick omtrent een myle weegs, den Berg op-klimmende, af, en als ſy my weder onderhaeld hadden, ginck ick oock op myn Muyl-Eſel ſitten, en vervolgde mynen weg, tot dat ick ter plaetſe quam, die men voor my, om te ruſten, ende om Chocolate te drincken, bereydt hadde.

Andere Indianen alſo onnoſel als de eerſte.

Soo als ick daer quam, quamen my veele Indiaenen te gemoet, om my te ontfangen, ende door dien het gerugte ſig aenſtonts onder haer verſpreyde, dat ick een Heylig was, ende dat ick op den weg een Miracul gedaen hadde, ſoo vielen ſy op haer knyen en kuſten my de handen, en by gevolge deeden ſy gedurende den geheelen weg, niet anders als ſig van myne Heyligheyt te onderhouden.

Hare eenvoudigheyt verveelde my ten hoogſten, dog hoeſy meer ſagen dat ick de eer, die ſy my aendeeden af-wees, hoe ſy nog meer tragten, my deſelve te betoonen.

Komſte te *Zoiaba*.

Als ik in het Dorp was gekomen, vertelde ik de Religieus het geene my gebeurt was, nevens de malle inbeeldinge der Indianen; hy begonde daer over te lacchen, en ſeyde my, dat, ſoo ik eenige tijdt in het Vleck bleef alle de Indianen, ſoo Mannen als Vrouwen, my de handen ſouden komen kuſſen ende geſchencken geven.

Hy moeſte hare genegentheydt daer omtrent wel weten, of mogelyck hadde hy haer die Superſtitie geleerd, want wy hadden ſoo dra ons middagmael niet gehouden, of verſcheydene Indianen begaven ſig in de Kerke, om de Heylig, die in het Dorp gekomen was, te ſien, welke een Miracul in het op-klimmen van den Berg gedaen hadde.

Goddeloſe Politie der Monicken.

Dit vergramde my nog meer dan te voren, ſiende de eenvoudigheyt van dat onnoſel Volk; Ick bad hier over den Religieus dat hy haer wilde vertoonen

Casa oder Hauß der Indianer

RPJCB

nen dat sy ongelijck hadden, ende dat sulcks niet wel gedaen was; maer hy wilde dit gantschelijck niet doen, seggende dat wy uyt Politie alle de eere moesten ontfangen die men ons aen deede, om dat soo lange als sy ons voor Heyligen verstaten, wy altyd in staet souden zyn om haer te overheerschen ende om van haer goedt ende licchaemen, als van onse eygene, te disponeren.

Daer op begaf ik my met den Religieus na de Kercke, ende ik gink met hem op een stoel in het Choor sitten, vertoonende den Persoon van haren ingebeelden Heylig, hoewel ick in der waerheyt niet dan een arm en ellendig sondaer was.

Soo dra als wy plaetse genomen hadden, quamen de Indianen soo Mannen als Vrouwen in het Choor, gaende drie aen drie en vier aen vier, somwylen quamen ook geheele Huys-gesinnen te gelijk, sig voor myne voeten op hare knyen neder-werpen, om myne Benedictie te ontfangen, en als sy my daer op de handen gekust hadden, soo begonden sy my Complimenten op hare wyse te maeken, seggende dat haer Dorp wel geluckig was, ende buyten twyffel door den Hemel gesegent, wegens myne aenkomste, en dat sy geloofden dat hare zielen nieuwe krachten souden verkryghen door myn voor-bidden, soo ick dat voor haer wilde te wercke stellen. Godtslasterlyck te werck gestelt.

Hier op gaeven my eenighe geldt, andere Honigh, Eyeren, kleyne Deeckens, Palmitas ende andere vrughten, nevens Pluym-gedierte, en Kalckhoenen. Offerhanden der Indianen.

Ick bemerckte wel dat de Religieus welcke naest my sat, ten hooghsten verblydt was door het-sien van dese dinghen, om dat hy wel wiste dat ick vertrecken moeste, ende die saecken aen hem soude geven.

Ick bad hem dat hy de Indianen voor my wilde antwoorden, en my verschoonen daer over, dat ick onkundig in hare Tale was, het welcke hy deede, seggende dat ick noch eerst binnen korten tyd in haer Land was gekomen, en dat, hoewel ick een groot gedeelte verstont van het geene sy my in hare Tale seyden, evenwel, door dien ick die noch niet volmaektelijck konde uyt-brengen, hy haer mynent halven bedanckte wegens de vriendtschap, die sy aen my, als een Gesante Godts, betuyghd hadden, door de verscheydenheyt van hare Offerhanden, het welcke dan hem ende my ook verpligte, om haer ende hare Kinderen aen Godt te beveelen, in de gebeden die wy hem dagelijcks hadden voorgenomen, tot haren beste, op te offeren.

Op dese wyse wierden de Indianen weg-gesonden en daer mede was dese plechtelijckheyd voltrocken; hier na gingen den Religieus en ick op een boven-kamer, aldaer begonde hy sijn eyeren en pluym-gedierte te tellen, om'er een gedeelte af voor ons avondmael te bereyden.

Hy seyde my daer na, dat hy die voor sijn selve wilde bewaren, dog dat hy die my, op myn vertrek, wilde betalen; dat ik voor als nu het gelt, dat men my gegeven hadde, konde na my nemen, dat ik tot sijnent welkom was, alwaer ik hem niet tot een last konde verstrecken, maer veel eer groot nut toe brengen, na dat ik so veel leef-togt vergadert hadde, dat wy te samen daer van, veele dagen, goede ciere konden maecken.

Somme van de Offerhanden.

Het gelt dat ik ontfangen hadde beliep tot op veertig realen, boven nog twintig andere die hy my voor de reste van de Offerhanden gaf, welke wel het dubbelt waerdig waren, en dit verkreeg ik alles om dat ick gevallen was en door het selve den hals niet hadde gebroocken.

Ick was van voor-nemen om den volgenden dag te vertrecken, dog de Religieus, *Juan Vidal* genaemt, wilde sulcks niet toelaten, om dat ick ten minsten nog tien myle moeste af-leggen, ende hy wilde dat ick nog wat rusten soude.

Beschryvinge van *Zoiaba*.

Dit Vlek van *Zoiaba* ofte *Zacualpa*, is het schoonste en het grootste van alle die gene welke onder de Prieurye van *Sacapula* behooren, de Indianen sijn'er ryk, en maeken veele deekens van het Catoen dat sy plucken.

Sy hebben ook groote meenigte Honig, veele troupen Geyten, dog sy hebbe geene Tarwe, ende en backen niet dan *Maiz*, en so is het ook in de andere Vlecken, die op dit volgen, gelegen.

Des anderen daegs hadde ick nog eenige kleyne Offerhanden, dog weynig ten opsigte van den voorigen dag, soo dat ick tot den Religieus seyde, dat ik, aengesien de devotie van het Volk begonde te verkouwen, des volgenden daegs, voor het opstaen der Sonne, wilde vertrecken.

Beleefftheyt der Indianen.

Dien avont quamen de voornaemste van de Indianen van het Vlek, haren dienst aenbieden, om my te geleyden tot een *Rancho* ofte Hutte, die te midden op den weg staet, maer ik bedanckte haer, en bad'er met eenen my maer drie Mannen te geven van de geringste van het Vleck, om my te geleyden ter plaetse daer de andere, uyt het naeste Vlek, my moesten te gemoet komen, welke ick hadde van myne komste doen waerschouwen.

Vertreck uyt *Zoiaba*.

Als de tydt van myn vertrek gekomen was, het welke was ten drie ueren des morgens, riepmen my, na dat ick wat gerust hadde, en hebbende wat Massepain gegeten ende een kop Chocolate gedronken, bereyde ik my om te vertrecken, vindende de Indianen t'eenemael op de plaets gereet, my met hare tacken van Pyn-boomen verwagtende, die als fakelen branden, sy bedienen sig daer van, om, als men des nagts reyst, den weg te vinden, en die geene, die sy begeleyden, te lighten.

Een weynig aen geene zyde het Vleck, vonden wy den weg al vry wat oneffen ende hobbelig; hier hadden wy het light van nooden; Hier nae quamen wy in een vlack ende effen Land, het welke sig uytstreckt tot aen de Hutte ofte Cabane toe, welke op het midden van den weg is gelegen, en na deselve moesten wy nog een ruwen Berg op-klimmen.

Door

Door dien ik nu, in het uyt-geven van dese myne Reysen, niet meer hebbe voor oogen gehad, dan het bekent maken van de sonderlinge voorsienigheyt Gods omtrent myn Persoon, en dat so om myne schuldigen pligt af te leggen, als om alle Reysigers te bewaren voor het vallen in wanhope, nopende deselve, ende te doen gedenken aen het geene den Koninglijcken Propheet segt in syn hondert en seven-en-veertigsten Psalm, dat de HEERE ook de Vremdelingen in sijne bewaringe neemt, soo kan ik hier niet afscheyden voor den Leser voor oogen te stellen, hoe het my, die van myn Vader en andere naeste Bloed-verwanten geabandonneert was, en ook ontset van het geselschap der Spaigniaerden, die ik doenmaels als myne Landsgenoten erkende, sonder des HEEREN sonderlinge voorsienigheyt, soude mogelijk zyn geweest, moet, couragie en lust te hebben, om myne Reyse te vervolgen, en een goede uyt-komste van deselve te verhoopen, so deselve onse GODT my niet wonderlijk hadde gesterkt, vindende ik onderwegen geene andere Persoonen dan vyanden van myne Natie, welcke een yder bekent was, ofte Indianen, die meer Christenen in schyn dan in der daet waren, en die my, alleen zynde, en onkundig van hare laf-hartigheyt, door hare meenigte altoos in groote vreese moesten houden; dog dit alles niet tegenstaende, geliefde het de genadige GODT, my soodanigh te stercken, dat ick, onder haer, even als onder myne beste Bloed-vrienden, ende sonder eenige swaermoedigheyt, leefde, ook vond ick, op meest alle de Plaetsen, yemant, welcke, door myne aengeborene opreghtigheyt bewogen, my de hand, tegens alle benyders, boven hielt. Ick dan, die de HEERE hier noyt genoeg voor kan dancken, bidde alle ende een yder Reysiger, welke de HEERE voor oogen heeft, noyt aen sijne hulpe te wanhopen, maer altoos in het goede voort-gaende, een geluckig eynde van sijne genadige hand te gemoet te sien. Den Leser vergeve my dese kleyne digressie, en hoore vorder na het vervolg van myne Reyse.

HET XXII. CAPITTEL.

Sorge der Indiaenen omtrent den laſt ende beveelen der Geeſtelycke. Vertreck na St. Martin. *Komſte aldaer. Gelegentheyt ende vrughtbaerheydt van die Plaetſe. Vertreck van* St. Martin. *Rycke Indianen te* Chimaltenango. *Schoone Jaer-merckt. Vermaeckelyckheden op deſelve aengeſtelt. Seecker verbaſtert Spaenſch Prieſters, is ſeer gheveynſt, aghterdoghtigh, en qualyck-ſpreeckende; hy dryft bitterlyck den ſpot met den Autheur, die hem aerdighlyck beantwoort, weder beſpot, ende den mondt ſtopt, tot ſyne groote vreughde. Vertreck van* Chimaltenango. *Beſchryvinge van* Xocotenango, *ende van de vrught* Xocotte, *waer mede men de Verkens vet meſt. Hoven. Waeter-molens. Schoone Kerck-gevel ende Altaer. Komſte te* Guatimala.

Sorge der Indiaenen omtrent den laſt der Geeſtelijke.

HEt was des morgens ten ſeven ueren als wy aen deſe Hutte quamen, wy vonden daer de andere Indianen welke ons verwaghteden, ſy waren ter middernagt uyt haer Dorp getrocken, en hadden vyer gemaeckt; oock hadden ſy warm water bereyd om de Chocolate te bereyden, waer uyt men beſpeuren kan, met hoe veel ſorge ende wilvaerdigheyd die arme Indianen, de Ordren der Kerckelijcke Perſoonen gehoorſamen ende na-komen.

Vertrek na *St. Martin.*

Terwylen dat ik myne Chocolate dronk, hadden de Indianen van *Zoiaba*, welke my tot die plaetſe toe geconvoyeert hadden, die van *St. Martin*, het welke de naem van het Dorp was, na het welcke ick trock, wuſtig gemaeckt van het Miracul dat ick gedaen hadde, op dat ſy aen my, als aen een Heylig, ſouden hare eerbiedigheyd bewyſen; als ick haer hier op yder een kop Chocolate hadde gegeven, liet ick haer van my trecken, neemende met eenen den weg na *St. Martin.*

Komſte aldaer.

Het grootſte gedeelte van die weg is Berghaghtig ende vol Rotſen, tot aen twee mijlen van het Dorp toe, daer wy op den middag arriveerden.

Gelegentheyt ende vrughtbaerheydt.

Het is een kout Climaet, gelegen op een ſeer aengename hoogte, van dewelke men by na tot aen *Guatimala* toe ſien kan, aldaer omtrent valt ſeer goedt Koorn in groote menigte, gelijck oock in het meeſte gedeelte van de om-leggende Dorpen.

De

De honig die daer valt is de beste van dat geheele Land, dog voor al besorgen de Inwoonders van dese plaetse, die van *Guatimala*, van Waghtels, Patrysen ende Conynen.

Dit was het eerste Dorp, onder de Stad van *Guatimala* behoorende, in het welcke ick quam; Ick was daer over niet weynig verheugt, siende dat ick doen niet meer, dan nog eene goede dag-reyse hadde af te leggen, om soo grooten weg te vol eyndigen.

De Religieus die in dat Dorp woonde was Frater *Thomas de la Cruz*, genaemt, hy stondt onder de Jacobynen van *Guatimala*, en hoewel hy een Criool was, soo liet hy doch niet na my wel te ontfangen.

Ick bleef niet dan dien avondt by hem, en hoewel ick des anderen daegs myn middagmael te *Guatimala* konde gaen houden, soo wilde ick dog mynen weg neemen door een van de grootste Dorpen ofte Vlecken van die Landen; men noemt het selve *Chimaltenango*, het light in een Valeye drie mylen van *Guatimala*, aldaer sijn ten minsten duysent hoofden van Huysgesinnen, ende onder deselve verscheyde rijcke Indianen die op het platte Landt handelen. Vertreck van *St. Martin.*

In myn tyd was daer een Indiaen die vyf duysent Ducaten aen de Kercke gaf, deselve behoeft voor niet eene van alle die geene die in de Stadt van *Guatimala* zyn, te wycken, ende in hare Musijcque overtreft zy alle die geene van geheel dat Landt. Rycke Indianen te *Chimaltenango.*

Het voornaemste Feest dat te *Chimaltenango* gevierd wierd, valt voor op den ses-en-twintigsten Julii, het is als dan den dag van St. Anna; en heeft daer dan de schoonste Jaer-merkt die ik in die quartieren gesien hebbe so wat de Koopmanschappen aengaet die men daer brengt, als ook wat betreft het groote getal van Kooplieden, welcke aldaer, van verscheyde quartieren, komen. Schoone Jaermerkt.

Men siet daer als dan Stier-gevegten, wed-loopen te Paerde, Comedien, Masqueraeden, Danssen, Speelen op Instrumenten, ende andere divertissimenten, waer mede de Inwoonders van die Plaetse den geheelen dagh door-brengen. Vermaeckelyckheden op deselve aengestelt.

De Parochiaen van dat Dorp was van de Ordre van St. Dominicus, hy was onderhorig van het Convent van *Guatimala*, ende wierde genaemt *Alfonso Hidalgo* hy hadde ter oorsaeke van sijnen ouderdom, altoos de bril op de neus: hy was wel in Spaignien geboren, doch van sijne tedere jeught aen; in dat Land opgebracht, soodanig dat hy, hebbende het geestelijck kleedt te *Guatimala*, onder de Criolen, aengenomen, de liefde tot sijne Landaerd t'eenemael hadde verlooren, ende een doodelijcken haet voerde, tegens alle die geene die uyt Spaignien quamen. Seecker verbastert Spaensch Priester.

Hy was een geslaegen vyand van de Provinciael, door dien hy, door de gonste van de Criolen, na sijn Ampt stond; ook leerdde ick hem kennen, alsoo hy met my in queestie sogt te geraecken, terwijl ick tot synent was.

Is seer geveynst en aghterdoghtigh.

Hy seyde my, dog tegens het gevoelen van sijn herte, dat ik seer welkom was; hy beelde sig in, dat alle die geene, welke uyt Spaignien quaemen, de Reyse niet aenvingen, dan, om de naturelle van het Land, den voet te ligten, ende dat ick, als ick de Taele van het Land soude geleert hebben, sulks mogte in het werk stellen, en hem uyt eene plaetse stoten, in dewelke hy, by-na van sijne Jaren van discretie af, geleeft hadde.

En qualyck sprekende.

Hy seyde veel quaets van den Provinciael, als ook van Frater *Juan Baptista*, die Prieur van *Guatimala* was; en dat door dien hy wiste dat sy beyde myne Vrienden waren; dog op dit alles wilde ick niet een woord antwoorden, ontsag aen sijne Jaren ende aen sijn Bril toe-dragende.

Hy dryft bitterlyck den spot met den Autheur.

Eyndelijk seyde hy my, dat hy hadde hooren seggen, dat de Indianen van *Zoraba* my als een Heylig hadden af-geschildert, het welke hy niet konde geloven van yemant welke uyt Spaignien quam, en nog veel minder van my, die uyt Engeland, dat een Kettersch Ryke was, was geboren; hy seyde ook dat hy veel eer geloofde dat ik een verspieder was, zynde gekomen om de ryckdommen van dat Land te ondersoecken, om van deselve, naemaels, rapport in Engeland te doen.

Dat'er veele seer kostelijke stucken in die Stad van *Guatimala* waren, en onder andere in het Convent van de Jacobynen een Beeld van silver van de Maget Maria, ende een seer swaere Lampe, ende hy verseekerde sig, dat ick deselve voor myn deel van den buyt soude kiesen.

Die hem aerdighlyck beantwoordt, weder bespot, ende eyndelyck den mondt stopt.

Dog ick keerde dit alles in jock en spotternye, seggende dat het eerste werck, dat ick doen wilde, soude wesen, de schatten ende rykdommen van sijne Kamer te inventariseren, in dewelke veele schoone Schilderyen, Tapyten en Cabinetten waren, op dat, als de Engelsche quamen, terwylen ick nog in dat Land was, ick haer, in seekerheyt van goeden buyt te vinden, tot sijnent mogte brengen.

En dat, wat sijn Persoon belangde, so hy silvere in plaetse van loode tanden (welke in sijnen mont waren door dien alle de natuerlijke daer waren uyt-gevallen) in sijnen mont wilde setten, ick hem dan mede aen de Engelsche wilde overgeven, en haer raden sig meester van sijn Persoon te maken, als sijnde hy mede yets kostelijcks, ter oorsake van sijne tanden, hem verseekerende dat sy hem wel souden handelen, so ter oorsake van de rykdommen die in sijn Kamer waren, als van die gene, die hy in sijn licchaem hadde.

Ick voegde daer by, op dat mijn raet hem eenig nut soude konnen toebrengen, dat de Engelsche, wanneer sy in dat Land quamen, mogelijk souden willen weten, van wat stoffe sijne tanden waren, als agtende dat sy van yets raers, in dat Land vallende, mogten zyn gemaeckt; dat sy oock, om sulks te onderstoecken, hem yets heets sonden konnen doen drinken, dat het loot daer door komende te smelten, en in sijne keele schietende, hem eenig

quaedt

quaedt soude konnen veroorsaeken, het welke hy alle ontgaen konde so hy die van silver deede maecken.

Hy bemerkte wel dat ik den spot met hem dreef, en daerom seyde hy daer van niet meer, ende ik was seer verheugt dat ick hem den mont hadde gestopt, op dat hy my niet meer beschempen soude. Tot sijne groote vreugde.

Ick seyde hem oock, na dat ick het middag-mael hadde gehouden, dat ick na het avondtmael niet wilde waghten, maer een luchtig kosje in het Convent van *Guatimala* gaen eeten, door die hy my soo hertige spijse hadde te eeten gegeven, dat ick geloofde, dat ick deselve niet dra verteeren soude.

Ik bad hem dat hy my Indianen wilde geven om my tot aen *Guatimala* toe te geleyden, hy dede dit seer geerne, vresende mogelijk dat so ik des avonts by hem bleef, ick sijne Tanden, met het heete water van de Chocolate, die ick van *Chiapa* gebragt hadde, soude doen smelten, ofte dat ick, gedurende den nagt, sijne kostelijcke schilderyen, ende fraeye Ebben-houte Cabinetten soude steelen.

Ik haeste my om te vertrecken, so dra de Indianen gekomen waren; op dat ick dit Beest met vier oogen niet meer soude sien, en ook om in de Stad van *Guatimala* te konnen rusten. Verreeck van *Chimaltenango*.

Alsmen een myl van het Dorp van *Chimaltenango* af is, ende de Valeye, welcke geheel open leght, heeft verlaten, soo vintmen een kommerlijcke ende nieuwe weg, tusschen de Bergen, welke die van beyde zyden besluyten, tot die tyd toe, datmen digte by de Stadt van *Guatimala* komt, sonder datmen ter linker ofte ter reghter hant van deselve kan af-ryden, ook is sy, van de Valeye af, tot aen de Stad toe, seer effen ende sandig.

Men vint veele besiens waerdige dingen op die weg, welcke maer twee mylen langh is, ende, soo geseght is, geheel met Bergen beslooten, want men siet'er een Dorp van Indiaenen, het welke een groot gedeelte van den weg beslaet, ende alsoo Volck-rijk, ja meer, dan dat van *Chimaltenango* is, door dien de Huysen seer wyd zyn uytgebreyt, ende onder deselve sietmen seer veele Spaensche gebouwen; welke die van *Guatimala* aldaer, tot haer vermaeck, gebouwt hebben. Beschryvinge van *Xocotenango*.

Dit Vleck wert *Xocotenango* genaemt, en dat ter oorsaecke van seeckere vrugt *Xocotte* geheeten, van dewelke men een groote meenigte aldaer, ende in de omleggende plaetse vint. Beschryvinge van de vrugt *Xocotte*.

Deselve is seer verkoelende, ende van een goede couleur als sy ryp is, daer werden'er van twee soorten gevonden, soete ende suere, ende de Indianen stoocken vyer van hare kernen.

Sy vallen in soo groote meenigte van het geboomte, dat langs den weg staet, dat de Spaigniaerden, om dat die niet geheel te loor souden gaen, daerom expresselijk Verckens op-gekoght hebben, ende deselve langs dese geseyde weg laten drijven, alwaer zy, door het eeten van dese Pruymen, mest. Waer mede men de Verckens

al

al immer so vet werden, als dat selve soorte van Beesten, door het eeten van de Eyckelen, in Engeland wert.

Hoven. Men siet oock veele schoone Tuynen en Hoven op desen weg, uyt deselve brenght men het geheele Jaer gedurende, in de Stad van *Guatimala*, kruyden, wortelen, vrughten ende bloemen.

Water-molens. Men vint oock op deselve passagie drie Water-molens, in dewelcke alle het Koorn van de Stad gebrooken werd, de beste van dese drie behoort aen de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus die in *Guatimala* zyn, die gemeenlijck, tot het opsight van deselve, aldaer een Monick ende drie a vier Negers, onderhouden.

Schoone Kerck-gevel ende Altaer. De voor-gevel van de Kerk van dat Dorp werd voor een van de schoonste werken van dat Land gehouden, het groot Altaer van deselve, is mede seer heerlijk ende kostelijk, als sijnde geheel met goud bedeckt.

Ick hielde my niet lange in dese plaetse op, door dien ick wel wiste dat ick, als ick my in de Stad soude neder-geslagen hebben, daer dickmaelen genoeg soude konnen komen.

Komste te *Guatimala*. Op dese wijse vervolgde ick mynen weg tusschen het Gebergte, tot dat ick binnen *Guatimala* quam, welckers gelegentheyt, staet, ryckdom ende grootte ick bredelijk in het volgende boeck sal beschryven.

Eynde van het tweede Boeck.

Nieuwe en seer Naeuwkeurige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET DERDE BOECK.

HET I. CAPITTEL.

Swackheydt van de Stad van Guatimala. *Haere sobere uytterlycke toe-standt. Die doch gheheel binnen wat beter is. Komste aen het Convent van* Guatimala. *Daer den Autheur seer wel werdt ontfangen, tot syne groote vreughde. Den Autheur doet een publyck disputyt. Voornaemste twist-punct van het selve. Gramschap der Jesuiten daer over, onder dewelcke den Autheur syn credit verliest, doch by andere weder aenwint. Den Autheur werdt Professor in de Philosophie, het welcke hem benyt werdt, dat hem aenmoedight om beter te doen, en naght ende dagh te studeren. Den Autheur werdt Ordinaris openbaer Predicker, en verkryght daer toe de permissie des Bisschops. Hoelange den Autheur in* Guatimala *verbleef. Beschryvinge van de Stadt van* Guatimala, *ende van de wegen om van en tot die Plaetse te komen. Twee Vulcanussen, ende abuys der Spaigniaerden daer omtrent: Water-Vulcanus. Spaensche Historie. Schrickelycke desperatie ende veraghtinge Godts.*

Vervaerlyck ende reghtvaerdigh oordeel Godts. Vermaeckelyckheydt van de Water-Vulcanus. Af-schuwelyckheydt van de andere. Gevaerlycke gelegentheydt. Schrickelycke brandt. Wonderlycke kracht des vyers. Gewoonlycke toestandt van de Vulcanus. Schrickelycke Aerd-bevinge. Getempertheydt des Climaets. Overvloedt van leef-tocht, en voor al van Ossen-vleesch. Oorsaecke daer van. Een Spaigniaert heeft 40000. Koe-beesten. Wyse op dewelcke de Steden ende Vlecken van Guatimala *met Vleesch voorsien werden. Groote toe-voer van Schaepen. Wonderlycke geringe prys van het Vleesch ende andere spyse. Getal van de Huysen in* Guatimala. *Merkt van die Stad. Delicateessen der Criolen. Groote Koophandel in* Guatimala. *Ryckdom der Stadt. Regeeringe van* Guatimala *ende het omgelegene Landt. Beschryvinge van het Hof van* Guatimala. *Tractament des Presidents van* Guatimala. *Historie van* Dom Juan de Guzman. *Gierigheyt van* Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana. *Voorbeeldt daer van. Tractament der Raeden ende des Fiscaels. Groot profyt der Raden. Quade administratie der Justitie. Kerke van* Guatimala. *Kloosters. Inkomen der Jacobynen. Hare Schatten. Beschryvinge van haer Kloosters. Beschryvinge van het Convent* de la Conception. *Historie van* Donna Juanna de Maldonado. *Oploop door haer ontstaen, wert door den President gestilt. Groote praght ende ryckdom van een Nonne. Kostelycke Capelle ofte Gebede-kamer. Verdorventheyt der Kloosteren. Ongebondenheyt ende Godloosheyt in de Stad.*

Ick en hadde noch geen duysent passen aen gene zyde de Kerke van *Xocotenango* af-gelegt, of het scheen dat de Heuvelen en het Gebergte sig van malkanderen scheyde, om een doortogt en passagie voor het gesigte te maecken, ende aen het selve middel te geven, om sig wyder in de Valeye uyt te breyden, ende te verluftigen.

De

De reputatie welke die Stad, in die quartieren hadde, en de discoursen die men, in myne tegenwoordigheyt, van deselve, te *Mexico* ende te *Chiapa* hadde gehouden, hadden my doen geloven, dat sy met goede Mueren, Toornen, ende Bol-wercken gesterckt was, om te konnen tegenstant bieden, aen die geene, welke eenig voornemen souden mogen hebben, om deselve te attaqueren.

Swackheyd van de Stadt van *Guatimala.*

Dog als ick vorder gereden was, ende het minste daer aen gedagte, vont ick dat ick al binnen deselve was gekomen, sonder eenige Mueren gesien te hebben, sonder eenige Poorten ofte Bruggen gepasseert te hebben, en sonder eenige Wagt, om my te vragen wie ick was, ofte waer ick heenen wilde, ontmoet te hebben; ende soo als ick, digte voor-by een nieuwlijcks gebouwde Kercke passeerde (om dewelcke eenige Huysen stonden, waer van de eene met stroy ende de andere met pannen gedeckt waren) vroeg ick wat naem die Plaetse hadde, ende men antwoorde my dat het de Stad van *Guatimala* was, dat die Kercke de naem van St. Sebastiaen voerdde, sijnde de eenige Parochiale Kerke van geheel de Stad.

Hare sobere uyterlycke toestandt.

Dit verminderde in my seer de meeninge die ik van de grootte van dese Stad eerst hadde opgevat, soodanig dat ik geloofde dat ik wederom in een tweede *Chiapa* was gekomen, tot dat ick, een weynig verder, ende in het midden van de Huysen gekomen zynde, welker voorgevels ik evenwel maer aen de reghter-hand, ende mest-hopen aen de linker-handt hadde, in een straete quam die wat breeder was, ende in dewelke de Huysen met haere voor-gevels ten beyde de zyden stonden, welke scheenen te beloven dat ik niet verre van de Stad was.

Die dog geheel binnen wat beter is.

Ick hadde myne oogen soo dra niet in het ronde laten gaen, of ick sagh een seer heerlijck ende praghtig Convent, het welke de plaetse was, op dewelke ick myne Reyse moeste eyndigen, ende myn selven, na soo veele fatigues, wat uyt-rusten.

Komste aen het Convent van *Guatimala.*

Ik trad, aen de aghter-poorte, van het Klooster af van mynen Muyl-esel, en hebbende na de Prieur gevraegt, quam deselve na my toe-treden, seggende dat ik van herten welkom was, ende dat ik, door het voorschryven ende ten opsigte van den Provinciael, niets soude gebreck hebben, selve dat hy meer voor my soude doen, dan hem de Provinciael door sijne brieven geordonneert hadde.

Daer hy seer wel werdt ontfangen.

Hy seyde my vorders dat hy in Spaignien, in de Provincie van *Asturia* was opgebragt, dat in deselve veele Engelsche Schepen quamen, soodanig dat hy daer veele Lieden van myne Natie, niet alleen hadde gesien, maer oock groote genegentheyt voor haer gekregen, ende dat hy, door dien ik van die selve Land-aerd was, ende buyten myn Vaderland my als een Vremdeling ende Pelgrim in die Landen bevont, my, met alles wat in sijne magt was, soude te hulpe komen ende by-staen.

Ik laete den Leser denken hoe groote vreugde ick gevoelde in my selve, door het ontmoeten van een Man, wiens gedagten so vervremt waren van die

Tot syne groote vreugde.

die van den Monick *Hidalgo*, ende die soo goeden gevoelen van onse Natie hadde opgevat.

Dog deselve wierde nog seer vermeerdert door het vervullen van sijne beloften; hy was Frater *Jacyntho de Cabannas* genaemt, en de voornaemste Professor in de Theologie in die Universiteyt.

Den Autheur doet een publyck disputyt.

Door dien hy bespeurde dat ik lust hadde om myne studien te vervorderen, ende voor al om eenige lessen in de Theologie onder hem te nemen, so dede hy my de gonste, na dat ik het eerste vierde-deel Jaers sijn toe-hoorder hadde geweest, van my publijkelijk in de Theologie te doen disputeeren, in dit disputyt presideerde hy, ende hy hielp my in de tegenwoordigheyt van de Doctoren ende Theologanten van die Universiteyt, tegens het gevoelen van *Scotus* ende *Suarez*.

Voornaemste twist-poinct van het selve.

Dog het voornaemste Poinct dat betwist wierde, raekte de geboorte van de Maget Maria, welcke de Jesuiten, met *Zuarez*, de Cordeliers ende de Scotisten, beweeren, dat sonder erf-sonde gebooren zy, en sonder eenige schult ofte vlecke daer van behouden te hebben.

Ik hielde openbaerlijk tegens dese meenige staende die van *Thomas Aquinas* ende van alle de Thomisten, welke is, dat sy so wel in erf-sonde ontfangen ende geboren is, als alle de andere nakomelingen Adams.

Dit was een twist-poinct dat aen beyde de zyden soo wel beweert wierde, met argumenten so voor als tegens, en antwoorden ende solutien daer op, dat men in veele Jaeren, geen soo aenmerckelijck voorval, dan dat, gesien hadde.

Gramschap der Jesuiten daer over.

De Jesuiten stampten met de voeten op de aerde ende sloegen met haere handen, om te kennen te geven dat sy niet konden lyden dat men dit staende hielt, sy noemden het Ketterye, ende voegden daer by, dat men dat wel in Engelandt mogte staende houden, om dat dat Land vol Ketters stack, dat ick het oock aldaer wel soude mogen defenderen, door dien ick onder haer was op-gebragt; maer dat sy haer verwonderden dat den Doctor *Cabannas* my daer in de hand boodt, sijnde hy onder de Spaigniaerden geboren ende in hare Universiteyten op-gebragt, ende daer toe nog de eerste Professor in die vermaerde Academie.

Doch ick antwoorde haer met groote geduldigheyd, dat sy groot ongelijck hadden, door dien sy haer hier over soo emporteerden, om dat er niet alleen redenen van groote kraght ende sterkte waeren om dit staende te houden, maer dat ick oock op myne sijde hadde de authoriteyt van verscheydene wyse ende geleerde Theologanten van de zyde van de Thomisten.

Onder dewelcke den Autheur sijn credit verliest.

Na die tydt hadde ick weynig credit onder de Jesuiten, maer het selve wierde grooter onder de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, en voor al by den Doctor *Cabannas*, tot soo verre, dat ick, door middel van hem, ende van Frater *Juan Baptista* Prieur van *Chiapa*, die het in het volgende Jaer oock van *Guatimala* wierde, soo veel eer ende aghtinghe in

dat

dat Landt verkreeg, als oyt Vremdeling onder de Spaigniaerden gehad heeft.

doch by andere weder aenwint.

Soo als sy nu alle beyde sig op Vrouwen-ligt-misse te *Chiapa* bevonden, over de verkiesinge van een nieuwen Provinciael, so geliefde het haer aen my, welke altoos te *Guatimala* bleef woonen, ook te gedenken, en wetende dat in de Universiteyt, welke wel meest aen haer Convent dependeert, een Professor, die de Studenten in de Philosophie moeste onderwysen, soude van nooden zyn, so stelde hy my aen den nieuwen Provinciael voor, welke *Juan Ximenez* genaemt was, ende daer-en-boven aen het Capittel van de Provincie, om my, tegens de aenkomende St. Michiels dag, in dat Ampt te doen bevestigen.

Den Autheur wert Professor in de Philosophie.

Sy werkten met so veel kragts in myn faveur, behalven dat sy so veel authoriteyt hadden, datmen haer, by-na, niet konde weygeren, dat sy ligtelijk verkregen het geene sy begeerden, en op hare overkomste bragten sy my opene brieven van den Provinciael mede, door dewelke ik, onder den naem van Frater *Thomas de Sancta Maria*, want deselve voerde ik doenmaels, tot Professor in de geseyde Faculteyt genomineert wierde, werdende te gelijk den Prieur bevolen my in besit van dat Ampt te stellen.

Het welcke hem benyt werd.

Dese eer aen een Vremdeling, en dewelke eerst in de Provincie gekomen was, gedaen, maekte dat de Criolen, ende eenige andere, welke sin in dat Ampt gehad hadden, hondert vuyle dingen van my seyden.

Dat hem aenmoedigt om beter te doen.

Dog dit alles werkte niet uyt, dan in my te vermeerderen het voornemen dat ik genomen hadde van my bequaem te maken, van geduersamer in de openbare lessen te komen, en van de tydt, naght ende dag studerende, op soodanig een wyse door te brengen, dat ik met eere myn plight soude volbrengen omtrent het employ datmen my hadde gegeven, ende alsoo op een behoorlijke wyse vervulien die hoope, welke myne Vrienden van my hadden geschept.

En naght en dagh doet studeren.

Ick volhardein desen dienst drie Jaeren, en door dien my dickmaelen in den sin quam, dat ick de eere van myne Natie te *Guatimala* moeste staende houden, en dat ik niet moeste lijden, dat eenig Spaigniaert my overtrof in uytvindingen ende in scherpsinnigheyt van Argumenten ende Concepten, soo werckte dat soo veel in my uyt, dat ick, als de andere Religieusen te bedde gingen, myn selven in myne Kamer op-sloot, ende aldaer, een kop Chocolate hebbende gedronken omtrent ten negen ueren, braght ik den naght, tot aen twee ueren na middernagt, over met studeren, en als dan gingh ick rusten, om ten ses ueren weder op te staen.

Gedurende die drie Jaeren, wilde ick geenige van de gewoonlijke Ampten, die het Convent betreffen, bedienen, ende ick applicceerde my alleenlyck tot het Predicken, ende tot het hooren van de Bieghte, van die geene, welcke in ons Klooster quamen, ende in de Kercke van ons Convent, uyt vreese van in myn studien belet te werden.

Den Prieur evenwel, ende den Doctor *Cabannas*, vielen my dikmalen

moeyelijck, op dat ik permissie van den Bisschop soude verscoecken, om in de Stad ende op het platte land te mogen de Biegte hooren en Predicken, want, soo als ick gesegt hebbe, ick Predickte somwijlen in de Kercke van ons Convent.

Dog ick stelde my daer sterckelijck tegens, tot die tyd toe, dat de Provinciael te *Guatimala* quam, welke, als hy my eens hadde hooren Predicken, met alle gewelt wilde, dat ick die geseyde toelatinge van den Bisschop verscoecken soude, op dat ick, niet bepaelt sijnde binnen de limiten van het Klooster, vryelijck in de andere Kerken soude mogen leeren, ende door dat middel gelt winnen om Boecken voor my te koopen.

Den Auteur werdt ordinaris ende openbaer Predicker.

Ten dien eynde dede hy my, drie ueren lang, door drie Doctoren in de Theologie examineren, gelijk dan de gewoonte van die Ordre is, ende als ick in dit werk de gestrengheyt van haer examen hadde uytgestaen, ende sy my voor bequaem geoordeelt, so gaf hy my op staende voet een Brevet van presentatie, het welke van dat examen gewag maeckte, om het selve aen den Bisschop te geven, op dat hy my daer op soude toelaten, door geheel sijn Diocese, te mogen Biegten horen ende Predicken, en dat in conformiteyt van de Bulle van *Clemens*, welke begint *Dudum*; *de Sepulturis*.

En verkrygt daer toe de permissie des Bisschops.

De Bisschop van *Guatimala*, welke my bysonderlijck beminde, ende die het voortsetten van de goede Letteren, in die Universiteyt, behertighde, en behoefde hier toe niet seer aengeset te werden; hy gaf die permissie aenstonts, ende schreef die aghter op de presentatie; daer mede stond hy my toe te Predicken door geheel sijn Diocese, ende het Sacrament van Pœnitentie aen allerhande slag van Personen te administreren, uytgesondert aen de Religieuse Doghters; ook konde ik van alle sonden absolveren, uytgesondert die geene, die aen sijn Heyligheyt ofte aen den Bisschop gereserveert waren; dese permissie was door de hand van den Bisschop, ende door die van sijn Secretaris onderteeckent, op den vierden December 1629.

Op dese maniere dan, wierde ick in de Stad van *Guatimala*, met commissie van den Bisschop ende den Provinciael bevestigt, soo om in de Philosophie te onderwysen, als om door geheel het Diocese te Predicken.

Hoe lange den Autheur te *Guatimala* verbleef.

Men bood my ook den stoel aen, om in de Theologie te leeren, ook de ick eenige Theologische lessen gedurende drie Maenden tyds, ende, ick soude, soo ick gewilt hadde, daer ter Plaetse lange hebben konnen blyven, dog ick onthielt my daer niet langer dan drie Jaren ende een half, ende dat om redenen welke ick hier namaels sal seggen.

Ick wil nu seer getrouwelijck gaen voor oogen stellen, alle dat ik van die Stad, gedurende die tyd, hebbe konnen verstaen, soo wel als van het omleggende Land, in het welke ick veele Reysen gedaen hebbe, soo doen ick nog binnen *Guatimala* my op-hielt, als oock gedurende de seven Jaeren, welcke ick op de Dorpen daer omtrent hebbe versleten.

Beschryvinge van

Dese Stad, door de Spaigniaerden *St. Jago de Guatimala* genaemt, is in eene Valeye gelegen, welke omtrent een myl, ofte een weynig minder, breet

breet is, zynde sy door hooge Gebergten beslooten; doch haere lenghte, na de zyde van de Zuyd-Zee toe behelst een groote streeck Landts, het welcke geheel vlack is, ende sich allenxkens uytbreydt aen geene zyde die Plaetse, welcke sy noch op heden de oude Stad noemen, die omtrent een myle van *Guatimala* leght. de Stadt van *Guatimala*.

Hoewel de Bergen dese Stad aen beyde zyden besluyten, en dat het aen ké Oost-zyde schynt dat sy als over deselve hangen, soo belet sulcks doch evenwel de Reysigers nog de Kooplieden niet, door dien men wegen door deselve gemaekt heeft, welke soo gemackelijck zyn, dat niet alleen de Menschen die soo bequamelyk konnen gebruycken, maer ook de vraghtbeesten, die met swaere packen beladen zyn. Ende van de wegen om van en tot die Plaetse te komen.

De weg welke van *Mexico* komt, als men deselve neemt van de zyde van *Zoconuzco* ende *Zuchutepeque*, nadert de Stad aen de Noord-west-zyde, deselve is wydt, open ende sandig; dog de weg van *Mexico* door *Chiapa* genomen, komt aen het Noord-oost in de Stad, ende nadert aen deselve door het Gebergte, soo als ick boven gesegt hebbe. Aen het Westen na de Zuyd-Zee, is de weg geheel open, dwarsch door de Valeye heenen, ende door een Land het welcke aldaer seer vlack ende effen is. Dog aen het Zuyden ende Zuyd-oosten, streckt den weg over seer hooge ende ongemackelijke Gebergten, dese gebruyktmen gemeenlijk, wanneer men van *Comayagua*, *Nicaragua* ende *Golfo Dolce*, ofte de soete Zee-boesem, komt. Hier arriveren alle jaren de Schepen uyt Spaignien, ende sy ontladen de Koopmanschappen die men uyt het selve, voor *Guatimala*, brengt; dese wegh werd mede gebruykt van die geene, welke Oost-waert van de Stad af willen trecken.

De twee Bergen, welcke het naeste aen de Stad en aen de Valeye komen, werden Vulcanussen genaemt; de eene is een Water-Vulcanus, aldus oneygentlyk door de Spaigniaerden genaemt, door dien den naem van Vulcanus niet werd gegeven, dan aen Bergen die vyer uytwerpen, en dat door eene allusie op dien God van de oude Heydenen, welke de sorge over het vyer hadde, ook dede hy, na haer seggen, sijn werk daer mede, die naem is evenwel te reghte aen den anderen Berg gegeven, om dat hy van het slagh van die geene is, welke branden ende vyer uytwerpen. Vulcanussen, ende abuys der Spaigniaerden daer omtrent.

Dese twee vermaerde Bergen syn aen beyde de zyden van de Stad, en by na reght over malkanderen geleghen, yder aen eene kant van de Valeye, hangende de Water-Vulcanus, aen de Zuyd-zyde, by na reght over de Stadt, ende die van het vyer is een weynig laeger, ende wat naeder aen de oude Stadt.

De Water-Berg is hooger als de andere, seer aengenaem om te aenschouwen, zynde, by na gedurende het geheel jaer, met groen bedeckt, men siet daer ook Ackers met *Maiz* ofte Indiaensche Tarwe besaeyt, ende in de kleyne Dorpen, welcke sommige na het midden des Bergs, ende andere in het hangen ende aen den voet van deselve getimmert zyn, vintmen in de Tuy-

Tuynen, geheel het jaer door, Roosen, Lelien ende andere Bloemen, behalven Palmitas, Abricosen, ende veele uytmuntende vrughten.

Water-Vulcanus.

De Spaigniaerden noemen dese Berg de Water-Vulcanus, om dat uyt die zyde, welke van *Guatimala* af-legt, vele Beeken spruyten, die na het Dorp van St. Christoffel vlieten, men gelooft dat dese Beeken het water van een seer groot soet Meer, dat digt by de Vlecken van *Amatitlan* en *Petapa* leght, onderhouden ende verschaffen.

Dog aen de zyde van *Guatimala* en de Valeye, spruyten'er so veele soete Fonteynen uyt, dat sy eyndelijk eene Reviere maeken, welcke sijnen loop door de Valeye neemt, passeerende digte voor by de Stad, deselve doet ook de Molens, van *Xocotenango*, waer van ik te vooren hebben gewag gemaekt, om-loopen.

Dese Reviere was, na het seggen der Spaigniaerden, ten tyde van de inneminge des Lands niet bekent, en is niet als naderhand voor den dag gekomen.

Historie der Spaigniaerden.

Sy verhalen dat in de Stad van *Guatimala*, welcke eertydts hooger ende digter aen de Vulcanus, als nu, gebout was, ter plaetse die men noch de oude Stad noemt, in het jaer van vyftien-hondert vier-en-dertig, seecker Dame, *Maria de Castillo* genaemt, woonde, welcke als sy haer Man in den Oorlog hadde verlooren, ende te gelijck alle haere Kinderen in dat selve jaer begraven, sig soodanig door de droefheyt liet verrucken, dat sy, in plaetse van sig aen den wille Godes te onderwerpen, Syne magt uyt-daegde, seggende dat Hy haer geen quaet meer konde doen dan Hy gedaen hadde, en dat Hy haer maer alleen het leven, het welke sy niet en aghte, konde benemen.

Schrickelyke desperatie ende verachtinghe Godts.

Sy nu hadde dese woorden so dra niet uytgesproocken, of daer quam uyt desen Berg soo groot en soo snel een Water-beecke af-vlieten, dat deselve dese Vrouwe mede-voerde, veele Huysen ter neder wierp, ende eyndelijck de Inwoonders nootsaeckte, ter plaetse, daer nu *Guatimala* is, te komen woonen.

Vervaerlyk ende regtvaerdigh oordeel Godts.

Soo dese Historie, welke haer grondt in de Spaensche traditien heeft, waeraghtig is, soo moet sy een ygelyk tot een voorbeeld ende tot een lesse strecken, om Godt te vresen ende sijne magt niet uyt te tarten, wanneer wy sien dat Hy sig begint te vergrammen, ende ons de swaerte van sijnen arm doet gevoelen.

Sedert die tyd heeft men dese plaetse de oude Stad genaemt, ende de Reviere heeft altoos sijnen loop, even als sy nu doet, gehad.

Vermaekelyckheydt van de Water-Vulcanus.

Deselve heeft haren oorspronk uyt desen Vulcanus, welkers Fonteynen, Hoven, vrugten en Bloemen, nevens het schoone aenschouwen van sijne groene heuvelen, aen de geest van een soodanige als *Martialis* was, soude stoffen genoeg konnen uytleveren om daer een tweede *Parnassus* van te maken, ende haere over-een-komsten met den Berg *Pegasus* uyt te vinden, ook om veersen te maeken tot lof van de Nymphen ende Musen van dese schoone

schoone Americaensche verblyf Plaetse, welke ten minsten sig drie mylen in de hoogte uyt-streckt.

Doch die Berg, die aen de andere zyde van de Valeye, daer regt tegens over legt, is onaengenaem ende schrickelijck om aen te sien, door dien sy bedeckt is met asse, met steen en ende gebrande kalk-aghtige klompen, zynde onvrughtbaer en sonder eenige groente; men hoort daer niet dan een donderend geluyt, ende het geruysch van Metalen die in de aerde smelten, men siet'er niet dan vlammen ende als stroomen van vier ende swavel, welke geduriglijk branden ende de lugt met stinckende ende doodelijcke dampen vervullen. Af-schouwelykheyt van de andere.

Aldus is *Guatimala* gelegen in het midden van een Paradys aen de eene ende van een Helle, aen de andere zyde, dog de laetste en heeft sig tot nog toe niet soodanig geopent, dat die Stad daer door vergaen is. Gevaerlyke gelegentheyd.

Het is waer dat over een geruymen tyd, sich een groote klove boven in het Geberghte vertoonde, welke soo veel brandende asse opwierp, dat de Huysen soo van de Stad *Guatimala*, als van de omleggende Vlecken, daer mede vervult wierden, en alle de planten ende vrughten daer door bedorven, oock smeet sy soo veele steenen uyt, dat, soo die op de Stad waren gevallen, deselve daer door soude zyn onder de voet geworpen geworden. Schrickelyke brand.

Doch, tot geluck van die Stad, vielen sy beslyden af in een dal, waer in sy noch leggen, ende alle die geene, welke daer om te besien komen, doen verbaest staen, ook en verwonderen haer deselve dan niet meer over de kragt van het Bus-kruyd, het welke de ysere Kogels, niet tegenstaende haere swaerte, soo verre buyten het Canon uyt werpt, maer sy vestigen alle haere gedaghten, om met meer reden, verbaest te staen, over de violentie van het vier van die Bergh, het welke in de lught heeft konnen vervoeren, ende seer verre werpen, soodaenige klompen steen, welcke soo groot als Huysen zyn, ende die twintigh Muyl-esels niet van hare plaetsen souden konnen bewegen, soo als men sulcks dickmaelen besogt heeft. Wonderlyke kragt des vyers.

Het vyer, dat jegenwoordig uyt die Bergh komt, en is niet altoos eenparig, want het is de eene tyd meer en grooter dan de andere; het gebeurde evenwel, terwijlen ik in de Stad was, dat het selve soodanig uyt-berste, ende gedurende drie dagen en drie naghten soo groot was, dat den Doctor *Cabannas* aen my ende aen een van myne Vrienden in confidentie en vertrouwelijckheyt verklaerde, dat hy, op seekeren avont, aen sijn venster staende, een brief by het ligt dat dat vyer van sig wierp hadde gelesen, hoewel hy meer dan een myle daer van daen was. Gewoonlyke toestand van de Vulcanus.

„Het gerughte, dat daer uyt ontstaet, is mede niet altoos eenderley, want het is grooter in de Somer dan in de Winter, te weten van October af, tot in het eynde van April; men hoort het dan meerder en verder, dan in de geheele reste van het Jaer, door dien het schynt dat'er als dan winden in die hollig-

heden beſlooten leggen, welke het vier voor die tyd kraghtiger, dan anders ſints, aenblaſen, ende daer door veroorſaeken dat den Berg dan grooter gerugte maeckt, ende het omleggende Land doet beven.

Schrickelyke aert-bevinge.

Het was, omtrent drie jaren eer ick in die Stad quam, gebeurt, dat de Inwoonders, negen dagen lanck, niet dan alle oogenblicken haer doodt en ruine te gemoet ſagen, en ſig gedrongen vonden, door de gedurige aert-bevingen, hare Huyſen te verlaten, en onder Tenten en groene Hutten te gaen woonen, welke ſy, op de Merckt-plaetſe, hadden opgeregt, ſy deden aldaer de Beelden van de Heyligen brengen, ende onder andere dat van St. Sebaſtiaen, het welke ſy mede, in Proceſſie, door de Stad droegen.

Doch, gedurende dat ick daer was, bevonden ſigh het gerughte des Berghs, de roock, vlammen ende de aerd-bevingen, in den Somer, ſoodanig, dat ick door de tyd, deſelve ſijnde gewent geworden, aghte dat die Stadt de geſontſte ende aengenaemſte plaetſe was, welcke ick, in alle myne Reyſe geſien hadde.

Getempertheydt des Climaets.

Het Climaet is daer ſeer getempert, ende veel beter dan dat van *Mexico* ofte van *Guaxaca*.

Overvloedt van leeftoght.

Deſe Stadt behoeft ook aen de andere niet te wycken in overvloedt van vrugten ende Moes-kruyden, van Viſch ende Vleeſch, gelijck als dat van Oſſen, van Schapen, van Kalven, van Geyten, van Gevogelt, van Wildbraedt, van Kalckhoenen, van Conynen, van Wagtels, van Patrijſen, van Faiſanten, ende mede van Tarwe en Indiaenſch Koorn.

Want ſy werd rykelijken van allerhande ſlag van Viſſchen voorſien, ſoo door de Zuyd-Zee, welke, op eenige plaetſen, daer maer twaelf mylen van daen legt, ende van de Revieren, die ſig, in die Zee, uyt-boeſemen, als door het Meer van ſoet water van *Amatitlan* en *Petapa*, en dan nog van een ander, dat drie a vier mylen van *Chimaltenango* legt.

En voor al van Oſſen-vleeſch.

Doch, wat het Oſſen-vleeſch belangt, het is ſeeker, dat het aldaer in grooter overvloed is, dan in eenige andere Plaetſe, van geheel *America*, welke het oock ſoude mogen weſen; het ſelve blyckt door de groote meenighte van Huyden, welcke men, jaerlijcks, daer van daen na Spaignien ſent; en men dood gemeenlijck aldaer de Oſſen, meer om de winſten, welk men van de Huyden, mits die in Spaignien ſendende, trekt, als om het Vleeſch te eeten, het welcke, des niet te min, ſeer goed is, hoewel het, met dat van Engeland niet kan vergeleeken werden; dog het is weder ſoo goede koop, dat in myn tyd, dertien en een half ponden Oſſen-vleeſch, niet meer mogten gelden, dan een halve Reael, het welke de kleynſte Munte van dat Land is, zynde die omtrent twee Hollandſche ſtuyvers waerdig.

Oorſaecke daer van.

Hoewel door geheel dat Land veele Hoeven zyn, op dewelke men niet doet dan Beſtiael aen te queecken, ſoo belet doch ſulks niet, dat die van de Provincien van *Comayagua*, van *St. Salvador*, ende van *Nicaragua* het ſelve daer na toe ſenden, ende dat nog al niet tegenſtaende men van *Guatimala* af, tot aen de *Golfo Dolce* toe, daer de Spaenſche Schepen jaerlyks aenkomen, het

het selve in overvloed heeft, ende hier uyt ontstaet die sleghte Merkt van het Vleesch.

Een Spaingniaert heeft 40000. Koe-beesten.

Dog de Plaetsen, daer het selve voor het grootste gedeelte van daen komt zyn de Pagt-hoeven aen de zyde van de Zuyd-Zee; in myn tyd was aldaer seecker Persoon, die sijn werck maekte van Bestiael aen te queeken, welke sonder van syn eygen Land te gaen, veertig duysent so Ossen als Kalven, die hem toe-quamen, konde tellen, en dat, sonder de wilde, welcke men *Simarrons* noemt, daer onder te reeckenen, dese onthouden haer in het Bosch ende op de Gebergten, de Negers gaen die met de Jaght, even als de wilde Verckens, vangen, op dat sy in meenigte niet te seer souden toe-nemen, ende daer door, eyndelijck, schade doen.

Om een proeve te geven van het geene ick segge, so van de meenigte als van den slappen prijs van het Bestiael, soo moetmen weten, dat ik my, op seekere tyd, hebbe bevonden op de Jaer-merckt van het Dorp van *Petapa*, nevens sekeren mynen Vriend *Lopez de Chaves* genaemt, welke sig hadde verbonden het Vleesch aen ses a seven omliggende Plaetsen te leveren, deselve kogt, op eene tyd, van een en deselve Persoon, ses duysent Beesten; so groote als kleyne, en dat ten pryse van aghtien Reaelen, de eene door de andere, welke net een Ducaton Hollantsch geld uytmaeken.

Wyse op dewelcke de Steden ende Vleecken in *Guatimala* van Vleesch voorsien werden.

De wyse op dewelke de Stad van *Guatimala*, en de omliggende Plaetsen van het Vleesch voorsien werden, is dusdanig: Men laet negen a tien dagen voor het Feest van St. Michiel openbaerlijk uytroepen, dat die geene, welke de Stad en de omliggende Plaetsen van Vleesch willen voorsien, onder conditie van sekere boete, by ontstentenisse van dien aen den Koning te verbeuren, tot soodanigen somme alsmen met de Regters en Iuwoonders van de Stad sal accorderen, haer sullen hebben aen te geven; indien den Aen-nemer in gebreke blyft, van so veel Ossen-Vleesch, als hy heeft aengenomen, te leveren, so moet hy dat met Schapen-vleesch goed maken, gevende so vele ponden na proportie van de waerdye van het Ossen-vleesch; Als hy nu geen Schapen-vleesch levert, moet hy dat vullen met Gevogelte, de prys al weder reekenende na proportie van het Schapen-vleesch dat hy geven moeste, ende oock na den staet ende gelegentheyt van de Huysgesinnen die hy moeste besorgen.

Gelijk nu dit Privilegie wert gegeven aen de meest-biedende, en aen die geene, die het selve ten hoogsten pryse set, dat is, aen die geene, die het meeste gelt daer voor aen den Koning biet, so gebeurt het dikmalen dat veele Persoonen eerst op den aghsten dag, na die uytroepinge, aen het Hof komen, de eene min en de andere meerder biedende, dog op den negenden dag, als wanneer men het selve voor de laetste mael opveylt, wert dat Voor-regt aen die geene, welcke het meeste daer voor aen den Koning presenteert, voor een geheel jaer, gegeven.

Soodanig dat' er op die wyse niet dan een Vleesch-houwer is, by dewelke

men Vleesch kan te kope vinden, doch moet hy het pont, ten soodanigen pryse, als hem wert voor-geschreven, verkopen; ende soo yemand anders, dan hy, de vrymoedigheyd neemt van Vleesch te verkopen, buyten sijne toelatinge, soo kan hy den selven in regten betrecken, ende in de boete, daer toe staende, doen condemneren.

Als nu dit geschiet is, soo koopt die geene, die sig op die wyse heeft verbonde, by honderden ofte by duysenden het Vleesch ende Beestiael dat hy van nooden heeft, ofte dat hy gist van nooden te hebben, tot provisie van de Stad, ten sy hy een Peesoon is, welke de ruymte daer toe op sijn eygen Landt heeft.

Groote toevoer van Schapen.

Hoewel het Schaepen-vleesch daer niet in soo groot een meenighte is, als dat van de Ossen, soo heeftmen doch evenwel daer noyt gebreck van, om dat'er altoos Schaepen genoeg gebracht worden uyt de Valeye van *Mixco*, van *Pinola*, van *Petapa*, van *Amatitlan*, uyt de quartieren aen de kant van de Zuyd-Zee gelegen, ende van andere Plaetsen.

Ick hebbe in die Valeye gewoont, ende kreeg aldaer kennisse aen seeker Persoon genaemt *Alonzo Capata*, deselve hadde altoos ten minsten vier duysent Schaepen.

Wonderlyke geringe pryse van het vleesch ende andere spyse.

Hier door komt het dat de Stad van *Guatimala* altoos so wel van leef-togt voorsien is, en dat tot so geringen prysen, datmen daer swaerlijk yemant, die gaet bedelen, kan vinden, want met de helfte van een Reael van vier stuyvers en een halve, kan een Mensch niet alleen Vleesch, voor de geheele weeke hebben, maer ook een weynig *Cacao*, ende genoegsaem broot van *Maiz*, ende oock somwylen wel van Tarwe.

Getal van de Huysen in *Guatimala*.

Daer zyn omtrent vyf duysent Huys-gesinnen in dese Stad, sonder de Voor-stad der Indianen mede te reekenen, deselve werd de Voor-stad van St. Dominicus genaemt, in dewelke noch omtrent andere twee hondert Huysen zyn.

Het schoonste gedeelte van de Stad is dat geene, aen het welke die Voorstad gevoegt is, men noemt het de St. Dominicus straet, door dien het Convent van de Dominicanen daer gebouwt is.

Te dier Plaetse zyn de voornaemste Winckels van de Stadt, ende oock de beste gebouwen, zynde die meeste nieuw ende wel-getimmert.

Merckt van die Stadt.

Men houd op deselve oock dagelijcks een kleyne Merckt, eenige Indianen onthouden sich aldaer den geheelen dag, verkopende vrugten, kruyden ende *Cacao*; doch omtrent vier ueren na de middag is die plaetse, een uer tydts, t'eenemael met Volck vervult; de Indiaensche Vrouwen komen daer als dan de leckernyen en de delicatessen van de Criolen verkopen, als daer zyn de *Atolla*, *Pinoles*, gekookte Palmitas, Boter van *Cacao*, worsten gemaeckt van *Maiz*, ende van een weynig Vleesch van Pluymgedierte, ofte wel van Verckens, doch ongesouten, maer wel een weynigh

Delicatessen der Criolen.

nig gekruydt met *Chili* ofte lange Peper, dese noemen sy *Anacamales*.

Daer wert grooten handel in die Stad gedreven, want door de Muyl-esels werden aldaer de beste Koopmanschappen, te Lande, van *Mexico* gebragt, soo wel als van *Guaxaca*, *Chiapa*, *Nicaragua* ende *Costa-rica*. Grooten Koophandel in *Guatimala*.

Wat de Zee belangt, door middel van deselve handelt sy met *Peru*, en dat by gelegentheyt van twee Zee-havenen, de eene genaemt zynde het Dorp *de la Trinidad*, het welcke aen de Zuyd-zyde daer twintigh mylen van daen legt, ende de andere *Realejo* vyf a ses en veertig mylen daer van afgelegen.

Door de Noord-Zee handelt sy oock met Spaignien, door het middel van de *Golfo Dulce* maer sestig mylen van daer verscheyden.

Dese Stad is soo ryk ende maghtig niet als wel veele andere, ick meene evenwel, dat sy, wat hare grootte betreft, voor geene andere behoeft te wycken.

In myn tyd waren'er, boven verscheydene Kooplieden, welke men yder op dertig, veertig ende vyftig duysent Ducaten schatte, vyf andere, welke men even ryk achte, ende een ygelyk van haer hadde ten minsten vyf maal hondert duysent Ducaten. Ryckdom der Stadt.

De eerste was *Thomas de Silieza* genaemt, een Biscayer van geboorte, hy was mede President in de Kamer van Justitie. De tweede *Antonio Justiniani*, een Genevois geboren, hy hadde veele Ampten in de Stad bedient, in dewelke hy ook veele Huysen hadde, ende een groote Hoeve in de Valeye van *Mixco*, van dewelke hy een ongelovelijke meenighte Tarwe trock. De derde was *Pedro de Lira*, een Castiliaen. De vierde en de vyfde *Antonio Fernandez*, ende *Bartholomæo Nunnez*, beyde Portugesen, de eerste van die twee laetste, verliet de Stad van *Guatimala*, ten tyde als ick daer was, en dat om redenen, welcke ick verpligt ben, hier ter plaetse, te verswyge.

De vier andere liet ick daer, van dewelke drie in de straet van St. Dominicus woonden, in dewelcke sy Huysen hadden, die de straet aensienlyck maeckten, ende haeren ryckdom ende Koophandel, waeren alleen bequaem, om *Guatimala* onder de rycke Steden te doen tellen.

De regeeringe van alle het Land dat daer rontomme legt, het Land van de *Honduras*, van *Zoconuzco*, van *Comayagua*, *Nicaragua*, *Costa-rica*, *Vera Paz*, van de *Cuchutepeques* ende van *Chiapa*, behoort aen de Cancellarye ofte Koninglyke Audientie van *Guatimala*. Regeeringe van *Guatimala* ende het omliggende Lant.

Want hoewel dat alle de Gouverneurs, door den Koning, ende door den Raed van Indiën in Spaignien, in die Provincien werden aengestelt, so is het doch evenwel sulks, dat sy, wanneer sy in dat Land syn gekomen, sich selven ende alle hare actien voor de Kamer van *Guatimala* moeten verantwoorden.

Beschrijvinge van het Hof van *Guatimala*.

Dit Hof, ofte dese Koninglijke Audientie van *Guatimala*, bestaet uyt een eerste ende twee andere Presidenten, ses Raedts-heeren, en een Procureur des Konings ofte Advocaet Fiscael.

Hoewel nu dese President de naem ende qualiteyt van Viceroy niet heeft, soo wel als die van *Mexico* ende *Peru*, so is doch evenwel sijne maght alsoo groot ende absoluyt als de haere.

Tractament des Presidents van *Guatimala*.

Hy heeft niet meer dan twaelf duysent Ducaten tot een Jaerlijks tractament van den Koning, dog, hy kan nog wel tweemalen so veel winnen, indien hy wat baetsuchtig is, so door geschencken als door Koopmanschap; jae selfs soo veel als hy wil, gelijck sulks gebleeken heeft in de Persoon van den Grave van *Gomera*, welke, na dat hy President in de Stad hadde geweest; sich in de Canarische Eylanden retireerde, zynde hier out geworden, hy dede dat te meer, om dat hy uyt deselve geboortig was, ende hy besat veele Millioenen, hier door hem gewonnen.

Historie van *Dom Juan de Guzman*.

Dom Juan de Guzman was sijnen navolger, dese hadde te vooren President te *St. Domingo* geweest, welke, na dat hy sijn Huys-vrouwe hadde verlooren gedurende de Reyse, sich geheel tot de Godtvrughtigheyt begaf, ende, de wereltlijke middelen ende rykdommen veraghtende, anders niet voor sijn oog-merk hadde, dan dese Volkeren met soetigheyt, ende in alle billijkheyt, te regeeren; hier door gebeurde het, dat de andere Reghters, welke niet dagten, dan om sig te verryken, hem wel dra moede wierden, ende alle hare kragten inspanden, om hem sijn Ampt te doen ontnemen, ook behielt hy het maer vyf Jaeren.

Gierigheyd van *Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana*.

Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana, welke ik op mijn vertrek daer liet, was sijn navolger; hy hadde te vooren President van *Pannama* geweest, dog hy aenvaerde dat Ampt met soo groote gierigheyt ende begeerte tot het gewin, datmen voor hem nog geen soodanige gesien hadde.

Hy verboodt het speelen in de Huysen der particuliere persoonen, in dewelcke men gewoonlijk seer sterk dobbelt (hoewel niet so sterk als te *Mexico*, daer het meest door de Vrouwen geschied) niet door een af-keer die hy van het spel hadde, maer om dat hy, die geene, welcke de Kaerten gaven, haere winste benydde.

Voorbeeldt daer van.

Hy wiste het soo te stellen, datmen, in eene nagt, ten minsten, taghtig Kaert-spellen van nooden hadden; een van sijne Pagien was gestelt om sorge te dragen, datmen de behoorlijke prys voor yder spel in de busse stack, welke niet minder dan een Rycks-daelder was, ende dikmalen gafmen'er twee uyt consideratie van sijn persoon.

Door dit middel trock hy al de winst van de speelders aen sig; selfs maekte hy dikmalen questie met de rykste Inwoonders der Stad, wanneer sy des avonts niet aen sijn Huys quamen speelen.

Tractament der Raeden

De Koning geeft een Jaerlijcks tractament van vier duysent Ducaten aen ygelyck van de Raeds-heeren van dat Hof ofte Koninglijke Audientie, ende drie duysent aen sijnen Procureur Generael ofte Advocaet Fiscael, sy werden

werden uyt de Spaer-kiſte betaelt, ofte uyt den ontfang van de Domainen en des Fiſcaels.
van ſijne Catholyke Majeſteyt, welke in die Stad moeten gebracht werden.

De ſomme evenwel, welke deſe Raden uyt de geſchenken en den Koophandel trecken, is ſoo aenmerckelijk, dat ick van een van de Regters, genaemt *Dom Louis de los Infantes*, hebbe hooren ſeggen, dat hoewel haer Ampt te *Mexico* ende te *Lima* honorabelder was, het ſelve dog evenwel te *Guatimala* meer voordeel by-bragte. Groot profyt der Randen.

Ten mijnen tyde vielen daer criminele Proceſſen voor, ſoodanige als men daer te voren noyt gehad hadde, wegens moorden, rooven, en conſuſſien; des niet tegenſtaende wierd'er niet een van de miſdadige gedoodt ofte gebannen, ſelve niemand quam daer over in de gevankeniſſe, ofte gaf boete dieshalven, door dien ſy haer alle wiſten door giften ende gaven te redden, ſodanig dat ik, in aght jaren tyds, niet gehoort hebbe, dat yemand, om eenige miſdaed, in de Stad, is ter dood gebragt. Quade adminiſtratie der Juſtitie.

Hoewel de Kerken daer niet ſo groot nogte koſtelijck als te *Mexico* zyn, ſo ſyn ſy dog, na proportie van de Stad, wel genoeg gebout ende verciert. Kerken van *Guatimala*.

Daer is niet dan eene Cathedrale en Parochiale Kerke, deſe is op de plaetſe van de groote Merkt gerimmert; Alle de andere Kerken behooren aen de Conventen van de Jacobynen, de Cordeliers, de Paters *de la Merced*, de Auguſtynen, de Jeſuiten, ende dan nog aen twee Conventen van Religieuſe Dogters die den naem van *la Conception* ende van *Sta. Catharina* voeren.

De Clooſters van de Jacobynen, van de Cordeliers, en van de Religieuſen *de la Merced*, zyn ſeer heerlijck, ende in yder van deſelve zyn hondert Religieuſen. Klooſters.

Dog het koſtelykſte ende praghtigſte van alle, is dat van de Jacobynen, in het welke ik woonde, het ſelve is, door een groote wandelarye, welcke voor de Kercke komt, aen de Univerſiteyt van de Stad gevoegt.

Het inkomen van dat Clooſter, beſtaet uyt eenige Indiaenſche Dorpen, die daer aen onderhorig zyn, als mede uyt een Water-molen en een Koorn-hoeve, ende dan nog uyt een andere, op dewelke men veel Muyl-eſels en Paerden aenqueekt; ſy hebben mede een Suyker-molen en Silver-myne, welcke aen haer in het jaer van 1633. gegeven wierden; uyt deſelve trocken ſy, als alle de onkoſten zyn afgereekent, ten minſten dertig-duyſent Ducaten jaerlijcks; hier van daen komt het dat die Religieuſen niet alleen genoeg hebben, om, onder malkanderen, wel en leckerlyk te leven, maer ook veele over-houden om te timmeren, ende hare Kercke ende Altaren koſtelijck op te proncken. Inkomen der Jacobynen.

Onder de rykdommen die'er zyn vintmen twee aenmerkelijke dingen; de Spaigniaerden, als ſy luſtig van humeur waren, ſeyden my, dat de Engelſche daer ſterck na vernaemen, als ſy eenige van hare Scheepen hadden genomen, en oock dat ſy vreeſden, dat ick was gekomen om die te verſpieden. Hare Schatten.

De

De eerſte is een ſilvere Lamp die voor het groot Altaer hangt, deſelve is ſoo groot ende ſwaer, dat drie Mannen wercks genoeg hebben om die om hoog te hyſſen; De tweede is nog veel koſtelijcker, zynde een louter ſilver Beeld van de Maget Maria, ſo groot als een Vrouws-perſoon van een meer als gemeene geſtalte, het ſelve werd in de Capelle van het *Roſarium* bewaert, onder een Tabernacul, het welke daer beſonderlijck toe is gemaeckt, daer ſijn oock ten minſten twaelf ſilvere Lampen, die altoos voor dit Beeldt branden.

Beſchryvinge van haer Klooſter.

In het korte geſegt, dit Clooſter is ſoo ryck, datmen in weynig tyd, honderd duyſent Ducaten aen ſchatten daer uyt ſoude konnen halen, ende in den omtreck of het beſluyt van het ſelve en ontbreekt niets, dat vermaeck ende recreatie aen de Religieuſen ſoude konnen geven,

Daer is een Tuyn in het Benede-Clooſter, die een Fonteyne in het midden heeft met een water-val, uyt dewelke ten minſten twaelf ſtralen ſpruyten, die twee Vyvere, welke met Viſch vervult zyn, gedurig ververſchen, men ſiet ook op deſelve veele Eenden ende andere Water-vogels.

In het ſelve Clooſter zyn nog twee andere Tuynen, om vrughten ende kruyden te hebben, in een van deſelve is een ſtaende water van twee honderd vyftig paſſen lang, het is, op de grond, met ſteenen geplaveydt, ende aen de kanten met een ſchoeyinge van metſel-werck opgehaelt, men vindt daer ook een Schuytjen in, waer mede de Religieuſen, ſig ſomwylen, op het water gaen vermaeken, ook Viſſchen ſy daer mede, als ſy van andere kanten geen viſch krygen, ende hier door hebben ſy noyt gebreck aen deſelve.

Beſchryvinge van het Convent *de la Conception.*

De andere Conventen ſijn mede ryk genoeg, maer na dat van de Jacobynen, is'er geen dat by dat van de Religieuſe Dochters van *la Conception* te paſſe komt, in het ſelve zyn, ten minſten, duyſent Menſchen, beſtaende deſelve uyt de Religieuſe Dochters, hare Slavinnen, Dienſt-maegden ende Kinderen van de Vrouwelijke ſexe, aen dewelke ſy niet alleen verſcheydene hant-wercken leeren, maer oock het leſen ende ſchryven,

De Religieuſe Dochters welke aldaer hare Profeſſie doen, brengen ten minſten vyf, ſes ende ſeven hondert ducaten, voor haere in-komſte, ſelve ſijn'er die tot duyſent ducaten toe geven; dit brengt een groot in-komen aen dit Clooſter, want het Capitael blyft, na de doodt van die Dochters, aen het ſelve.

Die geene, welke Dochters, in het Convent willen hebben, om haer te dienen, konnen ſulcks doen, mits dat ſy het gelt van hare in-trede, na proportie, vergrooten, ofte wel haer koſt-geld betalen.

Hiſtorie van *Donna Juanna de Maldonado.*

In dit Convent was het, dat *Donna Juanna de Maldonado*, Dochter van den Reghter *Juan de Maldonado de Paz*, woonde, welcke den Biſſchop van de Stad, dickmaels genoeg ging beſoecken.

Sy was ſeer ſchoon ende bevallig, ſijnde ook niet veel meer dan twintigh jaren out; den Biſſchop hadde ſoo veel genegentheyd voor haer, dat ſy, in

in myn tyd, alles deede wat hy konde, om haer tot Abdisse te doen verkiesen, en dat in weerwil van alle de oude Religieuse Dochters.

Dit verweckte soo groot een twist in het Convent, dat het gerugte daer van sigh in de Stadt verspreyt hebbende, daer verscheyde Edellieden ende Koopmans waeren, welcke, met den degen in de vuyst, na het Clooster liepen, dreygende de poorten op te loopen, ende hare Dochters te hulpe te komen, tegens de magtige factie, die den Bisschop gemaeckt hadde in faveur van *Donna Juanna de Maldonado*. Op-loop door haer ontstaen.

Ook soude sulks seekerlijck zyn geschied geweest, ten sy den President *Don Juan de Guzman*, de Vader van dese jonge Religieuse Dochter hadde laeten ontbieden, ende hem verfoecken, zyn Dochter te willen bidden, dat sy, de pretensien, die sy hadde om Abdisse te zyn, soude willen laeten vaeren, ende dat sy aght moeste nemen op hare jonge jaren, die haer noch niet toe lieten tot die waerdigheyd te komen.

Door dit middel wierde, op staende voet, de onrust in en buyten het Convent gestilt; de Bisschop wierde daer door een weynig beschaemt, ende dese jonge Religieuse Dochter sag sig genootsaeckt noch een tydt in gehoorsaemheyd te leven, onder een andere, ende aensienlijker Nonne dan sy was. Werd door den President geassist.

Dese *Juanna de Maldonado*, dede niet alleen het geheele Clooster, maer oock de gantsche Stadt verwonderen, soo ter oorsaecke van haer schoone stemme, ende volmaeckte kennisse in de musijcq-konst, als door hare goede op-voedinge ende manieren, want in deselve en behoefde sy alleen voor niemand in haer Clooster, maer oock selfs in de Stad, niet te wycken.

Het was niet alleen dat sy groot verstant hadde en seer wel spreeckende was, maer men konde waerlijk seggen, dat men in haer, alle de bequaemheden, van eene van de negen Sang-Godinnen vond, dat sy een tweede *Calliope* was om veersen voor de vuyst weg, ende op staende voet te maeken, en dat met soo veel aerdigheyd des Geests, dat de Bisschop selfs bekende, dat sulks een van die dingen was, die hem het aengenaemste in haer scheenen, ende haer geselschap deeden soecken.

Haer Vader hadde niets ontsien om aen haer te kosten te leggen, ende niet was hem te dier, als hy haer maer vernoeginge konde geven, oock door dien hy anders geene Kinderen hadde, gaf hy haer noch dagelycks nieuwe geschencken, die met de staet van een geestelijcke Dochter over een quamen.

Op een tydt gaf hy haer Cabinetten die met silver ende goud waren ingeleydt, en op een andere weder Beelden ende Schilderyen van groote waerdye, om hare Kamer te vercieren, ende daer toe goude Kroonen ende dierbaer gesteente om deselve op te proncken.

Tot soo verre dat dit alles, gevoeght sijnde by het geene den Bisschop Groote haer

pracht ende ryckdom van een Nonne.

haer gaf, die haer alles schonck dat hy konde, soodanig dat hy, stervende, niet goed genoeg na-liet om sijne schulden te betalen, (want het gerughte ging, dat hy al syn goed aen dese Nonne hadde gegeven) sy soo ryck wierde ende soo maghtig, dat sy, op haere eygene kosten, een apartement voor haer in het Clooster liet timmeren met veele Kamers ende Galeryen, hebbende daer toe een Tuyn, voor haer in het bysonder, om te gaen wandelen.

Sy hielde ook ses Negerinnen by haer, om voor haer te arbeyden ende naelde-werk te maecken.

Kostelycke Capelle ofte gebedekamer.

Dog haer meeste vermaek bestond in het vercieren van een Capelle, ofte Cabinet, om hare Gebeden daer in te storten, het welke met ryckelycke Tapyten was behangen, ende met de konstigste stucken van Italien verciert.

Het Altaer was verciert na proportie van de reste, met dierbaer gesteente, met Kroonen, Kandelaers, Lampen, &c. van Silver, ende bedeckt met een verhemeltsel dat met Goud gestickt was.

In dat selve Cabinet ofte Capelle hadde sy een kleynen Orgel, ende veele andere soorten van Musijcq-Instrumenten, op deselve speelde sy, somwylen tot haer vermaek, alleenig zynde, of met de Religieuse Dogters hare Vriendinnen, of ook wel voor den Bisschop, wanneer hy haer quam besoeken.

In het korte, het gerugte ging door de Stad, dat hare Capelle ten minsten ses-duysent Ryckdaelders waerdig was, zynde sulcks genoeg voor een Religieuse Doghter, welke gelofte hadde gedaen van Armoede, kuysheydt ende gehoorsaemheyd.

Na hare doodt moeste dit alles aen het Convent blyven, ende men hoeft niet te twyffelen, of sy konde, door hare ryckdommen, de genegentheden van de andere Nonnen meer en meer winnen, ende daer door een getal van Vriendinnen maecken, dat sterck genoeg soude zyn, om haer tot Abdisse, by de eerste gelegentheyd, te doen verkiesen, door de menighte van hare stemmen.

Verdorventheyd der Cloosteren.

Want de staet-sugt, en de begeerte van over andere te heerschen, syn over de mueren der Kloosteren heenen gepasseert, als de gruwelen en vervloekingen over de muere van Ezechiel, en sy hebben herte van de Nonnen ingenomen, welke, even als arme Maegden, nederig moesten zyn, hebbende het vleesch gedood, ende zynde de wereld af-gestorven.

Dog boven dese Nonnen zyn'er nog andere, ende selver Monicken, die geheel ryk zyn, want soo eenige Stad maghtig is, even als dese, ende dat in deselve grooten handel werd gedreven, so zyn sy verseekert haer deel daer van te hebben.

Den overvloed en de Ryckdom hebben de Inwoonders van *Guatimala* al immer soo trots, opgeblasen, en tot de sonde geneygt gemaeckt, als die van *Mexico*, want de verdorventheyd is'er al so gemeen, al in eenige andere Plaetse van de Indiën.

De

De Negerinnen, de Mestische, Mulatte, ende Indiaensche Vrouws-personen, en de andere Vrouwen en Doghters, van geringe conditie, werden aldaer seer bemint en gesogt door die geene die ryck zyn, ook syn sy alsoo aerdig en cierlyck, als die van *Mexico*, gekleed, sy syn niet minder onkuysch en ongebonden dan deselve, hoewel sy tusschen twee Bergen woonen die haer met straffe en kastydinge dreygen; de Water-Vulcanus schynt haer te willen doen verdrinken, om de wraeke Godts, als voor desen, uyt te voeren, en de andere vertoont haer een van de poorten der Helle, ende dreygt een vyerigen regen op haer neder te storten, gelijck als die geene was die eertydts Sodoma vernietigde. Ongebondenheyt en de Godloosheyd in de Stad.

HET II. CAPITTEL.

Grootte van het Landt van Guatimala. *Koopmanschappen die daer gebragt werden. Vrugtbare Land-streeke. Swaere Donder en Blixem. Desperaete Negers. Voorbeelden van haere kloeckmoedigheydt. Haeven van* la Trinidad. *Beschryvinge van* St. Michel. *Beschryvinge van de Haven van* Realejo. *Hoe den handel van* Guatimala *op Spaignien gedreven werd. Groote assurantie ende sorgeloosheyt der Spaigniaerden. Schoone ende ruyme Haven van* Golfo Dolce. *Lafhertigheyd der Spaensche. De Hollanders nemen* Truxillo *in, en verlaeten het selve sleghtelyck. Gerevolteerde Negers, doen groote schade aen de Spaigniaerden. Hare wapenen. Sy verlangen na Engelsche ofte Hollanders.* Acasabastlan. Bobo *een aengenaem slagh van Visch.* Tepemechin *een soorte van Voorn. Schoone Meloenen. Yser ende Kopere-mynen.*

Grootte van het Land van *Guatimala*.

DEse Plaetse *St. Jago de Guatimala* genaemt, is de Hoofd-Stad van een seer groote en magtige Land-streeke, welke sig ten Zuyden, aen de kant van *Nicaragua* en *Costa-Rica* meer dan drie hondert mylen uytstreckt, hondert aen de zyde van *Chiapa* en de *Zoques*, sestig na *Vera-Paz* ende *Golfo Dolce* ten Ooften, en tien a twaelf ten Westen na de Zuyd-Zee.

Havenen.

Van *Tecoantepeque* af, daer de groote Scheepen niet aen konnen komen, en dat meer dan hondert en twintig mylen van *Guatimala* legt, is'er anders

ders geene Haven om met vaartuygen aan dese Stadt te naaderen, dan die van het Dorp *la Trinidad*.

Koopmanschappen, die daar gebragt werden.

De voornaamste Koopmanschappen, welke men van die kant na *Guatimala* brengt, werden getrokken uyt de Provintie van *Zoconuzco* ende de *Suchutepeque*, welke seer heet, ende het donderen en blixemen ten hoogsten onderworpen zijn, aldaar vallen anders geene considerable waaren dan de *Cacao*, de *Achiotte*, *Mesasuchi*, *Bainillas* ende andere noodige dingen om de Chocolate te maken, ten sy dan een weynig Indigo ende Cochenille, welke men omtrent *St. Antonio* vint, dese laatste Plaatse is de Hooft-stadt van het Landt van de *Suchutepeque*.

Vruchtbare Landstreeke.

Doch het Landt dat digte by *Guatimala* legt, ende voor al omtrent het Dorp *Izquinte*, ofte *Izquintepeque* genaamt, dat omtrent twaalf mijlen van de Stadt legt, is het rijkste van alle het geene daar aan onderhorig is; want aldaar wintmen de meeste Indigo, welke over de *Honduras*, na Spangien wert gesonden, behalven dat'er seer veele Pagt-hoeven zijn, die groote overvloed van Bestiaal uyt-leveren, deselve zijn geheel het Land door verspreyd, de grond daar van is seer vrugtbaar, ende ter oorsake van den handel is het seer profijtelijk daar te woonen, doch ook wat ongemakkelijk, door de hette des Climaats, ende door het meenigvuldig donderen ende blixemen, van de Mey-maant af, tot aan St. Michiel toe.

Swaere donder en blixem.

Soo men kan seggen dat het Landt van *Guatimala* Volkrijk, ende daar door sterk is, (want het is sulks niet door Wapenen ende Krijgs-munitien) soo is het alleen door seeker soorte van desperate Negersche Slaven, welke op die Hoeven woonen daar men den Indigo wint.

Desperate Negers.

Hoewel sy anders geene Wapenen dan een *Machette*, dat een soorte van korte Lancien is, sijn hebbende, daar sy het wilde Vee mede jagen, soo zijn sy dog soo desperatelijk kloekmoedig, dat sy de Stadt van *Guatimala* dikmaals hebben doen beven, ende de schrik in het herte van haare Meesters gebragt.

Voorbeelden van hare kloekmoedigheyd.

Men vint'er onder haar die een wilde Stier, hoewel hy woedende en rasende is, derven aentasten; sy vallen op de Crocodillen, in de Revieren, aan, ende sy verlaten die niet voor dat sy die gedood en aan het Land gebragt hebben.

Dit Land strekt sig langs de Zee uyt, tot aan het Dorp *la Trinidad*, alwaar, soo wy gesegt hebben, een Haven is, die, hoewel wat gevaarlijk zijnde, evenwel voor een aankomste verstrekt, aan de Scheepen die van *Pannama*, *Peru* ende *Mexico* komen.

Haven van *la Trinidad*.

Dese Haven contribueert veel om de Stadt van *Guatimala* te verrijken, maar gantsch niet om die te versterken, want men siet'er noch Fort, noch Casteel, noch Geschut, om deselve te beschermen.

Beschrijvinge van *St. Michiel*.

Tusschen het Dorp *la Trinidad*, en de andere Haven *Realejo* genaamt, is een groot *Callao* ofte kleyne Zee-boesem; de kleyne Scheepen sijn gewent deselve op te vaaren, ende soet water te *St. Michiel* te gaan halen, soo wel als mont-kosten, het is een Vlek dat door de Spangiaarden en de Indianen bewoont wert, en die geene, welke na *Realejo* willen gaan, konnen van daar, in minder

dan

dan een dagh aan een Indiaansch Dorp, *la Vieia* genaamt, komen dat twee mijlen van *Realejo* legt, ende te Lande heeftmen daar toe, ten minsten drie dagen noodig.

Doch dese *Callao* ofte kleyne Zee-boesem is gantsch niet versterkt, men soude sulks evenwel ligtelijk konnen doen, alsmen aan de mont van deselve, daar de Zee in het Landt schiet, maar twee stukken Geschuts plante.

De Haven van *Realejo* is al immer soo weynig versterkt als dese, want men vint'er nog Geschut nog Soldaten, daar zijn alleen twee-hondert Huys-gesinnen soo van Indianen als Mesticos, die gantsch niet bequaam sijn om een Plaatse, van soodaanige importantie, te beschermen; dese Haven geeft een openen toegank tot de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua*, de laatste neemt haar begin daar ter plaatse, ende men vint in deselve geduurig kleyne Indiaansche Dorpen tot aan de Steden van *Leon* ende *Grenada* toe. Beschryvinge van de Haven van *Realejo*.

Wat de Noord-zijde van *Guatimala* belangt, ik wete niet veel te voegen by het geene ik van de *Zuchutepeques* ende *Zoconuzco* geseght hebbe, in mijne Reyse van *Mexico* tot *Chiapa* toe.

De voornaamste zijde van *Guatimala* is die geene, welke ten Ooste strekt na de kant van *Golfe Dolce* ofte St. Thomas van Castilien.

Dese zijde wert veel meer besogt door de Kooplieden ende Reysigers als de Noort-kant, om dat *Mexico* drie hondert mijlen van de Stad van *Guatimala* legt, ende de Golf is'er maar sestig mijlen van verscheyden, ook zijn'er geen gevaarlijke noch moeyelijke passagien op den weg, als wel op die van *Mexico* op eenige plaatsen, behalven dat den grooten handel, die door middel van dese Golf tusschen Spangien ende *Mexico* wert gedreven, oorsaak is dat desen weg meer bewandelt wert dan de andere. Hoe den handel van *Guatimala* op Spangien gedreven wert.

In de maant van Julii, ofte ten langsten in het begin van Augustus, komen gemeenlijk in de Golf twee a drie Schepen, welke de Koopmanschappen, die sy uyt Spangien gebragt hebben, in groote Pak-huysen ontlaaden, die men expres gemaakt heeft om die op te sluyten, ende tegens de ongemakken des lugts te bevrijden.

So dra sy hare vragt quyt zijn, laden sy weder de Koopmanschappen die men van *Guatimala* daar gebragt heeft, om die in Spangien te brengen; deselve hebben daar dikmaals twee a drie maanden voor de komste der Scheepen leggen wagten.

Soodanig dat men, geduurende de drie maanden van Julius, Augustus, ende September, altoos versekert is, daar ter plaatse, een grooten schat te vinden. Groote assurantie en sorgeloosheyt der Spaigniaarden.

Des niet tegenstaande is de eenvoudigheyt ofte de assurantie der Spangiaarden soo groot, dat sy het bewaaren van die rijkdommen laten aan een ofte twee Indianen ende soo veel Mulatten, welke gemeenlijk Lieden zijn, die om haar boos ende ergerlijk leven, in het oude ende geruineerde Casteel van St. Thomas van Castilien gebannen zijn.

Het is waar, dat een weynig hooger, een kleyn ende slegt Indiaansch Dorp, *St. Pedro* genaamt, legt, dat uyt omtrent dertigh Huys-gesinnen

beſtaet, doch de Inwoonders van het ſelve ſijn meeſt altoos ſieck, door de groote hette van dat Climaet ſo wel als door de ongeſonde lugt, welcke op die Plaetſe regeert.

Dog men ſoude die Golf ligtelijck konnen verſtercken, plantende twee goede ſtucken Geſchut aen de mont van deſelve, welke ruſſchen twee Bergen ofte Rotſen beſloten ende eng gemaeckt wert, op dewelke men noch twee andere ſtucken ſoude konnen ſetten, en dat ſoude bequaem zyn, om een geheele Vloote van die Haven af te wyſen, ook ſoude ſulks het Koningryck van *Guatimala* verſeeckeren, ſoo wel als een groot gedeelte van geheel *America*.

Schoone en ruyme Haven van *Golfe Dolce.*

Doch door dien'er geen wagt ofte ſterckte is, ſoo lopen de Scheepen in alle verſeckeringe daer in, ſoo als eenige Engelſche en Hollandſche Schepen gedaen hebben, ende binnen gekomen zynde, vinden ſy een ſoo ruymen ende breeden Haven ofte Reede, dat duyſent Scheepen aldaer ſouden konnen Anckeren, buyten alle gevaer van *Sant Pedro* ofte St. Thomas' van Caſtilien.

Ik hebbe dikmalen gehoort, hoe dat de Spaigniaerden met de Engelſche en de Hollanders den ſpot dreven daer over, dat ſy in de Golf gekomen waren, en die weder verlaten hadden, ſonder in het Land te treden.

Laf-hertigheydt der Spaenſche.

De Hollanders attaqueerden *Truxillo*, ſelfs doe ick in dat Land was, het welcke de aenſienlijckſte Haven van de *Honduras* ende *Comajagua* is, ſy namen het ſelve, na een kleyne ende geringe reſiſtentie, in, het meeſte gedeelte van de Inwoonders vlughte in het Boſch, ſtellende haer vertrouwen meer in de ſnelheyt van hare voeten, als in de kragt van hare armen, en in hare Wapenen, want alle de Inwoonders van dat Land hebben noch moet noch couragie.

De Hollanders nemen *Truxillo* in, en verlaeten het ſelve ſlegtelyk.

Dog de Hollanders, in plaetſe van die Stad te verſterken, en aldaer dieper te Landewaert in te trecken, en als dan in die Golf het ſelfde te komen doen, ſo als men doe door het geheele Land van *Guatimala*, alwaer niet een menſch was die haer konde wederſtaen, vreeſde, verlieten *Truxillo*, ſig met een tamelyken buyt vergenoegende, waer over de Spaigniaerden ſo verheught waren dat ſy daer openbare Proceſſien over hielden, om dieshalven Godt te loven ende te danken, ende hare blydſchap te betuygen, daer over, dat ſy van dat gevaer verloſt waren.

De weg van die Golf tot aen *Guatimala* toe is ſoo quaed niet als men ſich wel inbeelt, voor al van St. Michiels dag af, toe aen de Maent van Mey toe, want als dan is de Winter ende het regen ſaiſoen gepaſſeert, en de winden beginnen door te waeyen, en de wegen te droogen.

Selfs in de ſlimſte tyden des Jaers, paſſeren de Muyl-eſels, welke te minſten vier hondert ponden gewigte dragen, de gevaerlykſte en moeyelijckſte paſſagien van het Gebergte dat om die Golf legt.

En hoewel de wegen, in die tyden, ſeer ſwaer vallen, ſoo werden ſy dog ſoodanig door de Muyl-eſels betreden, ende ſy ſyn ſoo ruym ende wydt, dat

dat het gemackelyck valt die quade plaetſen te myden, en de weg, daer hy goed is, te gebruyken, ook is deſe booſe weg maer vyftien mylen lang, en men vint doorgaens Hutten om te ruſten, ende Muyl-eſels en Paerden in het Boſch en op het Gebergte, om de Reyſigers te voorſien.

De Spaigniaerden vreeſen, voor dat ſy dat Gebergte gepaſſeert zyn, niet ſoo ſeer dan twee a drie hondert wilde Negers, welke, door het quade onthael datmen haer aen deede, uyt *Guatimala* en de omliggende Plaetſen gevlugt zyn, hebbende hare Heeren ende Meeſters verlaten, en zynde in die Boſſchen geretireert; ſy woonen aldaer met hare Vrouwen ende Kinderen, ende vermeerderen dagelyks ſoodanig in getal, dat alle de magt van *Guatimala* en de by-gelegene Plaetſen, niet bequaem is om haer te dempen ende onder te brengen. Gerevolteerde Negers.

Sy komen dikmalen uyt het Boſch te voorſchyn, en ſy packen die geene aen welke de Muyl-eſels dryven, ſy nemen haer Wyn, Kleederen, Yſer en Wapenen af, ſoo veel als ſy van nooden hebben, dog ſy doen geen quaet aen de Muyl-dryvers noch aen de Slaven die haer volgen, in tegendeel, de laetſte maecken haer met deſe Wilde vrolyk, om dat ſy van eene couleur en in deſelve ſtaet van ſlavernye zyn, ook nemen ſy, by die gelegentheyt, dikmalen de kanſe waer, om haer exempel na te volgen, en voegen haer by de laetſte, om ſo mede hare vryheyt te bekomen, hoewel ſy ſig gedwongen ſien in de Boſſchen ende op het Gebergte te moeten woonen. Doen grooſchaede aen de Spaigniaerts.

Hare Wapenen zyn Boogen ende Pylen, ſy dragen die alleen om haer te beſchermen, in gevalle de Spaigniaerden haer quamen te attaqueren, want ſy doen geen quaed aen die gene, welke vreedſaemlijk haren weg paſſeren, ende haer van haren leef-togt mede deelen. Haere Wapenen.

Sy hebben dickmaels geſegt, dat ſy haer op dat Gebergte begeven hebben, om ſig voornamentlyk bereyd ende vaerdig te houden, om haer by de Engelſche en de Hollanders te konnen voegen, of het quame te gebeuren, dat ſy in de Golf den voet aen Land ſetteden, door dien ſy wel weten dat die haer in vryheyd ſouden laten leven, het gene de Spaigniaerden noyt ſullen doen. Sy verlangen na Engelſche ofte Hollanders.

Alsmen deſe vyftien eerſte mylen gepaſſeert is, ſo bevintmen dat de weg begint te beteren, en men komt op deſelve aen kleyne Indiaenſche Dorpen ende Vlecken, in deſelve kanmen alles bekomen, dat tot onderhout, ſoo van de Menſchen als Beeſten, noodig is.

Nog vyftien mylen voorwaerts is een groot Indiaenſch Vleck *Acaſabaſtlan*, genaemt, het legt op de kant van ſeekere Reviere, die voor de Viſchryckſte van geheel dat Land werd gehouden. *Acaſabaſtlan.*

Hoewel nu in deſelve verſcheydene ſoorten van Viſch gevonden worden ſo is'er onder andere een ſeeker ſlag *Bobo* genaemt, deſe is rond en ſeer dick, zynde omtrent ſoo lang als een arm, hebbende maer een graet in het midden, dog ſy is ſeer blank en vet, ende uytſteekende goed om gekoockt, gefreuyd, gebraden, ofte op wat wyſe men wil, toegemaekt te worden. *Bobo* een aengenaem ſlag van Viſch.

Men

Tepemechin een ſoorte van Voorn.

Men vint oock op den weg, tot aen *Guatimala* toe, in de Beeken en de kleyne Revieren, de ſchoonſte ſlag van Viſch des werelts, de Spaigniaerden meynen dat het een ſoorte van Voorn is; men noemt deſelve *Tepemechin*, en het vet van deſelve ſchynt eer van een Kalf dan van een Viſch te zyn.

Dit Vleck van *Acaſabaſtlan*, werd door een Spaigniaert geregeert, men noemt deſelve den *Corregidor*, ſyne magt ſtreckt ſig maer uyt tot aen de Golf toe, ende over de Dorpen die op de weg gelegen zyn.

Deſe Gouverneur heeft alles wat in ſijne magt was, gedaen, om die wilde Negers van het Gebergte te krygen, maer het heeft hem niet willen lucken.

Alle de magt van die Plaetſe beſtaet in twintig musketten, even ſo veel als'er Spaenſche Familien zyn, ende in eenige Indianen, welke Pylen ende Bogen hebben, om het Dorp tegens de wilde Negers te beſchermen.

Rontomme *Acaſabaſtlan* zyn eenige Pagt-hoven, op deſelve werden ſeer vele Oſſen ende Muyl-eſels aengeteelt, men wint daer ook veel *Cacao*, *Achiotte*, ende andere drogen om de Chocolate te maecken.

Daer vallen ook eenige Medicinale Kruyden, welke goed voor de Apotheekers zyn, als *Salſaparilla*, *Caſſia*, &c. en in de Hoven van het Dorp, ſietmen ſo een groote verſcheydenheyd van vrugten, als in eenige andere, door de Indianen bewoonde, Plaetſe.

Schoone Milloenen.

Dog deſe Plaetſe van *Acaſabaſtlan* werd te *Guatimala* het meeſte geaght, om de uytnemende Meloenen die daer van daen komen, ſommige zyn ſoo groot als eens Menſchen hooft, en andere wat kleynder; De Inwoonders laden die op Muyl-eſels, en ſenden die op verſcheydene Plaetſen te koop.

Dit Vleck is niet meer dan dertig mylen van *Guatimala*, en hoewel men eenige Heuvelen en Bergen moet op en af-klimmen, ſo valt die weg doch evenwel niet ſeer moeyelijck voor de Menſchen en de Beeſten.

Yſer ende koper-mynen.

Men hadde eenige Mynen in dat Gebergte ontdekt, dog men heeft de ſelve verlaten, na datmen daer in hadde doen graven, door dien men bevont dat dit niet dan van koper en yſer waren, ende dat de onkoſten grooter dan het voordeel ſouden zyn.

HET

HET III. CAPITTEL.

Een Reviere die goud geeft. Wreetheydt der Spaigniaerden, doet een Goud-myne verliesen. Seecker ryck Neger, is verdagt van die Myne te weten, ende werd daer over aengesproocken, doch verantwoort sig seer wel. Reviere van de Koeyen levert eenig gout uyt. Beschryvinge van de Valeye van Mixco *ende* Pinola. *Historie van* Juan Palomeque, *syn ryckdom, syne gierigheyd, syne Barbarische wreedheydt over syne Slaeven ende Negers, syne onkuysche beestigheydt, syne moorden. Eremitagie van onse Vrouwe van den Berg Carmel. Beschryvinge van* Mixco. *Getal van de Muylesels in de Valeye van* Mixco. *Schoon aerde-werck te* Mixco. *Beschryvinge van* Pinola. Baraneas. *Beschryvinge van* Petapa. Mojarra *een Visch. Goede ordre om* Guatimala *van Visch te versorgen.*

Een Reviere die goud geeft.

DOg sy hebben wel een andere schat dan yser en koper verloren op dien weg van *Acasabastlan* na *Guatimala* toe, om dat sy soo leelycken met de Indianen leefden, en dat voor al omtrent een plaetse welke de Spaigniaerden *Aqua Caliente*, dat is warm-water noemen: aldaer is een Reviere uyt dewelke de Indianen, op sommige plaetsen, so veel gout haelden, dat de Spaigniaerden, haer een jaerelijkssche schattinge in goud te betalen, hadden op-gelegt.

Wreetheyd der Spaigniaerden.

Dog de Spaigniaerden, die even als *Valdivia* in *Chili*, al te hongerig na het goud waren, bragten de Indianen om hals, door dien sy haer de plaetse, op dewelke sy het vonden, niet wilden wysen, soodanig dat sy, te selver tyd, de Indianen ende hare schat verloren.

Doet een gout-myne verliesen.

Men is evenwel nog, tot op heden toe, besig om die schat op te soeken, in het Gebergte, in de Reviere, en in alle de omleggende plaetsen, in dewelke men sig soude konnen inbeelden dat het soude konnen zyn; maer het konde wel wesen, dat de Goddelyke voorsienigheydt, dese schat, voor de Spaigniaerden, heeft willen verbergen, om deselve namaels aen een andere Natie, te ontdecken, welke deselve beter als sy sal gebruyken.

Seeker ryck Neger.

Daer woont een seeker Neger op dese plaetse van *Aqua Caliente*, en dat op eene Hoeve die hem selve toe-komt, men aght hem seer ryk te zyn, ende hy onthaelt alle de Reysigers, die by hem komen, seer wel.

Syne Rykdom bestaet in Bestiael, Schapen ende Geyten, hy voorsiet de Stad van *Guatimala* en de omleggende plaetsen, van de beste kaes die in dat Landt valt.

Is verdaght van die Myne te weten, en wert daer over aengesproocken.

Maer men gelooft dat sijne middelen niet so seer van sijne Hof-stede, van sijn Bestiael ende van sijne Kaesen komen, als van die verborgen schat, die mén aght dat hem is bekent, ende dat hy alleen de plaetse weet daer men het goud vind.

Men heeft hem daer over voor de Koninglycke Audientie doen verdagvaerden, doch hy heeft altoos geloogchent dat hy daer eenige kennisse van hadde.

Men hadde suspitie op hem, door dien hy voor desen Slaef geweest zynde syn selve hadde vry-gekogt, betalende eene considerable somme, en om dat hy, naderhand, in vryheyd zynde, dese Hoeve, ende veele daer omleggende Landen, gekogt hadde, sijnde hy gedurig in magt ende in ryckdom seer aengenomen.

Doch verantwoord sich seer wel.

Hy antwoorde dat hy jong ende een Slaef zynde, een seer goed Meester hadde gehad, die hem alles was hy wilde liet doen; dat hy spaersaem zynde, veel hadde by malkanderen versamelt, dat hy sijne vryheyt daer voor gekogt hadde, ende namaels een kleyn Huys om in te woonen, waer over Godt daer na Synen segen hadde gegeven, en aen hem middelen ter hand gestelt, om sijn kleyn Capitael te vermeerderen.

Reviere van de Koeyen levert eenig goud uyt.

Drie a vier mylen van dit *Aqua Caliente*, is een Reviere welke men de Reviere van de Koeyen noemt.

Aldaer onthouden sig eenige arme Boeren, die, voor het meeste gedeelte, Mulatten ofte *Mestices* zyn, sy woonen in Hutten met stroy gedekt, ende weyden aldaer wat Beesten; het meeste gedeelte van den dag verslyten sy met in het sant van dese Reviere na goud te soeken, sich inbeeldende dat sy ende hare Kinderen nog ryck sullen worden, ende dat dese Reviere van de Koeyen nog met de *Pactolus* in eenen graed sal staen, ende de Poëten verplighten deselve door hare werken soo vermaert te maeken, als sy de andere gedaen hebben.

Beschryvinge van de Valeye van *Mixco* ende *Pinola*.

Van dese Reviere af ontdekt men aenstonts de aengenaemste Valeye van geheel dat Land, ik hebbe in deselve ten minsten vyf jaren gewoont, sy werd de Valeye van *Mixco* en *Pinola* genaemt, en is ses mylen van *Guatimala* gelegen, sy is omtrent vyf mylen lang en drie a vier breet.

Dese Valeye dan is met Schapen vervult, ende het Land van deselve is in verscheydene Pagt-hoeve af-gedeelt, op dewelke men schoonder Koorn en Tarwe wint, dan in eenigen oord van het Mexicaensche *America*.

Dese selve Valeye versorgt de Stad van *Guatimala* van Tarwe, ende men maeckt daer alle de Biscuyt, welke de Schepen, die Jaerlyks, in de Golf, uyt Spaignien komen, van nooden hebben.

Sy heeft de naem van de Valeye van *Mixco* en *Pinola* gekregen, ter oorsaeke van twee soo genaemde Indiaensche Dorpen, welke regt tegens malkanderen over, yder aen eene zyde van die Valeye, gelegen zyn, *Pinola* is aen de linker zyde van de Reviere van de Koeyen, ende *Mixco* aen de regter zyde.

Daer

Daer zyn veele rycke Paghters in die Valeye, welke alle plompe, grove ende boersche Lieden zyn, die beter het Land konnen bouwen, als de Wapenen handelen.

Ick moete onder deselve niet vergeten gewag te maeken van een van myne kennisse, *Juan Palemeque* genaemt, ick soude veel meer werks van hem gemaekt hebben, dan ick wel deede, hadde ick hem konnen bewegen, eer als een Mensche dan als een Beest te leven, ende eer als een vry Mensch dan als een Slaef van sijn goud ende silver. Historie van *Juan Palomeque.*

Hy hadde in mynen tyd drie hondert Muyl-esels, welke gewoon waren de weg van de Golf te bewandelen, hy verdeelde deselve in ses hoopen, hebbende hondert Negers so Mannen, Vrouwen en Kinderen, die deselfde beforgden, en die in de Valeye van *Mixco* woonden, in Hutten die met stroy bedeckt waeren. Syn ryckdom.

Het Huys daer hy selve in woonde, was mede op die wyse gedeckt, hy hadde meer vermaeck daer in te woonen, dan in die geene, die hy binnen *Guatimala* hadde, door dien hy sich daer als een woest Mensche onder sijne Slaeven ende Negers droeg, daer hy in de Stad verpligt was borgerlyck te leven.

Doch hier vernoegde hy sich met Melck ende Stremsel te eeten, met swarte, harde ende verschimmelde Biscuyt, ende *Tassajos*, het welke seer dunne gesoutene stuckjens Ossen-vleesch zyn, die men in de wint gedroogt heeft, de Slaven zyn deselve gewoon te nuttigen onder wegen als sy na de Golf trecken. Syne gierigheyd.

Daer hy, so hy in de Stad gewoont hadde, om sijn aensien staende te houden, soude hebben moeten leven, even als de andere Lieden van aensien en conditie; dog dese ellendige gierigaert, welke alle de streeken van de spaersaemheyd verstonde, koos het velt in plaetse van de Stad uyt voor sijne woon-plaetse, een Hutte voor een Huys, het geselschap van sijne Negers en Slaven, in plaetse van dat van de fatsoenlyke Borgers, en des niet tegenstaende datmen hem ses malen hondert duysent Ducaten ryk schatte.

Hy ruineerde alle die gene, die nevens hem haer werk maekten, van voor de Kooplieden, heen ende weder met de Koopmanschappen, op de Golf te trecken, door dien hy, Slaven ende Muyl-esels in sijn besit hebbende, welke sterck waeren ende wel gevoed wierden, altoos soodanigen prys van soo veel voor het hondert pont gewigte op de vragt stelde, dat hy'er altoos aen won, in plaetse van dat de andere te kort schooten, om dat sy genootsaeckt waren, Kneghten ende Indianen te hueren, om hare Muyl-esels te dryven.

Hy was soo wreet over sijne Slaven ende Negers, dat, als'er een onder was die quam te feylen ofte in eenige mis-slag te vervallen, hy deselve byna tot de dood toe castyde; Onder andere hadde hy een Slave *Macaço* genaemt, voor deselve hebbe ik hem menigmalen, dog vrugteloos, gebeden; somwylen hing hy hem by de armen op, en gaf hem als dan stok slagen, tot so verre Syne barbarische wreetheyd over syne Slaeven en Negers.

dat sijn rugge geheel bebloed was, en als hy in dese staet was, en de huyd geheel aen flenters en lappen hadde, soo deede hy, om hem te genesen, siedende vet in sijne wonden gieten; hy hadde, met een gloeyent yser, syn aengesigte, handen, armen, rugge, buyk, dgyen en beenen gebrand-merkt, tot soo verre dat die arme Slaeve, het leven moede zynde, sig twee a drie malen wilde verhangen, dog ick belette hem dat altoos, door de redenen die ick hem voor oogen stelde.

Syne onkuysche beestigheyt.

Hy was so Beestelyken onkuysch, dat hy de Vrouwen van sijne Slaven tot syn vermaek misbruykte; selfs als hy in de Stad eenige Vrouwen ofte Dogters van die conditie, welke hy na sijn sin schoon genoeg vont, quam te sien, en deselve hem niet wilden toelaten het geene hy op haer versogte, so begaf hy hem na haren Heer ofte Vrouwe, en koght haer die af, veel meer dan sy gekost hadden, daer voor gevende, ende hy beroemde sig als dan, dat hy haren hoogmoet, door een Jaer harde slavernye, wel dempen ende doen daelen soude.

Syn Moorden.

In myn tyd sloeg hy twee Indianen, op den weg na de Golf, dood, ende hy wist sig, door middel van syn gelt, soo ligt door die saeken te redden, als of hy maer een Hond hadde te neder gelegt.

Hy was niet getrouwt, ook hadde hy geene genegentheyd tot de Huwelijken staet, door dien sijne Slavinnen hem voor Wyven verstrekten, ende niet eene van syne na-buers Vrouwen dorste hem af-wysen, soodanig dat hy die Valeye met bastaerden van allerhande couleuren vervulde, welke na de dood van dese boose rycke Man, alle de rykdommen ende schatten sullen te soeck maken, die hy met soo veel gierigheyd ende wreetheyt heeft by een geschraept.

Eremitagie van onse Vrouwe van den Berg Carmel.

Behalven de twee Vlecken, die den naem aen de Valeye geven, is'er aen de Oost-zyde, digte by de Reviere van de Koeyen, een Eremitagie, welke men onse Vrouwe van den Berg Carmel noemt; dese verstrekt voor een Parochiale Kerke aen alle de Spaensche Pagters die in de Valeye woonen, hoewel sy meest den tyd in de Vlecken van de Indianen ter Misse komen, en voor al in dat van *Mixco*, in het welke de Spaigniaerden een ryk Gebroederschap van onse L. Vrouwe van het Roosen-hoedeken hebben opgerigt, en de Negers van hare syde mede.

In geheel dese Valeye zyn omtrent dertig a veertig Spaensche Pagt-hoeven ofte Huysen, welke onder dese Eremitagie behooren, in deselve zyn omtrent drie hondert Slaven ende Slavinnen, welke alle of Negers of Mulatten zyn.

Beschryvinge van *Mixco*.

Mixco is een Vlek in het welke drie hondert Huysgesinnen zyn, dog daer is niets aensienlyks als de rykdommen, die aen die twee Gebroederschappen behooren, ende eenige ryke Indianen, welke van de Spaigniaerden Tarwe hebben leeren saeyen, ende met hare Muyl-esels op de Golf handelen.

Behalven een groote meenigte van Pluym-gedierte ende Kalkhoenen, die men in dat Dorp aenqueeckt, soo is'er een Vleesch-hal, in deselve verkoopt-

kooptmen het Vleesch aen de Indianen van die Plaetse, en aen de Spaigniaerden van de Pagt-hoeven in de Valeye, tot voor-raet van hare Slaven, welke de Muyl-esels van hare Heeren na de Golf dryven.

Juan Palomeque is de eenigste niet welke de Muyl-esels besit, want daer zyn nog vier Gebroeders *Dom Gaspar*, *Dom Thomas*, *Dom Diego* ende *Dom Juan de Colindres* genaemt, sy hebben'er yder sestig met dewelke sy op de Golf handelen, soo wel als door geheel dat Land, selfs somwylen tot aen *Mexico* toe, maer sy hebben weynig Slaven, en bedienen sig van Indianen, welke sy loon moeten geven om die te dryven. Getal van de Muyl-esels in de Valeye van *Mixco*.

Boven dese zyn'er nog ses andere troupen van Muyl-esels, behoorende aen andere Hof-steden, welke met die van *Mixco*, omtrent twintig troupen ofte duysent Muyl-esels uyt maken, die alle, door de Kooplieden van *Guatimala*, gebruykt werden, om Landewaert in, of op de Golf te handelen.

Om nu weder tot het Vlek ofte Dorp van *Mixco* te komen, soo is het sulks, dat het gedurig door-trecken van de Muyl-esels, van de Kooplieden ende Reysigers die van ofte na Spaignien haren weg nemen, het selve seer ryck gemaeckt heeft.

Want dese Plaetse heeft, uyt haer selve, niet dat profijt kan toe-brengen, dan een seeker soorte van Aerde, van dewelke men seer schoone vaten en Aerde-werck maeckt van allerhande soorte, als Kruyken, Kannen, Waterpotten, Schootelen, Tafel-berden ende ander Keucken-gereetschap en Huys-raet; De Indianen betoonen in dit werk groote aerdigheyt, en weten alle dese dingen so wel te beschilderen, ofte met roode, witte, en andere gemengde ende ongemengde verwen te vernissen, dat sy seer aengenaem voor het gesigte zyn; en sy senden deselve na *Guatimala* en de omleggende Plaetsen, om verkogt te worden. Schoon Aerde-werck te *Mixco*.

Het Vlek *Pinola* is by-na van deselve groote als dat van *Mixco*, maer veel aengenamer, vermaekelyker, gesonder en beter gelegen, door dien het in een vlakte legt, daer *Mixco* in tegendeel aen het hangen van een heuvel is gestigt, welke aen de Reysigers, het gesigte van de Valeye t'eenemael beneemt. Beschryvinge van *Pinola*.

Te *Pinola* is mede een Vleesch-halle, men verkoopt alle dagen Ossen-vleesch in deselve, daer is ook veel Pluym-gedierte, vrugten, Maiz, Tarwe (dog die is in allen deelen so goed niet als die van *Mixco*) honig en het schoonste water van geheel die Land-streecke.

Het Vlek selve werd in de Indiaensche Tale *Panac* genaemt, na de naem van een vrugt, welke men aldaer in overvloed vint.

Aen het Noorden en Zuyden van die Valeye zyn heuvelen, welke voor een groot gedeelte met Tarwe besaeyt zyn, ook valt het daer beter als beneden in de Valeye.

Aen het Westen zyn twee andere Vlecken, grooter dan die van *Pinola* en *Mixco*, hare namen syn *Petapa* en *Amatitlan*, om daer te komen, vintmen in het midden van de Valeye eenige Plaetsen die wat oneffen zyn, en in de welke men op en af moet gaen, sy noemen die *Baraneas*, men vint deselve *Baraneas*.

Beecken ende aengename Fonteynen, ook schoon gras tot het voedsel van Schapen ende ander Bestiael.

Beschryvinge van *Petapa*.

Petapa is een Vleck, in het welke omtrent vyf-hondert Inwoonders zyn, alle seer ryck, sy laten de Spaigniaerden toe, onder en nevens haer te woonen, en van haer hebben sy goede manieren, en de wereldlijcke en borgerlijck Conversatie geleert.

Door dit Vlek moetmen passeren als men van *Comayagua*, *St. Salvâdor*, *Nicaragua* en *Costa-Rica* komt; Dese Plaetse is door dat meenigvuldig passeren van Reysigers seer verryckt.

Mojarra een Visch.

Men hout deselve voor een van de aengenaemste Vlecken van alle die onder *Guatimala* behooren, en dat door een Meer van soet water, dat daer naby legt, en met veele Visch vervult is, voor al met Kreeften en een seeker soorte van andere Visch *Mojarra* genaemt, deselve gelyckt wel na een Makereel, ende heeft deselve smaeck, alleen valt hy so groot niet.

Goede ordre om *Guatimala* van Visch te versorgen.

In dit Vleek is een seeker getal van Indianen, welke last hebben om de Visscherye te besorgen, en om de Stad van *Guatimala* daer van te voorsien; sy zyn gehouden alle woensdag, vrydag en saturdag, het getal van Kreeften en *Mojarras*, dat de Corregidor en de andere Magistraten, die nevens hem nog aght zyn, haer bevolen hebben, yder weeke op te brengen.

Ick kan dit Capittel niet wel eyndigen, sonder alvorens den Leser in bedenken te geven, of hy kan twyffelen, dat de wraeke Godts souderede wesen, wanneer eenige andere Europische Nätie, dan de Spaensche, haer vlyd wilde aenwenden, om dese Landen den Koning van Spaignien te ontweldigen, want alle goede ordre, waer van wy hier gesproken hebben, bestaet niet dan in een groote onreghtvaerdigheyd, door dien sy de Indianen, uyt welkers Landen sy soo veele schatten ende ryckdom trecken, daer by-na niet dan slagen voor geven, die evenwel met yets gerings souden vergenoegt zyn; ook is het *Juan Palomeque* niet alleen, welke soo Godtlooselyck ende onreghtvaerdig leeft, gelijck den Leser dat uyt het sevende Capittel, van dit selve Boeck sal besp euren, in het welcke wy van dese stoffe wat ruymer handelen.

HET

HET IV. CAPITTEL.

Naems-oorspronck van Petapa. *Coninghlycke Familie te* Petapa. *Indianen syn meest alle seer tot den dranck genegen. Privilegien van den Gouverneur van* Petapa. *Maght van den Prieſter van dat Vleck. Praghtigh Kerck-cieraedt. Jaer-merckt van* Petapa. *Stier-lopen. Hiſtorie van* Sebaſtiano Savaletta. *Syn ryckdom. Tweederhande Suyckermolens.* Trapiches *en* Ingenios. *Beſchryvinge van de Suyckermolen van* Avis. *Beſchryvinge van* Amatitlan. *Warme baeden te* Amatitlan. *Sout aen een ſoet Meer gevonden. Merckt-plaetſe van* Amatitlan. *Dubbelden Ooghſt in de Valeye van* Mixco. *Vremde maniere van dorſſchen. Wondere maniere van het Landt meſten.* St. Lucar. *Wonderlycke getempertheydt des Climaets van dat Dorp, doet het Koorn merckelyck vermeerderen. Hoemen het Koorn bewaert. Swacke ſituatie van* Guatimala. *Moeyelycke paſſagie. Aengename weg. Beſluyt des Capittels.*

Naems-oorſpronck van *Petapa.*

DE naem van *Petapa* beſtaet uyt twee Indiaenſche woorden, waer van het eene, dat *Pet* is, een matte beduyd, ende het andere *Thap*, beteekent water, ende door dien een matte, het voornaemſte gedeelte van het Bedt der Indianen is, ſoo is het woord *Petapa* eygentlyck een Bedde van water geſegt, en dit is dus uytgevonden, om dat het water van het Meer, meeſt altoos ſtil, kalm ende vermaeckelijck is.

Koninglycke Familie te *Petapa.*

Daer woont onder andere een geſlagt, dat onder de Indianen ſeer conſiderabel is, men ſegt dat het ſelve af-daelt van de oude Koningen van dat Land; De Spaigniaerden hebben het ſelve tot nog op heden doen pronken met den edelen naem van *Guzman;* Het is uyt die Familie, dat men den Gouverneur van die Plaetſe verkieſt, dog hy ſtaet onder de Stad ende Kamer van Juſtitie van *Guatimala.*

Die geene die'er Gouverneur was, ten tyde van myn verblyf aldaer, was *Dom Bernard de Guzman* genaemt, hy hadde dat Ampt langen tyd bedient, met groote voorſigtigheyd ende veel diſcretie, tot ſoo verre, dat, hy hebbende door den ouderdom ſijn geſigt verloren, men ſyn Soon *Dom Pedro de Guzman* in ſijn plaetſe ſtelde, welke ſoo wel als ſijn Vader, van alle de andere Indianen

Indianen syn seer genegen tot den drank.

nen geeert en ontsien wierde, ende ten zy sy niet wat te veel tot den wyn ende het dronken drinken hadde genegen geweest, soo als dat meest alle de Indianen doen, sy souden het Gouvernement over een Spaensche Stad gemeriteert hebben.

Privilegien van den Gouverneur van *Petapa*.

Hoewel dese Gouverneur den degen niet mag dragen, soo als die van het Indiaensche *Chiapa* wel doet, soo heeft hy dog evenwel veele andere schoone Privilegien; hy mag uyt de Inwoonders die geene kiesen, welke hy begeert dat hem op het middag en avondmael sullen dienen, die op syne Paerden sullen passen, die voor hem sullen gaen Visschen, hout aen sijn Huys brengen, en generalyk alles doen dat hy tot sijnen dienst van nooden heeft; dog niet tegenstaende hy alle dese magt en authoriteyt heeft, soo vermag hy niets te doen, het sy het selve de Politie van die plaetse betreft,

Maght van den Priester van het selve Vleck.

het sy het de executie vande Justitie raekt, dan met het advis en de toe-stemminge van die Religieus die in dit Vlek woond, die ook so vele Persoonen, welke verpligt zyn om hem te dienen en voor hem te Visschen, heeft, dat hy al soo heerlyk als een Bisschop kan leven.

De Indianen oeffenen daer oock meest alle de hand-wercken die men in een welgestelde Republicque van nooden heeft, ende men vind'er deselve kruyden ende vrugten welken men in *Guatimala* heeft.

Praghtig Kerck-cieraedt.

Het Tresoor van de Kercke is'er seer groot, door dien'er veele Gebroederschappen van onse Vrouwe en andere Heyligen zyn, welkers Beelden met kostelyke Kroonen, Ketenen en Braceletten verciert zyn, behalven de silvere Lampen, Wierook-vaten, ende Kandelaers om op de Altaren te setten.

Jaer-merkt van *Petapa*.

De voornaemste Feest-dag van die plaetse, is die van St. Michiel, om dat het Dorp aen dien Heylig is toe-gewyd, men houdt'er op die dag een Jaermerckt, op dewelke veele Kooplieden van *Guatimala* komen, om te kopen ende te verkopen.

Stier-lopen.

De na de middag van dien dag, soo wel als de geheele volgende, werdt met Stier-lopen door de Spaigniaerden en door de Negers door-gebracht, dese sitten te Paerde, ende dan sijn'er nog andere Indianen te voet, welke dikmalen dronken zynde, haer leven niet alleen daer ligtelijk in de waeghschale stellen, maer ook veel tydts verliesen.

Behalven den grooten toe-loop van Volck dat'er in die tydt komt, soo werdt'er ook alle dagen, tegen vyf uren na de middag een *Tianguet* ofte merckt gehouden; dog op deselve sietmen niet dan Indianen, welke met malkanderen handelen.

Daer passeert ook dighte voor by dit Vleck seekere Reviere, welcke op eenige plaetsen niet seer diep is, zynde die ligt te door-waeden; dese dient haer om hare Tuynen te bevoghtigen soo wel als hare Ackers, oock doetmen door deselve een Molen om lopen, welke de meeste Inwoonders van de Valeye van meel beforght, brengende deselve hare Tarwe aldaer te maelen.

Een

Een half-uer van dat Vlek is een ryke Pagt-hoeve met een Suykermolen, deſe behoort aen ſeeker Perſoon *Sebaſtiano Savaletta* genaemt, hy is een Biſcayer van geboorte; hy was ſeer arm en behoeftig doen hy in die Landen quam, en hy diende een van ſyne Landts-genooten, maer hebbende door ſijne konſt en arbeyd middel gevonden, om een Muyl-eſel of twee te kopen, ſoo begaf hy ſig om langs het Land te gaen handelen, tot dat hy, door ſijne winſte, middel gekregen hadde, om een geheele troup van ſeſtig Muyl-eſels te kopen, door dewelke hy ſig ſoodanig verrykte, dat hy veele Landen omtrent *Petapa* aenkogt, welke hy bequaem vindende om Suyker te teelen, begaf ſig daer toe, met ſo veel ſucces, dat hy daer ter Plaetſe een gantſch heerlyk Huys deede ſtigten, in het welke, de meeſte luyden van Conditie, uyt de Stad *Guatimala* ſig dikmalen gaen diverteren. Hiſtorie van *Sebaſtiano Savaletta*.

Hy doet een groote meenigte Suyker maecken, van dewelke hy een gedeelte in het Land verhandelt, en het overige ſend hy na Spaignien.

Hy onderhoudt gemeenlyck ſeſtig Slaven op ſijne Hoeve, ende daer toe doet hy in ſijn Huys ſoo wel aendiſſchen, datmen hem voor edelmoedig en liberael houd, ook ſegtmen dat hy ten minſten vyf mael hondert duyſent ducaten ryk is. Syn ryckdom.

Een halve myle van ſijn Huys af legt noch een andere Suyker-molen, welke men *Trapiche* noemt, deſe behoord aen het Clooſter van de Ordre van St. Auguſtinus binnen *Guatimala*, op deſelve ſijn omtrent twintig Slaven, men noemt deſe *Trapiche*, om dat men met de inſtrumenten, daer mede men ſig op deſelve bediend, ſoo groote een meenigte van Suyker-ried niet malen kan, als men wel doet op de molens die de Spaigniaerden *Ingenios* noemen. Tweederhande Suyker molens *Trapiches*, ende *Ingenios*.

Het Vlek *Amatitlan* legt daer maer een mijle van daen, digte by het ſelve is een *Ingenio* ofte Suyker-molen, grooter als die van *Savaletta*, men noemt die gemeenlijck de Suyker-molen van *Avis*, om dat de Stigter van deſelve die naem voerde, dog voor als nu behoort die aen de Poſt-meeſter van *Guatimala*, *Pedro Creſpo* genaemt. Beſchryvinge van de Suyker-molen van *Avis*.

Deſe Plaetſe ſchijnt wel een kleyn Dorp te weſen, ter oorſaeke van de meenigte van Hutten, alle met ſtroy bedekt, die daer zijn, in deſelve woonen de ſwarte Slaven die daer op arbeyden, die met Mannen, Vrouwen ende Kinderen meer dan hondert ſterck zijn.

Het Huys van den Eygenaer is ſeer wel getimmert, zijnde groot en ruym, en bequaem om hondert Perſoonen te huys-veſten.

Door dien nu deſe drie Suycker-molens dighte by *Guatimala* leggen, ſoo contribueren ſy ook veel tot de rijkdom van die Stad, en tot den handel die men uyt deſelve op Spaignien dryft.

Hoewel'er in *Amatitlan* ſoo veel Spaigniaerden als te *Petapa* niet zyn, ſo vint men daer in tegendeel weder veel meer Indianen. Beſchryvinge van *Amatitlan*.

De ſtraten ſijn'er ſeer wel geordonneert, ruym, regt en regulier, doch ſy ſijn niet geplaveyt, en men gaet'er op de bloote aerde ofte op het ſant.

Men geniet daer mede alle de voordelen van het Meer, en de Inwoonders senden mede Visch na *Guatimala*, op deselve daegen als die van *Petapa*.

Warme baden te *Amatitlan*.

Hoewel nu dese Plaetse buyten den weg, die door de Reysigers gebruykt weert, legt, soo zyn dog de Inwoonders daerom niet minder wel-varende dan die van *Petapa*, door dien sy groote winsten trecken van die gene, welke uyt de Stad van *Guatimala* en de omleggende Plaetsen, aldaer in de baeden komen, want daer zyn eenige warme wateren, welke men seer gesont hout te wesen, en die daerom in hooge aghtinge werden gehouden.

Sout aen een soet Meer gevonden.

Het Dorp verrykt sig ook door het sout dat daer gemaekt werd, of dat men veel eer van de kanten van het soete Meer versamelt, want alle morgen vintmen het daer op de aerde als een witte ryp leggen; de Indianen rapen het op, ende suyveren het na dat sy het versamelt hebben, soodanig dat het seer wit, en tot het gewoone gebruyk bequaem werd.

Daerenboven trecken sy nog gewin van de Muyl-esels van de naby gelegene Plaetsen van de Valeye, men brenght die om een geheelen dag ofte morgen-stond op die soute aerde te gaen weyden, en men geeft vyf stuyvers voor yder Muyl-esels des daegs, men heeft door de ervarentheyt bevonden, dat dit deselve robust en sterk maeckt, en haer meer goed doet dan eenige medicyne, jae selve dan het ader-laten.

Merckt-plaetse van *Amatitlan*.

Sy dryven ook grooten handel met Catoen ende vrugten, waer van sy een groote overvloet hebben, de Merkt-plaetse is mede seer schoon, ende met heel fraeye Olm-boomen, die van een boven-gewoonlyke grootte zyn, overschaduwt, onder deselve begeven sig de Indianen alle na de middags, om daer het geene sy van nooden hebben te kopen, ende hare eygene Waren te verhandelen.

De Kerke van die Plaetse is mede seer wel getimmert, en soo schoon als eenige die in *Guatimala* is; sy is soo ryk ende magtig, dat sulcks in het Jaer van 1635. de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus te *Guatimala* verplighte, daer een Prieurye af te maeken, welke het gesag heeft over alle de andere Dorpen van de Valeye; sy houwden daer een seer pragtig Klooster, in myne tyd waren in het selve acht duysent Ducaten in een koffer opgesloten, tot verval van de gewoonlyke verteeringen en onkosten, die buyten twyffel, sedert die tyd, seer zyn toe-genomen.

Op dese wyse nu hebbe ik den Leser vertoont de geheele Valeye van *Mixco*, *Pinola*, *Petapa* en *Amatitlan*, welke in rykdom voor geene Plaetse, onder *Guatimala* staende, behoeft te wyken.

Ik moete even wel niet vergeten te spreeken van een dubbelden Oogst die men in die Valeye insamelt.

Dubbelden Oogst in de Valeye van *Mixco*.

De eerste bestaet uyt een kleyne soorte van Koorn, het welke men *Trigo Trimesino* noemt, het is een woort dat uyt twee andere Spaensche bestaet, te weten, *tres Meses*, ofte in het Latyn *tres Menses*, dat drie maenden beteekent, om dat het selve, drie maenden naer het gesaeyt is, ryp wordt, ende

Vreemde Manier van Dorschen
T. Doesburgh. fe

RPJCB

ende bequaem is om gemaeyt te worden; soodanigh dat het, in het laetste van Augustus gesaeyt werdende, in het laetste van November werdt in ge-ooghst.

En niet tegenstaende dat het schynt, dat het door syne kleynte, niet veel meel soude geven, soo leverd dat dog soo veel uyt als hare andere soorten van Tarwe, het brood dat daer van komt, is ook al immers so wit, dog het wil niet lang bewaert zyn, maer het werd ten eersten droog ende hard.

De andere Oogst, welke uyt tweederhande Koorn bestaet, het eene syn- de root, ende het andere wit, als dat van *Candia*, volgt aenstonts na het insamelen van dese drie maendige Tarwe, want men smyt de seyssens in de halmen een weynig na Kers-misse, ende het is als dan niet alleen te degen ryp, maer in plaetse van het op Gerven te setten, ende te laten drogen in de Schueren, so doen sy het door Merrien met voeten treden, in dorsch-vloeren, die sy daer toe expresselijck maecken. Vremde maniere van dorschen.

Als het nu gedorst is, en uyt de aderen ten voorschyn gekomen door het trappen der voeten van de Merrien, welcke men gedurigh met de sweep voort dryft, op dat sy, sonder stil-staen, altoos ront-om den dorsch-vloer souden lopen, dryftmen daer op de Merrien daer uyt, ende men want het Koorn, dat men daer na in sacken doet, om op de solders gesloten te werden, latende het kaf en het grootste gedeelte van het stroy op het veld, dit verrot daer dan, ende sy aghten het soo goed als Beeste-dreck, om het Landt te mesten.

Sy brengen oock vyer op het Veld, om de stoppelen te doen verbranden, ende tot asse te brengen, dit doen sy een weynig voor de eerste regen-tydt, desen regen dan vallende, door weykt die asse, en dryft die in de aerde, welke sy vet maeckt, sy aghten dat dit de gemackelykste, profytelyckste ende beste wyse is om de Landen te mesten. Vremde manier van het Land te mesten.

Andere die een nieuw stuck Landts, het welke vol hout staet, willen gaen bebouwen, doen alle de bomen af-kappen, ende hoewel het hout dikmalen goed is om te timmeren ofte tot de Scheeps-bouw, soo sullen sy niet een stuck daer van verkopen, ende sy willen de moeyte niet doen van het te *Guatimala* te brengen, hoewel sy dickmalen voor meer dan twaelf duysent guldens, so het in Engeland was, by malkanderen hebben, maer het is daer in soo groot een menigte, dat de vragt haer meer soude komen te staen, dan sy daer van maecken souden.

Als nu de Boomen zyn af-gekapt laten sy die droogen, en eer het regenen van het Winter-saison begint, soo steecken sy den brandt in geheel dat veldt, om het hout te doen verteeren, welckers asse het Land soo vet ende vrughtbaer maeckt, dat, in plaetse daermen in Engeland drie mudden ofte meer in een Mergen Land smyt, hier dickmalen een mudde, ja noch minder, genoeg is, want het soude anderssints te dighte by malkanderen opkomen, ende sich onderlinge versticken, waer door sy haren Ooghst soude verliesen.

Deselve sake doen sy mede in de weyden van de Valeye, want op het eynde van de maendt Mey, wanneer het gras kort is ende verwelckt, soodanig dat het soo droog als Hoy werd, steeken sy het vier daer in, het welke die Valeye teenemael swart doet schynen, ende onaengenaem aen het gesighte maekt; Dog den regen heeft daer geen twee a drie malen opgevallen, of de Aerde, hare voorige aengename groente weder vertoonende, noodigt die het Vee, datmen onderwijlen op een andere plaetse heeft doen weyden, om daer een nieuw voedsel te komen halen, en om op dese schoone groene Tapyten te komen ruften.

Dog het is tijd dat ick my weder aen de andere zijde van dese Valeye, by de Reviere van de Koeijen begeve, waer van daen ik de ronde om dese Valeye hebbe begonnen te doen, en van het Ooften na het Westen ben af-getreden, tot aen het Dorp van *Amatitlan* toe, het welke het meeste van deselve is af-gelegen, om den Leser soo te doen bemerken, de kleyne weg die'er nog tot aen *Guatimala* toe is af te leggen.

Het is waer, dat'er van de Eremitagie van onse Vrouwe af, een engen weg door het midden van de Valeye loopt, die byna tot aen *Amatitlan* toe strekt, en daer na de reghte handt af op een Gebergte af-wijckt.

Dog door dien men daer dikmalen moet op en neder klimmen, en dat'er veele moeijelijke diepe wegen te passeren zijn, soo is dat den gewoonlijken en meest betreden weg niet, als men aen de Eremitagie aen de rechter-hand van *Mixco* komt, dat maer vyf mylen van *Guatimala* legt.

St. Lucar. Van *Mixco* loopt de weg al klimmende op een Heuvel, deselve brenght de Reysigers in een Dorp dat een weynig grooter als *Mixco* is, het werd *St. Lucar* genaemt, en het is'er seer kout, soodanig dat die koude gematigheyt die plaetse seer ryk gemaeckt heeft, en het is de Koorn-solder en het Packhuys van de geheele Stad van *Guatimala*.

Wonderlyk getempert Climaet van dat Dorp, doet het Koorn merckelyck vermeerderen. Want daer het Koorn van de Valeye, op andere plaetsen, niet lange kan bewaerd werden sonder dat het bederft, en dat'er aldaer sekere klyne wormkens in komen die sy *Gurgoios* noemen, so is in tegendeel het Climaet in dese Plaetse van *St. Lucar* so wel getempert, dat het Koorn daer twee a drie Jaren, na dat het gedorscht is, goed blyft, mits datmen sorge drage van het somwylen te verschieten, en soo het wel opgesloten is, vermeerdert het soodanig, gelijk ick by ondervindinge selfs op de plaetse gesien hebbe, datmen na verloop van een Jaer, op een Solder, op dewelcke men twee-hondert mudden Koorn gelegt heeft, twee-hondert en twintig vind.

Hoemen het Koorn bewaert. Hierom is het datmen in dat Dorp, het meeste Koorn dat in die Valeye gewonnen word, brengt, ook is het vol Schueren, die sy *Trojas* noemen, dese zijn niet op de aerde neder bevloerd, maer men maeckt daer met planken een solderinge in, welke omtrent een voet a twee van de gront verheven is, men bedeckt die met matten, en op deselve legtmen het Koorn, de rycke Kooplieden van de Stad bewaren het aldus vier a vyf Jaren, tot dat het op soodanigen prys, als sy wensehen, komt.

Men

Men heeft nog maer drie kleyne mijlen af te leggen, om van dese Plaetse tot aen *Guatimala* te komen, oock vintmen maer eene *Baranea* ofte diepen weg tusschen beyden, onderwegen heeftmen aen beyde de zijden kleyne Dorpen, welke sy *Milpas* noemen, deselve bestaen gemeenlijk uyt twintig Hutten. *Milpas.*

Op het midden van den weg is een Heuvel, van deselve ontdektmen de geheele Stad, en dese hoogte Commandeert over deselve soodanig, dat men met twee groote stucken Canon, geheel *Guatimala* in vreese soude konnen houden. Swacke situatie van *Guatimala.*

Dog behalven desen Heuvel, over dewelke de gewoonlijke weg loopt, zija'er noch meer voorwaerts ter rechter ende ter slincker zijde andere Gebergten, welke meer aen de Stad naderen, en seekerlijk men soude van deselve geheel *Guatimala* konnen met Geschut plat schieten, als al dese Heuvel te verre daer van daen was.

Men vindeen seer schoone weg, wanneer men dese Heuvel is af-geklommen, sy is oock seer breed, maer op het midden werd sy vry wat naeuwer gemaekt door het Gebergte, dog dat duert niet langer dan een schoot weegs, maer dese plaetse valt seer moeijelijk te passeren, ter oorsaeke van de steenen en eenige kleyne Rotsen, welke men in een sterk-vlietende Beek, die van het Gebergte na de Stad loopt, vind. Moeijelyke Passagie.

Maer by een kleyne Eremitagie, welke na *St. Juan* genaemt is, begint sig de weg weder allenckskens te verwijden, en daer ontdektmen *Guatimala* weder, dat een aengenaem gesigte voor de Reysigers geeft, dewelke door een sandigen weg na de plaetse gaen, daer sy wat denken uyt te rusten, oock vinden sy niet minder vermakelijk de soete groente van de schoone Alle'en welke sy tot aen en in de Stadt toe ontmoeten, en die altoos voor alle gaende en komende Persoonen open staet, het sy van de zyde van het Clooster van de Jacobynen, ofte van de kant van de Kerck en van het Clooster van de Religieuse Dochters *de la Conception.* Aengename weg.

Na dat ick nu den Leser dus geleyd hebbe van *Golfe Dolce* af, tot aen *Guatimala* toe, en hem alles vertoont wat op die wegen aenmerkens waerdig is, soo sal ick te deser plaetse niet seggen van de andere Landen, welke na de kant van *Nicaragua* gelegen zynde, onder dese Stad behoren, tot dat ik sal komen tot myne wederom Reyse, die ik dien hoeck uyt-nam; De weg tot aen *Realejo* toe hebbe ik al voor desen beschreven. Besluyt des Capittels.

My is nu noch overig het Land van *Vera-Paz*, en den weg daer toe gaende voor oogen te stellen.

HET V. CAPITTEL.

Oorſpronck van den naem van Vera-paz. *Beſchryvinge van die Provincie.* Coban. *Ongetemde Indianen beletten den handel tuſſchen* Guatimala *ende* Jucatan. *Hiſtorie van de Reyſe van ſeeckeren Religieus. Handel van die van* Vera-Paz *op de Golf. Koopmanſchappen van het Land van* Vera-Paz. *Weg van* Guatimala *na* Vera-Paz. *Beſchryvinge van het Geberghte van de* Sacatepeques, *de Dorpen daer op, ende de Inwoonders van deſelve. Groote mildaedigheyt van een godtloos Indiaen. Bouquetten pluymen die te huer gaen. Ongemackelycke en gevaerlycke wegh op den Berg* Rabinal. *Beſchryvinge van de Valeye van St. Nicolaes.* Robinal *een ſeer ſchoon Vleck. Is ſeer overvloeyende van allerhande vruchten ende leef-toght. Praghtig tractement van Frater* Juan Baptiſta. *St. Chriſtoffel. Een groot Meer door Aerdt-bevinge ontſtaen. Beſluyt van het Capittel.*

Oorſpronk van de naem van *Vera-Paz.*

DE Provincie van *Vera-Paz*, dat waere Vrede geſegt is, heeft die naem gekregen, om dat de Indianen van dat Land, hebbende verſtaen hoe dat de Spaigniaerden *Guatimala* nevens de na-burige Landen hadden vermeeſtert, ſig aen deſelve vreedſamelyk, ende ſonder tegenſtant te bieden, onderwierpen.

Beſchryvinge van die Provincie.

Voor deſen was dit Land een Dioceſe ofte Biſſchoppelyke Juriſdictie op ſijn ſelven, dog jegenwoordig is het by die van *Guatimala* gevoegt.

Het werd door een *Alcalde Major*, ofte Preſident, welke men uyt Spaignien ſend, geregeert, dog hy dependeert aen de Koninglyke Audientie, ofte Kamer van Juſtitie van *Guatimala*.

Coban.

De Hooft-Stadt van die Provincie is *Coban* genaemt, in deſelve is een Clooſter van de Religieuſen van de Ordre van St. Dominicus, en den *Alcalde Major* houd daer ſijne gewoonlyke reſidentie.

De Spaigniaerden hebben deſe Provincie nog niet geheel onder gebragt, hoewel ſy daer ſeer dikmalen om hebben geſtreden tegens de Barbariſche en ongelovige Volkeren, welke tuſſchen deſelve en *Jucatan* in woonen.

Ongetem-

Sy ſpannen alle hare kragten aen, om deſelve te dempen, en om ſo door hare

hare Landen een weg na de Stad *Campin*, welke in *Iucatan* legt, te banen en soo den handel, te Lande, met die Provincie te beveſtigen, welke men gelooft dat seer voordeelig aen het Land en de Stad van *Guatimala* soude syn, ende een veel seekerder weg om hare Koopmanschappen na de *Havana* te brengen, dan door de *Golfo Dolce*, om dat dickmalen de Scheepen, welcke uyt die Golf, na de *Havana* loopen, door de Hollanders genomen werden. De Indianen beletten den handel tusschen *Guatimala* ende *Iucatan*.

Dog de Spaigniaerden hebben, tot nog toe, dat Deſſein niet konnen volbrengen, want sy hebben, in dat Barbariſche Volck, altoos so kragtige wederſtand gevonden, dat het haer niet mogelyk is geweeſt, deſelve onder te brengen, ende te vermeeſteren.

Dat alles niet tegenſtaende, was'er een Monick, die een van myne goede vrienden, ende van myne kenniſſe was, welcke het waegde onder deſe woeſte Menſchen te gaen, en hy paſſeerde, door twee a drie Indianen verſelt, dwarſch door haer Landt heenen, tot aen de Stad *Campin* toe, aldaer vond hy eenige Spaigniaerden, welcke haer seer over dat sijn ſtout beſtaen verwonderden, hem vragende hoe hy sijn leven op die wegh hadde derven hazarderen. Hiſtorie van de Reyſe van seker Religieus.

Hy quam daer na weder te *Coban*, ende van daer te *Vera-Paz*, alwaer hy het verhael van sijne Reyſe dede, seggende, dat die Volkeren, siende dat hy hare Tale ſprak, en dat hy, ten haren opſigte, nederig en beleeft was, hem mede seer wel hadden onthaeld, vreeſende, seyde hy, dat, so sy hem het leven benamen, de Spaigniaerden, om daer wrake van te nemen, haer noyt, voor dat sy haer hadden uytgeroeyt, souden laten ruſten.

Hy seyde oock dat haer Land veel beter was dan dat van *Vera-Paz*, het welcke, soo geſegt is, door de Spaigniaerden, vermeeſtert is, dat in het ſelve een seer ſchoone Valeye, ende in deſelve, een Meer, was, op de kant van het welcke een groote Indiaenſche Stad lag, die, ten minſten, door twaelf duyſent Indianen bewoont wierde, en welkers Hutten alle van malkanderen waren af-geſcheyden.

Deſe Monick heeft daer na een beſchryvinge van dat Land gemaeckt, ende hy voer over na Spaignien, om het Hof aen te moedigen tot het Deſſein van dat ſelve te gaen overmeeſteren, door het voordeel dat de Stad van *Guatimala* en de Provincie van *Iucatan* ſouden trecken, soo men eens een weg, tuſſchen die twee Provincien, tot hare mutuele Communicatie, konde uytvinden.

Dog hoewel de Spaigniaerden van *Vera-Paz*, aen die syde, door dat woeſte Volk beſlooten werden, soo hebben sy dog, aen de andere syde, den weg na *Golfe Dolce* open, sy handelen in deſelve met de Scheepen die daer komen ankeren, brengende aen deſelve Pluym-gedierte, en andere ſoorten van leeftogt die in dat Land vallen, en sy voeren Wynen en andere Spaenſche Waren in de Stad van *Coban* te rugge. Handel van *Vera-Paz* op de Golf.

Het Landt is seer oneffen ende Berghaghtig, en hoe wel'er eenige taemelyck

lijcke groote Vlecken in zijn, soo vintmen'er doch maer drie a vier van eenig aensien.

Koopmanschappen van het Landt van *Vera-Paz.*

De voornaemste waren die daer vallen zijn voor eerst de *Achiotte*, welke de beste van geheel het Land van *Guatimala* is, *Cacao*, Catoen, Honig, *Cassia*, *Salsaparilla*, en *Maiz* in seer groote meenigte, dog daer valt geen Tarwe.

Daer is oock veel Wasch, Pluym-gedierte, Wilt-braet, en Vogelen van verscheydene couleuren, van dewelke de Indianen de vederen, tot vele aerdige werken, gebruyken, evenwel komen sy by die van *Mechoacan* niet te passe; men vint daer veele Perroquiten, Apen en Meer-katten, welke op her Gebergte weten de kost te krijgen.

Wegh van *Guatimala* na *Vera-Paz.*

Den weg om van *Guatimala* in dat Land te komen, is deselve die na de Golfleyd, tot aen het Dorp *St. Lucar* toe, van dewelke ick hier boven gesprooken hebbe, en van daer strekt sy sig over de Heuvelen en het Gebergte dat aen de zijde van de Valeye van *Mixco* legt.

Beschryvinge van het Gebergte van de *Sacatepeques*, de Dorpen daer op, en de Inwoonders van deselve.

Sy werden de Bergen van de *Sacatepeque* genaemt, met een naem welcke bestaet uyt twee Indiaensche woordekens *Sacate* en *Tepec*: Het laetste betekent een Berg, en het eerste gras, soodanig dat de samenvoeginge van die woorden, eygentlijk Gras-bergen beduyt.

Op deselve zijn vier aensienlijke Dorpen, het eerste is *St. Jago* genaemt, in het welke vyf-hondert Huys-gesinnen zijn, het tweede *St. Pedro*, en daer sijn'er ses-hondert in. Het derde *St. Juan*, dat mede so groot is, en het vierde *St. Dominicus* van *Senaco*, en daer vintmen omtrent drie hondert Familien.

Dese vier Dorpen zijn alle seer rijck, het Climaet is seer kout in de twee eerste, doch in de twee laetste weder warmer, ende omtrent deselve zijn veele Hoeven, op dewelke men veel Tarwe en schoon Koorn aen teelt, soo wel als *Maiz*.

Dese Indianen vallen vry moediger dan die van de andere Dorpen die daer omtrent gelegen zijn, en sy stonden, doen ik'er was, op het Poinct om tegens de Spanjaerden te rebelleren en op te staen, door dien sy haer mishandelden.

Groote mildadigheydt van een godtloos Indiaen.

De Kerken zijn daer uytnemende kostelijken en praghtig, en men vont daer een Indiaen, ten tijde van mijn verblijf in dat Landt, die uyt het Dorp van *St. Jago* van daen was, welke door een ydele begeerte tot wereltsche glorie, ses duysent Ducaten aen de Kerke van die Plaetse gaf, en evenwel bevont men daer na, dat hy op het Vogel-geschrey en andere Heydensche dingen aght gaf, en dat hy een Afgoden-dienaer was.

Bouquetten Pluymen die te huer gaen.

Dese Indianen winnen veel door het verhueren van groote bouquetten Pluymen, men siet de Indianen sig van deselve bedienen in de Dansseryen, welke sy, op de dagen dat haer Dorp is ingewijd, aenregten, men vint van die bouquetten welke sestig Pluymen, alle van verscheydene verwe, sullen hebben, voor yder Pluym geeftmen ten minsten seven oortjens Hollandsch geld, behalven datmen de waerdye van de Pluymen, die door ongeluk, of verloren werden, of breecken, moeten betalen.

Van het Dorp van *St. Juan* af, dat wel het meeste voorwaerts legt, is de weg

weg ſeer vermaeckelijck ende vlack, tot aen een kleyn Dorp, van omtrent twintig Huyſen, zijnde, *S. Raimond* genaemt, toe, men moet als dan een goede dag-reyſen door brengen met op en neder te klimmen, ende door diepe ende waterige wegen gaen, tot datmen aen een Hutte, op de kant van een Reviere gebouwt; komt, dit is deſelve Reviere die door *Acaſabaſtlan* loopt, waer van ick voor deſen hebbe geſproocken.

Hier van daen komtmen aen een Berg die ſeer ſteen-agtig ende vol Rotſen is, ſy wert den Berg *Rabinal* genaemt; men heeft 'er treeden voor de Muyl-eſels in de Rotſen uytgehouwen, want ſo die maer het minſte ter linker ofte ter regterhand quamen te ſtruykelen, ſo ſouden ſy langs de Rotſen in duyſent ſtucken vallen. Ongemackelijcke en gevaerlijcke weg op den Berg *Rabinal*.

Doch dit gevaer en duert niet langer dan omtrent anderhalve mijle, ende men komt daer nae in een ſeer ſchoone Valeye, welcke den naem van St. Nicolaes voert, ende dat door een Hoeve, die aen de Jacobijnen van *Coban* behoort, en die van haer ſo genaemt wert.

Hoewel deſe Valeye by die van *Mixco* ende *Pinola* niet te vergelijcken is, ſo is ſy doch, door drie dingen, welcke in deſelve gevonden werden, aenmerkelijk; Het eerſte is een Suycker-molen, welcke St. Jeronimus geheeten wert, ſy komt toe aen de Jacobynen van het Convent van *Guatimala*, ende is beter als die van *Amatitlan*, niet alleen in de menigte van de Suyker die daar wert gewonnen, ende die zy, met Muyl-eſels, aen geene zijde het Gebergte van *Guatimala* brengen, ende in getal van Slaeven, die door twee Monicken beſtiert werden; maar voor al om datmen daer ſeer ſchoone Paerden aenqueekt, zijnde die de beſte van geheel het land van *Guatimala*, en ſeer geagt door alle lieden van middelen en van aenſien, welke haer vermaek nemen daer mede door de Stad te ryden. Beſchrywinge van de Valeye van St. Nicolaas.

Het tweede is de Hoeve van St. Nicolaes, welcke alſoo vermaert ende beroemt is door de ſchoone Muyl-eſels die ſy uyt-levert, als die van St. Hieronimus door haere Paerden.

Het derde is een Indiaenſch Vleck *Robinal* genaemt, daer in zijn ten minſten agt hondert Familien, ende men vint in het ſelve alles datmen tot levens gemack ſoude konnen wenſchen. *Robinal* een ſeer ſchoon Vleck.

Het Climaet is 'er eer heet dan kout, doch die hette wert getempert, ende ſeer gebroocken, door de meenigte van de ſchoone overſchaduwde Wandelwegen die 'er zijn.

Men vint daer niet alleen alle de Indiaenſche vrugten, maar ook die van Spangien, als daer zijn Orangie-appelen, Limoenen, Citroenen ſuer en ſoet, Granaed appelen, Raſijnen, Vygen, Amandelen ende Daedelen. Is ſeer overvloeyende van allerhande vrugten en leeftogt.

Het gebreck van de Tarwe kan die geene, welke het broot daar van liever als dat van *Maiz* eeten, weynig incommoderen, om datmen deſelve, in twee dagen, gemackelijck uyt de Dorpen van de *Sacatepeques* daar kan brengen.

Wat het Vleeſch belangt, men vint het ſelve daar van Oſſen, van Schaepen, van Geyten, van Gevogelte, van Kalckhoenen, van Wagtels, van Patrijſen, van Faiſanten, en van Konynen.

Daar is ook een Reviere, die digte voor by hare Huyſen ſtroomt, ende haar een groote meenighte van veelderhande ſlagh van Viſch uytlevert.

De Inwoonders van dat Dorp zijn in veele dingen ſeer over-een-komende met die van het Indiaenſche *Chiapa*, welke ſy na-volgen in het aerdig Peerde-berijden, ende in alle andere ſoorten van divertiſſementen.

Pragtig tractement van Frater *Juan Baptiſta*.

Het was in dat Dorp, dat mijn vriend Frater *Juan Baptiſta* ſijne woonplaetſe wilde beveſtigen, om aldaar de reſterende daagen ſijns levens in ruſte door te brengen, naa dat hy Prieur van verſcheydene Plaetſen hadde geweeſt, ende voor al van *Chiapa* ende *Guatimala*, ende hy onthaalde my daar op ſoo pragtig een wijſe, dat men met reden hem daar over ſoude hebben konnen beriſpen, als zijnde het gantſch niet wel-voegende voor Bedel-Moniken, de magnificentie ende de pragt der Vorſten te willen naa-volgen.

S. Chriſtoffel.

Van die Valeye af, tot aan *Vara Paz*, ofte wel tot aan *Coban*, dat daar de Hooft-Stad van is, vint men niet aanmerkens-waardig, dan het Dorp St. Chriſtoffel, alwaar tegenwoordig een groot Meer is, van het welke, ſoo men ſegt, men met geen diep-loot de gront kan vinden.

Een groot Meer door Aerdt-bevinge ontſtaan.

In vorige tyden vond men aldaar dat Meer niet, doch de grondt, ſich in een ſwaare Aard-bevinge geopent hebbende, ende veel Huyſen ingeſwolgen, ſoo ſag men daar op dat Meer verſchijnen, het welke daar, ſedert die tyd, altoos is gebleven.

Van daar tot aan *Coban* toe zijn de wegen moeyelijk en niet dan Gebergte, des niet tegenſtaande konnen de Muyl-eſels van het Land, deſelve, op haar gemak, met haere laſten, paſſeren.

Beſluyt van het Capittel.

Wy hebben nu eyndelijk de geheele uyt-ſtreckinge van het Landt van *Guatimala* door lopen, in het ſelve zijn veele Dorpen, die meer bevolkt zijn dan op eenige andere Plaatſe van geheel *America*, ende indien de Indiaanen in de Krijgs-konſt wel ervaaren, ende met waapenen wel voorſien waren, men ſoude geen quartier van *America* ſoo ſterk in Volk vinden.

Doch om dat de Spangiaarden haar veragten ende mishandelen, tot ſoo verre toe, dat ſy haar ſelfs hare Bogen ende Pijlen niet laaten behouden, zijnde het ſeer verre van daar, dat ſy ſchiet-geweer, Pieken ofte Degens ſouden hebben, ſo heeft haar dat niet allen den moed benomen, maar ook te gelijk de affectie, die ſy anders, tot de Spangiaarden ſouden hebben konnen krijgen, ſoodaanig dat deſelve, in groote vreeſe moeten ſtaan, dat die groote meenigte van Indianen, in gevalle men in *America* lande, om het ſelve in te nemen, ſig aen de zijde van haare Vyanden ſouden begeven, ofte haar immers nergens toe dienen, als ſy al getrouw ende onderdaanig bleven.

HET

HET VI. CAPITTEL.

Beklaagelijke staat van de Volkeren van Guatimala. *Vergelijkinge tusschen de Indiaanen ende het Volk* Israëls. *De Indianen nemen toe tegens de onderdruckinge. Verkeerde Politie der Spangiaarden. Middelen om de Spangiaarden* America *te ontweldigen. Mis-slag van sommige personen werdt klaarlijk aangewesen. Kleyne magt der Spangiaarden in* Guatimala. *Deerlijke staat der Indiaenen onder de Spangiaarden. Bedroefde wanhope der Indiaenen.*

Beklaagelijken staat van de Volkeren van *Guatimala.*

DE staat ende conditie van de Volkeren van het Landt van *Guatimala* is alsoo beklaaglijk ende erbarmens-waardig als die van eenige van alle de andere Volkeren van *America*.

Want ik kan op eenige wijse, van haar seggen, het geene van het Volk *Israëls* wert gesegt in het eerste Capittel van het Boek *Exodus* op het sevende vers; *dat sy vrugtbaar waaren, ende overvloedelijck wiesschen, ende vermeenigvuldigden, soodanig dat sy magtig wierden, ende het Landt vervulden;* hier om seyde *Pharao* tot sijne Onderdaanen, in het thiende veers; *Men moet wijsselijk met haer handelen, uyt vreese dat sy, komende te vermeerderen, ende eenige Oorlog ontstaande, haar niet by onse Vyanden vervoegen, ende tegens ons stryden*; Hier om was het dat sy mannen over haar stelden om haar te doen arbeyden, steen, kalk ende andere dingen te doen maaken, met soo groote gestrengheydt ende wreedtheyd, dat het leven haar te bange wierde door dese dienstbaarheydt, ende haar verpligte, de hulpe des Hemels, tot hare verlossinge, aan te roepen.

Vergelijkinge tusschen de Indiaenen ende het Volk *Israels.*

Hoe wel 'er eenige soorte van onderscheydt tusschen de Indiaenen ende het Volk van *Israël* is, soo heeft doch dese vergelijkinge haere over-een-komste in de verdruckinge soo van de een als de andere, en ook in de maniere op dewelke men haar heeft gehandelt, op dat sy niet meer souden vermeenigvuldigen, dan men selve begeerde.

De Indianen nemen toe tegens de onderdruckinge.

Het is seeker dat de Indiaenen veele lyden door de Slaavernye, in dewelke haar de Spangiaarden gebragt hebben, en dat sy, des niet tegenstaande, daaglijks in getal ende rijkdom toe-nemen, soodaanig dat men daar vreest dat sy te magtig sullen worden, ende uyt haar selven op-staan, ofte sig by vreemde Natien vervoegen, tegens die geene, welke haar dus Tyranniseren.

Want men laat haar het gebruyck van geenderhande waapenen toe, het sy dit dan uyt vreese, het sy dan uyt Jalousije spruyt, selve niet dat van haare Boogen ende Pijlen, van dewelcke haare Voor-ouders sig voor-desen bedienden.

Verkeerde politie der Spangiaarden.

Soodaanig dat de Spangiaarden, hoe wel sy aan haare zyde niet van de kant der Indiaanen te vresen hebben, door dien sy ontwaapent zijn, soo sal oock, wanneer eens een vremde Natie, in den sin sal krygen, ende tragten dat Land in te nemen, ende te vermeesteren, deselve, om die eygene reden, geen apprehensie voor haar behoeven te hebben, ende soo sal, de Politie, van dewelke sig de Spangiaarden bedienen, om dese Indiaanen te verswacken, t'eenemael tot haare totale ruine ende verderf gedyen.

Middelen om de Spangiaarden *Amerika* te ontweldigen.

Want dese groote meenigte van Indiaanen, haar in den Oorlog onnut zijnde, ende sy selve, uytgesondert die in de Steden woonen, sig hier ende daar verspreyt bevindende, door soo een wyde uyt-streckinge des Lands, sullen, tegens een kleyn Legerken, niet dan een handt vol Volcks schynen te zijn.

Ook zijn 'er onder dese kleynen hoop Spangiaerden weynige die bequaam zijn om de waapenen te voeren, ende dat kleyne getal en sal niet magtig wesen groote tegenstant te doen, hebbende geen Geschut.

Ende soo het daar by quam voor te vallen, dat de Negers, ende de Indiaanen, welcke sy soo seer, als gesegt is, mishandelt, ende daarom oock altoos gevreest hebben, sig tegens haar, by de vremde vervoegden, soo is het seecker, dat sy haar uyterste verderf niet souden konnen ontvlieden, zijnde, op die maaniere, van binnen ende van buyten, aangetast.

Misslag van sommige personen werd klaarlyck aangewesen.

Hier uyt kanmen bespeuren, hoe weynig dat die geene gegrond zijn, ende met hoe geringen fundament dat sy spreecken, die daar seggen dat *America* nu swaarder soude vallen om te vermeesteren als ten tyde van *Cortez*, om datmen nu tegens de Spangiaarden ende tegens de Indiaanen soude moeten stryden, daar 'er in tegendeel doen niet dan arme naackte Indiaaanen waaren.

Ick houde staande dat dit seggen gantschelijck valsch is; want de Indiaanen waaren in die tyd strydbaare lieden, door de Oorlogen die sy malkanderen aan deeden, ende sy wisten sig seer wel te bedienen van hare bogen, van hare pylen, van hare schigten, ende van hare soorten van waapenen, en het bleeck in haar stryden, dat sy uytermaaten kloeckmoedig ende couragieus in het vegten waaren, oock siet men sulcks in hare Historien.

Doch nu sijn sy gantsch moedeloos, ende als sonder herte geworden, soodaanig dat sy van vreese beven, wanneer sy een musket hooren losse; dit komt daar van daan, dat sy door de Spangiaarden onderdrukt worden ende ontwapent zijn, die haar selve door een opslag van oogen ofte een suer en stuersch gesigte een schrik op het lijf jaagen, ende daarom zijn sy, in die staat, waar in sy sig nu bevinden, niet te vreesen.

Kleyne magt der

Men behoeft al immers soo weynig voor de Spangiaarden bedugt te zijn, die in die groote uyt-streckinge van geheel het Landt van *Guatimala*,

mala, geen vijf-duyſent Mannen, tot den Oorlog bequaam, ſouden konnen ligten. Spangiaarden in *Guatimala.*

Al ſoo weynig ſouden ſy konnen bewaaren ſoo veel wegen ende toegangen als 'er in verſcheydene quartieren van dat Landt zijn, het welke, hoe het grooter is, hoe het ook beter kan ingenomen worden, om dat, terwijlen den Spangiaart aan den eene kant ſal beſig weſen, met het te beſchermen, het door die vremde Natie aan de andere zijde ſal konnen aangetaſt ende ingenomen worden.

De Slaven ſelve ſouden tegens haar, in ſoodaanige gelegentheyd, en om haare vryheydt te hebben, opſtaan, ende eyndelijk de Criolen, welke ſy mede ten uytterſten mishandelen, ſouden wel blijde weſen, ſoo ſy haar van de Spaanſche ſlavernye konden verloſſen, ende ſoude veel liever in vryheyd onder een vremt volck, willen woonen, als langer door haare eygene Natie onderdrukt worden.

De ſtaat der Indiaanen is in die Landen ſoo ellendig, dat haar levens conditie al immers ſoo miſerabel is als die van de Slaaven, hoewel de Koning van Spangien door ſijne Onderdaanen aangeſogt ſijnde, om die tot Slaaven te maaken, ſulks altoos heeft geweygert. Deerlijke ſtaat der Indiaanen onder de Spaanſche.

Ik heb 'er eenige gekent, welke, als ſy van den dienſt ende het werk der Spangiaarden af quamen, ende daar voor niet dan quetſuuren ende ſlaagen ontfangen hadden, op haar bedde gingen leggen, in voornemen van liever te ſterven, als langer een leven met ſoo veel ellenden ende miſerien vervult te leyden, ook weygerden ſy alle ſoorten van voedtſel ende verſterkinge, die haare Vrouwen haar aanboden, willende veel liever van honger ſterven als haar leven verlengen.

Het is waar dat door mijne aanporringen, ſommige haar hebben laaten bewegen om liever te leven als Eygen-Moordenaars te willen zijn, maar ook waaren 'er andere, die alle ſoorten van vermaningen ende voedtſel verwierpen. Deerlijke wanhope der Indianen.

HET VII. CAPITTEL.

Op wat pretext de Spangiaarden den dienst van de Indianen hebben verkregen. Hoe deselve in haaren dienst werden verdeelt. De Ivez Repartidor *ende sijn Ampt. Op wat wijse de Indianen van hem gehandelt werden als hy die aan de Spangiaarden uyt-deelt. Profijt van den* Ivez Repartidor. *Straffe van de Indianen die den arbeyt ontloopen. Onregtvaardigheyt omtrent de Indianen gepleegt. Hoe hart ende Barbarisch men haar handelt. Haar sober dag-gelt. Gruwelijke godtloosheyt van de Spangiaarden omtrent dese Indianen gepleegt. Godtlose wijse om aan de kost te geraaken. Andere harde soorte van slavernye. Voorbeelden daar van. Besluyt des Capittels.*

Op wat pretext de Spangiaarden hebben den dienst van de Indianen verkregen.

DE Spangiaarden die in dat Landt woonen, en voor al die haar op de Hoeven van de Valeye van *Mixco*, ende op de Dorpen van *Mixco*, *Petapa*, *Pinola* ende *Amatitlan* onthouden, nevens die geene, die op de Vlecken en het Gebergte van de *Sapatepeques* zijn, hebben vertoont, dat, door dien allen haaren arbeyt ende negotie tot het welvaaren van den Staat strekte, ende zijnde daar niet Spangiaarden genoeg, om alle de noodige werken in soo groot een Landt te doen, hebbende sy niet alle de behoorlijke middelen om Negers ende Slaaven te kopen, dat sy over sulks noodig den dienst van de Indianen van doen hadden, versoekende dat men haar dat wilde consenteeren, mits haar een redelijk salaris gevende.

Hoe deselve in haaren dienst werden verdeelt.

Hier op wierde geordonneert, dat men op yder Maandag seeker getal van Indiaensche Boeren soude by een doen komen, ofte ook wel des Sondags, des agtermiddags, welke onder de Spangiaarden souden verdeelt werden, al naa de gelegentheyt van haare Hoeven ofte Ampten, 't zy om haare Landen te behouwen, om haare Muyl-esels te drijven, of om haar in haar beroep behulpsaam te zijn.

De *Ivez Repartidor* en sijn Ampt.

Men heeft in yder quartier een Officier tot dien eynde gestelt, sy noemen deselve *Ivez Repartidor*, hy is gehouden, volgens de lijste, welke hy van de Spaansche Huysen ende Hoeven heeft, weekentlijk, een seeker getal van Indianen te beschicken.

Dit is een gemackelijk middel voor den President van *Guatimala* ende voor de andere Regters, om haare Huys-genoten ende Dienaars te avanceeren ende te vorderen, ook geven sy gemeenlijk aan deselve dese Ampten.

Sy

Sy noemen het Vlek ofte de Plaatse, op dewelke de Indiaanen des Sondags ofte des Maandags moeten by malkanderen komen ende vergaaderen, ende sy verschijnen daar selve mede, met alle de Spangiaarden die onder dat quartier behooren.

De Indianen van de Dorpen van haare zijde, sijn mede verpligt, het getal van arbeyts-lieden, het welke sy weeckentlijk, door ordre van het Hof van *Guatimala* moeten bestellen, gereet te houden, ende sy werden op de generale rendevous plaatse geleyt, door een Indiaansch Officier van het Dorp dat haar sent. Op wat wijse de Indianen van hem gehandelt werden als hy die aan de Spangiaarden uyt deelt.

Als sy nu op die plaatse sijn gekomen, sluyt men haar alle in het Raad huys op, gevende eenige stok-slagen en suffletten aan die geene, die niet haastig genoeg intreden; sy hebben alle haar gereedschap om te werken by haar, als Schoppen, Spaaden, Pieken, Bijlen, ende leef-togt voor een weecke, de welke gemeenlijk bestaat uyt Koeken van *Maiz*, worsten van *Frixolen* ofte Boontjens, een weynig *Chili* ofte lange Peper, ende eenige brocken kout Vleesch voor een a twee daagen; ook draagen sy haar bedde op haaren rugge, het selve bestaat uyt een deeken van grove Wolle, in de welke sy sich winden, om op de aarde te gaan slaapen.

Als sy nu alle by den anderen zijn, ende het Raad-huys van haar vervult is, soo roept de *Ivez Repartidor*, ofte hier toe gestelde Officier, de Spangiaarden volgens de ordre van sijne lijste, en te gelijk doet hy soo veel Indianen, als het Hof haar heeft toe gelegt, verschijnen. Profijt van den *Ivez Repartidor*.

Eenige moeten 'er drie of vier hebben, andere vijfthien of twintig, al naa dat haar beroep ofte den arbeyt, die sy te doen hebben, vereyscht.

Op dese wijse deelt hy aan een yder van de Spangiaarden, de Indianen, welke sy moeten hebben, uyt, soo lange dat die alle aan de Man zijn.

Als nu dese uyt-deelinge gedaan is, neemt yder Spangiaart, van de Indiaanen die hem sijn toe-gelegt, een deeken, of eenig stuk van sijn gereedschap, op dat het hem tot een pant verstrecke, indien hy quaamē weg te lopen, ende aan de Officier, welke die uyt-deelinge gedaan heeft, geeft een ygelijk van haar een halve Reaal van vier ende halve stuyver in 't geheel, voor yder Indiaan, het welke hem dan jaarlijks veel op-brengt, want daar zijn eenige *Repartidors*, die alle weeken, drie a vier hondert Indianen moeten verdeelen.

Indien een Spangiaart komt klaagen, dat een van sijne Indiaanen, het ontvlugt is, ende hem de geheele weeke niet heeft uyt-gedient, deselve doet men soeken, soo lange tot dat men hem gevonden heeft, ende als dan bint men hem, op de Merkt-plaatse, met handen ende voeten aan een paal, ende aldaar werdt hy in het publijk voor al de Wereldt gegeesselt op den rugge. Straffe van de Indianen die den arbeyt ontlopen.

Dog soo een arm Indiaan komt klaagen, dat de Spangiaar den hem bedroogen hebben, ende sijn Schoppe, Bijl, Spaade ofte Deeken af-genomen, Onregtvaardig-

of

heyd omtrent de Indiaanen gepleegt.

of ook sijn loon onthouden, soo doet men geen regt over die Spangiaart die den selven Indiaan bedrogen, bestolen ofte verkort heeft, hoewel het regt ende billijkheyt vereyschen, dat men Justitie aan beyde de zijden, ende aan de een so wel als aan de andere oeffent.

Hoe hardt ende barbarisch men haar handelt.

Op dese wijse dan verkoopt men alle weeken de Indianen als Slaaven, en dat voor een halve Reaal het stuk, sonder dat men haar des avonts wilde toelaaten haare Vrouwen te gaan besoeken, al werken sy maar duysent schreeden van haare Huysen af, of van het Dorp daar in sy woonen; andere weder werden drie a vier mijlen weg gebragt, ende die derven, soo wel als de andere, niet voor des saturdags avonts wederom keeren, naa dat zy, alles wat haar Meester haar heeft willen gebieden, verrigt hebben.

Het sober dag gelt.

Het loon dat men haar geeft is soodaanig, dat sy daar nauwlijks den kost af konnen hebben, want men geeft haar noch geen vyf stuyvers des daegs, door dien zy, voor de geheele weeke, maar vijf en twintig stuyvers trecken..

Dese ordre werdt in de Stad van *Guatimala* ende in de Spaansche Dorpen onderhouden, ende men geeft aan ygelijk Huys-gesin, de Indianen die het van nooden heeft, om water en hout te haalen, ende om andere noodige dingen te doen, ende ten dien eynde, moeten haar de naabuerige Indiaansche Dorpen, daar toe van Indiaanen besorgen, op de wijse als ik boven verhaalt hebbe.

Daar en is geen waaragtig Christen, welke het herte niet soude bersten, als hy sag, hoe die arme ellendige Indianen, geduurende de weeke van haar dienst, van eenige Spangiaarden getracteert worden.

Grouwelijke godloosheden van de Spangiaarden omtrent dese Indiaanen gepleegt.

Daar sijn 'er welke haare Vrouwen gaan misbruyken, terwijle dat de arme Mannen besig zijn met het Landt te bebouwen, andere geesselen haar, door dien het schijnt dat sy loom ende traag in den arbeyt zijn, of sy slaan haar met Degens, of verwonden haar het hooft, om dat sy sig tegens haar beestig ende onverstandig kijven tragten te verantwoorden, ofte sy nemen haar haar gereedschap af; of onthouden haar een gedeelte van haaren loon, by-brengende dat sy een halve Reaal moeten geven voor den dienst ende het werk dat sy behooren te doen, ende dat sy sulks, op die wijse als het betaamelijk is, ende soo als sy van haar verwagten, niet gedaan hebben.

Godtloose wijse om aan de kost te geraaken.

Ik kende 'er eenige, welke voor een gewoonte hadden, wanneer sy haare Tarwe gesaeyt ende te veldt hadden, ende nu by-naa geen Indiaanen meer behoefden, alle die geene, die haar, om haar Landt te bebouwen, gegeven waaren, aan haar Huys te behouden; en kennende de genegentheyt, welke die arme Lieden, om naa haar Huys-vrouw ende Kinderen te gaan, hebben, lieten sy haar des maandags ende des dingsdaags hout hacken, ende vraagden haar daar op des woensdags, wat dat sy, in gevalle men haar liet gaan, souden willen geven, ende op dese wijse wisten sy de

de eene een Reaal, en de andere twee ofte drie af te knevelen, ſoodaanig dat ſy daar door niet alleen hout voor haare Huys-houdinge bequaamen, maar noch ſoo veel gelts daar-en-boven, dat ſy génoeg hadden om Vleeſch ende Chocolate voor een halve maant te kopen, levende leuyelijk ende leckerlijk op het ſweet ende koſten van die arme Indianen.

Daar ſijn 'er ook andere, welke deſelve, aan haare bueren, die die van nooden hebben, voor een geheele weeke, en voor een Reaal het ſtuk, verhueren, doch die huerders ſijn wel verſeekert dat ſy die aan hare gagie ſullen konnen korten. Andere harde ſoorte van ſlavernye.

In alle de Dorpen ſijn de Indianen noch aan een andere diergelijke dienſtbaarheyt onderworpen, want in deſelve, mogen alle de Reyſigers, die daar door komen te paſſeren, om ſoo veel Indianen vraagen als ſy van nooden hebben om haar Muyl-eſels te drijven, ofte haare Bagagie te draagen, ende ten eynde van de Reyſe, maaken ſy een opgeraapt ende geſogt verſchil met haar, ende ſy ſenden haar, voor het meeſte gedeelte, met ſtok-ſlaagen, in plaatſe van gelt, te rugge.

Sy doen deſe ellendige, een a twee dag-reyſen verre, packen van hondert ponden gewigte dragen; ſy binden deſelve met touwen aan yder zijde van haaren gordel vaſt, ende een lederen bant, welke aan het pak gehegt is, leggen ſy om haar voor-hooft, deſe maakt dat de meeſte ſwaarte van het ſelve, geheel daar op aan komt, en dat even boven de wenk-braauwen; ſy hebben het ſelve ook gemeenlijk ſoo geteekent, dat ſy ſeer wel van de andere Inwoonders der Dorpen te onderſcheyden zijn, ſoo daar door, als ook om dat die lederen bant haar alle het hair voor van het hooft af-vrijſt, ende het ſelve gantſch kaal maakt. Voorbeelt daar van.

Op deſe wijſe moet dit ellendige Volk ſijn koſt, onder de Spangiaarden tragten te winnen, doch het is veeltijds met ſoo veel pijn ende benaauwtheyt dat ſy dikmaalen de Goddelijke regtvaardigheyt aanroepen, om haar in vryheydt te ſtellen, ende ſy hebben anders geenen trooſt dan die haar de Prieſters geven, dat ſy dit alles om de liefde Godts, ende ten beſten van den Staat, lijden. Beſluyt van dit Capittel.

Ende hoewel die geene, in welkers dienſt ſy zijn, haar doen arbeyden ende marcheeren in alle ſaiſoenen des Jaars, het ſy dan heet ofte kout, in de Valeyen of op het Gebergte, in goede of in quaade wegen, ſoo hebben ſy doch anders geene kleederen, dan om haare naaktheyd te bedecken, ende deſelve zijn dickmaalen ſoo verſcheurt, dat ſy de helfte van haar lichaam niet voor de ongemacken des Lugts beſchermen.

HET VIII. CAPITTEL.

Hoe armelijck ende ellendig de Indiaenen gemeenlijck gekleedt gaen. Haer bedde is haer kleedinge. Swaeren arbeyat doet wel ruſten. Kledinge van de rijckſte Indiaenen. Sleghte bedden van alle de Indiaenen. Waer uyt die beſtaen. Kledinge der Vrouwen. Beſchrijvinge van de Huyſen der Indianen. Haeren ſoberen huys-raedt. Haer Badt-ſtoven. Haere verdeelinge in Stammen. Haere maniere van hijlicken. Wat koſten daer op lopen. Hoe het onder haer by Erfeniſſe ende verſterf gaet. Hoe ſy haere Huyſen timmeren ende decken. Kleyne koſten die daer op vallen.

Hoe armelyck ende ellendigh de Indianen gemeenlijck gekleedt gaen.

DE gewoonlijcke Kleedinge der Indiaanen beſtaat gemeenlijck in een onder-broeck van Wolle of Catoen, welke haar op de knyen komt, gaande meeſt alle altoos bloots-voets, uytgeſondert eenige, welcke ledere ſoolen draagen wanneer ſy reyſen, tot beſcherminge ende conſervatie van de planten van haare voeten, of oock wel in een broeck, maar gantſch geen wambais als een ſeer kort hemde, hier over draagen ſy een lap Wolle ofte Lijwaat Mantels wyſe, welcke ſy *Ajate* noemen; deſelve knopen ſy op de eene ſchouder vaſt, ende aan de andere zyde hangt die tot op de aarde, hier toe hebben ſy noch een ondeugenden Hoet van vijfthien a twintig ſtuyvers, in dewelcke het water treckt als in Papier, ende de rand van deſelve hanght haer in den regen-tijd op de neus ende op den hals.

Haer bedde is haere kleedinge.

Sy draegen ſomwijlen haer bedde om haar lijf, het ſelve beſtaet uyt die wolle deecken daer ſy ſich des avonts mede bewinden, en als dan trecken ſy haer hemde ende haar onder-broeck uyt, ende leggen die onder haar hooft om voor een oorkuſſen te dienen.

Swaeren arbeyt doet wel ruſten.

Men vint'er oock eenige, welcke een ſeer ligte matte by haer draagen om op te gaen leggen, maer die geene welcke die niet hebben, ende van haar gebueren deſelve niet te leen konnen krygen, gaan loſſelijck op de aarde neder leggen, ende in haare deeckens bewonden zijnde, ſlaapen ſy al ſoo wel ende geruſtelijck, nae dat ſy een geheelen dag gearbeyt ofte met een pack van hondert ponden op haaren rugge gegaan hebben, als of ſy op een ſeer goede bedde laagen.

Die geene welcke van meer aenſien zijn, ende rijcker als deſe waer van wy nu geſproocken hebben, welcke niet gebruyckt werden, om als de *Tamemez* packen te draagen, ofte voor de Spangiaarden als Boeren te arbeyden, maer

maar die op haare eygene Hoeven woonen, die op het Landt met haare Muylesels handelen, die Winkelen in de Steden en in de Dorpen hebben, ende eyndelijck die als Officieren van de Justitie ende Politie werden gebruyckt, zijn een weynig beter, dan dese eerste, gekleed.

Kleedinge van de ryckste Indianen.

Daer sijn'er die een lint onder om haar onder-broeck ofte broeck hebben laeten setten, ofte met eenigh Borduer-werck van zyde ofte gaaren verciert, het selve doen sy mede aan de lap die sy om haar licchaam slaen, ofte wel pronken sy deselve op met eenigh veelverwigh Veder-werck.

Sommige dragen ook wambaysen van door-sneden lywaet, ende schoenen, maer daer sijn er seer weynig die hosen aen hare beenen, ofte kraagen aen hare halsen hebben.

Sleghte bedden van alle de Indianen.

Doch wat de bedden op dewelcke sy slaapen, belangt, de aansienlijckste van alle de Indiaansche Gouverneurs, is daar niet veel beter van voorsien, dan de arme *Tamemez* ofte Packen-dragers, ook gaat het even soo met ryke de Koop-lieden onder haar, welcke vyf a ses duysent Ducaten besitten.

Waar uyt die bestaan.

Sy maacken deselve van plancken ofte van t'saemen gebonden riet, het welcke sy wat van de gront verheven plaatsen, hier op legtmen een breede ende aardige matte, met twee kleyne houte blockjens, om voor een peuluwe voor de Man ende de Vrouwe te dienen, ende haar hemd ende mantel daar op voegende, ofte ook wel andere kleederen, om haar voor een oorkussen te verstrecken, gaan sy daar op leggen, ende sich daar op met een andere witte lap bedeckende, die doch grover van stoffe is als die geene, welcke sy voor een Mantel gebruycken, begeven sy haar tot de nagt-ruste.

Dom Bernard de Guzman, welcke Gouverneur van *Petapa* was, sliep op geene andere dan op dese wyse, ende soo doen oock alle de voornaamste onder de Indianen.

Kleedinge der Vrouwen.

De kleedinge de Vrouwen komt mede niet seer hoog te staan, ende sy hebben deselve in seer korten tyd aan haar lyf getrocken, want de meeste gaan bloots-voets, uyt-gesondert de rycke ende die van aansien zijn, want deselve dragen schoenen, die met een seer breed lindt werden toe-gebonden.

In plaatse van een rock draagen sy een wolle lap, welcke sy, om haar middel met een gordel vast binden, deselve is gemeenlijck met zyde ofte gaaren van verscheyde couleuren, aan den rant, geborduert, maar sy bestaat uyt een stuck, ende heeft geenen naat, zijnde twee a drie keeren om haar lichaam geslaagen.

Sy dragen geene hembden, maar sy bedecken het boven-lijf met een soorte van een Choor-hembde, het welke men *Guaipil* noemt, het selve hangt van haare schouderen af, tot een weynig onder den gordel, daar aan staan seer breede opene mouwen, die evenwel niet langer zijn, dan tot aan de elle-bogen toe, ende daar door maar de halve arm bedecken, ende dese *Guaipil* is ordinaris verciert met eenig aardig Catoen ofte Pluym-werck, voor al omtrent die plaatse, die voor den boesem komt.

De voornaamste dragen Arm-ringen ende Oorhanghsels of Pendanten, ende haare hairen sijn met de bandekens agter waart gebonden, sonder kappen, ofte yets anders, om deselve te decken, ten sy dan dat de alderryckste, wanneer sy in de Kercke gaan ofte eenige visitie af-leggen, een soorte van een sleuyer draagen, dewelcke van sijn Hollantsch lijwaat is, ofte oock wel van andere sijne stoffe, die men uyt Spangien ofte uyt *China* brenght, deselve hangt tot op de aarde toe, ende sy binden die vast om haar licchaam met een lint, dit is het geene het kostelijckste in al haar gewaat is.

Wanneer sy in haare Huysen vertrocken, ende met haar werck besig zijn, soo leggen sy gemeenlijck de *Guaipil* ofte het Choor-hemd af, soodaanigh dat haaren boesem ende het geheele boven-lijf ontdeckt ende bloodt blijft.

Sy slaapen oock als haare Mannen, alleen omwonden met een deecken ofte wolle lap.

Beschrijvinge van de Huysen der Indianen.

Haare Huysen zijn niet dan arme Hutte met stroy bedeckt, sonder eenige boven-kamers, maar sy hebben een ofte twee benede-vertrecken, in eene van dewelke sy haare spijse bereyden, leggende het vyer in het midden van drie a vier steenen, sonder dat'er een schoorsteen, ofte gat sy, om de roock uyt het Huys, te doen trecken, ende door dien sy sich daar door over al verspreyt, soo set sich het roet ook op alle plaatsen, en voor al aan het stroy van het dack, hier door komt het, dat het geheele Huys niet dan een schoorsteen schijnt.

Het vertreck dat op dit eerste volgt, is al so weynigh, als het selve, vry van den roock ende het roet, in het selve zijn gemeenlijck vier a vijf bedden, naa het Huys-gesin sterck is.

Doch die geene welcke arm zijn, hebben maar een vertreck, in het selve moeten sy haare spijse bereyden, slaapen ende eeten.

Hare soberen Huys-raadt.

Men siet'er weynigh die sloten aan haare deuren hebben, want sy vreesen niet bestolen te worden; hebbende sy anders geen Meubilen, boven haare geringe bedden, dan aarde Potten, Kruycken ende Schootelen, met wat Koppen om de Chocolate te drinken.

Hare Badstove.

Daar is by-naa oock niet een Huys, dat, op de voor-plaatse, sijne Badtstove niet heeft, in deselve baaden sy sich in warm waater, ende dat is al wat sy gebruycken, wanneer sy indispoost zijn.

Hare verdeelinge in stammen.

In yder Dorp zijn sy onder haar in Stammen verdeelt, welcke yder haar hooft hebben, tot desen begeven sich alle die van die Stamme zijn, als sy eenige swaare ende importante saacke te verrigten hebben, ende die is gehouden haar in alles met raat ende daat by te staan, ende voor haar voor de Officieren van de Justitie te verschynen, ende reparatie van het haar aangedaane ongelijck te versoecken, ende te vertoonen het onregt dat men haar tragt aan te doen.

Hare maniere van Hylicken.

Als men ymant van de haare wil uyt-trouwen, soo gaat den Vader, welke sijn Soon aan een Vrouwspersoon, van een andere Stamme, wil uyt-hylicken, het Hooft van sijne Stamme vinden, om hem kennisse van het Huwelyk

van

van ſijn Soon, met ſoodaanig eene Dochter, te geven, en daar op komen de Hoofden van beyde de Stammen by malkanderen, ende beraatſlaagen over de Huwelijckſche Voorwaarden.

Deſe Conferentien dueren gemeenlijck drie maanden, dewelke geduerende, moet de Jonghman ofte ſijne Bloed-vrienden, de Dogter door geſchenken kopen, ende ook alle de onkoſten, welcke daar aan het eeten ende drinken vallen, wanneer de Hoofden van de Stammen met de Maagen van de Jongman ende Jonge-dogter, ſaamen raad-ſlaan, betaalen, ende dat duert gemeenlijck een geheelen dag, tot aan de nagt. Wat koſten daar op lopen.

Als men dan op deſe wijſe, veele dagen ende naghten heeft door-gebragt, ende de genegentheyd, welke beyde de partijen voor malkanderen hebben, wel onderſogt ende ge-examineert, by aldien het dan daar op komt gebeuren dat ſy het wegens het trouwen niet eens worden, ſoo zijn de Bloed-vrienden van de Dogter gehouden, aan die van de Jonghman, alle haare gedaane koſten, ende gegevene geſchencken weder uyt te keeren.

De Dogters, en erven niet van haare Ouders, maar als die ſterven werden alle de roerende ende onroerende goederen onder haare Soonen, in egale portien, verdeelt. Hoe het onder haar by erffenisſe ende verſterf toegaat.

Indien 'er yemant onder haar is welcke geen Huys heeft, of wel die het ſijne op een nieuw wil decken, die geeft daar kenniſſe van aan de Hoofden van alle de Stammen, deſe waarſchouwen alle de Inwoonders van het Dorp, om dit werck te komen by-woonen, ende een yder is gehouden eenige boſſchen ſtroy, ofte wel andere materialen, mede te brengen, ſoodaanigh, dat ſy, in eenen dag, een Huys opregten, door de hulpe, die ſy, van veele Perſoonen, ontfangen. Hoe ſy hare Huyſen timmeren ende decken.

Daar en boven en koſt het haar niet dan de Chocolate, ſy geven deſelve in groote koppen, die meer dan een pinte nats houden, te drincken, doch ſy doen daar ſoo koſtelijcke ingredienten, als de Spangiaarden, niet in, maar alleen een weynig Anijs ende *Chili* ofte lange Peper.

Of wel ſchencken ſy de kop half vol *Atolla*, ende vervullen die daar naa vorder met Chocolate.

HET IX. CAPITTEL.

Het eeten ende de ſpijſe der Indiaanen beſtaat meeſt in Boontjens, ende werdt verhaald hoe ſy deſelve bereyden ende nuttigen. Tortilles *een ſoorte van Koeckjens, en hoe die bereydt werden. Hoe ſy de* Maiz *groen eeten. Gepelde-gerſt van* Maiz. Taſſaios *wat die zijn, ende de maaniere om die te maacken. Handel daar mede gedreven. Groot profijt daar aan. Spijſe van de rÿcke Indiaanen. Hoe ſy de Daſſen vangen en bereyden om te eeten. Egels tot ſpijſe gebruykt, niet alleen van de Indiaanen, maar ook van de Spangiaarden. Diſpuyt onder de Theologanten of die vleeſch of viſch zijn. Beſchrijvinge van de Agedis* Iguana, *welke een ſeer gevaarlÿke ſpÿſe is. De Indianen beminnen den drank ſeer.*

Het eeten ende de ſpijſe der Indianen beſtaat meeſt in boontjens, en wert verhaalt hoe ſy deſelve bereyden ende nuttigen.

DE geringe Indiaanen hebben voor haare ſpijſe meeſt den tijdt niet anders, dan een ſchotel *Frixoles* ofte witte ende ſwarte boontjens, deſelve ſijn 'er in groote meenigte, en men droogt die om deſelve in alle ſaiſoenen des jaars te hebben, ſy kookenſe met wat Poeyer van *Chili* ofte lange Peper, ende wanneer ſy ſulcks hebben, geloven ſy, dat ſy wel genoeg verſaadigt zijn

Sy bereyden deſelve noch op een andere wijſe, laatende die eerſt een weynig op-koocken, ende deſelve daar naa mengende met een klomp ofte ſtuk deegs van *Maiz*, even als wy in Engeland de Raaſijnen ende de Corinthen onder onſe Koecken ofte Podding kneden, daar naa doen ſy dat ſoo te ſaamen kooken, ende nuttigen het ſelve ſoo terwijlen het noch gantſch heet is; of ook laaten ſy het ſelve wel kout werden.

Maar het zy ſy dit ofte yets anders eeten, ſy nuttigen niet ſonder groene *Chili*, ofte wel doppen ſy alle haare ſpijſe in water ende ſout; waar onder wat van die geſtooten *Chili* gemengt is.

Tortilles een ſoorte van koeckjens en hoe die bereyt werden.

Doch wanneer ſy de magt niet hebben om *Frixoles* te konnen krijgen, ſoo hebben ſy voor haare gewoonelijke portie de *Tortilles*, dit ſijn kleyne ronde koeckjens, welke van deeg van *Maiz* gemaakt werden, ſy eeten deſelve geheel heet, ſoo als die uyt een aarde panne komen, in de welke ſy deſelve voor de vuyſt weg kooken, ende daar op die wat op de heete kolen omkeerende, eeten ſy die ſoo alleen, of wel met *Chili* ende ſout, ook doppen ſy die wel in de voor-verhaalde ſauſſe van waater, *Chili* ende ſout.

Als

Als haare *Maiz* noch groen ende weeck is, nemen ſy het bovenſte daar van met de ayren ende de blaaden die daar rontomme zijn, ende het ſelve gekookt hebbende, eeten ſy het met wat ſoudt. *Hoe ſy de Maiz groen eeten.*

Ick hebbe dat ſelve dickmaalen tot myne ſpyſe gebruyckt, ende vont het al immers ſoo voedtſaam als onſe boontjens, wanneer wy die met de baſt eeten, maar het veroorſaakt overtollig bloed.

Als de *Maiz* noch groen is, maaken ſy daar een ſoorte van Gepelde-Gerſt af, ende ſy koocken die in een ſlag van melck, welcke ſy uyt de *Maiz* ſelve trecken, naa dat ſy die geſtampt hebben. *Gepelde-gerſt van Maiz.*

De armſte Indiaanen hebben hier noyt gebreck af, ende ſy agten haar geluckig wanneer ſy dat hebben, ende zijn daar mede wel te vreden.

Doch de behoeftige die in de Dorpen, waar in men Vleeſch verkoopt, woonen, ſpaaren al wat ſy konnen, wanneer ſy des ſaturdaghs s'avonts van haar werck komen, om voor een Reaal ofte halve Reaal aan verſch Vleeſch, tegens den ſondag te konnen kopen.

Eenige die kopen een goede quantiteyt te gelyck, ende met de tyd maaken ſy daar *Taſſaios* van, het ſelve ſijn ſtuckjens Vleeſch in malkanderen gerolt, ende ſtyf te ſaamen gebonde, ſy maaken die op de volgende wyſe toe. *Taſſaios*, wat die zijn, en de maniere, om die te maacken.

Als ſy alle het Vleeſch van een bil van een Os hebben af-geſneden, ende als het van het been is af-geſcheyden even als kleyne toutjens, ſoo ſouten ſy deſelve ende hangen die in de lugt, op haare voor-plaatſe, agt daagen lang, te droghen; daar naa hangen ſy die noch ſoo lange in den roock, daar op rollen ſy die aan kleyne rollekens te ſaamen, welke ſoo hardt als ſteen worden, en als ſy die van node hebben waſſen ſy deſelve, koockenſe daar op, ende eeten die naar naa.

Dit is het Americaanſche geſouten Offen Vleeſch, dat ſy *Taſſaio* noemen, de Spangiaarden eeten dat oock veel, voor al die in het Landt met haare Muyl-eſels gaan handelen.

Deſe *Taſſaios* ſijn een ſeer goede Koopmanſchap, met dewelcke ſig veele Spangiaarden verryckt hebben, ende dat door den handel die ſy daar mede drijven, in de Dorpen daar men geen Vleeſch verkoopt, ſy verreuylen het met de Indiaanen tegens andere Koopmanſchappen; ende die geven haar ſomwijlen voor een deuyt of oortjen *Taſſaio*, wel voor vijf ſtuyvers aan *Cacao*. Handel daar mede gedreven brenght groot profyt aan.

Doch de rijcke Indiaanen leven veel beter, want die doen al wat haar mogelijck is, wanneer men maar Viſch ofte Vleeſch bekomen kan, om het ſelve te hebben, ſy eeten het ſelve met groote ſmaak, ende ſy ſijn niet gierig op haare Kalckhoenen ende ander Pluym-gedierte om goede chier te maacken. Spyſe van de rycke Indianen.

Somwijlen gaan ſy oock op de jagt, ende daar door ſchieten ſy te met met pijlen eenige Daſſen doodt, als ſy deſelve in haar gewelt hebben, laaten ſy die een geheele weecke onder de blaaderen van de boomen leggen, tot ſy ſterck ruycken ende vol wormen komen, daar op brengen ſy die tot haarent, en ſnyden die in ſtucken, ende die dan hebbende doen koocken met ſeecker kruydt *Hoe ſy de Daſſen vangen om te eeten.*

kruydt dat in dat Landt wascht ende seer wel naa de Tenaisie van ons Landt gelijkt, ende alle de quaade lugt, naa haar seggen, daar uyt treckt, soo werdt het Vleesch van die Dassen soo blank ende malsch, als dat van een Kalkhoen.

Als dit Vleesch nu half gaar is, hangen sy het eenigen tijdt, aan stucken, in den rook, daar naa kooken sy het wederom op als sy het eeten willen, ende bereyden het gemeenlijk met een weynig roode-peper.

Dit is het Americaansche Wildt-braadt, van het welke ik dikmaalen hebbe gegeten, ende bevonden dat het selve blank, teder ende kort was, ik at 'er evenwel niet veel van, niet ter oorsaake van den quaaden smaak, dog om dat het gedenken aan de wormen, die ik 'er in gesien hadde, my het herte deede omkeeren.

Egel tot spijse gebruykt.

Die selve Indiaanen, welke in haare Huysen niet veel te doen hebben, ende die door de Spangiaarden niet weekentlijk tot den arbeydt gebruykt werden, houden ook seer veel van de Egels, welke t'eenenmaal aan die van *Europa* gelijken, hoe wel de onse onder de Christenen niet gegeten worden.

Dese sijn vol prickelen ofte steekels, ende sy worden in de Bosschen en in de Velden in Holen gevonden, ende, naa het gemeene seggen, soo leven sy niet dan van mieren ende van de eyeren van deselve, gelijk ook van verrot houdt, kruyden en wortelen; het Vleesch daar van is vet ende soo malsch als dat van een Conijn, sijnde daar toe soo vet als dat van een Henne ofte Capuyn, welke men in December ende Januarij heeft te mesten geset.

Ik hebbe die ook gegeten, ende bevonden dat het een seer leckere ende delicate spijse is, doch ik soude het selfde niet konnen seggen van de Egels van dit Landt, om dat het geene vergif in dit Landt is, een seer schoone ende goede spijse in *America* kan sijn, 't sy door eenige accidentele dingen in het dier selve, 't sy ook in de spijse die het eet, of ook wel in de getemperheyd des Climaats.

Niet alleen van Indianen maar ook van de Spangiaarden.

Sy werden niet alleen van de Indiaanen gegeten, maar ook van de grootste onder de Spangiaarden, ende men maakt daar soo veel werks af, dat, om dat men die gemeenlijk het meeste in de vasten vindt, de Spangiaarden, die deselve niet missen willen, ook, om die in de vasten te mogen eeten, seggen dat het geen Vleesch en is, hoe wel het daar de smaak ende alle de andere hoedaanigheden van heeft, en dat bekragtigen sy daar door, dat het niet dan mieren ende vermolsemt hout nuttigt.

Disputt onder de Theologanten of die vleesch of visch zijn.

Men heeft in dat Landt onder de Theologanten seer sterk gedisputeert, of men die in de vasten mogte eeten ofte niet, sommige seggende van jaa, ende andere weder het tegendeel staande houdende.

Daar is ook een soorte van Agedissen welke sy veel eeten, sy noemen deselve *Ignana*, sommige van die onthouden sig op het Landt, ende andere in het waater.

Sy sijn langer dan een Conyn, ende gelijken wel naa een Schorpioen, hebbende groene ende swarte schubben op den rugge.

Die

Die geene die op het Landt ſijn, loopen al immers ſoo hart als onſe Agediſſen doen, klauteren op de Boomen als Enkhoornkens, ende door-booren zelve de wortelen der Boomen, ende de muuren. Beſchrijvinge van de Agedis *Ignana*.

Sy ſijn afſchuwelijck om aan te ſien, maar als men die met een weynigh ſpeceryen geſtooft heeft, zoo geven zy een leckere ſauſſe, het Vleeſch is immers ſoo blanck als dat van een Conyn, ende het gebeente ofte geraamte is t'eenemaal met dat van een Conyn over-een-komende.

Het is een ſeer gevaarlijke ſpijſe als die niet te degen gaar is, ook hebbe ick in gevaar des doods geweeſt, om dat ick daar te veel van gegeten hadde, ende om dat die niet genoeg gekookt was.

Daar ſijn ook veele Land ende Zee Schild-Padden, welke de Indiaanen eeten, ende de Spangiaarden vinden die mede zeer goet.

Door dien 'er nu geen Leeuwen, Beeren, Tygers, ofte Luypaarden in het Land van *Guatimala* gevonden werden, ſoo werden die daar oock niet gegeten, maar den Leſer kan oordeelen van het gedult van die arme Indiaanen, welcke met ſoo ſobere ſpijſe, als wy verhaalt hebben, te vreeden zijn, ende dat in een Landt, in het welcke ſoo groot een overvloed van alles is, ende dat tot ſoo een geringen prijs; dat gedult is te grooter, door dien ſy alle, ſoo arme als rijke, voor den in-val ende de aankomſte der Spangiaarden in dat Landt, niet dan Hoenderen, Kalckhoenen, Quartels, Endt-vogels, Patrijſen, &c. aaten, ende ſouden ſy het noch konnen doen, ten waare ſy, door de Spaenſche dienſtbaarheyd, van het aanqueeken ende voort-ſetten van die Gedierten weder-houden wierden.

De Indiaanen houden in het generaal veel van drincken, ende ſy ſuypen haar tot berſtens toe vol, en dat in haar enckele Chocolate ſonder Suycker, ofte andere ingredienten, of oock wel in de *Atolla*. Indiaanen beminnen den dranck.

Maar ſoo zy een ſoorte van drank konnen bekomen die de herſſenen bevangt ende die droncken maakt, zoo ſullen zy drinken zoo lange als zy een droppel in de kan vinden, of een penning in de beurſe hebben, zelfs tot dat zy ter neder vallen.

HET X. CAPITTEL.

Beschryvinge van de Indiaanſche drank Chica, *maaniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daar in komen, tot een levendige Padde incluys, ende ſchaadelijke uytwerkſelen daar van. Den Autheur doet te* Mixco *eenige potten met gemelden drank aanſtucken ſlaan, ende werdt ſiek van de ſtank. Het is de Spaanſche verboden wyn in de Dorpen der Indiaanen te verkopen, maar die doen het ſelve doch evenwel. De Spangiaarden misbruyken de genegentheyd der Indiaanen tot den drank. Hiſtorie van* Juan Ramos, *ende ſijne rykdom door onrechtvaardigheydt verkregen. Een merkelijk voorbeeldt daar van, ende van de onrechtvaardigheyd des Hofs van* Guatimala. *Spaanſche Godloosheydt.*

Beſchryvinge van de Indiaanſche drank *Chica*, maeniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daar in komen, tot een levendige Padde incluys, ende ſchaadelyke uytwerkſelen daar van.

SY maaken ſommige dranke onder malkanderen die ſterker dan Wyn zyn; deſelve werden van haar in groote kruyken ofte aarde potten bereydt, welke men haar uyt Spangien toe-voerdt, in deſelve draagen ſy twee a drie emmers met water, daar naa vullen ſy die pot op met *Melaſſo*, ofte ſap dat uyt het Suyker-riedt geparſt werdt, ofte met Honingh, om de ſoetigheydt te geven, ende om kragt in den drank te brengen, werpen ſy daar de wortelen ende de blaaderen van den toebak in, ende daar toe noch andere wortelen, welke in dat Landt waſſchen, ende die ſy weten tot die operatie bequaam te zyn.

Ik hebbe ſelve op ſommige plaatſen geſien, dat ſy daar een levendige Padde in deeden.

Hier op ſtoppen ſy die pot toe, ende ſy laaten alle die kruyken veerthien daaghen ofte een maandt langh door malkanderen arbeyden, tot dat het alles wel door malkanderen gemengt is; ende gewerkt heeft, ende die drank, die kraghten, welke ſy daar in begeeren, gekregen.

Als dan openen ſy het vat, ende noodighen haare Vrienden, om daar van met haar te drinken; ſy doen dit gemeenlyk des nagts, uyt vreeſe van door den Prieſter van het Dorp ontdekt te worden, ende ſy houden met het drinken niet op, voor dat ſy geheel dol en vol zyn.

Deſen drank werdt onder haar *Chica* genaamt, deſelve heeft een ſeer vuylen ſtank

ſtank over ſigh, en doet dickmaelen meenigh Menſche ſterven, voor al, als men daar Padden heeft in gedaan.

Als ick te *Mixco* woonde, wierde ick gewaarſchoudt, dat'er een groote vergaaderinge, tot ſeecker Indiaan, ſoude by malkanderen komen, om van deſen drank te drincken, dit maackte dat ick de Officiers van de Juſtitie van die Plaatſe met my nam, ende my met haar in het Huys van geſeyden Indiaan begaf, wy vonden in het ſelve vier van die aarde vaaten, alle met deſen dranck vervult, men hadde de ſelve al-rede geopent, doch ick beval dat men die op de ſtraat ſoude dragen, ende aldaar aan ſtucken ſlaan, brengede aldus deſe vuyle *Chica* aan een kant ende die verſtortende, ick kreegh hier van ſoo vuylen ſtanck in de neuſe dat ick aan het braacken geraakte, ende was daar door by-naa acht daagen ſieck

Den Autheur doet te *Mixco* eenige potten met gemelten dranck aan ſtucken ſlaan, ende werd ſieck van de ſtanck.

De Spangiaarden, welcke het naturel der Indiaanen ende haare genegentheydt tot den dranck, kennen, bedriegen haar hier in op verſcheydene wijſen; want hoe wel men expreſſelijck verboden heeft, ſelve op pœne van confiſcatie ende noch een Boete daar boven, in de Dorpen der Indiaanen wijn te verkopen, ſoo belet doch ſulcks niet, dat veele Spangiaarden welcke arm ende van geringe conditie zijn, ende die de winſt meer dan de publijke authoriteyt ende het bevel des Overigheydts aghten, de Wijn uyt de Stadt van *Guatimala* vervoeren, om die in de Dorpen der Indianen te gaan verkopen, ende dat door de groote winſte die ſy daar van trecken.

Het is de Spaenſche verboden wijn ſin de Dorpen der Indiaanen te verkopen, maar die doen het ſelve doch evenwel.

Want van een kanne Wijns, weten ſy'er ten minſten twee te maaken, deſelve met honigh ende waater op-koockende, ende andere drogeryen, ende kruyden daar by doende, welcke haar niet veel koſten; ſoo om de kraght te geven, alsom die Indiaanen dronken te maaken, aan dewelcke ſy deſe gemenghde drank voor opreghte Spaanſche Wijn verkoopen, en dat by de kan ende pinte, doch altoos met valſche maate.

De Spangiaarden misbruycken de genegentheyd der Indianen tot den dranck.

Sy weten de arme Indiaenen met deſe Wijn wel haaſt dronken te krijgen, ende ſy bedriegen deſelve als ſy beſchonken zijn, noch veel beter dan van te voren, haar dubbeldt gelt doende geven, ende eyndelijck, als die van de vaack werden overvallen, ſoo luyſen ſy haar de beurſe.

Deſe foute is ſeer gemeen in *Guatimala*, ende men bedrieght daar de Indiaanen op duyſent maanieren, als ſy om yets te kopen ofte te verkopen in de Stad komen.

Die geene welcke de *Bodegones*, dat is drinck-huyſen ofte herbergen houden, die ſeer wel naa vettewaariers winckels gelijcken, door dien ſy niet alleen Wijn verkopen, maar oock keerſſen, viſch, ſout, kaes ende ſpeck, weten die arme Indianen gemeenlijck tot haarent in te locken, ende ſy door-taſten haare ſacken, naa dat ſy die droncken gemaackt hebben, ende jaagen die daar naa met vuyſt-ſlaagen ofte voet-ſchoppen wech, ſoo ſy van haar ſelve niet willen gaan.

Terwijlen ick te *Guatimala* woonde, was'er een van die Herbergiers *Juan Ramos* genaemt, die door dat ſlagh van bedriegerijen meer dan twee-maal

Hiſtorie van *Juan Ramos* en de ſijn Rykdom door on-regtvaardigheyd verkregen.

hondert duyſent Ducaten aan goed hadde by een geſchraapt, hy gaf'er agt duyſent met een van ſijne Dochters ten huwelyk, ook mogt'er noyt een Indiaan voor by ſijne deure paſſeren, welke hy niet in riep, ende als deſelve was binnen gekomen, handelde hy die op de voor verhaalde maniere.

Als ik te *Mixco* woonde, gebeurde het, dat ſeeker Spaanſch Pagter mijne buerman in die Valeye, ſijne Indiaanſche knegten naa *Guatimala* hadde geſonden met ſes Muyl-eſels, welke met Tarwe belaaden waaren, om dat zelve, aan zeeker Koopman, met dewelke hy, wegens den prys was geaccordeert, te leveren, ende die het zelve te gelyk, aan een van deſe dienaars, moeſte betaalen; deſe knegt hadde hem ſes jaaren lang gedient, ende hy hadde hem in alles altoos ſeer getrouw bevonden, ook leverde hy het Koorn ende ontfing het gelt, het welke hondert ende agt guldens bedroeg, door dien yder Muyl-eſel ſes mudden droeg, ende elcke mudde voor drie guldens verkogt was.

Een merkelyk exempel daar van.

Juan Ramas, ſiende deſen Indiaan met een van ſijne mackers voor by ſijne herberge ofte winkel paſſeren, wiſt het zoo te klaaren, dat hy haar binnen kreeg, ende haar van die gemengde Wyn hebbende doen drinken, ende hertelyk beſchonken gemaakt, betaſte hy de ſak van die geene, welke het gelt droeg, nam het ſelve naa hem, ende dreef haar beyde daar op uyt den Huys, ſoodaanig dat zy, noch t'eenemaal dronken zynde, gedwongen waaren op haare Muyl-eſels te klimmen, ende naa Huys toe te ryden, doch de Indiaan, welke het gelt hadde ontfangen, viel onderwegen van ſijn Muyl-eſel, ende brak den hals, ende de andere quam ſonder macker ende ſonder gelt op de Hoeve.

En van de onregtvaardigheydt des Hofs van *Guatimala*

De Pachter ſprak *Juan Ramos* daar over aan, ſtelde actie tegens hem in voor het Hof, concluderende om ſijn gelt weder te hebben van *Ramos*, maar deſelve ryker ſijnde dan hy, ende meer in ſtaat om geſchenken te geven, wiſte ſig ligtelyk door die zaak te redden, gelyk hy meermaals ook te voren hadde gedaan.

Spaanſche Godloosheyd.

De Spangiaarden noemen zulke dingen al lacchende niet dan *Peccadillos*, dat is kleyne ſondekens, om dat ſy deſelve niet agten, ende geene conſcientie maaken, niet alleen van de Indiaanen dronken te maaken ende te beroven, maar oock van haar dood te ſlaan ende te vermoorden, werdende de dood van een van die ellendige Menſchen, onder haar niet meer gewrooken, dan die van een ſchaap ofte kalf dat in een put is gevallen.

HET

HET XI. CAPITTEL.

Forme van hare Borgerlyke Regeringe. Getal der Regenten. Indiaanſche Gouverneurs. Hoe ende wanneer de Wet verſet werdt. Hoe de Reekeningen werden op-genomen. Griffiers in de Dorpen. Haar inkomen. Gouverneurs hoe lange die regeren. Magt ende pouvoir van de Indiaanſche Magiſtraaten; welke de Spangiaarden ontwaſſen zijn. Voorbeelden daar van. Groote onregtvaardigheyd ofte onkunde der Spaanſche Regters. Hoe de Criminele Regtspleginge onder de Indiaanen geoeffent werd. Appel van de Criminelen Regter aan den Prieſter. Magt des Prieſters in Criminele ſaaken. Vremt gevoelen der Indiaanen omtrent haare Prieſters. Vremt voor-val hier uyt ſpruyten de den Autheur te Mixco *over-komen.*

HEbbende nu van haare kledinge ende Huyſen, haar eeten ende drinken geſprooken, zoo is 'er anders niet overig als yets van haare maanieren te ſeggen, ſoo wel als van de Regeringe ende Religie van die geene welke onder de Spangiaarden ſtaan.

Forme van hare Borgerlijke Regeringe.

Sy hebben de forme van haare Borgerlyke Regeeringe van de Spangiaarden ontleent, ende in yder Dorp ſijn een ofte twee *Alcaldes*, ende ſoo veel, ofte meer *Regidors*, welke ten naaſten-by ſijn als Schout en Schepenen, ofte Burgemeeſteren ende Vroedtſchap by ons; daar en boven hebben ſy eenige *Alguazils*, het welke Sergeanten ofte Deurwaarders zijn, om de ordres van de *Alcaldes* ende *Regidors* ter executie te ſtellen.

Getal der Regenten.

In die Dorpen daar men drie a vier-hondert ofte wel meer Huys-geſinnen vindt, ſijn gemeenlyk twee *Alcaldes*, ſes *Regidors*, twee *Alguazils Majors*, ende ſes andere die onder de eerſte ſtaan.

Indiaanſche Gouverneurs.

Ook ſijn 'er eenige Dorpen welke het Privilegie hebben van door een Indiaan als Gouverneur geregeert te worden, deſelve is boven de *Alcaldes* ende alle andere Officiers.

Hoe en wanneer de Wet verſet werdt.

Men verandert deſe Officieren alle Jaaren, ende men ſtelt weder andere in haare plaatſe, die door de Indiaanen ſelve verkooren werden, welke deſelve by beurten uyt yder Geſlagte ofte Stamme, daar door ſy onderſcheyden zyn, noemen.

Hoe de Rekeningen werden opgenomen.

Sy vangen haar Ampt aan op den eerſten dag des Jaars, ende naa die tyd geeft men kenniſſe van haare verkieſinge aan het Hof van *Guatimala*, ſoo ſy aan het zelve onderhoorig zyn, ofte wel, zoo zy aan het zelve niet ſijn onderworpen, aan de voornaamſte Spaanſche Magiſtraten ofte Gouverneurs van de Provincien, welke die nieuwe verkieſinge approberen ende de reekeningen van den uytgaav van de oude Regenten examineeren, welke, tot dien eynde, haare publyke Regiſters daar ſelve komen brengen.

Griffiers in de Dorpen.

Haar inkomen.

Hier om heeft yder Dorp een Griffier ofte *Scriba*, welke, gemeenlijk, dat Ampt veele Jaaren bedient; door dien 'er weynig Indianen ſijn die ſchryven konnen, ende die dat Officie wel weten te bedienen.

DeſeGriffiers hebben veele *Leges* voor deSchriftueren, de Informatien ende de Reekeningen die ſy maaken, gelijk ook alle Spaanſche Secretariſſen hebben, doch de eerſte en ontfangen ſoo veel gelt, giften, gaaven noch preſenten niet als de laatſte, ende gemeenlijk brengt haar dat Ampt maar weynig op, door de armoede der Indiaanen.

Gouverneurshoe lange die regeren

De Gouverneur werd ook ordinaris voor veele Jaaren in ſijn Chargie gecontinueert, door dien het altoos een Man van fatſoen ende groote qualiteyt onder de Indianen is, ten ſy dan dat 'er klagten over ſijn quaat beleyt komen, ende dat alle de Indianen qualyk van hem ſpreeken.

Magt ende pouvoir van de Indiaanſche Magiſtraat.

Deſe Regenten, welke de beſtieringe van de Dorpen in handen hebben, konnen alle de Indiaanen, welke onder haar gebied ſtaan; ende die eenige misdaaden begaan ofte ſchandaal aanregten, doen ſtraffen ende kaſtyden.

Selfs, zoo een Spangiaart in haar Dorp woont ofte daar door paſſeert, ende qualijk leeft ofte eenige inſolentie bedryft, ſoo vermogen ſy den ſelven gevangen te nemen, ende naa de naaſte Kamer van Juſtitie verſenden, met eene ample ende breede informatie van ſijne miſdaad, maar ſy vermoogen niet hem in eenige boete te ſlaan, ofte langer dan vier ende twintig uuren gevangen te houden.

Welke de Spangiaarden ontwaſſen zijn.

Het is wel waar dat zy die magt over de Spangiaarden hebben, doch zy zouden niet derven denken deſelve in het werk te ſtellen, want een Spangiaart doet een geheel Dorp beven, ende howel hy een miſdaadige ende criminele is, hoewel hy blaſphemeert, ende hoewel hy nu de eene ende dan de andere quetſt, zoo zullen zy doch; in plaatſe van hem gevangen te nemen, ſidderen ende vlugten, jaa zy derven hem niet onder de oogen ſien, veel min aanraaken, door dien zy wel weten, dat het haar dan noch erger ſoude gaan, 't zy door ſlagen, 't zy door een valſche informatie, die hy tegens haar ſal doen nemen.

Voorbeelt daar van

Sulks is dikmaalen gebeurt; want als de Indianen, uyt kragte van het regt dat haar gegeven is; ſich in devoir ſtelden om de buyten-ſporigheden van eenige Spangiaarden in haare Dorpen tegen te gaan, ſoo hebben deſelve haar geſlagen ende gequetſt; ende als het al gebeurde dat ſy 'er een gevangen kregen, ende den ſelven naa een Spaanſch Gouverneur ofte Regter ſonden,

ſoo

ſoo ontſloeg men deſelve altoos koſteloos ende ſchaadeloos, als ſy ſeyden dat ſy het tot haare beſcherminge ende defenſie, ofte ten dienſte des Konings hadden gedaan; dat de Indianen tegens het Spaanſche Gouvernement begonden op te ſtaan, weygerende hem het geene hy, om ſijne Reyſe voort te ſetten, van nooden hadde; ſeggende dat ſy geene Slaaven waren om hem ofte de andere Spangiaarden achter aan te lopen, ende dat ſy hoopten wel haaſt een eynde van die dingen te ſien

Groote onregtvaardigheyt ofte onkunde der Spaanſche Regters.

Meeſt den tyd hebben de Regters geloov gegeven aan ſoodaanige valſche informatien, tot naadeel ende præjuditie van de Indianen, welke daar door, naaderhant, noch ſlimmer getracteert wierden, en in plaatſe dat men haar juſtitie ſoude doen, antwoorde men, dat ſoo ſy waaren dood geſlagen, terwylen ſy ſich ſoodaanig tegens den Koning ende ſijne goede ſubjecten oppoſeerden, men haar naa haare verdienſten ſoude gehandelt hebben, ende dat, ſoo ſy de Spangiaarden, welke door haare Dorpen quamen te paſſeeren, niet dienden, men haare Huyſen in de aſſe ende kolen ſoude leggen, ende haar ende haare kinderen uytroeyen.

Soodaanige antwoorden, welke ſy van de Regters ſelve ontfingen, ende het geloof dat men geeft aan de minſte ende geringſte Spangiaarden, welke maar informatien tegens haar beleggen, maakt dat ſy haar noyt, wat men haar ook doe, derven wreeken, dorvende geen Spangiaart, wat hy ook aanregte, attaqueren, nochte haar van het regt, dat ſy, om hem gevangen te nemen, hebben, bedienen.

Hoe de criminele regts pleginge onder de Indianen geoeffent wort.

Wanneer aan deſe Regters ook eenige klagten tegens een Indiaan werden ingebragt, zoo derven zy den zelven niets doen, voor en al eer dat zy alle ſijne Bloed-vrienden vergaadert hebben, ende voor al het Hooft van ſijne Stamme geſprooken, welke, ſoo hy nevens de andere oordeelt, dat hy verdient heeft gevangen geſet ofte gegeeſſelt te worden, ofte ook wel eenige andere caſtydinge te ontfangen, zoo is het het werk van de *Alcaldes* hem te condemneren tot ſoodaanige ſtraffe, als de andere met malkanderen hebben vaſt geſtelt.

Appel van den Polityken Regter aenden Prieſter.

Doch van deſe Sententie konnen ſy aan den Prieſter appelleren, ofte wel aan die Geeſtelyke Perſoon die in het Dorp woont, welke ſy ſich ſelven dikmaalen onderwerpen, ende ontfangen, met gedult, de ſtraſte, die hy haar op legt.

Hier door komt het ook dat zy veelmaalen haar toe-vlugt tot de Kerke nemen om Juſtitie te hebben, gelovende dat de Prieſter de Regten ende Wetten, beter dan ſy, verſtaat.

Magt des Prieſters in criminele ſaaken.

Ook vernietigen ſy dikmaalen de Sententien die in het Raad-huys geweſen zyn, beſchuldigen de Officiers over eenſijdigheyt, partialiteyt ende paſſie tegens haaren Broeder betoont, ende ſetten die geene, welke veroordeelt was, in vryheyd.

Dit geſchiet meenigmaalen, voor al ſoo een Indiaan aan de Kerke dependeert, eenige familiariteyt met den Prieſter heeft, of wel dat de Vrouwe

van

van een soodanige des Priesters lywaat wast ofte sijne Chocolate bereydt, ende de sulke konnen in alle seekerheydt leven soo lange als de Priester in het Dorp is.

Vremt gevoelen der Indianen omrrent hare Priesters.

Soo het gebeurt dat sy, terwylen den Priester absent is, soodaanig een Persoon voor het Regt verdagvaarden, ende hem in seekere boete verwysen, ofte condemneren om gegeesselt te worden, ofte om gevangen te sitten, het welke sy somwijlen expresselijck doen, soo sijn sy verseeckert daar over, op sijne weder-komste, berispt, bekeven ende mis-handelt te worden, jaa somwylen slaatmen haar, door ordre van den Priester, in de Kerke met stocken, dervende sy tegens hem niet een woordt spreecken, maar ontfangen met submissie ende onderwerpinge de castydinge die hy haar heeft opgelegt, door dien sy haar in-beelden dat die castydinge van Godt komt, ende dat, even als Godt is boven de Princen ende de wereltlijke Heeren, soo ook sijne Dienaaren, sijn boven haar ende boven alle wereltsche magt.

Vremt voorval hier uyt spruytende den Autheur te *Mixco* over-komen.

Het gebeurde in de tydt doen ik te *Mixco* woonde, dat seecker Indiaan die tot een geesselinge verwesen was, wegens eenige baldaadigheden door hem begaan, daar over aan my appelleerde, willende in die sententie niet acquiescéren, seggende dat hy, door myn bevel, in de Kerke met stocken wilde geslaagen zyn, ende dat hem die castydinge voordeligh soude zyn, als komende van de hande Godes.

Als men hem voor my gebraght hadde, konde ik de sententie niet casseren ofte vernietigen, door dien deselve regtmaatig ende billijk was, soodaanigh dat ick hem, volgens luyde van de sententie der Indiaanen, in de Kercke deede geesselen; dit verdroegh hy met vreugde, ende my daar naa de handen kussende, gaf hy my met eenen een Offerhande in gelt, om my te bedancken, voor het goedt, dat ik, soo hy seyde, aan sijne ziele gedaan hadde.

HET

HET XII. CAPITTEL.

Allerhande ſlagh van Handt-wercken onder de Indiaanen geoeffent ſoo wel als onder de Spangiaarden. Voorbeelt van haare konſt in het metſelen. Schoon Kloſter door haar te Amatitlan *gemaakt. Haare genegentheydt tot ſchilderen. Haare Schoolen. Sangers ende Muſicanten, haar Opperhooft den Fiſcaal, ſijn Ampt. Syn pragt en aanſien. Exemptie van alle die aan de Kerke dependeeren. Waar toe die weder verbonden zyn. Hoe den Prieſter in ſijn Huys wert gedient. Sijne Kocks. Syne* Chahals, *Bouteilliers ofte Tafeldienaars. Syne Jongens ende haar werk. Oude Wyven die ſijne backſters onderwyſen. Sijn Hoveniers ofte Tuyn-lieden en Stal-knegten. Sacriſteynen ende haare bedieninge.* Major-Domos *ofte Bedellen van de Gebroederſchappen ende haar Ampt. Syne Viſſchers. Wat inkomen den Prieſter boven dit alle noch heeft. Beſluyt des Capittels.*

Allerhande ſlag van handwercken onder de Indianen geoeffent ſoo wel als onder de Spaanſche.

BUyten dit Borgerlijke Gouvernement, het welke onder haar tot de adminiſtratie van de Juſtitie is aangeſteld, leven ſy voor de reſte even als men in alle andere wel-gereguleerde Staten doet.

In het grootſte gedeelte van haare Dorpen ſijn luyden die haar beroep hebben gemaakt van alle de hand-wercken, welke onder de Spangiaarden geoeffent werden.

Men vind onder haar Sloote-maackers, Smeden, Kleer-maakers, Timmerluyden, Metſelaars, Schoen-maakers, ende diergelijcke andere hand-wercks-lieden.

Voorbeelt van haare konſt in het metſelen.

Ik onderſtond in de Kercke van *Mixco*, een ſeer ſwaar werk aan te vangen, want ik wilde daar een ſeer groot verwulffel laaten maaken boven ſeeckere Capelle, ende deſe ſaacke was des te moeyelijker te verrigten, om dat het rond moeſte weſen, daar den gront ende de mueren van de Capelle drie-kantig waaren.

Doch evenwel, niet tegenſtaande ik my in het opmaaken van dit werk, niet dan van Indiaanen bediende, van dewelke ſommige in het Dorp woonden, en andere in de naa-by gelegene Plaatſen; ſoo maakten ſy dat ſelve ſoo aardig ende net, dat de beſte Spaanſche Meeſters het niet beter ſoude hebben konnen doen.

Het meeſte gedeelte van haare Kercken is boven overwelft, en ſy ſijn alle door de Indianen getimmert.

Schoon Klooſter door haar te *Amatit-lan* gemaakt.

In mijnen tijd timmerde ſy een nieuw Klooſter in het Dorp van *Amatitlan*, met veele ſteene overwelfde bogen, ſoo in de Wandelaryen, die beneden, als in de Galeryen, die om hoogh waaren, het ſelve was alles ſoo volkomentlijck ende net gemaackt, als eenigh ander Convent, dat de Spangiaarden voor deſen, in de Stadt van *Guatimala*, moghten gemetſelt hebben

In het korte, het is ſeecker, dat, ſoo ſy door de Spangiaarden, beter onderright wierden, dan wel geſchied, ſy een ſeer goeden ende wel gereguleerden Staat, ſouden konnen uyt-maacken.

Haare genegentheyt tot het Schilderen.

Sy hebben ſeer groote genegentheyt tot de Schilder-konſt, ende de meeſte Altaaren ende Schilderyen, welcke in de Kercken ten platten Lande zijn, ſijn door haar geſchildert.

Haar Schoolen.

In meeſt alle de Dorpen hebben ſy Schoolen, in deſelve onderwijſtmen de Jeught in leeſen, ſchrijven, ſingen, ende in de muſijcq-konſte.

Sangers ende Muſicanten.

Yder Kerke, heeft naa dat het Dorp groot is, ſeeker getal van Sangers ende van Lieden die op inſtrumenten ſpeelen, over deſelve ſtelt den Prieſter van het Dorp ſeecker Officier, den Fiſcaal genoemt; wanneer ſy naa de Kercke, ofte in eenige publijcke functie gaan, treed hy voor haar uyt, met een witte ſtock in de hant, op welckers eynde een ſilver Cruyce ſtaat; hier door wert beteekent dat hy een Bediende van de Kercke is.

Haar Opper-hooft den Fiſcaal.

Wanneer'er eenige ſaak is, welcke door de Prieſter moet gevonniſt werden, ſoo is het het werck van deſen Officier ofte Fiſcaal, om die ter executie te ſtellen.

Sijn Ampt.

Hy moet oock in het leſen ende ſchrijven ervaaren zijn, ende dit Ampt wert gemeenlijck bedient door de Muſijcq-Meeſter van het Vlek of Dorp.

Op de Sondaagen ſoo wel als op de Feeſt ofte Heylige daagen, moet hy, voor ende na den Dienſt, de jonge Kinderen, ſoo van de Mannelijcke als Vrouwelijke ſexe in de Kercke vergaaderen, ende haar aldaar de gebeden, de thien geboden, ende den Catechiſmus leeren, oock onderrightinge geven omtrent de Sacramenten.

Alle morgen is hy, nevens de andere Muſicanten, gehouden, ſoo draa ſy de Klocke hooren luyden, ſich naa de Kerke te begeven, om aldaar de Miſſe te ſingen ende te bedienen, ſy Celebreren deſelve met Orgelen ende andere Muſijcq-inſtrumenten, ſoo wel als de Spangiaarden.

Ook moete ſy ten vyf ueren des avonts aldaar verſchynen, op welke tyd ſy mede door de Klocke werden gewaarſchouwt, om de *Veſper* ende het *Salve Regina* te ſeggen.

Sijn pracht en aanſien.

Deſe Fiſcaal, welke het Ampt bekleet van die geene, die men in *Europa*, den Officiaal noemt, is in het Dorp ſeer geagt, hy gaat met meer uytterlykheyt ende cieraat langs de ſtraat als de Burgermeeſters, Schepenen ende Geſwoorenen; doch hy is evenwel gehouden, als het de Prieſter begeert, den ſelven te verſellen, ſijne Sententien ende Ordres ter executie te ſtellen, ende het geta-

getal van die geene, die met hem ſullen trecken, ſoo wanneer hy uyt het Dorp gaat te beſchicken ende verſorgen.

Exemptie van alle die aan de Kerke deneren.

Hy, ende alle die geene, welke aan de Kerke dependeren, ſijn ontſlaagen ende ge-eximeert, van den dienſt welke de andere Indiaanen weekentlyk aan de Spangiaarden moeten doen, ook behoeven zy de Reyſigers niet te verſellen, noch de andere Officiers van de Juſtitie ten dienſt te ſtaan.

Waar toe die weder verbonden zyn.

Doch ſy ſijn gehouden, wanneer 'er een Prieſter ofte eenig ander Perſoon van qualiteyt in haar Dorp komt, voor den ſelven te marcheeren, hem, met haar muſijcq, te verſellen, ook met haar Trompetten ende Schalmeyen; ende Triumphale Boogen, in de ſtraaten, door dewelke hy moet paſſeeren, van tacken van Boomen ende Bloemen te doen op-rigten.

Van den dienſt van de Spangiaarden, zyn, boven de reets genoemde Perſoonen, mede bevrijt, alle die geene, die aan het Huys van de Kerkelyken dependeren.

Hoe den Prieſter in ſijn Huys wert gedient.

De Prieſter van een Dorp verandert alle weecken van Dienaaren, hy wert van deſelve by beurten gedient, dan van de eene ende dan van de andere, ſoodaanig dat ſy een week ofte twee hebben, om naa haare eygene dingen om te ſien ende die te beſorgen.

Syne Kocks.

Is het Dorp groot, ſoo moet hy drie Koks hebben, ende twee ſoo het kleyn is, ſy paſſen by beurten op, uytgeſondert wanneer hy gaſten noodigt, ofte een groote maaltyd geeft, want als dan komen ſy alle daar.

Sijne *Chabals*, Bouteilliers ofte Tafeldienders.

Hy heeft ook twee a drie Perſoonen door haar *Chabals* genaamt, deſe ſijn ſoo veel als Bouteilliers, ſy beſorgen alle den voor-raat ende proviſie van het Huys, deſelve op-ſluytende, ende ſy geven aan de Kock het geene de Prieſter heeft geordonneert datmen hem voor ſijn middag ofte avontmaal ſal bereyden.

Ook bewaaren ſy de Taaffel-laakens, de Servetten, de Schotelen, de Borden, zy decken mede de Taaffel, bedienen deſelve, ende nemen die weder op.

Syne Jongens en haar werk.

Boven deſe alle heeft hy noch vier Jongens, ofte ook wel ſes, na dat het Dorp groot is, zoo om ſijne boodſchappen te doen, als hem anderſints op te paſſen, ende yder op ſijne beurte in het Huys te ſlapen; deſe, nevens de Koks ende de Bouteilliers ofte Tafel-dienaars, houden haar middag ende avondmaal aan het Huys van den Prieſter, ende dat op ſijne koſten, te weten als het hare beurte, om hem te dienen, is.

Oude Wyven welke ſijne backſters onderwyſen.

Hy heeft ook eenige oude Wijven, deſe haar werk is, een half douzein jonge Dochters te onderwijſen, welke dicht by ſijn Huys komen, om koekjens, broot van *Maiz* ende ander oven-werk voor hem te backen, ſijne Jongens brengen hem die geheel warm, ende langen die met half douzeinen gelijk op de Tafel.

Syne Hoveniers.

Heeft hy dan ook een Tuyn ofte Hof, zoo geeſtmen hem boven alle deſe Dienaars, om ſijnen Hof te onderhouden, noch twee a drie Indianen, ende

ofte Tuynlieden ende Stalknegten.

ten minſte ſes tot ſijne Stal-knegten, deſe haar plight is om hem des avonts ende des ſmorgens *Sacate*, dat is geſneden gras voor ſijne Peerden ende Muylesels te brengen, doch die alle aan haar eygen huys eeten, uytgeſondert die Stal-knegt, welke des morgens aan ſijn huys moet komen, ende daar tot den avond blyven, om op te paſſen, of mogelijck de Prieſter wilde uyt-rijden.

Doch evenwel eeten deſe alle, ſoo wel middags als des avonts, aan het huys van den Prieſter, wanneer ſy voor hem wercken, ende in de groote Dorpen moet hy ordinaris twaalf Menſchen op ſijne koſten, van ſpyſe ende drank voorſien.

Sacriſteynen ende haare bedieninge.

Noch zijn 'er twee a drie Indiaanen, die mede aan de Kerke dependeren, deſe werden Sacriſteynen genaamt, en ſy zijn mede ge-eximeert van de Spangiaarden ergens in te dienen.

Sy draagen forge voor de Cappen ende Caſſuyffelen der Prieſteren, voor alle de vercieringen ende oppronkinge van het Altaar, ook moeten ſy het ſelve op-ſchicken als men de Miſſe ſal ſeggen.

Major-Domos ofte Bedellen van de Gebroederſchappen ende haar Ampt.

Hier en boven zyn 'er noch twee a drie andere, die ſy *Major-Domos* noemen, het zijn eygentlijk de Bedellen van de Gebroederſchappen van de Heylige Maget ende andere Sancten ende Sanctinnen.

Haar werk is door de Dorpen te gaan, om de Aalmoeſſen te verſaamelen tot onderhoud van het Gebroederſchap, de eyeren die voor den Prieſter werden gegeven, weekentlyk te vergaaderen, ook zyn ſy verbonden hem reekeninge te doen van alle de Aalmoeſſen die ſy ontfangen hebben, ende aan hem alle maanden ofte alle veertien daagen twee Rijkdaalders te geven, om een Miſſe voor het Gebroederſchap te doen ſingen, ter eeren van den Heylig die daar Patroon van is.

Syne Viſſchers.

Soo 'er digte by het Dorp een Reviere, ofte andere bequaame plaatſe tot de Viſſery is, ſoo geeft men aan den Prieſter drie a vier Indianen, ende op eenige plaatſen tot ſes toe, welke hem moeten van viſch verſorgen.

Wat inkomen den Prieſter boven dit alle noch heeft.

Boven alle deſe regten, heeft hy noch de Offerhanden, welke men in de Kerke doet, het ſy dat men by hem te biegte komt, of dat men het Feeſt van een Heylig vierdt, of wel dat de Indiaanen eenige ſaacke met hem te communiceren hebben, want noyt gaan ſy hem, over wat ſaacke het ook zyn mag, beſoecken, of ſy geven hem een geſchenk, naa haare magt ende gelegentheyd.

Behalven dat hy de Tienden van alles heeft, ſoo geeft men hem noch alle maanden een tractement, het welke hem de *Alcaldes* ende *Regidors* ſelve komen brengen, ende hy ſchryft daar van eene quitantie op het regiſter van de publijckque uytgaaven.

Beſluyt des Capitels.

Hoewel dit Tractement aan de Spaanſche Magiſtraaten werd goed gedaan, ende uyt de naam des Konings, in reeckeninge gevalideerr, als werdende gegeven tot uytbreydinge ende voort-plantinge des Euangeliums, ſoo komt het doch alle uyt de beurſe van de arme Indiaanen, of wel het ſpruyt voort uyt haren arbeyd; want men haalt het by Collecte uyt het Dorp, ende uyt de goed-

willigheyd der Inwoonders, of men neemt het van de Schattinge, welke ſy aan den Koning betaalen, of wel komt het van het geene ſeeker ſtuk Lands op-brengt, het welcke men in het gemeen beſaayt ende bebouwt, ende de vrugten daar van komende, werden verkogt, om dat te betaalen.

HET XIII. CAPITTEL.

Commandeurs wat die zijn. Schattinge die de Indiaanen aan haar geven. Waar mede ſy die betaalen. Rigueur met dewelcke die werd ingevordert. Hoe die vergaadert werdt. Bermhertigheydt der Spaanſche omtrent de Indiaanen. Vrye Dorpen.

Commandeurs wat die zijn.

ALle de Dorpen van *America* welcke wel geciviliſeert ende onder de Spaanſche Heerſchappye zijn, behooren aan de Kroone van Spangien, of aan eenige particuliere Heeren, welke ſy, Commandeurs, noemen, deſelve ſijn geſprooten uyt de eerſte Conquerantem van dat Land, ende aan deſelve betaalen de Indiaanen een jaarlijkſche ſchattinge, beſtaande in verſcheydene waaren; ende dan noch een andere in gelt aan den Koning.

Schattinge die de Indiaanen haar geven.

Daar en is geen ſoo arm Dorp in het welcke ygelijk getrout Indiaan niet ten minſten vier Realen jaerlijks aan den Koningh betaalt, ende ſoo veel aan de Commandeur.

Waar mede ſy die betaalen.

Doch ſoo het Dorp maar alleen onder den Koningh ſtaat, ſoo betaalen ſy voor hem ten aller minſten ſes Realen, ende in ſommige Dorpen tot aght toe, en dat hooft voor hooft in gelt, want de ſchattinge van de Commandeurs werdt met Koopmanſchappen, die op dieplaatſen vallen, betaalt, als *Maiz*, welke men over al moet aannemen, Honigh, Gevogelte, Kalkhoenen, Sout, *Cacao*, Cattoene-Deeckens, ende diergelijke dingen.

Rigueur met dewelke die werd ingevordert.

De Deekens die tot ſchattinge gegeeven werden, ſijn ſeer hoogh geaght, om dat de Commandeurs die ſelve uytſoeken, ende door dien ſy grooter dan de gemeene ſijn; het gaat op deſelve wijſen met de *Cacao*, met de *Achiotte*, en met de Cochenille, door dien de Indiaanen altoos, het beſte aan een zijde leggen, om de ſchattinge te betaalen, want by aldien ſy niet het uytgeleſenſte van haare waaren bragten, ſoo is het ſeeker dat men haar geeſſelen ſoude, ende weder te rugge ſenden, om andere te haalen.

Hoe die vergadert werd.

De Hoofden van de Stammen is den last gegeven om dit te verſamelen, ende deſelve in handen van de *Alaldes* ende *Regidors* te ſtellen, deſelve brengen die in de Reeken-kamer, welke in de Stad ofte het Dorp is, of by de naaſt aan gelegene Spaanſche Overigheyd, ſoo het Dorp geheel aan den Koning behoord, ofte wel aan den Heer ofte Commandeur ſelve, die Meeſter van het Dorp is.

Barmhertigheyt der Spaanſche omtrent de Indianen.

Daar is maar eene eenige ſaake, in dewelke ik beſpeurt hebbe, dat de Spangiaarden eenige ſoorte van goetheyd ende medelyden met de Indiaanen hebben, deſelve beſtaat daar in, dat in gevalle eenig Indiaan zoo arm, ſwak ende ongeſond is, dat hy daar door niet kan arbeyden, of wel dat hy tot den ouderdom van ſeventig jaren is gekomen, dat een ſoodaanige, zegge ik, vry is van eenige zoorte van ſchattinge te betaalen, op wat wyſe het ook ſoude mogen zijn.

Vrye Dorpen.

Ook zyn 'er eenige Dorpen, welke daar vry van zyn, en dat ſijn die geene, welke konnen betoonen dat ſy onder die van *Tlaxcallan* hebben geſtaan, ofte door eenige Geſlagten ofte Familien van *Mexico* geſtigt zyn, of wel van andere omleggende plaatſen, te weten, van die geene, die de Spangiaarden in het conqueſteren van dat Land hebben geholpen.

Dit zyn dan de eenige Indiaanen, welke van die herde ſlavernye bevryt zyn, doch de eerſte, te weten, de arme, ſieke, onmagtige ende oude, weet een yder, dat, ſoo ſy al genegentheyd hadden, haar immers geene hulpe ofte byſtant, in gevalle zy van buytenen aangetaſt wierden, zouden konnen doen; maar wat de tweede ſoorte belangt, te weten, die in de, door haare Voorouderen verdienſten, van de ſlavernye bevrydde, Steden ende Dorpen woonen, men ſoude konnen agten, dat dit meer uyt politie dan uyt barmhertigheyd ſproot, ten waare ſy die al immer ontbloot van alle ſoorten van waapenen ende geweer hielden dan alle de andere, ende hier door is het, dat die, als ſy al wilden, haar mede niet ſouden konnen helpen, in het korte, haare tyrannie ende ongereguleerde politie, zullen haar dat Land ligter doen verlieſen, dan ſy het gewonnen hebben, ſoo ſy van een andere Europiſche Natie werden ge-attaqueert.

HET

HET XIV. CAPITTEL.

Naturel der Indianen. Haere groote getrouwigheydt. Haere stil swygentheydt. Haer respect voor de Priesters. Overvloedt van expressien in haere Taele. Haere groote welspreekentheyt. De swackheyt. van haer Geloove. Hare Afgoderye ende by-gelovigheyd. Toverye gaat by haar in swang. Den dienst der Heyligen, maakt haar yveriger in het Roomsche Geloov. Oorspronk van de Schilderyen in de Indiaansche Kerken. Groot profyt ende voordeel des Priesters van dese dingen. Goddelose Aperye van de Priesteren hier omtrent gespeelt, die de Indiaanen in de Af-goderye styven. Groote blindheyt der arme Indianen, wert door de Priesters vermeerdert. Offerhanden der Indiaanen aan de Beelden gedaan. Voordeel dat de Priesters van de Wasch-keerssen trecken. Godtlose gierigheyt. der Religieusen. Onwetenheyt der Indianen in de verborgentheden des geloovs. Een seer aardig doch erbarmens-waardig voorbeeld daar van. Een gruwelyk staaltje van de godlose leeringe ende gierigheyt der Spaansche Priesters. Noch soo een staaltje.

WAt haare manieren ende omgank belangt, zoo is het seeker dat zy zeer beleeft ende goed-aardig zyn, zynde vreesagtig van natuere, ende genegen om te dienen, te gehoorsaamen ende wel en goed te doen, indien men haar maar de minste vriendschap betuygt; doch in die plaatsen daar men haar mis-handelt, syn zy woest, knorrig ende grynig, niet willende doen, jaa zy sterven liever dan dat zy die Slaavernye souden verdraagen. Naturel des Indianen.

Sy syn seer getrouw, ende men heeft noyt bevonden, dat zy eenige dieverye van consideratie gedaan hebben, soodanig dat de Spangiaarden niet schromen den nagt met haar in de woestyne over te brengen, en hoe wel zy sacken vol gouts by haar draagen, soo laaten zy niet naa gerustelyk te slaapen. Haare groote getrouwheyt.

Sy zyn ook zeer inhoudende ende weten wel te swygen, ende om geen ding des werelts zullen zy yets ontdecken, het welke de reputatie van haare naabueren soude konnen krenken, ofte het credit ende aansien van een Spangiaart kreuken, zoo zy haar maar de minste genegentheyd ende affectie betoont. Hare stilswygentheyt.

Doch

Haar respect voor den Priester.

Doch voor al draagen sy haaren Priester ofte Parochiaan een seer groot respect toe, ende als sy komen om hem te spreeken, trecken zy haare beste klederen aan, ende zy mediteren expresselijk het discours, dat zy voor hem houden, ende het compliment, dat zy hem maaken sullen.

Overvloed van expressien in haare taale. Haare groote welspreekentheyd.

Sy sijn seer overtollig in haare uytdruckingen ofte expressien, ende vol van omwegen ende cirumlocutien, welcke sy met parabolen ende gelijkenissen verrijken, om hare gedachten ende intentien wel uyt te drucken.

Ick ben somwijlen een uure tijds blijven sitten, alleen om een oude Vrouw te hooren spreeken, welke het selve met soo groot een aardigheyt, in haare taale, deede ('t welk doch evenwel geen sin in de onse soude hebben en barbarisch schijnen te zijn) dat ick daar over verwondert was, ende dikmalen vorderde ick daar door meer in de kennisse van haare taele, als door al mijne besondere studie.

Indien ick haar konde antwoorden met manieren van spreeken ende uytdruckingen, welcke met de haare over-een-quamen, gelijk ick sulks dickmaalen trachte te doen, soo was ick verseekert dat ick haare genegentheydt soude winnen, ende alles, wat ick begeerde, van haar verkrijgen.

De swackheyd van haar gelove.

Wat den Gods-dienst betreft, sy doen uytterlijk Professie van deselve Religie als de Spangiaarden; doch in haar herte hebben sy groote moeyte om te geloven het geene haare kennisse ende begrijp te boven gaat, soo wel als de natuure, oock stellen sy geen geloove in het geene voor haare oogen niet klaarlijk blijkt.

Hare Afgoderye ende bygelovigheyd.

Daar sijn'er nogh op den hedighen dagh, welke de Beelden van hout ende steen aanbidden, die tot de superstitie ende by-gelovigheydt genegen sijn, die aght nemen op de Beesten die voor haar op den wegh loopen of die sy het eerste sien, op het vliegen der Vogelen, op het singen van deselve omtrent haare Huysen, in tijden en wijlen dat sy daar niet gewoon sijn te komen.

Toverye gaat by haar in swang.

Veele van haar maaken haar werk van de Tover konst, de Duyvel doet haar gelooven dat haar leven af-hangt aan dat van eenigh Beest, het welke sy, even als haaren familaaren Geest, by haar bewaren, sy beelden sigh in, dat, als dat Beest komt te sterven, sy ook moeten volgen, soodanigh, dat, als soo een Dier door de Jagers vervolght werdt, haar herte siddert ende beeft, ende wanneer het gevangen werdt, vallen sy van haar selven.

Sy werden in wilde Beesten getransformeert.

Het gebeurt somwijlen dat sy, door de list des Duyvels, in de gedaante van die Beesten verschijnen, het welke gemeenlijk ende ordinaris geschiet onder het wesen van een Hert, een Dasse, een Leeuw, een Tijger, een Hondt ofte een Arendt; soodaanigh dat in die gedaante van sommige Persoonen op haar een Roer is gelost, waar door sy sijn gequetst geworden, soo als ik in het volgende een-en-twintigste Capittel sal vertoonen.

Vremt by-geloof der Indiaanen omtrent

Door dien sy ook sien datmen eenige Sancten ende Sanctinnen met sommige Gedierten by haar schildert, gelijk St. Hieronymus met een Leeuw, St. Antonius met een Varken, ende met andere wilde Beesten, St. Dominicus met een Hondt, St. Marcus met een Stier, St. Jan met een Arendt, soo beelden sy daar

daar door haar selven in, dat die Heyligen van het selve gevoelen waren als sy zijn, dat die Dieren hare familiare Geesten waren, dat sy, als sy in het leven waaren, sig in haare gedaante veranderden, en dat sy met haar op een en deselve tijd gestorven zijn; soodanig, dat, hoewel het gevoelen dat sy van die Heyligen hebben, vals is, het haar dog evenwel in de Catholijke Religie bevestigt door de meeninge welke sy hebben, dat sy hier in, met haar gelove overeen-komen. de Heyligen maake haar yverigh in het Roomsche Geloov.

Dit is ook een van de redenen, om dewelke sy soo groote eerbiedigheydt aan die Heyligen toe-draagen, want een yder van haar sal naa de kleyne middelen die hy heeft, alle sijne magt te werk stellen, om soo een Schilderije te bekomen, ende deselve in de Kerke doen op-hangen, op dat die also van een yder ge-eert werde. Oorsprunk van de Schilderyen in de Indiaansche Kercken.

De Kerken sijn met dat slag van Schilderyen vervult, men draagt die in Processie om, boven op groote vergulde stocken, even als men de Banieren, op de Heylige daagen, in *Europa* doet.

De Priester en de Parochiaanen trecken geen kleyn profijt van dese dingen, want op den Feest-dag van die Heylig, welkers Beeldt men in Processie heeft omgedraagen, stelt die geene, welke dese Schilderije toe-komt, een groote maaltijd in het Dorp aan, ende hy geeft gemeenlijk drie a vier rijksdaalders aan den Priester, voor het seggen van de Misse, ende voor het doen van het Sermoen, boven een Kalck-hoensche haan, drie a vier stucks ander pluym-gedierte, ende soo veel *Cacao*, dat hy genoeg heeft, om, geduerende de geheele volgende Octave, Chocolate te drinken. Groot profijt ende voordeel des Priesters van dese dingen.

Soodaanig dat van sommige Kerken, in dewelke ten minsten veertig soodaanige Schilderijen zijn, den Priester niet minder dan vier a vijfhondert guldens, des Jaars, daar van trekt.

Hier door draagt de Priester seer goede sorge voor dese Beelden ofte Schilderijen, ende hy laat de Indiaanen, den tijd van den Feest-dag van haaren Heylig, tijdelijk aan kondigen, op dat sy sig daar toe op haar gemak bereyden souden, en dien dag, soo wel in de Kerk als in haar Huis, lustig vieren.

Soo het gebeurt dat sy niet rijkelijken genoeg op-brengen, soo sal de Priester haar bekijven, ende dreygen het Sermoen niet te sullen doen. Goddelose aperye van de Priesters hier omtrent gespeelt.

Soo het gebeurt dat eenig Indiaan, door ghebrek van middelen, niet contribueren, ende den Feest-dag in de Kerke ende in sijn Huys niet vieren kan, soo dreygt hem de Priester dat hy sijnen Heylig ende de stok daar hy op staat, uyt de Kerke sal werpen, seggende, dat die niet moet vervult wesen met Heyligen, welke noch aan de zielen noch aan het licchaam nut toe brengen, ende dat die schilderije de plaatse van een ander beslaat, welkers Feest men jaarlijks in de Kerke ende in Huys soude vieren.

By aldien het voor-valt, dat die geene, welke dit Beeldt toe-behoordt, komen te sterven, laatende eenige kinderen naa, soo moeten sy daar sorge voor draagen, als voor een last die op haare erffenisse gevestigt is, ende bestellen dat het Feest gevierdt werde.

Doch soo hy geene Kinderen ofte Erfgenamen heeft nagelaten, soo doet de

Indianen in de Afgoderye ſtyven.

Prieſter alle de Hoofden van de Stammen ende de voornaamſte Officieren van de Juſtitie vergaaderen, tot deſelve doet hy eene Harangue, om haar bekent te maaken, dat'er een plaatſe in de Kerke is, welke vrugteloos beſlaagen wert door een ſoodaanig Beeld, ende door de ſtok daar het op ruſt; dat die geene, aan dewelke het behoorde, geſtorven zynde, ſonder Kinderen, om het te beſorgen, naa te laaten, hy genootſaakt is haar te komen waarſchouwen, dat hy het in haar handen wil ſtellen, hebbende hy dat voornemen vaſt-geſtelt, op dat ſy het in het Raad-huys ſoude konnen brengen, ende het aldaar bewaaren, tot de tydt ende wyle toe, dat eenig vroom Chriſten, het voor het ſijne erkenne ende koope.

Groote blintheyt der arme Indianen,

Als de Indiaanen deſe woorden hooren, ſoo vreeſen ſy dat het oordeel Godes op haar Dorp ſal vallen, ende dat de Heere haar ſal caſtyden, om dat ſy hebben toegelaaten, dat een Heylig is buyten de Kerke geſet, hierom gaan ſy den Prieſter ten eerſten beſoeken, hem geſchenken brengende, op dat hy den Heyligh voor haar ſoude bidden, ende dat hy haar een ſeekeren tydt wil ſetten, binnen dewelke ſy hem ſullen te kennen geven, wat ſy met het Beeldt voor hebben, blyvende het ſelve onderwylen in de Kerke.

Want ſy geloven dat het een ſchande en affront voor haar geheele Dorp is, ende voor alle de Inwoonders van het ſelve, dat eene ſaeke welke de Kerke was toe-ge-eygent, daar werde uytgeworpen, ende in de magt van wereltlyke Perſoonen geſet.

Als hy haer nu den tydt, binnen dewelke ſy hem moeten beſcheyt brengen, heeft voor geſchreven, ſoo beloven ſy hem, onderwylen, eenigh goedt Chriſten op te ſoecken, 't ſy van de Vrienden ofte de Bloedt verwanten van die geene die dat Beeldt heeft beſeten, ofte wel eenig ander vremt Perſoon, die het ſelve van den Prieſter ſal kopen, wanneer het nog in de Kerke is, ofte wel van de Magiſtraaten, ſoo het in haare handen is geſtelt, het welke ſy evenwel ſeer ongaarne ſien, door dien men haar veele exemplen heeft voor oogen geſtelt, van ongelucken, welke aan andere, in diergelijke gelegentheden ſijn overgekomen, ende daarom, in hoope van deſelve te ontgaan, beloven ſy de gramſchap van den Heylig te ſtillen, by middel van een ſolemneele Feeſt-dag, welcke ſy, te ſijnder eere, in haar Dorp ſullen vieren, op dat hy haar geen quaat doe, door dien ſy hem dus hebben veragt.

Werdt door de Prieſters vermeerdert.

De Kerkelyken van dat Landt, aan dewelke de eenvoudigheyt der Indianen bekent is, vergeten mede niet, alle de middelen, welke ſy konnen, in het werk te ſtellen, om ſig van deſelve te bedienen, ende dit is niet een van de minſte, om gelt te trecken.

Want door dien ſy geloven dat het een affront voor geheel haar Dorp is, wanneer ſy toeſtaan dat eene van haare Heyligen uyt de Kerke geſtoten wert, ende datmen het ſelve van de Wereltlijke Perſoonen moet weder af-kopen, ſoo ſtellen ſy alles te werk wat in haare magt is, om een Man uyt te vinden ende aan den Prieſter te preſenteeren, welke de Schilderye van deſen Heylig naa ſich neemt, ende die hem niet alleen geeft ſoo veel die met ſijne lijſte in den

Winc-

Winkel van de Schilder gekoſt heeft, maar noch daar toe ſoo veel hy daar van, op de Feeſt-daagen, plaghte te trecken.

Men heeft de Indiaanen geleert, dat ſy, om haare Beelden des te meer eere aan te doen, deſelve, op haare Feeſt-daagen, moeten Offerhanden geven, hier door is het dat de ſommige een Reaal of twee brengen, of, gelijk ſulks het gebruyk in *Guatimala* is, een witte Waſch-keerſſe; op andere Plaatſen geven ſy weder *Cacao* ende vrughten, welke ſy voor het Beeldt van den Heyligh leggen, terwijlen men de Miſſe ſeght. Offerhanden door de Indianen aan de Beelden gedaan.

Sommigen ſullen ook twaalf Waſch-keerſſen brengen, elk van een Reaal het ſtuk of wel een weynigh minder van prijs, ende ſoo ſy alleen zijn, of datmen op haar doen geen aght ſlaat, ſoo ſteeken ſy die alle aan, ende laaten die te gelijk branden, ſoodaanigh dat de Prieſter, naa het eyndigen van de Miſſe, niet dan de kleyne endekens vint.

Doch om hier middel in te ſchicken, hebben de Bedellen van de Gebroederſchappen ordre van den Prieſter, om niet toe te laaten, dat de Indiaanen meer dan een keerſſe voor het Beeld van den Heyligh aan ſteeken, ende de andere ſonder branden maar te pronke ſtellen, ſeggende dat de Heyligen alſoo veel vermaak ende genoegen ſcheppen in het ſien van de keerſſen, welke men voor haar heeft geſtelt, als in die geene, welke ontſtooken zijn op dat hy alſoo de reſte moge behouden, ende daar goet gelt van maaken.

Als de Miſſe geſeght is, nemen de Prieſter ende de Bedellen alle de Offerhanden wegh, nevens de Waſch-keerſſen die men voor het Beeldt hadde geſtelt; ſy vinden daar ſomwijlen wel tot twintigh Realen in gelt toe, ende een hondert Waſch-keerſſen, welke ten minſten vijfthien a ſeſthien guldens waardigh zijn, Voordeel dat de Prieſters van de Waſch-keerſſen trecken.

Het meeſte gedeelte van de Prieſters welke omtrent *Guatimala* woonen, zijn, door dit middel, ſoo wel van Waſch-keerſſen voorſien, als de winkelen van de Kooplieden in de Stadt ſelve.

Hoe wel deſe Religieuſen deſe keerſſen dikmalen in het gros aan de Spangiaarden verkoopen, om daar van een redelijke ſomme op eenen tijd te trecken, ſoo achten ſy het evenwel niet veel of ſy op die ofte op een andere wijſe quyt werden, om dat de Indianen, wanneer ſy die van nooden hebben, het ſy voor eenigen Heyligen-dagh, voor het doopen van een Kind, ofte voor een Vrouwe die haar eerſte Kerk gangh naa haar Kinder-bedde doet, deſelve van den Prieſter gaan kopen, welke op die wijſe vijf a ſes maalen deſelve keerſſen aan deſelve Lieden ſal verkopen.

Door dien nu de Religieuſen bemerken, dat de Indianen een groote gentheyt; tot dat ſlagh van Offerhanden, het welke haar ſoo voordeeligh is, zijn hebbende, ſoo recommanderen ſy haar deſelve voor al in haare Predicatien, als goede ende noodige teekenen van haare godtvruchtigheyt ende haare devotie. Godtloſe gierigheyt der Religieuſen.

Doch hoewel deſe Volkeren ſoo volveerdigh ende ſoo yverigh zijn in het geven van deſe Offerhanden, ſoo zijn ſy niet te min ſoo onwetende in de ver- Onwetenheyd.

der Indianen in de verborgentheden des Geloofs.

borgentheden des Geloofs dat sy de minste reden van deselve niet weten te geven.

Want de verborgentheden van de Drie-Eenigheyt, van de Mensch-werdinge JESU CHRISTI, van onse verlossinge door Sijnen dood, sijn al te hoogdravende voor haar, ende sy konnen daar op niet antwoorden dan seekere weynige woorden, welke men haar in haaren Catechismus heeft geleert, ende als men haar positivelijk vraagt wat sy van die Articulen des Geloofs houden, soo seggen sy anders niet dan dat sulcks wel kan wesen, sonder ja ofte neen te willen seggen.

Van gelijken als men haar leert dat het licchaam JESU CHRISTI waarlijk ende daadelijk in het Sacrament van de Eucharistie tegenwoordig is, ende dat 'er niets van de substantie ofte de selfs-standigheyt des broods blijft, dan maar alleenlijk de accidenten ofte de toevallige dingen, ende daar op aan de best onderwesene Indianen vraagt of sy dat geloven, soo sullen sy antwoorden, dat sulcks wel wesen kan.

Een seer aerdig doch erbarmens waardig voorbeeld daar van.

Het gebeurde dat seeckere oude Vrouwe, welcke men in het Dorp van *Mixco* voor seer devoot hielde, my quam vinden, op dat ick haar de Communie soude toe-reyken, terwijle ick haar nu onderrigte, vraagde ik haar of sy geloofde dat het licchaam JESU CHRISTI was in het Sacrament, dat sy uyt handen van de Priester soude ontfangen, ende sy antwoorde my anders niet dan dat dat wel konde zyn.

Ick vraagde haar, om haar te beproeven, ende op een andere wijse dan die gewoonlijcke te doen antwoorden, wat 'er in het Sacrament was dat sy uyt handen van den Priester aan het Altaar ontfing.

Hier op bleef sy eenigen tijd sonder my te antwoorden, doch door dien ik haar aanpordde om positif ende affirmatif te antwoorden, soo begonde sy alle de Beelden die in de Kercke, welcke aan St. Dominicus is toegewijd, waaren, te bekijcken, niet wetende wat sy my soude antwoorden, als ik haar nu eyndelijck al herder aandrong, dat sy my moeste seggen wat 'er in het Sacrament was, soo wierp sy haare oogen op het groote Altaar, ende antwoordde my dat het St. Dominicus was, welke de Patroon van de Kerk van het Dorp is.

Dese antwoort deede my in het bemerken van hare eenvoudigheyt lacchen, ende om haar noch meer te beproeven seyde ick haar, dat sy sag dat St. Dominicus geschildert was met een Hond by hem, houdende een Fackel in de hand ende hebbende een Aard-kloot aan sijne voeten.

Ik vraagde haar by gevolge, of alle die dingen nevens St. Dominicus mede in het Sacrament waren? waar op sy my antwoordde dat sulks wel zijn konde, het welcke my verpligte om haar in haare dwaalinge te bestraffen, ende op het stuck, waar van wy spraaken, te onderrigten.

Doch noch mijne onderrigtinge, nochte die van alle de andere Spaansche Priesters, hebben haar, tot noch toe, niet van haare dwaalingen konnen afleyden, ende haar de verborgentheden des Geloofs doen begrijpen, want sy sijn plomp ende bot, swaarlijk yets begrijpende dat de Natuere ende het we-

sen

ſen Godts, ende de Hemelſche dingen betreft, wanneer ſy de reden ende het gevoelen te boven gaan.

Sy volgen niet te min de manieren van doen der Spangiaarden naa, ende obſerveren ſeer ſtiptelijck het geene haar door de Kerckelijcke Perſoonen geleert wert; ook ſijn ſy ſeer groote formaliſten, maar hebben ſeer geringe kenniſſe van het eſſentieelſte ende van de ſubſtantie van den Godtsdienſt.

Gelijk men haar nu geleert heeft dat ſy een geſchenk aan de Prieſters moeten geven wanneer ſy te Biegte gaan, ende dat haare ſonden, door dat middel, vergeven worden, ſoo komen ſy ſulks ſoo ſtiptelijk naa, voor al in de Vaſten, dat'er niet een het herte heeft van te komen Biegten, ten ſy ſijne handen wel voorſien zijn. Een grouwelijck ſtaalije van de goddeloſe leere ende de gierigheyd der Spaanſche Prieſters.

Sommige brengen gelt, andere Honig, Eyeren, Pluym gedierte, Viſch, *Cacao*, ofte andere diergelijke dingen, ſoodaanig dat de biegtingen een goeden Ooghſt voor de Prieſters in de Vaſten zijn.

Men heeft haar mede geleert, dat ſy, als ſy ter Communie komen, ten minſten aan den Prieſter een Reaal aan gelt moeten brengen, ſoodaanig dat ik eenige arme Indiaanen gekent hebbe, welke ſich aght a veerthien daagen van de Communie onthielden, tot dat ſy een Reaal hadden konnen overſpaaren, om die, daar gaande, te offeren. Noch ſoo een ſtaaltje.

Door dien nu de Prieſters de Communie aan niemant weygeren, ende dat ſy alle die geene welke meer dan twaalf Jaaren hebben verplighten te komen Biegten, ſoo is het qualijk te gelooven hoe veel haar dit Jaarlijks opbrenght, ende voor al in de groote Dorpen, in dewelke ik dikmaalen tot duyſent Communicanten toe geſien hebbe.

HET XV. CAPITTEL.

Devotie ende mildaadigheyd der Indiaanen in de goede weecke. Busſen om het gelt voor de gebeden voor de af-geſtorvene te ontfangen. Noch een ſtaaltje van de gierigheyd ende Godloosheyd der Kerkelijke. Groote eenvoudigheyd van een Indiaan. Op aller zielen dag, werdt ſeer rijkelijk gegeven. Wonderlijck Apen-ſpel op den Kers-dag aangheregt, lockt veele Indiaanen in de Kercke, doch al tot profijt des Prieſters. Noch een voorbeeld van de godtloſe gierigheyd der Kerkelijken. Hoe dat ſulks omtrent de particuliere geſchiet. Hoe by een Gebroederſchap. Comedie op drie Koningen dag, ende op Vrouwen ligtemiſſe. Gods-laſteringe op Pinxteren gepleegt. Geſtrengheyd der Indiaanen in het diſciplineren.

Devotie ende mildadigheyt der Indianen in de goede weeke.

SY ſijn ook ſeer naaukeurig in het vieren van alle de Heylige daagen van de goede weecke, de Geeſtelyke maaken als dan *Repoſitoria* die ſy nagt ende dag bewaaren ende bewaaken, voor deſelve ſetten ſy Crucifixen met twee beckens, aan yder zyde een, op dat een ygelijk in deſelve de enkele ende dubbelde Reaalen ſoude werpen, ſy kruypen op haare knyen naa de zelve, met hare bloote voeten, kuſſende de handen, voeten ende de zijde van het Crucifix.

Men doet ook een Collecte door het geheele Dorp tot verval van de waſchkeerſſen, die geheel die weecke, voor het *Repoſitorium*, branden, ende om deſelve daar uyt te betaalen.

Busſen om het gelt voor de gebeden van de afgeſtorvene te ontfangen.

In alle de Kercken is ook een Buſſe, van dewelke de Parochiaan de ſleutel heeft, in deſelve werd geſtoocken het geene een yder geven wil, om te doen bidden, voor de zielen, welke in het vaagevyer zijn; ſoodaanig dat de Prieſter, als hy gelt van noden heeft, het ſelve altoos in de buſſe vindt, ende door dien ick dickmaalen die buſſen hebben doen openen, ſoo kan ik ſeggen, dat ik in deſelve altoos veele enkele Reaalen hebbe gevonden, jaa ook ſtucken van vier ende agt Reaalen.

Noch een ſtaaltje van de gierigheyt

Door dien ook de verloorene dingen, welke op de groote ofte kleyne wegen gevonden werden, yemant tot haar eygenaar moeten hebben, wanneer men niet weet wie den regten Meeſter daar van is, ſoo heeft men haar geleerd dat die ſaaken aan de zielen der verſtorvene behooren, hier om is het, dat de

Indiaanen

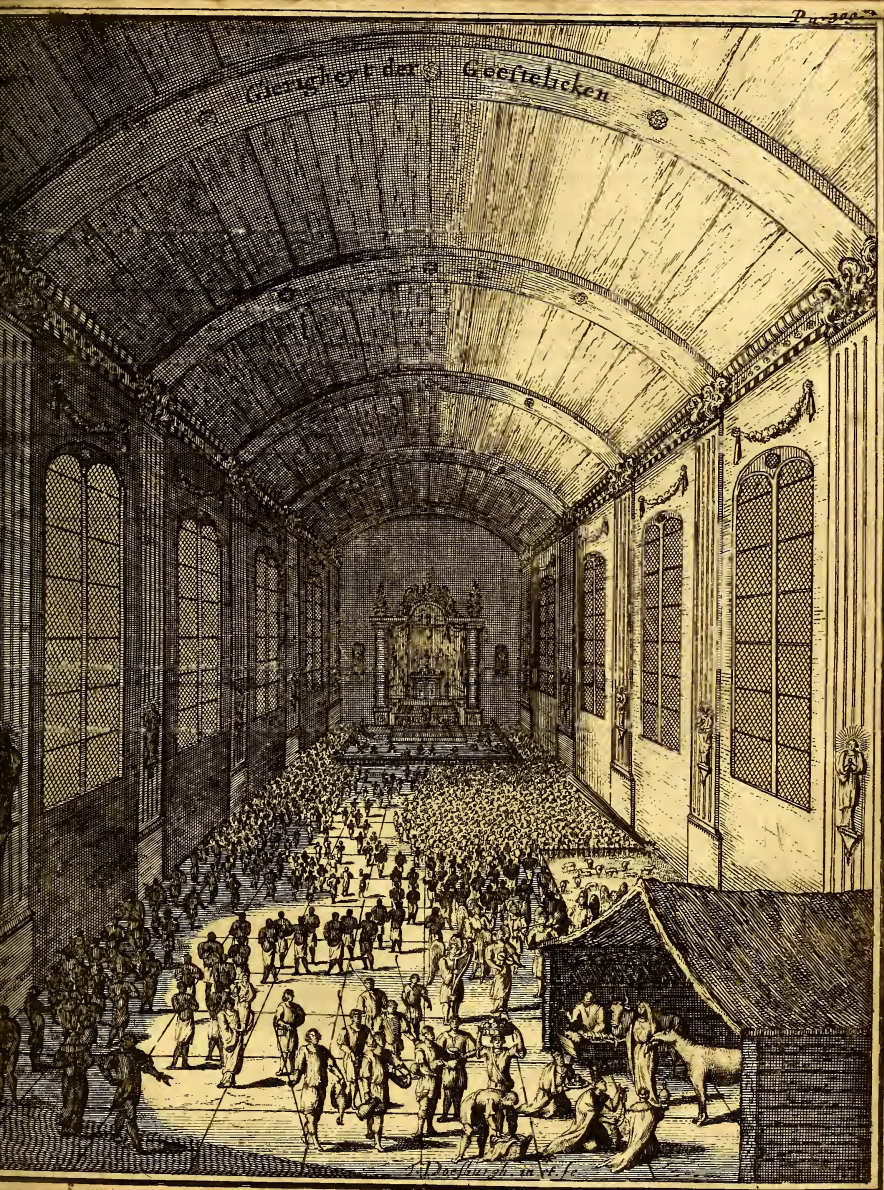
Vergaderinge der Geestelicken

RPJCB

Indiaanen, of door ydelheyd, of wel om dat de Priester een goed gevoelen van haar sal hebben, indien het gebeurt dat sy yets vinden, het selve veel eer aan den selven zullen geven, ofte in de busse steeken, voor de zielen van de afgestorvene, dan wel de Spangiaarden, welke, zoo zy een verlooren buydel komen te vinden, deselve seer wel voor haar weten te bewaaren, selfs al kennen sy den eygenaar. Ende godloosheyd der Kerklijken.

Daar was seeker Indiaan, welke een Patecon ofte stuk van agten op den grooten weg hadde gevonden, ende sijnde eenige tyd daar naa te biegte gekomen, gaf hy my dat stuk, met eenen seggende, dat hy het selve niet soude derven behouden, uyt vreese, dat de zielen der overledenen, voor hem souden verschijnen, ende hem het selve af-vorderen. Groote eenvoudigheyd van een Indiaan.

Op aller-zielen dag doen sy ook seer groote Offerhanden, in gelt, *Maiz*, Pluym-gedierte, eyeren ende diergelycke dingen, welcke alle ten profijte des Priesters komen. Op aller-zielen dag werd seer rykelijk gegeven.

Daar was te *Petapa* een Religieus, welke, om dit te bewijsen, my seyde, dat hy op seeckeren dag van Alle de zielen, hondert Reaalen in gelt, twee-hondert-stuks pluym-gedierte, ses Kalkhoenen, agt mudden *Maiz*, drie-hondert eyeren, sesthien-hondert amandelen van *Cacao*, agt *Palmitas*, ende meer dan hondert wasch-keersen hadde ontfangen, sonder eenige brooden ende andere kleynigheden te reeckenen, het welcke alle te zaamen wel hondert guldens, volgens den gewoonlyken prys des Lands, beliep.

Sy vieren den Kers-dag ook met seer groote devotie, soo wel als de andere Feest-daagen die daar op volgen; een weynig tyd voor deselve maaken zy in de Kerke, aan den eenen ofte den anderen hoeck, een kleyne hutte, met stroy gedekt, op de wijse van een stal, deselve noemen sy *Betlehem*, daar boven staat een sterre met een staart, welke eyndigt op de paatse in dewelke de drie Wysen staan, die uyt het Ooosten waaren gekomen, in dese stalle setten sy een kribbe met een kleyn Kind van geschildert ende verguld houd gemaakt, dat daar binnen in gelegt wert, het selve verbeelt den nieuw-geboren JESUS, hier by siet men de Maget Maria aan de eene zyde, ende St Joseph aan de andere, hebben de eene een Esel, ende de andere een Osse by sig, ende op dese wyse gaan die geene die de Wysen verbeelden, op haare knyen leggen vlak voor de hutte, offerende aldaar gout, myrrhe ende wieroock; de Herders komen mede met haare gaaven te voorschyn, de een gevende een Geytjen, een Lam of Melk, ende de andere Kaas, Boter ofte vrughten. Wonder-apen-spel op den Kers-dagh aangeregt.

Men siet daar de weyden ook afgebeeldt, met Kudden van Schaapen ende Geyten, ende rontomme de hutte, welke voor de stal speelt, sietmen de beelden van veele Engelen met Violen, Fluyten ende Harpen in haare handen, het selve lokt een oneyndig getal van Indiaanen in de Kerke, hebbende haar vermaak in het sien van dese representatien, door dien sy met haar plomp ende bot verstant over een komen, het welke de verborgentheden niet dan door de sinnen kan begrijpen. Lockt veele Indiaanen in de Kerke.

Doch even als'er niet een Indiaan in het Dorp is, die dese representatie van *Betlehem* Doch al tot profijt

des Prieſters.

Bethelem niet komt bekyken, ſoo is 'er ook niet een die geene geſchenken, het ſy in gelt, het ſy in andere dingen, mede-brengt.

Noch een ſtaaltje van de godtloſe gerigheyd der Kerkelyke.

De Prieſters hebben noch deſe liſt uytgevonden, dat ſy, om de devotie der Indianen te doen aanwaſſchen, ende om hare mildaedigheyt, in het geven van Offerhanden, door het voorbeelt der Heyligen, te doen vermeerderen, haar geleerdt hebben, alle de Beelden van haare Heyligen in Proceſſie te doen omdraagen, geduerende de Heylige daagen van Kers-tydt, tot aan drie Koningen toe, werdende die alle naa deſe repreſentatie van *Betlehem* gebragt, om aldaar mede haare Offerhanden te brengen; ſulks geſchiet naa het getal van de Beelden die in de Kerke zyn, nemende ſy den eenen dag vier, den anderen vyf ende ſoo voort op ordre, tot ſy 'er alle voor drie Koningen dagh konnen komen om haare Offerhanden, het zy dan in gelt, ofte wel in andere dingen, te doen.

Hoe dit aan de particuliere wert te werk geſtelt.

Die geene, welken het Beeld van den Heylig toekomt, treedt voor aan, ſeer aardiglyk gekleed, ende met alle die geene, welke van ſijne Familie zijn, verſelt, ſoo 'er geen Gebroederſchap van deſen Heylig is, tot de Kribbe genaadert zynde, gaat hy voor deſelve op ſijne knyen leggen, ende zynde daar naa op-geſtaan, neemt hy den Heylig de Offerhande af, laatende die voor de Kribbe leggen, ende met ſijn geſelſchap weder naa Huys toe keerende.

Hoe aan een Gebroederſchap.

Soo 'er een Gebroederſchap van deſen Heylig is, ſoo ſijn het de Bedellen ofte de voornaamſte van het ſelve welke deſe pleghtelykheyt komen doen, ende met eene deſe Offerhanden preſenteren.

Comedie van drie Koningen-dag.

Doch op den dag van de drie Koningen, komen de *Alcaldes* nevens de Officiers van de Juſtitie mede haaren pligt ende homagie af-leggen, brengende haare geſchenken op het exempel van de Heyligen ende van de drie Koningen, door dien ſy de magt ende authoriteyt des Konings repreſenteeren.

Geduerende alle deſe daagen ſietmen ook in het Dorp een dans van Herders, welke op Kers-avont voor dit gemaakte *Bethelem*, eerſt komen danſſen, Offerende een Schaap, onder haar allen.

Noch zyn 'er andere danſſen, van Perſoonen, welke als Engelen gekleedt zyn, hebbende ſy groote vleugelen op den rugge, ende dit dient niet weynig om het Volk in de Kerken te trecken, om alle deſe dingen te ſien.

En op Vrouwligt-miſſe.

Den dag van de Purificatie Mariæ ofte van Vrouwen Ligt-miſſe, werdt mede met veele plegtelykheden geviert, want men draagt als dan in Proceſſie het Beeld van de Maget Maria tot aan het Altaar, ende aldaar offert ſy aan handen van den Prieſter Waſch-keerſſen, ende Duyven ofte Tortel-Duyven.

Het geheele Dorp is gehouden haar exempel naa te volgen, ende een ygelyk komt ook Waſch-keerſſen brengen, om die te doen zegenen, doch van vier a vyf ſtuks die ſy geven, krygen ſy 'er maar een wederom, welke geſegent

gent is, de andere blijven voor den Prieſter, de Indiaanen komen hem deſelve daar naa af-koopen, ende geven daar veel meer voor dan voor deandere, om dat ſy geſegent zijn.

Godtsſteringe op Pinxſteren gepleeght.

Op den dag van Pinxſteren ſtelt men weder een andere vertooninge in de Kerke aan, want terwijlen men een lof-ſang, ter eeren van den HEYLIGEN GEEST ſingt, ſoo plaatſt ſigh de Prieſter voor het groote Altaar, hebbende het aangeſighte naa het volk gekeert, men laat als dan op ſijn hooft een Duyve, welke met verſcheydene bloemen verciert is, nederdaalen, ende ſy werpen, door eenige, expres daar toe gemaakte gaaten, een halfure lang geduerende, niet dan bloemen op ſijn hooft, om alſoo te repreſenteren de gaaven van den Heyligen Geeſt in ſijn Perſoon, ende de Indiaanen, om dit exempel naa te volgen, geven hem mede geſchenken.

Geſtrengheyd der Indiaanen in het diſcipline-ren.

Doch de Spangiaarden en hebben niet alleen deſe Ceremonien ende vertooningen aan de Indianen geleerdt, maar daar toe noch haare manieren van diſciplineren otte geeſſelen in de goede weeke, ende hier in volgen ſy haar niet alleen naa, maar ſelfs overtreffen ſy'er ten hoogſten, in de geſtrengheydt, met dewelke de Mannen ende de Vrouwen ſig ſelven caſtijden.

Ik hebbe dikmaalen geſien dat ſommige niet alleen van haar ſelven vielen, maar ſelve dat ſy in de Kerke ſtierven, door dien ſy ſigh ſelve te hart geeſſelden; oock ſijn de Prieſters, als dit voorvalt, daar mede niet ſeer verleegen, door dien ſy verſeekert zijn, dat haar bloedt-vrienden, een Miſſe voor haar ſullen doen ſeggen, welke haar op het minſte drie a vier rijcks-daalders, boven de andere Offerhanden, waardigh is.

HET XVI. CAPITTEL.

De Indianen sijn niet alleen ten proye aan de Geestelijke, maar ook generalijk aan alle de Spangiaarden, welke haar groot ende kleyn door onnutte lasten uyt-putten. Voorbeelden daar van. De Ouders moeten schattingen betaalen voor haare huwbaare Kinderen die sy noch niet hebben uytgetrouwt. De Spangiaarden schrijven de Indiaanen Jaaren voor op dewelke sy trouwen moeten, en dwingen haar somtijdts sulks op de twaalf ende derthien Jaaren te doen. Voorbeelden daar van, ende van de Tyrannye daar omtrent van de Spangiaarden gepleeght.

De Indianen sijn niet alleen ten proye aan de Geestelijcke, maar generalijk aan alle de Spangiaarden, welcke haar groot ende kleyn door onnutte lasten uyt-putten.

HEt en sijn de Kerkelyke niet alleen welke sich ten koste van de arme Indiaanen verrijken, maar generalijk alle de Spangiaarden, welcke voor het meeste gedeelte leuy ende traagh zijnde, ook niet begeerende te arbeyden, haar lecker ende weelig leven op het bloed ende sweet van die ellendige door-brengen, haar alle haare dingen laaten doen, en alle haare werken maaken, soo als ik boven geseght hebbe, haar scheeren als Schaapen, ende daar-en-boven noch met veel onnutte dingen belasten, en dit alleen om altoos een pretext te hebben, om op haar te rooven ende te kaapen, ende om haar, het weynige, dat sy met veel moeyte ende arbeyd hebben verkreegen, te ontnemen.

Voorbeelden daar van.

De Presidենt van *Guatimala*, de Reghters van de Cancelarye ofte Koninglijke Audientie, de Gouverneurs ende de Presidenten van de andere Provincien, bedienen haar van de arme Indianen, om haare bediende ende Huys-genoten te avanceeren ende rijk en magtig te doen worden.

Sy geven aan eenige last de Dorpen te visiteren, ende te vernemen of ook yder Indiaan genoeg *Maiz*, tot onderhoudt van sijn Familie gesaayt heeft.

Daar zijn'er andere welke gaan inspectie nemen van de meenigte van het Pluym-gedierte dat sy aanqueeken, en dan weder andere die haare Huysen gaan besien, om te vernemen of sy die in goede ordre houden, of haare bedden wel ende behoorlijk gestelt zijn, naa het getal van de Kinderen ende Dienaaren die sy tot haarent hebben.

Daar zijn'er ook welke de magt ende ordre hebben, om haar te doen versaamelen tot herstellinge ende reparatie der wegen, of die Commissie hebben om haare Huysgesinnen op te tellen, en om te besien hoe veel Inwoonders

dar'er

dat 'er in yder Dorp zijn, op dat men daar in ſoude konnen ſoodaanig voorſien, dat haare Stammen toe-nemen ende niet verminderen.

Hier moet men aanmercken dat niet een van die Bediende ofte Officiers in het Dorp komt om ſijn Ampt te oeffenen, of yder Indiaan moet hem yets tot verval van ſijne koſten ende verteeringe geven, ende ondertuſſchen conſumeeren ſy niet van het haare, door dien ſy, ſoo lange als ſy in het Dorp zijn, ſoo veel Vogelen ende andere leef-togt laaten brengen als ſy van nooden hebben.

Wanneer ſy, komen om het getal van de Inwoonders van het Dorp te weten, leſen ſy, volgens ſeeckere rolle ofte lijſte, de naamen van alle de Indiaanen, de eene voor de andere, op, ſy doen haar alle haare Kinderen mede brengen, ſoo Dogters als Jongelingen, om door inſpectie oculair te vernemen, of ſy out genoeg om te trouwen zijn.

De Ouders moeten Schattinge betalen voor hare huwbaare Kinderen die ſy noch niet hebben uyt getrouwt.

Indien het gebeurt dat 'er eenige daar toe out genoeg zijnde, ongetrouwt bevonden werden, ſoo bekijven ſy de Vaders dat ſy die Perſoonen ſo lange als onnutte Menſchen, ende ſonder de Schattingen van het Dorp te helpen vermeerderen, hebben laaten leven, ſoodanig dat ſy de Schattinge van den Vader verhoogen naa proportie van het getal der Jongelingen ofte Dogters die nu huwbaar ſijnde noch ongetrouwt zijn, en dat tot die tijd toe dat hy deſelve voorſien heeft, want als dan is hy daar van ontſlagen, en ſy betaalen ſelve voor haar eygen hooft.

De Spangiaarden ſchryven de Indianen Jaren voor op dewelke ſy trouwen moeten.

Doch op dat die Schattinge altoos toe ende noyt af ſoude nemen, daarom hebben ſy geordonneert, dat die geene, welke den ouderdom van vijftien Jaaren bereykt hebben, ſich in den huwelijken ſtaat moeten begeven; jaa men heeft den tyd van te trouwen voor de Indiaanſche Jongmans bepaalt op veertien Jaaren, ende van de Doghters op dertien, want de Spangiaarden ſeggen, dat 'er geen Natie in de Werelt is, die ſich eer bequaam vint tot de generatie, die eer in de kenniſſe van de ontugtigheyd toe-neemt, ende die bequaamer is tot den arbeyt, dan die van de Indianen.

En dwingen haar ſomtijds het ſelve op de twaalf en dertien Jaar te doen.

Somtyds doen ſy oock de Jongmans die maar twaalf ende dertien Jaaren hebben, in den Echten ſtaat treden, wanneer ſy ſien dat ſy kloek, ſterk, wel-gemaakt ende vigoureus zijn, het ſelve bekragtigende met een van de Canonyke Conſtitutien, welcke niet wil dat men voor de veertien ofte vyftien Jaaren trouwe, doch evenwel met die reſtrictie; *Niſi malitia ſupppleat ætatem:* dat is; *Ten ſy de menſchelijcke verdorventheyd den ouderdom vervulle.*

Als ik in het Dorp van *Petapa* woonde, het welke aan *Dom Juan de Guzman*, die een Man van aanſien binnen *Guatimala* was, behoorde, wierden alle de Inwoonders van het ſelve aangeteekent, ende het getal van de Schatting gevende Indiaanen, op die wijſe vermeerdert.

Voorbeeld daar van.

Men was agt daagen met het op-tellen beſig, gedurende deſelve deede men omtrent twintig Jonge borſten met ſoo veele aankomende Dochters trouwen, ende die, gevoegt zijnde by die geene, die ſedert de laatſte beſchryvinge getrouwt waren, maackten omtrent vyftig Huys-geſinnen uyt,

welke Schattinge aan den Heer ofte de Commandeur van het Dorp moesten geven.

En van de Tyrannye daar omtrent van de Spangiaarden gepleeght.

Doch het was eene ellendige saake te sien hoe veel'er noch te jongh waaren, welke men evenwel tot het huwelijk constringeerde, niet tegenstaande dat ik veele redenen, om sulks te beletten, by-bragt, ende haar selve het Doop-boek vertoonde, op dat sy uyt het selve van haaren kleynen ouderdom souden verseekert wesen, tot soo verre, datmen'er eenige deede trouwen die maar tusschen de twaalf ende derthien Jaaren waaren, jaa selfs een die noch geen volle twaelf Jaaren hadde, maar men oordeelde dat sijne kraght ende kennisse het gebrek van sijne Jaaren vervulde.

Soodaanigh, dat in die saake, welke het meest in des Menschen vryen wille behoort te staan, te weeten het Huwelijck, de Indiaanen van de Spangiaarden als Slaaven gehandelt werden, ende dat alleen, om de Schattinge, die sy daar door trecken, te vermeerderen, ende soo door dat middel haare rijkdom te doen aanwassen.

HET XVII. CAPITTEL.

Vrolijk ende lustig humeur der Indianen. Hoe sy haar tot het dansen bereyden ende daar in onderwesen werden. Hoe sy de dagen van de Patronen van haare Dorpen vieren. Dat met dansen suypen ende swelgen toe gaat. Toncontin *een maniere van dansen. Hoe die geoeffent ende in het werck wert gestelt. Haare op-pronkingen daar in.* Tepanabaz *seecker Indiaansch speel-tuyg, ende hoe men daar op speeld. Twee de wijse van dansen. Hoe die in sijn werck gaat. Onderscheyt tusschen dese twee eerste soorten van dansen. Hare derde maniere van dansen. Tragedien onder het dansen vertoont. Wonder by-geloof ende superstitie der Indiaanen. Besluyt des Capittels.*

Vrolijck ende lustigh humeur der Indianen.

DOch niet tegenstaande sy onder het juk des dienstbaarheyts leven, laaten sy doch niet na lustigh ende vrolijk van humeur te sijn, sy vermaacken sich dikmaalen met gasteryen, speelen ende dansen, ende dat voor al op den Feest-dagh, welke aan den Patroon van haar Dorp is toe-gewijd.

Daar is niet een Indiaansch Dorp, het sy het groot ofte kleyn zy; ja al hadde het

het maar twintig Huyſen, dat niet aan de Maget Maria, ofte aan een van de andere Sancten ende Sanctinnen is gedediceert ende toe geweyt.

De Indianen van het Dorp, vergaaderen alle avonden, twee a drie maanden eer die Heylige-dag komt, ende dat om ſig te prepareren tot de danſſeryen, welke ſy op die dag gewoon zijn te houden, ende in die t'ſaamenkomſten wert veele Chocolate ende *Chica* gedronken. Hoe ſy haar tot het danſſen bereyden ende daar in onderweſen worden.

Voor yder ſoorte van danſſen is een by-ſonder Huys geprepareert, in het ſelve is een Meeſter, die de andere daar in onderwyſt, op dat ſy daar volmaaktelijk in ſouden onderrigt weſen, voor dat het Feeſt des Heyligs verſchijne.

Men hoort, al die tijdt geduerende, door het geheele Dorp, niet anders, gantſche nagten door, dan Lieden die ſingen, die joelen, die op Kinkhoornen blaaſen, ende die op Schalmeyen ende Fleuyten ſpeelen.

Dog als nu eyndelijk de Feeſt-dag komt te verſchynen, ſoo ſietmen haar, agt dagen lang, in het publijk ende voor alle de Werelt danſſen, ſtellende voor een yder ten toon, het geene ſy, geduerende die drie maanden, ingeſeyde Huyſen hebben geleert. Hoe ſy den dag van de Patroonen van hare Dorpen vieren

Sy ſijn als dan ſeer net ende ſindelijk gekleed, met zijde ſtoffen, met ſijn lijwaat, met veele linten ende pluymen verciert, al naa de natuere van haare danſſeryen vereyſcht, welke ſy in de Kerke, voor het Beeld van den Heylig, die de Patroon van het Dorp is, beginnen; ſomwylen doen ſy het ook op het Kerk-hof, ende geduerende de Octave gaan ſy van het eene Huys in het andere danſſen, ende in deſelve geeft men haar Chocolate, *Chica* ende andere dranken.

Soodaanig dat men, geduerende die agt daagen, niet anders dan dronke lieden in 't geheele Dorp ſiet, ende als men haar over deſe hare overdaad beſtraft, ſoo antwoorden ſy, dat ſy haar verheugen, met haaren Heylig, die in den Hemel is, ende dat ſy op ſijne geſondheyd drinken, om dat hy aan haar ſoude gedenken. Dat met danſſen, ſuypen ende ſwelgen toegaat.

De voornaamſte wijſe van danſſen, welcke onder haar gebruykt werdt, werd *Ioncontin* genaamt; eenige Spangiaarden, die langen tijd onder de Indiaanen gewoont hadden, hebben deſelve aan den Koning van Spangien binnen *Madrid* vertoont, om hem alſoo yets van de manieren van het doen van die volkeren te doen ſien, ende men ſegt, dat zijne Catholijke Majeſteyt betuygde, daar van ſeer wel voldaan te weſen, ende groot genoegen daar in geſchept te hebben. *Ioncontin* een maniere van danſſen.

Siet hier op wat wijſe men deſelve gemeenlijck te wercke ſtelt: De Indiaanen die danſſen ſullen, ſijn ten minſten dertig a veertig ſterk, al naa het Dorp groot ende volk-rijk is. Hoe die geoeffent ende in het werk werd geſtelt.

Sy ſijn alle in het wit gekleet, ſijnde haare wambayſen, onderbroeken, ende *Ajates*, die by naa tot op de aarde hangen, alle van witte ſtoffe.

Oock ſijn haare broecken ende *Ajates* met zijde ofte Veder-werk verciert, ofte met een ſchoon galon geboord. Hare oppronkingen daar in.

Selve hueren eenige daar toe expreſſelijck wambayſen, broecken ende *Ajates* van zyde ofte Taffetas.

Op haare ruggen draagen sy groote bouquetten van Pluymen, en die van allerhande verwen, deselve zyn aan een kleyn houte instrument gelymt, het welke daar bysonderlyk toegemaakt is, zynde buyten op vergult, het selve heghten sy met linten aan haare schouderen, op dat het vast blyven, ende in het dansen niet vallen ofte los gaan soude.

Op het hooft draagen sy noch een bouquet met Pluymen, maar kleynder als het eerste, het selve is aan haar hoeden vast gemaakt, ofte wel aan een seeker soorte van een Helmet dat geschildert ende vergult zynde, van haar op den kop wert geset.

In de eene hand dragen sy ook een waayer die van Pluymen gemaakt is, ende het meeste gedeelte heeft deselve ook aan de voeten, in maaniere van vleugels, sommige draagen schoenen, andere weder niet, maar van het hooft tot aan de voeten zyn sy alle by-naa met seer schoone Pluymen bedekt.

Tepanabaz, seeker Indiaansch speel-tuyg, en hoemen op het selve speeld.

Het instrument van het welke sy sig bedienen om de cadans aan de dansers aan te wysen, is van de uytgeholde stamme van een boom gemaakt, het is van binnen seer wel uytgehaalt ende effen glad, van buyten is het seer glinsterende ende wel gepolyst, zynde het selve omtrent viermaalen soo dik ende groot als onse Violen, boven op het selve heeftmen twee a drie groote kerven gesneden, ende aan de eynden zyn eenige gaaten gemaakt, sy noemen het een *Tepanabaz*.

Het selve instrument wert op twee stoelen ofte op een bank in het midden van de Indiaanen gelegt, ende de Dans-meester slaat daar op met twee stocken, die aan het eynde met wolle bekleedt zyn, hebbende op het uyterste onder de wolle een bepekte lap van leder, op dat die daar aan kleven soude.

Hoewel nu dit speel-tuyg een doof, lomp ende traag geluyt van sig geeft, soo kan doch evenwel die geene die daar op speelt, door sijne verscheydene slaagen ook verscheyde toonen maaken, ende aan de Dansers, door de veranderingen van die toonen, te kennen geven, wat bewegingen sy maaken moeten, het sy dan met haar uyt te recken, het sy dan met te buygen, ofte ook wel wanneer dat sy singen ende hare stemme verheffen sullen.

Sy dansen alle in het ronde, om dat Instrument heenen, volgende de een op den ander, somwylen gaen sy maar simpelijk in het ronde, somwylen draijen sy het geheele Lighaam, en al te met draayen sy het maar ten halven, ook sietmen haar dikmalen het lighaam soodaanig buygen, dat de pluymen, die sy in de handt hebben, aan de aarde raaken, ende op dese wyse singen sy het leven van den Patroon van haar Dorp, of wel van eenigen anderen Sanct ofte Sanctinne.

Dese dans is niet anders dan seekere maniere van in het ronde te gaan, sy continueren hier soo twee a drie uuren in, op een ende deselve plaatse, ende daar naa gaan sy het selve in een ander huys doen.

Het syn niet dan de Voornaamste ende de Hoofden van het Dorp, welke dese

deſe danſſe, *Toncontin* genaam, danſſen, ſy oeffenden eeſelve al eer dat ſy Chriſtenen waaren, ende daar in is niet verandert, dan alleen dat ſy nu het leven der Heyligen ſingen, daar ſy te voren den lof van haare valſche Goden daar in verhaalden.

Tweede wijſe van danſſen.

Sy oeffenen oock dikmaalen een andere ſoorte van danſſen, het welke een maniere is van een wildt Beeſt te jaagen, welck men ten tyd van het Heydendom aan haare Af-goden op-offerde, doch nu aan den Heylig die daar Patroon is.

Hoe die in ſijn werck gaat.

Men bedient ſig in die dans van een groote verſcheydenheyd van voyſen ende toonen, men ſpeelt daar in op een kleyn *Tepanabaz*, ende op veele Schilden van Schild-padden, ofte wel aarde potten die met leder overtogen zijn, hier op ſlaân ſy even als op de *Tepanabaz*, ende dit geluyt werd door dat van veele fleuyten verſelt ende vermeerdert.

Als ſy deſen dans danſſen, ſchreeuwen ſy ſeer, ende maacken een groot gerugte, noemende malkanderen by de naamen, ende tot malkanderen, even als in eene Comedie, ſpreekende, ſommige vertellen dat, andere weder wat anders, doch het ſlaat alle op het Beeſt dat ſy jaagen.

Alle zijn ſy als Beeſten vermomt, ſommige hebben huyden om het lijf, welcke als die van Leeuwen ſijn geſchildert, andere als die van Tygers ende Wolven, ende op haare hoofden draagen ſy Helmetten, welke als de hoofden van die Dieren zijn toegeſtelt, of wel als die van Arenden ofte andere Roof-vogels.

In hare handen draagen ſy ook houten welke als ſchigten, degens ende bijlen geſchildert zijn, met deſelve dreygen ſy het Beeſt dat ſy vervolgen.

Andere vervolgen een Menſch in plaatſe van een Beeſt, even als of hy in een Boſch, door wilde Beeſten, die hem verſcheuren wilden, vervolgt wierde.

Die geene welcke aldus vervolgt werd, moet ſeer rad ende gaauw ter voet zijn, ende ſig aanſtellen even als een Menſch welcke vlugt om ſijn leven te ſalveren, ſlaande aan alle zijden op deſe Beeſten die hem vervolgen, ende doch eyndelijk vatten en eeten.

Onderſcheyt tuſſchen deſe twee eerſte ſoorten van danſſen.

Gelijck het *Toncontin* voor het grootſte gedeelte beſtaat in ſeer langſaam te treden ende ſig om te draayen, oock in het licchaam ſomwijlen ſagtelyck uyt te recken, ſoo is in tegendeel deſe maniere van danſſen vol levens ende actie, dan loopt men een tyd lang in een ronde kring, ende dan weder daar buyten, nu ſpringen ſy weder ende ſlaan op de Inſtrumenten die ſy in de handen draagen, het welke maakt, dat dit ſpel verdrietig valt, en veel gewoels ende gerugt maackt, oock hebbe ick daar in noyt vermaack konnen ſchep-pen.

Hare derde maniere van danſſen.

Te *Mexico* bedienen ſy haar noch van een andere wijſe van danſſen, in deſelve ſijn eenige als Mannen ende andere als Vrouwen gekleed.

Ten tyde van het Heydendom dienden ſy haar van deſelve om den lof van haaren Koning ende Keyſer te ſingen, maar nu roemen ſy in haare Liedekens den Koningh der Heerlyckheyd ofte het Heylig Sacrament, ſich gemeen-

gemeenlijk van dese volgende, otte van andere daar van seer weynigh verschillende woorden, bedienende.

Salid Mexicanas bailad Toncontin,
Canſalus galanas en cuerpo gentil.

En wederom daar naa:

Salid Mexicanas bailad Tencontin,
Al Rey de la gloria venemos a qui.

Op dese wijse danssen sy in het ronde, op haare Guitarren speelende, ende soo nu als dan een veers of twee alle gelijk herhaalende, ende roepende de Jufferen van *Mexico*, om nevens haar, den lof van den Koningh der Heerlyckheyd te komen singen.

Behalven dese danssen, danssen sy ook onse Sarabanden, ende die van de Negers, met de Castagnetten aan de vingeren.

Tragedien onder het danssen vertoont.

Maar den dans die het gemeene Volk het meeste behaaght, ende over de welke sy sich het meeste verwonderen, is een soorte van een Tragedie, welke sy al danssende vertoonen, deselve bestaat dikmaals in het representeeren van den dood van St. Pieter, ofte Johannes de Doper.

In deselve sijn Personen die den Keyser *Nero*, ofte den Koning *Herodes* nevens haare Vrouwen verbeelden, ook noch een andere, welke met een langen rok is bekleet, dese speelt voor Johannes de Dooper ofte voor St. Pieter, deselve treed in het midden van de andere terwijlen dat sy danssen, houdende een boek in sijn hand, even als of hy daar gebeden uyt las, ook sijn alle die geene, welke danssen, als Capiteynen ende Soldaaten toe-gestelt, hebbende Degens, Pongiaarden ende Helbaarden in haare handen.

Sy beweegen haar op het geluyt van een kleyne Trommel ende van eenige Fluyten, dan in het ronde, dan voorwaarts ende dan weder achterwaarts, ook spreeken sy dikmaalen tot den Keyser ofte den Koningh, en ook wel onder malkanderen, komende dat alle uyt, op het voornemen dat sy hebben van den Heyligh te vangen ende te dooden.

De Koningh ende de Koninginne gaan somwijlen sitten, om tegens den Heyligh te hooren pleyten, ook om sijne verantwoordinge te verstaan, ende daar op danssen sy weder met de andere.

Doch eyndelijk komt het daar op uyt, dat sy St. Pieter met het hooft neder-waarts cruycigen, ende Johannes de Doper het hooft af-hacken, hebbende sy daar toe een geschildert hooft in een schootel dighte by de hand, het welke sy aan den Koningh en de Koninginne presenteeren, welke daar op met alle de andere van vreughde danssen, en eyndigen met het af-nemen van het Cruyce, van die geene, die den Persoon van St. Pieter verbeeld heeft.

Wonder by-geloof ende Superstitie der Indiaanen.

Het meeste ghedeelte der Indiaanen heeft eenigh by-geloof ende naadencken van het geene sy in die dans gedaan hebben, even als of'er yets daadelijcks ende reeels in was, boven de vertooninghe van die geschiedenisse.

Die

Die geene welke voor St. Pieter ofte Johannes de Doper gespeelt hadde, was gewoon, wanneer ik noch onder haar woonde, het eerste van alle te biegte te komen, seggende dat hy suyver ende heylig moeste zijn, even als den Heylig welken hy verbeelt hadde, ende dat hy hem tot de dood moeste bereyden.

Op deselve wijse quaamen daar naa oock, die geene, die voor *Herodes* ofte *Herodias*, of wel voor Soldaaten in die dans gespeelt hadden, die Heyligen beschuldigt ofte tegens haar gepleyt hadden, belijdende in de biegte haare dinsonden, ende de absolutie des wegen versoeckende.

Ick sal in het volgende Capittel noch verscheyde aanmerckens-waardige dingen van de Indianen seggen, welke ik ten tijde dat ick onder haar woonde, hebbe vernomen. Besluyt des Capittels.

HET XVIII. CAPITTEL.

Den Autheur wil naa sijn Vaderland. Versoekt hier toe verlof van den Provinciaal ende President, die het beyde weygeren. Hy neemt voor op het platte land te gaan woonen, om de Indiaansche Taale te leeren ende gelt te winnen. Den Autheur schrijft naa Spangien om sijne ontslaaginge. Hy laat sig bewegen om, in het geselschap van seekeren Moran, *een nieuw land te gaan door-reysen. Sijn loffelyck oogmerck hier in. Vertrek uyt* Guatimala. *Komste te* Coban. *Vertreck van daar. Moeyelijke wegen. Sy sien huysen ende bebouwt Land, ende komen by Menschen. Sy trecken verder ende komen weder by andere Indianen. Den Autheur wert nevens meer andere sieck.*

NAa dat ik ik den tijd van drie Jaaren een geheelen loop in de Philosophie in de Universiteyt van *Guatimala* geleert, ende een andere in de Theologie begonnen hadde, soo begonde ick gedagten te krijgen, om weder naa Engeland te gaan. Den Autheur wil naa sijn Vaderland.

Ik adresseerde my ten dien eynde aan den Provinciaal en aan den President van *Guatimala*, versoeckende dat sy my wilden toelaaten weder naa mijn Vaderland te keeren, doch geen van haar beyde wilde my sulcks accordeeren, door dien 'er een expresse ordre van sijne Catholijke Majesteyt lag, soo wel als van sijnen Raad, door dewelcke strictelijk verboden wierde, geen Priester, welke door sijne geseyde Majesteyt in de Indiën was gesonden, daar uyt te laaten trecken, voor ende al eer hy tien Jaaren in deselve hadde door gebragt, Versoeckt hier toe verlof van den Provinciaal ende den President, die het beyde weygeren.

Hy neemt voor op het platte land te gaan woonen om de Indiaansche Taale te leeren ende gelt te winnen.

Siende my dan gedwongen om in dat Land als een gevangen te moeten woonen, buyten hoope van in langen tijd Engeland te mogen beschouwen, soo nam ik voor van niet langer binnen *Guatimala* te blijven, maar ik wilde die stad verlaaten, ende op het platte land gaan residéren, om soo de Indiaansche Taale te leeren ende my bequaam te maaken, om op de Dorpen te konnen Prediken, waar mede ick verseeckert was veel meer gelt te sullen konnen winnen, dan in de Universiteyt van *Guatimala*, en ik deede dit des te meer, door dien ik het selve van nooden hadde om met fatsoen te konnen te huys komen.

Den Autheur schrijft na Spangien om sijne ontslaaginge.

Ick oordeelde ondertusschen dat ick niet qualijck zoude doen, soo ick naa Spangien, aan een zeeker Engelsch Religieus, mijnen Vriend, Frater Paulus van London genaamt, schreef, ende hem te gelijk bad, aan het Hof te *Madrid*, ende by onzen Generaal te Romen, soo veel te willen uytwerken, dat ik permissie om in mijn Vaderland te keeren, quaame te verkrygen.

Op dese zelve tyd quam den Prieur van *Coban*, uyt de Provincie van *Vera-Paz* te *Guatimala*, sijnen naam was *Francisco Moran*; hy vertoonde aan den President, ende aan alle andere Magistraaten ende Overigheden van de Stad, hoe noodig dat het was dat men hem de behulpzaame hand bood, om een weg te ontdecken van die Provincie na die van *Jucatan*, ende om die Barbaren te vernielen ende uyt te roeyen, welke den door-togt beletten, ende somwijlen der Christenen Plaatsen quaamen beroven.

Hy laat sich bewegen om in het gesel schap van seeckeren *Moran* een nieuw Land te gaan doorreysen.

Dese *Moran* was mijnen by-sonderen Vriend, hy hadde het Geestelijcke kleed aangetrocken in het Klooster van St. Paulus te *Valladolid* in Spangien, ik was mede in het selve op getogen ende in de Ordre aangenomen, hy bad my zeer dat ik met hem zoude willen gaan, om deze Heydensche Af-goden-Dienaars des te beter tot het Christendom te konnen brengen; hy seyde my dat men buyten allen twijffel groote rykdommen in dat nieuwe Land soude vinden, ende dat ik my konde verseekeren, dat ik van dezelve, zoo wel als hy, mijn gedeelte rykelyk soude hebben.

Sijne loffelijk oogmerk hierin.

Hy hadde niet veel moeyte om my daar toe te bewegen, door dien ik niet zoo zeer wenste dan te arbeyden tot de bekeeringe van eenig Volk ofte Natie, welke noyt van JESUS CHRISTUS hadde hooren spreeken, soodaanig, dat ik voor-nam, het Ampt, dat ik in de Universiteyt befat, te verlaaten, om den Naame JESU CHRISTI onder die ongelovige Land-aart te gaan groot maaken ende verbreyden.

Vertrek uyt *Guatimala*.

De Provinciaal hadde een groote vreugde als ick hem betuygde dat ick zoodaanig eene resolutie hadde genomen, ende naa dat hy my eenige geschenken hadde gegeven, ende van gelt, tot het geene ik nodig hadde, besorgt, sont hy my met *Moran* naa *Vera-Paz* toe, met vyftig Spaansche Soldaaten, die den President ons hadde toegevoegt, om ons, dese Reyse gedurende, te convoyeren

Komste te *Coban*.

Als wy te *Coban* waaren gekomen, voorzaagen wy ons van alles dat wy ons noodig oordeelden tot eene zaake die zoo zwaar ende gevaarlijk was, als die geene, die wy aanvingen.

Van

Van *Coban* quaamen wy in twee groote Dorpen, door Chiſtenen bewoont zijnde, het eene heeft den naam van St. Pieter ende het andere van *St. Juan*, hier kregen wy noch hondert Indiaanen by ons, om ons Convoy te verſterken, ende, geduerende de Reyſe, te dienen. Vertreck van daar.

Wy reyſden met groot gemak op Muyl-eſels noch twee dag-reyſen aan geene zyde deſe Dorpen, en dat door een Land, dat t'eenemaal met Chriſtenen, in kleyne Dorpen woonende, bevolkt was.

Doch naa die twee daagen, ſoo als wy aan de Frontieren ende Grenſen van die Heydenen begonden te naaderen, ſoo vonden wy den weg ſoodanig, dat het voor de Muyl-eſels niet mogelijk was deſelve te betreeden, waar door wy te voet moeſten voort-reyſen. Moeyelijke wegen.

Twee daagen lang deeden wy niet dan op ende nederklimmen, en dat op ende van het Gebergte dat met Boomen beplant was, ende de ongemackelijckheyt der wegen deede ons den moet om het Volk, dat wy ſogten, te vinden, verlieſen. Wy hielden evenwel geduerende den nagt goede wagt, uyt vreeſe van door de vyanden overvallen te worden, en namen voor op den volgenden ogtent-ſtont onſen weg te vervolgen ende verder voort te trecken.

In dat Gebergte vonden wy verſcheydene ſoorten van vrugten, ende in de leegten ende daalen veele Fonteynen ende Beeken, nevens verſcheyde Boomen die *Cacao* ende *Achiotte* droegen.

Wy trocken dan den derden dag weder voorwaarts aan, ende quamen in eene Valeye, door het midden van dewelke seekere Reviere liep die niet ſeer diep was, in deſe Valeye, ſaagen wy eenige *Miſtas* ofte kleine Dorpjens, ende Velden met *Maiz* beſaayt.

Hier uyt beſpeurden wy dat wy digte by de Indianen waaren, die verpligte ons goede ſorge te draagen, en ons by malkanderen geſloten te houden, om haar te konnen af-keeren ſoo zy ons attaqueerden. Sy ſien Huyſen ende bebouwt Land.

Als wy op deſe wijſe voort marcheerden quamen wy op het onverwagtſte by ſes arme Hutten, welke met tacken van Boomen ende Palmitas bladeren gedeckt waaren, in deſelve vonden wy twee Mannen, drie Vrouwen ende vyf kleyne Kinderen, ſy waaren alle naakt, ende hadden wel willen vlugten, maar ſulcks was haar niet mogelijck. En komen by Menſchen.

Wy ruſten ons in haare Hutten wat uyt, gaven haar van onſe leef-togt, welke ſy in het begin weg ſmeten, niet doende dan roepen ende ſchreeuwen, tot dat haar *Moran*, door ſijne woorden, die ſy ten deele verſtonden, wat hadde nedergeſet, en doen bedaaren.

Wy gaven haar Kleederen ende leydden haar met ons, in hoope dat ſy ons eenigen Schat ſouden ontdecken, ofte wel eenige andere Indiaanſche woonplaatſe, die grooter dan de haare was, helpen vinden, doch ſy waaren geheel dien dag ſoo grijnig ende moeyelijck van humeur, dat wy niet met alle uyt haar verſtaan konden.

Op deſe wijſe trocken wy dan al voorwaarts aan, volgende de voet-ſtappen der Indianen, welke wy hier en daar vonden, tot dat het het by-naa nagt was; Sy trecken vorder en

komen weder by andere Indianen.

als doen quamen wy by twaalf Hutten, in deselve waaren omtrent twintig Persoonen, soo Mannen, Vrouwen als Kinderen, wy ontnaamen haar haare Bogen ende Pijlen, ende vonden by haar een redelijke quantiteyt Palmitas, Visch ende Vleesch, waar mede wy ons verversten.

Sy seyden ons dat 'er een groot Dorp was, twee dag-reysen daar van daan gelegen, dit verpligte ons geheel die nagt goede wagt te houden.

Den Autheur ende meer andere werden sieck.

Ik bevont my op die Plaatse vermoeyt ende sieckelijk, gelijk ook eenige andere van ons geselschap deeden, ende het was my op den volgenden dag niet mogelijk verder te trecken, hier door namen wy voor ons op die Plaatse neder te slaan, sendende eenige Indianen en Spangiaarden om den weg te ontdecken.

Sy vonden noch eenige Hutten ende Velden met *Maiz* besaayt, als oock met C[illegible], Faseolen ende Catoen, maar alle de Inwoonders waren gevlugt.

HET XIX. CAPITTEL.

Sy setten de marsch weeder voort. Veele werden sieck. Den Autheur heeft berouw van de Reyse. Beschrijvinge van de Hamacs. *Sy naaderen den vyand. Die haar kloeckelijck aanvalt. Den Autheur hier over in groote vreese zijnde, wert door* Moran *getroost. Eynde van het gevegt. Getal der dooden &c. Muyterye der Spaansche Soldaten. Waar uyt die ontstont. Kloecke resolutie der Indianen. Verscheyde voorslagen der Spaansche Soldaten. Tweede attaque der Indianen. De Spaansche resolveren te rugge te trecken, maakende alvorens een accoort met de Indiaanen. De Spaansche trecken te rugge. Nemen eenige Kinderen mede. Dwaas voornemen van* Moran. *Tegens het welcke sig den Autheur stelt. Dog te vergeefs. Vertreck van* Coban *naa de Golf. En van daar na* Truxillo. *Komste aldaar. Swackheyd der Plaatse. Armoede van* Comayagua. *Beschrijvinge van de* Cassave. Gratias a Dios *een goede Valeye. Goedhertige Indianen in* Comayagua. *Komste te* Guatimala *daar sy met groote vreugde ende eere werden ontfangen. Den Autheur scheyd van* Moran *af.*

Sy setten den marsch

ALs onse uytgesondene waaren weder tot ons gekeert, vermeerderde den lust in ons om verder te trecken, door het verhaal dat sy ons deeden van des Lands schoonheyt, maar sy waarschouden ons ook dat wy op

op onse hoede moesten wesen, door dien het vlugten van de Indianen geen duysster teken was, van dat alle de Inwoonders van onse komste waren verwittigt. weder voort.

Des morgens vroeg besloten wy tot aan die woonplaatse welcke ons volck gesien hadde voort te trecken, om dat die Meer open lag, ende daar door bequamer was om van sig te sien, ende om het gevaar dat ons mogte dreygen te ontdecken.

Alle dese wooningen sijn digte aan de Reviere gelegen, de Sonne steekt daar soo hevig dat wy de koortse daar van kregen, ook ontstack de roode-loop onder ons volk. Veele werden sieck.

Hoewel ick geheel vermoeyt ende afgemat was, soo liet ick doch niet naa met de andere voort te trecken, maar het was niet sonder leet-wesen, van dat ick my op die reyse begeven hadde, ende dat ick te voete moeste gaan, ook begon ick te vreesen dat ons eenig ongemack op het onvoorsienste mogte over komen, door dien de Indiaanen van onse komste gewaarschout waaren. Den Autheur heeft berou w van de Reyse.

De gevangenen die wy hadden, begonden nu al wat gemeensaamer met ons te werden, ende seyden ons dat sy in die Reviere somwijlen Goudt vonden, dat 'er dieper in het Land een groot Meer was, ront-omme het welcke veele Indiaanen woonden, die strijdbaar ende kloeckmoedig waaren, welcke sig seer wel van boogen ende pijlen wisten te bedienen.

De hoope van goud te vinden verwackerde in sommige den moed, doch de vreese van dese menigte van Indiaanen te ontmoeten, veroorsaakte dat eenige wel hadden gewenst uyt dese Bosschen ende onbekende plaatsen te zijn, ende tegens *Moran* begonden te murmureren om dat hy haar in dat gevaar gebragt hadde.

Den nagt gekomen sijnde begaf ick my tot de ruste, gelijk ook de andere Spangiaarden die sieck waaren deeden, sommige op den bloten grond neder, ende andere in *Hamacs*, soo als ick mede gewoon was te doen. Dese *Hamacs* sijn bedden die van Catoen gebreyd zijn, men maakt die aan twee paalen ofte bomen vast, men hangt daar in de lugt, ende door de minste beweginge des licchaams, soo wiegt men sig selve daar in aan beyde de syden over, ook slaapt men in deselve soo wel als in een wiegjen. Beschrijvinge van de *Hamacs*.

Ik ruste dan tot omtrent midder-nagt, want als doen maakten onse schildwagten alarm, ende waarschouden ons dat de vyanden tot ons naarderden, in meninge van ons te attaqueren, ende in de duysterniss des nagt te overvallen, hier voegden sy by, dat men geloofde dat die wel duysent sterk waaren. Sy ontdecken den vyand

Sy vielen als wanhoopige ende raasende menschen op ons aan, doch doen sy bespeurden dat sy ontdeckt waren, en het geluyd van onse trommen hoorden nevens het schieten van onse Roers ende Musketten, maackten sy soo een vervaarlijck geroep ende geschreeuw, dat ik van vreese sweette, niet tegenstaande ick van de koortse beefde. Dit haar kloeckmoedelyk aanvalt.

Doch *Moran*, die sig aan my quaam biegten, niet anders dan de dood ofte eenige doodelijcke quetsuere verwagtende, quam my het herte stercken, seggende dat ick niet te vreesen hadde, dat ick my maar gerust moeste hou- Den Autheur hier over in

groote vreese zijnde werd door *Moran* gestroofft.

houden, konnende haar in den staat, waar in ik my doe bevond, gantsch geen dienste doen, ende dat het gevaar voor my minder was dan ik my inbeelde, door dien de Soldaaten sigh ront-om my geplaatst hadden, soodaanigh dat aan de ongelovige, den wegh, om tot my door te dringen, was gesloten, daarby voegende, dat wy, sonder levens gevaar, niet vlughten konden.

Eynde van het gevecht, getal van dooden, &c.

Het gevecht duerde niet langer dan een uere, want die tijdt verstreecken zijnde, naamen de Vyanden de vlught; wy vingen'er thien, ende op den volgenden dagh vonden wij'er derthien op de aarde doodt uyt-gestreckt leggen, wy hadden ook vijf ghequesten, waar van'er een op den volgenden dagh stierf.

Muyterye der Spaansche Soldaaten.

Des morgens begonden onse Soldaaten te muytineren, seggende de Spangiaarden rondelijk uyt, dat sy van voornemen waaren wederom te keeren, door dien sy noch een heviger aan-val, dan dese eerste geweest was, op den volgenden dagh ofte naght verwagten.

Waar uyt die ontstaat.

Want eenige van de gevangene Indiaanen verklaarden haar naaktelijk, dat wy ten minsten ses of seven duysent Indiaanen op den hals souden krijgen, soo wy niet weder te rugge keerden.

Sy voegden daar by, dat sy wel wisten, dat de Spangiaarden dat geheele Landt besaaten, uytgesondert alleen die kleyne streeke welke sy bewonden: dat sy in deselve Land-streeke wilden leven sonder yets met ons te willen te doen hebben; doch dat sy, soo wy haar Land wilden besien, ende als vrienden daar door trecken, ons vryelijk souden laaten passeren; sonder ons het minste leedt te doen.

Kloeke resolutie der Indiaanen.

Maar soo wy quaamen in voornemen van haar te beveghten, ende tot slaaven te maaken, even als wy hare naa-bueren gedaan hadden, sy alle gesien waaren al vegtende te sterven, dan haar aan ons over te geven.

Verscheyde voornemens der Spaansche Soldaaten.

Dese woorden verweckten tweespalt onder ons Volk. Sommige waaren van gevoelen, de trouwe der Indiranen te beproeven, ende op haar woord in vrede door haar Landt te trecken, tot dat wy aan eenig Dorp van *Jucatan* souden gekomen zijn.

Andere wilden de Indiaanen gaan bestrijden, ende de derde oordeelden dat men moeste te rugge keeren, door dien wy niet bestant waaren, om alle de maght der Indiaanen, die in dat Landt waaren, te wederstaan. Daar wierd evenwel die dagh geen besluyt genomen, door dien wy, ter oorsaake van de siecken ende gequetsten, niet konden op-breeken ende verreysen.

Tweede attacque der Indiaanen.

Soodaanig dat wy noch den volgenden naght op die plaatse bleven, in dewelke, omtrent in deselve tijd als in de voorgaande geschiet was, de Vyanden ons voor de tweede reyse quaamen besoeken, doch door dien sy saagen dat wy haar verwaghten, zijnde wel op ons hoede, soo naamen sy haast de vlught.

De Spaansche resol-

Op den volgenden morgen stelde wy vast, dat wy souden wederom keeren, ende *Moran* deede aan de Indiaanen seggen, dat, ingevalle sy hem in rust en vreede,

vreede, om het Land van *Jucatan* te ontdecken, door haar Land wilden laaten trecken, hy over eenige maanden wederom wilde komen, zijnde maar met ſes Indiaanen verſelt, dat hy ſijn leven in haare handen wilde ſtellen, als verſeekert zijnde, dat, in gevalle ſy hem ongelijk deeden, alle de Spangiaarden der omliggende Plaatſen, ſich ſouden verſaamelen, ende om ſulks te wreeken tegens haar in de Waapenen komen, ſullende niet ophouden voor dat ſy haar hadden uyt-geroeyd.

veren te rugge te trecken, maakende alvorens een accoord met de *Indianen*.

Hier op gaven ſy tot antwoord, dat, ingevalle hy met dat kleyne getal van Indiaenen, waar van hy haar hadde laaten ſeggen, quam, hy van herten welkom ſoude weſen, dat ſy hem, en ſijn gevolg vriendelijk onthaalen ſouden; het welcke ſoo wel ſy als *Moran*, in het volgende Jaar, ſtiptelijck naa quaamen.

Op deſe wijſe dan begonden wy noch die dag te rugge tetrecken, en dat door den ſelven weg die wy gekomen waaren, ook begonde ick my beter te gevoelen, ende de koortſe verliet my.

Spaanſche trecken te rugge.

Wy naamen eenige Kinderen, welke wy gevangen hadde, met ons, om die aan den Preſident van *Guatimala* te preſenteren.

Nemen eenige Kinderen mede.

Als wy te *Coban* gekomen waaren, meende de Prieur *Moran* dat hy GOD een grooten dienſt ſonde doen, indien hy deſe kleyne Kinderen deede dopen, ſeggende dat ſy konden heylig werden, ende dat mogelijck hare gebeden ſoo veel kragts ſoude hebben, dat daar door haare Ouders ende Vrienden, ende alle de Inwoonders van dat Land, tot de Chriſtelijke Religie ſouden bekeert werden.

Dwaaſch voornemen van *Moran*.

Hoewel ick dit tegenſprak, ſeggende dat hy die eerſt in de Articulen des Geloofs moeſte doen onderrigten, om deſelve al ſoo gelovig ende bequaam te maacken om het Sacrament des Doopſels te ontfangen, ende niet naa-volgen het geene de Religieuſen ten tijde van *Cortez* deeden, die haar genoegden daar mede, dat ſy de Indiaanen aan de Revieren deeden brengen, ende haar wat waater in het aangeſigte wierpen, maackende daar op het teecken des Cruyces, ende dat alle ſonder eenige voorgaande inſtructie ofte onderwijſinge.

Tegens het welke ſich den Auteur ſtelt.

Des niet tegenſtaande nam hy voor haar te doopen, ende het ſelve verrigt ende haar naamen van Chriſtenen gegeven hebbende, deede hy die wel kleeden, ende ſont haar aan den Preſident van *Guatimala*, welke beval dat men haar de koſt ſoude geven, ende in het Convent van St. Dominicus leeren en onderwijſen.

Doch te vergeefs.

Hier naa bleef ick noch eenigen tijd te *Coban*, ende ſomwijlen ging ick op de Dorpen die daar omtrent leggen, tot die tyd toe dat de Scheepen gewoon zijn in de Golf te komen; ik trok doen met *Moran* daar naa toe, om Wijnen ende Olie te kopen, gelijk ook yſer, Laakenen ende andere voor het Convent noodige dingen.

Vertreck van *Coban* naa de Golf.

In deſelve vonden wy een Fregat, dat vaardig lag om na *Truxillo* te zeylen, *Moran* hadde daar yets nodigs te verrigten, ende ick begaf my met hem te Scheepe.

En van daar naa *Truxillo*.

Wy

Komste aldaar ende swackheyt der Plaatse.

Wy bleeven niet meer dan aght daagen in die Haven, welke sober voorsien ende seer swack is, gelijk als sulks blijckt door de weynige moeyte met de welke de Engelsche ende de Hollanders die Plaatse hebben ingenoomen, ende daar op stelden wy vast dat wy te lande naa *Guatimala* souden trekken, nemende onsen wegh door het Land van *Comayagua*, het welke men gemeenlijk de *Honduras* noemt.

Armoede van *Comayagua.*

Dit Landt is quaat ende moeyelijk voor de Reysigers, door dien het seer Bosch-aghtig ende vol Gebergte is, waar by noch komt de armoede der Inwoonders, want daar zijn geen andere Koopmanschappen als Huyden, *Cassia* ende *Salsaparilla.*

Beschrijvinge van de *Cassave.*

Hier toe hebben sy soo weynigh broot omtrent *Truxillo*, dat sy genotsaakt zijn, sich van de *Cassave* te bedienen, het welke een wortel is, soo droog, dat sy die geene, welke die nuttight, by na doet sticken, voor al als sy droog gegeten wert, ende daarom weyckt men die gemeenlijck in Vleesch-nat, in water, in Wijn ofte in Chocolate, op dat die des te beter door de keel soude willen.

Te Lande-waart in, en voor al omtrent de Stad van *Comayagua*, welke hoewel sy kleyn is, ende niet meer dan vijf-hondert Huys-gesinnen heeft, den Setel des Bisschops is, vintmen de *Maiz* in wat grooter quantiteyt, dan op de andere Plaatsen, door dien sigh de Indiaanen daar in wat grooter getal, als wel op andere Plaatsen, hebben by-een-gevoeght, ende aldaar in groote ende kleyne Dorpen woonen.

Gratias a Dios een goede Valeye.

Ik bevond dat dit Landt het armste van geheel *America* was, de gesontste Paatse daar in, ende daar wat beter voetsel valt, is de Valeye door haar *Gratias a Dios* genaamt, aldaar zijn eenige Hoeven daar veel Koorn ende Bestiaal valt.

Doch door dien sy soo dight aan *Guatimala* als aan *Comayagua* leght, ende dat de weegen naa de zijde van *Guatimala* veel gemackelijker vallen, dan wel aan de andere kant, soo maakt sulks dat alle dat Koorn eer naa *Guatimala*, dan naa *Comayagua*, gebraght wert.

Goedhertige Indianen in *Comayagua.*

Om van *Truxillo* te *Guatimala* te komen, moetmen omtrent taghtigh a hondert mijlen af-leggen, ende hoewel dit Land genoeghsaam onvruchtbaar is, soo volbragten wy evenwel onse Reise sonder wegh wijsers ofte spijse van nooden te hebben, door dien de armen Indiaanen noch haar lichaam noch hare middelen spaarden om ons te dienen ende te onthaalen, ende niet was haar soo dierbaar dat sy ons niet gaarne schoncken.

Komste te *Guatimala* daar sy met groote vreughde en eere werden ontfangen.

Op dese wijse quaamen wy weder te *Guatimala*, daar wy van de Religieusen met groote vreugde ontfangen wierden; De President van die Stad gaf ons een considerabile beloninge, ende door de geheele Stadt hadden wy den naam van waare Apostelen, door dien wy ons leven gewaagt hadden om de Indianen op te soeken, den wegh tot haare bekeringe gebaant, haare voornaamste woon-plaatse ontdekt, ende de gesteyde Kinderen voor ons daar gesonden hadden, welke dan tot een klaar en blijckelijk teecken verstrekten van de door ons genomene moeyte ende arbeyt.

Moran

Moran was door ydelheyd ſoo opgeblaaſen, ſoo wel als door de gonſte die hy van den Preſident en door de toe-juycchingen die hy van het Volk ontfing; dat hy voornam het leven noch eens te hazarderen, volgens het tractaat dat hy met die Af-godiſche Indianen hadde gemaakt, van vreedſaam, met ſes Indiaanen, door haar Land te mogen trecken. Ydelheyt van *Moran*.

Hy hadde geerne geſien dat ick weder met hem gereyſt hadde, doch ick vreeſde dat die Barbariſche Menſchen tegens ons ſouden op-ſtaan, ter oorſaake van de Kinderen die door ons waren medegenomen, daar-en bovenbehaagde my het Land niet, door dien het arm was, ende dat ick 'er geen kanſſe ſag om ſoo veel gelts by een te vergaaderen, dat ick, door behulp van het ſelve, met fatſoen in Engeland ſoude konnen geraaken, het welcke mijn voornaamſte oog-wit was. Den Autheur ſcheyt van *Moran* af.

Hier om nam ick voor mijn Vriend *Moran* te verlaaten, ende alle nieuwe ontdeckingen van Ongeloovige Indiaanen te laaten vaaren, ſoo wel als alle andere diergelijcke moeyelijcke ende penible ſaacken, in dewelke mijne geſontheyd ende leven in groot gevaar konden geraaken, en dat ſonder eenig nut als een weynig aanſien ende ydel glorie in dat Land.

Hier ſien wy evenwel voor eerſt, de kleyne magt der Spangiaarden in die quartieren, welcke, ſoo groot eene commoditeyt konnende trecken uyt de communicatie van de Provintien van *Vera-Paz* ende *Jucatan*, doch noch noyt deſe tuſſchen-leggende Indiaanen hebben konnen dempen; ende ten anderen het regte motif dat ſoó veele Geeſtelijcken daar als Hemel ende Aarde doet bewegen, om eenige Indianen te bekeeren; te weten, ydele eere ende wereltſche middelen, ende het eerſte van deſe twee was het dat *Moran*, deſe Indiaanſche kinderen, die van ongeloovige Ouders geboren waaren, ſonder haar al-vorens te onderrigten dede doopen, alleen om de reputatie van ſoo veele Neophyten te hebben gemaackt, te verkrijgen, en wat het tweede belangt, hy gaf my niet duyſterlijk te kennen, dat de hoope van Gout-mijnen te ontdecken, hem alle de gevaaren deede veragten.

HET XX. CAPITTEL.

Motiven die den Autheur bewegen om de Indiaansche Taale op het Landt te gaan leeren. Hy versoeckt sulks aan den Provinciaal die het hem toestaat. Hy vertreckt van Guatimala *ende komt te* Petapa *Jalousie tusschen de oude ende de nieuwe Religieusen. Den Autheur wert seer wel in de Indiaansche Taale onderright, ende neemt wacker toe. Hy begint te Predicken, ende wert volmaackt in die Taale. Hy wert Pastoor van* Mixco *ende* Pinola. *Op wat voorwaarden de Priesters op de Dorpen werden gesonden. Rijkdom ende dertelheyd van de Religieusen in* Peru. *Onderscheyt tusschen de Religieusen van* Peru *ende van* Mexico. *Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van* Mixco *ende* Pinola, *'t welck den Autheur seer klaar, naackt ende kort voorstelt, waar uyt men kan bespeuren hoe rijkelijck, weeligh ende dertel sy aldaar, even als hier de Princen ende Vorsten, konnen leven. Den Autheur treckt meer dan ses duysent guldens Jaarlijks van twee Dorpen. Hy informeert sich op het geene hy daar van Jaarlijcks moeste uyt-keeren, ende accordeert op elfhondert ende vijf en twintig guldens. Hy koopt een Muyl-esel. Hy schrijft naa Spangien om sijne verlossinge, maar krijght soberen troost. Hier op soeckt hy heymelijk door te gaan, dat mede niet lucken wil. Hy geeft sich over aan de Goddelijcke voorsienigheyd. Sprinck-haanen. Haare gedaante ende meenigte. Groote schaade door haar gedaan. Menschen ende Beesten lijden door haar groot ongemack. Sy bederven de Indigo, Suycker ende de Tarwe. Remedien tegens dese plaage aangewent, waar door sy eyndelijk verdreeven worden. Dese plaage was niemant voordeligh dan de Priesters; Doch door superstitieuse ende godtlose middelen. Blind by-geloof der Spaansche.* Tabardillo, *een pesti-*

peſtilentiale koortſe. Gevaarlijke uyt-werckingen daar van. Die den Autheur door Gods hulpe ontgaat. 't Getal der dooden daar door geſtorven in Mixco *ende* Pinola, *doet den Autheur duyſent guldens winnen. Middel aangewent om aan de Schattinge door de ſterfte niet te verlieſen. Ongemeenen ſwaaren regen ende ſchrickelijken donder. Droevige gevolgen daar van. Groot gevaar des Autheurs uyt het welck hem Godt genadelijck redt. Voordeel uyt het onweder getrocken.* Truxillo *in* Peru *door Aerd-bevinge verſoncken. De ſchaade die deſelven in* Guatimala *doet, gedijdt tot profijt des Autheurs. Beſchrijvinge van de Aard-bevingen van* America. *Seer groot gevaar des Autheurs door deſelve. Naams-oorſpronck van het Dorp* Pinola, *anders in de Indiaanſche Taale* Pancac *genaamt. Beſchrijvinge van het ongedierte* Nigua *ende ſijne gevaarlijcke effecten. Middelen om die te ontgaan. De Indiaanen ſijn daar vry van. Den Autheur raackt door een* Nigua *in groot pericul. Hy betracht in dit ſijn werck Godts eere. Sijn goedt voornemen omtrent de Indiaanen, ende ſijne liefde en genegentheyd tot haar. Seecker Indiaan wert door ſijn Meeſter ſeer mis-handelt. Den Autheur doet den ſelven ſtraffen. Hy raakt daar door in lijfs-gevaar, doch doet daar over weder ſtraffe oeffenen.*

Motiven die den Autheur bewegen om de Indiaanſche Taale op het Landt te gaan leeren.

ALs ick nu om de voorverhaalde reden hadde voorgenomen my met geen nieuwe ontdeckingen meer te bemoeyen, ſoo geloofde ick dat'er niet beter voor my te doen ſtond, ende dat ick mijn tijd nergens in nutter ſoude konnen beſteden, dan in het leeren van een van de Indiaanſche Talen, ende dat op een van de Dorpen omtrent *Guatimala* gelegen zijnde, door dien deſelve doorgaans rijk ende weelig waaren, zijnde de Inwoonders van een ſeer goet naturel, ſeer genegen om haare Prieſters in alle behoeftigheden te hulpe te komen, en eyndelijk ſeer onkundigh in de voornaamſte Articulen des Geloofs; Ick daghte dat ik haar hier in ſeer ſoude konnen te reght helpen, haar een vaſte ende ſuyvere leere inplantende, ende haar den gekruyſten CHRISTUS, als den eenigen Autheur van haare ſaeligheyt predikende en voor oogen ſtelde.

Ick hadde so groot een vertrouwen op de gonste van mijne Vrienden, dat ik my verseekert hielde, dat ik met kleyne moeyte, de Plaatse die ick wilde, uyt alle de omliggende van de Stadt van *Guatimala* soude mogen uyt-kiesen, in de welke ik alle tot mijne Reyse naa Engeland noodig soude konnen bereyden, ende alle verdere mesures nemen; ik konde uyt deselve ook op Spangien schrijven, ende jaarlijcks, veel beter, dan op andere Plaatsen, bescheyt krijgen.

Hy verfoeckt sulks aan den Provinciaal die het hem toestaat.

Ick maakte dan dit mijn voornemen aan den Pater Provinciaal bekent, deselve bevont sich doe te *Guatimala*, ende stont my mijn verstoeck aanstonts toe, my raadende my in de Taale *Poconchi* genaamt, te oeffenen, van deselve hadde ik eenige kleyne begintselen in de Provincie van *Vera-Paz* geleert, ende sy is seer in ende omtrent de Stadt *Guatimala* in het gebruyck, soo wel als in de Provincien van *Vera-Paz* ende van *St. Salvador*.

Hy beloofde dat hy my naa *Petapa* soude senden, om aldaar die Taale van een van sijne voornaamste Vrienden te leeren, deselve was Frater *Pedro Molina* genaamt, zijnde van seer hooge Jaaren, ende hebbende een jonger Geestelijk Persoon, dan hy was, van noden, om hem in sijn dienst te hulpe te komen, door dien het Dorp seer groot was, en veele Reysende Lieden daar door passeerden.

Het scheen my als of den Pater Provinciaal in mijne gedagten hadde gesien, door dien ik in het by-sonder seeckere genegentheyt voor die Plaatse hadde, hebbende oock voorgenomen hem sulks te versoeken.

Hy verreckt van *Guatimala* ende komt te *Petapa*.

Soodaanig dat ik omtrent veerthien daagen voor het Feest van *St. Juan*, van *Guatimala* naa *Petapa* vertrock, dat omtrent ses mijlen van daar legt, om my daar-ne der te slaan, ende de Indiaansche Taale te leeren.

Jalousie tusschen de oude ende nieuwe Religieusen.

De Religieusen van die Plaatsen, welke in de Indiaansche Taale geoeffent zijn, hebben van deselve Grammatica'es ende Woord-boeken ofte *Dictionaria* gemaakt, op dat die geene, welke, naa haare dood haare Ampten komen te krijgen, sigh daar mede soude konnen behelpen; doch sy willen, soo lange als sy leven, die Taalen aan geene andere leeren, uyt vreese, dat dese haare Discipulen, naa dat sy een volkomene kennisse gekregen hebben, haar sullen den voet lighten, ende het voordeel, dat sy uyt de Indiaansche Dorpen genieten, ont-trecken, zijnde sy daar als Parochie-Priesters bevestight.

Den Autheur wert seer wel in de Indiaansche Taale onderright en neemt wacker aan.

Desen ouden *Molina* evenwel, bemerckende dat hy seer oud van Jaren was, ende daar by consideereerende de liefde welke sijn goeden Vriend den Pater Provinciaal my betuygde, en weygerde mijn geselschap ende by zijn niet, en hy gaf my seer openhertelijk te verstaan het geene hy, in veele Jaaren, in de Taale *Poconchi* geleert ende aangemerckt hadde.

Hy gaf my dan een kort ende bondigh begrijp, van alle de eerste beginselen van die Taale, welke meest in het conjugeren ende declineren bestonden, het welke ik seer gemackelijk in de eerste halve maant, die ik by hem was, leerde; Daar op gaf hy my een *Dictionarium* van Indiaansche woorden, op dat ik dat van buyten soude leeren, ende soo eyndelijck sonder boeck konnen studeren, tot dat ick bequaam soude zijn, om voor de Indianen te Prediken; ik nam hier naa seer toe door het meenighvuldigh discoureren ende confereren

met

met de Indiaanen, behalven dat ick noch mijne studie in het bysonder voortsette.

Hy begint daar in te Predicken.

Ses weecken hier naa maakte *Molina* seekere kleyne vermaaninge in die Taale, hy leydde my deselve uyt, ende begeerde dat ik die van buyten soude leeren, het welke ick deede, ende ick sprak die in het openbaar voor de Gemeente uyt op den dagh van *St. Jago.*

Tegens den vijfthienden Augusti daar aan volgende stelde hy noch een andere Predicatie in de Spaansche Taale op, hy deede my die in de Indiaansche oversetten, verbeeterde daar in het geene hy oordeelde dat verandert moeste worden, ende als ick hier door moedt ende couragie hadde verkregen, vreesde ick in het toekomende niet meer, om my in het openbaar voor de Indiaanen op den Preedickstoel te vertoonen.

En wert volmaakt in die Taale.

Ik volhardde in het doen ende maaken van dese vermaeningen ofte kleyne Predicacien tot aan St. Michiels dagh toe, de Indiaanen leerende het geene dat ik, met sijne hulpe, uyt het Spaansch hadde overgeset, tot dat ik alleen met de Indiaanen konde conversееren ende spreeken, ende mijn Sermoenen selve maaken.

Als nu den dagh van St. Michiel gepasseert was, bevonde sigh *Molina* seer wel vernoeght over de instructien die hy my gegeven hadde, siende dat ik, in soo weynig tijds, soo seer in die taale hadde toegenomen, hebbende ick maar drie a vier maanden, in deselve, onder hem gestudeert.

Hy schreef dan aan de Provinciaal, om hem te kennen te geven, de moeyten welke hy, om my te onderrighten, hadde genomen, daar by voegende, dat sijne arbeydt wel gesuccedeert was, ende hem verseeckerende dat ik voortaan capabel was om de Indiaanen alleen te bestueren en voor haar te Predicken, hem biddende my eenigh Indiaansch Dorp ofte beneficie in het selve toe te leggen, door welk middel, mits in het Prediken volhardende, ik, het geene ick geleerdt hadde, soude konnen oeffenen, ende in de kenniss van die taale, welke ick soo gemacklijk hadde geleerd, toe-nemen.

Hy wert Pastoor van *Mixco* ende *Pinola.*

De Provinciaal, die altoos mijn vriendt hadde geweest, behoefde-men niet seer te bidden, om aan my sijne goede genegentheydt te betuygen, en hy gaf my aanstonts last om in de Dorpen van *Mixco* ende *Pinola* te gaan, ende sorge voor de Indiaanen in die plaatsen te draagen, mits alle drie maanden reekenschap van mijn ontfangh gevende aan het Convent van *Guatimala*, aan het welke die geheele Valeye behoordt.

Op wat voorwaarden de Prieſters op de Dorpen werden gesonden.

Alle de Indiaansche Dorpen, soo wel als de Indiaanen die daar in woonen, behooren onder seeker Convent, ende de Religieusen die daar in sijn, moeten, aan haare Superieurs, reekeninge doen, van alle het gelt dat sy overbehouden, naa dat sy haar noodigh onderhoudt, ende dat van haare Dienaaren daar van hebben af-gehouden, ende het geene dan daar van komt, werdt door de Superieurs tot de behoeftigden van het Convent aangeleght.

Rijckdom ende der-

Dese Ordre is in *Peru* noch niet in het gebruyck, want van alle de Religieusen, die eenige beneficien in de Dorpen hebben, staat'er niet een onder het

telheyd van de Religieusen in *Peru*.

Clooster, ende sy behouden voor haar alle het geene dat sy konnen krijgen; In tegendeel trecken sy weder niets uyt haare Conventen, ende zy sijn gehouden, sig, op haare eygene kosten te kleden ende te onderhouden; Hier door is het, dat de Religieusen van *Peru* de rykste van alle de Indiën zijn, zy leven daar als Heeren, ende speelen in het openbaar met de kaarten ende de dobbelsteenen, sonder dat 'er yemant is, die haar zulcks belet.

Onderscheyt tusschen de Religieusen van *Peru* ende van *Mexico*.

Doch hoewel die van *Guatimala*, van *Guaxaca* ende van *Mexico* genoegh hebben om van te leven, jaa selfs meer dan wel voegt aan lieden van haare Professie, zoo mogen zy doch evenwel, even als die van *Peru*, niet disponeren van het inkomen van beneficien; want zy sijn gehouden aan haaren Superieur uyt te keeren het geene zy boven haar verteeringe over behouden, ende die send haar maandelijck een *Bouticha* met Wijn, in dewelcke ander-halve *Arroba* gaat, daar toe jaarlijcksch een nieuw habijt, ende de andere dingen tot de kledinge nodig zijnde.

Het was dan op dese voor-waarden, ende onder beding van dese dependentie, dat ik gesonden wierde om voor de Indiaanen van *Mixco* ende *Pinola* te gaan Predicken, men ligte, om my te helpen, seecker out Religieus, die nu by naa tagtig jaaren hadde, daar van daan, ende men deede hem, om voortaan in ruste te leven, weder in het Convent komen, door dien hy sijn Ampt niet meer konde bedienen, moetende hy twee Dorpen waar nemen, die drie mijlen van malkanderen laagen.

Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van *Mixco* ende *Pinola*, welck den Autheur seer klaarlijck naackt en de kort voorstelt, waar uyt men kan bespeuren hoe rycke lijck, weelig ende dartel sy aldaar, even als hier de Princen ende Vorsten konnen leven.

Het inkomen dat ick in die twee Dorpen genoot, nevens de Offerhanden ende de Regten, die ick van de Indiaanen ontfing, bestont in de volgende dingen.

Ick ontfing alle maanden te *Mixco* twintig rijcks-daalders, ende te *Pinola* vijftien, deselve wierden my seer promptelijck betaalt door de *Alcaldes* ende *Regidors*, eer dat de maand verlopen was.

Om dese betaalinge te vinden besaayden de Inwoonders een groot stuck Lands met tarwe ofte *Maiz*, ende sy teekenden in haar publijk Register aan, hoe veel mudden daar van waaren gekomen, ende wat gelt sy daar voor hadden ontfangen; Ick moeste oock maandelijck in het selve aanteeckenen, wat ick van haar hadde ontfangen, dit streckte haar voor quitantie, ende ten eynde van het Jaar brengen sy haar Register aan seecker Bediende, die door het Hof van *Guatimala* daar toe gestelt is.

Behalven dit tractament hadde ick in yder Dorp, van de Gebroederschappen der Af-gestorvenen, yder weecke, twee rijcks-daalders, om een Misse te seggen, voor die geene die in het vagevyer waaren; Noch op elcke eerste Sondag des maandts twee rijks daalders te *Pinola*, van wegens het Gebroederschap van het Rosen-hoedeken van de Maget Maria, ende oock soo veel te *Mixco*, te weten, mede alle maanden, twee rijk-daalders van yder Gebroederschap, soo van Indiaanen, Spangiaart als Negers.

Noch hadde ick maandelijck twee rijks-daalders van yder Gebroederschap van het waare Cruyce, ende soo veel te *Mixco* van een ander Spaansch Gebroe-

broederſchap van *St. Nicolaus Tolentinus*, ende oock twee rijcks-daalders van het Gebroederſchap van *St. Blaſius* te *Pinola*, noch twee andere te *Mixco*, mede alle maanden, van het Gebroederſchap van *St Jacynthus*, ende dat behalven de Offerhanden ſoo in gelt, pluym-gedierte als waſch-keerſſen; dit bedroeg dan negen ende feſtig rijcks-daalders alle maanden, ende ick konde my verſeeckeren, dat ick deſelve, eer de maand om was, in mijne beurſe ſoude hebben.

En noch ſonder te tellen het geene ick hier boven geſegt hebbe, dat van de Beelden der Sancten ende Sanctinnen komt, welcke gedueriglijck gelt, gevogelte, waſch keerſſen, ende andere dingen, op haare vier-daagen aan den Prieſter toe-brengen.

Soodaanig, dat het geene ik uyt deſe twee Dorpen trock, al een ſeer conſiderabile ſomme importeerde, want daar waaren achtien Beelden ofte Schilderyen van Heyligen te *Mixco* ende twintig te *Pinola*. ick trock van elck van deſelve vier Rijcks-daalders wanneer haar Feeſt geviert wierde, ſoo om de Miſſe ende het Sermoen te ſeggen, als om de Proceſſie ofte omganck te doen, behalven het Gevogelte, de Kalkhoenen, de *Cacao*, ende de Offerhanden die men voor de Beelden der Heyligen deede, welcke ten minſten op yder Feeſt-dag drie Rijcks-daalders opbragten.

De vier Gebroederſchappen van het Roſen-hoedeken, van dewelke 'er drie te *Mixco* ende een te *Pinola* waaren, gaven my op de vijf voornaamſte Hoogtijden van het Jaar yder vier Rijcks-daalders; te weten, twee om de Miſſe dien dag te ſeggen, twee andere voor den dag die daar op volgt, welcke ſy den dag van het *Anniverſarium* noemen, voor die geene, die, afgeſtorven zijnde, in het Gebroederſchap hadden geweeſt, en hier door hadde ik boven de Offerhanden, en de geſchencken ſoo van Pluym-gedierte, *Cacao* als anderſints, meer dan tagtig Rijcks-daalders alle Jaaren.

De twee Gebroederſchappen van het waare Cruyce, bragten my op hare Feeſt-daagen, waar van de eene op den 3 May, ende de andere op den 14. September voorvalt, yder vier Rijcks-daalders, om op dien dag de Miſſe te ſeggen, ſoo veel oock voor het *Anniverſarium*, ende twee Rijcks-daalders op yder Vrydag in de Vaſten, welcke ten eynde van het Jaar twee ende veertigh Rijcks-daalders uyt-maakten, ende alle dat ick tot nu toe genoemt hebbe, was my als een ſeer verſeeckerde Jaarlijckſche rente in die twee Dorpen.

Doch het ſoude een ſeer verdrietige ſaacke weſen, ſoo ick wilde verhaalen alles wat dat ick buyten dat door toe-val kreeg; De Offerhanden die men op Kers-tijd in die twee Dorpen deede, bragten my gemeenlijk veertig Rycks-daalders op; die men op den witten donderdag ende den goeden vrydag gaf, hondert Rijcks-daalders; die van Aller-Heyligen tagtig, ende veertig die geene, die men op Vrouwen-Ligt-miſſe gaf.

Hier by hadde ik noch het geene dat men op den dag van de Inwijdinge van yder Dorp offerde, want als dan quaamen alle die op het platte land woonden daar

daar hare devotie plegen, dit was my in gelt ende Wasch-keerssen tachtigh Rijcks-daalders te *Mixco* waardig, ende meer dan vijftich te *Pinola*.

De Communicanten yder een Reaal gevende, leverden my, in beyde de Dorpen, ten minsten duysent Reaalen uyt, ende de Biegtingen in de Vasten, waaren my mede wel soo veel waardich, behalven de Offerhanden van Eyeren, Honig, *Cacao*, Pluym gedierte ende Vruchten, ook noch boven dat men twee Raalen voor yder Kind dat gedoopt wierde gaf, twee Rijck-daalders voor yder paar dat troude, mede soo veel voor yder lijck dat begraaven wierde, behalven dat sommige op haar doodt-bedde ordonneerden dat men tien ofte twaalf Rijcks-daalders soude geven, om ses Missen, naa haare doodt, voor de ruste haarder zielen te seggen.

Den Autheur treckt meer dan ses duysent gu'dens jaarlijcks van twee Dorpen.

Hier uyt kan men oordeelen hoe leuy ende lecker een leven de Religieusen in dat Landt hebben, ende hoe veel middelen 'er voor haar sijn om rijck te worden, want het inkomen van de twee Dorpen *Mixco* ende *Pinola* is veel minder dan dat van *Petapa* ende *Amatitlan*, welcke mede in deselve Valeye gelegen zijn, ende noch werden op verscheydene andere Plaatsen veel meer Offerhanden als daar gegeven, ende evenwel bragt my mijn kleyntje, met de Offerhanden ende het geene men in de bussen stack, nevens de geschenken die my de Indiaanen, als sy my quaamen besoecken, gaaven, ende het gelt van de extraordinarie Missen, meer dan twee duysent Ryks-daalders Spaansche munte op, ofte ten minsten ses duysent guldens aan gelt.

Ick agte dat ik op dat Beneficie beter soude konnen leven ende meer profijt ende voordeel doen dan in het Convent van *Guatimala*, alwaar ik anders niet doen konde dan mijn hooft breeken met eenige Theologische questien, ende daar toe het toe juycchen van de Studenten hebben, maar voor de reste weynig gelt winnen, waarom ick evenwel, soo wel moeste dencken, als alle de andere die van mijne Ordre waaren, te meer, om dat ik voorgenomen hebbende om wederom naa Engeland te keeren, weynig bystant geduerende die lange Reyse hadde te genieten, en door dien ick mijne Vrienden in dat landt soude laaten, soo moeste ick dencken dat mijne beste Vriendt, om my te Land en te waater te verselen, mijn gelt soude zijn.

Hy informeert sig op het geene hy daar van moeste uyt-keeren.

Het eerste dat ick deede, was dat ik my informeerde, by middel van de Registers van den ontfang ende uytgift van ons Cloester te *Guatimala*, wat mijn naaste Voor-saat ende de andere die daar eer dan hy geweest hadden, hadden gegeven aan het Convent van wegens de Dorpen *Mixco* ende *Pinola*, op dat ick mijn leven soodaanig mogte aanstellen, dat ick mijne uytgift ende verteeringe wel reguleerende, ende eerlijck ende loffelijck levende, evenwel het soodaanig soude konnen stellen, dat die van het Convent my souden bedancken, meer van my treckende dan van yemant die voor my daar geweest hadde.

Ick bevond dat mijn Voor-saat niet meer dan vierhondert Rijcks-daalders voor sijne reekeninge hadde gegeven, ende dat men in het gemeen te vooren weynig meer voor die twee Dorpen hadde uyt-gekeert.

Hier op nam ick op seeckere tyd gelegentheyt, met den Prieur van *Guatimala*

mala ſpreekende van hem te vraagen, hoe veel hy begeerde dat ick hem jaarlijkſch ſoude geven, ſoo lange als ick in die twee Dorpen ſoude woonen; hy antwoorde my, dat hy, wanneer ik ſoo veel gaf als die geene die daar voor my gewoont hadde, my bedanken ſoude, ende niet meer afvorderen, ende dat ik, het geene ik meer trock uyt die twee Dorpen, voor mijn ſelfs ſoude mogen behouden om boecken, ſchilderijen ende *Cacao* te kopen, tot mijne Chocolate, ende om mijne Muyl-eſels ende Dienaers te onderhouden,

Ende accordeert op elf hondert ende vijf ende twintigh guldens.

Ik antwoorde hem dat ik in die plaatſe in eer en aanſien hoopte te konnen verblijven, ende evenwel aan het Convent meer uytkeeren dan yemant die daar voor my geweeſt hadde, ende dat ik my vrywilligh onderwierp van dat Beneficie verſteeken te werden, ſoo ik niet jaarlijcks vier hondert ende vijftigh rijks-daalders aan het Clooſter gaf.

Hier op bedanckte my den Prieur ſeer hertelijk, ende verſeekerde my, dat hy my aan Wijn geen gebreck ſoude laaten lijden, maar dat hy ſoude ſorge draagen, om my die alle maanden, ende alle Jaaren kleederen toe te ſenden, het welke my veel gelts deede ſpaaren, ende hier door vondt ik my rijkelijken voorſien van alles dat ik noodigh hadde, ſoo lange als ik in Indiën woonde.

Hier uyt kan men beſpeuren, hoe dat een Religieus, die in *America* met een Beneficie is voorſien, daar met de inkomſte van vijf a ſes duyſent guldens jaarlijkſch kan leven, ſonder dat ſijn Wijn ende klederen hem yets koſten, behalven ſoo veel geſchenken als hy van Pluym-gedierte krijght, en den geringen prijs van het vleeſch, want men koopt daar derthien ponden Oſſen-vleeſch voor twee ſtuyvers en een halve, ende men kan denken of hy dan nog niet genoeg over behoud om ſijn vermaak te nemen, ende om Muyl-eſels, Tapijten, Schilderijen, ende Cabinetten te kopen, ende ſelve deſe laatſte met piſtoletten ende rijks-daalders vervullen, om met deſelve te *Madrid* te handelen, ende by gevolge een goedt Biſdom te kopen, gelijk als ſy meeſt alle doen.

Hy koopt een Muyl-eſel.

Het eerſte dat ik deede, na dat ik in die twee Dorpen beveſtigt was, was dat ik ſorge droeg van een goede Muyl-eſel te kopen, die my van het eene Dorp in het andere ſoude konnen brengen, wanneer de noot ſulks quam te vereyſchen.

Ick vont'er wel haaſt eene, voor dewelke ik tagtig rijks-daalders gaf, deſe diende my ſeer wel om de Valeye vaardigh te door kruyſſen, ende om die drie mijlen, welke deſe Dorpen van den anderen ſijn gelegen, af te leggen.

Hy ſchrijft na Spangien om ſijne verloſſinge, maar krijght ſoberen trooſt.

Hoe wel mijne voornaamſte ſtudie in die plaatſe was, de Indiaanſche Taale volmaaktelijk te leeren, op dat ik tot de Indiaanen Preedikende my wel ſoude konnen doen verſtaan, ſoo bleef evenwel altoos vaſtelijk by my beſloten weder na Engeland te keeren, ende tot dien eynde arbeyddde ik, om daar toe mijn conſent van Romen te krygen ofte wel uyt Spangien, en dat door middel van ſeker Capiteyn *Iſidoro de Zapeda* genaamt, hy was een Siviliaanſch Coopman, ende meeſter van een Schip, dat in het eerſte Jaar in het welcke ik te *Mixco* beveſtigt wierde, Koopmanſchappen voor de Stad van *Guatimala* mede bragte.

Ik ſchreef aan mijne Vrienden in Spangien, door middel van deſen Capiteyn, die dikmaalen door de Valeye van *Mixco* paſſeerde, ook kreeg ik antwoord, maar met kleyne ſatisfactie op het geene ik van haar verſogte.

Hier op soekt hy heymelijk door te gaan, dat mede niet lucken wil.

De vrientschap welke ick met die Capiteyn gemaakt hadde was soo groot, dat ick hem mijn voor-nemen ontdeckte, ende te gelijck bad, dat hy my met hem naa Spangien soude willen voeren, my in sijn Schip verbergende; doch hy weygerde sulcks, my vertoonende, dat, indien hy sulcks deede, hy sig in groot gevaar soude stellen, by aldien men daar over aan den President van *Guatimala* klagtig viel, raadende my te blijven daar ick was, ende my van gelt te versorgen, op dat ick, als ick mijn af-scheyt soude gekregen hebben, met eere ende respect soude konnen wederom keeren.

Hy geeft sig over aan de Goddelijcke voorsienigheyt.

Siende my dan gedwongen om in dit Land te blijven, nam ick voor, my aan de voorsienigheyd GODTS over te geven, welcke wel soude weten middelen uyt te vinden om my van daar te trecken, ten tijde als het hem tot Sijne eere ende mijn wel-wesen soude nodig zijn.

Onderwijlen bleef ik noch vijf Jaaren in die Dorpen van *Mixco* ende *Pinola*, ende ick hadde in deselve gelegentheydt om veel meer gelts te winnen, dan yemant van alle die daar voor my geweest hadden, hadde gehad.

Sprinck-haanen.

Want in het eerste Jaar dat ick daar quam sond GOD over dat Landt eene van de thien plaagen van Egypten, te weten die van de Sprinck-haanen, welke men te vooren noyt in die Landen hadde gesien.

Haare gedaante en menigte.

Sy geleecken seer wel aan de Europische Sprink-haanen, maar sy waaren veel grooter, ende sy vlogen gelijkelijck aan troupen, ende dat ten soo grooten getaale, dat sy de lugt verduysterden, ende de Sonne beletten sijne straalen op den grond te schieten.

Groote schaade door haar gedaan.

Men konde alle de plaatsen op dewelke sy gevallen waaren bekennen, ende men sag daar niet dan de teeckenen van vernielinge ende verwoestinge, want sy aaten niet alleen de Tarwe op, maar oock de blaaderen ende de vrughten van de Boomen; sy vielen op deselve ten soo groot een getaale, dat de tacken, daar op sy saaten, door haar gewigte af-scheurdden, ende van de stamme des Booms scheydden.

Menschen ende Beesten lyden door haar seer groot ongemack

De groote wegen waaren geheel daar door bedeckt, soodaanig dat sy de Muyl-esels die door het Land gingen, op yder oogenblick deeden verschricken, door dien sy, door haar vliegen, geluyd aan haare ooren maackten, ende haar aan de beenen ende het lijf kittelden.

Het staat my seer wel voor, dat ick, door de Valeye reysende, daar door seer ge-incommodeert wierde, ende soo ick geen maske ofte mom-aangesigte, met glaasen, op de plaatse der oogen, beset, gehad hadde, soude het my niet mogelijck sijn geweest mijn weg te vervolgen.

Sy bederven de Indigo, Suyker ende Tarwe.

De Boeren die aan de Zuyd-zijde woonden, klaagde dat haare Indigo, welcke noch groen was, stont om t'eenemaal door die Sprinck-haanen vernield te werden.

Die geene die het Suycker-riet planten, seyden oock, dat de Suycker-rieten, die doe alle noch teder ende weeck waaren, het selve gevaar liepen, doch voor al was het een beklaagelijke saacke te hooren, het kermen van de Huys-luyden van de Valeye in dewelcke ick woonde, vreesende sy dat alle.

Vliegende Springhaen

alle haare Tarwe in eenen nagt van deſe Sprinck-haanen ſoude op gegeten werden.

Door dien deſe ſaacke het gemeene welvaaren raackte, ſoo verpligte zy ook de Magiſtraat, om alle remedien daar tegens in het werck te ſtellen, die ſy immer bedencken ofte verſinnen konden. Remedien tegens deſe plaage aangewent.

Men deed ten dien eynde, alle de Inwoonders der Dorpen in het velt gaan, voorſien zijnde met Trompetten ende andere diergelijke Inſtrumenten, om haar door het gerugte ende geraas te verſchricken, en haar van de plaatſe, daar ſy de meeſte ſchaade deeden, te verjaagen, het welke ſeer wel gelukte, want het was een verwonderens-waardige ſaake te ſien, hoedanig ſy weg vlogen, als ſy het gerugte van de Indianen hoorden.

Op wat plaatſe ſy oock neder-vielen, het ſy op het Gebergte, op de Velden, ofte op de weegen, lieten ſy haaren jongen, welke langs de aarde kropen, ende deſelve met een tweede plaage, tegens het volgende Jaar dreygden, maar om ſulcks te voorkomen, beval men de Boeren, lange goten te maacken, om die, daar in, te begraaven.

Door dat middel, ende door veel arbeyts ende moeyte, welcke de arme Indianen aanwenden, wierde dit ſchaadelijcke Ongedierte, eyndelijk naa de Zuyd-Zee gedreven, in deſelve vonden ſy haar graf in de waateren, op deſelve tyd als haare jongen dat op de aarde kregen; ende door dien men die niet alle op een ende deſelve tydt begraaven konde, ſoo bleven 'er noch eenige overig, doch alſoo het getal van deſelve niet groot was, ſoo ſag men daar in het korte een eynde van. Waar door ſy eyndelijk verdreven worden.

Maar ter wijlen alle de werelt op deſe wijſe bedroeft was, gink het niemant wel, ende niemant hadde daar ook voordeel by, dan alleen de Prieſters, want men deede op alle Plaatſen Proceſſien doen, ende op alle Altaaren Miſſen ſeggen, om, door behulp van deſe Geeſtelijke remedien, die peſte uyt het Land quyt te raaken. Deſe plaage was niemant voordelig dan de Prieſters.

Alle de Beelden der Heyligen die te *Mixco* waaren, wierden in Proceſſie omgedragen, ende voor al die van de Heylige Maget, ende van *St. Nicolaus Tolentinus*, tot wiens eere men gewoon is broodekens te ſegenen, op dewelke het Beeld van deſen Heylig gedrukt is aan de eene zijde; men ſegt dat deſelve goet zijn, om de peſte, de koortſe, ende andere ſoorten van periculen ende gevaaren, ſoo algemeene als byſondere, te verdrijven. Doch door Superſtitieuſe en godloſe middelen.

Alle de Boeren ende Spaanſche Pagters van de Valeye, quaamen te *Mixco* haare Offerhanden aan die Heylig brengen, deeden veele Miſſen ſeggen, ende die kleyne brooden ſegenen, alleen om die mede naa haare Huyſen te nemen, ende in hare Kooren-ackers te werpen; ſy begroeven die mede in hare heggen ende Boomgaarden, door het geloove dat ſy in deſen Nicolaus hadden, dat die geſegende brooden, ſouden beletten, dat de Sprinck-haanen in haare velden ſouden komen.

Als het nu gebeurde, dat die Sprinck-haanen vertrocken ofte overvlogen, ſonder haare Ackers ofte Boomgaarden te beſchaadigen, ſy alle niet deeden Blind bygeloof

der Spaan-sche.

dan Miracul roepen, ter eeren van onse Vrouwe ende *St. Nicolaus Tolentinus*, ook deeden sy Missen seggen, om de geloften, welke sy geduerende het gevaar van de Sprink-haanen, hadden gedaan, te betaalen, soodaanigh dat haare devotie, in die gelegentheyt, my noch veel meer gelt toebragte, dan het geene ik gewoon was van de Gebroederschappen, daar ik boven van gesprooken hebbe, te ontfangen.

Tabardillo een Pestilentiale koortse.

Op het volgende Jaar wiert het selve Land generalijk door seekere sieckte aangetast, welke by-naa soo gevaarlijk ende besmettelijk, als de Peste, was, sy noemen deselve *Tabardillo*, het is een soorte van koortse, welke men in de ingewanden gevoelt, ende die selden langer dan seven daagen duerdt, want sy doet de Menschen gemeenlijk op den derden, ofte op den sevenden dagh, sterven.

Gevaarlijke uytwerkingen daar van.

De quade reuk ende de stank, die uyt de licchaamen der sieken waasemde, was bequaam, om te infecteren en te besmetten, niet alleen die geene, die van den Huyse des siecken waaren, maar ook die hem maar quaamen besoeken.

Sy deede de mont ende tonge van die patienten verrotten, ende maakte deselve soo swart als houts-kool, eer dat sy quaamen te sterven.

Daar waaren weynig Spangiaarden met die gevaarlijke sieckte besoght, doch de Indianen, hadden die, in het generaal, alle.

Men seyde dat sy haar hadde beginnen te openbaren op de omliggende Hoeven van *Mixco*, en sy haar van daar, van Dorp tot Dorp, tot aan *Guatimalæ* toe hadde verspreyt, ende naamaals noch aan geene zijde die Stad, even als de Sprink-haanen in het voorgaande Jaar, welke uyt *Mixco* gekomen zijnde, sich door geheel het Landt hadden uyt-gebreydt.

Die den Autheur Door GODTS hu'p ontgaat.

Ik besogt veele Persoonen, welke, door die siekte gequelt waren, sonder yets anders voor mijne gesontheyt te gebruyken, dan het ruyken aan een neus-doek, die met asijn besprengt was, waar door ick, met GODTS genaade, dat gevaar ontgink, daar veele andere daar aan stierven.

Getal der dooden daar van in *Mixco* ende *Pinola* die den Autheur duysent guldens doen winnen.

In *Mixco* begroef ik negentig Menschen, ende meer dan hondert in *Pinola*, ende van alle die boven de aght Jaren out waren hadde ik twee rijks-daalders, om eene Misse, tot verloffinge van haare zielen uyt het Vagevier, te seggen, so dat ik daar van, in minder dan ses maanden tijds, vier-hondert rijks-daalders trok, ende daar door, soo wel als door de Sprink-hanen, kreeg ik middel, om in twee Jaren tijds, mijn Capitaal merkelijck te vermeerderen, soo als ook alle de Priesters van de na-buerige en by-gelege Vlecken ende Dorpen deden.

Middel aangewent om aan de Schattinge door de

Maar men moet sig niet inbeelden dat ik, door dien'er veele Persoonen in dese Dorpen stierven, des te minder van mijne gewoonlijcke Offerhanden trok, want de Heeren van die twee Dorpen droegen daar op de volgende wijse sorge voor.

Om dan van de Schattinge, welke sy voor dese Pestilentiale siekte getrocken hadden, niet te verliesen, deeden sy, naa die ge-eyndight was, alle de Indianen tellen, ende sy dwongen alle die geene, welke twaalf Jaren gepasseert waren, tot den Huwelijken staat te treden; dit was, voor my, weder een nieuw middel om gelt te krijgen, want van yder Huwelijk hadde ik twee rijcks-

daal-

daalders boven de Offerhanden, ende door deſe occaſie trouwde ik ten minſten tagtig paaren aan malkanderen, het welcke my een ſeer goede ſomme opbragt. ſterſte niet te verlieſen.

Dit waren noch niet alle de plaagen van dat Land; want naa die Peſtilentiale ſiekte viel den regen in dat Land ſoo ſwaar, dat de Huys-lieden niet minder daar door te gemoet ſagen, dan de totale ruine van haar Koorn.

Een maant lang geduerende, wierde alle dagen, op den middag, de lugt ſoodaanig door wolcken betogen, die ſoo ſwaar ende duyſter waaren, dat het ligt der Sonne daar door niet alleen verduyſtert wierde, maar ſy deeden ſoo ſwaar een plas-regen op de aarde vallen, dat daer door veel Koorn vernielt, ende veel Huyſen van de arme Indianen onder de voet geworpen wierden, ende, dat het meeſt te verwonderen was, deſe regen was met ſoo groot een donder verſelt, dat deſelve het geheele Land met een onderganck ſcheen te dreygen Ongemeenen ſwaaren regen ende ſchrickelijcken donder.

Twee Perſoonen in compagnie door de Valeye van *Mixco* reyſende, wierden beyde door deſelve, van haare Muyl-eſels, dood ter aarde geſlaagen. Droevige gevolgen daar van.

De Capelle van onſe Vrouwe van den Berg Carmel, welcke in deſelve Valeye ſtaat; wierde door den blixem ſoodaanig ontſteecken, dat ſy tot aan de gront toe af-brande, gelijk ook twee Huyſen aan de Reviere van de Koeyen.

Een andere donder-ſlag viel in de Kerke van *Petapa* op het groote Altaar, hy kloofde de mueren van het ſelve, lopende van het eene eynde naa het andere, vernietighde ende maackte alle de Schilderyen ende het vergultſel ſwart, ſonder evenwel eenig ander quaat te verrigten,

Seecker Religieus, in het Convent van de Cordeliers, binnen *Guatimala*, op ſijn bedde een middag-ſlaapje houdende, wierd daar van dood-geſlagen, ende ſijn licchaam wierd ſoo ſwart als of het in het vyer gelegen hadde, en des niet te min kondemen gantſch geen teken van eenige quetſinge aan hem beſpeuren.

Daar gebeurden in dat Landt in het ſelve Jaar van 1632. veel droevige dingen, doch GODT beſchermde my altoos door ſijne groote barmhertigheyt, als by miracul.

Want ſoo als ick op ſeeckere Saturdag des naa de middags vol van anghſt, ende van vreeſe bevende, in mijne Kamer beſigh was om mijne gebeden te doen, viel de donder op de muer van de Kercke, vlack by mijne Kamer, ende doodde twee Kalven, welcke op de plaatſe aan een paal gebonden ſtonden, om des volgenden daags, tot het gebruyck van het Klooſter, geſlagt te werden. Groot gevaar des Autheurs uyt het welke hem Godt genaadelijck red.

De blixem was ſoo digte by, ende daar toe ſoo vervaarlijck, dat mijne geheele Kamer in vlamme ſcheen te ſtaan, ſy wierp my met ſoo veel gewelt ter aarde, dat iek een geruymen tijd lang ſcheen dood te zijn, ende als ick tot mijn ſelven was gekomen, vont ik veele Indianen om mijn licchaam ſtaan, welke daar waaren komen lopen, gelovende dat 'er tot mijnent, ofte ten minſten in de Kercke, brant moeſte zijn ontſtaan door de kragt des blixems.

Deſe donder-vlagen en dat onweder bragten my al mede veel profijts aan; want, ſoo als ik te voren geſegt hebbe, de Spangiaarden van de Valeye ende de Indianen deeden veele Proceſſien doen, in dewelke men deede de Beelden der Voordeel uyt het onweder getrocken.

Heyligen om-draaghen; dit geſchiede niet ſonder gelt te geven, want een yder braght Offerhanden ende Aalmoeſſen, op de gewoonlyke wyſe.

Truxillo in *Peru* door Aart-bevinge verſonken.

In de Somer, die op deſe volgde, waren 'er boven gewoonlyke Aart-bevingen; Deſelve vielen in *Peru* ſoo groot ende ſwaar, dat de Stadt *Truxillo* daar door in de aarde verſonk.

De aarde opende ſigh op veele plaatſen, ende vernielde op eenige de Inwoonders, welke in gebeden in de Kercke zynde, met Kerck met alle door haar wierden verſwolgen.

De ſchade die door deſelve omtrent *Guatimala* geſchiede, was veel minder, dan die geene, welke wel op verſcheydene andere Plaatſen voorviel, want ſy deede niet dan eenige muyren, die van ſteen in de Sonne ſchyn gedroogt, gemaakt waaren, ter neder werpen, ende de Kerken ſchudden ende beven; Dit evenwel verwekte een groote vreeſe in de Inwoonders, welke voor ſoodaanig een ongeluk vreeſden, als'er was voorgevallen, weynigh tydts eer ik in dat Landt quam te arriveeren, ende om ſulks te vlieden ende te ontgaan, begaf ſig een yder tot de devotie, ende men liet veele Miſſen ſeggen, om het gedreygde gevaar te verwyderen.

De ſchade die door deſelve in *Guatimala* deede gedydt tot profyt des Autheurs.

Beſchryvinge van de Aart-bevingen van *America*.

Deſe Aart-bevingen vallen in *America* veel meenigvuldiger dan langhduerig, want men gevoelt die maar een korten tydt; maakende deſelve drie verſcheydene bewegingen; de eerſte beweegt ter ſlinker, de andere ter regter hand, ende de derde ſchynt de aarde weder in haare plaatſe te ſtellen.

Het is ſeeker, dat, ſoo ſy lange duerden, daar geene Toornen, Kerken ofte hooge gebouwen zyn, met hoe groot een konſt ende ſorge die ook mogen gemaakt weſen, welke ſy niet tot aan de grondt toe ſouden neder-werpen.

Daar viel 'er een voor te *Mixco*, welke ſoo hevig was, dat hy de Klocken deede luyden, ende den Toorn aan een zyde overhellen, doch ik was daar ſoodaanig toe gewent, dat ik, deshalven, de moeyte niet nam van uyt mijn bedde te gaan.

Maar ſy bragten my, in dit Jaar, in ſoo groot een gevaar, dat ik ſeggen kan, dat ik, ſonder GODTS hulpe, van deſelve ſoude ſijn overſtulpt geweeſt.

Seer groot gevaar des Autheurs door Aart-bevinge.

Want daar quam, ſoo als ik op ſeekeren morgen in myne Kamer ſtudeerde, ſeer ſchielyk eene Aart-bevinge, welke ſoo kragtig was, dat hy my de Taaffel deede verlaaten om onder een venſter te vlugten, vreeſende dat het geheele Huys, eer ik de trappen ſoude hebben konnen af-klimmen, ſoude gevallen ende my vermorſelt hebben.

Het venſter was in een ſeere dicke muer zynde het ſelve boogs-wyſe overwelft, ende ſoodaanig een plaatſe, houden de Spangiaarden voor de veyligſte ende verſeekerſte, in gevallen een Huys komt in te ſtorten.

Met dat ik onder het venſter myn ſelven hadde geplaaſt, bieldt de Aart-bevinge op, ende ſoo als ik in myn ſelven overleydde of ik daar ter plaatſe blyven

blijven ſoude, ofte wel af-klimmen ende op de voor-plaatſe gaan, ſoo overquam my een tweede Aart-beevinge veel heviger dan de eerſte, ſoodaanig dat my ſulcks deede vreeſen, door die ſterke ſchuddingen ende bewegingen verplettert te worden, of dat ik uyt het venſter ſoude ter aarde vallen, zijnde het ſelve wijdt en ruym, ende hoogh van de ſolder, ſonder met glaaſen ofte hout geſloten te zijn, volgens de wijſe van dat Landt.

Tot ſoo verre dat, als my ſulks was overgekomen, ick geen minder gevaar liep dan van mijn hooft aan ſtucken te vallen, ofte wel mijne beenen ofte armen te breeken, ende indien ik ter aarde van boven naa beneden wilde ſpringen, ſoo konde ik niet ontgaan my te beſeeren.

De verbaaſtheyt, in dewelke ik my bevont, belette my eenige vaſte reſolutie te nemen, doch ſoo als in het midden van deſe mijne perplexiteyt, een derde Aart-bevinge my overviel, benam die my het gebruyk der ſinnen ſoodaanig, dat ik het eene been al buyten het venſter ſtak, om by gevolge het geheele licchaam te laaten af-ſacken, maar GODT wederhielt my, ende deede te gelijk alle die Aart-bevingen op-houden.

Op deſe wijſe bewaarde GODT my het leven twee-maalen binnen *Mixco*, maar in het Dorp van *Pinola* was ik in gevaar van een been te verlieſen, ende dat door een kleyn dierken, dat noch ſoo groot niet is als een vloy.

Naams-oorſpronk van het Dorp *Pinola*, anders in de Indiaanſche Taale *Pancat* genaamt.

Het Dorp *Pinola* werd in de Indiaanſche taale *Pancac* genaamt; de eerſte ſyllabe van dat woord *Pan* is *binnen* ofte *in* geſegt, ende *Cac* beduydt drie verſcheydene dingen, als eerſtelijk het vyer, ten tweeden een ſeekere vrught welke men anderſints *Guiava* noemt, ende ten derden een kleyn ſoorte van gedierte, door de Spangiaarden *Nigua* genaamt, men vindt het ſelve door geheel Indiën, maar veel meer op de eene dan op de andere plaatſe, doch voor al ſijn ſy meenighvuldig in die Dorpen ende Vlecken, in de welke men veele Verkens houdt.

De Spangiaarden ſeggen dat veele Soldaaten van Francoys Draak daar van ſtierven, wanneer ſy de voet te *Nombre de Dios* aan Landt ſetten, ende op het hoge geberghte van St. Paulus, naa de zijde van *Pannama* klommen.

Beſchrijvinge van het Ongedierte *Nigua* ende ſijne gevaarlyke effecten.

Want door dien ſy voelden dat de voeten haar jeukten, ſijnde de oorſaake daar van aan haar onbekendt, ſoo begaaven ſy haar om deſelve te krabben, ende dat ſoo ſterk dat ſy ſweeren daar van kregen, die haar om hals braghten.

Eenige ſeggen dat men die op alle plaatſen, om hoog ſoo wel als om laag vint, en op de ſtoelen en bedden ſoo wel als op de vloer, dog de ondervindinge leert dat ſy niet dan op de vloeren ende de aarde zijn, voor al in vuyle ende in weynigh gereynighde Huyſen.

Sy ſetten ſigh gemeenlijk aan de voeten, ende weten door de ſchoenen te dringen, maar men krijght die weynigh aan de handen ofte aan de andere gedeelten des licchaams, waar uyt ook blijkt dat ſy haar op de aarde, ende niet op alle plaatſen, onthouden.

Sy ſijn, ſoo geſeght is, veel kleynder dan de allerminſte Vloyen, ſoodaanigh

nigh datmen moeyte heeft om haar te sien ende door het gesighte te onderscheyden, ende als sy in de voeten komen gevoeltmen in deselve een uytnemende hette ende jeuckte.

Middelen om die te ontgaan.

Sy schynen als dan swart te wesen, ende sijn niet grooter als de punt van een spelde, men kan haer dan gemackelyk, door behulp van een naalde daar uyt lighten, doch soo men dat niet doet sonder haar te breeken, ende dat het minste gedeelte daar maar komt in te blyven, soo sal dat selve soo wel in het vleesch door-dringen, ende soo veel quaat verwecken, even als of het geheele lighaam daar in gebleven waare.

Als sy tot in het vleesch sijn door-gedrongen, verwecken sy een kleyn blaaderken, het welke vol materie ofte etter sit, het selve werd allenxkens grooter tot dat het de gestalte van een boon heeft gekregen, ende doet de jeuckinge al gedurigh toenemen, maar indien men het krabbelt soo werdt het geheel vierigh ende steeckende, ook geraecktmen daar door in gevaar van het been te verliesen.

Sommige meynen dat het best is deselve uyt te trecken, wanneer sy even beginnen te jeucken ende maar in de huydt komen, maar dit valt seer moeyelyk ende swaar, door dien men haar naauwlijks sien kan, ende sy seer light gebroocken konnen werden.

Hier van is het dat veele deselve niet willen aanraaken voor ende al eer dat sy tot in het vleesch sijn door-gedrongen, ende aldaar een blaader met etter vervult gemaakt hebben, welke sigh door haare vierigheyt tot door de huydt laat sien, ende daar op maakt men deselve met een naalde rontomme dese blaader los, ende men ontwortelt deselve, soodaanigh dat men die, met de punt van de naalde, daar t'eenemaal kan uytlighten (want indien men die door-steekt, soo begint sy weder op een nieuw te sweeren) ende yets uyt de ooren ofte wat asse daar op leggen, soo is men dan in een a twee daagen genesen.

Het beste middel om van dit ongedierte niet geplaaght te worden is, datmen sijne schoenen, koussen, ende andere klederen altoos op een stoel legge, of op eene van de aarde verhevene banck, ende datmen noyt bloodts-voets gaa.

De Indianen sijn daar vry van.

Doch het is een wonderlijke saake, dat de Indiaanen, welke bloots-voets gaan, daar door by naa noyt geincommodeert werden; men meent dat dit van haar huydts hardigheydt komt want indien sy deselve soo week ende teder hadden, als die geene welke koussen ende schoenen draagen, soo souden sy daar soo wel dan die van geplaagt werden.

Deh Autheur raakt door een *Nigua* in groot gevaar.

Het Dorp *Pancac* ofte *Pinola* is dit gewormte ofte dese *Niguas* seer onderworpen, het selve hebbe ik door eene verdrietige ervaarentheydt beproeft, want als ik op myne eerste komste op die plaatse de eygenschap ende natuere van dit ongedierte noch niet kende, liet ik 'er een soo lange in myn voet sitten sweeren, deselve ook geduerigly krabbende, dat'er eyndelijk soo groot een brandt toesloegh, dat ik my onder de Barbieren haar handen moeste begeven,

ende

ende twee maanden te bedde leggen, in welcken tijdt ick volkomentlijck, door GODTS genaade geneſen wierde.

Doch op dat de naakomelingen mogen kenniſſe hebben van de genaade, welke my Godt, door ſijne wonderlijke voorſienigheydt, in ſoo verre van mijn Vader-landt afgelegene Landen heeft betoont, ſoo wil ick, voor en al eer dit Capittel te eyndigen, de andere gevaren in dewelcke ik my bevonden hebbe, nevens de maanieren door dewelke my de HEERE daar uyt heeft verloſt, den Leſer voor oogen ſtellen.

Hy betraght in dit ſijn werk GODES eer.

Hoewel het waaraghtigh is dat de meeſte Indiaanen alleen Chriſtenen in ſchijn ende in het uytterlijke zijn, ende in het heymelijck tot den Af-Goden dienſt ende de Toverije genegen, door dien ſy doch evenwel onder mijn opſigt waaren, ſoo geloofde ik, dat ik haar JESUS CHRISTUS predikende, haar careſſerende ende tegens de wreedtheydt der Spangiaarden beſchuttende, des te beter tot de waarheydt ſoude konnen brengen, ende voor al omtrent de kenniſſe GODTS den Vader ons Heeren JESUS CHTISTI.

Sijn goer voornemen omtrent de Indiaanen.

Hier door, ende om dat ſy groote liefde ende eerbiedigheydt voor my hadden, was het dat ik, in alle gelegentheden, haar mijne genegentheydt tragte te betuygen, beklaagende haare ſtaat ende conditie, kieſende haare zijde als eenigh Spangiaart haar verongelijckte, ende hebbende altoos Wijn ende Brandewijn in mijne Kamer, om haar te drinken te geven als ſy my quaamen beſoeken, ook om haar te verſterken wanneer ſy ſiek ofte bedroeft waaren, het welke my evenwel, in het Dorp van *Pinola*, by naa het leven koſte.

Ende ſijne liefde ende de genegentheyd tot haar.

Dit quam hier door dat ſeecker Indiaan van dat Dorp, welcke een Spangiaart, genaamt *Dom Franciſco de Monte-Negro*, diendde, die omtrent een halve mijle daar van daan woonde, ſoodaanig van ſijn meeſter geſlaagen ende gequeſt wierde, om dat hy hadde geſeght dat hy my ſoude gaan klaagen, dat hy hem ſijn loon wegens ſijnen gedaanen arbeydt onthieldt, dat hy het ſoude beſtorven hebben, in dien ik, na datmen hem te huys hadde gedraagen, niet aanſtonts om een Chururghijn naa het Dorp van *Pinola*, hadde geſonden.

Seecker Indiaan werd door ſijn Meeſter ſeer mishandelt.

ik klaagde aan den Preſident van *Guatimala* over het quaat onthaal dat deſen Indiaan hadde ontfangen, welke, mijne klaghten in aght neemende, den Spangiaardt by hem deede koomen, ende in de Stad binnen het gevangen huys logeren, alwaar hy blijven moeſte tot dat den Indiaan geneeſen was, betaalende met eenen een goede boete.

Den Autheur doet den Spangiaart ſtraffen.

Ik vertoonde daar en boven in ſeecker Sermoen dit doen van *Monte-Negro* aan de andere Spangiaarden, haar vermaande de arme Indianen geen ongelijk te doen, ende haar waarſchouwende dat ik dat al ſoo weynig verdraagen ſoude, dan of ſy het aan mijn Perſoon deeden, door dien ik haar als nieuwelingen ende tedere voort-plantingen van het Chriſtendom aanſag, welck men niet moeſte ergeren, maar veel eer door ſoetheydt ende vriendſchap tot JESUM CHRISTUM leyden.

Ik beval hier op aan alle de Indianen, dat ſy by my ſouden komen, als men haar eenig leet deede, ende daar over aan my haare klaghten komen doen,

haar belovende, dat ik haare saaken soo wel soude voordraagen, ende haar ongelijk ten toon stellen, dat ik my verseekerde, dat men haar regt soude doen erlangen, gelijk zy wel konden bespeuren uyt het geene ik reets gedaan hadde.

Hy raackt daar door in lijfsgevaar.

Dit Sermoen nam *Monte-Negro* soo qualijk, dat hy by eede verseeckerde, soo als men my naamaals heeft gesegt, dat hy my soude dooden. Ick konde sulks evenwel swaarlijk geloven, my inbeeldende dat het eer een Spaansche *Rodomontade* dan een waaragtig opset ende voornemen was.

Selfs eenige van mijne Vrienden seyden my, dat ick agt op mijn selven moeste nemen, maar ick veragte dit advis al mede, tot dat ick op seeckeren dag de Indiaanen ende de Jongens die my diendden, naa de deure van mijne Kamer sag komen lopen, die my waarschouden, dat ick niet soude buytens huys gaan, door dien *Monte-Negro* op de voorplaatse was, met een bloten Degen in de vuyst, in meeninge om my te dooden.

Ick beval haar aanstonts dat sy de Regenten van het Dorp souden gaan haalen, op dat sy my te hulpe souden komen, doch den Spangiaart, die in soo groot een raasernye was ontsteecken, siende sig ontdeckt, was terwijlen uyt het Dorp geweecken.

Dit verpligte my, om sorge voor mijne behoudenisse ende veyligheyd te draagen, ende ten dien eynde deede ick seecker Neger, *Michael Delva* genaamt, by my komen, dese was seer kloeck ende sterck, ende ick liet hem by my woonen, tot dat ick een eynde van de saack van *Monte-Negro* gesien hadde.

Als ick op den volgenden Sondag des morgens me *Mixco* moeste trecken, soo nam ik mijn Neger met my, ende een half douzein Indianen om my te verseilen, ende soo als ik dwarsch door een kleyn Bosken passeerde, het welke midden in de Valeye legt, soo sag ick dat myn vyant my daar wagte, welcke siende het Convoy dat ick by my hadde, niets dorste onderstaan, gevende my alleen veele schelt-woorden, ende seggende dat hy my met minder geselschap eens hoopte te vinden.

Doch doet daar over weder straffe oeffenen.

Dit verpligte my niet langer te wagten met het doen van een tweede klagte over hem aan den President, welcke deselve seer wel op nam, ende naa dat hy *Monte-Negro* een maant hadde gevangen gehouden, bande by hem dertig mijlen van de Valeye.

Ick wierde niet alleen door de Spangiaarden vervolgt, en dat ter oorsaacke van de Indiaanen, terwylen ick in dese Dorpen woonde, maar oock van de Indiaanen selve, hebbende, die dit deeden, geene Religie dan in schyn, doch hoewel ik my, soo wel door de eene als door de andere, in groot gevaar bevont, soo deede my GODT doch altoos de genaade van my voor haare handen te bevryden.

HET

HET XXI. CAPITTEL.

Hiſtorie van de Toveraarſter Martha de Carillo. *Sy werdt ſeer door de Indiaanen gevreeſt. Den Autheur nevens een Officier van de Inquiſitie belegt informatien tegens haar. Spreeckt met haar daar ſelfs over. Weygert haar de Communie. Sy neemt daar wraack over op hare geſchencken. Tragt het oock aan ſijn Perſoon te doen. Dog te vergeefs. Sy dreygt hem op een nieuw. Dog ſy werdt gevangen ende ſterft in heghteniſſe. Hiſtorie van de Toveraar* Juan Gonçales. *Hy werdt in de gedaante van een Leeuw gequetſt. Informatien hier over genomen, ende examinatien daar over gedaan. Hiſtorie van* Juan Gomez. *Hy werd ſchielijk ſieck ende ontbiedt den Autheur. Hy ſpreeckt ſijne biegte, ende ſterft. Sijn leven werdt aan den Autheur ontdeckt.* Juan Gomez *ende* Sebaſtiano Lopez *veghten onder de gedaante van een Leeuw ende Tyger met malkanderen.* Lopez *raakt daar over in hegteniſſe. De Indianen ſoecken deſe ſaacke te verſuſſen. Dog andere brengen het aan den dagh. Het Lijck van* Gomez *werd geſchout. Informatien tegen* Lopez *belegt, die na* Guatimala *gevoert, ende aldaar wert opgehangen. Hiſtorie van de* Fuentes *te* Mixco. *Haare Afgoderye komt aan den dag. Seecker Spangiaart maakt deſelve den Autheur bekent. Den Autheur gaat haren Af-godt met ſeer groote voorſigtigheydt ende circumſpectie opſoecken. Hy vernaght met ſijn Geſelſchap in het Boſch. Sy vinden den Af-godt. Beſchrijvinge daar van. Sy nemen hem mede. Den Autheur doet alle de Spangiaarden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te kercke nooden. Hy brengt den Af-godt aan ſijn huys, ende des Sondags daar aan op den Predick-ſtoel. Hy ſtelt hem*

aldaar het Volck voor oogen. Daagt hem ende de Duyvel uyt. Doet hem aan ſtucken hacken ende verbranden. Hy maackt ſulcks te Guatimala *bekent. Stelt den raadt die hy van daar krijght te werck. De Afgoden-Dienaars zijn obſtinaat. Sy leggen den Autheur laagen. Beſtormen ſijne ſlaap-kamer. Sy komen voor de tweede reyſe wederom. Een van haar werd gequetſt. Sy brengen hem door liſt in groot gevaar. Quetſen hem met een mes. Werpen hem ter aarde. Hy werdt uyt het gevaar geredt. Een van deſe gewelde-naars werd gevangen. Den Autheur belegt Informatien wegens dit voor-val. Sorge van de Spangiaarden voor den Autheur gedraagen. Die alle de verdagte Indiaanen gevangen nemen. Haar boos voornemen werd ontdeckt. Sy werden naa* Guatimala *toe gevoerdt. Straffe aan haar geoeffent, Haar berouw en leedtweſen, werdt door den Autheur opregt te zijn beſpeurt.*

Hiſtorie van de Toveraarſter *Martha de Carillo.*

IN het Dorp van *Pinola* waaren eenige Inwoonders, die ſeer tot de Toverye genegen waaren, ende door de magt des Duyvels wonderlijcke dingen gedaan hadden

Onder andere was 'er een oude Vrouwe, *Martha de Carillo* genaamt, welcke al van te vooren was beſchuldigt geweeſt dat ſy veele Lieden in het Dorp betovert hadde; doch de Spaanſche Regters verklaarden haar onſchuldig, vindende geene feeckere ende genoegſaame bewijs-redenen tegens haar; hier door wiert ſy ſoodanig in haare boosheyt geſterkt, dat ſy haar veel erger dan te vooren aanſtelde, ende veel meer quaats bedreef.

In de tijd welcke ick daar woonde, eyndigden twee ofte drie Perſoonen haar leven door een feeckere langduerige ſoorte van quyninge, ende ſy ſeyden op haar ſterf bedde, dat deſe *Carillo* haar als vermoort hadde, ſiende ſy deſelve dickmaals omtrent haar bedde, haar met een dreygende ende vergramt gelaat vervaarende.

Sy werdt ſeer door de Indiaanen gevreeſt.

Sy hadde ſoodaanig een ſchrick onder de Indiaanen gebragt, dat niet een van deſelve over haar derfde klagen, vreeſende dat ſy ſpel met haar ſouden hebben, ende dat ſy haar noch erger ſoude handelen; dit veroorſaakte dat ick aan *Dom Juan de Guzman*, die doenmaals Heere van het Dorp was, deeſte ſeggen, dat ſy ſijne geheele Plaatſe ſoude ruïneren, in gevalle hy daer in geene ordre gelieffde te ſtellen.

Hier-

Hier op verwierf hy van den Biſſchop, dat men aan my ende aan ſeeker ander Officier van de Inquiſitie bevel ſoude geven, om een ſorgvuldige onderſoekinge op haare maniere ende wijſe van leven te doen; als wy dit aanvingen, bragten de Indianen ſeer groote klagten tegens haar in, getuygende meeſt alle de Inwoonders van het Dorp, dat het baarblijcklijk was, dat ſy met de Duyvel ende de Tover-konſte omginck, ende dat ſy, eer ſy de eerſtemaal beſchuldigt wierde, gewoon was geweeſt, ſig door een Rotting, waar ſy ook moghte gaan, te doen volgen, welke, als ſy in de Kerke ging, aan de deure bleef ſtaan, wagtende tot dat ſy ſoude uytkomen, daar naa met haar weder naa Huys toe gaande; hier by ſeyden ſy dat ſy geloofden, dat die Rotting haaren boſen Engel, ofte familiaren Geeſt was, door dien ſy dickmaals haare Honden daar op gehitſt hadden, welcke, in plaatſe van die te naaderen, daar van waaren gevlugt.

Den Autheur nevens een Officier van de Inquiſitie belegt informatien tegens haar.

Doch ſedert dat ſy voor het Geregte was verdagvaart ende beſchuldigt geweeſt, hadde men die Rotting niet meer geſien, het welke men dan dagte dat ſy uyt liſtigheyt hadde gedaan, om daar door de Lieden de gedagten te doen hebben, van dat ſy haar nu met ſulke dingen niet meer bemoeydde.

Deſe oude Vrouwe was een weduwe, ende naa alle uytterlijcke ſchijn, een van de armſte ende behoeftigſte van het Dorp, ſy hadde doch evenwel altoos veel gelts, ſonder dat men konde bemercken, hoe ſy dat mogte bekomen.

Het was omtrent den tijd van de Vaſten, wanneer ick doende was, met deſe ſoorte van informatien tegens haar te beleggen, alle Inwoonders van het Dorp quaamen als doen te biegte, ende ſy ſoo wel als de andere; Sy bragt my ſchoonder geſchencken dan ick van ymant van geheel het Dorp hadde gekregen, want daar men gemeenlijk maar een Reaal gaf, ſoo vereerde ſij 'er my vier, nevens een Kalkhoen, wat Viſch, Eyeren ende een pot met Honig.

Sy beeldde haar in dat dit my een goet gevoelen van haar ſoude doen hebben, ende dat ick het ſeggen van de Indiaanen tegens haar niet agten ſoude.

Ick ontfingh haare Offerhanden ende hoordde haar in bieghte; in deſelve ſeyde ſy my niet dan kleynigheden, welke men naauwlijcks onder de vergevelijcke ſouden ſoude hebben konnen reeckenen.

Hier door agte ick my verplight, om haar ſelfs naauwkeuriglijk te ondervraagen, nopende het gevoelen dat de Indianen van haar hadden, en voor al raakende het geene my twee a drie op haar dood bedde hadden verſeekert, dat ſy haar betovert hadde, dat ſy haar, eer ſy ſiek wierden, gedreygt hadde, ende dat ſy daar naa aan en om haar bedde verſcheenen was, ſeggende dat ſy haar ſoude doen ſterven, terwijlen ſy van niemant dan van de ſiecken geſien wierde.

Hier op antwoorde ſy my anders niet, dan met krijten ende traanen te ſtorten, ſeggende dat men haar ongelijk ſoude doen, wanneer men dit van haar geloven wilde.

Spreekt met haar daar ſelfs over.

Ik vraaghde haar hoe het mogelijk was, dat sy, sijnde een arme weduwe, sonder eenige Kinderen, die haar te hulpe quamen ende wat by-setteden, te hebben, ook sonder eenigh middel om de kost te winnen zijnde, my meer gelt konde geven dan de rijkste van het Dorp deeden; ook hoe sy aan die Kalkhoen, aan die Eyeren, aan die Hoonigh ende Visch gekomen was, hebbende sy van alle die dingen niet in haar Huys.

Hier op antwoorde sy, dat GODT. die haar beminde, haar eenige van die dingen hadde gegeven, ende dat sy de rest voor haar gelt gekogt hadde.

Ik vraagde haar weder, van wie sy die gekogt hadde, ende hier op seyde sy, dat het was van de Inwoonders van het Dorp.

Ik vermaande haar seer tot de Boetvaardigheyt ende het Geloove, seggende dat sy de Duyvel moeste verlaaten, ende gantsch geene gemeenschap met hem houden, hier op antwoorde sy my, met woorden die vol van godvrugtigheyt ende devotie waaren, my seer ernstelijk biddende, haar, nevens alle de andere, die op den volgende dagh ter Communie moesten komen, deselve uyt te reyken.

Doch ik seyde haar dat ik dat niet dorste doen, my van de woorden van onsen Salighmaacker bedienende, welke gesegt hadde, *datmen het brood der Kinderen, niet voor de Honden, noghte de Peerlen voor de Swijnen moeste werpen*; dat soo ik haar toeliet ter Communie te komen, sulks groote ergerniste soude geven, naa dat sy niet alleen van Toverye verdagt, maar ook beschuldight hadde geweest.

Weygert haar de Communie.

Sy nam dit seer quaalijk, seggende dat sy veele Jaaren lang de Communie hadde ontfangen, dat het haar een groot ongenoegen gaf die in haaren ouderdom te moeten missen, hier op begonde sy te krijten; dog alle haare traanen konde my niet bewegen, ende ik bleef volstandig in mijn voorneemen, van haar sulks te weygeren, gevende haar daar op haar af-scheyt, en seggende dat sy soude vertrecken.

Sy neemt daar wraake over op haar geschenecken.

Als ik omtrent de middag mijn dienst in de Kerke hadde af geleght, beval ik aan mijn Volk dat sy de Offerhanden soude gaan versaamelen, ende tot mijn middagh-maal, de Visch, die sy my geschonken hadde bereyden; dog men hadde deselve soo draa niet in de Keuken gebragt, of de Kok bevont die vol maayen ende grooten stank, soodaanig datmen die moeste weg werpen.

Dit deede my agterdenken krijgen van alle de giften van dese oude Tovereste, ende het bewoog my om haaren Hoonig te gaan besien, ik goot die uyt de Pot in een Schootel, ende bevont die mede vol wormen ofte maayen; wat haar Eyeren belangt, ick konde die van andere niet onderscheyden, door dien ik 'er omtrent hondert die dag hadde ontfangen, maar onder het gebruyken van deselve vontmen nu en dan eenige stinckende, ende oock andere daar doode Kiekens in waaren.

Men vont op den volgenden dag de Kalckhoen dood, ende wat haar vier Realen betrof, ik konde niet bespeuren of sy my van die kant oock betovert hadde,

hadde, om dat ick die met veele andere, my op die dag door de Indiaanen gegeven, in mijn ſak hadde geſtoocken, doch ik bevont evenwel, naa mijne beſte naa-reekeninge ende onthout van het getal, dat men my die dag hadde gegeven, dat 'er my vier ontbraacken.

Den avont welcke op die dag volgde, bleef ick, naa dat mijne Indianen naa haare ruſte waaren gegaan, ſeer laat ſtuderen in mijne gewoonlycke Kamer, om dat ick op den volgenden dag eene vermaaninge moeſte doen aan alle die ter Communie ſouden komen.

Naa ick nu wat geſtudeert hadde, gebeurde het tuſſchen tien ende elf uuren, dat de deure van het voor-huys, welcke was aan die zijde daar mijne Kamer ende die van mijne Knegten ſtont, ſchielyck geopent wierde ende met ſeer groot gerugte, gelijck oock mede drie andere deuren open gingen; hier op hoorde ick het geluyd van yemant die in de Saale quam, ende daar in eenigen tyd ging wandelen. Trägt het oock aan ſijn Perſoon te doen.

Als ick hier op noch een andere deure, door dewelke men naa het vertreck ginck, waar in de Tuygen van de Muyl-eſels geſlooten wierden, hoorde openen, deede my ſulcks gelooven dat het mijn Neger *Michael Delva* wel mogte zijn, die ſich dickmaals laat te ruſte begaf, voor al ſedert ick dit ſpel met *Monte-Negro* gehad hadde, ende ik beeldde my in dat hy de Saale van ſijn Muyl-eſel ging op-ſluyten, hier om was het dat ick hem twee a driemaalen, met ſijnen naam, van binnen uyt mijne Kamer, riep, ſonder dat my ymant antwoordde.

In plaatſe van antwoort hoordde ick noch een andere deure, door dewelke men in den Tuyn gink, openen; dit verbaaſde my ſoo dat het geheele lichaam my ſidderde ende beefde, en dat mijne hairen op mijn hooft te berge reeſen, ſoodaanig dat de ſchrick my ſelfs de moet ende magt benam om mijn Knegten te roepen.

Hier door begonde ick aan de Tovereſſe te gedenken, ende bad GODT dat Hy my voor haare boosheyt wilde beſchutten; Daar op dan moet geſchept hebbende, ende gevoelende dat mijne tonge ontbonden was, welke de vreeſe te vooren hadde als verſloten gehouden, riep ik mijne Dienaaren, kloppende daar toe met een Rotting, op dat ſy my des te beter hooren ſouden, want ick dorſte noch mijne deure niet openen, noch uyt mijne Kaamer treden.

Als nu myn Volk, door het gerugte dat ick maakte, ontwaackt was, begaf het ſich aan de deure van myne Kamer, ende ick vraagde haar, naa dat ick die geopent hadde, of ſy niemant in de Saale geſien ofte gehoort, ende het gerugte van het openen der deure niet vernomen hadden.

Sy antwoordden my dat ſy ſliepen, ende daar door niet gehoort hadden; doch onder haar was een Jongen, die my ſeyde dat hy alles hadde gehoort, my die ſaacke vertellende op deſelve wijſe als ick die hier voorens hebbe beſchreven.

Hier op nam ick de keerſſe in de hand, ende ginck met haar alle in de Saale

Saale om de deuren te besigtigen, ende ik vont die alle geslooten, op de selve wijse als de Kneghten my hadden gesegt, dat sy die des avonts hadden besorgt.

Doch te vergeefs.

Hier uyt bespeurde ick dat de Tovereſſe van voornemen hadde geweest my te verschricken, doch dat sy my geen quaat hadde konnen doen.

Ick begaf my daar naa in mijne Kamer ende te bedde, hebbende twee van mijne Dienaars bevoolen mede in deselve te gaan leggen.

Des morgens sont ick om mijnen Officiaal, ende verhaalde hem het geene my die voorledenen nagt was overkomen; Hy begonde daar over te lacchen, ende seyde dat het de weduwe *Carillo* hadde geweest, welke diergelijke parten wel meer in het Dorp gespeelt hadde, aan die geene, die haar hadden, na haar gevoelen, geaffronteert, hier om was hy my des avonts te voren komen versoeken, om haar de Communie te willen geven, alleen uyt vreese dat sy my eenig quaat soude doen, doch ick hadde dat aan hem soo wel als aan haar selve geweygert; hier na seyde hy my dat ik maar moeste vrolijck zijn, ende dat hy wel wiste dat sy de magt niet hadde van my eenig leet te doen.

Sy dreygt hem op een nieuw.

Naa dat ick de Communie die dagh hadde uytgedeelt, quaamen eenige vann de voornaamste Indiaanen my besoecken, seggende dat de oude *Carillo* haar beroemt hadde, dat sy my op de eene ofte op de andere wijse een part soude speelen, om dat ick haar de Communie niet wilde geven.

Doch sy wert gevangen ende sterft in hegtenis.

Maar om het Dorp van een soo boos Schepzel te verlossen, deede ick haar naa *Guatimala* brengen, nevens alle de informatien die ick tegen haar belegt hadde, deselve sont ick aan den President ende aan den Bisschop: Dese deeden haar in de Gevanckeniſſe sluyten, in de welcke sy twee maanden daar naa stierf.

Daar waaren noch veele andere Indiaanen in het Dorp die men verhaalde dat wonderlijcke dingen deeden.

Historie van den Toveraar *Juan Gonçales*.

Men seyde onder andere dat 'er seeckere *JuanGonçales* was, die sich selven dickmaalen in een Leeuw veranderde, ende sijnde hy in die gedaante, wierde hy door een arm Spangiaart in de Neus gequetst; dese geseyde Spangiaart won sijn kost met het Jaagen op het Gebergte van Herten ende andere wilde Beesten.

Hy wert in de gedaante van een Leeuw gequetst.

Het gebeurde hem op seeckeren dag, dat hy een Leeuw agter een grooten Boom gewaar wiert, hy konde van deselve niet dan den muyl sien, waar op hy sijn Roer loste, ende de Leeuw begaf sich aanstonts op de vlugt.

Gonçales bevont sich op die selve dag sieck, ende men sont om my te haalen op dat ik sijne biegte soude hooren; Tot zynent gekomen zijnde, bevont ick dat hy in het aangesigte gequetst was, en dat sijnen Neus t'eenemaal was verbrijselt; Hier op hem gevraagt hebbende hoe hy daar aan was gekomen, antwoordde hy, dat hy van een Boom was gevallen, ende dat het weynigh scheelde of hy hadde daar door t'eenemaal gedood geweest, doch evenwel beschuldigde hy daar naa die arme Spangiaart van op hem geschooten te hebben.

Als nu deſe ſaake voor den Reghter gebracht wierde, ſoo nam men verklaaringe van my, hoe dat *Gonçales* geſegt hadde, dat hy van een Boom was gevallen; De Spangiaart wierde oock onder eede gehoort; hy ſeyde dat hy in een ſeer digt Boſch op een Leeuw hadde geſchoten, ſullende niemant konnen denken dat eenig Indiaan daar in ſoude komen ofte yets te doen hebben

Informatien hier over genomen, ende examinatien daar op gedaan.

Men doorſogt het Boſch, ende men bevont de teekenen van de kogels van het Roer in den Boom ſtaan, ende *Gonçales* bekende dat hy ſich daar ter plaatſe beſeert hadde, ende gevraegt zijnde hoe het mogelijck was dat de Spangiaart hem daar ter plaatſe na ſijnen val ofte quetſuere niet geſien hadde, wanneer hy na den Leeuw quam ſoeken, ſoo antwoorde hy dat hy gevlugt was, uyt vreeſe dat geſeyden Spangiaart hem voort dooden ſoude.

Doch door dien het meeſte gedeelte van ſijne antwoorden frivool was, ende de onſchult van den Spangiaart baarblijckelijck, waar by quam het gerugte dat door het Dorp ginck van dat *Gonçales* met de Duyvel converſeerde, ſoo wierde de Spangiaart vry gekent van alle het geene den anderen tegens hem gedepoſeert hadde.

Doch dit alles is niet te vergelijcken by het geene hier na ſeekeren *Juan Gomez* over quam, deſe was de voornaamſte van het Dorp, oud omtrent tagtig Jaaren, ende ſijnde het Hooft ende de Beſtierder van de aanſienlijckſte Stamme die onder haar was; ſijn aanſien was ſoodaanig, dat ſijn gevoelen altoos voor dat van alle andere geprefereert wierde, voor de reſt hadde hy alle de uitterlijcke teekenen van een eerlijck Man, weynig dagen paſſeerden ſonder dat hy des morgens in de Miſſe quam ende 'ſavonts in de Veſper, hebbende ſelve hy groote geſchenken aan de Kerke gegeven.

Hiſtorie van *Juan Gomes*.

Als deſen Indiaan, ſo als ik in het Dorp van *Mixco* was, ſchielijken was ſiek geworden, quamen de Bedellen van het Gebroederſchap van de Maget Maria, vreeſende dat hy ſonder biegte ſoude ſterven, ende ſy dan daar over door my beſtraft werden, my te *Mixco* ter middernagt vinden, my biddende dat ik aan ſtonts met haar wilde gaan, om *Juan Gomez* tot een goet einde te bereyden, ſeggende dat hy ſeer na my verlangde, wenſchende dat ik hem quame troſten.

Hy wert ſchielyk ſiek ende ontbiet den Autheur.

Hoewel het een onbequaam uur was, ende dat'er een ſwaare regen viel, door dien ik evenwel oordeelde dat het een werk van liefde was, belette my ſulks niet te Paart te ſtijgen ende drie mijlen weegs, geduerende den regen ende duiſterheyt des nagts, af te leggen.

Sijnde te *Pinola* door-nat van het gevallene waater gekomen, begaf ik my aanſtonts aan het Huys van den ouden *Gomez*, ik vont hem te bedde leggende, hebbende geheel het aangeſigte bewonden, hy bedankte my voor de moeyte die ik voor de ſaligheyt van ſijne ziele hadde genomen, hy bad my dat ick ſijne biegte wilde hooren, ende door deſelve ſoo wel als door ſijne traanen gaf hy my niet dan teekenen van een goet leven, ende van de begeerte die hy hadde om te ſterven ende by JESUS CHRISTUS te gaan.

Hy ſpreeckt ſyne biegte.

Ik bereyde hem tot de dood al trooſtende, ende vraagde hem voor mijn vertrek hoe hy al voer? Hy ſeyde my dat ſijne ſiekte niet was dan ſijn ouderdom, nevens de ſwakheit die deſelve verſelde.

Hier op gink ick naa myn Huys, ick nam ander lywaat, begevende my daar op te bedde om wat te ruſten; maar men quam my aanſtonts haalen om het H. Olyſel aan *Gomez* te geven, want dat is een ſaake die de Indiaanen noyt voor haaren dood vergeten.

Terwylen dat ick hem de Neuſe, de Lippen, de Oogen, de Handen, ende Voeten beſtreeck, beſpeurde ick dat hy geheel geſwollen ende blaeuw uytgeſlaagen was, doch ick nam daar geene ſonderlinge aanmerkinge op, gelovende dat ſulks van de ſiekte voort quam.

Ende. ſterft. Ick gingh met het kriecken des daags weder naa huys toe, ende naa dat ik een weynig geruſt hadde, quaamen eenige Indianen aan myne deure kloppen, om Waſch-keerſſen te kopen, ten eynde ſy die voor de ziele van *Gomez* ſouden Offeren, door dien hy ſoo even geſtorven was, moetende dien dag met alle de gewoonlyke ſolemniteyten in de Kerk begraaven werden.

Ick ſtondt dan op met roode ende geſwollen oogen, door dien ick geheel dien nagt niet geruſt hadde, en ik gink in de Kerke, alwaar ik bevondt datmen beſig was met ſijn graf te maaken.

Ik ontmoete twee a drie Spangiaarden die digte by het Dorp woonden, welke gekomen waaren om die morgen de Miſſe te hooren, ſy gingen met my in mijne Kamer, ende ik raakte met haar in diſcours nopende *Juan Gomez*, ſeggende dat ick ſeer geſtight was geweeſt door ſijne Chriſtelyke doodt, dat ick niet twyffelde of hy was in het Paradys, ende dat alle de Inwoonders van het Dorp door ſyn af-ſterven veel verlooren, door dien hy haar Hooft ende Voorganger was, ende haar altyds met veel verſtandt ende wyſheydt geregeert hadde.

De Spangiaarden ſaagen hier op malkanderen aan, ende begonden te lacchen, ſeggende dat ik door alle de Indiaanen ſeer moeſte bedrogen worden, ende dat voor al den overleden *Juan Gomez* my wel by de neuſe hadde geleyd, ſoo ik geloofde dat hy een eerlijk ofte heylig Man hadde geweeſt.

Ick antwoordde dat ſy geſlaagen Vyanden der Indiaanen zynde, daar altoos qualijk van oordeelden, doch dat ick daar van beter getuygeniſſe dan ſy lieden konde geven, door dien my den ſtaat van haare gemoederen ſeer wel bekent was.

Syn leven wertaan den Auheur ontdeckt. Maar een van haar repliceerden op myn ſeggen, dat het ſcheen dat ik ſeer onkundig was in de doodt van *Juan Gomez*, ende dat de biegte die hy my even voor ſijn af-ſterven hadde gedaan niet veel byſonders moeſte geweeſt hebben; dat hy ook bemerkte dat my het gerughte dat'er van ſijne doodt door het Dorp gingh, niet bekent was; dit verbaaſde my ſeer, ende ik badt haar my de waarheydt van het geene ſy wiſten te ſeggen.

Sy ſeyden dat het gerughte ginck, dat *Juan Gomez* de grootſte ende voornaamſte Toveraar van het Dorp was, dat hy gewent was ſigh in een Leeuw te veranderen, ende in die gedaante over de Bergen ende door de Boſſchen te lopen.

Juan Go. Dat hy altoos een doodelijken haat hadde gedraagen op ſeeckeren *Sebaſtiano*

ſtiano Lopez, welke een oudt Indiaan ende Hooft van een andere Stamme was; Dat het twee dagen was verleden dat ſy malkanderen op het Geberghte ontmoet hadden, *Gomez* in de figure van een Leeuw, ende *Lopez* in die van een Tyger; Dat ſy dus ſeer kloeckmoedelijk met malkanderen hadden gevogten, tot die tijdt toe dat *Gomez*, die de outſte ende de ſwakſte was, vermoeyt wierde, ende ſoo door krabben ende byten gequetſt, dat hy daar van was geſtorven.

mez ende *Sebaſtiano Lopez* vegten in de gedaente van een Leeuw en Tyger met malkanderen.

Om te toonen dat dat waaragtig was, voegde hy'er by datmen *Lopez* in de Gevankeniſſe hadde geſet over die ſaake, ende dat beyde deſe Stammen over dit werk met malkanderen in queſtie waren; dat de Stamme en de Vrinden van *Gomez* aan die van *Lopez* voldoeninge eyſten, ende daar toe een groote ſomme gelts, ende dat ſy dreygden, by gebreeke van ſulks de ſaake in handen van de Spaanſche Magiſtraat te ſtellen, maar dat ſy dat noch ſoo haaſt niet wilden doen, voor al, ſoo ſy ſulks onder malkanderen konden by-leggen, uyt vreeſe dat ſulks het Dorp mogte ſchaadelijk zijn, ende by de Spangiaarden verhaat maaken.

Lopez raakt daar over in hegtenis.

Deſe ſaake quam my ſoo wonderlijk voor, dat ik niet wiſte wat ick langer geloven ſoude, ende deede my voornemen noyt eenig Indiaan meer geloove te geven, ſoo ick konde ontdeken dat *Juan Gomez* ſoo beveynſt hadde geweeſt, ende my op ſoodaanig een wyſe bedrogen.

Ick nam myn afſcheyt van de Spangiaarden, ende begaf my naa de Gevankeniſſe, in deſelve vont ik *Lopez* met de yſers aan de voeten.

Synde hier op weder tot mynent gekomen, ontbood ik ſeeker Officier van de Stadt, welke *Alguazil Major* was, zynde daar-en-boven my een goet Vrient, en van hem wilde ick in het by-ſonder weten waar over *Lopez* op die wyſe wierde gevangen gehouden.

Hy vreeſde my ſulks te kennen te geven, hopende dat die ſaake tuſſchen beyde de Stammen ſoude by-geleght werden, ende dat daar geen verder praat van vallen ſoude, om dat ter ſelver tyd beyde de *Alcaldes* ende de *Regidors*, met de voornaamſte van beyde die Stammen, ten dien eynde, op het Raadhuys vergaadert waaren.

De aghterhoudentheyt die ik in deſe Officier bemerkte, vermeerderde in my de begeerte die ik hadde om deſe ſaake te doorgronden; Ick preſſeerde hem dan ſeer om my de waarheyt te ſeggen, ſelve my yets laatende ontvallen van het geene ik van de Spangiaarden gehoort hadde.

Hy antwoordde my daar op, dat hy niet vreeſde dat de Spangiaarden haar Dorp in een quaade naam ſouden brengen, ſoo ſy de ſaake onder malkanderen konden by leggen; maar ik ſeyde hem dat ik weten wilde waaromme ſy ſoo heymelijk op het Raad-huys vergaadert waaren.

De Indianen ſoecken de ſaake te verſaſſen.

Hier op beloofde hy my, dat hy my de waarheyt ſoude ſeggen, indien ik hem verſeekeren wilde van ſijnen naame niet te melden, door dien hy de gramſchap des Volks vreeſde.

Ik verſeekerde hem daar van, laatende met eenen een glas Wyn komen

om hem moet te geven, ende ik beloofde hem dat hem niet quaats soude wedervaaren wegens alle het geene hy my soude konnen seggen.

Hier op verhaalde hy my de geheele saake op deselve wijse als de Spangiaarden gedaan hadden, hy voegde daar by dat hy niet geloofde dat de Stammen met malkanderen souden konnen accorderen, om dat'er Vrienden van *Gomez* waren welke *Lopez* haetteden, so wel als alle de andere, die even als hy, gemeenschap met de Duyvel hielden, ende seer weynig agteden of het geveinsde leven van *Gomez* aan den dag quam ende een ider wierde bekent gemaakt, maar daar waren'er ook andere, al immers so boos ende ondeugende als *Lopez* ende *Gomez*, die dese dingen wilden verholen houden, uit vreese dat sy, ende alle de andere Toveraars van het Dorp daar door souden ontdekt werden.

Dit trof my seer aan het herte, door dien ik klaarlijk sag, dat ik gedwongen was te woonen onder een Natie, die alles, wat sy door swaren arbeyt konde winnen, aan de Kerken ende aan de Offerhanden aan de Heyligen te kost hing, ende ondertusschen soo groot een gemeenschap met de Duyvel hielt.

Het werkte in mijn een seer groot ongenoegen, wanneer ick bespeurde, dat ik haar het Woort GODTS te vergeefs predikte, en hier om nam ik voor in het toekomende tegens de listen des Duyvels te arbeyden, ende haar met meer kragt, dan wel te vooren, te vertoonen, het groot gevaar in het welke de zielen der geener waren, die eenige soorte van accoort met den Satan hadden aangegaan, op dat ik haar soude bewegen om de werken der duisternisse te versaken, ende sig, door een opregt Gelove, tot Jesum Christum, te begeven.

Als ik nu desen Indiaansche Officier hadde laten gaan, begaf ik my na de Kerke, om te sien of het Volk ter Misse waare gekomen, dog ik vont in deselve niet dan twee Menschen, die een graf voor *Gomez* bereyden.

Hebbende dan aldaar niemant gevonden, keerde ik weder naa mijne Kamer, seer ontstelt zijnde wegens het geene men my gesegt hadde, ende niet vastelijk wetende of ik hem als een Christen moeste begraven, naa dat hy in soodaanig een staat, als die was, welke men my hadde bekent gemaakt, geleeft hadde ende gestorven was

Ik geloofde evenwel dat ik geen gelove moeste geven aan het seggen van een eenig Indiaan, ende al so weynig aan dat van de Sangiaarden, welke, naa mijn gevoelen, niet spraaken, dan volgens het geene sy van andere hadden gehoort.

Terwijlen ik noch in die onseekerheyt was, nopende het geene ick daar omtrent soude hebben te verrigten, quamen'er aan mijn Huys ten minsten twintig van de voornaamste Indiaanen van het Dorp, nevens de Borgemeesteren, Schepenen ende alle de Officiers van de Justitie in het selve, welke my baaden dat ik het begraaven van *Juan Gomez*, voor die dag, wilde uytstellen, door dien sy hadden voorgenomen, een Officier van de Croone te doen komen, so om sijn lijk te laten visiteren, als om de oorsaaken van sijne doodt te onderzoeken, op dat sy daar door in geen ongemak souden geraaken, ende men hem niet weder soude moeten op-graven.

Ik

Ik ſtelde my aan even als of ik gantſchelijk niet van de ſaake hadde geweten, ende vraagde haar waaromme ſy ſulks aan my verſogten.

Sy verhaalden my het doen alles, ſeggende dat'er getuygen in het Dorp waren, welke verklaarden dat ſy een Leeuw ende een Tyger met malkanderen hadden ſien vegten, ende dat een oogenblik daar naa, die Beeſten ſig van malkanderen geſcheiden hebbende, ende voor haar oogen verdweenen ſijnde, ſy *Sebaſtiano Lopez* ende *Juan Gomez* hadden geſien, ten naaſten by op deſelve plaatſe; dat die ider haaren weg waren gegaan, ende dat daar op *Juan Gomez* te ſijnen Huyſe was gekomen, geheel door ſlaan ende byten verbrijſelt ſijnde; dat hy daar op was te bedde gaan leggen, waar van hy niet weder was op geſtaan; dat hy aan eenige van ſijne Vrienden verklaart hadde, dat *Sebaſtiano Lopez* hem hadde gedoot, ende dat deſelve daar op was gearreſteert ende gevangen geſet. Doch andere brengen het aan den dag.

Sy ſeyden my daar-en-boven, dat, hoewel ſy nooit iets hadden bemerkt van het boſe ende ergerlijke leven van die twee Lieden, welke de voornaamſte van het Dorp ſijnde, ſy altoos met groot ontſag geeert hadden, ſy doch evenwel in deſe ſaake ſeer wel geinformeert waaren, ſoo van de ſijde van de eene Stamme als van de andere, dat die twee Perſoonen altoos met den Duyvel hadden omgegaan, het welke dan een ſchandelijke ende gruwelijke ſaake ſcheen, aan alle die geene, die in haar Dorp woonden, doch dat ſy wat haar belangde, alle die boſe practijken verſaakten ende verwierpen, ende dat ſy my baaden de misdaaden van eenige particuliere niet op alle de andere te leggen; hier voegden ſy by dat ſy van voornemen waren, ende onder haar hadden vaſt geſtelt, alle die godtloſe menſchen te vervolgen, ende niet toe te laten dat ſy, onder haar, in het Dorp ſouden blijven woonen

Ik gaf haar tot antwoort dat ik haaren iver voor goedt keurde ende deſelve prees, ende porde haar aan dat ſy, als goede Chriſtenen, de Duyvel uit haar Dorp ſouden verbannen, ende alle haare kragten daar toe inſpannen; Ik voegde daar by dat ſy ſeer wel gedaan hadden, in het ſenden naa *Guatimala*, om ſulks de Spaanſche Overigheyt bekent te maaken, ſeggende dat, ſoo ſy ſulks hadden verholen gehouden, ſy alle, als aan de doot van *Gomez* ſchuldig zijnde, hadden konnen geſtraft werden; ſullende ſy daar door Complicen van den Satan hebben geworden.

Ik verſeekerde haar daar-en boven, dat ik gantſch geen quaat gevoelen van haar hadde, maar dat ik haar in tegendeel ſeer hoog agte, door het geene ſy voorgenomen hadden te doen.

Dien ſelve avont arriveerde de Officier van de Kroone, om dewelke men hadde geſonden, hy ſchoude het licchaam van *Gomez* in mijne tegenwoordigheyt, ende vont het in verſcheydene Plaatſen t'eenemaal gekneuſt, gebeten, gekabt ende gequetſt. Het lyk van *Gomez* wert geſchout.

Men beleyde daar op veele informatien tegens *Lopez*, ende men beſchreef alle de redenen die de Inwoonders van het Dorp, ende de Vrienden van *Gomez* tegens hem hadden; hier op wierdt hy naa *Guatimala* gebraght, daar hy Informatien tegens *Lopez* be-

legt, die naa *Gnatimala* wert gefonden ende aldaer opgehangen.

tegens alle defe getuygen geconfronteert wierde, ende door dien hy fich niet wel wiſte te verantwoorden, maar in tegendeel de ſaake eenigſints beleed, wierde hy by ſententie, op dewelke ook de executie volgde, gecondemneert om gehangen te worden; ende *Gomez*, in plaatſe van in het graf, voor hem in de Kerke bereyt, begraaven te werden, wierde elders, in een gat, in een floor gemaakt, gedompelt.

In *Mixco* vont ick ook eenige Indiaanen, welke niet minder beveynſt waaren dan *Gomez*, defe waaren vier Broeders *de Fuentes* genaamt, zynde de voornaamſte ende de rijkſte van het Dorp, ende dan noch meer dan thien andere

Defe Lieden ſcheenen uytterlijk ſeer wel te leven, mildaadig tegens de behoeftige, goet doende aan de Kerke, devoot ten opſigte van de Heyligen, draagende goede ende groote ſorge om haare Feeſten te vieren, doch in het heymelijk waaren ſy niet dan Af-goden-dienaars.

Doch het behaagde GODT my tot een inſtrument te gebruyken, om haare werken der duyſterniſſe te vernietigen ende aan den dag te brengen, welke door de eenſaamheyt van ſeekere Boſch, ende door de afgelegentheyt van een Gebergte, ſedert veele Jaaren waaren verborgen geweeſt.

Hiſtorie van de *Fuentes* te *Mixco*.

Eenige van defe Lieden, zijnde op ſeekere dag in het geſelſchap van andere Perſoonen, die beter Chriſtenen, dan wel ſy, waaren, ende beſig zijnde met het drinken van haare *Chica*, begonden ſich wegens haaren Godt te beroemen, ſeggende dat hy aan haar een beeter Predicatie hadde gedaan dan wel ick, leerende dat ſy niets moeſten gelooven van alle dat ik haar van JESUS CHRISTUS mogte komen te ſeggen, doch dat ſy de Religie van haare Voor-ouders moeſten behouden, welke haare Goden, ſoo als het behoordde, aanriepen, ende dat ſy nu, door het voorbeeld der Spangiaarden waaren verleyt geworden, om even als ſy, een valſchen Godt te aanbidden.

De andere Chriſtenen verwonderden haar ſeer defe woorden hoorende, ende vraagden haar te gelijk waar dan die Godt was, ende ſy verſtonden, naa veele inſtantien, ende naa beloften van te doen gelijk als ſy, ende die Godt te dienen, in wat Gebergte ende op wat plaatſe hy ſig onthielt.

Hoewel nu defe goede Chriſtenen, onder den drank, haar belooft hadden, even als ſy te ſullen doen, ſoo lagten ſy doch evenwel, na dat ſy de ſaake rijpelijken overwogen hadden ende tot haar ſelve gekomen waren, met die belofte, als ſijnde ſulks een beſpottelijke ſaake, ſoo wel als alle de praatjens, die men haar daar van geſegt hadde.

Haare Afgoderye komt aan den dag.

Sy konden dit evenwel ſoo geheym niet houden, of het quam ter ooren van ſeeker Spangiaard, welke in de Valeye woonende, geloofde dat hy in conſcientie gehouden was my ſulks te openbaaren; Hy quam my dan ten dien eynde te *Mixco* beſoeken, ende ſeyde my dat'er in dat Dorp eenige Indiaanen waaren, die een Af-godt hadden aangebeden, ende die ſig beroemden dat deſelve

desselve tegens mijne leere gepredikt hadde, tot voorstandt van de oude Afgoden-dienst der Heydenen van dat Landt.

Ick loofde GODT daar over dat hy daagelijcks de wercken des Satans vernietigde, ende badt de Spangiaard dat hy my wilde seggen van wie hy dese dingen hadde gehoordt; Hy deede dat, my die geene, die het hem gesegt hadde, noemende, daar by voegende dat desselve my het soude hebben komen verklaaren, ten waaren hy sulks hadde naagelaaten om die Indiaanen niet te ontdecken ende in het lijden te brengen.

Verkeerde vreese van een Indiaan.

Hier op liet ick gemelten Indiaan haalen om hem tegens den Spangiaart te confronteren; hy bekende in de tegenwoordigheydt van desselve alles wat dat hy daar van gehoordt hadde, maar dat hy dat niet hadde derven openbaaren, door dien hy wel wiste, dat, soo hy dese Indiaanen ontdekte, sy hem door de Duyvel veel quaats souden doen.

Den Autheur tragt die weg te nemen,

Hier op vertoonde ick hem, dat hy, soo hy een waaragtig Christen was, voor de Duyvel niet vreesen moeste, maar tegens den selven stryden, door dien die hem geen quaat konde doen soo lange GODT met hem was, ende hy sig door een vast Gelove aan CHRISTUM JESUM gehegt hielde; Hier voegde ick by, dat, soomen desen Af-godt konde ontdecken, het selve het regte middel soude sijn om dese Af-goden-dienaaren te bekeeren, wanneer men haar soude vertoonen hoe kleyn de magt van haaren valschen, vergeleeken by die van den Waaren, GODT was, die alleen door de Christenen wierde aangeroepen.

Hier by seyde ick hem rondt uyt, dat, soo hy my niet wilde seggen wie die Indianen waaren, ende waer die Af-godt was, ick hem naa *Guatimala* soude senden, alwaarmen hem wel souden doen klappen, tot het minste, dat hy wiste, toe.

En doet den Indiaan klappen.

Door dit mijn seggen kreeg hy de vreese in het lyf, ende gantsch van ontstelteniſſe bevende, seyde hy my dat het de *de Fuentes* waren, die sig over desen Af-godt, welke sy haaren Godt noemden, hadden beroemt, ende dat sy hadden gesegt datmen de Plaatse, op dewelcke hy te vinden was, soude kennen door eene Fonteyne ende een Mast-boom, op soodaanig een Gebergte; en dat by desselve eene spelonke was.

Ick vraagde hem of hem de plaatse bekent was, ende of hy wiste wat voor een slag van een beeldt dat het was, hier op antwoorde hy my, dat hy dickmaalen op dat Gebergte geweest hadde, dat hy daar twee a drie waater Fonteynen hadde gesien, doch noyt in eenige spelonke geweest.

Ick vraagde hem weder of hy wel met my soude willen gaan om die plaatse te ontdecken; dit weygerde hy uyt vreese van dese Af-goden-dienaars; ook raade hy my selve dat ick daar ook niet gaan soude, door dien sy, als sy daar waaren, my liever souden dooden, dan dat sy haaren Godt souden ontdeckt sien.

Hier op gaf ick tot antwoort, dat ick soo goeden Convoy soude mede nemen, dat het selve bequaam soude zijn, om my tegens haar te beschermen,

ende

ende dat mijn Geloove in den levendigen ende Almagtigen GODT, my voor die Af-godt soude bevrijden.

Precautie des Autheurs.

Hier op nam ik met desen Spangiaart voor, dese spelonke op den volgenden dag te gaan opsoeken, met ons nemende, boven drie a vier andere Spangiaarden, ende mijne Neger *Michael Delva*, dese Indiaan, ook wilde ik hem dien dag niet weder naa sijn Huys laaten gaan, uit vreese dat hy mijn voornemen, in het Dorp, bekent soude maaken, ende dat de Af-goden-dienaars sulks wetende, my des nagts mogten voorkomen, ende haare Af-godt uit die plaatse ligten.

Syne dreyginge aan den Indiaan.

De Indiaan weygerde gedurigh lijk my te verse llen, hier om dreygde ick hem de Officieren van de Justitie te sullen ontbieden, ende hem doen arresteren, dog daar op beloofde hy dat hy met my soude gaan.

Met de welke hy onsigtelyk handelt.

Dog ik bad den Spangiaart dat hy hem tot sijnent soude nemen, ende by nagt ende dag wel bewaaren, dit deede ik alles op dat hy met niemant van het Dorp, jaa selfs niet met mijne knegten, soude konnen spreeken; Ik beloofde vorders de Spangiaart dat ik hem des anderen daags des morgens soude komen besoeken, bevelende hem voor al de sake secreet te houden, ende op dese wijse liet ik hem, nevens den Indiaan, die hy met hem nam, vertrecken.

Hy bereyt sig tot de Reyse.

Ik reet die selve dag naa *Pinola*, om mijn Neger *Michael Delva* te haalen, ik bragt hem met my te *Mixco*, sonder hem iets van mijn voornemen te ontdecken ook gink ik drie a vier Spangiaarden, mijne gebueren, besoeken, ik badt haar dat sy sig op den volgende morgen wilden gereet houden, om my te verse llen in eene saake die den dienst ende de eere GODES betrof, dat sy haar ten dien einde in het Huis van een van onse gemeene bueren wilden laaten vinden, seggende, dat, soo sy hare Roers mede bragten, wy, mogelijk ons, ter plaatse daar wy gingen, souden konnen diverteren, ende dat ik voor de reste ordre soude stellen, dat wy den overvloet van Wijn ende spijse souden hebben.

Sy alle beloofden dat sy komen ende met my gaan souden, sig in-beeldende dat, hoe wel ik seide, dat het den dienst GODTS betrof, ik dogh anders geen voornemen hadde, dan een Hert op het Gebergte te gaan jaagen.

Ik was seer blijde siende dat sy mijne meeninge op die wijse uitleiden, ende daar op begaf ik my weder naa mijn Huis, ende tot onse voor-raat, bereide ik een goede hamme met eenig gebraaden Pluim-gedierte ende gesooden Vleesch alle wel gepepert ende gesouten, om des volgenden daags te gebruiken.

Den Autheur gaat den Afgod met seer groote voorsigtigheyt ende circumspectie opsoecken.

Ik vont mijn gantsche gesel schap in het Huis daar ik den Indiaan in hadde doen bewaaren, ende van daar gingen wy gesaamentlijk na de plaatse daar de Indiaanen haaren Af-godt gingen besoeken, desel ve was omtrent twee mijlen van *Mixco*, naa de kant van *St. Juan de Sacatepeques*.

Als wy in het Bosch quaamen, vonden wy eerst een diepe natte weg, in desel ve was een beek, dit maakte dat wy alles aldaar seer naaukeurig doorsogten, dog wy en vonden het geene niet daar het ons om te doen was.

Wy

Wy begaaven ons daar naa uyt die diepe weg, klimmende het Gebergte op, ende na dat wy lange gesogt hadden, vonden wy eene Fonteyne, doch hoe naauw wy oock aan alle zijden omsaagen, soo konde wy dog geene spelonke sien.

Wy verleeten dus te vergeefs geheel die dag tot aan den avont toe, soodanig dat mijne Vrienden, vreesende door het vallen van den avond, te verdwaalen, het begonden moede te worden, ende van weder te keeren spraaken.

Maar als ick overleydde dat wy de helfte van het Bosch noch niet hadden door-snuffelt, ende dat, als wy naa huys toe gingen, in voornemen van noch eens daar ter plaatse te komen, wy mogelijk ontdeckt souden zijn, ende dat ons voornemen konde uyt-lecken, soo was ik van gevoelen dat het beter was den nagt in het Bosch door te brengen, en dat in die diepe weg daar wy eerst in gesogt hadden, door dien in deselve waater was om de Chocolate te kooken, ende men daar bequaamelijk onder den lommer der Boomen konde slaapen, waar naa wy dan met gemack ons tweede onderscoeck konden doen.

Het geheele gesel schap was van het selve gevoelen, ende de nagt, die koel ende stil was, begonstigde ons goede voornemen. Hy veernagt met sijn gesel-schap in het Bosch.

Wy maakten vyer voor onse Chocolate, ende hielden een seer goed avontmaal met ons koud vleesch, waar naa wy het grootste gedeelte des nagts met discoureren ende praaten door bragten, hebbende geduerig het ooge op onsen Indiaan, welcken ick aan *Michael Delva* hadde te bewaren gegeven, vresende dat hy my mogte ontlopen.

Des morgens storten wy onse gebeden tot GODT, sijne Majesteyt biddende ons die dag te willen geleiden, den weg te wijsen tot de uytvoeringe van ons goede voornemen, ende ons die speloncke van de wercken der duysterniste te willen ontdecken, in de welke men dat instrument des Satans verborgen hadde, op dat men, het selve voor den dag gebragt zijnde, eere aan den Waren GODT mogte geven, ende sijne Vyanden met schande overdeckt, ende naa verdienste gestraft werden. Sy vangen hare twee-de onder-socking aan.

Wy begaaven ons wederom in het Bosch, klimmende op een steylen ende ruwen Berg; als wy deselve aan de Zuyd zijde door-snuffelt hadden, begaaven wy ons naa die van het Noorden; wy vonden daar een steyle diepte, welke wy begonden af te treden; siende altoos naarstelijk aan alle zijden uyt, ende dat niet te vergeefs, want als wy omtrent een halve mijle weegs den Berg waren af geklommen, saagen wy eenige teekenen, welcke ons seyden, dat den weg betreden was, deselve volgden wy tot dat wy by een tweede Fonteyne quaamen. Sy geraaken op het spoor.

Omtrent deselve ondersogten wy alles naaukeuriglijk, ende wy vonden aldaar eenige stucken van aarde schotelen ende potten, ook een brock van een confoort, van die soorte als daar de Indiaanen mede gewoon zijn wieroock voor de Beelden der Heyligen te roocken.

Dit deede ons geloven, gelijck sulcks ook waaragtig was, dat dit stucken waaren van wierook-vaaten, met dewelke dese Afgoden Dienaars haaren

Af-godt bewieroockten; wy wierden in dit gevoelen des te meer verſterckt, door dien wy bemerckten dat het aerde-werck van *Mixco* was, ende de Maſt-boom, die wy aenſtonts daer op mede ſaegen, vermeerde in ons de hoope die wy alreede geſchept hadden, dat wy niet verre van de ſoo lange geſoghte plaetſe waeren.

Sien de Spelonke.

Als wy dighte by die Boom waeren gekomen, ſoo vonden wy de Speloncke aenſtonts, ſtaende deſelve niet verre van daer; ſy was ſeer duyſter van binnen, maer helder aen den inganck, wy vonden daer weder van die aerde vaeten, in dewelcke aſſe was, ende dat deede ons gelooven datmen daer wieroock gebrant hadde.

Door dien wy nu niet wiſten hoe diep deſe Speloncke mòghte lopen, alſoo weynigh als het geene daer in moghte beſlooten leggen, ſoo maeckten wy light met een vyer-ſlagh ende ſtaecken daer door twee keerſſen op, waer mede wy in deſe diepte traeden.

Sy vinden den Af-godt.

In den beginne was deſelve breet ende wijdt, maer daer dieper in gegaen zijnde, vonden wy dat die nae de lincker zyde toe ſtreckte, aen de kant van het Geberghte, doch evenwel niet ſeer diep in-waerts, want omtrent twee roeden van daer vonden wy den Af-godt, ſittende op een ſtoel, ende zijnde met een ſtuck lijwaets bedeckt.

Beſchrijvinge daer van.

Hy was van een ſwart ende glinſterende hout gemaeckt, even als of het van get was geweeſt; Het hooft was als dat van een Man tot aen de ſchouderen toe, evenwel ſonder baert ofte knevels, het was vervaerlijck om aen te ſien, met een gerimpelt voor-hooft, ende diepe oogen.

Sy nemen hem mede.

Evenwel joegh ons ſijne vervaerlijcke gedaente geene vreeſe aen, ende deſelve belette ons niet hem mede te nemen, doch ſoo als wy hem van ſijnen ſtoel af-naemen, ſoo vonden wy op deſelve eenige enckele Reaelen leggen, die ſijne gonſt-genoten aan hem hadden ge-offert; dit deede ons noch nauwkeuriger in de Speloncke om-ſoecken, ende die arbeyt was ons niet ſchaedelijck, want wy vonden noch verſcheyde andere enckele Realen op de vloer leggen, nevens eenige Palmiten ende andere vrughten, gelijck mede half-gebrande waſch-keerſſen, potten met *Maiz*, een pot met Honigh, ende kleyne confoorden, waer inne men wieroock gebrant hadde.

Hier door bemerckte ick dat de Af-goden-dienaers deſelve dingen als de Chriſtenen offerden, ende ſoo ick niet verſtaen hadde gehad, dat ſy deſen Af-godt haeren Godt noemden, ſoude ick niet meer op haer hebben te ſeggen gehad, dan op alle de andere Indiaenen van de Dorpen, welcke deſelfde dingen offerden aen de Heyligen, ende ſich voor haar op de knyen laegen, ende van derſelver houtene Beelden waeren eenige niet veel beeter gemaeckt dan dit, het welcke niet de geſtalte van een Beeſt, maer van een Menſche hebbende, ſoo konden ſy aen het ſelve de naem van eenigh Heyligh geven, ende ſich daer door, eeniger maeten, verſchoonen.

Doch het ſy zy dit niet wilden ofte niet konden doen, ſy volhardden in het ſeggen van dat dit haer Godt was, welcke tot haer geſproocken hadde; en heb-

hebbende haer naemaels noch gevraeght, of het niet het Beeld van eenigh Sanct was, even als'er te *Mixco* ende elders in de Kercken waeren, ſoo ſeyden ſy my neen, maer dat hy boven alle de Sancten ende Sanctinnen van het gantſche Landt was.

Wy waren verheugt ſiende dat wy geen vergeefſchen arbeyt gedaen hadden, ende dat onſen tijd niet qualyck was beſteet geweeſt; tot ſoo verre dat wy, hebbende deſen Af-godt uyt de Speloncke gebraght, veele tacken van de Boomen hackten, welcke wy daer in wierpen, om den inganck te ſtoppen.

Dit gedaen zynde, laeden wy den Af-godt op den rugge van den Indiaen, nae dat wy het Beeld met een ſtuck lijwaets bedeckt hadden, op dat niemant, ter plaetſe daer wy paſſeeren moeſten, het ſien ſoude.

Den Autheur doet alle de Spangiaerden. ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te Kercke nooden.

Ick geloofde oock dat het goet ſoude zyn, ſoo wy op het vallen van den avont eerſt vertrocken, om in den duyſter te *Mixco* te komen, op dat het de Indianen niet ſouden bemercken.

Soodaenigh dat ick in het Huys van een van de Spangiaerden verbleef tot dat het laet was, ick bad den ſelven alle de daer omtrent woonende Spangiaarden uyt myne naame te willen ſeggen, dat ſy op den volgenden Sondagh, te *Mixco* in de Kercke ſouden komen, veynſende dat ick aan haar ende aan haare Negers yets te ſeggen hadde op het ſubject van haare Gebroederſchappen.

Want ick begeerde niet dat ſy eenige kenniſſe van die ſaacke ſouden hebben, voor ende al eer ſy het Beeldt voor haare oogen aanſchouden, ende van die ſaacke in de Kercke hoorden ſpreecken, uyt vreeſe dat, het ſelve ter ooren van de Af-godiſche Indiaenen komende, deſelve mogten op de vlugt gaen ende ſich uyt het Dorp met Wyf ende Kinderen weg-packen.

Den Autheur brenght den Af-godt aen ſijn Huys.

Als nu de nagt t'eenemaal gevallen was, nam ick myn Indiaan ende *Michael Delva* met my, gaande met die beyde aan myn Huys, alwaar ick den Af-godt in een Coffer ſloot, ende tot den aanſtaanden Sondagh bewaerde; hier op ſont ick den Indiaan weder te rugge, hem belaſtende niets te ſeggen, oock vreeſde ick daar niet voor, door dien hy wel wiſte, hoe veel quaats hem de Af-goden-dienaars ſouden gedaan hebben, en daarom wagte hy ſich wel bekent te maacken dat hy my verſelt hadde.

Ick behielt *Michael Delva* by my, door dien hy begeertig was om het eynde van dit werck te ſien, ende ick bereyde my om op den volgenden Sondagh te Predicken over het derde veers van het een en twintigſte Capittel van het Boeck *Exodus*, *Gy en ſult geene andere Goden voor mijn aangeſigte hebben.* Ick ſogte deſe text expreſſelijck by deſe gelegentheyt uyt, hoewel het niet den gewoonlijcken van die dagh was, zijnde men als dan gewoon wat anders te Predicken.

Ende Sondaghs daer aen op den Predick-ſtoel.

Als des Sondags s'morgens de Predick-ſtoel bereyt was, door die geene, die de ſorge over de Kerk ende de Altaaren was aanbevolen, deede ick den Af-godt door *Michael Delva* onder ſijnen mantel naa de Kerke draagen, ende in den Predick-ſtoel verbergen, op dat niemant den ſelven ſoude konnen ſien,

voor ende al eer ick soude noodig oordeelen den selven onder de Predicatie te vertoonen, ook belaste ik hem by den Predick-stoel te blijven op dat hy van niemand gesien ofte wegh-genomen soude werden.

Het Volck komt in seer groote meenighte te Kercke.

Noyt hadde'er meer Volk in de Kerke geweest dan op die dagh, zoo van de Spangiaarden, als van Negers die omtrent het Dorp woonden, welcke alle, volgens het geene ick haar hadde doen aanzeggen, verwaghten dat ik haar yets swaarwightighs soude bekent maacken.

Oock waren 'er weynig van de Inwoonders van het Dorp die haar geabsenteert hadden, self saghmen daar de *de Fuentes* nevens de andere die van Afgoderye verdaght waaren, die te saamen nergens minder aan dagten, dan datmen haaren God uyt de Speloncke hadde gelight, dat hy in den Predick-stoel stont, ende dat hy van deselve tot haar schande ende schaamte moeste ten toon gestelt werden.

Precautien van den Autheur.

Ick beval oock aan *Michael Delva* sich, geduerende het Sermoen, dighte by den Predick-stoel te houden, ende dat hy de Spangiaarden, welke de taacke bewust was, ende eenige andere Negers van sijne Vrienden, zoude verzoecken sich by de trappen van deselve te plaatsen.

Als de Misse gesegt was, begaf ick my, om mijne Predicatie te doen, op den stoel, wanneer ick nu de woorden van mijnen text las, bemerkte ik dat de Spangiaarden ende de Indiaanen malkanderen aansaagen, zijnde zy niet gewoon Predicatien over het oude Testament te hooren.

Syne Predicatie.

Tot uytlegginge van dit Gebod toonde ik hoe schrickelijk een zonde de Afgoderye voor GODT was, dat'er geen Schepsel was, dat met den Levendigen GODT konde vergeleken werden, dat oock geenigh Creatuer goet ofte quaat aan den Menssche konde doen zonder Sijne toelatinge, ende datmen, by gevolg, dezelve niet moeste aanbidden.

Ick voegde daar by, datmen die dingen welcke geen leven hadden, als daar sijn hout ende steen, aen dewelcke de Menschen wel een mont ooren ende oogen konden maacken, maar die daar door niet spreecken, sien ofte verstaan konnen, noch veel minder moeste eeren en dienen, zijnde het maar doode Af-goden, welke of zy al handen ende voeten hebben, sich selven al so weynig konnen beschermen, dan die geene, die voor haar op kny'en vallen.

Hy stelt den Afgod op den Predick-stoel aan het Volck voor.

Als ick nu dus ten halven van mijn Sermoen was gekomen, buckte ick in den Predick-stoel neder, opheffende desen swarten ende mismaackten Afgod; ick stelde hem aan de eene zijde van den stoel, ende kijckende eenige van *de Fuentes* ende andere sterck onder de oogen, bemerckte ick dat sy seer verbaast waaren, dat zy root van Couleur wierden, dat andere weder bestorven, siende zy geduerig op malkanderen.

Hier op bad ick de vergaaderinge dat zy wel wilden bemercken hoedanigh doch die Godt, welcke eenige van haar hadden aangebeden, moghte wesen, dat zy hem wel wilde aanschouwen, ende sien of 'er oock yemant onder haar was die wiste wat gedeelte der Aarde onder sijn Heerschappye stont, of waar hy waare van daan gekomen.

Ik ſeyde vorder dat eenige van die daar tegenwoordig waaren, ſich hadden beroemt dat die Af-godt geſprooken hadde, ende tegens het geene ick haar van JESU CHRISTO geleert hadde, gepredickt; hier omme was het dat ſy hem als een God hadden aangeroepen, gelt, honig, vrugten, &c. aan hem geoffert, wierook voor hem gebrant, ende dit alle in ſeeckere verholene ende in de woeſtijne verborgene Spelonke, daar door betoonende dat ſy haar ſchaamden hem in het openbaar te erkennen, ende dat hy. dus onder de aarde verborgen zijnde, abſolutelijk onder den Vorſt der duyſterniſſen ſtont.

Als doen daagde ick hem in het openbaar uyt om te ſpreecken, ende ſijne ſaake te verantwoorden, ſeggende dat anderſints ſijn ſtilſwijgen ſijne aanbidders met ſchande ende ſchaamte ſoude overſtorten. Hy daagt hem ende de Duyvel uyt.

Ik toonde haar daar naa dat het niet dan een ſtuck houts was, het welcke op die wijſe door de handen der Menſchen gefatſoeneert was, zijnde het by-gevolge niet dan een dooden Af-godt.

Dus argumenteerde ick langen tijd tegens hem, ende daagde den Satan uyt, welke ſich van hem als van een inſtrument bedient hadde, dat hy, ſo het in ſijne magt was, hem van die plaatſe, op dewelcke ick hem geſtelt hadde, ſoude ligten, om alſoo te doen ſien, dat ſijne magt ſeer gering was, als die geſtelt wierde, tegens het geloove dat ick in CHISTO JESU hadde.

Als ick dus nu wel geraiſonneert ende gediſputeert hadde na het begrijp van de Indianen die daar tegenwoordig waaren, ſeyde ick haar, dat, ſoo die God de magt hadde om ſich te redden ende te bevrijden van de ſtraffe die ick voor hem bereydde, welke was, dat ick hem aan ſtucken wilde doen hacken, ende daar naa in het openbaar verbranden, ick haar wilde toelaaten dat ſy aan het Euangelium van CHRISTUS JESUS niet ſouden geloven; dog indien ſy beſpeurde dat hy geene magt altoos tegens my hadde, tegens my, ſeyde ick, die een van de ſwakſte werktuygen van den Waarachtigen ende Levendigen GODT was, dat ick haar dan bad dat ſy haar tot dien Waaren GODT, die alle dingen geſchaapen hadden, bekeeren wilden, de hoope van haare Saaligheyd, in ſijnen Soone CHRISTO JESU, die onſe Saalighmaaker ende Middelaar is, ſtellen, ende voortaan alle die oude Af-goderye van hare Voor-ouderen verſaaken. Hy vermaant de Indianen tot een waaragtig Geloove in GODT.

Ick verſekerde haar daar-en-boven, dat ick, wat het gepaſſeerde betrof, mijne voor-ſpraake ende interceſſie voor haare wilde te werke ſtellen, ende maaken dat ſy niet zouden gecaſtijd worden, het welke anderſints den Biſſchop ende den Preſident van *Guatimala* regtvaardelijk doen konden, ende beloofde haar ſoo ſy my wilden komen beſoeken, dat ick alle mijne kragten ſoude aanſpannen om haar te onderwyſen, ende in den weg des Chriſtendoms te doen toenemen.

Naa dat ick dus mijne Predicatie, zonder even wel yemant te noemen, geeyndigt hadde, klom ick van de Predik-ſtoel, ende deede den Af-god na my dragen, hier op hebbende een bijle, nevens twee groote manden met houtskool doen haalen, ſoo belaſte ick datmen den ſelven aan kleyne ſtucken ſoude hacken, ende daar naa in het vyer werpen. Hy doet den Af-god aan ſtucken hacken ende verbranden.

Sommige van de Spangiaarden begonden *Victor*, *Victor*, te roepen, andere

seyden; *Eere sy aan onsen* GODT, maar de Af-goden-dienaars waaren in een groote stilswijgentheit, spreekende niet een woort, maar daar naa deeden sy alles wat sy konden om my den hals te breeken ende te vermoorden.

Hy maakt sulks te *Guatimala* bekent.

Ik schreef aan den President van *Guatimala*, om hem kennisse van dit mijn doen te geven, ook aan den Bisschop, aan dewelke, als Inquisiteur zijnde, het onderssoeken ende straffen van dese saake toestont, om van hem te weten hoe ik met de schuldige moeste handelen, van dewelke ik noch maar een gedeelte kende, ende dat alleen uit het seggen van een eenig Indiaan.

Hy wert van daar bedankt.

Sy bedankten my beide over de moeite die ik hadde genomen om den Berg op te soeken, ende de plaatse daar den Af-godt was te ontdecken, soo wel als voor den yver die ik in die saake betoont hadde.

En krygt instructie om sich na te reguleren.

Wat nu de wijse betrof op dewelke ik met die Af-goden-dienaaren moeste leven, raaden sy my dat ick soude tragten, deselve, soo veel my mogelijk was, te ontdecken, ende geduerig arbeyden om haar tot den Waren GODT te bekeeren, ende dat door soete middelen, onder betuiginge van medelijden met haare blintheit te hebben, haar beloovende vergiffenisse voor haar by de Inquisitie te sullen verkrijgen, mits dat sy berouw over hare misdaat moesten betoonen, door dien de Inquisitie, haar als nieuwe planten considererende, op het strengste met haar niet wilde handelen, het welcke sy wel met de Spangiaarden soude doen, indien sy in eene diergelijcke foute vervielen.

Ste't den raat die hy krygt te werk.

Ik volgde dan dit advijs, ende ick deede de *de Fuentes* in het heymelijk by my ontbieden, als ik haar nu in mijne Kamer hadde doen komen, vertoonde ik haar op hoe sagt een wijse de Inquisitie met haar wilde handelen, ende dat in hoope dat sy haar bekeeren en van maniere van leven veranderen souden.

Doch ick bevont dat sy hartneckigh ende t'eenemaal vergramt waaren, door dien ick haaren Af-godt hadde doen verbranden, welke sy soo wel als veele Inwoonders van dat Dorp ende van dat van *St. Juan de Sacatepeques* hadden aangebeden.

De Af-goden dienaars syn obstinaat.

En als ik haar wilde vertoonen datmen den selven niet als God hadde moeten eeren, antwoorde my een van de haare stoutelijck, dat sy wel wisten dat dat maar een stuck houts hadde geweest, het welke van sich selfs niet spreeken konde; maar door dien het gesprooken hadde, soo als sy alle konden getuygen, dat dat dan een miracul was het welke sy gelooven moesten, ende dat sy waarlijk verseekert waaren, dat Godt in dat stuck houts was, door dien het door het spreken betoont hadde, dat het geen gemeen hout was, ende dat sy het daarom meer en eer eeren, dienen, ende Offerhanden geven moesten, als die Heyligen die in de Kerke waaren, ende nooit tot het Volk gesprooken hadden.

Haare redenen.

Welke wederlegt werden.

Ik antwoorde haar dat de Duyvel ende niet GOD dat discours geformeert hadde, so het so was dat sy het hadden gehoort, ende dat alleen om haar te bedriegen ende in de Helle te trecken, het welke men klaarlijck konde sien uit de leere die hy haar hadde voorgehouden tegens JESUM CHRISTUM

den

den eenigen Soone GODTS, in dewelke Hy Sijn welbehaagen heeft, hebbende het geheel geen ſchijn, dat Hy tegens Den Selven door dat Beeld ſoude hebben willen ſpreeken

Een ander antwoorde al immers ſoo ſtout als de eerſte, dat haare Voor-ouders van CHRISTO JESU niet hadden hooren ſpreeken, voor de komſte der Spangiaarden in dat Lant, ende dat ſy evenwel wel wiſten dat'er Goden waaren, dat ſy die aanbaaden, Offerhanden gaaven, ende dat ſy wel wiſten dat die Godt eene van de Goden van haare Voor-ouders hadde geweeſt.

Hier op ſeyde ik die God moet wel kleyne magt hebben gehad, door dien hy heeft toegelaaten dat ik hem verbrant hebbe.

Dit geſegt hebbende bemerkte ick wel dat haare gemoederen niet geſtelt waaren, om meer met haar te redencavelen, ende dat ſy t'eenemaal verhart waaren, ſoodaanig dat ik my gedrongen ſag, haar ſo wijs, als ſy gekomen waaren, weder naa huys te laaten gaan.

De Af-goden-dienaars leggen den Autheur laagen.

Het is ſeeker dat deſe Lieden my ſouden gedood hebben, ſoo GODT my tegens haar niet hadde beſchermt, want een maant naa dat ik deſen Af-god verbrant hadde, als ik my inbeelde dat alles vergeten was, ende dat die Af-goden-dienaars in ruſte leefden, begonden ſy haar quaat voornemen tegens my te werke te ſtellen.

Ick bemerkte ſulks eerſt door een gerugte dat ick ter middernagt hoorde, het ſelve quam voort van eenige Lieden die om mijn Huys waaren, ſelve naderden ſy tot aan de deure van mijne Kamer; ick riep daar op, maar dorſte de deure niet openen, doch niemant gaf my antwoort, ende als ſy daar op geduerig op de deure klopten ende drongen, ſo bemerkte ick dat het Lieden waaren die met gewelt wilden indringen.

Beſtormen ſyne ſlaapkamer.

Hier op nam ik de laakens van mijn bedde, bont die met de eynden aan malkanderen, ende maakte deſelve aan de traalien van mijn venſter vaſt, om my by deſelve op de aarde te laaten glijden ende te vlugten, ſoo draa ſy maar groot gewelt om in te komen deeden.

Als ſy nu al voort-gingen met op de deure te kloppen ſonder eenigh woort te willen ſpreeken, ſoo geloofde ick, dat ſy, wanneer ick luyde riep, de vreeſe in het lijf ſouden krijgen ende ſich weg-packen; hier om dan riep ick mijn Volk, het welke aan het eynde van een lange Galerye was, dat ſy de gebueren tot mijne hulpe ſouden doen komen.

Mijne Dienaren, die al door het voorige gerughte ontwaakt waaren, quaamen om my by te ſtaan, ſoodanig dat myne vyanden, haar hoorende komen, de trappen van het Huys af-liepen, ende men hoorde haar die nagt niet meer.

Doch door dien ick daar door bemerkt hadde hoe groot haaren haat ende boosaardigheyt was, ſoo geloofde ik dat het geene wijsheyt voor my was, dus alleen in ſoo groot eẽn Huys, als dat van *Mixco* is, met Jongens verſelt te blijven.

Hier

Hierom sondt ick den volgenden dag om *Michael Delva* te haalen, op dewelke ik my t'eenemaal vertrouwde, ende die alleen bequaam was om ses Indiaanen te verdrijven, ook liet ick hem seggen, dat hy de, tot mijne beschermingе noodige, waapenen soude mede brengen.

Hy voorsiet sig ende doet haar waarschouwen.

Ik hieldt hem dan veerthien daagen by my, ende den volgenden Sondag deede ik in de Kerke af-kondigen, dat die geene, die des nagts, om my te vervaaren, tot mijnent waaren gekomen, agt souden hebben te nemen om sulks niet meer te doen, door dien ik het gedreygde quaat met offensive ende defensive waapenen dagte af te keeren, ende my daar van hadde voorsien.

Sy komen voor de tweede reyse weder.

Hoewel sy, hier op, sig eenigen tijd in ruste hielden, soo lieten sy dog niet naa in haar boose opset te volherden, want wetende dat *Michael Delva* niet in mijne kamer sliep, quaamen sy, omtrent twee weeken daar naa, terwijlen ik, tot omrrent midder-nagt, by de keersse studeerde, de trappen soo soetelijk ende met soo weynig gerugte te maaken op-klimmen, dat ik sulks niet hadde konnen hooren ofte bemerken; doch de Neger, welke niet sliep, was het seer wel gewaar geworden. ende van seekere taaffel, op dewelke hy op een matte lag, sagtelijk opgestaan zijnde, nam hy twee gebackene vierkante steenen, die onder de taaffel laagen, om eenig metsel-werk, dat ik onderhanden hadde, op te maaken, laagen, ende daar op de deure stillekens openende, soo was evenwel het kleyne geluydt dat hy maakte, oorsaake dat sy, om haar leven te salveren, de trappen weder af liepen.

Een van haar wert gequest.

De Neger liep haar aanstonts naa, doch door dien sy al eenige schreden voor uyt waaren, ende hy niet konde weten wat weg sy souden inslaan, smeet hy haar de twee steenen naa het hooft, soodaanig dat hy een van haar raakte, want soo als hy op den volgenden morgen door het Dorp ging, ontmoette hy eene van *de Fuentes*, welke een muts op het hooft hadde, ende hebbende, aan eenige Indiaanen, gevraagt wat hem lette, soo antwoorden die, dat hy een gat in het hooft hadde, maar dat sy niet wisten hoe hy daar aan was gekomen.

De Afgoden-Dienaars siende dat ik altoos door *Michael Delva* bewaart wierde, lieten van doe af aan naa des nagts meer in mijn huys te komen, doch hare gramschap ende quaat herte tegens my was daarom niet gemindert.

Sy leggen hem andere laagen.

Een maandt naa dat dit alles was voor-gevallen, ende als ik dagte dat sy nergens meer aan dagten, betuygende sy my uytterlijk veele beleeftheyd ende een seer goedt herte, quam my yemand uyt de naam van de oudste Broeder van *de Fuentes*, Paulus genaamt, besoecken, seggende dat hy gesonden was om te seggen, dat geseyden *Paulo de Fuentes* seer sieck was, ende de doodt als op de lippen hadde, dat hy my dieshalven badt, om hem te komen troosten, te versterken, ende in de waaragtigheyd van onse Religie te onderwijsen, door dien hy voor hadde sig van gantscher herte te bekeeren.

Brengen hem daar

Ik ontfing dese tijdingen met groote vreugde, gelovende dat dit waaragtig was, soodaanig dat ik, geheel geen quaat vermoedende, GODT van herten

herten had, my in het bekeeren van die menſche by te ſtaan, ende dus vol vyer ende yver zijnde, ging ik ſeer ſpoedelijk na ſijn huys toe, al waar alle mijn vrugt ende trooſt wel haaſt in droefheyt ende moeyte veranderde. door in groot gevaar.

Want ſoo draa als ik aan de poorte van het huys was gekomen ende binnen deſelve trad, ſoo vond ik alle de Gebroeders de *de Fuentes*, ende dan noch eenige andere die van Afgoderije verdagt waren, in het ronde op de plaats ſitten, doch door dien ik *Paulo de Fuentes* by haar niet vond, ſoo trad ik een weynig te rugge, ende vraagde waar dat hy was, krijgende ik eenig agterdencken, door dien ick haar alle dus vergadert ſag; dog ſiende hier op, dat ſy niet opſtonden, ende dat ſy my niet antwoorden, ook ſelve dat ſy hare hoeden niet afnamen, ſoo kreeg ick een groote vreeſe in het lijf, ende ick dagte voor verraderſche laagen, ſoodanig, dat ik haar den rugge toe-keerde, om weder na mijn huys te gaan. Den Antheur bemerckt haare laagen.

Doch ik hadde my ſoo draa niet omgewend, of *Paulo de Fuentes*, welcke hadde laaten ſeggen, dat hy ſieck was, ende dat hy ſig wilde bekeeren, quam van agter het huys van daan ſpringen met een ſware ſtock in de hand, heffende de armen op, om my te ſlaan, ſoodaanig dat, ſoo ik ſijnen ſtock met beyde de handen niet hadde gevat, ende daar door ſijnen ſlag gebroocken, het ſeecker is, dat hy my daar door ter aarde ſoude hebben geworpen.

Terwijlen wy nu vaſt yder ons beſte deeden, om meeſter van de ſtock te blijven, ſoo quaamen noch eenige andere Indiaanen, die in huys waren geſeten geweeſt, op de plaatſe loopen, doch door dien die vlack aan de gemeene weg ende geheel open was, was my ſulks ook veel voordeeliger, dan ſoo ſulks in huys ware voor-gevallen.

Deſe vielen alle op my, de eene trock my herwaarts, ende andere gintswaarts, ſcheurende ende breekende mijne klederen op twee ofte drie plaatſen, ende een van haar, ſtack my met een mes in de hand, op dat ik de ſtock ſoude verlaaten, welcker wonde lit-teecken noch aan mijne muys te ſien is, zijnde het ſeecker, ſoo wy ſoo digte by de ſtraat niet hadden geweeſt, hy my het mes in de ribben ſoude hebben geſtoocken. Sy quetſen hem met een mes aan de hand.

Als nu een ander ſag dat ik de ſtock niet wilde verlaten, vattede hy deſelve met *Paulo de Fuentes*, ende ſy beijde ſtieten die ſoo kragtelijck tegens mijn en mondt aan, dat ſy my de tanden braaken, ſoodanig dat ick niet dan bloedt ſpuwde, ende die ſtoot was ſoo grof, dat ik daar van heel bedwelmt ter aarde viel, evenwel hervatte ik aanſtonts mijne kragten, ende ſtont daadelijk op, ſiende doen dat ſy my beſpotteden, dog evenwel geen leet meer dorſten aan doen, vreeſende ontdeckt te werden. En werpen hem ter aarde van waar hy weder opſtaat.

Ook wilde God, dat op het ſelve moment, als ik ter aarde wierde geworpen, ſeeckere half-ſlagtſche Slavinne, welcke een Spangiaart, die in de Valeye woonde, diende, daar, voor by quam te paſſeeren, en, horende, dat ik de gebueren te hulpe riep, welke dog evenwel verre genoeg van daar woonden, om dat alle de naby gelegene huiſen door de *de Fuentes* wierden bewoont, quam op de voorplaatſe, ende ſiende my bebloet, geloofde dat ik ter duod toe gequeſt was, in ſulker voegen, dat, haar alle als Moordenaars uitgeſcholden hebbende, ſy Hy werd uyt het gevaar geredt.

langhs de ſtraten begonde te loopen, niet anders dan Moordenaars! Moordenaars! roepende, zeggende dat die op de voor-plaatſe van *Paulo de Fuentes* waaren, ſelfs tot dat zy op de merkt-plaatſe ende aan het Raad-huys was gekomen; omtrent het ſelve vond ſy de *Alcaldes* ende de *Regidòrs* met twe Spangiaarden, welke, het gevaar, waar in ick was, gehoord hebbende, met de bloote degens in de vuyſt, na de voor plaatſe van *Paulo de Fuentes*, door de Officieren van de Juſtitie verſelt ſijnde, quaamen loopen, om my uyt het gevaar, waar in ik was, te verloſſen.

Doch de Afgoden-Dienaars, hebbende het geroep van het half-ſlagtſche Vrou menſch gehoorr, begaaven haar op de vlugt, de eene de eene, ende de andere de andere weg uyt, met meeninge van haar te verſteeken, ende *Paulo de Fuentes* gink mede om ſijne deure te ſluyten, ende daar na te vlugten, maar ik, ſulks bemerkende, deede al wat ik konde, om hem hier in te beletten, tot de tijd ende wijle, dat my yemand ſoude te hulpe komen

Een van de gewel-denaars werd gevangen.

Als nu de Spangiaerden aenquaamen, ende my t'eenemaal bebloet ſaagen, ſoo vielen ſy alle met een ſeer groote raſernye op *Paulo de Fuentes*, tragtende hem met haare bloote degens te treffen, ende zonder mijne tuſſchen-komſte, ſouden zy hem ſeeckerlijck gedoot hebben, maar ick ſeyde hoe dat men my alle het quaat datmen hem deede ſoude te laſte leggen.

Doch ick bad de Bediende van de Juſtitie dat zy voor hem, hoe wel hy rijk ende magtig was, niet wilden vreeſen, ende belaſte haar ſig van ſijn Perſoon te verſeekeren, ende hem in het Gevangen-huis te brengen, ofte dat ſy ſulks anders voor de kamer van *Guatimala* ſouden hebben te verantwoorden; maar aanſtonts hier op deeden ſy het ſelve.

Den Autheur belegt in formatien wegens dit voorval.

Hier op deede ik aanſtonts informatien, wegens alles dat'er gepaſſeert was, beleggen, de Spangiaarden ende de half-ſlagtſche Slaevinne dienden daar in voor Depoſanten, hoe ſy my in de hand hadden gequetſt geſien, dat ik niet dan bloet ſpoog, dat ook mijne kleederen geheel bebloet waaren, ende t'eemael geſcheurt, ende deſe informatien ſond ik met alle neerſtigheid na den Preſident van *Guatimala*.

Dit werk wierde oock aanſtonts door de Valeye rugtbaar, ende alle de Spangiaarden quaemen my haere hulpe aenbieden; *Michael Delva*, welcke doen by geval in het huys van een van die Spangiaarden was, quam mede met haer, ende ſeekerlijk ſy alle ſouden die nagt veel quaats aen de Indiaenen gedaen hebben, ſoo het door my niet waare belet geweeſt.

Ik bad haer dat ſy ſig inder ſtilte weder tot harent wilden begeven, ſeggende, dat ik geene vreeſe hadde, ende dat *Michael Delva* alleen bequaem ende ſuffiſant genoeg was om my te bewaeren.

Sorge van de Spangiaarden voor den Autheur gedragen.

Doch op alle mijne remonſtrantien wilden ſy niet vertrecken, by-brengende dat die nagt gevaarlijker voor my was dan ik wel dagte, ende dat ick, om ſeeker te zijn, meer dan een menſche van nooden hadde, om my te bewaeren.

Sy geloofden dat die Af-goden-Dienaars, reflectie maakende, op het geene

ſy

ſy alreede gedaan hadden, ende vreeſde door den Preſident van *Guatimala*, daar over geſtrengelijk geſtraft te werden, ſiende mede dat ſy geruïneert en verdorven waren, door wanhope, die nagt yetwes ſouden konnen aanvangen, om haren Broeder uyt de gevankeniſſe te trecken, ende my ook eenig quaat doen, gevende ſig daar naa op de vlugt.

Wat ſy my ook ſeyden, ſoo konde ik my noyt inbeelden dat die lieden de ſtoutigheydt ſouden hebben van ſulks te doen, ende dat ſy ſoodaanige dingen ſouden derven aanvangen, ook konde ik niet gelooven dat ſy ſouden willen vlugten, om dat ſy alle Huyſen in het Dorp hadden ſtaan, ende veele Landen daar omtrent leggen, dog evenwel ſtondt ik eyndelijk toe, dat ſy my die nagt, nevens *Michael Delva*, ſouden bewaaren. Sy bewaaren hem den volgenden nagt.

Naa het avondmaal deeden ſy de ronde om het geheele Huys, tot dat ſy ſaagen dat alles in ſtilte was, ende dat alle de Indiaanen vertrocken waren; hier naa ſtelden ſy ook ſchild-wagten omtrent het Gevangen-huys, om te beletten dat daar niemant ſoude komen om dat op te breeken, ende *Paulo de Fuentes* daar uyt te helpen ende in vryheydt te ſetten. Setten waght aan het Gevangen-huys.

Doch ſijnde noch met alle die precautien niet te vreden, agtende ſig ſelve, ſoo wel als my, in gevaar te zijn, door dien ſy maar omtrent twaalf ſterk waaren, ſullende alle de Inwoonders konnen op-ſtaan, ende door de inſtigatie van de Afgoden-Dienaars ons op het lijf vallen, wilden ſy de twee *Alcaldes* en de andere mindere Officieren doen opſtaan, om Huys-ſoekinge door het Dorp te doen, ende de overige *de Fuentes* nevens de bekende Afgoden-Dienaars naa te ſpeuren, ende haar van haare Perſonen te verſeeckeren, in de gevankeniſſe op te ſluyten, ende naa *Guatimala* te ſenden, ſullende men haar door dat middel beletten ons eenig quaat te doen, niet alleen die nagt, maar ook in het toekomende. Verdere precautien door haar in het werck geſtelt.

Door al dit werk, ende door de groote ſorge die ſy voor mijn Perſoon droegen, maackten ſy, dat ick geheel die nagt niet te bedde ginck, ende deſelve ſonder ruſten overbragt.

Sy gingen dan de *Alcaldes* ende twee onder Officieren haalen, ſy bragten haar tot mijnent, ende baaden my dat ik haar vertoonen wilde, dat het nodig was dat men de reſteerende Indiaanen opſogt. Sy kloppen de *Alcaldes* op.

De arme *Alcaldes* waaren ſeer verbaaſt, ſiende op dat uere ſoo veele Spangiaarden, met de bloote degens in de vuyſt, in mijn Huys, ſoodanig dat ſy haar wel wagteden, van, het geene wy haar verſogten, te weygeren, ook was het, in die gelegentheyd van ſaaken, nodig.

Het was omtrent midder-nagt als ſy uyt mijn Huys traaden, ſy gingen door geheel het Dorp alle de Huyſen beſoecken, in dewelcke ſy dagten dat de *de Fuentes* ſouden mogen verſteecken weſen, ofte ook eenige van de andere Indiaanen, welke geholpen hadden in het affront dat men my die dag hadde aangedaan. Die met haar de Indianen gaan ſoecken.

Niemant van deſelve wierde te Huys gevonden, maar komende aan het logement van *Lorenzo de Fuentes*, die een van de vier Broeders was, attrapeer-

den sy niet alleen de andere drie, maar oock alle die by haar waeren, als men my dit gewelt aandeede, sijnde sy doende met drinken ende klinken.

Sy nemen de gedaghe Indiaanen gevangen.

Door dien men nu het huys aen alle de zyden beset hadde, so was'er geen middel voor haar om te eschapperen ofte te ontvlugten, ende siende zy de bloote degens der Spangiaarden, dorsten zy gantsch geene residentie doen.

Haar boos voornemen werd ontdeckt.

Het is seeker, ende wy bemerkten het daar na ook klaarlijk, dat zonder deze voorzorge, zy een groot gewelt die nagt in het Dorp zouden hebben aangeregt, ende dat zy alle vergadert waaren om *Paulo de Fuentes* in vryheid te stellen, om my daar na op het lyf te vallen, ende dat verrigt hebbende, weg te vlugten, ook wisten zy niet, dat ik door de Spangiaarden zo wel verselt was.

Men stuyt haar in het gevangenhuys.

Men bevond dat sy thien in dat huys sterk waaren, men leydde deselve aanstonts, sonder dat daar van eenig gerugte in het Dorp ontstont, in de gevanckenisse, waar in zy alle door de Spangiaarden wierden op-gesloten ende bewaart.

Sorge van den Presidents voor den Autheur gedragen.

Door dien nu den President *Guatimala Dom Juan de Guzman*, die een zeer Godvrugtigh Gouverneur was, geconsidereert hadde het geene ik des vorigen daags aan hem hadde geschreven, ende geloofde dat ick noch in groot gevaar was; sond hy des morgens seeker Spaansch Officier van de Justitie, voorsien zijnde met een seer brede Commissie, om alle de Indiaanen, die my den vorigen dag hadden geattaqueert, gevangen binnen *Guatimala* te brengen, en dat, zo men dezelve niet konde vinden, hy de goederen, die men van haar in het Dorp van *Mixco* zoude vinden, confisqueren zoude.

Sy werden na *Guatimala* gevoert.

Doch de moeyte, die de Spangiaarden, in de voorledene naght voor my hadden aangewend, was oorsaake, dat hy het geheele sootje wel versorgt, in de gevankenisse vond, ende na datse de kosten van dien Officier hadden betaalt, welke hy zoo hoog schattede als hy zelve wilde, zo wel als die van *Michael Delva*, ende van twe a drie andere Spangiaarden, aan dewelke men uyt den naame de Conings beval, om haar in alle seeckerheid na *Guatimala* te brengen, deede men haar te Paarde klimmen, ende men bragt haar, nog die zelve dag, voor den President.

Sy werden in de gevankenisse gebragt ende daar na gestraft.

Soo draa sy gekomen waaren, sond hy haar aanstonts na het gevangenhuys, ende daar na verwees hy haar om publijkelyke op de straaten gegeesselt te werden, hy bandde'er twee uyt het Dorp van *Mixco* na de Golphe van St. *Thomas de Castillo*, ende hy soude haar alle in ballingschap verzonden hebben, indien sy, so als sy deeden, my niet hadden gebeden voor haar te willen intercederen, belovende in het toekomende beter te leven, my alle soorten van vernoeginge te geven, so men haar toeliet weder in het Dorp te keeren, ende daar by seggende dat sy haar selven aan de galge, ende hare goederen aan de confiscatie onderwierpen, so sy oyt weder in diergelyck een foute vervielen.

Haar groot be-

Als nu de President hier op haar nog yder in de boete van twintig Ryxdaalders hadde verwesen, moetende sy die aan de Kerke betaalen, ende zijnde

my

my daar over de vrye diſpoſitie gelaeten, ſond hy haar weder na haare huyſen toe; volgens haere belofte quaemen ſy my alle beſoeken, ende ſig voor my vernederende, ende heete traenen ſtortende, betuygden zy groote rouwe wegens het geene ſy gedaan hadden, leggende alle de ſchult op de Duyvel, die veel magt over haar hadde gehad, ende haar verzogt tot op zoodanigen poinct toe, dat ſy die booſe daad hadden begaan, maer nu ſeyden zy, dat ſy hem ende alle ſijne liſten verſaekten, ende in het toekomende als goede Chriſtenen wilden leven, biddende ende eerende maer eenen God. rouw ende leetweſen.

Ik wierde ſeer tederlijk door hare traenen getroffen, zoo wel als door de getuygeniſſen, die ſy my, van haer berouw ende leetweſen gaeven, ende daar door bemerckte ick dat ſy nu bequaemer waren om Jesum Christum te om-helſen, dan ſy wel van te voren hadden geweeſt, ook tragte ik haar in Sijne kenniſſe te onderrigten, ende den weg ter ſaligheid te wijſen.

Ik bleef na die tijd niet lange in het Dorp, maer doch evenwel ſoo lange als ik my daar onthielt, beſpeurde ik ſoo groot eene veranderinge in haare manieren van doen, dat my ſulks verpligte te gelooven, dat haar berouw opregt ende goet was, als voort-komende uyt een leet-draagend herte. Werd door den Autheur voor goet gekeurt ende opregt te ſijn bevonden.

Ick hebbe deſe geſchiedeniſſen van eenige particuliere Indiaanen niet ten toon geſtelt, om geheel haare Natie te blameren, want ik beminne die ſeer, ende wenſchte dat ik al mijn bloed voor haar vergoten hadde, ſoo haar ſulks konde eenig nut toe brengen, ende tot ſaligheid van hare zielen gedyen. Beſluyt des capittels.

Het geſchiet veel eer om te maken datmen medelijden ende compaſſie over die Lieden hebbe, die, na datmen haar ſo veele Jaren Christum Jesum heeft gepredikt, doch maar meeſt alle Chriſtenen in uyterlijken ſchijn, ende in het onderhouden der Kerkelyke Ceremonien zijn.

Sy zijn ſeekerlijk van een ſeer goet naturel, ſeer gemackelijk om te onderrigten, ende konnen ligt bewogen werden tot het aanroepen van eenen God, ende men ſoude ſulks bevinden zo men haer den regten ende eygentlyken Gods-dienſt leerdde.

HET XXII. CAPITTEL.

Den Autheur krijgt permissie van sijnen Generaal om naa Engelandt te keeren. Hy maakt sulcks den Provinciaal bekent. Die hem niet toe-laat te vertrecken, maar door weldaden tragt te behouden. Redenen die den Autheur bewegen om te blijven. Den Autheur werdt Vicaris van het Dorp ende Clooster van Amatitlan. *St. Christoffel van* Amatitlan *ofte* Palinha. *Naams-oorspronck. Beschrijvinge van het Dorp selve. Schoone geconsijte* Ananassen. *Steenen door een Vulcanus uytgeworpen.* Pampichi *een kleyn Dorp. Naams-oorspronk. Den Autheur doet weder seer groote ende hevige instantien om ontslaagen te worden. Antwoord van den Provinciaal. Replijck van den Autheur, die sigh evenwel genoot saakt siet te blijven.*

De Autheur krijgt permissie van sijnen Generaal om naa Engeland te keeren.

OP het selve Jaar als het voor-verhaalde spel te *Mixco* voor-viel, ontfing ick de permissie van mijnen Generaal van de Ordre van St. Dominicus, om weder naa Engeland te mogen keeren; sulcks verheugde my seer om dat ik het leven onder de Indiaanen moede wierde, ende het verdroot my te sien hoe weynig vrugts ik aldaar uytwerkte, dervende haar, ter oorsaacke van de Inquisitie, de Euangelische waarheyd niet voor oogen stellen, welcke haar anderssints goede ende waaragtige Christenen in het innerlijcke soude gemaackt hebben.

Ik verlangde te meer te vertrecken, door dien ik bespeurdde, dat *Antonio de Sotto-Major*, welcke Heere van *Mixco* was, een af-keer van my hadde, om dat ik twee Inwoonders uyt sijn Dorp hadde doen bannen, ende een openbaar affront aan de *de Fuentes*, wegens hare Afgoderije, gedaan, nemende hy dat op, even als of ik het aan alle de Indiaanen van die Plaatse gedaan hadde.

Hy maakt sulcks den Provinciaal bekent.

Hebbende dan alles wel overlegt, schreef ik aan den Provinciaal, die doen te *Chiapa* was, dat ik van voornemen was, om weder na mijn Vaderland te keeren, volgens het verlof dat ik daar toe van Romen hadde gekregen.

Maar door dien hy verstaan hadde alles wat ik in het Dorp van *Mixco* hadde gedaan, soo met het tot reden brengen van de Afgoden-Dienaars, verbranden van haren Af-godt, als met het gevaar van mijn leven in eene soo goede saacke;

En wetende daar-en boven dat ik eene volmaackte kenniss in de Taale *Poconchi*

conchi hadde, ſoo wilde hy noyt toe laaten dat ik ſoude vertrecken, maar hy deede alles wat hy konde, ſoo door groote beloften als andersſints, om my in dat Land te doen verblijven, niet twyfelende of ik ſoude, even gelijk ik alreede dienſt aen GODT gedaen hadde, het ſelve in het toekomende noch veel meer doen.

Die hem niet toelaat te vertrecken, maar door weldaden tragt te houden.

Om my dan des te gemackelijker tot ſijnen wille te krijgen, ſond hy my opene brieven, door dewelke hy my ſijnen Vicaris van het Dorp ende Convent van *Amatitlan* maekte, al waer men doenmaels doende was, met een nieuw Convent te ſtigten, om alſoo die geheele Valeye van het Clooſter van *Guatimala* te ſcheyden.

Hy bad my dat ik dat getuygeniſſe van de genegentheid, welke hy, om my te vorderen, hadde, wilde aen-nemen, twijffelende niet, door dien ick de Indiaanſche Taele ſeer wel ſprak, of ik ſoude ſeer veel konnen toe-brengen, ja meer dan yemand anders, tot den ſpoedigen op-bouw en de voltoyinge van dat nieuwe Convent, ende dat ſoude hem dan gelegentheid geven, om my, in het korte, een ander employ te doen hebben, dat tot mijn avancement noch veel nutter zoude zijn.

Redenen die den Autheur bewegen om te blyven.

Hoe wel ik niet veel werks maakte van het Ampt dat hy my doen gaf, alzo weynig als van alle eere ende profijt die hy my daer na zoude hebben konnen doen genieten, zo geloofde ik dat het doen de tijd noch niet was, welke GODT tot mijne wederkeeringe na Engeland hadde voor geſchikt; ook ſag ik wel, dat, zoo den Pater Provinciaal ende den Preſident van *Guatimala* ſig te zaamen voegden om my niet te laten gaan, gelijk ik uyt den brief van den Provinciaal beſpeurt hadde, dat ſulks haar voornemen was, het my niet mogelijk zoude zijn geweeſt, de eene ofte de andere weg uit te trecken, zonder ontdekt ende daar op weder te rugge gevoert te worden.

Dat deede my dan reſolveren, voor eerſt noch te blyven, tot dat de Provinciaal weder te *Guatimala* zoude zijn gekomen, op dat ik met hem in het byzonder ſoude mogen confereren, ende hem mijn redenen om na Engeland te keren, ende dat Land te verlaten, voor oogen te ſtellen.

Den Autheur werd Vicaris van het Dorp ende Clooſter van *Amatitlan*.

Soodaanig dat ik het Ampt van Vicaris van het Dorp ende Clooſter van *Amatitlan* met luſten aanvaarde, ook konde ik daar veel meer winnen, dan in de twee andere Dorpen, in dewelcke ick nu al volle vijf Jaren hadde gewoont.

Want behalven dat het Dorp veel grooter was dan *Mixco* ende *Pinola* te ſaamen, datter veel meer Beelden in de Kerke waaren dan in die van die Dorpen, ende ook veele Gebroederſchappen daar aan dependerende, hadde ick een groot inkomen van de Suyker-molen, die ick hier boven geſegt hebbe, dat digte by de Stad lag, door dien de Negers ende de Spangiaarden, die daar op woonden, my daagelijkſch veele offerhanden quamen brengen.

St. Chriſtoffel van *Amatitlan* ofte Palabá.

Behalven dit Dorp van *Amatitlan* hadde ick noch een ander onder mijn opſigt, het welke kleynder ende St. Chriſtoffel van *Amatitlan* genaamt was, zijnde twee mijlen van het groote Dorp gelegen.

Dit

Dit Dorp van S. Christoffel, werdt in de Indiaansche Taale eygentlijck *Palinha* genaamt, *Ha* beduydt water, ende *Pali* is sigh over-eynde houden geseght, hier door sietmen dat het eygentlijk een over-eynde staande water beteekent.

Want het Dorp is gelegen in het hangen van den Water-Vulcanus, aan die kant daar men sijn uytsight op *Guatimala* heeft, deselve schiet aan die zyde niet alleen veele schoone Fonteynen uyt, maar uyt seekere seer hooge Rotse, komt ook een Beeke af vlieten, welke van boven naa beneden vallende, ende daar door groot gerughte maakende, van verre schijnt een staande ende steyl afgaande streepe waaters te vertoonen, doch omtrent twintigh roeden op die wyse gedaalt zynde, soo spruyt daar uyt, door dien den Bergh vlacker werd, een seer aangenaame Beeke, welke bezyden het Dorp haaren cours neemt, ende sulcks heeft de Indiaanen bewogen, om het selve *Palinha* te noemen, ter oorsaake als boven gesegt is.

Beschrijvinge van het Dorp selve.

In dese plaatse zijn veele rycke Indiaanen, welke na de zyde van de Zuyd-Zee toe handelen, ende het Dorp is soodaanigh met vrught draagende boomen overschaduwt, dat het schijnt dat het eene te saamen gevloghte wandelarye is, ofte wel een kleyn Bosken, dat men tot vermaak geplant heeft.

Schoone geconfijte *Ananassen.*

Doch de voornaamste vrught die men daar vindt, is die geene, die men *Pinnas* ofte *Ananas* noemt, deselve siet men op alle de voor-plaatsen der Indiaanen staan waschen; de Spangiaarden koopen deselve veel op, om Confituren van te maaken, door dien sy het geryf van de Suycker-molen daar by de hand hebben, oock is dat het beste suyker-werck, dat ick in die Landen hebbe gegeten.

De Inwoonders van dat Dorp trecken veel gelts van de Cederbomen, welke in groote meenigte in het hellen van die Vulcanus groeyen, sy verkoopen de selve te *Guatimala*, ende op de omleggende Plaatsen, om in de gebouwen gebruyckt werden.

Steenen door een Vulcanus uytgeworpen.

Tusschen het groot *Amatitlan* ende dat laatste genoemde, is den weg seer even ende vlack, sy loopt onder aan den voet van een Vyer-Vulcanus, welke eertijts soo veel rook ende damp uyt-wierp, als die van *Guatimala* doedt, maar zynde daar op seekeren tydt op de kruyn een groote klove op-geborsten, uyt dewelke veele steenen geworpen wierden, die men noch in het diepste van de Valeye siet leggen, soo heeft men naa die tyt geene steene nochte roock meer vernomen, ende het om-gelegene Landt is daar door gantsch niet meer beschadight.

In mynen tyd was daar seeckere *Juan Baptista de Guatimala*, welcke een nieuwe Suyckermolen op die wegh deede maacken, ende die, volgens een ygelycks gevoelen, veel voordeel en winste soude moeten toe brengen.

Pampichi een kleyn Dorp.

Terwylen ick te *Amatitlan* woonde, hadde ick nog een derde Dorp onder mijn opsight, *Pampichi* genaamt, het lagh aan den voet van een Berg, aan de andere zijde van het Meer, dog daar was maar eene Capelle, welke onder de Kerke van het groote *Amatitlan* behoorde, ick begaf my alle Jaaren daar maar vier

vier maalen heenen om my te verluſtigen, want het Dorp is met ſeer goede reden dus genaamt, van het woordeken *Pam*, dat in de Indiaanſche Taale *in* ofte *binnen* geſegt is, ende *Pichi* dat *bloemen* beduyt, hier door ſoude in het Duyts de naam in ofte binnen de bloemen weſen, want waer men in ofte even buyten het ſelve komt, ſietmen niet dan bloemen, dat dan een ſeer aangenaam geſigte geeft, behalven het vermaak dat men daar geniet van op het Meer te konnen gaan vaaren, om vermaak ofte om te viſſchen, ende dat door den over-vloed van de *Canoas*, welke even agter de huyſen leggen. Naams-oorſpronk.

Soodaanig dat ick, terwijlen ik te *Amatitlan* woonde, om mijn vermaak te nemen, de keure van drie Dorpen hadde, ende door dien in deſelve veele zielen te verſorgen waren, hadde ik ook altoos yemandt om my te helpen.

Het Dorp van *Amatitlan* was als het Hof, ten opſigte van de twee andere, want aldaer en ontbrak niets dat den Geeſt des menſchen ſoude konnen verluſtigen, ende ook het lichaam voeden, door den grooten overvloed van vlees ende vis.

Ick wierde evenwel het woonen in dit groot ende aangenaame Dorp wel haaſt moede, ter oorſaake van den grooten omſlagh ende ſorge, wegens het op-bouwen van het Convent.

Somwijlen hadde ik dertig a veertig werk-lieden, ende op andere tijden min ofte meer onder mijn opſigt, ik moeſte aght op de ſelve geven, ende haar alle ſaturdaagen op den avond betaalen, dat verveelde my ſeer, ende belette my in mijn ſtudie, ook hadde ick daar geheel geen vermaak in, ende ick konde niet hopen dat ik daar eenig genot van die arbeyd ſoude hebben.

Hier om was het, dat ik, naa een Jaar in die Plaatſe gewoont te hebben, den Pater Provinciaal, die doenmaals te *Guatimala* was, ging beſoeken, ende ik badt hem weder ſeer ernſtelijk, mijn verlof, dat ik van Romen hadde gekregen, te willen examineren, op dat ik daar door weder naa Engelandt, mijn Vaderlandt zijnde, moghte vertrecken, om aldaar het Euangelium te prediken, zijnde ſulks de conditie onder dewelke my den Generaal van onſe Ordre verlof hadde gegeven, niet twijffelende of ik ſoude aldaar GODT een grooten dienſt doen; Ik voegde daar by, dat ik my, in mijne conſcientie, gedrongen voelde. omme de Taalenten, welke GODT my hadde toevertrouwt, meer te beſteden onder die van mijnen Landt-aardt, dan onder de Vremdelingen ende de Indiaanen. Den Autheur doet weder ſeer groote ende hevige inſtantien om ontſlaagen te werden.

Hy antwoorde daar op, dat die van mijne Natie, Ketters waren, ende dat ſy my, als ik by haar ſoude gekomen zijn, ſouden doen op-hangen. Antwoord van den Provinciaal.

Dog ik repliceerde dat ik een beter gevoelen van haar hadde, ende dat ick op ſoodaanig een wijſe onder haar dagte te leven, dat ſy ſouden bemerken dat ik de Galge niet verdiende. Replijck van den Autheur.

Naa langen tijt over ende weder gediſputeert te hebben, bemerkte ik dat den Provinciaal onverſettelijk was, my, halt in gramſchap ontſteken zijnde, ſeggende, dat hy ende de geheele Provincie haare oogen op my hadden geworpen, om my alle de weldaden, die in haar maght waaren, te laaten toe- Die ſigh evenwel genoot-ſaackt ſiet te blijven.

komen, ende dat ick seer ondanckbaar soude zijn, soo ik haar, ten opsighte van mijne Natie, verliet, welke men my van mijne kindtsheyd af hadden doen verlaaten,

HET XXIII. CAPITTEL.

Den Autheur neemt voor in der stilte te vertrecken. Hy versoeckt van sijn Vicaris-Ampt ontslaagen te zijn, dat hem met moeyte werdt toegestaan. Hy werdt te Petapa *geplaetst. Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaeten ende te ontvlughten. Hy maackt sulcks met listigheydt aen* Michael Delva *bekent. Redenen waarom hy dat doet. Deselve presenteert hem te verse llen, maar hy slaet sulcks af. Den Autheur verkoopt sijne Muyl-esels, Koorn, &c. Oock sijne Schilderijen, Boecken ende verderen huys-raedt. Het Capitael van den Autheur. Waer in hy het selve hesteet. Voorbereydselen tot de vlugt. Den Autheur sendt sijne Bagagie voor uyt. Begeeft sigh vier dagen daer na selve op de vlugt.*

Den Autheur neemt voor in der stilte te vertrecken.

Ick bespeurde wel dat ik met hem niet meer moeste disputeeren, ende dat alles wat ik soude konnen by-brengen, nergens toe soude dienen, soodanig dat ik by mijn selven voor-nam, de eerste gelegentheyt, die ik, om te ontvlugten, soude konnen vinden, waar te nemen, ende, buyten sijn weten, weg te gaan, my grondende op het verlof dat ick, daar toe, van Romen, hadde gekregen.

Hy versoeckt van sijn Vicaris-ampt ontslagen te zijn, dat hem met moeyte werd toegestaan.

In dit voornemen badt ick hem my uyt het Dorp van *Amatitlan* te verlossen, door dien ick my niet sterk genoeg kende om die groote last te dragen, zijnde ook niet bequaam om het beleyt, over de op-bouwinge van het Clooster, te hebben.

Het was niet dan met groote moeyte dat hy daar in consenteerde, my voor oogen stellende de groote eere, welke het stighten van een Clooster medebrengt, my ook seggende, dat ik mijnen naam, om, tot een eeuwigh-duyrende teeken, aan de naa-komelingen te dienen, in de muere soude sien uytgehouwen.

Doch ik seyde hem dat ik niet veel aghts op alle die dingen nam, ende dat ik meer werck maakte van mijne gesondheydt ende ruste, als van alle die ydelheydt

Hy werd

Dit bewoog hem eyndelijk my mijn versoek toe te staan, bevelende my

naa

naa *Petapa* te gaen, ende ontbiedende den Vicaris van *Petapa*, om, in mijne plaetse te *Amatitlan* te komen, ende het gebouw aldaar te voleynden.

te *Petapa* geplaetst.

Ick was te *Petapa* meer den een Jaar met alle genoegen, datmen, omtrent de wereltsche saacken, konde wenschen, doch door dien de desseynen, die ik voorgenomen hadde, my geen rustе lieten, soo stelde ick vast, het koste dan wat het wilde, die Landen te verlaaten, ende weder naa Engelandt te keeren, veraghtende ende aghter den rugge stellende de gevaaren, in de welcke ick my ginck werpen, ende oock alles wat my soude hebben konnen overkomen, soo ick gevangen ende naa *Guatimala* voor den President ende den Provinciaal gebraght wierde.

Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaten ende te ontvlughten.

Doch bemerkende dat hy my swaar soude vallen alleen ende sonder gesel-schap te gaan, ende dat voor al in de twee a drie eerste dagh-reysen, hebbende ick oock verscheydene saacken die ick wilde verkopen ende tot gelt maaken, soo daghte ick dat het beter was het selve aan een goet ende getrouw Vriend te communiceren, ende den selven mede te nemen, als soodanigh een reyse alleeen aan te vangen.

Ick geloofde dan dat ick daar toe geen beter noch bequamer konde vinden, dan *Michael Delva*; ick hadde altoos bespeurt dat hy my seer genegen was, dat hy een groote getrouwigheyt in sijn herte voede, oock dat hy sigh met een kleyntje voor sijne moeyte soude laaten loonen.

Hy maekt sulcks met listigheyd aen *Michael Delva* bekent.

Ick liet hem hier op van *Pinola*, alwaar hy sigh onthield, ontbieden, ende naa dat ick hem bevolen hadde de saacke geheym te houden, zeyde ick hem, dat ick, tot quytinge van mijne conscientie, verplight was een reyse naa Romen te doen, dat ick niet wilde dat yemand anders, dan hy, sulcks wiste, hebbende vast gestelt, even als veele andere gedaan hadden, daar naa wederom te keeren, welcke, naa verloop van twee Jaren, weder in dat Landt waaren gekomen.

Redenen waarom hy dat doet.

Ick wilde hem niet bekent maecken dat ick van voornemen was na Engelandt te gaan, op dat die goede ende oude Neger niet bedroeft soude worden, vreesende dat hy my noyt weder soude sien, oock dat de genegentheyd, welcke hy my toe-droegh, gevoeght zijnde by het voordeel, dat hy van my hadde, hem mijn voornemen soude doen ontdecken, ende middelen soecken om het uyt-voeren van het selve te stuyten.

Delva presenteert hem te verstellen; maar hy slaat sulcks af.

Desen goeden Neger bood sig aan, om geheel de reyse met my te doen, doch ick sloeg sulcks af, hem vertoonende dat hy te out was om sig op soo ver een wegh te begeven, ende oock dat men hem voor een verlopene slaef soude aensien, ende sijn persoon arresteren, soo drae wy buyten dat Landt waren.

Den Autheur verkoopt sijn Muyl-esels koorn &c.

Siende dat myn seggen in redenen bestont, keurde hy het selve voor goet, ende hy presenteerde my te verstellen tot op de kant van de Zee, ende aan de plaatse van mijn embarquement toe, ende als ick sulcks in danck hadde aangenomen, gaf ick hem ordre om eenige van mijne Muyl-esels, Koorn ende *Maiz* dat ick hadde te verkopen, gelijck ook eenige andere saaken, daar hy kenniss van hadde.

Ook sijne schilderyen, boeken ende verdere huys-raad.

Ick geloofde, wat de Schilderyen die in mijne kamers waaren, belangde, dat de Inwoonders van *Petapa* die wel zouden kopen, om in hare Kerke te hangen, ende daarom sprak ik daar van met den Gouverneur, die daar seer blyde over was.

Doch ik verhandelde het meeste gedeelte van mijne boeken ende verderen huys-raad te *Guatimala*, ende dat door middel van *Michael Delva*, welke ik, volle twee maanden, voor myn vertreck by my hield, houdende alleen voor my twee ledere maalen, eenige weynige boeken, ende een Matras, om, geduerende reyse, op te slaapen.

Het Capitaal van den Autheur.

Doen ik alles, wat ik wilde verkopen, my hadde quyt gemaakt, bevond ik dat ik negen-duysent stucken van agten, Spaansche munte, hadde overbehouden, welke ik, binnen twaalf jaaren, door my in dat Land versleten, hadde overgewonnen.

Waar in hy het selve besteet.

Door dien ik nu geloofde, dat een so swaare somme aan gelt, my op die lange reyse, welk ik noch moeste af-leggen, soude verveelen, besteede ik vier-duysent Ryxdaalders aan Peerlen en edele Gesteenten, op dat myn Reys-tuyg des te ligter soude vallen; het overige van myn gelt, deede ik ten deele in sacken, ende ten deele in myn Matras, in voornemen, van onder wegen, daar Pistolen voor te wisselen.

Synde nu van gelt voorsien, deede ik ook voor-raad van Chocolate ende Confitueren, voor de reyse, op,

Voorbereydselen tot de vlugt.

Ende door dien ik voorsag, dat ik, de eerste weeke, seer spoedig soude moeten voort-trecken, ende dat ik myne koffers so dra niet soude konnen over den weg krygen, als ik voor myn Persoon soude konnen reysen, so resolveerde ik deselve ten minsten vier dagen voor uyt te senden.

Den Autheur send sijne Bagagie voor uyt.

Door dien ik nu my aan niet een van de Inwoonders van *Petapa* dorste vertrouwen, zo sond ik om seeker Indiaan van *Mixco*, welke mynen bysonderen Vriend, ende aan welken de weg, die ik houden moeste, seer wel bekent was; aan den selven ondekte ik myn voor-nemen, ende ik bood hem een genoegsaam recompens voor sijne moeyte aan, ende daar op liet ik hem, des midder-nagts, met twee Muyl-esels voor uyt trecken, op de eene was hy, ende op de andere myne Bagagie; Ik gebood hem altoos na St. *Michael* ofte *Nicaragua* toe te trecken. tot dat ik hem soude onderhaald hebben.

Begeeft sig vier daagen daar na selve op de vlugt.

Ik liet hem dan vier dagen voor my vertrecken, ende die verlopen zynde, begaf ik my, met mynen goede Neger verseld, kloekmoedelyk op de reyse, laatende de sleutel van myne kamer in de deure steeken, ende niet dan oude papieren in het huis, ende ten tijde dat alle de Indiaanen in haare ruste waren, so seyde ik mijn laatste vaar-wel, aan het Dorp van *Petapa*, aan geheel de Valeye, ende aan alle myne Vrienden in *America*.

Eynde van het derde Boek.

Nieuwe en seer Naauwkeurige

REYSE

Door de Spaansche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET VIERDE BOECK.

I. CAPITTEL.

Bekommerniſſe des Autheurs over den wegh die hem te nemen ſtondt. Difficulteyten op de wegen van de Golf, Mexico, *&c. Den Autheur neemt ſijn wegh door* Nicaragua *ende het Meer van* Grenada. *Hy neemt permiſſive een ſeer beleeft af-ſcheyt van den Provinciaal. Precautie van den Autheur. Hy trekt uyt* Petapa. *Beſchrijvinge van* Sierra Rotonda. Los Eſclavos *een Indiaanſch Dorp. Naams-oorſpronck daar van. Oorſpronck van de naam* Amatitlan. *Komſt te* Agnachapa *ende te* Trinidad.

Bekommerniſſe des Autheurs, over den wegh die hem te nemen ſtont.

MYne meeſte bekommerniſſe, in deſe mijne voorgenomene reyſe, was hoe ick beſt den ſeeckerſten wegh ſoude kieſen, daarom en nam ick die van de Golf niet, hoewel deſelve wel de gemackelijckſte was, ende oock de naaſte Zee-haaven aan mijne woon-plaatſe, te meer, door dien ick verſeeckert was, dat ick, in de plaatſen, door dewelcke ick trecken moeſte, veele Perſoonen van kenniſſe ſoude vinden, ende dat de tijdt van het vertrek der Scheepen daar zoo onſeeker was, dat men, voor mijn

mijn vertrek, ordre van *Guatimala* om my te arresteren, soude hebben konnen senden.

Difficulteyten op de wegen van de Golf, *Mexico*, &c.

Ick vreesde ook dat, soo ik mijne reyse door de Provintie van *Gomayagua* ofte *Truxillo* voort-sette, ende aldaar na de Schepen wagtede, de Gouverneur van die plaatse, door den President van *Guatimala* gewaarschouwt zijnde, my mogte komen te ondervragen, ende daar naa te rugge te senden, of wel dat hy de Schippers soude verbieden my binnen haar boord te nemen.

Ik overleydde mede, dat, soo ik weder naa *Mexico* ofte *Vera-Paz* toe keerde, my die weg, alleen zijnde, veel verdrietiger soude vallen, dan sy gedaan hadde doen ik met mijne Vrienden te *Chiapa* quam, ende noch te meer, door dien ik *Michael Delva* te Lande wilde met my nemen.

Den Autheur neemt syn weg door *Nicaragua* ende het Meer van *Grenada*.

Hebbende dan voor-genomen geene van die drie wegen in te trecken, stelde ik vast de vierde door *Nicaragua* ende het Meer van *Grenada* te gebruyken, ick stelde mijne reyse uyt tot in de weecke van Kers-tijdt, wetende dat de Schepen ofte Fregatten, gemeenlijk, om naa de *Havana* te seylen, omtrent half Januarii, ofte, ten laatsten, omtrent Vrouwen-Ligtmisse uyt dat Meer liepen, hoopende ik genoegsaam voor die tijt daar te zijn.

Hy neemt permissive een beleeft afscheyt van den Provinciaal.

Doch om alle gedagten aan den Provinciaal te benemen, van dat ik die wegh moghte gekosen hebben, sont ick voor mijn vertreck, door *Michael Delva*, een brief aan een van sijne Vrienden, om deselve, vier dagen naa mijn vertreck, aan den gesyden Provinciaal te *Guatimala* te behandigen; door de selve nam ick een seer beleeft af-scheyt van hem, hem met eene biddende niet qualijck van my te willen spreeken, oock niemand my agter na te senden, door dien ick tot mijn vertreck geauthoriseert was, door eene, in alle deelen, suffisante permissie van Romen, en hebbende de sijne niet konnen verwerven, hadde ik gelooft, dat ik, met een opregt gemoet, ende sonder mijne conscientie te quetsen, naa mijn Vaderlant mogte keeren, te meer, om dat ik in dat Lant, de ruymte van Luyden liet, welke mijne plaatse souden konnen vervullen, ende die in de Indiaansche Taale genoegsaam ervaren waren.

Precautie van den Autheur.

Om hem nu de lust te benemen van my op den weg van *Nicaragua* te doen soeken, soo dateerde ick mijn brief, even of als sy uyt het Dorp van *St. Antonio de Suchutepeques* hadde geschreven geweest, 't welck op den wegh van *Mexico* gelegen zijnde, regt tegens die van *Nicaragua* over lag.

Hy trekt uyt *Petapa*.

Daags dan na drie Coningen, zijnde den sevenden Januarii 1637. reed ick, omtrent midder-nagt, op een seer goede Muyl-esel geseten zijnde, uyt het Dorp van *Petapa*, hebbende niemant, dan *Michael Delva*, by my; deselve Muyl esel verkogt ik daar na onder-wegen voor tagtig Rijxdaalders.

Beschrijvinge van *Sierra Rotonda*.

Door dien nu het begin van den weg seer bergagtig was, konden wy so veel wegs niet af-leggen, als wy wel gewenscht hadden, want den nagt overviel ons eer wy op de hoogte van het Gebergte waren, men noemt het selve *Sierra Rotonda*, ofte het Ronde Gebergte, het is in dat Lant seer beroemt door de schoone weyden die men daar op vint, voor de Koe-beesten ende Schaapen,

wanneer

wanneer de Valeyen verdroogt zijn, ende dat, by gevolge, voor de ſelve, aldaar geen gras meer te vinden is.

Op dat Gebergte vinden de Reyſigers ook veel gemacks, want ſy werden ſeer wel onthaalt, in ſeekere Herberge, in welke men wijn ende ſpijſe verkoopt, men kan ſig ook in deſelve, met alles, watmen ſoo van menſchen als beeſten, by ſig heeft, vertrecken, ende ſijne nagt ruſt nemen.

Op dit Gebergte is ook een van de beſte Hof-ſteden van geheel dat Lant, ende op deſelve werdt de beſte Geyten ende Schaapen-kaas gemaakt die daar omtrent te vinden is.

Deſen ronden Berg is vijf mijlen van *Petapa* gelegen; ik paſſeerde deſelve met grooten ſpoet, vreeſende eenige Inwoonders van *Petapa* te ontmoeten, door dien ik, in de Herbergen, veele Indiaanen in haare nagt-ruſte liet leggen, welke eenige troupen van Muyl-eſels, aan de Spangiaarden behorende, dreven, moetende ſy den volgenden dag te *Petapa* komen.

Los Eſclavos een Indiaanſch Dorp.

Vier mijlen aan geene zijde dit Ronde Gebergte, is ſeeker Indiaanſch Dorp, *Los Eſclavos* genaamt, in onſe Taale de Slaaven, niet dat ſy voor als nu de ſlavernye, meer dan de andere Indianen, onderworpen zijn, maar om dat ſy, in vorige tijden, wanneer *Montezuma*, ende de Coningen die onder hem ſtonden, regeerden, als Slaaven waren, vergeleeken zijnde by de Indianen van de andere Dorpen.

Naams-oorſpronk daar van.

Men was doenmaals gewoon de Inwoonders van dat Dorp te *Amatitlan* te ontbieden, ende deſelve, even als Slaven, met de brieven af te ſenden, op wat plaatſe van het Lant dat men ook wilde.

Hier en boven moeſten ſy noch weekentlijk, ſeeker getal van haare Inwoonders te *Amatitlan* ſenden, al na dat die geene die in dat Dorp woonden het van nooden hadden, het ſy om brieven ofte om packen, op andere plaatſen, te dragen.

Oorſpronk van de naam van *Amatitlan*.

De naam van het Dorp van *Amatitlan* ſpruyt uyt het gebruyk van de letteren, van dewelke ſig de Indianen in die plaatſe bedienden, het ſelve is gemaakt in de Mexicaanſche Taale van het woord *Amat*, dat een *brief* beduit, ende dat van *Titlan*, dat een Stadt geſegt is, ſoodanig dat het woort *Amatitlan* eygentlijk een *Brief-ſtaat* beteekent.

Ook was het eygentlijk een ſchrijf ofte Brief-ſtadt, want ſy waren gewoon, alles wat ſy wilden, op baſten van boomen te ſchrijven ofte te graveren, van deſelve bedienden ſy ſig even als wy van de brieven, ſendende die geheel het Lant door, ſelfs tot in *Peru* toe.

Dit Dorp *Los Eſclavos* legt in eene laagte, digte by eene Reviere, over dewelke de Spangiaarden een ſeer ſchoone ſteenen brugge hebben laaten maken, om met gemak in ende uyt het Dorp te konnen komen, want ſonder dat ſoude men het ſelve, met Muyl-eſels, niet konnen doen, ſoo door den ſnellen ſtroom van het water, als door de meenigte van klippen die in de Reviere zijn, door dewelke het water met een groote vaart loopt.

Komſte te

Van dit Dorp, in het welke wy niet ſtil waren, dan om een kop Choco-

late

Agnachapa ende te Trinidad. late te drinken, ende om onse Muyl-esels te voederen, quaamen wy noch den selven dag te *Agnachapa*, het selve legt vier mijlen aan geene zijde, dighte by de Zuyd-Zee, ende by de Haven van *Trinidad*, aan dewelke wy des avonts aanquaamen, hebbende op dien dagh, ende in een gedeelte van de nagt, meer dan twintig mijlen, over het Gebergte, ende door steen-agtige wegen, sedert wy het Dorp *Los Esclaves* gepasseert waren, af gelegt.

HET II. CAPITTEL.

Schoon aarde-werk te Trinidad. *Beschrijvinge van het geene de Spangiaarden den Mont der Helle noemen. Seecker Religieus tracht de selve te besightigen. Hy wert ter aarde geworpen ende seer siek. Verhaal daar van door andere Persoonen. Wat den Autheur daar van heeft vernomen ende seggen kan. Redenen waarom hy geen onderzoek deede.* Chalevapan *een groot Dorp. Precautie van den Autheur gebruykt; om de Stadt* St. Salvador *te passeren. Beschrijvinge van* St. Salvador. *Hy passeert geluckelijck door de Stadt. Komste aan* Rio de Lempa, *ende by den voor uyt getrocken Indiaan. Groot voor-regt van die geene die* Rio de Lempa *passeren. Waar over den Autheur seer verblijd is. Hy passeert* Rio de Lempa *ende pleystert aan de andere zijde met een gerust herte. Komste te* St. Michael. *Beschrijvinge daar van. Groote genegentheyt van den Indiaan. Den Autheur send sijne Bagagie te lande, ende hy selve gaat te water van* St. Michael *na* la Vieja.

Schoon aarde-werk te *Trinidad.* DIt Dorp van *la Trinidad* is in dat Lant seer vermaart, ende dat om twee zaaken, de eerste is het Aarde-werk dat men daar maakt, het welcke men segt, noch beter, dan dat van *Mixco*, te zijn, ende de tweede is een plaatse die omtrent een halve mijle van daar is, welcke de Spangiaarden seggen, ja voor seeker gelooven, eene van de ingangen der Helle te zijn.

Beschrijvinge van Uyt deselve komt geduerighlijck een dicken ende swarten rook, welke na swaavel rieckt, ende door dewelke men, somwijlen, sware vlammen siet flickeren;

keren; het Landt dat deſen roock van ſig geeft is laag, ende gantſchelijk niet verheven, ende niemand heeft oyt tot het ſelve konnen naaderen, om de oorſaacke daar van te onderſoeken, want alle die ſulcks gepoogt hebben, zijn ter aarden geworpen geworden, ende in gevaar van haar leven geweeſt.

het geene de Spangiaarden den mond der Helle noemen

Seecker Religieus van mijne kenniſſe, welcke ook buyten dat, geloof-waardig was, heeft my by eede verſeeckert, dat hy, met ſeeckeren Provinciaal, die weg reyſende, reſolveerde, na die Plaatſe te gaan, om ſijne nieuws-gierigheyt te voldoen, ende om de oorſaake, van alle de vremde praatjens, die men in dat Land, ter oorſaacke van deſe ſwaare rook voerdde, te door-gronden.

Seker Religieus vraagt de ſelve te beſigtigen.

Hy ſeyde my, dat, zijnde op omtrent vijftig ſchreden daar aan genaadert, hy ſoo een vervaarlijk geluyd hoorde, dat hy, ſoo daar door, als door de ſchrickelijke ſtank, ter aarde viel, ende daar op ſig aanſtonts moeſte vertrecken, werdende daar naa van ſoo hevig een heete koortſe aangetaſt, dat hy van deſelve meende te ſterven.

Hy werd ter aarde geworpen ende ſeer ſieck.

Andere ſeggen dat ſy, daar by komende, groot gekerm ende gekrijt hoorden, even als dat van lieden, welke men pijnigt, het ſelve was vermengt met het gerammel van yſere keetenen ende diergelijcke dingen, dit gaf haar reden om ſig in te beelden, dat het eene van de poorten der Helle was, doch, door dien ik geloove dat het de eenvoudſgheyd van die menſchen is, welke haar ſulcks doet aannemen, meer dan de waarheyd, ſoo ſal ik den Leſer, ſoodaanig oordeel, als hy begeert, daar over laaten vellen.

Verhaal daar van door andere perſoonen.

Wat my belangt, ick ſoude daar van niet anders konnen ſeggen, dan dat ick den rook geſien hebbe, ende hebbende de Indianen daar op gevraagt of ſy daar van de oorſaack niet wiſten, en of ſy daar niet digte by hadden geweeſt? antwoordden ſy my, dat de reden daar van haar onbekent was, ende dat ſy geſien hadden, dat eenige Reyſigers daar toe digte willende naaderen, onder dit haar beſtaan, als doode menſchen, ter aarde waare geſmeten, ofte wel door een ſchielijke vreeze waaren bevangen geworden, ende daar na door een zwaare koortze, zoodaanig dat zy, als ik haar te kennen gaf, dat ik van voornemen was daar na toe te gaan, my zeyden, dat ick wel aght moeſte nemen op het geene ik wilde aanvangen, ende dat ik my zeekerlijck, in gevaar van mijn leven te verliezen ſtelde.

Wat den Autheur daar van heeft vernomen ende ſeggen kan.

Doch het was niet zoo zeer de vreeſe van die Spaanſche Helle, ſoo als men deſelve in dat Landt noemt, welcke my met alle vlijd van die plaatſe deede vertrecken, als wel de gedagten dat my ymandt, om my te arreſteren, mogte volgen.

Redenen waarom hy geen onderſoeck deede.

Omtrent tegens den midder-nagt trok ik van daar, ende deede mijnen ontbijt in een groot Dorp *Chaletapan* genaamt, de Indiaanen van het ſelve, welke *Pocomanen* waaren, ontfingen my ſeer wel, door dien ik nevens haar de Taale *Poconchi* ofte *Pocoman* ſprak, ook wilden ſy my op-houden, op dat ik den volgende Sondag, voor haar predicken ſoude, dit hadden ſy lightelijck van my konnen verwerven, ſoo ick niet een ſeer preſſerende reden hadde gehad, om my van daar te begeven, ende dat met alle mogelijke vlijd.

Chaletapan een groot Dorp.

Precautie van den Autheur gebruykt om de Stadt *St. Salvador* te passeren.

Ick begonde op dese plaatse vast te overleggen, hoe dat ik best door *St. Salvader* soude konnen passeren, dit is een Spaansche Stadt, waar in een Clooster is van Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, voor die van deselve hadde ik meer vreese dan voor eenige andere, door dien ik van haar meest alle bekent was.

Hierom nam ik voor, dat, als ick by de Stadt zoude komen, ick van de weg soude af-rijden, even als of ick verdwaalt hadde geweest, ende onder dat pretext op de eene ofte de andere Spaansche Hof stede gaan, brengende aldaar den tijt door met Chocolate te drinken, houdende een praatje, ende doende mijn Muyl-esels wel voederen, op dat ik des te beter met haar, den volgenden nagt zoude konnen over den weg geraaken, ende alsoo des anderen daags 'smorgens verre van de Stadt, ende van de Religieusen, die in de naa-buerige Dorpen woonden, mogen geraaken.

Beschrijvinge van *St. Salvador.*

Dese Stadt van *St. Salvador* is niet zeer rijck, ende is niet veel grooter als *Chiapa.*

In dese Stad is een Spaansch Gouverneur, ende zy is omtrent veertig mijlen van *Guatimala* gelegen, zijnde zy, aan de Noord-zijde, door hoog Gebergte, de *Chanvales* genaamt, omringt, de Indiaanen, die daar op woonen, zijn seer arm.

Digte by de plaatse, op dewelke de Stadt gebout is, zijn eenige Suykermolens, men teelt daar ook Indigo, dog die beste Hoeven zijn die geene, op dewelke men Bestiaal aanqueekt.

By passeert geluckelijck door de Stadt.

Ick voerde mijn voornemen uyt, ende hebbende op seekere Hoeve gepleystert, ende my nevens mijne Muyl-esels wel ververst, trok ik des avonts ten agt uuren van deselve, passerende door de Stad, sonder van ymand bekent te zijn.

Ick was van voornemen des anderen daags op den ogtent, aan een groote Reviere, *Rio de Lempa* genaamt, te komen, deselve is tien mijlen van *St. Salvador* gelegen; Ick haaste des te meer, om dat twee mijlen aan dese zijde de selve; seeker Indiaansch Religieus, onder het Convent van *St. Salvador* behoorende, woonde, welcke my zeer wel kende.

Komste aan *Rio de Lempa* en de by den voor uyt getrocken Indiaan.

Dog ick deede zoo groot een neerstigheyt, dat ick, voor het aan-breeken des daags, door dat Dorp passeerde, ende voor seven uuren quam ik aan geseyde Reviere, by de zelve vont ick den Indiaan, door my voor uyt-gesonden, zoo als hy vaardig stont, om, met mijne Bagagie, over te vaaren, zijnde hy te drie uuren des morgens, van twee mijlen aan geene zijde het voorzeyde Dorp, vertrocken; Ick was zeekerlijk zeer verheugt hem gevonden te hebben, door dien in de maalen, welcke ick hem vertrouwt hadde, een groot gedeelte van mijne middelen was.

Ick ruste my op die plaatse, ende digte aan de Reviere, een weynig uyt, ik deede ook mijne Muyl-esels weyden, ende mijnen Indiaan maakte vyer, ende bereyde my de Chocolate.

Men hout dese Reviere, ofte *Rio de Lempa* voor een van de grootste van het

het Land van *Guatimala*, daar zijn gemeenlijk twee Ponten om de gaande ende de komende Passagiers, nevens haare Muyl-esels ende Dienaaren over te setten.

Groot voor-regt van die geene welke *Rio de Lempa* passeren.

Dese Reviere heeft dat voor-regt, dat, by aldien yemand eenige misdaad begaen hebbende, ende van de zijde van *Guatimala* ofte *St. Salvador* komende vlugten, ende aan de andere zyde over te vaaren, hy als dan in alle veyligheid ende seekerheid is, ende geen Officier van die kant, daar hy van daan komt kan hem, om eenige misdaaden arresteren, ende noch veel minder om schulden, ende ook hebben de Officiers van de zyde aan dewelke hy is komen vlugten, geen vat aan hem, op deselve wijse is het mede met die geene, die van de zyde van *St. Michael* ende *Nicaragua* komen, wanneer sy sig aan de kant van *St. Salvador* ende *Guatimala* hebben begeven,

Her welke den Autheur seer verheugt.

Hoewel ik nu door GODES genade niet om eenige misdaaden, also weynig als om schulden, de vlugt hadde genomen, so verwekte het evenwel in my een groote vreugde, siende dat ik stont om over te vaaren in het Land, in het welke ik, door een bysonder voor-regt. in alle seekerheid konde zijn, wetende dat, als al yemand my quaame te vervolgen, deselve de Reviere van *Lempa* niet passeren soude; mijn Neger begonde te lacchen als ik hem dese myne vreugde te kennen gaf, ende seyde my dat'er nu niet meer te vresen was, ende dat alles wel soude gaan.

Hy passeert *Rio de Lempa* ende pleyt aan de andere zyde met een geruste herte.

Wy passeerden dese Reviere seer geluckelijk, ende aan de andere zyde gekomen zijnde, begaaven wy ons, nevens onsen Indiaan, na een Indiaansch Dorp dat twee mylen van deselve af-lag; wy deeden aldaar de beste maaltyt, welke wy, sedert ons vertrek van *Petapa*, genuttigt hadden, ende wy lieten onse Muyl-esels tot vier ueren in den avont rusten, als doen vertrocken wy na een ander kleyn Indiaansch Dorp, dat wat meer dan twee mijlen aan geene zyde legt, passeerende door vlak, even ende sandagtig Land.

Komste te *St. Michael*.

Des volgenden daags leydden wy maar thien mijlen af, om in het Dorp van *St. Michael* te komen, het selve behoorde aan de Spangiaarden, ende hoewel het geene Stad is, so is het doch by na soo groot als *St. Salvador*, ook is'er een Spaansch Gouverneur.

Beschrijvinge daer van.

Daar in is een Convent van Religieuse Dogters, ende een van de Religieusen *de la Merced*, die my seer wel ontfingen, want in die plaatse begonde ik my in het openbaar te vertoonen, sonder my meer te versteeken, zijnde van voor-nemen mijn Muyl esels te verkopen, ende te waater, over een bogt van de Zee, na seeker Dorp van *Nicaragua*, *la Vieja* genaamt, te gaan.

Genegentheid van den Indiaan.

Ik wilde mijn Indaan ook op die Plaatse van mijn laaten gaan, doch door dien hy sig bedroeft toonde, om dat hy my soude moeten verlaten, eer dat ik in de Stad van *Grenada* was gekomen, uyt dewelke hy my geerne hadde sien te scheepe gaan, so stont ik hem willig toe so lange by my te blyven, door dien ik wiste dat hy seer trouw was, dat hy myne Bagagie seer voorsigtig, tot aan die Plaatse toe, hadde gevoert, ende dat hy de weg wiste, welke men, om te *Grenada* te komen, houden moeste.

Ik sond hem dan te lande, tot aan *Realejo* ofte *la Vieja*, welke plaatsen seer digte by malkanderen leggen, toe, zijnde de weg van *St. Michael* tot aan de selve omtrent van dertig mijlen, ende ik verbleef die dag nevens de volgende, tot aan de middag, binnen St *Michael*, verkopende aldaar mijn Muyl-esels, wel versekert zijnde, dat ik, van *Realejo* af, tot aan *Grenada* toe, dagelijks een Muyl-esel van de Indiaanen soude konnen krygen, sonder voor het gebruyk van deselve yets te geven.

Den Autheur send sijne Bagagie te Lande, ende hy selve gaat te water van *St. Michael* na *La Vieja*.

Ick sond oock den Muyl-esel van mijn Neger met mijn Indiaan te lande, ende op den volgenden dag begaf ik my na de Golf toe, welke drie a vier mijlen van St. *Michael* is af-gelegen, op deselve begaf ik my des na-de-middags t'Scheep, nevens veele andere Passagiers, ende op den volgenden dag, des ochtens ten agt uuren, quaamen wy te *La Vieja*, daar ik anders, te Land gaande, drie daagen soude hebben moeten op weg zijn.

Men siet hier de trouwe van die Natien, welke door veele menschen in *Europa* voor Barbaren werden gehouden, ende ondertusschen is het seeker, dat ik my meer soude bedagt hebben, ende meerder precautie gebruykt, in het vertrouwen van so een considerabel gedeelte van myne middelen, aan eenige Europiaan in *Europa*, dan ik hier deede omtrent dese Indiaan ende Neger, aan welcke beyde, ik mijn licchaam ende goet vertrouwde, ende dat met so veel veyligheid ende seekerheid, ook met so weynig bedugten ende ongerustheid, als ik het aan mijn Vader ofte Broeder soude hebben konnen doen, van het welke, so als den Leser vorder sal sien, ik geen reden hadde my te beklaagen, ende dit sy gesegt tot confusie van de ontrouwe, die onder de Christenen, in *Europa*, die waarlijk het regte woord GODES konnen hooren ende verstaan, in swang gaat.

HET

HET III. CAPITTEL.

Komſte te Realejo. *Redenen waarom den Autheur daar niet t' Scheep gaat. Paijancie van de Provincie van* Nicaragua. *Gelegentheydt van de Stadt* Leon. *Sotte inbeeldinge ende beſtaan van eeu Religieus* de la Merced. *Aart van de Inwoonders van* Leon. *Mahomets Paradijs. Komſte te* Grenada. *Liefde ende genegentheyd van* Michael Delva. *Oock van den Indiaan, die met traanen af-ſcheyd neemt. Den Autheur verkoopt ſijne Muyl-eſels. Begeeft ſigh ten platten Lande. Aanmerckens-waardige dingen in* Grenada. *Rijcke Koop-lieden. Den Autheur werdt gealarmeert door de komſte van eenige uyt* Guatimala. *Gevaar in het overvaaren van het Meer van* Grenada. *Groote meenighte muggen ende onverdraagelijcke hette. Den Autheur bereyt ſig tot ſijn vertreck uyt* Grenada. *Hy werdt in het ſelve belet door ordre van het Hof van* Guatimala. *Het welcke hem ſeer ontſet ende verlegen maackt. Tdele over-leggingen om weg te geraaken. Men raadt hem naa* Coſta-Rica *te gaan. Het welcke hy nevens drie Spangiaarden aan-neemt. Den Autheur ſcheyt eyndelijck van* Michael Delva.

Komſte te *Realejo.*

DEs anderen daags op den avond quam mijn Indiaan daar mede te arriveren, ende wy gingen te ſaamen naa *Realejo*, het welcke een ſwacke ende gantſch ongefortificeerde Haaven op de Zuyd-Zee is, in dewelcke, hadde ik willen wagten, ik my vijfthien daagen daar naa ſoude hebben konnen embarqueren om na *Pannama* te ſeylen, ende van daar naa *Porto-Bello* gaande, ſoude ik aldaar de Gallioenen uyt Spangien hebben konnen verwagten.

Redenen waarom den Autheur daar niet te ſcheepgaat.

Doch ick conſideerde dat de Gallioenen daar niet ſoude aankomen, dan in de maanden van Junii ofte Julii, ende dat ik, ſoo lange wagtende, veel gelts ſoude verteeren; ik hadde evenwel daar naa wel gewenſcht die weg genomen te hebben, want ik wierde doch eyndelijk genootſaackt naa *Pannama* ende *Porto-Bello* te gaan.

Paiſantie van de-

De wegh is van daar naa de Stadt van *Grenada* toe ſoo even ende vermaackelijck, dat men daar door ende door de overvloed van vrugten ende van de

Provincie van *Nicaragua*.

tot onderhout van het leven noodige dingen, seggen kan, dat de Provincie van *Nicaragua* als het Aardsche Paradijs van *America* is.

Gelegentheyd van de Stadt *Leon*.

De Stadt *Leon* legt tusschen *Realeio* ende *Grenada* in, digte by een Vulcanus ofte brandende Berg, welke in voorige tijden boven eens is opgeborsten, ende alle de omliggende Landen groote schaade toe bragt, dog naa die tijd hieldt hy op met branden, soodaanig, dat de Inwoonders, dies-halven, nu onbekommert zijn, men siet hem nu somwijlen maar een weynigh roocken, het welke dog evenwel een teeken is dat'er noch swaavel-agtige stoffe in den Berg moet wesen.

Sotte inbeeldinge ende besiaen van een Religieus *de la Merced*.

Daar was seeker Religieus van de Ordre *de la Merced*, welke sig in-beelde te sullen in die plaatse een groote Schat ontdecken, en die soude bequaam zijn om hem ende alle die geene die in dat Landt woonden, rijk te maaken; hy hadde in sig selven voor vast gestelt, dat het Metaal, het welke in die Berg brande, niet dan gout was; in dese gedagten deede hy een groote ketel maken, deselve aan een swaere ysere keten doende klinken, om die dan soo beneden in de openinge van den Berg te doen neder-daalen, denkende de selve vol gesmolten gout weder op te haalen, hoopende daar door soo veel van die stoffe op te trecken, dat hy sijn selven daar door een Bisdom soude verkrijgen, ende alle sijne Vrienden rijk maaken, maar de kragt van het vyer was soo groot, dat hy de ketel niet soo draa daar over de openinge hadde gehijst, of sy viel van de keten ende was aanstonts gesmolten.

Aert van de Inwoonders van *Leon*.

De Stad van *Leon* is seer wel bebouwt, want het meeste vermaak der Inwoonders bestaat in het besitten van schoone Huysen, ende in het genot van de plaisieren des Landts, waar in sy alles, dat sy noodig hebben, vinden, ook zijn sy soo seer niet, als wel andere, genegen om Schatten te vergaaderen, ende daar door vindmen daar soo veele magtige ende rijke Lieden niet, als wel in andere gedeelten van *America*.

Sy vernoegen haar met het besitten van schoone Tuynen, met het houden van Perroquiten ende andere singende Vogelen, met den overvloed ende goede koop van vleesch ende visch, met het bewoonen van aardige Huysen, met het leyden van een leuy ende vermaakelijk leven, sig weynig met den koophandel bemoeyende, hoewel sy digte by het Meer woonen, uyt het welcke jaarlijksch Scheepen naa de *Havana* door de Noordt-Zee vaaren, gelijk die sulcks mede van *Realejo* door de Zuydt-Zee doen, waar door sy, soo sysoodaanige genegentheydt hadden, gemackelijk op *Peru* ende *Mexico* souden konnen handelen, maar het schijnt dat sy het lijf soo verre niet willen waagen.

De Edel-lieden van dese Stadt zijn by-naa soo ydel ende soo dwaas als die van *Chiapa*.

Mahomets Paradijs.

Het spruyt bysonderlijk uyt den overvloed van alle dingen ende uyt het vermaak, welke men in de Provincie van *Nicaragua* geniet, dat de Spaingiaarden deselve het Paradijs van *Mahomet* noemen.

Komste te *Grenada*.

De weg van de Stadt *Leon* tot aan die van *Grenada* toe, is seer even ende vlak, ik arriveerde seer geluckelijk in die laatste Plaatse en met groote vreugde,

de, hopende niet meer te lande sullen behoeven te reysen, voor dat ick te Douvres in Engeland soude komen zijn.

Twee daagen naa dat ick in die Stad was gekomen, ende naa dat ick wat hadde uyt-gerust, genietende het vermaackelijke gesigte van het Meer, begonde ik te dencken om mijn Indiaan ende Neger te rugge te senden.

Doch de goede *Michael Delva* wilde my niet verlaaten, voor dat hy my hadde sien te Scheep gaan, ende hy versekert was, dat ik sijn dienst, te Lande, niet meer noodig hadde.

Liefde ende genegentheyd van *Michael Delva*.

De Indiaan hadde mede wel willen by my blijven, doch ik begeerde sulks niet toe te laaten, door dien ik considereerde, dat hy een Vrouwe ende Kinderen hadde, ende dat het noodig was, dat hy te rugge keerde, om sorge voor sijne Familie te draagen.

Hy was alsoo wel genoegt ende te vrede te voet als de peerde wederom te gaan, selfs wilde hy dat ik mijne Muyl-esels souden verkopen, om daar soo veel als het mogelijck was, af te trecken, ende ick, sijne goethertigheydt siende, oordeelde dat ik beter soude doen hem een stucks gelts te geven, als dat ik hem een vermoeyde ende, door den grooten weg, af-gesloofde Muyl-esel soude laaten, welke ook onderwegen soude hebben konnen sterven, soodaanig dat ick hem genoeg gaf, niet alleen om Muyl-esels op den weg te hueren ende om sijne verteeringe te betaalen, maar ook, om te huys komende, yets aan te vangen.

Ook van den Indiaan.

Eyndelijck naa dat hy veele traanen gestort hadde, ende betuyght dat hy vreesde dat hy my noyt wederom soude sien, nam hy sijn af scheyd van my, drie daagen na dat wy in de Stad van *Grenada* waaren gekomen.

Die met traanen af scheyt neemt.

Als ik ende mijn Neger nu alleen gebleven waren, was onse eerste sorge te bedencken hoe wy best ons onse twee Muyl-esels, met dewelcke den Indiaan met mijne Bagagie was gekomen, souden quyt-maacken, ick ontfing voor de selve negentig Rijxdaalders, ende geloofde dat ik haar, na soo lang een reyse gedaan te hebben, wel genoeg hadde verkogt.

Den Antheur verkoopt sijn Muyl-esels.

Ik wilde ook dat *Michael Delva*, die geene, op dewelke hy gekomen was, ende welke hem selve toequam, verkopen soude, belovende hem een andere die beter ende bequaamer, om hem te huys te brengen, soude zijn, te koopen, maar de goede Neger, hadde soo groote vrienschap voor my, dat hy noyt lijden wilde, dat ick die onkosten voor hem soude doen, uyt consideratie vanden grooten weg die ik noch te reysen hadde.

Als wy dit verrigt hadden, verstonden wy, dat de Fregatten noch in geen veerthien daagen vertrecken souden, ende daar op resolveerden wy maar een dag of twee in de Stad te blijven, om het vermaack van deselve te beschouwen, ende het remarcabelste daar in te sien, ende daar na op het land te gaan, in het eene ofte andere daar omtrent gelegene Dorp, om daar door van niemand bekent te worden, ende dat wy somwijlen na de Stadt souden gaan, om accoort, wegens mijn vragt te maacken, om met een van de Fregatten na de *Havana* ofte *Carthagena* over te vaaren.

Wy

Begeeft sig ten platten lande.

Wy deeden dit uyt vreese, door dien wy in bedugten waaren, dat, wanneer de groote troupen van Muyl-esels, welke aldaar uyt *Guatimala*, de Cochenille, Indigo, ende andere waaren, om op de Fregatten te scheepen, komen brengen, wy van de een ofte de ander souden mogen bekent worden.

Aanmerkens. waardige dingen in *Grenada*.

Het aanmerkens-waardigste dat wy in die Stadt saagen, waaren twee Conventen van de Religieusen, van de Ordre *de la Merced*, ende dan een van St. Franciscus, waar by noch quam een van Geestelijke Dogters van die laatste Ordre, en ook de Parochiale Kerke, welke, in die Stadt, als een Cathedrale is, door dien de Bisschop van *Leon* aldaar sig gemeenlijk op-houdt, ende meer tijdt verslijt dan in sijne Bisschoplijke Stadt.

Ryke Koop-lieden.

De Huysen zijn 'er ook veel schoonder als in de Stadt van *Leon*, ook zijn'er meer Inwoonders, ende onder andere verscheydene Koop-lieden, van dewelke eenige seer ryk zijn, handelende op *Carthagena*, op *Guatimala*, op *St. Salvador* ende op *Comayagua*, ende door de Zuydt-Zee op *Pannama* ende *Peru*.

Maar ten tijde dat de Fregatten vertrecken, kan men seggen, dat die Stadt eene van de rijkste van geheel dat Noorder-gedeelte van *America* is.

Door dien de Koop-lieden van *Guatimala* haare waaren door de Golf van de *Honduras* niet derven senden, om dat de selve dikmaals door de Hollanders tusschen die twee plaatsen zijn genomen geworden, soo houden sy het veel veyliger die op de Fregatten van *Carthagena* in te schepen, door dien de Hollanders dat vaar-waater niet soo seer door-kruysen als wel het andere.

Ook doetmen dikmaalen het gelt des Konings, over het Meer van *Grenada* naa *Carthagena* over-schepen, wanneer men seekerheyd heeft dat eenige Hollanders omtrent *Cabo St. Antonio* gesien zijn.

Den Autheur wert geallarmeert door de komste van eenige uyt *Guatimala*.

Terwijlen ik my noch in de Stadt op-hieldt, ende al-vorens dat ik my in een Indiaansch Dorp hadde begeven, soo sag ik op eene ende de selve dag ten minsten drie-hondert Muyl-esels van *St. Salvador* ende *Comayagua*, welke met Indigo, Cochenille ende Huyden gelaaden waaren, ende twe daagen daar naa arriveerden 'er drie andere troupen van Muyl-esels van *Guatimala*, de eerste van deselve bragte het *Cadaval* ofte des Konings gelt mede, de tweede Suycker. ende de derde Indigo.

Ick hadde geene vreese voor die eerst aan waaren gekomen, maar de laatste maakten dat ik my in myn huys op-gesloten hieldde, uyt vreese dat ik, uyt wandelen gaande, van eenige van die Lieden, die uyt, *Guatimala* gekomen waaren, mogte bekent werden. sy vertrocken evenwel soo draa als sy haare Muyl esels hadden ontlaaden, ende door haar vertrek stelden sy my in vryheydt, hebbende ik my selve, uyt vreese van haar, op-gesloten gehadt.

Sijnde hier over evenwel in vreese dat'er andere souden konnen komen, die my noch meerder schrik souden hebben konnen aan-jaagen, dan ik al-reede gehadt hadde, soo begaf ik myn in seeker Dorp, dat buyten haaren wegh, ende een mijl van de Stadt van *Grenada* was gelegen, aldaar nam ik myn vermaak in het besien van de omliggende Landts-douwen, in de selve wierde

ik

ick ſeer wel onthaelt van de Religieuſen *de la Merced*, aen dewelke die meeſte Dorpen behooren,

Ondertuſſchen wiſten ſy my evenwel ſoo veele dingen te verhaelen, omtrent de vaert van de Fregatten tot aen *Carthagena* toe, dat ik daar door bynae een tegen-ſin kreeg van het langs die weg te nemen. Gevaar in het overvaeren van het Meer van *Grenada*.

Want hoe wel de Scheepen, ſoo lange ſy op dat Meer zijn, in alle ſeecker-heyd haere reyſe voort-ſetten, ende dat ſy nergens voor hebben te vreeſen, ſoo is het evenwel ſulks, dat, als ſy op de Reviere komen, welke men op die Plaetſe *El Deſaguadero* noemt, om ſoo voort na de Zee toe af te ſacken, men daer dickmaels ſeer groote tegenſpoet vindt, het welke dan maeckt datmen op die kleyne weg, ſomwijlen twee maenden door brengt.

De waeter-vallen zijn op ſommige plaetſen ſoo groot ende ſteyl, zijnde deſelve daer-en-boven aen beyde de zijden met Rotſen beſet, datmen de Scheepen moet ontladen, ende daer nae weder laeden, het geene geſchiet door hulpe van de Muyl-eſels, welcke men, ten dien eynde, expreſſelijk omtrent de Reviere houdt, ook zijn daer toe eenige Indiaenen, die mede ſorge draegen voor de Pack-huyſen, daermen de Koopmanſchappen in-ſluyt, terwijlen de Scheepen alle die gevaerlijke plaetſen paſſeren, ende ſig begeven, ter plaetſe daer ſy weder een ander Pack-huys vinden, in het welke de Muyl-eſels de Koopmanſchappen komen brengen, om weder in de Scheepen gelaeden te werden.

Behalven deſe moeyelijkheyd, welke den Reyſiger niet dan ſeer verdrietig kan vallen, ſiende dat hy dus telckens werdt op-gehouden in ſijnen weg, is'er ſoo groot een meenigte van muggen datmen gantſch geen vermaek op den weg kan ſcheppen, ook valt de hette, op eenige Plaetſen, ſoo onverdraagelijk, dat veele daar van ſterven, voor ende al-eer ſy aen de Zee komen. Groote meenigte muggen ende onverdraagelyke hette.

Hoewel alle deſe dingen my ſeer tegen ſtonden, ſoo trooſtede ik doch myn ſelven daer in, denckende dat mijn leven in de handt ende beſcherminghe GODES ſtondt, dat de Fregatten die weg jaerlijks paſſeerden, ende datmen ſelden hoorde dat 'er een van verging. Den Autheur beſeyt ſig tot ſijne vertrek uyt *Grenada*.

Ick gink ſomwijlen nae de Stadt van *Grenada*, om mijn ſelven t'Scheep te beſteden, ende over de vragt te accordeeren, om den preciſen dag, van het vertreck der Fregatten, te weten, ende om my te voorſien van Chocolate ende andere dingen, welke ik op de reyſe ſoude konnen noodig hebben, hebbende ik met een Schipper van ſeeker Fregat verſprooken, wat ik hem geven ſoude voor mijne verteeringe aan ſijn eygen taeffel.

Men hadde vaſt geſtelt, dat de Fregatten in vier a vijf dagen vertrecken ſouden, maer wy alle ſaegen ons ſeer ſchielijk daer in belet, door een ordre, welke per expreſſe, van het Hof van *Guatimala* was geſonden, door deſelve wierde aen alle Scheepen geboden, haere reyſe, voor dat jaer, te ſtaaken, door dien de Preſident ende het gantſche Hof ſeker advijs hadde gekregen, dat'er Engelſche Hy werd in het ſelve belet door ordre van

Het Hof van *Guatimala*.

ofte Hollandtſche Scheepen in Zee waaren, welke ſigh aan de mondt van de Reviere *de Deſaguadero* onthielden, wagtende op de Fregatten van *Grenada*, dat ſy ook ſomwijlen eens om de Eylanden van *St. Juan* ende *Catharina* ſeylden; Dat laatſte beſaaten de Engelſche doen, ende noemden het de Providentie, ende daar door was de ſchrik in het herte van alle den Koop-lieden van dat Landt gekomen, ende het bewoog den Preſident, om ſorge voor des Konings gelt te draagen, ende om dat men hem niet van na-laatigheyd, in het ſtellen der noodige ordres, ſoude beſchuldigen, alle de Fregatten, voor dat jaar, terwijlen het noch in ſijne magt was, op te houden, door dien hy verſeekert was van het gevaar, dat ſy op de kuſten ſouden loopen.

Het welke hem ſeer ontſet en de verlegen maakt.

Deſe tijdinge bedroefde my ten hoogſten, ſiende dat ik my nergens konde heenen wenden, en daar door begonde ik weder te denken aan het Schip dat te *Realejo* hadde vaardig gelegen om na *Pannama* te gaan, hopende dat ik het noch over die boeg ſoude konnen werpen, maar als ik de ſaake wat nader onderſogt, verſeekerden my eenige Koop-lieden, dat het voor weynige daagen was vertrocken.

Ydele overleggingen om weg te raaken.

Hier naa wierp ik de oogen op *Comayagua* ende *Truxillo* gelijk ook op de Scheepen van de *Honduras*, doch dat waaren niet dan ydele gedagten, ſpruytende uyt de drift mijnes geeſts, door de verlegentheyd in dewelke ik my bevond, want die Schepen waren mede vertrocken ſonder ſelfs een kleyn Barkje agter te laaten, om de tijdinge van haar vertrek in de *Havana* ofte te *Carthagena* te brengen, want anders hebben die Steden voor een gewoonte, malkanderen advijs te geven van de Scheepen die in Zee zijn, ende als dit al aldus geweeſt hadde, ſoo was het doch ſeer gevaarlijk, ende mijne vrienden raadden my ſulks niet aan te vangen.

Dit bragt my noch in grooter onſeekerheyd, dan voor-heenen, het eenigſte, waar mede ik my konde trooſten, was, dat'er noch meer Paſſagiers waaren, en dat in grooten getaale, ook wiſte ik dat ſy op de eene ofte op de andere wyſe van daar moeſten vertrecken, ende hierom nam ik voor haar, 't zy dan te lande, 't zy dan te waater, te volgen.

Wy naamen dan geſaamentlijk in den beginne voor, een Fregat naa *Carthagena* te bevragten, maar ſulks wierde ons geweygert, want niemand wilde ſijn Schip ende leven om onſent halven in gevaar ſtellen.

Men raad hem om naa *Coſta-Rica* te gaan.

Terwijlen wy in deſe verlegentheyd waren, ende aan alle zijden by de Kooplieden vernaamen, wat wy beſt konden in het werk ſtellen om nog dat Jaar in Spangien te komen, ofte immers tot aan de *Havana* ofte *Carthagena* toe te geraaken, vonden wy'er eyndelijk een, welke ons genegen zijnde, aanraade dat wy naa *Coſta-Rica* ſouden gaan, alwaar wy te *Carthago* ſouden konnen vernemen, of 'er ook eenige Scheepen ofte Schip naa *Porto-Bello* ſoude varen, het zy dan van de Reviere *Los Anzuelos* genaamt, ofte van die van *Suere*, want gemeenlijk liepen jaarlijks uyt de ſelve ſeekere kleyne Fregatten, welke met meel, hammen, Pluym-gedierte ende andere leef-togt voor de Gallioenen te *Porto Bello* gelaaden waaren.

Deſe

Deſe reyſe quam ons wat hert ende ongemackelijk voor, door dien wy meer dan hondert ende vijftig mijlen moeſten af-leggen, ende dat dwarſch door Woeſtynen en de Gebergte heenen, in ende op dewelke wy de vermakelijkheden van de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua* niet ſouden ſien, ende dan liepen wy noch gevaar van niet een Fregat, om na *Porto-Bello* te gaan, te ſullen vinden.

Doch wy alle hadden ſoo weynig genegentheyt, om weder naa *Guatimala*, daar wy van daan quaamen, te keeren, dat wy liever wilden verder vertrecken, ende alle die gevaaren ende ongemacken uytſtaan, mits wy alleen maar een Schip ſouden mogen vinden, het welke ons, ter plaatſe, daar de Gallioennen waaren, mogte brengen, werdende deſelve niet dan in de maanden Junius ofte Julius te *Porto-Bello* verwagt. Het welk hy nevens drie Spangiaarden aan-neemt.

Hier op reſolveerde ik nevens drie Spangiaarden naa *Coſta-Rica* te gaan, om te beſien wat wy daar ter plaatſe ſouden konnen uytvoeren.

Yder van de geſeyde Spangiaarden hadde ſoo wel als ik een Muyl-eſel om ſijne Bagagie te draagen, doch ſy waaren niet voorſien van een andere om voor haar perſoon op te rijden, ſoodaanig dat ſy agten voor haar het beſte te zijn, een ygelijk'er een te koopen, hopende die, na volbragte reyſe, te *Coſta-Rica* te verkopen, ende Muyl-eſels ende Indiaanen onderwegen te hueren, om hare perſoonen ende goederen, daar naa, van Dorp tot Dorp, te voeren, welke ons dan mede te gelijk voor Gidſen ende weg-wijſers ſouden konnen dienen ſoo op het Gebergte als op alle de andere gevaarlijke plaatſen.

Ik wenſchte doen wel om de Muyl-eſels die ik te *St. Michael* hadde verkogt, of om eene van die geene, welke ik my te *Grenada* hadde quyt gemaakt, doch ik trooſte my in mynen Neger, hopende dat hy my daar van wel drae beſorgen ſoude, ook kogt hy'er myn een voor vijftig Rijxdaalders, met dewelke ik my konde verſeekeren die weg wel te ſullen konnen af-leggen.

Mijn getrouwen Neger hadde ook die reyſe wel met my willen doen, jaa ſelfs de geheele wereld, in mijn geſelſchap, door-kruyſſen, by aldien ik het hadde willen toe-laaten, doch ik konde hem dit niet vergunnen, ende bedankte hem van goeder herte, voor alle het geene hy voor my gedaan hadde; ende hebbende hem daar op ſeekere ſomme gelt gegeven, met dewelke hy ſeer wel vergenoegt was, ſondt ik hem weder te rugge, niet twijfflende of ik ſoude geſelſchap genoeg aan de Spangiaarden hebben. Den Autheur ſcheydt eyndelyk van *Michael Delpo*

HET IV. CAPITTEL.

Den Autheur vertreckt met drie Spangiaarden uyt de Stadt van Grenada. *Sy werden by naa door een Crocodil verſnelt. Maniere om dit Dier te ontkomen. Maniere van het lopen der Crocodillen. Groottе van het Meer ofte Moeras van* Grenada. *Groote Boſſchen ende Woeſtynen. Hutten voor de Reyſigers gemaakt. Komſte te* Carthago. *Negotie van die Plaatſe. Beſchryvinge daar van. Sy vinden eyndelijk gelegentheyd om t'Scheep te komen. Vertrek uyt* Carthago. *Slegte Dorpen ende ruwe Inwoonders. Komſte aan de Reviere ende aan Boort. Beſchryvinge van de Reviere van* Suere.

Den Autheur vertrekt met drie Spangiaarden uyt de Stadt van *Grenada.*

OP deſe wijſe vertrocken wy dan uyt de Stadt van *Grenada*, ende dat met ons vieren, naa dat wy een Indiaan om ons voor weg-wyſer te dienen, hadden gehuert, De twee eerſte daagen genoten wy nog de vermaakelijkheden van dat Mahometaanſche Paradys, vindende de wegen op alle plaatſen even ende gladt, de Dorpen ſeer vermaakelijk, het Landt met Bomen over-ſchaduwt, ende op alle plaatſen een ſeer groote overvloedt van vrugten.

Op den tweeden dag naa ons vertrek uyt de Stadt, wierden wy ſeer vervaart gemaakt, door een groote ende ſeer monſtreuſe Cayman ofte Crocodil, welke ſig uyt het Moeras, langhs het welcke wy reden, ende waar in hy in een plas dwarſch uytgeſtreckt lag, loerende op eenigh aas, naa ons toe begaf.

Sy werden by-naa door een Crocodil verſnelt.

In den beginne, niet wetende wat het was, ſaagen wy den ſelven voor een af-gekapten Boom aan, ofte voor eene die in het waater was neder gewaayt, tot dat wy, digte voor-by de plaatſe daar hy lag paſſerende, ſijne ſchubben bemerkten, ende daar op ſaagen dat dat monſter ſig begonde te bewegen, ende naa ons toe wilde ſchieten; Dit deede ons met alle ſpoet daar van afwijken, maar dit ongediert, het welke geerne gewildt hadde, dat een van ons hem tot ſpijſe ſoude verſtrekt hebben, liep ons ſeer ſnel agter naa, het welke dan ons alle in groote vreeſe bragt, ſiende dat hy ons, op weynig naar, onderhaaldt hadde.

Maniere om dit Dier te ontkomen

Doch een van de Spangiaarden, aan dewelke den aart van dit Dier, beter dan aan de andere, bekent was, riep ons toe, dat wy bezyden den weg ſouden af-rijden, daar naa weder wat voorwaarts uyt avanceren, ende daar op ons weder

weder aan de andere zijde geven, rijdende soo al gedueriglijk slangs-wyse, dan aan de eene kant, ende dan weder aan de andere.

Desen raadt te werk stellende, behielden wy daar door buyten allen twyffel het leven, want hier door lieten wy dit monster agter uyt, ende geraakten uyt sijne klaauwen, met dewelke hy anderfints yemandt van ons, ofte ten minsten van onse Muyl-esels, soude gevat hebben, indien wy altoos regt uyt hadden gereden.

Hy liep al immer soo ras als onse Muyl-esels wanneer wy regt uyt reden, maar terwylen hy, door de swaarte van sijn licchaam, groote moeyte hadde met het selve te swaayen, hadden wy tijd om voorwaerts aen te spoedigen, ende dus voordeel op hem te verkrijgen, tot dat wy hem eyndelijk agter uyt lieten, hebbende vry veele op hem gewonnen. Natuurel van het lopen der Crocodillen.

Op dese wijse dan leerden wy de natuere van dat Dier kennen, belettende hem de swaarte van sijn licchaem niet soo ras als een Paerdt ofte Muyl esel te lopen, doch even als den Eliphant moeyte heeft, als hy is gaan leggen, om wederom op te staan, soo gaat het mede dit Monster-dier, het welke groot ende stijf zijnde, sig seer verlegen vint, als hy sijn licchaam moet swaeyen.

Wy danckten Godt, dat hy ons die dag, uyt soo groot een gevaer verlost hadde, ende saegen scherpelijk toe, soo lange als wy langs dat Moeras reeden, op dat wy niet weder in een diergelijk gevaer souden geraeken, als daar van wy nu even van waeren verlost.

Men kan oordeelen hoe groot dat Meer ofte Moeras van *Grenada* moet zijn, daar door, dat wy naa twee ende drie daegen reysens, in dewelke wy ten minsten twintig mylen hadden af-gelegt, het selve noch niet ten eynde konde sien. Groote van het Meer ofte Moeras van *Grenada*.

Als wy nu eyndelijk het selve uyt ons gesigte hadde verloren; quaemen wy in swaere ende steenagtige wegen; welke meer na de Zuydt dan nae de Noordt-Zee toe-schoten.

Op geheel onse verdere reyse, tot aan de Stadt *Carthago* toe, saegen wy niet aenmerkens-waerdig, dan groote Bosschen nae de zijde van de Zuydt-Zee, in deselve waeren bomen, welke tot den Scheeps-bouw seer bequaem waren; ook ontmoeten wy sware Bergen ende Woestynen, in dewelke wy somwylen twee nagten aen den anderen moesten slaepen, sonder in al die tijd eenig Dorp ofte Indiaensche woonplaetse te ontdecken. Groote Bosschen ende Woestynen.

Wy hadden in dese woeste plaetsen evenwel dien troost, dat wy altoos een Gidse ofte weg-wyser by ons hadden, ende dat wy ledige Hutten vonden om in te slaepen, welke de Overigheden van de omliggende Plaetsen, tot gemak van de al daer passerende Reysigers, hebben doen maaken. Hutten voor de Reysigers gemaakt.

Eyndelijk quaemen wy, nae een oneyndig getal van gevaeren uyt gestaen te hebben, te *Carthago*, ende wy bevonden dat die Plaetse niet soo arm was als-men ons te *Guatimala* ende in *Nicaragua* hadde willen doen geloven. Komste te *Carthago*.

Wy begaeven ons by Koop-lieden, om silver in gout te verwisselen, ende wy vernamen dat sy seer rijk waren, ende dat sy te lande ende te water op *Pannama* han- Negotie van die plaatse.

handelden, als mede te Zee op *Porto Bello*, op *Carthagena* ende op de *Havana*, ende van daar verder op Spangien.

Beschrijvinge daar van.

Daar zijn omtrent vier-hondert Huys-gesinnen in die Plaatse, ook werd die door een Spaansch Gouverneur geregeert,

Daar onthoud sig oock een Bisschop, ende men sier'er drie Conventen, twee van Monicken, ende een van Geestelyke Dogters.

Sy vinden eyndelyk gelegentheid om t'Scheepte komen.

Soo dra wy daar gekomen waaren, gingen wy aanstonts vernemen, na dat geene, om het welke wy so veele Bergen, Bosschen ende Woestynen waaren door getrocken, te weten, eene gelegentheid om te Scheepe te *Porto Bello* ofte te *Carthagena* te konnen geraken, wy verstonden dat'er een Fregat vaardig lag om uyt de Reviere *de Los Anzuelos* te loopen, ende een ander uyt de Reviere van *Suere*, ende hebbende daar op vernomen dat het ons gemackelyker was, met dat van de Reviere van *Suete*, dan dat van *Los Anzuelos* te gaan, door dien men, om daar na toe te komen, meer leef-togt op den weg, meer Indiaansche Dorpen ende Spaansche Pagt-hoeven vond, so resolveerden wy,

Vertrek uyt *Charthago.*

na een verblijf van vier daagen binnen *Carthago*, weder een nieuwe reyse na de Noord-Zee aan te vangen.

Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders.

Wy bevonden dat dat Land op veele plaatsen seer berg-agtig was, tusschen de Bergen waren even wel eenige Valeyen, in dewelke men goede terwe won, oock saagen wy dat de Spangiaarden aldaar op goede Pagt-hoeven woonden, die nevens de Indiaanen, een groote meenigte Verkens aanteelden, doch wy bevonden een groot onderscheid tusschen de Indiaansche Dorpen van dat Land, ende die geene die wy agter ons in de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua* hadden gelaten, zijnde de laatst genoemde veel schoonder, ook waren hier de Inwoonders seer ruw ende onbeleeft, hoewel sy, so seer als eenige Indiaanen, aan de Spangiaarden zijn onderworpen.

Komste aan de Reviere en aan boord.

Wy quaamen so net van passe aan de Reviere van *Suere*, dat wy maar drie daagen, op eene daar na by-gelegene Spaansche Hoeve, behoefden te wagten, ende die gepasseert zijnde vertrocken wy van daar.

De Schipper van het Fregat was seer verheugt dat ons geselschap aan boord soude hebben, ende presenteerde my, sonder dat ik soude gelt geven, over te vaaren, alleen begeerende dat ik GODT soude bidden, dat Hy ons de genaade wilde doen van onse reyse in veyligheid ende seekerheid te volbrengen, hopende dat wy in drie a vier daagen, ter gewenster Haaven, souden wesen aangeland.

Ons Schip was niet bevragt, dan met honig, huyden, speck, meel ende Pluym-gedierte.

Beschrijvinge van de Reviere van *Suere.*

Hy seyde dat het grootste gevaar bestond in het uytloopen van de Reviere, welke, op eenige plaatsen, seer snel stroomt, ende op andere weder ondiep ende vol rotsen is, duerende dat, tot datmen in volle Zee komt.

HET

HET V. CAPITTEL.

Sy komen in Zee ende ontmoeten twee Scheepen. Sy kiesen de vlugt. Doch werden gedwongen te strycken. Gedaghten des Autheurs. Sy werden genomen. Historie van Daguillo. *Den Autheur verliest seven-duysent Rÿxdaalders. Civiliteyt van de* Mulat. *Den Autheur vertroost sig in God, die hem niet verlegen laat, ende door wiens hulpe hy noch eenig gelt behout. De* Mulat *maackt sig vroolÿck op de genomene prÿse, en geeft die aan de Spaansche wederom. Den Autheur tragt sÿn goet wederom te krygen, doch te vergeefs. Hy versoekt om mede na Holland te vaaren, dat hem mede werd geweygert. Het Schip werd geloft, ende sy met weynig leef-togt naa Land gesonden, daar sy weder met groot gevaar aankomen.*

Sy komen in Zee en de ontdecken twee Scheepen.

WY geraakten seer geluckelyk uyt de Reviere, maar wy waaren geen twintig mylen in de Zee geadvanceert, of wy ontdeckten twee Scheepen, welke jagt op ons maakten. Hier op begonde het herte aan ons alle te kloppen, ende wy bemerkten dat de Schipper van ons Fregat, de vreese so wel als wy in het lijf hadde, als dugtende dat dese Engelsche ofte Hollandsche Scheepen moesten zijn,

Sy kiesen de vlught.

Door dien wy nu geen Geschut hadden, ende geen ander geweer, dan vier a vijf musketten, ende ses degens, so geloofden wy, dat wy geen betere parthye dan de vlugt konden kiesen, ons op de wel-beseyltheid van ons Schip vertrouwende.

Maar werden gedwongen te strijken.

Dit konde ons evenwel seer weynig helpen, want eer wy ses mylen, na *Porto Bello* toe, seylende hadden af-gelegt, bemerkten wy uyt onse Marssen dat geseyde twee Scheepen Hollanders waaren, en dat sy voor ons kleyn Schip te spoedigh seylden; Een van deselve, zijnde een Oorloghs-schip, quam ons op zijde, ons gebiedende, door een schoot grof Geschuts, dat wy soude strijken, soodaanig dat wy ons sonder slag ofte stoot over-gaaven, in hope van des te beter quartier te sullen bekomen.

Gedaghten des Autheurs.

Ick soude niet konnen af-beelden de verscheydenheyd der gedagten, welke my op die tijd het herte, dat my veel lager gesonken was dan de Seylen van ons Schip waren gestreeken, door-boordden.

Hoe dikmaalen vertoonde ik aan my selven het af-schuwelijk aangesighte

des

des doodts, ende als ik my selve in dese swaarigheydt hoope gaf, ende my in Godt wilde troosten, soo sagh ik my versteeken van de hoope van oyt meer in mijn Vaderlandt te komen, waar naa ik soo meenighmaalen verlangt ende gewenst hadde.

Eyndelijk sagh ik my soo verre gebragt, dat ik in een oogenblick soude moeten verliesen het geene ik in twaaf Jaaren hadde versaamelt, staande ik om gedwongen te werden, in mijn weer-wil, aan een Hollander, op te offeren, het geene my den goeden wille van de Indiaanen van *Mixco*, *Pinola*, *Amatitlan* ende *Petapa*, gegeven hadde.

Doch alle dese gedagten wierden door de Hollanders wel haast af-gesneden, welke ons, veel eer, dan wy wel wensten, aan boordt quaamen.

Sy werden genomen. Hoewel haar musketten, pistoolen ende degens ons niet dan een al te groote schrik aanbraghten, soo hadden wy doch evenwel, in dit ons ongeluk, sekere soorte van vertroostinge, als wy verstonden de naam van die geene, die haar Schip commandeerde, hoopende, door dien hy onder de Spangiaarden geboren ende opgevoedt was, dat wy beter van hem souden werden onthaaldt, dan van de Hollanders, welke geen groote redenen hebben om de Spaansche Natie te beminnen.

Historie van *Daguillo*. De Capiteyn dan, van het Hollandsche Schip, het welke ons nam, was *Daguillo* genaamt, zijnde in de *Havana* geboren ende opgebraght, ook hadde hy daar noch sijne Moeder woonen, welke ik, als de Gallioenen daar quaamen, om de Scheepen die van *Vera-Cruz* moesten komen, in te wagten, dat selve Jaar aldaar noch sprak.

Dese *Mulat* siende sig, door den Gouverneur van *Campeche*, in wiens dienst hy was, mishandelt, ende daar door wanhoopende, dat men hem regt soude doen, begaf sig in een Boot op de Zee, alwaar hy eenige Hollandsche Scheepen ontmoette, die op eenigen beuyt laagen en hengelden.

Godt wilde dat hy, tot sijn geluk, by dese Scheepen geraakte, hopende hy op de selve meer gonste te ontfangen als onder sijne Landts-lieden, hy gaf sig dan aan haar over, belovende haar, tegens sijne Natie, getrouwelijk te dienen, door dien sy hem hadden mishandelt, ook hebbe ick daar na hooren seggen, dat men hem te *Campeche* hadde in het openbaar gegeesselt.

Dese *Mulat* betoonde sig daar na soo getrouw ende genegen tot de Hollanders, dat hy een groote reputatie onder haar verkreegh, men trouwde hem aan eene Dogter van haare Natie, ende daar naa wierdt hy Capiteyn van een Schip, onder die kloek ende edel-moedigen Hollander, welke de Spangiaarden soo seer vreesden, ende die *Pié-de-Palo*, ofte Houte-been noemden.

Den Autheur verlieft seven duysent Rijxdaalders. Het was dan desen vermaarden *Mulat* die ons Fregat met sijne Soldaaten abordeerde, ende hy soude in het selve niet genoeg gevonden hebben, om hem van dese sijne genomene moeyte te betaalen, ten waare de Offerhanden, van de Indiaanen my gegeven, binnen ons Boordt hadden geweest, van dewelke ik dien dag de waardije van vier-duysent Rijxdaalders in Peerlen en edele

de Gesteenten verloor, boven noch omtrent drie-duysent gelijke Rijxdaalders in gelt ende gereede penningen.

De andere Spangiaerden verlooren oock eenige hondert Rijxdaelders, ende desen buyt viel de Hollanders soo aengenaam, dat sy daer door onse grove waeren van speck, meel ende Pluym-gedierte veragteden, ende ons gelt was haer veel aengenamer ende soeter, dan alle de honig die wy binnen boort hadden.

Civiliteyt van de *Mulat.*

Ick hadde noch ander goet by my, gelijk als een bedde om op te leggen, eenige boecken, kopere beschilderde plaeten ende kleederen, deselve versogt ik aen desen *Mulat* te mogen behouden, welke, opsigt op myne Ordre hebbende, my deselve liet ende mildadelijken schonk, seggende dat ik patientie moest nemen, ende dat hy mijn gelt ende peerlen niet konde weder geven, zijnde sulks niet in sijne magt, daer by voegende, dat, soo de Fortuyne op heden aen sijne zyde was, deselve op morgen weder aen de mijne konde zijn, ende dat hy, het geene hy heden hadde gewonnen, op morgen konde verliesen.

Den Audtheur vertroost sig in God.

Dit maakte dat ik myn selven toe-paste, het geene gemeenlijk gesegt wert, dat het geene quaelijk is gewonnen niet bedijdt, siende dat ik op eenen tyd by naa alles verloor, dat de blinde devotie der Indiaanen my onder haer hadde doen vergaederen, soodaenig dat ik, in plaatse van alle die Offerhanden, mynen wille versaakte ende aen mynen God op-offerde, biddende Hem my het noodige gedult te geven, om een soo grooten verlies, als ik geleden hadde, te konnen verdraagen met een Christelijk gedult ende lydsaamheydt.

Die hem niet verlaet.

Ick bekenne dat dit voor vleesch ende bloed seer herdt viel, maar ik voelde des niet te min seekere geestelijke kragt, welke, van boven uyt den Hemel komende, my van binnen versterkte, waar door ik de waarheyd gevoelde van het geene St. Paulus op het twaalfde Capittel van den Brief tot den Hebreën op het elfde vers segt; *Dat de tegenwoordige Castydinge niet aengenaem is, dat sy in tegendeel moeyelijk te verdraegen valt, maar dat sy naemaels een vrugt der Geregtigheydt baerdt, aen die geene, welke daer door zyn geoeffent.*

Oock vondt ik my van die dag af, van binnen gerust, hebbende my selven t'eenemaal aan den wille God s over-gegeven, wenschende dat deselve op de Aarde, op de Zee, ende in my selve soude volbragt werden, gelijk sulks altoos in den Hemel geschiet.

En door wiens hulpe hy noch eenig gelt behoudt.

Hoe wel nu hier in de beste ende volmaeckste troost bestont die ik konde ontfangen, soo bleef ik doch, door de toe-laetinge God es des Scheppers, niet t'eenemael versteken van die van de Schepselen, want ik behield eenige encke-le ende dubbele Pistoletten over, die ik in mijne matras hadde doen naeyen, welke my, door beleeftheydt ende courtoisie des Capiteyns, wierde weder gegeven, soo wel als uyt consideratie van het kleedt dat ik droeg, ook hadde ik 'er eenige in myn wambais verborgen, welke sy niet hadden gevonden doen sy my betasten, deselve monteerden omtrent ter somme van duysent Rijxdaelders.

De *Mulat* maakt sig

Naa dat nu den Capiteyn ende de Soldaeten haare Prijse wel hadden doorsogt, soo begonden sy te dencken om haar wel te verversen met de leef-

sigh vrolijck op de genomene pryse.

togt die binnen ons Boordt was, waar door desen magnificken Caaper een heerlijke maaltijdt op ons Schip deede aenregten; hy noodigde my op de selve, ende door dien hy gehoord hadde, dat ik naa de *Havana* toe ginck, dronck hy ook, onder veele andere gesontheden, die van sijne Moeder, biddende dat ik haar wilde gaan besoeken, ende haar te gelijk aendienen, dat hy haar sijnen dienst deede presenteeren, ende dat hy my, om harent wille, soo beleeft als het hem mogelijk hadde geweest, gehandelt hadde.

En geeft die aen de Spaansche wederom.

Hy seyde, terwylen dat wy aan te taaffel saaten, nog daar en boven, dat hy, om mijnent wille, ons ons Fregat wederom soude geven, om dat ik daar door soude konnen te Lande komen, ende een seekerder ende veyliger wegh, om naa *Porto-Bello* te gaan, konnen nemen, om soo voort in Spangien te geraecken.

Den Autheur tracht sijn goet weder te krijgen.

Naa de maaltijdt maekte ik met den Capiteyn, alleen zijnde, een praatje, ik seyde hem dat ik geen Spangiaardt was, maar een geboren Engelsman; toonde hem de permissie die ik, van Romen, hadde bekomen, om weder naa Engelandt te keeren, daar by voegende dat ik hoopte, zijnde van eene Natie, welke met de Hollanders in vrientschap ende Alliantie leefde, dat hy my, het geene my toe-behoorde, soude doen weder geven.

Doch te vergeefs.

Maar dit alles diende my nergens toe, ende hebbende sig alreede meester gemaakt van alles dat in ons Schip was, gaf hy my tot antwoort, dat hy wel wenschte, dat sulks aan hem hadde gestaan, maar dat ik moeste lijden met die geene, by dewelke ik my hadde begeven, ende dat ik op die selve wijse, alle de Waaren, die in het Schip waren, soude konnen reclameren.

Hy versoeckt om mede naer Hollandt te varen dat hem mede werdt geweygert.

Ik badt hem daar op, dat hy my mede naa Hollandt wilde voeren, op dat ik van daar naa Engelandt soude konnen over-steeken, dog hy weygerde my sulks mede, seggende, dat hy van de eene plaatse op de andere voer, ende dat hy niet wist op wat tyd hy weder naa Hollandt soude keeren, dat hy daagelijcksch niet anders hadde te verwagten, dan om met eenig Spaansch Schip in het gevegt te raaken, ende dat sijne Soldaaten, als sulcks voor-viel, geduerende de hevigheyd des geveghts, my eenig quaat souden konnen doen, sig in-beeldende dat ik haar yets schaadelijks soude konnen berockene, soo sy door de Spangiaarden genomen wierden.

Door dese antwoorden bemerkte ik wel datter geen hoope voor my was, om het verloorene weder te krijgen, ende daarom stelde ik my op de hulpe ende de voorsienigheydt GODES gerust, soo als ik ook al te vooren hadde gedaan.

De reste van die dag, ende geheel de volgende, deeden de Hollandsche Matroosen ende Soldaaten haar best, om alle onse koopmanschappen uyt ons Fregat in haar Schip te laaden, terwijlen dat wy, even als gevangenen, met haar op de Zee aan alle zijden laagen en dobberden.

Het Schip wert geloost ende

Dog terwijlen wy in hoope waaren, dat sy met ons gelt souden te vreden zyn, soo bemerkten wy op den volgenden dag, dat sy lust hadden om ons Pluym-gedierte ende spek te eeten, dat sy ons meel van nooden hadden om broodt

broodt te backen, onſe honig om haare mondt te verſoeten, ende onſe huyden om ſchoenen ende leerſen af te maken, want ſy naamen alles mede, uyt-geſondert mijn bedde, mijne boeken ende mijne kopere beſchilderde plaaten, welke de Capiteyn *Daguillo* my liet behouden, door eene genereusheyd, welke men niet veel in de Capers vindt, ook liet hy wat leef-togt aen de Schipper, dog ook niet meer dan wy van nooden hadden om aan Landt te komen, van het welke wy niet veel waaren verwijdert, ende op deſe wyſe naamen ſy haar af-ſcheyt van ons, ons te gelijk bedankende voor alle het goede dat ſy van ons hadden genooten.

ſy niet weynigh leef toght naa lande geſonden.

Onder ons Volk, die met deſe Gaſten niet ſeer hadden vermaakt geweeſt, waaren 'er eenige die GODT baaden, haar in het toekomende niet meer te moeten verwagten, andere weder vervloekten haar, ende voor al den *Mulat*, die ſy een Renegaardt ofte verloochende noemden, ende eyndelijck waaren 'er ook andere die GODT dankten, dat men haar het leven hadde geſpaart, maar ondertuſſchen zeylden wy weder naa de Reviere van *Suere* toe, uyt dewelke wy in Zee waaren geſteeken, ende in het op loopen van de ſelve waaren wy in groot gevaar van ons leven te verlieſen, ende Schip-breuke te lijden, naa dat wy ons goedt waaren quyt geraakt.

Dat ſy weder naa groot gevaar aen-komen.

Siet hier dan, lieve Leſer, hoe dat het geene qualijk is verkregen, ſoo als ik boven geſegt hebbe, niet alleen noyt bedijdt, maer ook hoe dat het ſelve tot een ſmerte ſtrekt, wanneer men het verlieſt, want ſeekerlijk, het geene ik hier in ſoo korte regulen begrijpe, noopende de geruſt-ſtellinge mijns gemoets daar omtrent, konde ik in ſoo weynig tijds niet van het ſelve verweven als gy dit wel ſult leſen; Maar aenmerkt ook dat de HEERE noyt ſlaat of hy ſalft daar by, want daar Hy my niet alleen het alle, ja ſelve het leven, door mijne grove ende hoog-gaende ſonden, niet dan al te geregtelijck, hadde konnen af-nemen, liet Hy, door Sijne grondeloſe barmhertigheyd, niet alleen my genaade voor deſen Capiteyn *Daguillo* vinden, maar verblinde ook ſelfs, door de buyt die ſy op my gemaakt hadden, de oogen van dat begerige volk, die 'er anders al ſoo veel als *Argus* hebben, ſoodaanig, dat ſy mijn bedde ende klederen, ſoo als ſy die van andere deeden, niet ten nauſten doorſogten, latende my, daar-en-boven, het ſelve nog vrywilliglijk, nevens mijne ſchilderyen, behouden.

HET VI. CAPITTEL.

Mildaadigheyt der Spangiaarden aan de geplonderde. Onseekerheyt van den Autheur over het voort-setten der reyse. Hy keert weder na Carthago. *Hy neemt met sijne Gesellen voor sig armer dan wel in der daad was te veynsen. Hy beginт weder gelt te winnen. Hy valt in verſoeckinge van weder na* Guatimala *te keeren; doch overwint deselve. Handel met Muyl-esels. Barbarische Indiaanen. Aanmerckelijck exempel van de voorsienigheydt* Godes *over onsen Reysiger. Men raadt hem naa de Golf* de Salinas *te gaan. Hy volgt die raadt met ende nevens de drie Spangiaarden. Sommiere verhaalinge van de Reysen door den Autheur in* America *gedaan. Den Autheur heeft drie-duysent en driehondert Engelsche mijlen in* America *te lande gereyst.*

Mildaadigheyd der Spangiaarden aan de geplonderde.

SOo draa wy de voeten hadden aan Landt geset, toonden de Spangiaarden, welke aan die plaatse woonden, groot medelijden met ons, wegens de schaade die wy geleden hadden, soodaanig dat sy ons door haare aalmoessen adsisteerden, regtende ten dien eynde een Collecte onder haar aan.

De drie Spangiaarden die in mijn geselschap hadden geweest, waaren alle haar gelt, ende het meeste gedeelte van haare beste klederen quyt geraackt, dog sy hadden eenige Wissel-brieven, die haar te *Porto Bello* moesten betaalt werden, behouden, ende ik bemerckte dat ik een foute begaan hadde, hebbende my niet op een diergelijke wijse besorght.

Onseeckerheydt van den Autheur over het voort-setten der Reyse.

In den beginne wisten wy niet naa wat kant dat wy onse reyse souden voortsetten, wy hadden in den sinne naa de Reviere *De los Anzuelos* te gaan, maar men seyde ons, dat die Fregatten nootsaakelijken moesten vertrocken zijn, ofte dat sy, ten besten genomen, al in Zee souden sijn, eer wy daar konden komen; sy voegen daar by, dat, soo sy, op het gerugte van dat'er Hollanders in Zee waaren, haare reyse niet hadden gestaakt, sy nu al, even als wy, door de Hollanders moesten genomen zijn, immers dat het onmogelijk was dat sy haare handen ontkomen souden.

Hy keert weder naa *Carthago*.

Hierom naamen wy voor, geholpen sijnde door de Charitable mildaadigheydt van de daar omtrent woonende Spangiaarden, weder na *Carthago* te keren, ende van daar onse saaken wat voorsightiger te aan-leggen dan wy gedaan hadden.

Onder-

Onderwegen spraecken wy van het geene een yder van ons hadde aan de Caapers onduyftert, ende de Spangiaarden seyden dat sy eenige Wissel-brieven hadden behouden, die haar te *Carthago* souden betaalt werden, ende dat sy door dat middel weder gelt souden krijgen, dog ick wilde haar niet bekent maaken wat ik hadde, ik seyde haar alleen dat ik mede yetwes gesalveert hadde; Hier over besloten wy met malkanderen, dat wy, op den weg, ons armer dan wy waaren, souden veynsen, op dat daar door de Indiaanen ende de Spangiaarden medelijden met ons mogten hebben, ende ons wegens het geledene verlies, haare mildaadigheydt betoonen. Hy neemt met sijne Gesellen voor sig armer te veynsen dan sy zyn.

Als wy te *Carthago* waaren gekomen, betoonden alle de Inwoonders, medelijden met ons ongeluck te hebben, ende men stelde Collecten voor ons aan.

Men verwagte van my ook, dat ik de Misse soude seggen, ende dat ick, als men my sulks versogte. soude konnen prediken, ook begaf ik my tot beyde die dingen, soodaanig, dat ik my, door dat middel, weder van gelt begonde te versorgen. Hy begint weder te winnen.

Ik bespeurdde evenwel ligtelijk, dat ik, in soo arm een Landt, waar in ik ook onbekent was, niet veel soude konnen op-doen, om met eere ende fatsoen in Engelandt te komen; hier door was het, dat ik in versoekinge quam van weder na *Guatimala* te keeren, alwaar ik versekert was, dat my myne Vrienden wel souden onthaalen, ende my wel ter neder setten, tot die tijdt toe dat ik weder gelt genoeg, om naa mijn Vaderlandt te gaan, soude hebben gekregen. Hy valt in versoekinge van weder naa *Guatimala* te keeren.

Doch hebbende aangemerkt dat God op my vergramt was, ende my regtveerdelijk hadde ontbloodt, van meest alle het geene dat ik in twaalf Jaaren hadde gewonnen, soo nam ik een vaste resolutie om mijnen weg te vervolgen, ende naa mijn Landt te keeren, selfs al soude ik mijn brood op de weg hebben moeten bedelen. Doch verwint deselve.

Uyt vreese evenwel van by de Spangiaarden verdagt te werden, ende eenig ongemak te ontfangen, soo ik de functien, tot dewelke my mijn kleed verbond, niet waar en nam, soo resolveerde ik alles te ontfangen datmen my, als een Vremdeling ende Reysiger, voor mijne Predicatien ende andere publijke exercitien, geven soude, te weten, als men my tot het oeffenen van deselve versogt.

Hebbende dan weder moet geschept, ende blijvende altoos vast in die genomene resolutie van weder naa Engelandt te keeren, soo vernam ik te *Carthago* op wat wijse ik best te *Porto-Bello* soude konnen komen; maar die Poorte, op dewelke ik eenige hoope hadde gehadt, was voor my mede gesloten, hoewel mijn vertrouwen op God niet verminderde.

Op die tijd quaamen te *Carthago* omtrent drie hondert Muyl esels die onbeladen waaren, by deselve sagmen eenige Spangiaarden, Negers ende Indiaanen van *Comayagua* ende *Guatimala*, sy dreven deselve te lande, aan geene zijde het Gebergte van *Vera-Paz*, om die alsoo te *Panama* te verkopen. Handel met Muyl-esels.

Desen handel, welke alle Jaaren werdt gedreven, is de eenigste welke van *Guatimala*, *Comayagua* ende *Nicaragua* op *Panama* te lande geschiet, aan geene zijde die smalle streeke Landts ofte die *Istmus*, die de Noordt van de Zuydt-Zee scheyt.

Barbarische Indiaanen.

Desen weg is seer gevaarlijk, niet alleen ter oorsaake van de boose wegen, ende van de Rotsen ende het Gebergte datmen moet passeeren, maar oock om datmen op deselve veel Barbarische Natien vindt, welcke de Spangiaarden noch niet hebben konnen vermeesteren, die dikmaalen op die geene, welke met de Muyl esels door haar Landt trecken, aan-vallen, ende deselve dooden, voor al, soo sy het minste doen dat haar mishaagt.

Doch ik, niet tegenstaande my alle dese swaerigheden bekent waaren, liet niet naa, in myne gedagten te besluyten, met de Spangiaarden, die te lande naa *Panama* souden reysen, mede te treeken, de drie Spangiaarden, welke met my waaren gekomen, waaren by naa mede van die selve resolutie nevens my, ende sonder dat de Goddelijke Voorsienigheydt, welke de saaken der menschen vry beter beschickt, dan sy selve souden konnen doen, ons, tot ons beste ende behoudenisse, dat voor-nemen hadde doen staaken, wy souden 'er seer qualijk door gevaaren zijn.

Aenmerckelijk exempel van de voorsienigheyt GODES over onse Reysiger.

Te *Nicoya* komende, verstonden wy, dat een gedeelte van die Spangiaarden ende Muyl-dryvers, door de Barbarische Indiaanen, waaren om gebragt, welke ons, in allen schijn, soo wel als haar souden gedoodt hebben, hadden wy die gevaarlijke Reyse aangevangen, maar deselve wierde my te *Carthago* af-geraaden, door veele Personen, welke my vrientschap toe-droegen, ende my niet alleen het gevaar van de Barbarische Indiaenen voor oogen stelden, maar daar ook by voegden, dat dat Gebergte soo periculeus in sig selven was, ende soo vol vuyle passagien, dat het my niet soude mogelijk zyn, sonder groot gevaar des levens, daar over te trecken.

Men raad hem na de Golf *de Salinas* te gaan.

Hebbende wy dan dit voornemen laeten vaeren, soo seyden de Koop-luyden welke ons beminden, dat wy behoorden te besoecken of ons de Zuydt-Zee niet gonstiger soude zijn, dan de Noordt-Zee hadde geweest, ende dat wy, ten dien eynde, op *Nicoya* moesten trecken, ende van daer op *Chica*, om alsoo in de Golf *de Salinas* te komen, in dewelke wy buyten twyffel Scheepen souden vinden, die ons tot *Panama* toe voeren souden.

Wy waeren wel gerefolveert, alle den goeden raedt, welke men ons gaf, in het werk te stellen, maer wy wisten ook dat dit het laeste was dat wy doen konden, ende dat dit niet geluckende alle onse hoope uyt was, zijnde ons dan geen ander middel, om te *Panama* te komen, overig, dan, van als wanhopige menschen, ons leven te gaen wagen in het passeren van het Gebergte van *Vera-Paz* ende sonder Convoy ofte Leyts-lieden te trecken door het Landt van die Barbarische Indiaenen, welke de Spangiaerden hadden vermoordt; of wel moesten wy, door den weg die wy gekomen waeren, weder naa *Realejo* keeren, daar wy in onse hoope mede konde bedrogen zijn, ende mogelijk

een

een Jaer souden moeten wagten, voor en al-eer wy gelegentheyd souden konner vinden, om ons op *Pannama* te scheepen.

Hierom resolveerden wy den raadt van onse Vrienden, welke wilden dat wy naa *Nicoja* souden gaan, te agter volgen, om alsoo aan de Golf van *de Salinas* te komen, in dewelke ik al lacchende tegens de drie Spangiaarden die met ons gingen, zeyde, dat, soo wy daar niet uytregteden, wy, naa het exempel van *Hercules*, een Colomne moesten doen stellen, ende onse naamen in deselve laaten houwen, met de Inscriptie van *Haud Ultra*, om dat'er buyten dat geen Haaven ofte Rheede is om nae *Pannama* te varen. Hy volgt dien raad met ende n evens de drie Spaiagiaarden.

Geen mensche konde ook meer aenvangen, dan wy gedaen hadden, om ten eynde van ons oogmerk te raaken, maar voor al ik, die niet alleen meer wegs in dat Landt hadde af-gelegt, dan alle de Engelsche die voor my daar hadden geweest, maar die daar-en-boven van *Mixco* tot *Nicoja* toe ses-hondert ueren, of agthien-hondert Engelsche mijlen hadde gereyst, alleen van het Noorden nae het Zuyden treckende, behalven den weg die ik hadde afgelegt van *Vera Cruz* nae *Mexico* reysende, ende van daar nae *Guatimala*, ende van *Guatimala* weder nae *Vera-Paz* ende *Puerto de Cavallos* ofte *Golfo Dolce*, ook noch van daar over *Truxillo* nae *Guatimala*, welke reysen, ten minsten, noch derthien a veerthien-hondert Engelsche mijlen daar boven uyt maaken, ende dit dagte ik op een Pylaer te *Nicoja* te laeten graveren, om de geheugenisse daar van, voor altoos te behouden. Sommiere verhaalinge van de Reysen door den Autheur in *America* gedaan.

Doch ik hope dat het geene op die plaetse niet geschiet is, in de gedagteniſſe der menschen sal blijven, door middel van dit mijn Boeck, ende dat dese mijne Historie, door dien sy opregt ende waeragtig is, een eeuwig durende monument sal zijn van een Reyse van elf hondert ueren, ofte van drie-duysent ende drie-hondert Engelsche mijlen, die een Engelsman te lande in het vaste Landt van *America* gedaen heeft, behalven sijne Voyagien te Zee naa *Pannama*, van *Porto Bello* tot aen *Carthagena*, ende van daar tot aen de *Havana*. Den Autheur heeft drieduysent ende driehondert Engelsche mylen in *America* te lande gereyst.

HET

HET VII. CAPITTEL.

Vertreck van Carthago. *Komste te* Nicoja *ende goet onthaal aldaar ontfangen. Sy krijgen hoope van wel haast t'Scheep te raaken. Den Autheur begint weder gelt te winnen. Historie van den Parochiaan van* Nicoja *ende de* Alcalde Major Justus de Zalazar, *waar in men de wreedheyd van den eenen siet, ende de onregtvaardigheyd, die het Hof van* Guatimala, *aan den anderen pleegde. Den Autheur neemt aan den Parochiaan van* Nicoja *te vervangen. Hy verdient hondert ende vijftig Rijxdaalders in vijf weecken. Hy besteet sig t'Scheep.* La Pita *een kruydt dat gesponnen werd. Beschrijvinge van de Schulp-visch* Purpura. *Kostelijcke couleur daar uyt-getrokken. Groote meenigte van Schulp-visch. Waaren te* Nicoja, *&c. vallende.*

Vertreck van *Carthago.*

WY vertrocken dan van *Carthago*, ende vonden den weg, door dewelcke wy na *Nicoya* reysden, seer bergagtig, rouw ende onaengenaam, wy saagen 'er niet dan seer weynige Spaansche Hoeven ende Indiaansche Dorpen, die niet alleen seer kleyn waaren, maar wy bespeurden ook dat de inwoonders in groote armoede ende ellende leefden.

Komste te *Nicoya* en goet onthaal aldaer.

Te *Nicoya* gekomen zijnde, bevonden wy dat het een seer schoon Dorp was, ende het voornaamste van een geheel Spaensch Gouvernement, wy vonden aldaar eenen *Justus de Zalazar* als *Alcalde Major*, die ons met groote civiliteyt ontfing, ende een huys gaf, om, geduerende ons verblijf, in te woonen.

Sy krygen hope van wel haast t'Scheep te raken.

Hy verheugde ons ook ten hoogsten, seggende, dat, hoewel 'er nu geene Schepen ofte Fregatten in de Golf *de Salinas* waaren, hy noch niemand in het Dorp eenigsints twijffelde, of daar souden 'er wel haast eenige, om sout te laaden, van *Pannama*, komen, oock om andere Coopmanschappen, so als sy sulks Jaarlyksch gewoon waaren, daar in noyt, omtrent die tijd, manquerende.

Den Autheur begint we.

De constitutie des tijds in dewelke ik daar quam, was mede seer bequaem voor my, om my, naa een soo groot verlies, eenig gelt te doen winnen; want het was in de vasten, in dewelke de Religieusen haaren grootsten oogst heb-

hebben, door dien ſy, gelijk ik hier voorens in het derde Boek geſegt hebbe, als dan veel gelt ontfangen door de Offerhanden, welke haar werden gegeven, wanneer ſy de biegte van de Indiaanen hooren, ende aan haar de Communie uyt-reyken. der gelt te winnen.

Dit Saiſoen des Jaars, ende de ſtaat van de Franciſcaner Monik, welke Parochiaan van dat Dorp was, quaamen my ſeer wel, voor al in een tijd, in de welke ik my niet konde onthouden van de functien van mijne Profeſſie in het werk te ſtellen, ten ſy ik dan de Spangiaarden hadde willen de grootſte reden des werelts geven om my te blameeren ende verdagt te houden.

Deſe Monick was uyt Portugal van geboorte, ende hadde, omtrent drie weeken voor mijne aankomſte, groote queſtie met den *Alcalde Major Juſtus de Zalazar* gehadt, door dien hy de Indiaanen voor-ſtondt, welke *Zalazar* ten hoogſten mishandelde. Hiſtorie vaa den Parochiaan van Nicoya ende den *Alcalde Major, Juſtus de Zalazar*, waar in men de wreedheyt van den eenen ſiet, ende de onregtvaardigheyd die het Hof van *Guatimala* aan den andere plegde.

Hy gebruykte haar als ſlaaven in ſijnen dienſt, ſoo wel als in die van ſijne Vrouwe, ſonder het loon van haren arbeyd, dat ſy in het ſweet haars aanſchijns hadden gewonnen, te betaalen, ende doende haar op de Sondaagen ende Feeſten der Heyligen, ſoo wel, als op andere, werken.

De Religieus nu, dit niet konnende verdraagen, verbood haar uytdruckelijk van den Predik-ſtoel dit in het toekomende te doen, niet willende dat ſy de onregtvaardige bevelen van haren *Alcalde Major* ſouden gehoorſaamen.

Juſtus de Zalazar, die in den Oorlog was opgevoed, ende die voor deſen in het Caſteel van Milaan hadde in Guarniſoen geleegen, meende dat het hem een groote ſchande ſoude zijn, indien hy met gedult verdroeg, dat een Religieus, hem, op die wijſe, handelde, welke hem in het bedienen van ſijn Ampt beriſpen wilde, ende ontſetten van de middelen, door dewelke hy voor deſen ſijne meeſte winſte ende profijt plagt te trecken.

Hier op gebeurde het dat, naa dat ſy wel op malkanderen gekeven ende geſcholden hadden, *Juſtus de Zalazar*, op ſeekere dag, geheel in gramſchap ontſteeken zijnde, met de blooten deegen in de vuyſt, in het huys van den Prieſter quam lopen, welken hy ſonder foute ſoude om den hals hebben gebragt, ſoo hy daar in niet waare belet geweeſt door eenige Indiaan, die ſig doenmaals daar bevonden.

De Religieus die al immers ſoo fier ende vaardig was als hy, ende die ſig inbeelde dat hy hem niet ſoude derven aanraaken ter oorſaake van ſijne Ordre des Prieſterſchaps, als ſullende daar door geëxcommuniceert werden, ſprak vuyl ende moedig wederom; in plaatſe van de vlugt te nemen, hem onder andere ſeggende dat hy hem niet geloofde ſoo veel moetste hebben van toe te ſlaan, ende hier door deede hy niet dan de gramſchap van *Zalazar* te vermeederen, tot ſoo verre dat hy den degen op-heffende om hem een braaven ſlag te geven, ende de Religieus de ſijne om den ſlag af te keeren gebruykende, hy hem twee vingeren van de handt af-kapte, ende hy ſoude ſijnen houw nog op een gevaarlijker wijſe hervat hebben, ſoo de Indiaanen, om te ſcheyden, niet tuſſchen haar beyden waaren in gelopen, ſluytende den Monik in ſijne Kamer.

Justus de Zalazar wierde hier op geëxcommuniceert, dog door dien hy een Man van groot aanſien was, wierde de excommunicatie wel haaſt vernierigt door den Biſſchop van *Coſta-Rica*.

Hier naa braght hy ſijne klagten daar over voor de Cancellarye van het Hof van *Guatimala*, ſig verſeekerende dat hy door middel van ſijne Vrienden ende van ſijn gelt, wel haaſt triumpheren ſoude over een Prieſter van een arme bedelende Ordre, het welke ook daar naa gebeurde, want hy wiſt ſijne ſaaken ſoodaanig te beleggen, datmen den Monick te Hove ontboodt, alwaar hy ſoo veel credit hadde, dat hy hem eyndelijck uyt *Nicoja* deede ligten, werdende aan ſijne Ordre gelaſt een ander in ſijne plaatſe te ſtellen.

Ter tijd als ik daar was, hield ſig de Monik in ſijn huys op-geſloten, ſijne kaamer bewaarende, ſonder in de Kerke te willen komen nog om de Miſſe te ſeggen, noch om te prediken ofte yemandts biegte te hooren, tot het welke hem evenwel de vaſten, in dewelke men doenmaalen was, byſonderlijken verplighte; maar hy hadde het ſoodaanig weten te ſtellen, dat hy door een ander Religieus geholpen wierde, die ſijne plaatſe waar-nam, dog zijnde de ſelve maar alleen, en was hy niet ſuffiſant om te prediken, om de biegte te hooren ende de Communie uyt te deelen, voor, van ende aan een ſoo groot getal van Indiaanen, Spangiaarden, Negers ende Mulatten als'er tot hem quaamen, ſoo uyt het Dorp ſelve, als van de omgelegene Landeryen, om hare devotie te plegen.

Den Autheur neemt aen den Parochiaan van *Nicoja* te vervangen

Hier door gebeurde het dat ſy beyde, naa dat ſy gehoort hadde, dat ik daar ter plaatſe was aangekoomen, my lieten bidden, dat ik, in ſulke ſoorten van geeſtelijke functien, mede wilde adſiſteeren, ende dat ik voor mijne moeyte ſoude hebben, nevens de vrye taaffel, alle daagen een Rijxdaalder voor het ſeggen van de Miſſe, boven het geene, welk men my vrywillig ſoude geven, ſullende daar toe voor mijne Predicatien ſeer wel werden geloont.

Hy verdient 150. Rijxdaalders in 5. weecken.

Ik bleef in dat Dorp ſedert het eynde van de tweede weeke in de vaſten tot aan Paſſchen toe, ende in die tijd won ik hondert ende vijftig Rijxdaalders, ſoo door drie Sermoenen, welke ik het ſtuk voor thien Rijxdaalders deede, als door mijne daagelijkſche gagie, ende de Offerhanden die ik ontfingh.

Hy beſteet ſigh t' Scheep.

In de weeke voor Paaſſchen kreegen wy tijdinge dat'er een Fregat van *Pannama* in de Golf van *de Salinas* was gekomen, hier door wierden wy ſeer verheugt, want dit lange agter blijven begonde ons al bekommert te maacken.

De Schipper van het Fregat quam te *Nicoja*, het welke als de Hof-Stadt van die quartieren is, ende ik accordeerde, nevens de drie Spangiaarden, over onſe vragt, tot aan *Pannama* toe.

La Pita een kruyt dat geſponnen werdt.

In de Plaatſen die omtrent *Chica*, *Golfo de Salinas* ende *Nicoya* leggen, ſietmen eenige Indiaanſche Paght-hoeven, gelijk ook eenige kleyne Indiaanſche Dorpen; De *Alcalde Major* gebruykt de Inwoonders van deſelve alle als ſijne Slaaven, ende hy laat haar, voor hem, ſeeker kruydt, datmen *la Pita* noemt, ſpinnen, dit is eene Koopmanſchap, welke in Spangien, ſeer hoog

geagh-

geagt werdt, voor al die geene, welke te *Nicoja* ende daar omtrent met een purpur-verwe gecouleurt is, ende ten dien eynde zijn'er veele Indiaanen, welke verpligt zijn aan de Zee-ſtrandt te gaan, om daar ſeekere hoorntjens te ſoeken, uyt de welke men de purpure couleur trekt.

Purpura is een ſeeker ſlag van hoorntjens ofte van viſch die ſig in hoorntjens onthoudt, deſelve leeft omtrent ſeven Jaaren, ende verbergt ſig in de diepte des Zee'es, omtrent het begin der Honds daagen, blijvende dus by-naa drie-hondert daagen ſonder datmen die kan vinden, men gaat deſelve in de Lenten ſoeken, ende wanneer men die tegens malkanderen vrijft, ſoo geven ſy eenig quijl, even als dikagtigh lijm ofte week waſch, van ſigh, maar deſe ſchoone verwe, die ſoo ſeer vermaart ende geagt is, ſit in de keel ofte hals van de viſch verborgen, maar de alderbeſte vintmen in ſeekere witte aader beſloten, zijnde in de reſte van het lichaam niet dat ergens toe kan gebruykt werden. Beſchrijvinge van de ſchulpviſch *Purpura*.

Het Segoviſche laaken, dat daar mede geverft is, gelt twintig Rijxdaalders de elle, ende dat door de koſtelijkheyd van deſe couleur, ook ſietmen het niet draagen, dan van de grootſte Heeren van Spangien, gelijk ook eertijds de Edellieden van Romen het gebruykten tot haare kleedinge, het ſelve purpur van *Tyrus* noemde. Koſtelijke couleur daar uyt getrocken.

Daar is ook een groote abondantie van andere hoornkens, uyt dewelke men verſcheydene verwen trekt, jaa ſoodaanig, dat men geene Plaatſe ter weereld weet, op dewelke men die in ſoo groot een meenigte, als daar ter plaatſe, vint. Groote meenigte van Schulpviſch.

De voornaamſte waaren welke te *Chica* ende aan de *Golfo de Salinas* werden gevonden, zijn ſout, hoonig, *Maiz*, tarwe ende Pluym-gedierte, men ſendt deſelve alle Jaaren met Fregatten naa *Pannama*, die expreſſelijk daar van daan komen, om die af te haalen, ſoo wel als de in het *Purpura* geverſde *Pita*, daar ik vorens van geſegt hebbe. Waaren daar vallende.

HET VIII. CAPITTEL.

Sy gaan uyt de Salinas *t'scheep. Tegenspoet op de reyse. Swaren storm. Die naa aght daagen op-houd ende in goet weder verandert. Door groot gebreck van drank, drincken sy haar eygen water. Sy willen om water te lande. Het welke de Schipper weygerende, dwingen sy hem daar toe. Sy landen op een Eylandt sonder water. Den Autheur werdt op het selve van sijn geselschap verlaaten. Dat hem seer verlegen maakt. Hy troost ende ververst sig eenigsints, ende werdt van sijne mackers daar af gehaalt, welke waater, Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden. Den Autheur geraakt in groote flaaute, ende krijgt een swaare koortse. Sy gaant'zeyl. Het Schip stoot op een klip. Het geraakt naa groote moeyte daar weder af. Den Autheur begint te beteren. Het Schip komt te* Perico, *maar werd door storm van daar gedreven. Sy komen voor de Haaven van* Pannama. *Werden daar van daan verdreven. Komste te* Pannama.

Sy gaan uyt *de Sahnas* t'scheep.

EYndelijk begaaven wy ons t'Scheep, want het Fregat dat daar quam ten tijde wy ons te *Nicoya* bevonden, was door die Koopmanschap wel haast vol-laaden, ende wy maakten gissinge te *Pannama* te sullen ontscheepen, naa dat wy vijf a ses daagen souden binnen boort zijn geweest.

Tegenspoet op de Reyse.

Maar wierden, even als wy te voren veele tegenspoeden hadden gehadt, ook in dese reyse van veele rampen aangetast, want hoewel die niet seer lang was, moesten wy doch een maandt tijds geduerende, tegens de winden, de Zee en de *Couranten* (dus noemtmen de stromen die seer snellijk by de Wal uyt-schieten, ende alsoo sterk zijn als die van de meest af-drijvende Revieren) worstelen.

Swaare storm.

Op den selven dag dat wy vertrocken, wierden wy door windt ende storm naa de kant van *Peru* gedreven, ende dat tot onder de Linie Æquinoctiaal toe, alwaar wy de hette ende de winden soo groot ende sterk vonden, dat wy aan ons leven wanhoopten.

Die naa

Maar het behaagde GODT, naa dat wy agt daagen lang, van oogenblick

blick tot oogenblick, niet dan de doot hadden verwaght, ende te gemoet gesien, Hem, segge ik, door welcken alle de Schepselen haar leven, bewegen ende wesen hebben, ons weder nieuwe hoope tot het leven te geven, ons een voorspoedigen windt toe laatende komen, welke ons uyt die Middellijnsche herte ende die ontstelde Zee verloste, ende na het Eyland *Margareta* ende dat van *Puerto de Chamo* voerde, welke aan de Zuyd zijde van het Gebergte van *Veragua* leggen. ende van daar hoopten wy, ten langsten in twee daagen, voor *Pannama* te sullen arriveren, ende het Anker aldaar in de bijt te werpen.

aght daagen ophout ende in goet we'er verandert.

Doch wy verlooren dese onse hoope wel haest, door dien dese Windt niet lange duerende, gaande deselve aanstonts leggen, ende in den tijd van vijftien daagen, verlooren wy, des nagts, door de stromen, meer, dan wy, des daags, konden winnen.

Het is seeker dat, soo Godt, daar ter Plaatse, geen medelijden met ons hadde gehadt, wy, buyten allen twyffel, souden vergaan hebben, willende dus tegens geseyde stromen op zeylen, want hoewel wy geen gebrek aan leef-togt hadden, wierden wy evenwel door gebrek van drank soodaanig geplaaght, dat wy, in geheele vier daagen, niet een druppel waater ofte wijn droncken, ook geene andere vogtigheydt, die bequaam was om onsen dorst te lessen, hier door wierde ik, soo wel als veele andere, genootsaakt om mijn eygen waater te drinken, ende den mondt, met het knaauwen van loode Musket-kogels te ververschen, dog hier mede en souden wy niet lange onse natuure hebben konnen voldoen, indien niet GODT de HEERE, door sijne voorsienigheyt, ons by daag een doorgaande windt hadde gesonden, welcke ons uyt die stromen trock.

Door groot gebreck van dranck drincken sy haar eygen waater.

Het eerste dat wy doen hadden voor-genomen te doen was om na het vaste Landt den vaart te gaan setten, ofte wel op eenigh Eyland, van die geene die in meenigte daar omtrent waaren, te gaan landen, en dat alleen om water te soeken, door dien wy door dorst verquynden, ende deselve niet langer konden verdraagen.

Sy willen om water te lande.

Maar de Schipper van het Fregat wilde sulks niet toe-laaten, ons verseekerende dat hy ons, nog op die dag, te *Pannama* soude aan landt leveren, dog door dien wy sonder drank niet langer konden leven, zijnde het ons niet mogelijk die te missen, ten zy wy van voornemen waaren dood te *Pannama* ontscheept te werden, soo geloofden wy dat wy die belofte te dier souden kopen, door dien ons leven daar aan hing, ende wy, in die staat, geen dag meer subsisteren konden, soodaanig dat wy, siende dat de wind begonde te verslappen, hem alle baaden dat hy ons, op eenig Eyland, om waater te soeken, soude setten, welke redelijcke beede als hy geweygert hadde te vergonnen, begonden de drie Spangiaarden ende eenige Matroosen te mutineren, ende de deegens in de vuyst nemende, dreygden sy hem te dooden, soo hy haar niet aanstonts ergens deede landen.

Het welck de Schipper weygerende dwingen sy hem daar toe.

Hier op volgde, door dien hy geen vermaak hadde, in het aanschouwen van

de punten der deegens op sijne borst, dat hy de steven van ons Schip na twee a drie Eylanden, welke ook maar twee drie ueren weghs van ons waaren, deede wenden.

Sy landen op een Eylandt sonder waater.

Daar digte by komende, wierpen wy het Ancker, settende onse Boodt in Zee, ende een yder agte sig seer geluckig daar in te mogen vallen, om aan Landt te geraacken, ende aldaar sig met waater te versaadigen.

Het Eylandt daar wy eerst aanquaamen was aan die zijde onbewoont, ende wy liepen langen tijdt het selve omtrent de Strant door-kruysten, doch wy deeden daar mede niet anders op, dan dat wy ons meer verhetteden, vermeerderende daar door ook onsen dorst.

Den Autheur wert op het selve van sijn gesel-schap gelaaten.

Terwijlen dat wy alle ons aan alle zijden verspreyd hadden, om, was het mogelijk, eenige Fonteyne ofte Beecke te ontdecken, doch geduerighlijk te vergeefs, verdwaalde ik in seeker Bosch, zijnde myne schoenen geheel aan stucken geraakt door die Rotsen, Struellen ende ongemackelijke plaatsen die ik hadde moeten passeeren, ende onderwijlen hadde sig mijn Gesel-schap weder t' Scheep begeven, om naa een ander Eylandt te zeylen, laatende my alleen aan landt in het Bosch.

Dat hem seer verlegen maakt.

Uyt het Bosch gekomen zijnde, ende bespeurende dat het Schip versey lde, dagte ik, dat ik lijve-loos was, gelovende dat sy waater hadden gevonden, en daar mede weder naa het Schip waaren gekeert, ende dat sy, my niet gevonden hebbende, de zeylen souden hebben op-gehijst om naa *Pannama* te zeylen.

Siende dan my selve in dese verlegentheydt, riep ik die van het Schip toe, doch bemerckende dat mijne stemme te swak was om tot haar door te dringen, liep ik hier ende daar door de Rotsen heenen, om te sien of ik de Boodt niet konde ontdecken, welke ik bemerkte niet by het Schip te zijn, ende ik sag die eyndelijk digte by een ander Eylandt, dat niet verre was van dat geene, op het welke ik hadde verdwaalt geweeest.

Dit deede my hoopen, dat sy my niet souden verlaaten, ende my komen af-haalen als sy waater hadden gevonden, hier op ginck ik van de Rotsen weder neder-waarts, my op het Strant begevende, digte by het selve vondt ik Bomen die een aangenaame schaduwe gaaven, op deselve waaren ook eenige kleyne vrugten, welke my den mondt seer verversten, doch dit duerde niet lange, want die niet dervende, door dien sy my onbekent waaren, door-swelgen, alsoo weynig als het sap van deselve, mogte het weynig helpen, ook hadde ik soo groot een brand in het licchaam, dat ik noyt dagte het leven daar af te brengen, soo door die brand, als door de slaeuten die my alle oogenblicken over-vielen.

Hy troost ende ververst sig eenigsints ende werd door sijne

Eyndelijk viel my in, dat ik my behoorde te baaden, ende, tot aan den hals toe, in het waater loopen, om my soo wat te verkoelen; Ik ontkleede my hier op, ende hebbende my eenigen tijdt in het waater onthouden, begaf ik my weder onder de schaduwe van die Bomen, alwaar ik in soo swaar een slaap viel, dat, wanneer de Boot quam, om my te haalen, ik niet wacker wierde,

de, wat gerugt ons Volk ook maakte met roepen ende ſchreeuwen; Hier door begonden ſy te vreeſen dat ik dood was, tot dat ſy te landt zijnde gekomen, ende ſig, om my te ſoecken, de eene aan de eene, ende de andere aan de andere zijde verſpreyt hebbende, een van haar my vondt ende ontwaakte, ſonder het welke ik in gevaar was van door eenig wildt Beeſt verſlonden te werden, ofte ſnaa het vertrek van het Fregat, ellendelijk ende alleen op dat Eylandt te vergaan. mackers weder afgehaalt.

Als ik ontwaakt was, beving my een groote vreugde, ſiende my weder by mijn gewoonlijke Geſelſchap, ook was het eerſte dat ik vraagde, of ſy ook waater hadden gevonden? waar op ſy my antwoorden, dat ik maar hadde op te ſtaan, ende my vrolijk te maaken, door dien ſy niet alleen waater hadden gekregen in een naa-by gelegene Eylandt, op het welke ſy Spangiaarden, al daar woonende, hadden ontmoet, maar ook Orangie-appelen ende Citroenen. Welcke waater Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden.

Ik ging dan met haar, met alle vlijdt, naa de Boot, ende ſoo draa ik in de ſelve was getreden, gafmen my ſoo veel te drincken als ik wilde.

Het waater was laauw ende drabbig, door dien ſy het niet hadden konnen ſchepper, of ſy hadden te gelijk de grondt van de Bron moeten beroeren, waar door het ſlijk ſig daar onder gemengt hebbende, hadde ſulks veroorſaakt dat het ſoo troubel ende drabbig was.

Des niet tegenſtaande, dronk ik evenwel een geheele kanne uyt, het welke mijne maage, door haare ſwackheydt, niet verdraagen konnende, moeſte ik deſelve ten eerſten weder uyt-braacken; men gaf my ook een Orangie-appel ende een Citroen te eeten, welke mijne maage mede uyt wierp, even als ſy het waater hadde gedaan, ende naa het Fregat toe vaarende, verviel ik in eene ſoo groote ſlaaute, dat ik vreeſde te ſterven ik aan Boort ſoude zyn gekomen. Den Autheur geraakt in groote ſlaaute, en krijgt een ſware koortſe.

Aldaar gekomen zijnde, eyſchte ik noch al meer waater, maar het ſelve was ſoo draa niet in mijne maage, of ik moeſte het al weder uyt werpen, hier op leydde men my te bedde, zijnde met een brandende koortſe bevangen, die my geheel die nagt by bleef, wagtende ik niet anders dan de doodt, ende dat de Zee my tot een graf ſoude ſtrecken.

De Schipper van het Fregat, ſiende dat de windt was omgelopen, vond ſig ſeer verlegen, vreeſende met de windt, die doe woey, noyt te *Pannama* te ſullen komen.

Hier door wilde hy het op eene andere wijſe, die hy te vooren noyt hadde beſogt, waagen, te weten, het tuſſchen de twee Eylanden, op dewelke wy het waater geſogt hadden, door-ſetten, wetende dat de windt, die ons over den eenen boeg ſchaadelijk was, ons over den anderen ſoude te baate komen,

Des avonts liet hy de Zeylen ontbinden ende het Ancker ligten, in voornemen van tuſſchen de twee Eylanden door te zeylen, doch de uyt-komſte bewees hoe gevaarlijk dit beſtaan was, zijnde eer het werck van een deſperaat ende Sy gaan weder t'zeyl

ende wanhopig menſch, dan van een Perſoon die ſijne ſaacken met rijpen raade overlegt.

Ik kan wel ſeggen dat ik doen als op mijn doodt-bedde lag, ende dat ik my geheel niet bekommerde aan wat zijde de Schipper het Fregat wilde wenden, ofte waar de Fortuyn ons ſoude heenen voeren, mits alleen dat God mijne ziele genaadig was.

Het Schip ſtoot op een klip.

Het Fregat was ſoo draa niet binnen de engte tuſſchen die twee Eylanden gekomen, of het wierde door de kragt des ſtrooms, ſoo digte aan landt getrocken, dat het op een Rotſe ſtiet, ſoodaanig dat het roer wierde opgeligt, ende by naa uyt de handen van den Stierman geruckt, welcke daar op begonde te roepen! O Heyligſte Maaget maat ons by, want ſonder uwe hulpe vergaan wy!

Het geraakt naa groote moeyte daar weder af.

Dit, nevens het gerugte van alle die geene welke in het Schip waren, verweckte in my een doodelijk vreeſe, evenwel geliefde het God my, nevens alle het geſelſchap van dit gevaar te verloſſen, ende dat door de moeyte ende arbeyd, welke de Matrooſen den geheelen nagt aanwenden, met de Boot als anderſints alles, wat mogelijk was, in het werk ſtellende om het Fregat van de klip te krijgen, het welke ſy eyndelijk daar af bragten, naa dat het drie maalen daar op hadde geſtooten.

Nae dat wy die moeyelijken nagt gepaſſeert hadden, zeylden wy op den morgen verre van alle die gevaarlijke plaatſen, loopende van tuſſchen die twee Eylanden uyt, ende het landt-waartſte op zijde hebbende gekregen, vervolgden wy onſen cours naa *Pannama* met ſeer goeden ſpoet.

Den Autheur begint te beteren.

Door dien nu myne maage weder wat verſterckt was, ſoo begonde ik die morgen weder wat te eeten ende te drinken, ook nam ik mijn vermaak in het beſchouwen van dat ſchoone Eyland, digte langs het welke wy heenen zeylden.

Het Schip komt te *Perico*, maar wert door ſtorm van daar gedreven.

Op den avond arriveerden wy in de Haaven van *Perico*, ende wy wierpen aldaar het ancker in den grond, wagtende dat men het Schip op den volgenden ochtend ſoude komen viſiteren, ende begaf ſig onſe Schipper alleen te lande, maar in de volgende nagt, de windt zijnde om-geloopen, ontſtont'er ſoo groot een ſtorm, dat wy ons ancker verloren, ende digte tot aan *La Pacheque* toe te rugge gedreven wierden; wy hadden daar en-boven groote vreeſe dat wy ſoo verre in den Oceaan ſouden geraaken, dat wy niet, dan met groote moeyte, weder te *Pannama* ſouden konnen komen,

Sy komen voor de Haaven van *Pannama*.

Maar de groote God, aan de welke de windt ende de Zee gehoorſaam zijn, deede die ſtorm in een voorſpoedige koelte veranderen, met dewelke wy, voor de tweede reyſe, te *Perico* quaamen, van waar, naa dat wy gevi-ſiteert waaren, wy met volle zeylen onſen cours naa *Pannama* voort-ſetten.

Werden daar van daan verdreven.

Als wy nu digte voor de Haaven van de laatſte plaatſe waaren gekomen, hebbende geen ancker aan boord, dreef ons de windt wederom te rugge, ende ſoo de Schipper ons geen ancker hadde toegeſonden, ſouden wy weder naa *la Pacheque*, ofte mogelijk verder, zijn gedreven geworden.

Maar

Maar door middel van dat toegesonden Ancker, bleven wy die nagt voor *Perico* leggen, zijnde geheel verbaast dat wy soo veel tegenspoet hadden, soodaanig dat eenige seyden, dat wy moesten betovert wesen, of wel dat'er een verbannene ofte geëxcommuniceerde onder ons moeste zijn, ende dat sy, soo sy hem kenden, hem buyten boord souden werpen.

Terwijlen dese praatjens vast onder ons omgingen, liep de windt wederom om, ende naa dat wy het ancker geligt hadden, vervolgden wy onse reyse naa *Pannama*, alwaar ons de goede GODT eyndelijk geluckelijken bragt. Komste te *Pannama*.

HET IX. CAPITTEL.

Den Autheur treedt te lande. Beschrijvinge van Pannama. *Slegte gebouwen. Groote onkuysheydt. Swaare Ebbe ende Vloedt, oock ongesonde lugt te* Pannama. *Vertreck van* Pannama. *Komste te* Venta de Cruzes. *Goet onthaal aldaar.*

DOor dien ik my nu te dier stonde reedelijcken wel bevondt, en bleef ik niet lange in het Fregat, in het welke ik hadde gedagt myne daagen te eyndigen, maar ik begaf my aanstonts te lande, nemende mijn verblijf in het Clooster van de Ordre van St. Dominicus, ik onthieldt my daar in omtrent vijfthien daagen, ende deselve gedurende hadde ik tijts genoeg, om alles, wat'er in de Stadt aanmerckens-waardig was, te beschouwen. Den Autheur treedt te lande.

De Stadt van P*annama* werd even als die van *Guatimala* geregeert, te weten, door een President ende ses Raads-Heeren, constituerende eene Koninglijke Cancelarye, ook is in de selve den Setel eens Bisschops. Beschrijvinge van *Pannama*.

Sy is aan de zijde van de Zuyd-Zee veel stercker dan eenige andere Zeeplaets, die ik, op die Kuste, gesien hebbe, zijnde daar veele stucken Geschuts geplant tot beveyliginge van de Reede.

Doch op geene van alle de Plaatsen, in dewelke ik geweest hebbe, hebbe ik slegter huysen gevonden, ende dat door dien men ter Plaatse soo qualijk steen ende kalk kan bekomen, soodaanig dat daarom, meest alle de gebouwen, alleen van hout zijn.

Het huys van den President, ende de mueren van de schoonste Kerken bestaan maar alleen uyt plancken, welke daar niet alleen voor kalk ende steen verstrecken, maar ook voor pannen ende leyen, om de daecken van hare huysen mede te decken. Slegte gebouwen.

De hette is daar soo groot, dat de gewoonlijke dragt der Inwoonders niet anders is, dan een wambais van lijwaat, dat aan alle de zijden opgesneden is, nevens een broek van tafofte diergelijke andere ligte stoffe.

Visch, vrughten ende kruyken vindtmen daar in grooter overvloed dan wel vleesch; het frissche waater uyt de Cocos-nooten werd meest van de Vrouwen tot haaren drank gebruykt, ook drinckt men daar veel Chocolate, ende men heeft'er de ruymte van Peruviaansche wijnen.

Groote onkuysheydt.

De Spangiaarden welke in die Stadt woonen, zijn seer tot vermaak genegen, ende voor al, tot dat van de Vrouwen, zijnde de Negerinnen, welke daar ten grooten getaale ende rijk en aardig zijn, het voornaamste voorwerp van dese haare ongeregelde onkuysheydt.

Men houdt *Pannama* voor een van de rijkste Steeden van *America*, drijvende de Inwoonders, van de selve haaren handel na de Noord-Zee, soo te landt, als op de Reviere van *Chiagre*, ende langs de Zuydt-Zee op *Peru*, de Oost-Indien, *Mexico* ende de *Honduras*.

Swaare Ebbe ende Vloedt, en ongesonde lugt te *Pannama*.

Te deser Plaatse werden de grootste schatten van *Peru* gebragt in twee a drie groote Scheepen, deselve ankeren in de Haaven van *Perico*, welke drie mijlen van de Stadt af-leght, want de Ebbe en de Vloedt zijn te dier Plaatse soo groot ende sterk, dat de grootste Scheepen daar door belet werden, naarder aan de Stadt te komen, want als het ebt, is het waater meer dan een mijl van de Stadt verscheyden, laatende het selve veele modderige Plaaten bloodt leggen, ende hier van daan komt de ongesontheyd van die Plaatse, welke nog vermeerdert werd door veele moeras-agtige plaatsen die omtrent de Stadt gelegen zijn.

Men heeft'er omtrent vijf-duysent Inwoonders, ende deselve onderhouden ten minsten agt Cloosters, soo van Religieuse Mannen als Dogters.

Ik hadde geen grooter vreese, dan voor de hette, ende daarom deede ick ook alles wat ik konde, om draa van daar te geraaken.

Ik hadde de keure om te lande ofte te waater met Geselschap naa *Porto-Bello* te gaan.

Vertreck van *Pannama*.

Maar bedenkende de moeyte die men hadde, wanneer men te lande ging, in het passeeren van het Gebergte, soo stelde ick vast langs de Reviere van *Chiagre* te gaan, soodaanig dat ik omtrent midder-nagt vertrok, om naa *Venta de Cruzes* te reysen, zijnde dat omtrent thien a twaalf mijlen van *Pannama* gelegen.

Den weg welke men moet nemen om daar te komen, is, voor het meeste gedeelte vlak ende effen, ende des avons ende des morgens seer aangenaam.

Komste te *Venta de Cruzes*.

Wy quaamen omtrent ten thien uuren des morgens te *Venta te Cruzes*, aldaar woonen niet dan Mulatten ende Negers, welke de plat-gebodemde Schepen bestieren, waar mede men de Coopmanschappen ende Waaren van *Pannama* naa *Porto-Bello* brengt.

Goet ont-

Ik wierde van alle die Lieden seer wel ontfangen, sy baaden my, dat ik, op de

de aanſtaande Sondag, voor haar predicken wilde, ik deede dan ſulcks ten haarder haare verſoecke, ende ſy gaaven my twintig Rijxdaalders, ſoo voor myn Sermoen als voor het doen van de Proceſſie.

HET X. CAPITTEL.

Vertreck van Venta de Cruzes. *Tegenſpoedt op de Reyſe. Komſte aan Zee. Groote ſloffigheydt der Spangiaarden. Den Autheur weygert ſeeckere gelegentheydt om in* America *te blijven. Sy loopen in Zee, en ſien* l'Eſcudo de Veragua. *Komſte te* Porto-Bello.

NAe dat ik daar vijf daagen hadde leggen wagten, vertrocken eyndelijk de Schuyten, maar wy hadden veele moeyte om de Reviere af te dryven, door dien wy het waater op eenige plaatſen ſeer laag vonden, ſoodaanig dat de Scheepen dickmaalen in de modder bleven ſitten, ende de Negers moeſten met bomen ende andersſints alles in het werk ſtellen wat ſy konden, om deſelve weder vlot te krijgen. Vertreck van *Venta de Cruzes.*

Somwylen vonden wy ook ſterke ſtroomen, die ons als een pyl uyt een boog onder de bomen ende haere tacken dreven, ſtaande die met meenighte aan de kant van de Reviere, hier door wierden wy dan kort op-gehouden, ende wy moeſten, om weder aan de vaart te geraacken, veel tijds verſlijten, met het af-hacken van de tacken der groote bomen die over het waater hingen. Tegenſpoet op de Reyſe.

Oock ſoude onſe Reyſe veel langer ende verdrietiger hebben gevallen, ſoo God ons geen ſwaare plas-regens hadde toe-geſonden, welke, door het afvlieten van het Gebergte, de Reviere, die van ſelve weynig waater heeft, deeden op-ſwellen.

Twaalf daagen naa ons vertreck van *Venta de Cruzes*, quaamen wy aan de Zee, wy gingen aan het Caſteel te lande, om ons daar een halven dag te ververſchen. Komſte aan de Zee.

Het is baarblijkelijck dat de Spangiaarden voor ſeeker houden, dat de ſtercke ſtroomen ende het laage waater van de Reviere van *Chiagre* bequaam zijn, om te beletten, dat eenige vremde Natie, langs deſelve *Venta de Cruzes* ſal komen attaqueren, ende by gevolg te *Panama* geraaken, want ſonder dat ſouden ſy beter ſorge draagen, dan ſy nu wel doen, om dat Caſteel te onderhouden ende te fortificeeren, want doen ik daar paſſeerde, diende het ſeer noodig gerepareert te werden, ſtaande op het point om in duygen te vallen. Groote ſloffigheyt der Spangiaarden.

Den Autheur weygert seeckere gelegentheyt om in *America* te blyven.

De Gouverneur van het Casteel was een groot debauchant, ook deedehy ons, terwijlen wy daar waaren, seer sterk drinken, ende door dien hy een Cappellaan, voor hem ende sijne Soldaaten, van nooden hadde, versogt hy my, om daar te blijven, doch ik hadde affaires die vry van meer gewigte waaren, ende die my op een andere plaatse riepen, ende daarom nam ik myn af-scheydt van hem, ende op ons vertreck vereerde hy ons eenige verversslingen van vleesch, visch ende Confituren, gevende ons daar naa oorlof om te gaan.

Sy loopen in Zee, ende sien *l'Escudo de Veragua*.

Wy liepen hier op in volle Zee, ende ontdekten eerst het geene men *l'Escudo de Veragua* noemt, ende onse Reyse al roeyende niet verre van de Wal voort-settende, continueerden wy onsen Cours naa *Porto-Bello* tot Saturdag des avonts toe, als wanneer wy ons ancker by een kleyn Eylandt wierpen, in voor-nemen van des volgenden daags te *Porto-Bello* binnen te loopen.

Komste te *Porto-Bello*.

De Negers bleven dien geheelen nagt wacker, uyt vreese van de Hollanders, welke, soo sy seyden, sig. ter dier plaatse, dickmaalen in embuscade hielden, om de Scheepen, welke van de Reviere van *Chiagre* komen, te verrasschen, maar wy bragten die nagt in ruste over, ende quaamen, des ochtens, geluckelijk binnen *Porto-Bello*.

HET XI. CAPITTEL.

Sterckte van Porto-Bello. *Den Autheur voorsiet sig van een Logement. Duere Huys-huer. Voorbeelt daar van. Groote mildaadigheydt. Groote meenigte van silver. De Gallioenen komen. Die groote dierte in de eet-waaren brengen. Maniere van handelen te* Porto-Bello. *Rijckste merkt des werelts.*

Sterkte van *Porto-Bello*.

Dese Haaven is seer wel gesterckt, door twee Casteelen die aan den mondt van deselve leggen, op dewelke altoos goede wagt werdt gehouden, soo wel als op een derde, dat meer innewaarts legt, ende het Fort *St. Michael* genaamt is.

Als ik daar was aangekomen bedroefde ik my seer, verstaande dat de Gallioenen noch niet uyt Spangien waaren gearriveert, door dien ik wel wiste dat ik aldaar niet lange konde verblijven sonder groot gelt te verteeren.

Doch ik trooste my, door dien ik wiste, dat het de tijdt was dat sy moesten komen, ende dat sy niet lange konden agter blyven.

Het eerste dat ik deede was een Logement op te soecken, sulks konde men doen soo goede koop bekomen, dat'er selfs persoonen waaren, welke aanbo-

den

den my voor niet te huys-veſten, mits dat ik, als de Gallioenen ſouden zijn aangekomen, het huys weder ruymen ſoude, ofte ſoo veel gelts als de andere geven.

Maar daar was een Edelman, welke Threſorier des Konings was, die my een kamer beloofde te beſtellen, op dewelke ik, voor een civilen prijs ſoude konnen verblijven, ſelfs als de Scheepen ſouden weſen aangekomen, ende de huys-veſtinge op het dierſte zijn, ſoodanig dat wy te ſaamen uyt-gingen om 'er een op te ſoecken, als wanneer wy, door tuſſchen-komſte van ſijne authoriteyt, met den eygenaar accordeerden over ſeeckere kamer, ende bedongen dat hy die, op de aankomſte der Scheepen, voor my alleen ſoude moeten behouden. Den Autheur voorſiet ſig van een Logement.

Op deſe kamer konde niet ſtaan dan een bedde, een taaffel, en een ſtoel, blijvende dan alleen maar ſpatie over voor het openen ende ſluyten van de deure, ende evenwel eyſte men my hondert ende twintig Rijxdaalders voor de ſelve, ende dat maar voor den tijd dat de Gallioenen in de Haaven ſouden verblijven, die gemeenlijk vijfthien daagen duert. Duere huys-huer.

Door dien de Stadt kleyn is, ende men ten minſten vier a vijf duyſent Soldaaten op de Gallioenen tot haare defenſie in-ſcheept, door dien 'er ook veele Cooplieden uyt Spangien, *Peru*, ende andere quartieren, de eene om te koopen, ende de andere om haare waaren te verkoopen, komen, ſoo veroorſaakt ſulks, dat de kaamers, hoe kleyn die ook mogen weſen, ſeer veele gelden, want het gebeurt dickmaalen dat 'er niet genoeg in de Stadt zijn, om alle de menſchen onder het dack te helpen.

Ik kende ſeeker Coopman die duyſent Rijxdaalders gaf, voor een winckel van eene, maar taamelijke, grootte, ende dat alleen voor den tijd van vijfthien daagen dat de Gallioenen in de Haaven bleven. Voorbeelt daar van.

Ik agte dat het voor my te veel was, dat ik hondert ende twintig Rijxdaalders ſoude geven, ende dat voor ſoo kleynen kamer, welke niet dan een Ratten-neſt was, ende door dien my dat niet aanſtont, ſeyde ik tegens des Konings Threſorier, dat het niet lange was geleden, dat ik op de Zee was berooft geworden, ende dat ik ſoo veele onkoſten boven mijne noodige verteeringe, welke, ten minſten, ook ſoo veel ſoude belopen, niet konde doen.

Maar daaromme wilde men het my niet te minder geven, ſoodaanig dat die goede Threſorier, medelijden met my hebbende, aan den Hoſpes preſenteerde feſtig Rijxdaalders voor my te geven, mits dat ik de andere helft ſoude konnen betaalen, ende hier toe moeſte ik reſolveeren, ofte wel om buyten op de ſtraate te ſlaapen. Groote mildaadigheydt.

Ik wilde my evenwel in dat neſt niet begeven dat my ſoo duer quam te ſtaan, voor dat de Vloote was aangekomen, ende ik gink op een ander, in een ſeer ſchoon vertreck, datmen my voor niet gepreſenteert hadde, logeren.

Terwijlen ik naa de komſte van de Vloote wagtede, ontfing ik eenig gelt, ſoo van Offerhanden als Miſſen, ende voor twee Sermoenen, die ik deede, gaf men my voor yder vijfthien Rijxdaalders,

Ik gink ook de Casteelen besien, die ik seer goet ende wel verseekert te zijn bevondt.

Groote meenigte van silver.

Doch daar ik my het meeste over verwonderde was het groote getal van Muyl-esels, die daagelijks van *Pannama*, met bhaaren silver gelaaden quaamen, soodanig dat ik 'er op eenen dag meer dan twee-hondert telde, die met niet anders bevragt waaren, men ontlaadde deselve op de volle markt, op dewelke hoopen van bhaaren silver, even of het maar steenen hadden geweest, laagen; ook liet men die daar sonder voor dieverye te vreesen.

De Gallioenen komen.

Naa thien daagen daar ter plaatse geweest te hebben, arriveerde de Vloot, deselve bestondt in thien Gallioenen ende ses Coopvaardy-Scheepen, ende hier door sag ik my verpligt, my naa mijn Ratten-nest te begeven.

Het was een wonderlijke saake te sien, het groot getal van menschen die doen op de straaten waaren, daarmen, weynige daagen te voren, by naa niemandt sag.

Die groote dierte in de eetwaaren brengen.

De prijs van alle dingen begonde mede te rijsen, soodaanig datmen voor een Hoen twaalf Reaalen verkogt, dat my te voren maar een gekost hadde op het platte landt, het pondt Ossen-vleesch goldt twee Reaelen, daar ik op andere plaatsen derthien ponden voor een halve Reaal hadde gehadt, ende alle de andere spijsen wierden naa proportie soo dier, dat ik, niet wetende wat ik soude aanvangen, my met visch ende Schildt-padden moeste behelpen, en hoewel deselve my mede al vry wat gelts kosten, konde ik evenwel niets beter koop hebben.

Maniere van handelen te *Porto-Bello*.

Het was mede besiens-waardig, hoe de Cooplieden haare waaren verkogten, niet in het kleyn, ende by de elle, maar in het gros, met geheele stucken ende swaar gewigte, de betaalinge geschiede ook, niet met gemunt gelt, maar met bhaaren silver, welke men woeg ende voor de waardye der Koopmanschappen aannam.

Rijkste merkt des werelts.

Doch dit duerde maar vijthien daagen, welke geduerende de Gallioenen met Schuytjens ende bhaaren van silver gelaaden wierden, soodaanig dat ik vryelijk seggen kan ende staande houden, dat 'er geen rijker merkt in de werelt dt is, dan die geene, welke op die tijdt te *Porto-bello* werd gehouden, tusschen de Cooplieden die uyt Spangien, *Pannama*, *Peru* ende de omleggende Plaatsen aldaar komen.

HET

HET XII. CAPITTEL.

Neerstigheyd van Ybarra. *Groote ongesontheydt van* Porto-Bello. *Voorbeeldt daar van ten tijde des Autheurs. Schoon Gast-huys te* Porto-Bello. *Swaere vragt den Autheur afgevordert op een Gallioen. Die desselve seer goede koop krijgt. Vertreck der Vloote, die Scheepen siet. De Hollanders nemen twee Scheepen van de Vloot. Goede gelegentheyt van het Eylandt de Providentie om de Spangiaarden te beschaadigen. De Hollanders komen weder. Gevaar van het Schip des Autheurs.*

Neerstigheyd van *Ybarra*.

Don Carlos d'Ybarra, welke dat Jaar Admiraal van de Vloote was, bragt alle neerstigheyd ende mogelijcke vlijd by, om met desselve weder aanstonts te konnen vertrecken; Dit maakte dat de Cooplieden haar ook seer haasteden in haaren handel, soo met kopen als verkopen, ende met het in schepen van de schuytjens ende bhaaren silver.

Groote ongesontheyd van *Porto-Bello*.

Dese neerstigheyd verheugde my ten hoogsten, om dat ik bemerckte dat hoe eer sy de Scheepen laadden, hoe trager ik ook mijne beurse ontlaaden soude, ende dat ik daar door in het korte uyt die ongesonde Plaatse soude konnen vertrecken, alwaar de brandende Sonne niet alleen heete koortsen, die de menschen dickmaalen weg sleepen, veroorsaakt, maar men komt'er oock veeltijds te sterven, alleen als men, wanneer het regent, de voeten niet droog weet te houden.

Voorbeeldt daar van ten tijde des Autheurs.

Maar voor al kan men seggen, wanneer de Vloote daar haar verblijf heeft, dat dese plaatse een altoos open graf is, bereyd staande om een groot gedeelte van het Volck, dat daar dan in soo grooten toe-vloed naa toe komt sacken, in te swelgen, even als het ook gebeurde doe ik daar was, als wanneer'er in die korte tijdt meer dan vijf hondert soo Cooplieden, Soldaaten als Matroosen stierven, en dat ten deele van de heete koortsen, ende mede van den Buyckloop, welke verweckt wierde door het te veel eeten van de vrugten, ende het onmaatig drincken van het waater, soo wel als door andere ongeregeltheden, soodaanig datmen konde seggen, dat dese Plaatse voor haar niet was *Porto-Bello*, dat is een schoone Haaven, maar *Porto-Malo*, dat is een quaade.

Schoon Gast-huys te *Porto-Bello*.

Door dien nu dit gemeenlijk alle Jaaren gebeurt, soo heeftmen, ten behoeve van die geene die qualijk gestelt uyt de Zee op-komen, of die daar ter plaatse sieck worden, een Gast-huys, dat seer rijk is, in de Stad getimmert, in het selve sijn veele Religieusen *de la Charita*, welke sorge draagen soo voor het soulaas der siecken, als voor het begraaven der dooden.

Den

Den Admiraal welcke bedugte dat die saaken meer moghten toe-nemen, deede alle mogelycke neerstigheyt, om met de Vloote weder in Zee te geraken, ende hy en stoordde sig niet aen het geene men seyde, te weten, dat'er drie a vier Engelsche ofte Hollandsche Scheepen in Zee waeren, die, na allen schijn, niet anders souden doen, dan het eene ofte het andere Schip, dat een weynig van de Vloote mogte af raaken, tragten te nemen.

Swaare vragt den Autheur afgevordert op een Gallioen.

Dese tydinge joeg mijn den schrick in het lijf, ende ik meende dat het, voor mijne securiteyt ende veyligheid, best soude zijn, so ik tragte op een van de beste Gallioenen over te varen, maar als ik hier op wegens mijne vragt wilde handelen, so bevond ik, datmen my niet minder dan drie-hondert Rijxdaalders voor de selve af-vorderde, ende die somme soude ik niet hebben konnen op-brengen, sonder my grootelijks te incommoderen.

Hier door dan nam ik voor, my aan eenig Schipper van een Coopvaarder te addresseren, hoewel ick wel wiste dat ick by een soodaanige niet so seecker soude zijn als in een Gallioen dat wel van Soldaaten ende metaal Geschut voorsien was, maar ik trooste my altoos in GODT, welke een seekere toevlugt is voor die geene die Hem vreesen, ende die, in die verlegentheyt, my een seer veylige over-vaart voor geen gelt deede vinden.

Want hebbende op seeckeren dag mijn Vriendt den Thresorier ontmoet, hadde de selve weder medelyden met my, my als een Vremdeling, die korts gespolieert was, considererende, hy recommandeerde my aan den Schipper van een Coopvaarder, de St. Sebastiaan genaamt, welke hy wiste dat van sinne was een Cappelaan in sijn Schip te hebben, ende aan den selven sijne taafel te geven.

Die de selve seer goede koop krygt.

Ik hadde my so dra niet by hem, uyt den naam van den Thresorier, die so wel sijnen als mynen Vriend was, aengegeven, of hy beloofde my binnen sijn boord te ontfangen, ende aan sijne taffel te spysen, begeerende hy daar voor niets, dan dat ik GODT voor hem ende de zyne bidden souden, beloovende my daer- en-boven te betaalen voor alle de Sermoenen die ik soude doen.

Ik loofde ende dankte GODT voor de genade die Hy my deede, erkenne in dese saake, so als ik te vooren in veele andere gedaan hadde, de hulpe van Syne voorsienigheyt, welke my middel verschafte om in Engeland te geraaken.

Vertreck der Vloote die Scheepen siet.

Soo dra als de Scheepen gelaaden waaren, vertrocken wy om na *Carthagena* te zeylen, ende daags na dat wy t' zeyl gegaan waeren, ontdekten wy vier Scheepen, dit joeg de vreese in de Coopvaarders, ende maakte dat sy digte omtrent de Gallioenen hielden, als hebbende meer vertrouwen in de magt van die Vaar-tuygen als in haare eygene.

De Hollanders nemen

Het Schip waar in ik my bevond, was ligt ende wel bezeylt, hier door was het altoos digte by den Amiraal ofte een van de andere Gallioenen, maar alle de andere die so rad niet ter zeyl waaren, quaamen so verre agh-

ter,

ter, dat'er twee door de Hollanders genomen wierden, ende door haar by nagt weg gevoert, eer wy te *Carthagena* komen konden.

twee Schepen van de Vloot, en

De Spangiaarden hadden geen meerder vreeſe dan omtrent het Eylandt de Providentie, het welke ſy *St. Catharina* noemen, vreeſende dat uyt de Haaven van het ſelve eenige kloeke Engelſche Scheepen ſouden komen loopen en de Vloote attaqueren.

De gelegenthe van het Eylandt de Providentie om de Spangiaarden te beſchadigen.

Sy vervloekten de Engelſche die het ſelve bewoonden, ende ſeyden dat dat Eylandt nu niet anders was dan een toe-vlugt van Rovers ende Zee-ſchuymers, ende dat, ſoo den Koning van Spangien daar niet haaſt ordre in ſtelde, ſy veel quaats aan de Spangiaarden ſouden doen, door dien het digte by de mondt van *El Deſaguadero* legt, waar door de Fregatten van *Grenada* groot gevaar loopen, en zijnde het nog daar-en-boven gelegen tuſſchen *Porto-bello* ende *Carthagena*, ſoo houdt het de Gallioenen in ſchrik die de Inkomſten ende Schatten des Koninghs overvoeren.

De Hollanders komen weder.

Op deſe wijſe dan, altoos op de Engelſche ende het Eylandt de Providentie vloekende, ſetten wy onſe Reyſe voort naa *Carthagena*, daar omtrent ontmoeten wy weder de vier Scheepen die ons te vooren vervolgt ende twee van ons Geſelſchap genomen hadden, meenende in het binnen loopen noch eenige te onderſcheppen.

Gevaar van het Schip des Autheurs.

Dit ſouden ſy ook hebben konnen doen, ſoo ſy hadden willen waagen het Schip, waar in ik was, te attaqueren, het welke boven de Caap, die voor de Haaven legt, ſeylende, om dus binnen te loopen, tegens het Landt wierde gedreven, wy ſouden aldaar, buyten allen twijffel, Schip-breuk hebben geleden, ſoo de grondt ſoo wel ſteenig als ſandig hadde geweeſt, doch wy wierden uyt dit gevaar geredt door de moeyte welke de Bootsgeſellen namen, om ons van de grondt te helpen, ende wy ontſnapten deſe Scheepen, welke ons, ſoo verre als ſy konden, vervolgden, dervende doch evenwel niet onder het bereyk van het Geſchut der Citadelle, komen.

Het beliefde dan GODT my op deſe Reyſe voor de tweede reyſe, uyt het gevaar, van van de Hollanders genomen te werden, te redden, ende ſeeker, by aldien ik dat ongeluk hadde gehadt, ik ſoude als een Bedelaar hebben moeten te huys komen, ende door dien dat tegens mijn gemoet ſtreedt, ende ik dat niet wel van het ſelve konde verwerven, ſoo ſoude ik in groote tentatie hebben geraakt van weder naa *Guatimala* te keeren.

HET XIII. CAPITTEL.

Komste te Carthagena *by eenige Engelsche, Waar van hy'er vier in sijn Schip krygt. Ongeluck van* Eduard Layfieldt. *Valsch gerugt door die van* Carthagena *uytgestroyt. Resolutie van* Don Carlos d'Ybarra. *Vertreck van* Carthagena *ende komste aan de* Havana. *De twaalf Apostolen. Capiteyn* Ros *door de Spaansche geaffronteert zynde, roept haar in Duel. 't Welck den Autheur belet. Bysondere eygenschap van het varckens-vleesch in de* Havana *ende op het Eylandt* Cuba. *Schildt-padden geven goede spijse. Hoe die bereyd wert. Wat leef-togt men gemeenlijk op de Gallioenen in de* Havana *inneemt. Den Admiraal steldt vast te vertrecken. Beschrijvinge van de Boucaniers en Planters.*

Komste te *Carthagena* en by eenige Engelsche.

OP dese wijse dan liepen wy binnen de Haaven van *Carthagena*, in dewelke wy thien a twaalf daagen bleven leggen; Hier vondt ik eenige Engelsche Gevangenen, welke de Spaansche op Zee gekregen hadden, ende in het Eylandt de Providentie te huys hoordden. Een van de selve was den vermaarden Capiteyn *Ros*, ende nevens hem waaren'er omtrent noch twaalf andere, ik was seer blijde haar ontmoet te hebben, doch ik dorste haar geen groote vriendschap betoonen, uyt vreese van my verdagt te maaken.

Waar van hy er vier in sijn Schip krygt. Ongeluk van *Eduard Layfieldt.*

Door dien men nu hadde voorgenomen, om haar naa Spangien op te senden, soo hadden sy op het Schip, in het welke ik geëmbarqueert was, wel willen over-vaaren, ende door dien ik sulks, niet minder dan sy, wenschte, bragt ik het soo verre met onsen Schipper, dat hy 'er vier, ten opsigte van my, binnen sijn boord nam. Onder deselve was'er een genaamt *Eduard Laifieldt*, welke van *St. Lucar* naa Engelandt toe vaarende, van de Turcken wierde genomen, en die ook aan my, in Engeland zijnde, brieven, uyt Turckijen, heeft geschreven, my door de selve biddende, te willen myn beste doen tot sijn vrykopinge ende verlossinge uyt de slavernye.

Ik hadde groot behaagen in sijnen omganck, ende bevondt dat hy seer gedienstig omtrent mijn persoon was, ende hier door verpligte hy my, om voor hem een woort ten besten te spreecken, soo aan de Schipper als aan de Matrosen,

sen, die anders hem, soo wel als de Engelsche van sijn gesel-schap, quaalijk souden gehandelt hebben.

Terwijlen dat wy te *Carthagena* laagen, quam'er een gerugt, dat'er sestig Hollandtsche Scheepen in Zee waaren, om op ons te passen, ende het uyt-loopen der Gallioenen af te wagten; Dit verweckte geen kleyne vreese in de Spangiaarden, welke daar over den breeden Raad vergaderden, om te besluy-ten of de Gallioenen, daar ter Plaatse, souden overwinteren, of wel, dat sy, dat Jaar noch, souden naa Spangien zeylen. Valsche gerughte door die van *Carthagena* uytgestrooyt.

Doch door dien dat gerugte valsch was, ende bevonden wierde dat het niet voort-quam, dan uyt de Inwoonders van *Chartagena*, die om haar particulier profijt wel hadden gewilt, dat de Gallioenen ende de Coopvaarders daar ter Plaatse verbleven hadden, soo gaf *Dom Carlos de Ybarra* tot antwoordt, aan die geene, die hem van die saacke spraaken; Dat hy selfs voor hondert Hollandtsche Scheepen niet vreesde, dat'er niet ter wereldt was dat hem soude beletten naa Spangien over te steecken, ende dat hy hoopte, in alle seeckerheyd, des Konings gelt over te brengen; Het welke hy, volgens dit sijn seggen, ook volbragte. Resolutie van *Dom Carlos d'Ybarra.*

Agt daagen naa dat wy van *Carthagena* vertrocken waaren, quaamen wy aan de *Havana*, hier verbleven wy ook agt daagen, wagtende op de Vloo-te, welke Jaarlijks, op de selve tijd, soo als wy in het eerste boek gesegt hebben, daar is gewoon te komen, werdende de Reyse, soo van de Gallioe-nen van *Porto-Bello*, als van de Vloote van *Vera-Cruz*, daar naa geschikt ende gerigt. Vertreck van *Carthagena* ende komste aan de *Havana*.

Ik hadde, die tijd geduerende, gelegentheyd, om die sterke ende ver-maarde Citadelle te sien, op dewelke twaalf uytnemende groote stucken Ge-schurs leggen, die men gemeenlijk de twaalf Apostolen noemt, welke doch evenwel weynig leet souden konnen doen, aan een Leeger dat van de Landt-zijde ofte van de kant van de Reviere de *Matanças* quam. De twaalf Apostolen.

Ik ging ook de Moeder van de Mulat *Daguillo*, die my in Zee geplondert hadde, besoecken, ende ik deede alles wat ik konde, om die kloeckmoedi-ge Engelsche gevangenen te vertroosten, doch voor al den Capiteyn *Ros*, wel-ke sig aan my quam beklaagen, wegens de Affronten, welke de Spangiaar-den hem, op het Schip met het welke hy gekomen was, hadden aangedaan, welke hy, hoewel een gevangen Man zijnde, niet hebbende konnen verdraa-gen, hadde hy die geene, welke hem beledigden, in Duel geroepen, ende hy daagde haar uyt, om met hem man tegens man te vegten, waar ter plaat-se sy ook in de *Havana* wilden. Capiteyn *Ros* door de Spaan-sche geaf-fronteert zijnde, roept haar in Duel.

Dese daadt van die gevangen Engelschman, was seeckerlijk een teecken van een kloeckmoedig ende genereus herte, hebbende hy de stoutigheyd van een uyt-daaginge aan een Spangiaart, in sijn eygen Landt, te doen, ende alsoo den haan op sijn mest-vaalt aan te tasten.

Doch door dien ik dit door *Eduard Laifieldt* hadde verstaan, wilde ik dese

saeke stiffen, ende, zo dra my mogelijck was, by-leggen, vreesende dat veele Persoonen, door haare gewoonelijke rasernye tegens onze Natie, op hem souden aen komen, ende so om den hals en het leven brengen.

't welck den Autheur belet.

Hierom ontbood ik hem in het Convent in het welke ik my onthield, ende ik deede hem van dit sijn voornemen af-staan, zeggende dat hy niet moest vegten ende zijne kloekmoedigheid betoonen op een tijd ende plaatse, alwaar hem sijn staat van een gevangen daar van dispenseerde.

Ik trooste ook de andere in haare bedroefstheid, ende hielp haar in haare armoede zo veel als ik konde, voor al *Layfieldt*.

Door dien ik daar ter Plaatse bevond dat het my noodig was een kleyne purgatie in te nemen, voor ende al eer ik my weder op de Zee soude begeven, kreeg ick daar door gelegentheid om te leeren yets dat ik noch niet wiste, te weten, welke de spijse was, die de voornaamste Doctoren van de *Havana*, aan haare Patienten ordonneerden, wanneer sy die haden doen purgeren.

Bysondere eygenschap van het Verkens vleesch in de *Havana* ende op het Eyland *Cuba*.

Want in plaatse van dat ick, na de purgatie gewerckt hadde; verwagte dat men my een stukje Schaapen-vleesch zoude brengen, of wel wat van een Hoen, Kalkhoen ofte eenige andere regt voedsaame ende gesonde spijse, so hadde mijn Doctor geordonneert dat men my een gebraaden stuk van een Verken soude geven, ende ik, geloovede dat my sulks, in den staat in dewelke ik my bevond, soude schaadelijk zijn, weygerde het aan te nemen, seggende tegens den Doctor dat sulks tegen de practijcke van alle Natien was, door dien dat vleesch de eygenschap hadde, van den buyk week te maaken.

Doch hy antwoordde my dat het Verkens-vleesch daar een geheel andere kragt, dan wel op andere plaatsen, hadde, ende dat ik moeste eeten van het geene hy my hadde laaten bereyden, my verseekerende dat my sulks niet qualijk bekomen soude

Schildtpadden geven goede spijse.

Gelijk men nu agt dat het Verkens-vleesch, daar ter plaatse, seer gesont is, soo houtmen ook, dat, naast het selve, geen beeter spijse werdt gevonden, dan de Schildt padden, van dewelke alle de Scheepen, die naa Spangien vaaren, aldaar haare provisie op-doen.

Hoe die bereydt werdt.

Men snijdt de Schildt-padden aan seer lange ende dunne sneden, even als ik van de *Tassajos* gesegt hebbe, deselve werden gesouten ende in den windt gedroogt, waar naa de Matroosen deselve nuttigen, geduerende geheel de Reyse, tot in Spangien toe, sy kooken die in het waater, met een weynig look op, ende sy seggen dat sy daar soo goeden smaak van hebben, als of sy Kalfs-vleesch aaten.

Wat leefogt men gemeenlijk op de Galioenen.

Sy nemen mede eenig Pluym-gedierte in de Scheepen voor de taaffel van de Capiteyns ende Schippers, gelijk ook levendige Verkens, het welke, naa allen schijn, eenige besmettinge in het Schip soude brengen, soo men geen sotge droeg, van de plaatse, in de welke sig dese Beesten onthouden, daagelijks wel met waater te reynigen.

In

nen in de *Havana* inneemt.

In het Schip waar op ik was, doodemen gemeenlijk, alle week, een Verken, voor de taeffel van de Schipper, de Stuurman ende de Paſſagiers.

Als nu alle de Scheepen voorſien waaren, van alle noodige voor-raat die ſy in de *Havana* konden bekomen, ende dat, in negen daagen tyds, de waaren der Kooplieden, ende het gelt des Konings was ingeladen, deeden wy niet dan de aankomſte van de Vloote van *Vera Cruz* af te wagten, welke den agſten September, daar ter plaatſe, moeſte by ons komen.

Den Admiraal ſtelt vaſt te vertrecken.

Maar *Dom Carlos d'Ybarra*, ſiende dat ſy lange, boven den geprefigeerden tyd, uyt bleef, vreeſende ook voor ſtorm ende onweder, ende voor de nieuwe Maane van die maant, die gemeenlyk gevaarlyck vaar-waater maackt in het paſſeeren van de Straate van *Bahama*, wilde niet langer wagten, maar reſolveerde de Reyſe na Spangien voort te ſetten.

Beſchryvinge van de Boucaniers en Planters.

Doch eer wy hier van de *Havana* ſcheyden, moet ik noch yets van een Eylant *Cuba*, dat ick hier vorens geographiſcher wijſe hebben beſchreven, ſeggen; De eene zyde dan van dit Eylant, welke door de Spangiaarden verlaaten is, wert door de Boukaniers ende Planters bewoont, de ſelve zijn daar in ſoo groot een meenigte, dat de Spangiaarden daar niet derven komen, het Lant is'er ſoo vrugtbaar, de Boſſchen zyn'er ſoodaanig met Orangie-appelen ende Citroen-boomen voorſien, leverende daar en-boven ſoo groot een meenigte van wilde Verkens, Stieren ende Koejen uyt, dat, ſoo die Lieden, tot haare kleedinge ende om kruyt ende loot uyt *Europa* te hebben, niet genootſaakt waren met andere te handelen, ſy daar regt als in een Aertſch-Paradys ſouden woonen, maar deſe nootſaakelykheyd dwingt de Boukaniers tot het ſchieten van Stieren ende Koejen, om de huyden, ende van wilde Verkens, om het vleeſch; De huyden verkopen ſy aan de Handelaars, welke aldaar jaarlijkſch op die Kuſten met haare Scheepen komen, of wel brengen ſy de ſelve met *Canoas* naa *Tortuga* toe, daer ſy die tegens lywaat, laken, kruit, loot, ſchiet-geweer, &c. verruylen, verteerende aldaar in een maant het geene ſy in een geheel jaar hebben gewonnen, ende het vleeſch van de Verkens leveren ſy aan de Planters voor Tabak, deſelve geven een-pont van deſe laaſtgenaamde waar voor twee ponden vleeſch, het ſelve wert by-naa bereyt als de *Taſſajos*, daar voor deſen van geſprooken is, en zijnde droog ingepakt, kan het jaaren lang goet blyven, deſe Taback verhandelen ſy mede aan de Scheepen voor de Europiſche waaren die wy boven hebben genoemt, ofte ook wel voor Wyn.

HET XIV. CAPITTEL

Vertreck uyt de Havana. *De Gallioenen raacken by nagt onder een andere Vloote, dat haar doet met groote vreese sig slag-vaardig maacken. Maar bevinden dat het de Vloote van* Vera-Cruz *is Een Engelsch Schip neemt een Spaensch uyt een Vloote van twee-ende-vijftig zeylen. Spaansche grillen ende Rodomontades. De Engelsche salveren haar met haare Prijse. Kloeckmoedige daaden van een Hollandsche Vice-Admiraal.*

Vertrek uyt de *Havana.*

WY smeeten het dan onder zeyl op een Sondag des morgens, ten getaale van seven-ende-twintig Scheepen, daar onder begrepen die uyt de *Honduras* ende uyt de Eylanden by ons waren gekomen, wy liepen een voor een uyt de *Havana*, om in volle Zee te geraacken, in de welke wy het dien geheelen dag heenen ende weder hielden, wagtende op een voorspoedige wint, ook op het Schip, dat ons, door de Engte van *Bahama*, den weg moeste wijsen, het welke noch uiet uyt de *Havana* was gekomen.

De Gallioenen raken by nagt onder een andere Vloote dat haar doet met groote vreese sig slag vaardig maaken.

Maar als de nagt gekomen was, wenschten wy van herten weder in de *Havana* te zijn, gelovende dat wy door een magtige Hollandtsche Vloote omringelt waaren, door dien wy bemerckten dat sig veele Scheepen onder onse Vloote vermengden; het welke ons dan deede alles tot een gevegt, tegens den volgenden dag, bereyden.

Men riep den Krijgs-Raadt, men hieldt den geheelen nagt alle het Volck op de wagt, men bereyde het Geschut, men schoot de Schants-kleederen op alle de Scheepen, ende men sondt de noodige ordres op alle de Gallioenen ende de Coopvaardy-Scheepen, door de welke sy konden weten wat rang sy hadden te houden.

Het Schip waar op ik was, moeste sig digte by den Admiraal begeven, ende daar door waaren wy verseekert van een goedt beschermer.

Ons Volk was ook seer kloeckmoedig ende braaf geresolveert om wel te vegten, ende door dien alle dese krijgs-bereydselen my niet seer aanstonden, soo wees-men my een plaatse aan, in de welke ik my, in alle veyligheyd, konde verborgen houden, tusschen de bisschuyt-vaaten.

Geduerende die nagt hadde ik ook geen gebreck van werck, want ick moeste de biegte hooren van alle die in het Schip waaren, soodaanig dat ik des morgens wel ruste van nooden hadde, naa dat ik, geheel die nagt, in die moeyelijke besigheyd hadde door gebragt.

Doch

Doch met het aanbreeken van den dag wierden wy uyt de twijffelinge, in de welke wy waaren, getrocken, ende wy saagen dat onse vreese ongegrond was, door dien het geen Hollandsche Scheepen, maar onse Vrienden waaren, die al soo veel vreese als wy gehadt hadden, hebbende sy sig mede tot het gevegt bereydt. Maar bevinden dat het de Vloote van *Vera-Cruz* is.

Want soo draa wy haare vlaggen gesien hadden, bemerkten wy dat het de Vloote was die wy van *Vera-Cruz* verwagten, ende die met ons naa Spangien moeste zeylen.

Haare Vloote bestondt uyt twee-ende-twintig zeylen, welke alle niet minder dagten dan ons buyten de *Havana* te vinden, maar geloofden dat wy haar daar noch binnen op anker laagen en wagten, soodaanig, dat sy, geduerende de nagt, meer vreese voor ons, dan wy voor haar, gehad hadden.

Maar als de dag alle die wolken verdreven hadde, ende wy daar door de reghte beschaapentheyd van de saake saagen; nam men alle die teekenen van Oorloge weg, ende in plaatse van deselve hoorde men het geluydt der Trompetten, ende men sag niet dan Chaloupen, die, om malkanderen te begroeten, van het eene boordt naa het andere, roeyden, ende het Volk dat gesontheden dronk, ende malkanderen geluk op de reyse wenschte, waar mede geheel die ochtent door-liep.

Doch in het midden van die vreugde, bestaande onse Vloote doe uyt twee-ende-vijftig zeylen, sonder dat wy het geral van die van *Vera-Cruz*, ofte sy van de ons wisten, bevonden wy dat'er twee Scheepen onder ons waaren, welke wy niet kende, de Engelsche Gevangenen seyden my alleenlijk, dat het eene een Engelsch Schip was, de Neptunus genaamt, dat dan de windt op ons gewonnen hebbende, het op een van de Scheepen van onse Vloote aansette, het welke van Duynkerken van daan was, ende zijnde te Cadix ende te St. Lucar in 's Conings dienst gebruykt geweest, was het in de Indiën met suyker ende andere kostelijke waaren bevragt geworden, ter waerdije van taghtig duysent Rijxdaalders, aen het welke nu desen Neptunus de lage gegeven hebbende, antwoorde het niet dan met twee schooten, waar op het sig sagh gedwongen over te geven, konnende het van de Vloote niet geholpen werden, door dien het daar van een weynig verwijdert was. Een Engelsch Schip neemt een Spaansch uyt een Vloote van twee-ende-twintig zeylen.

Dit gevegt duerde geen half uer, ende daar naa saagen wy dit Schip weg voeren, vlak voor onse geheele Vloote heenen, het welke alle de vreughde teekenen van de Spangiaarden in lasteringen ende vervloekingen deede veranderen.

Sommige scholden op den Schipper van het genomene Schip, ende seyden dat hy een Verraader was, ende dat hy sig vry willig hadde laaten neemen, door dien hy tot de Reyse was geprest geweest.

Andere vervloekten ook die geene die haar genomen hadden, ende noemden deselve dronkaarts, schelmen, dieven ende Zee-roovers.

Daar waaren'er die haare deegens vatten, even als of sy de Engelsche hadden Spaansche

grillen ende Rodomontados.

den willen in ſtucken kappen, andere ſtelden haar met haar musketten in poſtuer of ſy op haar hadden willen ſchieten, ende eyndelijk andere, welke, als raaſende menſchen, met de voeten ſtampten, ende over den Overloop liepen, als hadden ſy, om die te agterhaalen, buyten boort willen ſpringen. knerſſende op haare tanden tegens de arme Engelſe Gevangenen, even als of ſy die hadden willen vermoorden, en dat om de ſaake die haare Landts lieden daar ſoo even gedaan hadden, ende ik moet bekennen dat ik groote moeyte hadde om alle deze windt-buylen te beletten, dat ſy geen quaat aan *Layfieldt* ſouden doen, die meer dan ymant anders over haare ſotternijen lagte, ende op de ſcheld-woorden die zy hem gaaven, weder antwoorde.

De Engelſche ſalveren haar met hare Prijſe.

Men gaf aanſtonts ordre aan den Vice-Admiraal, ende aan twee andere Gallioenen, om haar te vervolgen, maar dat was te vergeefs, door dien het in de windt was, ſoodaanig dat die twee Scheepen, al immer ſoo verheugt zijnde als de Spaanſche bedroeſt waaren, ende de wint van achteren hebbende, het ontſeylden, geen kleyne reeden hebbende om te pocchen dat zy ſoo rijken buyt hadden gemaakt in het midden van twee-ende-vijftig Scheepen, ende van de voornaamſte Zee-magt van geheel Spangien.

Het is het vermaakelijkſte ding des werelts voor een die van de Spaanſche Landt-aart niet is, welke ſig op haare Vloote bevindt, wanneer hy ſiet alle haare grillen ende buyten-ſporigheden, ende hoort haare dreygementen ende ſcheldingen, ſoo draa men maar van Engelſche ofte Hollanders ſpreeckt, want ſeekerlijk, ſy gelaaten ſig als of zy geheel Engelant ende Hollandt alleen met haar twee a drie Perſoonen ſouden uytroeyen, ende ondertuſſen wenſchen ſy niet meer dan altoos hondert mijlen van haar te zijn, want dit ſtaaltje dat wy hier van dit Engels Schip, onder een geheele Spaanſe Vloote, verhaalt hebben, is haar door geſeyde Engelſe en Hollanders meermaalen geſpeelt, onder andere verviel eens een Hollandtſe Vice-Admiraal, van ſijne Vloote verſteeken zijnde, onder een geheele Vloot van ſeſtien Spaanſe Gallioenen, hy hadde maar dertig Stucken op, ende voerde 't negentig koppen, ende des niet tegenſtaande hieldt hy het drie daagen tegens die braave baaſen uyt, ende naa dat hy twee Gallioenen hadde in de gront geſchoten, ende op de Spaanſe Vloote meer dan twaalf hondert dooden ende gequetſten gemaakt, ſtak hy op den derden dagh den brant in ſijn kruydt, waar door nevens ſijn Schip nog twee Gallioenen ſprongen, die aan zijn boord laagen, de Spangiaarden ſpraaken van deſe daadt niet dan met verwonderinge, maar wiſten my deſen kloekmoedigen Heldt niet te noemen, wiens naame waardig is eeuwig te leven, naa het ſpringen van zijn Schip wierde hy nog levendig gevist, maar ſtierf door zijne quetſuuren twee a drie uuren naa dat hy op haaren Admiraal was gebragt, die hem geerne in het leven behouden hadde.

Kloeckmoedige daadt van een Hollandtſche Vice-Admiraal.

HET

HET XV. CAPITTEL.

De Vlooten scheyden van malkanderen. Groot gevaar van de Vloot. Spaansche blintheid. Sy passeren de Açores. *Swaren storm van aght daagen. Sy zijn genoot saaekt stinckendt waater te drincken. Sy sien* Madera. *Daar naa* Cadix. *Komste te* St Lucar de Barrameda. *Bekommernisse des Autheurs wogens de receptie die hy van sijne Vrienden in syne armoede soude ontfangen. Groote verandering voor die geene die uyt Indiën weder in* Europa *komen.*

De Vlooten scheyden van malkanderen.

OP den na-de-middag nam de Vloote van *Vera Cruz* haar af scheydt van ons, ende sy liep in de *Havana* binnen, door dien sy niet gevictuailleert was, om de Reyse na Spangien te konnen doen, ende wy regten onsen Cours na *Europa* toe, niet meer vreesende dan de Enghte van *Bahama*, die wy ook geluckelijk passeerden, door hulpe van de Lootsen, die onsen Admiraal, ten dien eynde, uytgekosen ende gehuert hadde.

Ik houde het voor onnodig hier met veele woorden voor oogen te stellen, het gezigte dat wy hadden van het Eyland St. Augustijn, ende *la Florida*, al so weynig als het verhaal van de stormen ende tempeesten die wy, op de Reyse, moesten uyt-staan, ende de verscheydenheid van de Polus hoogte, ende daaromme sal ik die met stilswygen voor by gaan.

Groot gevaar van de Vloote.

Ik sal alleen seggen, dat, als op seeker tijd, de ervaerenste Stier lieden niet wisten waar sy waeren, het niet weynig gescheeld hadde, of wy souden alle by nagt Schip-breuke geleden hebben by de *Bermudes*, so den daageraat, welke begonde door te schijnen, ons niet hadde doen bemerken, dat wy daar vlak op seylden

Spaansche blintheid.

Maar de Spangiaarden, in plaatse GODT te danken, dat Hy haar van dat groote gevaar, hadde bevrijd, begonden de Engelsche die op dat Eyland woonden, te vervloecken, seggende, dat die dat Eylandt, nevens alle de omleggende, betoovert hadden, ende dat sy, door Duyvels practijken, altoos storm ende onweder deeden ontstaan, ten tijde de Spaansche Vloote daar voor by passeerde.

Na dat wy geluckelijk van dese gevaarlijke plaatse waaren geraakt, stelden wy onsen Cours na de Eylanden van *Tercera* ofte de *Açores*, wy hadden in deselve wel soet waater willen innemen, om dat het geene wy in de *Havana* hadden ghekregen, gheheel geel was geworden, ende so leelijck

ſtonk, dat wy gedwongen waaren onſen neuſe te ſtoppen, als wy daar van wilden drinken.

Sy paſſeren de *Agores.*

Maar de geſtrengen *Dom Carlos*, geen agt nemende op den noot van de andere Scheepen, deede ons die Eylanden voor-by loopen, dog den volgenden nagt wenſchten wy aan de ſelve voor anker te leggen.

Swaare ſtorm van aght daagen.

Want hoewel, naa haar gevoelen, die Eylanden niet door de Engelſche zijn betovert, ende in tegendeel door goede Catholijken bewoont werden, kreegen wy, in het geſigte van de ſelve, de grootſte ſtorm, die wy nog, ſedert ons vertrek uyt de *Havana*, gehadt hadden, de ſelve duerde geheele aght daagen, en daar door verlooren wy een Schip, ook raakten'er twee Gallioenen daar door in ſoodaanige ongelegentheydt, dat ſy twee ſchooten deeden los branden, om ons van haaren noot te waarſchouwen, waar om dan de geheele Vloote by ſtak, om te verwagten dat ſy haare groote maſten weder gerepareert hadden.

Sy ſijn genoot-ſaackt ſtinckent waater te drincken.

Hier naa zeylden wy een tijd lang heen ende weder, wetende in der waarheyt niet waar wy waaren, ende gedueriglijk ons ſtinkende waater drinkende, van het welke wy yder een pinte des daags kregen.

Vier daegen naa het ſtillen van den ſtorm ontdeckten wy Landt, ende daar door begonde een yder Spangien! Spangien! te roepen.

Terwijlen dat de Stier-lieden aan boordt van den Admiraal vergaadert waaren, om haare giſſingen ende beſteken noopende het Landt over malkanderen te brengen, waaren'er veele die haare vaaten met beſchuyt ende waater verkogten, een yder ſig inbeeldende dat wy voor de eene ofte andere Kuſte van Spangien waaren.

Sy ſien *Madera.*

Daar geſchieden ook veele weddingen, maar wy bevonden, als wy naader aan het Landt waaren gekomen, dat het het Eylandt *Madera* was; Dit deede veele op de onwetende Stier-lieden ſchelden ende vloecken, ende wy moeſten gedult nemen, ſiende dat wy nog niet ten eynde van onſe Reyſe waaren gekomen.

Daar naa *Cadix.*

GODT deede ons evenwel de genaade, nae dat wy dat Eylandt gepaſſeert waaren, van ons een doorgaande ende voorſpoedige windt te geven, die ons tot in Spangien toe by bleef, in het welke wy naa twaalf daagen *Cadix* ſaagen.

Eenige Scheepen verlieten ons op deeſe plaatſe, maar het meeſte gedeelte liep verder tot naa *St. Lucar* toe, ende onder andere mede het Schip daar ik op was.

Doe wy aan die gevaarlijke plaatſe, die de Spangiaarden *la Barra* noemen, quaamen, ende dorſten wy het beleydt van ons Schip niet aan onſe Stier-lieden toe vertrouwen, maar wy bedienden ons van die van het Landt, welke, de hoope van wat te winnen, ten ſoo grooten getaale, deede aan boordt koomen, dat'er yder Schip een hadde, om het ſelve in de Haaven te brengen, gelijk men ſulks ook gewoon is in alle andere Haavenen die qualijk in ende uyt te loopen zijn.

Den

Den een-ende-twingsten dag van November 1637. omtrent ten een uere na de middag, lieten wy ons ancker te *St. Lucar de Barrameda* vallen, ick ging met veele andere Passagiers aldaar te Lande, na dat wy eerst door de bediende van het Tol-huys waaren gevisiteert. Komste te *St. Lucar de Barrameda.*

Ick danckte mijnen GODT van dat ick de bodem van *Europa* weder mogte betreeden, ende ick hadde geen kleyne vreugde van my soo digte by mijn Vaderlandt te sien, zijnde my nu noch maar overigh een gedeelte van de Spaansche Zee ende het Canaal, tot aan den Hoofden toe, door te zeylen, maar, om de waarheydt te seggen, deze mijne vreugde wierde seer geremperт, als ik dagte, wat veranderinge het sterven, in soo veele Jaaren, hadde konnen, in onse Familie uyt-werken; de gramschap van mijn Vader, zoo die noch in het leven was, ontruste my oock ten hooghsten, ende, gelijck in armen in zoodaanige gelegentheden, doch alles vreest, hadde ick oock geen kleyne apprehensie, dat hy weder, so hy al overleden was, door sijn Testament, het zoodanig mogte bestelt hebben, dat 'er voor my niet ten besten zoude zijn, ende ik hadde een tegen-sin van weder na de vleesch-potten van *Egypten*, ik meene het Klooster, te keeren, doch de HEERE, welke eeuwig gelooft zy, schickten het alles ten besten. Bekommernisse des Autheurs wegens de receptie die hy van sijne Vrienden in sijne armoede sonde ontfangen.

Het is oock quaalijck te zeggen, wat veranderinge het aan yemandt geeft, die zoo lange Jaaren, als ik gedaan hadde, in die vreemde Contreyen gewoont hebbende, weder in deze Europische quartieren komt, ende die in plaatse van Mulatten, Negers ende Indiaanen te sien, nu niet dan blanke koppen vindt, ende daar toe alle die Indiaansche vrugten mist, maar zoo als ick tot deselve in Indiën hadde moeten gewennen, zoo moeste ik die gewoonte weder af-gaan, het welcke dan de tyd my seer gemackelijck leerdde. Groote veranderinge voor die geene die uyt Indien weder in *Europa* komen.

HET XVI. CAPITTEL.

Waarom den Autheur in een Herberge ende niet in het Klooster gaat. Hy komt by Broeder Paulus van London. *Die hem seer port om na Engeland te gaan. Den Autheur verlaat sijn Geestelyke kleed. Hy ontkomt door de bestieringe GODS een groot gevaar. Hy bestelt sigt' Scheep, en vertrekt van* S. Lucar. *Komste te* Douvres *in Engeland. Voor een Spangiaart aangesien zijnde wert hy niet gevisiteert. Komste te* London. *Hy komt by zijn Maagschap ende Vrienden, welke hy ontkent sijnde wert hy evenwel door haar weder bekent ende met alle vrientschap ontfangen. Besluyt van het werck.*

Waarom den Autheur in een Herberge ende niet in het Cloosier gaat.

HOewel ik ten eersten in het Kloosier van de Dominicanen hadde konnen gaan, in het welke den Ouden Broeder *Paulus van London* noch leefde, die buyten alle twijffel van vreugde soude opgetogen hebben geweest, siende my uyt de Indiën weder te huys gekomen, soo geloofde ick evenwel dat ik wel soude doen, blijvende in het gesel schap van mijne Vrienden, soo Engelsche als Spangiaarden, die soo groot een Reyse met my hadden af gelegt; Hier op dan ginck ik in een Herberge, in de welcke ik meer ruste konde vinden dan in het Convent, daar ik niet soude gehad hebben als een arme Monicken maaltijd, nevens een kleyne Celle om in te rusten, ende met duysent vraagen, nopende de Indiën, daar in ick soo veel tijdts hadde verseten, door Frater *Paulus van London* ontrust werden.

Ick koos dan die avond een Engelsche Herberge voor my uyt, ende ick gaf my in deselve nevens de arme Engelsche Gevangenen te ruste, welke de Schipper op mijn woort in myne bewaringe hadde gelaaten, onder bedingh van deselve, op sijn bevel, aan hem weder te leveren.

Hy komt by Broeder *Paulus* van *London.*

Des anderen daags sont ick myn Vrient *Layfieldt* met een brief na het Convent van Frater *Paulus van London*, die de selve ontfangen hebbende, my met groote vreugde quam besoeken, deselve wierde vermeerdert door de lanckheydt van de tijd die ick hadde uytgeweest, ende naa dat wy wat te saamen hadden gepraat, seyde hy my dat 'er in de Haaven Scheepen zeyl-vaardig naa Engelandt laagen.

Die hem seer port

Dese oude Monik die by na afgeleeft was ende al begonde te mijmeren, verlangde met groote genegentheyd na myn vertreck, sigh inbeeldende dat ick soo

soo draa niet soude in Englandr gekomen zijn, of ik soude gaan arbeyden aan de bekeringe van de Protestanten: dit maakte dat yder dag die ik daar bleef hem een Jaar scheen te dueren, ende hy deede al wat hy konde om mijne Reyse voort te setten; ik van mijn kant wenschte sulks meer dan hy, ende ik hadde des anderen daags, wel willen t'zeyl gaan, soo er een Schip daar toe hadde vaardig gelegen. om naa Engelandt te gaan.

Maar GODT, die my altoos, geduerende den tijdt van negentig daagen, welke onse over-vaart uyt de Indien hadde geduert, hadde beschermt, ende bewaart in het midden van veele stormen ende onweders, schickte wel haast alle dingen tot volvoeringe van het geene waar na ik soo lange verlangt hadde, te weten, om naa Engelandt mijn geboorte-landt te gaan, uyt het welke ik nu alreede vier-ende-twintigh Jaaren geweest hadde.

Ik liet mijne gedagten te *St. Lucar* eerst gaan over het verlaaten van mijn geestelijke kleed ende het maaken van een ander, waar mede ik in Engelandt soude mogen verschijnen, hebbende ik nog omtrent hondert Rijxdaalders overig, naa dat ik een Jaar van *Petapa* tot aan *St. Lucar* toe hadde ondergegen geweest. Ik liet dan door een Engelsche kleermaaker een wereltsch kleed toe-stellen, ende hier op maakte ik my tot de Reyse vaardig. Den Autheur verlaat sijn geestelijke kleedt.

Ten dien eynde laagen drie a vier Scheepen t'eenemaal gereet, welke niet als de aankomste van de Vloote verwagt hadden, om eenige Koopmanschappen, ende voor al Bhaaren silver, in te nemen.

Ick was van sinne met het geene dat eerst t'zeyl ging te vertrecken, ende mijn Vriendt *Layfieldt* embarqueerde sig daar op, want alle de Engelsche gevangenen wierden daar ter plaatse op haare vrye voeten gestelt, ende men liet haar toe weder naa haar Landt te keeren. Hy ontkomt door de besterininge Gods een groot gevaar.

Maar de voorsienigheyd GODES des HEEREN belette my sulks, ende indien ik dat gedaan hadde, soude ik jegenwoordig met *Layfieldt* in Turckyen gevangen sitten, want dat Schip wierde, daags naa het vertrocken was, van de Turcken genomen, ende met alle de Engelsche naa *Algiers* gebragt.

GODT deede my dan een veyliger over-vaardt vinden, in een Schip dat den Ridder *William Courtin* toe behoorde, de Schipper op het selve was een Nederlander, genaamt *Adriaen Adriaensz*, doenmaals te *Douvres* woonende, ende met deselve accordeerde ik, wegens mijne vragt ende spijse aen sijne taaffel. Hy begeeft sigh t'Scheep.

Dit Schip vertrok van de baare van *St. Lucar*, negen daagen naa mijne aankomste in die plaatse, het wagte soo lange om in geselschap van vier andere Scheepen de Reyse voort te setten, ende voor al naa eenige bhaaren silver die we uyt West-Indien gebragt hadden, die het in de Haaven, op pœne van Confiscatie, niet toude hebben derven laaden.

Sijnde dan op een andere wijse verkleedt, ende bereydt om een andere wyse van leven, dan ik tot nog toe geleydt hadde, aan te vangen, ende my van een Americaan in een Engelsman getransformeert hebbende, seyde ick, op

den thienden dag van mijn verblijf te *St. Lucar*, mijn laatſte vaar-wel aan Spangien ende aan de Spaanſche wijſen van doen.

En vertreckt van *St. Lucar.*

Ick nam mede mijn af-ſcheyt van den ouden Religieus, *Frater Paulus van London*, ende van alle mijne andere bekende Vrienden, ende ik begaf my in een Schip om de baare te paſſeeren, ende aan het boordt van ons Schip te geraacken, het welke noch dien avondt, in Compagnie van vier andere, naa Engeland t'zeyl ging.

Komſte te Douvres in Engelandt.

Ik ſoude op deſe plaatſe konnen verhaalen alle de goedtheden die den Schipper *Adriaan Adriaenſz.* voor ons hadde, ende alle de beleeftheden, die hy my, geduerende de Reyſe, bewees, maar ik ſal alleen ſeggen, dat ik noch veel meer reden hadde, om weder mijne gedagten over de goetheyd GODES te laaten gaan, welke ons ſoo fraayen we'er ende ſoo voorſpoedigen windt verleende, ſonder eenige Storm, dat wy in derthien daagen te *Douvres* aanquaamen, alwaar ik te Lande ging, ende het Schip liep in Duyns binnen.

Voor een Spangiaart aangeſien ſijnde wert hy niet geviſiteert.

De andere die te *Marigat* uyt-gingen, wierden te *Douvres* gebragt, alwaar ſy door de Officiers van de Admiraaliteyt geviſiteert wierden, doch door dien ik niet als Spaanſch ſprak, hadde men geen achterdencken op my, ende daar was niemandt die geloofde, dat ik een Engelſchman was.

Twee daagen daar naa ging ik te poſt met eenige Spangiaarden ende een Yrſch Collonel naa *Cantorbery*, ende van daar naa *Graveſend*.

Doen ik eyndelijk te London gekomen was, vondt ik my ſeer verlegen, konnende mijn Moederlijke Taale niet wel meer ſpreken, door dien ick maar eenige gebrookene woorden ſeggen konde, ſoodaanig dat ik daar door vreeſde, dat ik groote moeyte ſoude hebben om my voor een Engelſchman te doen verſlijten.

Ick geloofde evenwel dat mijne bloed-verwanten, welke wiſten datmen my voor veele Jaaren als dood hadde gehouden, my ten eerſten kennen ſouden, als ik my aan een van haar openbaarde, ende dat ik daar door dan tijd zoude hebben om de Engelſche Taale weder volkomentlijk te leeren.

Hy komt by ſijn Maagſchap ende Vrienden, welcke hy onkent zijnde wert hy even wel door haar weder bekent ende met alle Vrientſchap ontfangen.

De eerſte Perſoon van ons Maagſchap, aen de welke ik my addreſſeerde, ende die ik eerſt leerde kennen, was Me-Vrouwe *Penelope Gage*, Weduwe van den Ridder *John Gage*, welke in de St Johans ſtraate woonde; Ik ging haar daags na mijne aankomſte te London beſoeken, om door haar middel te weten wie myne andere Vrienden waaren.

Ik wierde tot deſe haaſtigheid gedwongen, door dien ik vreeſde in armoede te vervallen, eer ik het rechte gebruyk van mijne Moederlijke Taele ſoude weder gekregen hebben, die ik, ſo geſegt is, by na geheel vergeten hadde, ook moeſte ik weten wat middelen my mijn Vader hadde naagelaaten, en de manieren van het Land leeren, om alle deſe redenen dan, moeſt ik na haar vraagen, ende haar tragten te vinden

Als ik tot Me-Vrouwe *Gage* was gekomen, geloofde die wel dat ik van haar Maagſchap was, maar ſy begonde te lacchen, ſeggende dat ik als een Indiaan ofte als een Walsman, ende niet als een Engelsman ſprak.

Sy

Sy deede my een goet onthaal in haar huys aan, ende ſy gaf my aanwyſinge van het huys van een van mijne Broeders, welke in de ſtraat, *Longaker* genaamt, woondde, ende doenmaals in de Provintie van *Surrey* was, ende zijnde hy aldaar van mijne komſte onderrigt, ſont hy my een knegt met een Paart, om my by een van mijne Oomen te brengen, welcke te *Gatton* ſig onthielt, op dat ik de Heylige dagen van Chriſt-miſſe met haar ſoude door brengen.

Deſen Oom, die my als een verreſen Menſche, ende die naa vier-ende-twintig jaaren was weder gekomen, aanſchoude, ontfing my ſeer wel tot ſijnent, ende onthaalde my wonderlijcken vriendelijck, daar na ſondt hy my na *Cheam* by mijn Heer *Fremond*, die mede een van onſe Maagen was, ick bleef daar tot Drie-Coningen toe, ende keerde als doen met mijn Broeder na London.

Aldus kan den Leſer dan alhier een Americaan ſien, die na veele gevaaren, ſoo te Water als te Lande, geluckelijk in Engelandt aankomt, waar in hy, even als ick, de groote goetheyt Godts, omtrent mijn arm ende ellendig ſondaar gepleegt, bemerken kan. Beſluyt van het Werck.

Hy die my in alle die Landen ſoo geluckelijck bewaart heeft, wil geven dat die geene, die nu het roer van dit mijn Vaderlandt in handen heeft, entrepriſes die ſoo honorabel als profitabel zijn op die gedeelten van *America* wil maaken, op dat het gebreck van gelegentheyt om de couragie van ſijne Onderdaanen te oeffenen, haar ſelve ende het geheele Rijcke niet tot een laſt zy. Hier om is het dat ik aan mijne Natie een nieuwe Weerelt kome aanbieden, haar biddende dit trouw ende waaragtig verhaal voor aangenaam aan te nemen, ende hier door ſal ſy konnen ſien, wat eere ende voordeel dat ſy verlooren heeft, door de kleyne moet van een van haare Vorſten, welcke in vreede levende, ende overvloet van Schatten hebbende, evenwel verwiefp de aanbiedinge welke hem gedaan wierde, van de eerſte *America* te ontdecken, laatende deſelve aan *Ferdinand van Arragon*, die doen t'eenemaal geoccupeert was met het conqueſteren van het Rijcke van *Grenada* op de Moren, waar door hy ſoo verarmt was, dat hy ſigh gedrongen ſag, een kleyne ſomme gelts hier toe, van een Man die maar van een middelbaare conditie was, te moeten leenen, ſendende daar door *Chriſtophorus Columbo* tot dit loffelijke voornemen uyt. Des niet tegenſtaande hebben wy ſoodaanig alle gelegentheden niet verloren, dat wy 'er niet eene weder daar toe ſouden konnen krijgen, waar toe ons onſe Colonien in de *Barbados*, St. Chriſtoffel, *Nives* ende in de reſte van de Eylanden van de *Antilles* veel ſouden konnen helpen, ende daar door konnen wy niet alleen reeckenen, dat wy de grootſte helft van den weg alrede hebben af gelegt, maar ſijn daar door oock die van onſe Natie ſoodanigh tot het Climaat van de Indiën gewoon geworden, dat ſy veel bequamer ſijn om de entrepriſes op het vaſte landt voort te ſetten, dan de Spangiaarden waaren doen ſy daar eerſt quaamen.

De ſwaarigheyd omtrent dit voornemen is oock ſoo groot niet als ſommige ſig

sig wel souden konnen inbeelden, want ick kan klaarlijk aanwijsen ende verseeckeren, dat wy, met den selven arbeyt ende onkosten, die wy hebben aangewent om eene van die kleyne Eylanden te bevolcken, een groot getal Steden, ende een braave streecke Landts, om een nieuw Koninckrijcke aldaar op te rigten, souden hebben konnen magtig werden.

Onse naabueren de Hollanders konnen ons hier in voor een exempel verstrecken, die terwijlen wy ons hebben besig gehouden met het voort-setten van onse Commercie van de eene Haven op de andere, zoo veele Landen in de Oost ende in de West-Indien geconqueseert hebben, dat men van haar kan seggen het geene men van de Spangiaarden seght, dat de Sonne noyt in haare Landen ondergaat.

Aangaande de objectie welcke men gemeenlijck doet, van dat de Spangiaarden dat Landt nu besittende, het onreghtvaardigh soude zijn, soo men haar daar van wilde depossideren; ik antwoorde daar op, dat zy, uytgesondert het reght dat sy uyt kraghte van des Paus gifte hebben, geheel geen ander konnen aanwijsen dan dat van het gewelt, het welke dan op die selve wijse, door een grooter gewelt, kan vernietigt worden. En wat aangaat het seggen dat sy daar regt toe hebben door dien die Landen eerst door haar ontdeckt zijn, ick aghte dat die reden al soo weynig gevolgh heeft, als of men wilde seggen dat door het seylen van een Indiaansch ofte Engels Schip op de kusten van Spangien, die Natien daar door Possessie van dat Land voor hare Opperheeren hadden genomen.

Het is seeker dat de reghte eygendom aan de originele Inwoonders van het Land behoort, dewelcke, soo sy vryelijck ende sonder bedwang de Engelsche verfoecken haar te willen protegeren, soo is het seecker dat sy haar regt wettelijcken konnen transporteren; en soo men wil seggen dat de onmenschelijckheyd die die Indiaanen begingen, in het op-offeren aan haare Goden van soo veele redelijcke Schepselen, de Spangiaarden soude maght gegeven hebben om haar haar Landt te ontnemen, so kan men dat selve argument, ende met veel meer reden, tegens de Spangiaarden keeren, die soo veel Millioenen van Indiaanen aan den Afgodt van haare gierigheyd ende barbarische wreedheyd hebben opgeoffert, dat jegenwoordig veele Eylanden ende geheele Provincien in het vaste landt, die voor desen wel bevolkt waaren, t'eenemaal woest ende verlaaten sijn geworden, gelijck sulcks klaarlijck werd betuygt door *Bartholomeo de las Casas*, een Spangiaart, zijnde geweest Bisschop van *Guaxaca* in nieuw Spangien, door het Tractaat dat hy heeft in het light gegeven van wreedheden der Spangiaarden in West-Indiën, dat te *Madrid* gedrukt is.

E Y N D E.

KORTE ONDERWYSINGE,

Om de Indiaanſche Taale, welke men *Poconchi* ofte *Pocoman* noemt, te leeren,

werdende deſelve in ende omtrent Guatimala *geſproocken, gelijck ook in eenige gedeelten van de* Honduras.

HOewel de Indiaanen, door den geduerigen omgang, die ſy met de Spangiaarden op verſcheyde Plaatſen hebben, voor het meeſte gedeelte de woorden, die in het grootſte gebruyk zyn, verſtaan, ſoodaanig dat een Spangiaart onder haar gaan ende ſtaan kan, ook verſtaan werden als hy yets begeert van de Officieren die geſtelt ſijn om die geene, die door haare Dorpen paſſeren, te helpen.

Om dat evenwel de meeſte Indianen ſoodaanig een kenniſſe van de Spaanſche Taale niet hebben, ende dat ſy, ſoo wel als haare natuerlijke Taele, niet by haar in het gebruyk is, ſoo bebben de Religieuſen ende de Kerckelijke Perſoonen haar uyterſte devoir aangewent, om de Taalen van verſcheyde Landen te leeren, ende om die onder verſcheydene regulen te brengen, op dat die geene, die naa haar ſouden komen, daar van haar genot ſouden konnen hebben.

Men moet ook weten dat'er geen algemeene Taale is, maar dat de ſpraacken in die quartieren ſoo verſcheyden zijn, dat van *Chiapa* ende de *Zoques* af, tot aan *Guatimala, St. Salvador* ende de omliggende Plaatſen van de *Honduras* toe, men wel agthien verſcheydene vint, ook heeftmen daar Monicken die 'er ſes a ſeven volkomentlijk verſtaan. Groote verſcheydenheyd der Taalen in *America*.

Men onderwijſt de Indiaanen niet, ende men Predickt noyt voor haar, dan in haare moederlijke Taale, ende door dien die niet dan van de Parochianen geſproocken wert, ſoo is dat de oorſaake dat ſy van de naturelle Inwoonders ſoo bemint ende gelieft werden.

Hoewel ik, doen ik in die Landen was, twee Taelen ſpreecken konde ende geleert hadde, te weten, de eene diemen *Chacciquel* ende de andere welcke men *Poconchi* ofte *Pocoman* noemt, die eenige over-een komſte met malkanderen hebben, om dat evenwel de Taale *Poconchi* de aardigſte ende gemackelijkſte te leeren is, ſijnde ick oock gewoon geweeſt in deſelve te onderwijſen ende te Predicken, ſoo hebbe ik noodig geoordeelt van deſelve eenige regu-

len te schrijven, oock het gebed onses Heeren in deselve ter neder te stellen, nevens eene uytlegginge van yder woort in dat gebedt, op dat de Naakomelingen sulcks mogen weten, ende daar door sien hoedaanig ende op wat wyse men die Taalen leeren kan.

Byfonderheden van de Taale *Poconchi*.

Men vint niet in de Taale *Poconchi* ofte in eenige andere van die Landen, de verscheydenheydt van de Declinaten, welcke men in de Latijnsche heeft, ende evenwel zijn'er twee manieren naa de welke men de *Nomina* declineren, ende de verba conjugeren kan, ende dat door verscheydene particulen, al naa dat de woorden beginnen, of door een Vocaal, of door een Consonant, daar en is ook geen veranderinge in de *Casus*, als die geene welke door die particulen of door eenige præpositie wert aangewesen.

De particulen voor de woorden of *Nomina*, welke met een Consonant beginnen, syn die geene welke hier volgen

Declinatien in deselve.

SINGULARIS *Nu*, *A*, *Ru*. PLURALIS. *Ca*, *Ata*, *Quitacque*. Als by exempel, *Pat* is een huys gesegt, ende *Tat* Vader, welke woorden men op de volgende wijse declineert;

SINGULARIS. *Nupat*, mijn huys; *Apat*, u huys; *Rupat*, sijn huys. PLURALIS; *Capat*, ons huys; *A-pat-ta*, u l. huys; *Qui-pat-tacque*, haar l. huys.

SINGULARIS. *Nutat*, mijn Vader; *Atat*, u Vader; *Rutat*, sijn Vader. PLURALIS; *Catat*, onse Vader; *A-tat-ta*, u l. Vader; *Qui-tat-tacque*, haar l. Vader.

Dus werden ook de andere woorden, welke door een Consonant beginnen, gedeclineert; by voorbeeldt; *Queh*, een Paard, *Nuqueh*, *Aqueh*, *Ruqueh*, &c.

Huh, een boeck of papier, *Nuhuh*, *Ahuh*, *Ruhuh*.
Moloh, een ey; *Numoloh*, *Amoloh*, *Rumoloh*.
Holan, het hooft; *Nuholan*, *Aholan*, *Ruholan*.
Chi, de mond; *Nuchi*, *Achi*, *Ruchi*.
Can, de hand; *Nucan*, *Acan*, *Rucan*.
Chac, vleesch; *Nuchac*, *Achac*, *Ruchac*.
Car, visch; *Rucar*, *Acar*, *Rucar*, *Cacar*, A-*car-ta*, *Qui-car-taque*.
Chacquil, het licchaam ofte vleesch van een Mensch; *Nuchaquil*, *Achaquil*, *Ruchaquil*; *Cachaquil*, A-*chaquil-ta*, *Qui-chaquil-tacque*.

Daar zijn eenige woorden welcke men uyt-spreeckt als of die met een *ts*. waaren geschreven, die evenwel niet daar mede maar met een *tz*. geschreven werden, het welke wat by sonders in die Taale is; gelijk als, *tsi*, een Hond; *tsiquin*, een Vogel: *Nutsi*, mijn Hond; *Atsi*, u Hond; *Rutsi*, sijn Hond; *Catsi*, onsen Hond; A-*tsi-ca*, u l. Hond; *Qui-tsi-taque*, haar l. Hond; *Nutsiquin*, mijn Vogel; *Atsiquin*, u Vogel; *Rutsiquin*, sijn Vogel: *Catsiquin*, onse Vogel; A-*tsiquin-ta*, u l. Vogel, *Qui-tsiquin-taque*, haar l. Vogel.

Ook vallen in de Casus geen verscheydene terminatien, even als in de Latijn-

Latijnſche Taale, doch deſelve zijn onderſcheyden door eenige particulen ofte prepoſitien, gelijk by exempel: Het huys van Pieter; *Rupat Pedro*, ſtellende ſoo den naam van den Eygenaar ende particultje *Ru*, by het woordeken *Pat*, dat huys beduyt, werdende door dat particultje als een eygenſchap geinfereert.

Soo heeftmen voor de *Caſus Dativus* het particultje *Re*, by voorbeeld; Geeft Pieter ſijn hondt; *Chayere Pedro rutſi.*

Wat de *Caſus Accuſativus* belangt, wanneer 'er eene veranderinge van plaatſe werdt by-geſtelt, moetmen daar het particultjen *Chi* by doen, anders niet, als by exempel; Ick gaa naa het huys van Pieter. *Quino chi rupat Pedro.*

De *Vocativus Caſus* neemt by ſig het particultje *Ah* of *Ha*, beduydende ſulks of een wenſchinge ofte een roepinge, gelijk als, hier mijn Soon, of *Ah* mijn Soon; *Ah vacun*, of, *Ha vacun.*

De *Ablativus Caſus* houdt altoos de ſelve terminatie met de *Nominativus*, ende werdt met eenige præpoſitie uytgedruckt, gelijk als, in mijn mondt; *Pan nuchi*; met mijn handt, *Chi nucan.*

In, dat ik ofte my geſegt is, en werdt niet gedeclineert, gelijk ook *At*, dat gy ofte u beteeckent.

Het poſſeſſive particultje, mijn, werd mede niet gedeclineert, gelijk *vi chin*, mijn ofte voor mijn, ſoo ook u ofte voor u, *ave.* Hier moeten wy aanmercken, dat in die Taale geen dubbelde V. ofte *W.* is, gelijk als in het Engelſch, maar de V. conſonans ofte de *U.* vocaal werden als een *W.* in het Engelſch gepronuncieert, mits dat voor de *U* vocaal een *O.* werde geſet, ſoodaanig dat hoe wel wy *Wacun*, ofte *Ouacun*, mijn Soone, pronuncieren, gelijk ook *Wichin* ofte *Ouichin*, mijn ofte voor mijn, *awe* ofte *aoue*, u ofte voor u, ſoo ſchrijft men doch niet als, *Vacun*, *Vichin*, *Ave.*

De particultjes ofte de letters, welke voor de *Nomina* komen, die met een vocaal beginnen, ſijn ſoo als hier volgt; SINGULARIS; V. *Au. R*, PLURALIS; *C*, of *Au*, *Ta. C.* of *Qu. Tacque*; gelijk als by exempel; *Acun*, beduydt Soone; *Ixim*, koorn; *Ochoch*, huys; deſelve werden op de volgende wijſe gedeclineert.

SINGULARIS. *Vacun*, myn Soone; *Avacun*, u Soone; *Racun*, ſijn Soone; PLURALIS, *Cacun*, onſen Soone; *A-vacun-ta*, u l. Soone; *C acun-tacque*, haar l Soone.

SINGULARIS. *Vococh*, myn huys; *Avococh*, u huys; *Rococh*, ſijn huys. PLURALIS. *Cococh*, ons huys; *Av-ococh-ta*, u l. huys; *C-ococh-taque*, haar l. huys.

Men verandert ende declineert op de ſelve wijſe ook het woort *Abix*, het welckeeen ſtuck bezaayt Landt beteeckent, *Acal*, aarde, *Ulen* dat mede aarde beteeckent, *Acach*, een kerne; uytgeſondert dat de woorden die met een *I* beginnen, in de eerſte ende derde Perſoon van het *Pluralis Numerus*, mede een

B. admitteren, maar de andere willen voor deselve Persoonen in het selve *Numerus* niet dan een C. toe laaten.

De *verba* ontfangen ende admitteren ook verscheyde particulen tot haare conjugatien, even als ik van de *Nomina* in haare veranderingen ende declinatien hebben aangemerkt, mede al na dat sy door een vocaal ofte Consonant beginnen.

Dese welke door een Consonant beginnen, hebben, gelyk de *Nomina*, de volgende articulen.

SINGULARIS. *Nu*, *na*, *Inru*. PLURALIS. *Inca*, *Nata*, *Inquitaque*: Gelyk by exempel, *Lococh*, beminnen.

SINGULARIS. *Nulococh*, ik bemin; *Nalococh*, gy bemint, *Inrulococh*, hy bemint; PLURALIS. *Incalococh*, wy beminnen; *Na-lococh-ta*, gy l. bemint; *Inqui-lococh-taque*, sy l. beminnen.

SINGULARIS. *Nuroca* ofte *Nurapa*, ik geesselе ofte ik sla; *Naroca* ofte *Naropa*, gy geesselt ofte gy slaat; *Inruroca* ofte *Inrurapa*, hy geesselt ofte hy slaat; PLURALIS. *Incaroca* of *Incarapa*, wy geesselen ofte wy slaan; *Narocata* of *Narapata*, gy l. geesselt ofte gy l. slaat; *Inqurocatacque* ofte *Inquirapataque*, sy l. geesselen ofte sy slaan.

SINGULARIS. *Nutsiba*, ik schryve; *Natsiba*, gy schrijst; *Inrutsiba*, hy schryft. PLURALIS. *Incatsiba*, wy schryven; *Natsibata*, gy l. schryft; *Inquitsibatacque*, sy l. schryven

Daar en is anders geen *tempus* als het *imperfectum*, noch geen *præteritum* als het *perfectum*, maar in plaatse van die andere bedient men sig van het *plus quamperfectum*; Daar is ook geen *tempus futurum*, maar dat werdt door het *tempus præsens* uytgedrukt, ende volgens de sin van het discours werd het daar voor genomen; gelyk als, *Nulocoh Pedro*, beduyd, ik bemin Pieter, ofte, ik sal Pieter beminnen. *Tinlocoh*, ik beminne u, ofte ik sal u beminnen.

Somwylen, om het *Tempus futurum* beter uyt te drucken, voegt men daar by het woord *Inva*, ik wil; *Nava*, gy wilt; *Inra*, hy wil; gelyk als, *Inva nulocoh Pedro*, ik wil Pieter beminnen.

De particulen voor het *Tempus plus quam perfectum* zyn de volgende.

SINGULARIS. *Ixnu*, *Xa*, *Ixru*. PLURALIS *Ixca*, *Xa-ta*, *Ixquitacque*. Hier moeten wy aanmercken dat in alle die particultjens, de letter *X.* werd uytgesprooken als *th.* in het Engelsch, ende de *ch.* in het Fransch ofte Nederduytsch: by exempel *Ixnu* werd gepronuncieert even als of'er *Ichnu* geschreven was, *Xa* als *cha*, *Ixru* als *Ichru*.

Præteritum perfectum. SINGULARIS. *Ixnulocoh*, ik hebbe bemint; *Xnalocoh*, gy hebt bemint; *Ixrulocoh*, hy heeft bemint. PLURALIS. *Ixcalocoh*, wy hebben bemint; *Xalocohta*, gy l. hebt bemint; *Ixquilocohtaque*, sy l. hebben bemint. Ende so ook met alle de andere woorden ofte *verba*.

De particulen voor de *modus imperativus*, zyn dusdaanig.

Voor

Voor het *numerus singularis* en de tweede perſoon, *cha*, voor de derde perſoon in *ſingulari numero*, *chiru*, voor de eerſte perſoon in *plurali numero*, *chica*, voor de tweede, *Chatu*, voor de derde, *Chicitaque*; als by exempel, *Chalocoh*, dat gy beminnet; *Chirulocoh*, dat hy beminne. PLURALIS. *Chicalocoh*, dat wy beminnen, *Chilocohta*, dat gy l. bemint, *Chiquilocohtaque*, dat ſy beminnen, ende op deſelve wijſe met de andere.

De *modus optativus* is de ſelve met de *indicativus*, alleen werdt daar het particultje *ta* by-voegt, het welk het ſelve beduydt dat *utinam* in het Latijn doet, ende eygentlijk het ſelve dat ons, Och of! geſegt is, gelijk als, *Nalocohta Dios*, och of gy GODT bemindet: *Ixnulocohta Dios*, och of ick GODT bemint hadde.

De *modus conjunctivus* is ook deſelve met de *indicativus*, maar men voeght daar het particultje, *vei*, by, gelijck, *vei nalocohta Dios*, ſo gy GODT bemint; *vei Ixnulocohta Dios*, ſo ik GODT bemint hadde

In deſe Taale is geen *modus infinitivus*, maer in plaatſe van de ſelve gebruyktmen de *indicativus*, gelyk als, *Quincholnutſiba*, ik kan ſchryven; *Quinquini*, beteekent ſterven; ende *Nurah*, ik begere; ſo is dan *Nurah Quinquini*, ick begere te ſterven.

Men moet ook bemerken, dat wanneer in alle de *verba activa*, *ik* ofte *gy* als in *accuſativo caſu* werden uytgebracht, ſy te ſaamen gevoegt werden by de perſoon die het *verbum* maakt, ofte voor het ſelve geſtelt werd, ende dat door de particultjens, *Quin*, ik, *Ji*, gy wat het *tempus preſens* belangt, ende wat aangaat het *præterituin perfectum*, heeft men die van, *Xin*, my, ende *Ixti*, gy, als by exempel.

Quinalocoh, gy bemint my; *Xinalocoh*, gy hebt my bemint; *Quinranlocoh*, gy ſult my beminnen; *Quinalocohta*, bemint my, ofte, och dat gy my bemindet! *vei Quinalocoh*, ſo gy my bemint hebt, ofte, bemint haddet; *Quinarahnalocoh*, gy wilt my beminnen.

So ook voor de tweede perſoon omtrent de *accuſativus*, *tinulocoh*, ick beminne u; *ixtinulocoh*, ik hebbe u bemint; *tiranulocoh*, ik wille u beminnen; *tinulocohta*, och of gy my bemindet! *vei tinulocoh*, ſo ik u beminne; *vei ixtinulocoh*, ſo ik u bemint hebbe, ofte, bemint hadde.

Men moet noch aanmerken dat die twee woorden, *Quincholl*, dat geſegt is ik vermoge, ende, *Inva*, ik wil ſeer aardiglyk by andere *verba* gevoegt werden, van wat perſoone die ook zyn, doch inperſonelijk by de derde perſoon van het *numerus ſingularis*, als by exempel;

Incholnulocoh, ik kan beminnen; *Invanulocoh*, ik wil beminnen; *Ixraixnulocoh*, ik hebbe willen beminnen; *Ixcholixnulocoh*, ik hebbe konnen beminnen; *Ticholnulocoh*, ik kan u beminnen, &c.

De letters ofte de particulen die voor de *verba* komen, die met een vocaal beginnen, zijn de volgende.

SINGULARIS. *Inu*, *Nau*, *Inr*, PLUR. *Ingu*, of *Inc*, *Nauta*, *Inguiacque*, ofte *Inctaquin*; als by voorbeeld, *eça*, is bevryen, verloſſen geſegt, dit *verbum* wort op de volgende wijſe geconjugeert.

SINGULARIS. *Inveça*, ick verloſſe; *Naveça*, gy verloſt; *Inreça*, hy verloſt. PLURALIS, *Inqueça*, wy verloſſen; *Naveçata*, gy l. verloſt; *Inqueçataque*, ſy verloſſen.

A, is een woort uyt eene letter beſtaande, ende beduyt wenſchen, begeeren, willen, men vint het ſelve noyt ſonder ſijne particulen, als;

SINGULARIS. Ick wil; *Inva*; *Nava*, Ghy wilt; *Inra*, Hy wil; PLURALIS. *Inca*; wy willen; *Nacata*, ghy l. wilt; *Incataque*, ſy l. willen.

Ivirch, hooren; *Invirch*, ik hoore; *Navivirch*, gy hoord; *Inrivirch*, hy hoord; PLURALIS. *Inguivirch*, wy hooren, *Navivireghva*, gy l. hoordt; *Inquivireghtaque*, ſy l. hooren.

Op deſe wijſe hebbe ick dan aangeweſen op wat wijſe men alle ſoorten van *Nomina* moet declineren, ende ook alle de *verba* in die Taale conjugeren.

My reſteert nu noch alleen van de *verba paſſiva* te ſpreecken, ende aan te wijſen hoemen die met die deſelve particulen moet conjugeren ende formeren.

De *verba paſſiva*, gelijk als ſy verſcheyde terminatien hebben, ſoo werden ſy ook verſcheydentlijk geconjugeert.

Van die geene, welke met een *a* eyndigen, werdt gemeenlijk in *paſſivo* de *a* af-genomen, ende by de laatſte Conſonant werdt het particultje *bi* gevoegt, als by exempel, van het woord *Nuroca*, ik geeſſele ofte ſlaa, is het *paſſivum*. *Quinrochi*; op deſelve wijſe is het *paſſivum* van *Nurapa*, dat mede ik ſlaa ofte geeſſele beduyt, *Quinraphi*; doch hier is een exceptie in *Nutzuba*, ik ſchrijve, in het welcke de *b* in een *m* wert verandert, *Quintſimbi*, ik ben geſchreven.

Die *verba* die met een *ph* eyndigen, veranderen deſelve in *Onbi*, gelijck *Nutocaph*, ik beminne, *Quinloconbi*, ik ben bemint.

Soo ook die in *ch* eyndigen, veranderen de *ch* in *bi*; gelijck als *Invivirch*, ik hoore, *Quinivirbi*, ik ben gehoort.

Maar die geene die in *ç* eyndigen (hier moetmen noteren dat een *ç* als een *ſ* werdt uyt-geſproocken) veranderen de *a* in *ibi*, als by voorbeeld, *Inveça*, ik verloſſe, *Quinoçibi*, ik ben verloſt; *Nucamça*, ik doode, *Quicamçibi*, ik ben gedood.

De *verba* die in *ach* eyndigen, voegen *bi* in het *paſſivum* achter aan; ſoo heeft *Nuçach*, ik vergeve, in *paſſivo*, *Quinçachi*, ik ben vergeven.

De particulen die de *verba paſſiva* of veranderen ofte conjugeren ſijn de volgende.

SINGULARIS. *Quin*, *Ti*, *In*; PLURALIS. *Coh*, of, *Co*, *Tita*, *Quitacque*, als by een voorbeeld.

SIN-

SINGULARIS. *Quiloconchi*, ik ben bemint, *Tiloconchi*, ghy bent bemint, *Inloconchi* hy is bemint. PLURALIS. *Coloconchi*, wy sijn bemint; *Tiloconhita*, ghy l. sijt bemint; *Quiloconhitacque*, sy sijn bemint.

SINGULARIS. *Quinrochi* ik ben geslaagen of gegeesselt; *Tirochi*, ghy sijt geslagen of gegeesselt; *Inrochi*, hy is geslagen of gegeesselt. PLURALIS. *Corochi*, wy syn geslagen of gegeesselt; *Tirochita*, gy l. bent geslagen of gegeesselt; *Quirochitacque*, sy l. syn geslagen of gegeesselt.

De particulen voor het *tempus plus quam perfectum* zijn de volgende.

SINGULARIS. *Xin*, *Ixti*, *Ix*. PLURALIS. *Xoh*, of *Xo*, *Ixtita*, *Xitacque*, als by voorbeeld

SINGULARIS. *Xinloconchi* ick ben bemint geweest; *Xtiloconchi*, ghy sijt bemint geweest; *Ixloconchi*, hy is bemint geweest. PLURALIS. *Xoloconchi*, wy sijn bemint geweest; *Ixtiloconchita*, ghy l. hebt bemint geweest, *Xiloconchitacque*, sy sijn bemint geweest.

Xinrochi, ick ben gegeesselt ofte geslaagen geweest; *Ixtirochi*, ghy bent gegeesselt ofte geslaagen geweest; *Ixrochi*, hy is gegeesselt ofte geslaagen geweest. PLURALIS. *Xorochi*, ofte *Xohrochi*, wy syn gegeesselt ofte geslagen geweest; *Ixtirochita*, ghy l. syt gegeesselt ofte geslaagen geweest; *Xirochitacque*, sy l. sijn gegeesselt ofte geslaagen geweest.

De *Modus Imperativus* is dusdaanig

Tiloconchi, weest ofte sijt bemint; *Tiloconchta*, weest ghy l. bemint; *Chiquiloconhitaque*, dat sy l bemint zijn; in dit laatste stetmen dat het particultjen *hi* in *ho* verandert werdt.

De *modus optativus* ende *conjunctivus* volgen de selve ordre als de *verba passiva*, settende *ta* by de *optativus*, ende *ve* by de *conjunctivus*, als by exempel.

Quinloconhita, och dat ick bemint waare; *Tiloconhito*, och dat ghy bemint waart; *Tiloconhitata*, och dat gy l. bemint waart; *Quiloconhitatacque*, och dat sy l. bemint waaren.

Op deselve wijse voegtmen by het *tempus plus quam perfectum* alleen het particultje *ta*, als by voorbeeld.

SINGULARIS. *Xinloconhita*, och dat ick bemint waare ofte hadde geweest; *Ixtoloconhita*, och dat ghy bemint waart ofte haddet geweest; *Ixloconhita*, och dat hy hadde ofte waare bemint geweest; PLURALIS. *Xocolonhita*, och dat wy hadden ofte waaren bemint geweest; *Ixtiloconhitata*, och dat ghy l hadden ofte waaret bemint geweest; *Xiloconhitatacque*, och dat sy l. hadden ofte waaren bemint geweest.

Hier moetmen remarqueren dat het particultje *ta*, soo'er eenige ander woord ofte sin by het *verbum* gevoegt is, voor het *verbum* kan gestelt werden, gelijk als, *ninta quinloconchi*, och dat ick seer bemint waare; anderstints soo het *verbum* alleen is, wert *ta* agter aan gestelt.

De *Modus Conjunctivus* is dusdaanig; *vei quinloconhi*, soo ik bemindt ben; *vei tilonconhi*, soo gy bemint zijt, ende soo voort met de reste.

Die

Dit is het alle datmen gewoon is tot onderrigtinge te geven omtrent dese Taale; By aldien nu yemant in alle de boven-verhaalde regulen wel onderwesen is, ende alle die begintselen volmaaktelijken wel weet, soo sal die, in seer korten tijd, die Taale perfect konnen leeren spreecken, soo hy een *Dictionarium* ofte woorden-boeck daar by heeft.

En soo mijne Vrienden my komen te betuygen datmen daar van wel een *Dictionarium* sien wilde, soo sal ik haar dat contentement geven, ende, ter liefde van haar, een, die volmaackt sal zijn, op-stellen.

Onderwijlen hebbe ik ten propooste geoordeelt dese kleyne ende korte Onderwijsingen te doen drucken, ende dat alleen uyt curieusheyd, ende om te doen sien, hoe lightelijk men de Indiaansche Taalen kan leeren.

Ick sal dan voor het laatste een eynde van dit werckje, welcks gelijck men noyt gesien heeft, maacken, met het Gebedt des HEEREN in die Taale, ende met een korte ende bondige uyt legginge over het selve.

Het Gebed des HEEREN in de Taale *Poconchi.*

Catat taxab vilcat, Nimta inçaharç ibi avi, Inchalita avibauri pancana; Invaniva ta nava yahvir vac acal, he invan taxab. Chaye runa cahubun taquih; naçach ta mac, he incaçachve quimac xim acquivi chiquih; macoacana chipam catacchyhyscoaveçaca china unche tsiri mani quiro, he inqui. Amen.

Uytleginge daar van.

Hier moetmen aanmercken dat *Catat*, volgens de eerste regul van de Declinatien der *nomina*, de eerste persoon is in het *numerus pluralis*, het welke men bespeurt door het particultje *Ca*, gevoegt by het woord *Tat*, dat Vader beteekent, soodaanig dat *Catat*, onse Vader beduyd.

Taxab beteeckent den Hemel, ende men set het voor het woordt ofte *verbum vilcat*, om dat het te aardiger ende beter geplaatst soude staan, in tegendeel van het Latijn ende Engelsch, daar het woordeken *es*, zijt, gestelt is voor *in cælis*, in de Hemelen. Men stelt ook sonder eenige præpositie, in tegendeel van het Latijn, Grieckisch ende Engelsch, want in dese Taale werden de præpositien dickmaals vergeten, maar evenwel stilswijgende verstaan.

Vilcat, beduydt zijt, ofte die zijt; het is de tweede persoon van het Latijnsch woordt *sum*, *es fui*, dat een *verbum anomalum* is, ende niet geconjugeert werdt, volgens de boven-gestelde regulen, als by exempel; *Visquin*, ik ben, *Vilcat*, gy zijt; *Villi*, hy is, PLURALIS. *Vilcoh*, wy zijn; *Vilcatta*, gy l. zijt; *Vilquetacque*, sy l. zyn.

Het *tempus plus quam perfectum*; SINGULARIS. *Kinvi*, ick hebbe geweest; *Ixtivi*, gy hebt geweest; *Ixvi*, hy heeft geweest; PLURALIS. *Xohvi*, wy sijn geweest; *Ixvitiva*, gy l. sijt geweest; *Xivitacque*, sy l. sijn geweest.

Modus imperativus. SINGULARIS. *Tivi* of *Tivo*, zijt of weest: *Chivi* of *Chivo*, dat hy sy: PLURALIS. *Cohvita* of *Cohvota*, dat wy sijn: *Tivira* of *Tivota*, dat gy l. zijt: *Quivita* of *Quivitatacque*, dat sy l. zijn.

De *modus optativus* ende *conjunctivus* sijn volgens de boven-gestelde regulen, doende by het *tempus præsens* de particulen *ta* ofte *vei* in het *tempus præsens*, ende het *plus quam perfectum* van de *modus indicativus*.

Nimta

Nimta incaharçibi. Dit beteeckent, ick bidde dat ten hooghſten verheerlijckt zy; *Nim* beduyd grootelijcks ofte ten hooghſten; *ta* is een *particula optativa*, ofte een uytdruckinge van een wenſch; *Incaharçihi* is de derde perſoon van het *verbum Quincaharçihi*, het welcke verheerlijckt ofte groot gemaeckt zijn, beduyd, het welcke, volgens de bovengeſtelde regul, geformeert wert van het *verbum activum Nucaharça*, groot-maecken, verheerlijcken, veranderende de laetſte *a* in, *chi*, ende het particultje *Quin* daer by voegende, dat het *paſſivum* maeckt.

Avi, uwen naeme; *vi* beteeckent naeme; ende volgens de regul, die wy hier bevoorens gegeven hebben, voor de *Nomina* die met een *Conſonans* beginnen, ſoo is *a* het particultje van de tweede perſoon.

Inchalita avihauri; lact u Rijcke komen, ſoude eygentlijck de uytlegginge van die woorden zijn. *Inchali* is de derde perſoon van het *verbum quinchali*, dat komen beduyt *Ta* is, als vooren geſeght is, een teecken van een wench ofte *particula optativa*. *Ibauri* ofte *Ihauric* beteeckent een Koninghrijcke, ende *av* daer by gevoeght zijnde, beduyd de tweede perſoon.

Pancana; op onſe hoofden, dit is een byſondere maniere van uyt-druckinge in die Taele, welcke, even als veele andere, meenighte van *Phraſes* ende manieren van ſpreecken heeft, gelijck als hare eygen-aen-geboorene aerdigheden ende circum-locutien, waer van'er deſe een is als ſy ſeggen; u Koninghrijcke komt over onſe hoofden. *Pam* ofte *Pan* is een præpoſitie, welcke in ofte op beduyt; *Na* beteeckent het hooft; *Nuna*, mijn hooft; *Çana*, ons hooft, volgens den hier voorens gegeven regul, hier van daen komt het dat ſy een hoedt *Pan-nuna* noemen, als zijnde boven op het hooft.

Invaniva ta nava; Dat ghy wilt moet geſchieden. De Indiaenen hebben geen eygen *namen* om den wille uyt te drucken; maer ſy exprimeren ſulcks door een *verbum*. *Invanivi* is de derde Perſoon van het *verbum quinvanivi*, het welcke gedaen zijn beduyd; Het *verbum activum* is *Nivan* ick doe, ende daer van werden veele *paſſiva* geformeert, als *quinvan*, *quinvanhi*, *quinvani*, *quinvanivi*, *quinbanan*, *quinvantihi*, van dewelcke het laetſte eygentlijck ſpoedighlijck gedaen zijn beduyd.

Op deſelve wijſe voeghtmen achter aen alle de *verba* ſoo *activa* als *paſſiva* dat particultje *tihi*, om den ſpoet ende vlijt in eenige ſaecke aen te wijſen, *Nava* is de tweede perſoon van het *verbum inva*, ick begeere, volgens den regul van de *verba* die door een Vocael beginnen; *Nava*, ghy begeert; *Inva*, hy begeert.

Yahvir vah acal. alreede op het aengeſighte der aerde. *Yahvir* is een *adverbium*, het welcke alreede ofre reeds beteeckent. *Vah* beduyd aengeſighte, *Navah*, de aerde.

He invan taxah. Soo als die in den Hemel gedaen wert. *He*, is een *adverbium*, dat ſoo, als, ofte gelijck beteeckent; *Invan* is de derde perſoon van het *verbum paſſivum quinvan*, gedaen zijn. *Taxah*, beduydt, als bevoorens, in den Hemel, ſonder eenige præpoſitie daer by te doen.

Chayeruna, geeft heden. *Nuye* is de eerste persoon in het *tempus præsens*, beduydende ick geve. *Cha* is het particultje, volgens den voorgestelden regul, van de tweede persoon van de *modus imperativus*. *Chaye*, geeft ghy, *Chiruë*, dat hy geve. *Rnna*, beduyd heden

Cahuhun taquih vüc. Ons brood van yder dagh. Hier moetmen aenmercken dar *Ca*, als het voor *huhun* geset wert het seer aerdig geplaetst wert, hoewel het behoort tot het woordeken *vüc* dat brood beteeckent, *Nuvüc*, mijn brood, *Cavüc* ons brood. *Hnhun*, is een woort dat niet gedeclineert en wert, beduydende yder een ofte yder saecke. *Quih* beduyd de Sonne ofte den dagh.

Naçah ta camac. Ick bidde Godt dat Gy ons onse sonden vergeeft; sy besigen hier niet de *modus imperativus*, gelijk als in het Latijn alwaer staet *dimitte*, vergeeft; maer door de *particula optativa ta* gebruycken sy de *modus optativus*. *Naçah*, is de tweede persoon van het *verbum Nuçah*, ick vergeve; *Mac*, beteeckent sonde, *Numac*, mijn sonde, of mijn sonden, *Camac*, onse sonden. *Laval* is een ander woord in die Taele, het welcke mede sonden beteeckent.

He incaçahve quimac. Op deselve wijse als wy haere sonden vergeven. *Incaçah* is volgens de bovengestelde regul de derde persoon in het *numerus pluralis*, voor de woorden die met een Consonant beginnen; *ve* is aen het eynde, aerdigheyds halven, by-gevoeght, *Quimac* is de derde persoon in *plurali numero*.

Hier moetmen aenmercken, hoe dat in een discours ofte sententie dickmaelen wert overgeslaegen het woordeke *taque*, het welcke ick hier boven in den regul van de declinatien gestelt hebbe, somwijlen doetmen het daer oock by, maer hier is het afgelaeten, want anders moeste het *quimaHaque* zijn, daer nu maer *quimac*, haere sonden, staet.

Xim acquivi chiquih. Die tegens onse rugge gesondight hebben. Van het woord *Mac*, dat sonde beteeckent, wort geformeert het *verbum Quimacquivi*, sondigen. Soo mede van het woord *Laval*, sonde, maecktmen een ander *verbum quinlavini*, mede, sondigen, beduydende, hebbende dat woort *qnimacquivi*, dat een *verbum deponens* is, gelijk'er veele in die Taele zijn (als, by voorbeeld, *Quincutati*, predicken) deselve *particulæ* als de *verba passiva*.

Chiquih is een woord gecomponeert uyt de *præpositio Chi*, ende het *nomen ih*, dat een rugge beduyt; men declineert het selve als de *nomina* die door een Vocael beginnen, ende met *Chi* gevoeght zijnde beteeckent het tegens, gelijck als, SINGULARIS. *Chivin*, tegens my; *Chavih*, tegens u; *Chirih*, tegens hem. PLURALIS. *Chiqnih*, tegens ons; *Chaviha*, tegens u l. *Chiquitacque*, tegens haer l.

En wanneermen daer een andere derde persoon by neemt, soo dient *Chirih* voor tegens; gelijck als, *Chirih Pedro*, tegens Pieter, dat eygentlijck soude zijn tegens den rugge van Pieter.

Alsmen eenige in de derde persoon *in numero plurali* daer by voeght, soo seghtmen *Chiqui*, gelijck als, *Chiqui unche*, ofte *Chiquih cunch elal*, tetegens alle.

Me-

Mecoacana, en laet ons niet. Dit *verbum* wert uyt drie woorden gemaeckt; Eerstelijck is *ma* een verkortinge van het woord *Mani* dat neen beduyd; het selve doet oock *manchueu*. *Co* ofte *Coh* beduyd ons; ende soo als ick, in de bovenstaende staende regulen, hebbe aengemerckt, is het hier voor het *verbum* gesteld, het welcke maeckt dat de *n* daer van is afgesneden, daer het, sonder dat, soude moeten zijn *Nacana*, van het *verbum Nucana*, ick laete; *Nacana*, gy laet; *Inrucana*, hy laet, ende soo met de reste.

Chipam catacchihi, In ons versoghr zijn. Dit is oock een andere schoone maniere om sigh in die Taele uyt te drucken, gebruyckende sy een *verbum passivum* in plaetse van een *nomen*, voegende daer een præpositie by, gelijck als hier *Chipam*, het welcke in beduyd, ende voegende by her woord de particultjens daer de namen mede verandert ende gedeclineert werden. *Nutacchihi* beteeckent ick versoeck; Het *passivum* is *Quintacchihi*, ick ben ofte werde versoght; waer van *Nutacchihi* beduyd mijn versoght werden, ofte, mijne versoeckinge; *Attacchi*, uwe versoeckinge; *Catacchihi*, onse versoeckinge.

Coaveçaca china unche tsiri. Verlost ons van alle bose dingen. *Inveça*, soo als ick boven geseght hebbe, beduyd bevrijden, verlossen. *Co* is de eerste Persoon in *numero plurali*, her welcke men voor het woord stelt, soo als ick bevoorens in den regul hebbe aengemerckt, ende in die *vox composita* van *Mecoacana*. *China*, is een præpositie die boven ofte van beduyd.

Unche, beteeckent, alle, ofte, alles; Het is een *adjectivum* dat eygentlijck niet kan gedeclineert werden. *Tsiri* is mede soo een *adjectivum* ende dat invariabel is *in genere, casu, & numero*, het beduyd boos of quaet gelijck als *tsiri vinac*, is een quaed Man gesegt; *tsiri ixcoc*, een bose Vrouwe; *tsiri chicop*, een bose ofte quaede Beeste, ende *innumero plurali* wert het mede niet verandert.

Sonder *substantivum* daer by, is het als een *verbum neutrum*, even soo als de Latijnen *malum*, *pro mala re*, *aut malis rebus*, stellen, te weten quaet absolutelijck voor een quaet dingh ofte quaede dingen.

Het *substantivum* dat daer van wert gemaeckt is *tsiriquil* dat een boos Menschе ofte boosheydt beduyt; *Voron* beteeckent in deselve Taele *Poconchi* mede het selve.

Maniquiro. Geen goede. Dat is gestelt tot een ampelder expressie van de bose dingen, ten eynde men magh bevrijdt sijn van alles dat'er niet goedt zijnde is.

Mani, gelijck ick hier boven hebbe aengemerckt, is neen geseght; *Quiro*, is, als *tsiri*, een *adjectivum*, dat goet, ofte een goede saecke, beteeckent, ende wort mede in alle de *numeri* niet gedeclineert ofte verandert.

Quiro vinoc, is een goet Man; *Quiro ixcoc*, een goede Vrouwe; *Quiro chicop*, een goedt Beest; soo mede *in numero plurali*, *Quiro vinac*, goede Mannen.

Het *substantivum*, dat van dat *adjectivum* gederiveert wert, is *Quirchal*, goedheyd, *chichal*, beduyt mede het selve. *Quirolah*, is seer goet. *Tirilah*, seer quaet. Alwaer in dese Taele *lah*, achter een *adjectivum* wert gevoeght,

heeft het deselve kraght als *valdé* in het Latijn, het welcke seer of uytnemende beduyd.

He inqui. Gelijck, ofte als, hy het seght, waer van de meeninge is, als die geseght heeft die dit gebed heeft geleerd

Quinqui, is, ick segge, geseght; *Tiqui*, gy seght; *Inqui*, hy seght; *Cohqui*, wy seggen; *Tiquita*, gy l. seght; *Tiquitacque*, sy l. seggen.

Amen. Alle de woorden, tot dewelcke de Indiaenen geene expressien hebben in haere eygene Taele, spreecken sy uyt soo als sy die van de Spanjaerden geleerd hebben, soo seggen sy dan hier *amen*.

Soo is het mede met den Wijn, welcke sy voor desen niet hadden, ende die sy nu *Vino* noemen hoewel sommige, door een oneygentlijck woordt, die den naeme van *Castillanaba*, geven, dat waeter van Castilien geseght is; soo noemen sy oock gemeenlijck GODT, DIOS, hoewel Hem sommige onder het woord *Nim Ahval*, dat den Grooten Heere beduyd, kennen.

Het is dan uyt curieusheyd geweest, ende ten versoecke van eenige mijne by-sondere Vriende, dat ick de onderwijsinge van dese Taele op de Persse hebbe laeten brengen, ziinde die noyt te vooren in Engelandt bekendt geweest.

Soo het by geval moghte komen te gebeuren, dat eenigh Engels Schip ofte wel maer Engels-man, op de Americaensche Kuste quaeme, ende aldaer by hasard een *Pocomanisch* Indiaen ontmoette, soo sal haer dit dienen, om haer eenigh light in de Taele *Poconchi* te geven, ende sy sullen, door dese lessen, yets kunnen verstaen, van het geene hy, in sijne Taele, tot haer seggen sal, ende mogelijck sal ick, ten beste van mijn Vaderlandt, hier noch yets considerabils by-voegen, laetende ondertusschen aen den Leser den tijdt, om te studeren in het geene ick hem hier, soo succinct ende kort als my is mogelijck geweest, geve.

Eynde van het vierde ende laetste Boeck.

R E-

REGISTER

Van de aenmerckelijckſte ſaecken ende voor-vallen die in deſe REYSE verhaelt werden.

I. BOECK.

CAP. I.

BEſtieringe der Geeſtelijcke in *America*. pag. 1
Verkieſinnge der Generalen. pag. 2
En der Provincialen. ibid.
Generael en Provinciael Capittel. ibid.
Procureurs en Definiteurs en haer Ampt. ibid.
Vicaris Generael, en hoe die ſulcks verklaert werd. pag. 3
Apoſtoliſche Commiſſaris, Sijn maght en bevel. ibid.
Tweederhande Spanjaerden in *America*, Naturelle en Criolen. ibid.
Haer onderlinge haet ende ſtrijdigheydt. ibid.
Criolen door de Spanjaerden onderdruckt. ibid.
Voorbeeld daer van. pag. 4
Nakomelingen van de eerſte innemers van *America*. ibid.
Den haet tuſſchen de andere Spanjaerden ende de Criolen ſtreckt ſich uyt tot in het kerckelijcke. ibid.
Voorbeelden daer van. ibid.
Criolen hebben op ſommige Plaetſen de overhand. pag. 5.
Geeſtelijcken in de Provincie van *Mexico*. ibid.
Twiſt onder de Paters *de la Merced*. ibid.
Geeſtelijcke in de Provincie van *Guaiimala*. ibid.
Geeſtelijcke in nieuw *Grenada*, *Carthagena*, &c. pag. 6.
In de Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, &c. ibid.
In *Jucantan*, In *Mechocan*, In de Philippijnen ende *Manilla*. ibid.
Hoe die daer komen. pag. 7

CAP. II.

VIer Sendingen werden na Indiën geſonden. ibid.
Hoe die daer komen. ibid.
Aenleydinge door de welcke den Autheur bewogen wierd om naer *America* te gaen. pag. 8.
Aengenaemheden van Indiën cierlijck ten toon geſtelt. ibid.
Den Autheur is in ongenaede by ſijn Vader ende de reden daer van. pag. 9.
Redenen die den Autheur bewogen deſe Reyſe te aenvaerden. pag. 10.
Den Autheur verbind ſich met ſeeckeren ſijnen Vriend tot deeſe Reyſe. ibid.
Hy werd den Superieur *Calvo* voorgeſtelde ibid.
Voorraed tot de reyſe. pag. 11.
Sijn vertreck van *Xeres*. ibid.
Komſte te *Porto St. Maria*. ibid.
Goed onthael van den Gouverneur ende

eerbiedigheyd der Inwoonders. pag. 12.
Vertreck van daer. ibid.
Komste te Cadix. ibid.
Vermaeckelijck verblijf aldaer. ibid.
De Apostolische Commissaris scheyd uyt de Reyse en geeft haer een ander in sijne plaetse. ibid.
Ongenoegen hier over. ibid.
Hoedanigheden van den nieuwen Commissaris. ibid.

CAP III.

VOorbereytselen tot het vertreck. pag. 13.
Ondersoeck op den Persoon des Autheurs gedaen. ibid.
Waer door veroorsaeckt. ibid.
Den Autheur wert versteecken. ibid
En raeckt in Zee. ibid.
Getal der Schepen van de Vloot. pag. 14
Plaetsen op dewelcke sy het gemunt heeft. ibid.
Laedinge van deselve. ibid.
Wat Grooten op de Vloot waeren. ibid.
Aerd der Jesuiten. ibid.
Convoy. pag. 15
Holle Zee. ibid.
Het Convoy scheyd van de Vloote. ibid.
Berouw en besigheyd van eenige Monicken. ibid.
Paeslaet-wind. ibid.
Groote stilte. pag. 16.
Dorado. ibid.
Groote meenighte van deselve. ibid.
De Vloote doet Land op. ibid.
De Jesuiten vieren seer praghtigh het Feest van haeren Patroon. ibid.
Als oock de Jocobijnen. pag. 17.
Een Comedie binnen Scheeps-boort vertoont. ibid
Sien het Eylandt *Desirado*. ibid.

CAP IV.

VErscheydene gissingen der Stier-lieden. pag. 18.
Sien *Marigalante* en *St. Dominique*; Anckerende voor *Guadaloupa*. ibid.
De Wilde komen aen Boord. ibid.
Annanas. pag. 19
Cieraet der Wilden. ibid.
Haeren treck tot de Wijn. ibid.
Den Autheur treckt te Lande op *Guadaloupa*. ibid.
Minsaemheyd der Inwoonders. ibid.

CAP V.

AEnmerckelijcke Historie van een *Mulat*. pag. 20.
Blinden yver der Monicken. pag. 22.
Tumult op het Strant. pag. 23.
Loffelijcke resolutie van eenige Vrouwen. ibid.
De Wilden beveghten de Spanjaerden. ibid.
Doch werden verdreven. ibid.
Een Jacobijner Monick gequetst. ibid.
Drie Jesuiten gedood ende drie gequetst. ibid.
Oorsaecke van dien op-loop. pag. 24.
Waght tegens de Indiaenen. ibid.
De Vloote vresiet sich van waeter. ibid.
Vertreck van *Guadaloupa*. ibid.

CAP VI.

DRoefheyd der Monicken. pag. 25.
Werd door *Calvo* gemaetight. ibid.
Beschrijvingh van de *Annanas*. ibid.
Suycker-ried. ibid.
Schil-padden. ibid.
Hare beschrijvinge ende nuttigheyd. ibid.
Een gequetste Jacobijner Monick sterft. pag. 26.
Sijne uytvaert. ibid.
Oock sterft een Jesuit. ibid.
Sy sien *Porto Rico* ende *St Domingo*. ibid.
De Vloot scheyd van een. ibid.
Groote stilte. ibid.
Vis vanghst. ibid.
Onlijdelijke hitte. pag. 27.
Hayen. ibid.

Ver-

Verschil tusschen de Hayen ende de Crocodillen. *ibid.*
Een Hay gevangen. *ibid.*
Sijne wonderlijcke groote. *ibid.*
Een Boots-gesel door een Haey verslonden. *ibid.*
Sien het vaste Land. *pag.* 28.
Groote vreughde daer over. *ibid.*
Gevaer in het Land aen te doen. *ibid*
Den Raed daer over beroepen. *pag.* 29
Desselfs besluyt. *ibid.*
Aengewende voorsorge. *ibid.*
Noorder Storm. *ibid.*
Anghst der Matrosen. *ibid.*
Sotte by-geloovigheyd. *ibid.*
De Vloote word binnen gelootst. *ibid.*
En anckert in de Haven. *pag.* 30.

CAP. VII.

DEn Autheur treed aen het vaste Landt van *America*. *ibid.*
Edelmoedigh besluyt van *Cortez*. *ibid.*
Oorspronck van den naem van *Vera-Cruz*. *pag.* 31.
De Monicken werden pleghtelijck te Lande ontfangen. *ibid.*
En een yder by die van sijne Ordre geplaetst. *ibid.*
De Viceroy komt te Lande. *ibid.*
En werd heerlijck ingehaelt. *ibid.*
De Monicken werden in Kloosters gebraght, *pag.* 32,
Den Prieur voorgesteldt, *ib.*
En heerlijck onthaelt, *ib.*
Beschrijvinge van den Prieur, *ib.*
Sijne ydelheydt, *ib.*
Praght en leckernye, *ib.*
Ongebondentheydt, *pag.* 33.
Overdaedt, *ib.*
Groote veranderingh, *ib.*

CAP. VIII.

ONgetempertheydt des Lughts te *Vera-Cruz* ende de reedenen daer van, *pag.* 34,
Getal van de Inwoonders en haer rijckdom, *ib.*
Houte huysen, en veel-vuldige brand daer door, *ib.*
Ongesontheydt des Lughts, *ib.*
Sterckte der Stadt, waer in die bestaet. *pag.* 35
Gevaerlijcke uytwerckselen van den Noorden windt, *ib.*
Harde storm, *ib.*
wonderlijcke kraght van deselve, *ib.*
De nieuw aengekomene Monicken vlieden uyt haere bedden, *ib.*
werden daer over bespot, *ib.*
Gevaerlijcke onmaetigheyt in het gebruyck der Landt vrughten, *pag.* 36.
Besigheydt van *Calvo* tegen het vertreck, *ib.*
Comedie in de Kercke vertoont. *ib.*

CAP. IX.

VErtreck van *St. Juan d'Ulhua*, *ib.*
Komste aen het oude *Vera-Cruz*. *pag.* 37.
Gelegentheyd daer van. *ib.*
Maght der Geestelijcke over de Indiaenen, *ib.*
Voorbeeld daer van, *ib.*
Praghtige inhalinge, *ib.*
Aengenaem onthael, *ib.*
Blinde onnoselheyd der Indiaenen, *ib.*
Snorkerije der Monicken, *ib.*
Het goede onthael betaelen sy met voddereyen, *pag.* 38.
Onderwerpinge der Indianen, ende arrogantie der Monicken, *ib.*
Vertreck van het oude *Vera-Cruz*, *ib.*
s'Lans overvloed, *ib.*
Komste te *Xalappa de la Vera-Cruz*, *ib.*
Inkomste van den Bisschop daer van, *ib.*
Waer uyt den rijkdom der Stadt bestaet, *pag.* 39.
Cordeliers te *Xalappa*, *ib.*
Rijckdom van haer Kloosters, *ib.*
Ydelheyd van haeren Gardiaen, *ib.*
Verdorventheydt der Geestelijcke in *Americæ*, *ib.*

Beschrij-

Beschrijvinge van de geloften der Franciscanen. *ibid.*
Die van de Monicken niet onderhouden werden. *ib.*
Uytsteeckende praght ende kleedinge van een Cordelier. *pag.* 40
En van sijne Confraters. *ib*
De Monicken raecken aen het dobbelen *ib.*
Profanatie daer in gepleeght. *ib.*
Als oock bespottinge van hare geloften *ib.*
De Monicken speelen een donckertie over. *pag.* 41
Waer door jaerlijcks soo veel Monicken na Indien gaen. *ib.*
Vertreck van *Xalappa.* *ib.*
Beschrijvinge van *la Rinconada.* *ib.*
Middel om het waeter te koelen. *pag.* 42
Groote hitte des naghts. *ib.*
Meenighte van Muggen. *ib.*
Vertreck van de *Rinconada.* *ib.*

CAP. X.

KOmste te *Segura de la Frontera.* *pag.* 43.
Oorsaecke van des selfs bouwinge. *ib.*
De Indianen offeren ende eeten twaelf Spaenjaerden. *ib.*
Cortez tracht dit te wreecken. *ib.*
En verkrijght hulpe van die van *Tlaxcallan.* *ib.*
Hy treckt op tegens die van *Tepeacac.* *pag.* 44
Eyscht haer op. *ib.*
Haer antwoort. *ib.*
Cortez overwint die van *Tepeacac.* *ib.*
De overige geven sigh over. *ib.*
Straffe over de moord der 12. Spanjaerden. *ib.*
Sapottes ende *Chico-Sapottes.* *pag.* 45
Beschrijvingh daer van. *ib.*
Druyven. *ib.*
Wijn te persslen is in *America* verboden ende waerom. *ib.*
Trouwe van die van *Tlaxcallan* aen de Spanjaerden die haer daer voor loonen. *ib.*

CAP XI.

OOrspronck van de naeme van *Tlaxcallan.* *pag.* 46
Gelegentheyd van *Tlaxcallan,* *ib,*
Straeten daer in. *ib,*
Beschrijvinge de daervan. *ib,*
Xicotencatl was Opper-Bevelhebber over die van *Tlaxcallan,* als *Ferdinand Cortez* ende de Spanjaerden deselve overwonnen, ende *Maxixca* was sijn Stede houder ende een van de Hopluyden van de vier Straeten. *ib.*
Wonder by-geloof. *pag.* 47
Groote van de Provintie van *Tlaxcallan.* *ib,*
Haere armoede. *ib,*
Haere Handt-wercken ende goede ordre. *ib,*
Des gronts vrughtbaerheyd. *pag.* 48
Water-Godt. *ib,*
Wijn-Godt, *ib,*
800. Menschen jaerlijcks aen een Godt geoffert. *ib.*
Chololla een groote Stadt. *ib,*
Harde straf over diefte. *ib,*
Kercken ende Capellen in *Tlaxcallan,* *pag.* 49
Visschers voor het Clooster. *ib,*
Alcalde Major, Sijne bedienде. *ib,*

CAP XII.

PUebla de los Angelos. *pag.* 50
Beschrijvinge daer van, *ib,*
Haere op-komst. *ib,*
Oude naem van die Stadt. *pag.* 51
Des Bisschops inkomen. *ib,*
Grooten toevloed van Inwoonders. *ib,*
Haere manufacturen. *ib,*
Munte *ib,*
Suycker-Molens. *ib,*
Guacocingo. *ib,*
Kinderen die aerdigh dansslen. *pag.* 52,
Ydele besigheden der Monicken. *ib,*
Vryheden van die van *Guacocingo.* *ib.*
Waer door verkregen.

Koude op het geberghte. pag. 53

CAP, XIII.

OP toght van *Cortez* tegens *Mexico*. ib.
Die van *Mexico* stoppen den wegh. ib.
Welcke de Spanjaerden openen. pag. 54
Versuym der *Mexicanen*. ib.
Cortez ondeckt het Leger der *Mexicanen*, En slaet het selve. ib.
Quahutepec. pag. 55
Texcuco. ib.
Hoe die Stadt sigh aen de Spanjaerden overgaf. ib.
Cortez treckt daer binnen. ib.
De Inwoonders vlughten. ib.
Cortez stelt een Christen tot Koningh over *Texcuco*. pag. 56
Sijne trouwe aen Spanjaerden. ib.
De *Mexicanen* trecken tegens desen Koningh op. pag. 57
Cortez begeeft sich tegens haer te velde. ib
Cortez brenght sijne Roey-barquen te *Texcuco*. ib.
Wijse op dewelcke sulcks geschiedde. ib.
Veele Indiaenen geven sich aen de Spaensche over. pag. 58
Cortez bereyt sich tot het belegh van *Mexico*. ib.
Roey-barquen met Menschen Vet geroet. ib.
Getal van de Spanjaerden die *Mexico* belegerden. pag. 59
Sy trecken te veld. ib.
Haere verdeelinge. ib.
Cortez begeeft sich op de Vloot. ib.
Het welck hem door sijn Volck werd ontraden. ib.
Doch haeren raed door hem veracht. ib.
Sijn redenen daer toe. ib.
Hedendaghse Staet van *Texcuco*. pag. 60
Cederbomen om *Texcuco*. ib.
Alexicalcingo voortijdts een groote Stad. ib.
Guetlacac een seer schoon Dorp. pag. 61
Komste te *Mexico*. ib.

CAP, XIV,

VOorsigheyt der Geestelijcken, ib.
Vermaeckelijckheden van het Huys *St. Iacyntho*, pag. 62
Onderscheyd omtrent het voedsel in *Europa*. en *America*. ib.
Swaeckheyd des maeghs in *America*. pag 63
Reden daer van. ib.
Bedrieglijcke Menschen in *America*. ib.
Aerdigh segghen van Coninginne Elisabeth. ib,
Situatie van *Mexico*. pag. 64

CAP. VX.

BEschrijvinge van het Meer van *Mexico*. ib.
Desselfs oorspronck. pag. 65
Sout daer uyt gemaeckt. ib.
Brandende Bergh in *Guatimala*. ib.
Werme Baeden uyt de natuere.
Meenighvuldige aert-bevingen in *America*. pag. 66
Sout ende soet waeter in een Meer. ib.
Wreetheyd der Spanjaerden over de Indianen. ib
Het Meer van *Mexico* van de Stadt af-gheleydt. ib.

CAP, XVI.

BEschrijvinge van het oude *Mexico*. pag. 67
Paleys des Koninghs. ib.
Praghtigheyd van het selve. ib.
Indiaansche Bedden. ib.
Vrouwen daer in. ib.
Worden opgesloten. pag, 68
Ander Palleys. ib.
Vijvers voor Vogelen. ib.
Meenighte van desselve. ib.
Derde Paleys. ib.
Beschrijvinge daer van. ib.
Barbarische Ouders. ib.
Roof-Vogelen. ib.
Wildt Gedierte. pag. 69
Slangen, Agedissen, &c. ib.

Met Menschen bloed gevoet. ib.
Tempel onder de aerde. ib.
Sijn Schatten. ib.
Magazijn des Conincks. pag. 70.
Vergiftigh Geweer, ib.
Swaerden van Houdt ende Steen. ib.
Wonderlijck Lijm. ib.
Beelden van Bloemen ende Kruyden gemaeckt. ib.
Landt huysen des Conincks. ib.
Haeren toestel. pag 71.
Waranden met Wildt. ib.
Lijf waght des Conincks. ib.
Maght van het Rijcke van *Mexico*. ib.
Waer toe de Grooten verpligt waren. ib.
Hoe des Coninghs Huysen gebouwt ende onderhouden wierden. ib
Brant-hout voor het Paleys. ib.
Drie'erley Straeten in *Mexico*. ib.
Water leydinge tot den dranck. pag. 72.

CAP. XVII.

NAems-oorspronck van de Stadt *Mexico*. ib.
Oude naem van deselve. ib
Waepen van *Mexico*. pag. 73.
Verscheydene gevoelens over des naems oorspronck. ib.
Het gemeene gevoelen daer over. ib.
Optellinge van haere Coningen. ib.
Edelmoedige daed van *Tlacaellec*. ib.

CAP. XVIII.

MOntezuma gevangen en *Qualpapoca* gestraft. pag. 74.
Strijd van 2 a 3 dagen. ib.
Montezuma raeckt ellendigh aen sijn eynde. ib.
Historische aenmerkinge. ib.
Quahutimoc werd tot Coning gekose. pag. 75.
De Spaensche vlughten uyt *Mexico*. ib.
Belegeren het wederom. ib.
Brengen het in de uytterste noot. ib.
Herdneckigheyd der Inwoonders. ib.
Desperaet voornemen. ib.
Groote ellende en honger in de Stadt. ib.
Cortez sommeert de Stadt voor het laetste, pag. 76
Gramschap des Coninghs, ib.
Voornemen om te stormen, ib.
De Stadt bestormt, en ingenomen, pag. 77
De Coningh gevangen, ib.
Versoeckt gedood te worden, pag. 78
Wert van *Cortez* getroost, en hy belast de sijne het Geweer neder te leggen, ib.
Maght van *Cortez*, ib.
Getal der dooden aen beyde de zijden, ib.
Pest in de Stadt, ib.
Stantvastigheyd der Inwoonders, ib.
Americanen eeten niet dan haere vyanden, pag. 79
Kloeckmoedigheyt der Vrouwen ib.
Mexico wert geplondert, Verbrant, en weder herbouwt. ib.

CAP, XIX

BEschrijvinge van de Merckt, ib.
Groot getal van *Canoas*, pag. 80
Dorp-merckten, ib.
Verdeelinge van de Merckt van *Mexico*, ib.
Waeren die daer op verhandelt wierden, ib.
Kleederen van veeren, pag. 81
Wondere konste der Indiaenen om alles van veederen te maecken. ib.
Haere groote geduersaemheyd ende uytnemende gedult, ib.
Konstige Gout-smeden onder deselve, ib.
Aerdige gegotene Wercken. pag. 82
Vervolgh van de Koopmanschappen die op de Merckt gebraght wierden, ib.
Medicijn-konste, ib.
Apotheeckers, ib.
Wonderlijcke Koopmanschappen, ib.
Vremde spijse, pag. 83
Cacao. ib.
Verstreckt voor spijse en gelt. ib.
De Coningh treckt gelt van de Merckten, ib.
Merckt-Meesters, ib.

Merckt-

Merckt-Reghters, *ib*,
Handel door reuylinge gedreven, *ib*,
Maeten, *ib*,
Straffen voor die valsche maeten hadden, *pag*, 84
Tempelen, *ib*,
Op wat wijse gemaeckt, *ib*,
Beschrijvinge des Tempels, *ib*,
Altaren, *ib*,
Capelle, *pag*. 85
Gebede-plaets der Priesteren, *ib*,
Godt des Lughts, *ib*,
Vervaerlijcke Poorte, *ib*,
Huysen der Priesteren, *pag*, 86
Magazijn, *ib*,
Menschen bloed een voet dick op de aerde bestalt, *ib*,
Wijse van Menschen te offeren, *ib*,

CAP, XX.

DEs Tempels inkomen. *pag*. 87
2000. Goden in *Mexico*, *ib*,
Kostelijke Af-goden, *ib*,
Beschrijvinge daer van, *ib*,
Wonderlijck Af-goden-Beeld, *pag*, 88
Gewijdt waeter, *ib*,
Wonderlijck Schavot, *ib*,
Toorens van Doods hoofden, *ib*,
Door het vyer verbrandt, *pag*, 89
Mexico werdt herbouwt, *ib*,

CAP, XXI.

VErdeelinge van *Mexico*, *pag*, 90
Voorreghten voor de op-bouwers, *ib*,
Groote toe-vloed van Inwoonders, *ib*,
Sterfte daer onder, *ib*,
Swaeren arbeydt, *pag*, 91
Gifte des Coninghs van Spanjen aen *Cortex*, *ib*,
Heerlijck Paleys, *ib*.
Damp des Meers, *ib*,
Florisanten staet van *Mexico*, *ib*,
Seeckerheyt der Spaensche te *Mexico*, *pag*, 92
Koophandel van *Mexico*, *ib*,
Munte te *Mexico*, *ib*,
Nieuw *Mexico*, *ib*,
Universiteyt, *pag*, 93
Onderscheyd der Inwoonders, *ib*,
Arme hovaerdye, *ib*,
Spoedige aengroeyinge van *Mexico*, *ib*,
Indiaenen door de Spaensche vernietigt, *ib*,
Woonplaetse der Indiaenen, *pag*, 94
Getal der Indiaenen in *Mexico*, *ib*,
Manier van bouwen, *ib*,
Straten, *ib*,
Carossen, *ib*,
Toestel der Paerden, *pag*, 95
Netheyd der Straeten, *ib*,
Kostelijck Juweel, *ib*,
Praght en uytsteeckentheydt der Kercken-Cieraden, *ib*,
Vryheyd der Vrouwen in het spelen, *ib*,
Geval daer door aen den Autheur bejegent, *pag*, 96
Praght in klederen. *ib*,
Overvloet van Juwelen. *ib*,
Kleedinge der Negerinnen. *ib*,
Is seer lightveerdig. *pag*. 97
Onkuysheyd van deselve. *ib*,
Liefde tot de Kercke ende de Kerckelijcke Persoonen. *pag*. 98
Voorbeeldt daer van. *ib*,
Alonso Cueller, sijnen rijkdom. *ib*,
Mildaedigheyd aen de Kercke. *ib*,
Onkuysheydt. *ib*,
Sijne geveynstheyd werd ondeckt. *ib*,
Hoe Godtlooser Volck, liberaelder aen de Kercken, *pag*. 99
Getal der Cloosters ende Kercken in *Mexico*. *ib*,
Haer praghtigh gebouwsel, en innerlijcke rijckdom. *ib*,
Het leven der Religieusen. *ib*,
Twist onder de Paters *de la Merced*. *ib*,
Ongebondenheyd der Nonnen ende Monicken. *ib*,
Ydele besigheden der Geestelijcke. *pag*. 100
Misbruyck van de Kercken. *ib*,
Beschrijvinge van de Merckt. *ib*.

Galeryen daer op. ib.
Paleys van den Viceroy ib.
La Plateria. ib.
St. Auguſtijns ſtraete. ib.
Arent-ſtraet. pag. 101
Paleys van *Cortez.* ib.
La Alameda. ib.
Praght der Edellingen, Als oock der Dames, En des Viceroys. ib.
Min-yver der Spaenſche. pag. 102
Kerckelijke vryheyd. ib.
Loſſen gront van *Mexico.* ib.
Voorbeeld daer van. ib.
Wegen om tot *Mexico* te komen. ib.

CAP. XXII.

BEſchrijvinghe van de vrught *Nughtli.* pag. 103
Het onderſcheyt, En ſmaeck van deſelve. ib.
Wondere uytwerckſelen van een ſoorte van deſelve. ib.
Onkunde der Doctoren. ib.
Maniere om die te nuttigen. ib.
Bedrogh daer door gepleegt. pag. 104
Waſſende *Blanc-manger.* ib.
Beſchrijvinge daer van. ib.
Pinnas. ib.
Beſchijvinge daer van, ib.
Hoemen deſelve nuttight, ib.
Druyven, &c, ib.
Metl, een Boom, pag. 105
Gebruyck daer van, ib.
Lof van *Mexico*, ib.

CAP. XXIII.

MAght van de Viceroy, ib.
Uytſtreckinge van ſijne Juriſdictie, ib.
Sijn inkomen. ib.
Liſten van de Onder-Coningh om geldt te trecken, pag. 061
Winſten van den Marquis *de Serralvo*, ib.
Sijn geſchenck aen den Coningh, ib.
Reght-beſtellinge in *Mexico*, ib.
Groote maght van de Viceroy, ib.

CAP. XXIV.

DEughden van den Grave van *Gelves*, pag. 107
Sijne exacte Juſtitie, ib.
Sijne groot gierigheyd, ib.
Voorbeeld daer van, ib.
Het Volck, door den Viceroy mis-handelt, Klaeght aen den Aerts-biſſchop, pag. 108
Welcke *Pedro Mexia* in den ban doet, ib.
Die daer mede ſpot, ib.
Stilſtant van Godts-dienſt, ib.
Koſt den Gecenſureerde 1000, Rijcks-daelders daeghs, pag. 109
Dom Pedro vlught by den Viceroy, ib.
Die ſich tegens den Aerts-biſſchop ſtelt, ib.
En die weder tegens den Onder-Coningh, ib.
Sijne redenen, ib.
De Viceroy geeft laſt om hem te vanghen, pag. 110
Hy vlught uyt de Stadt, ib.
Doch te vergeefs, ib.

CAP. XXV.

HY vlught in de Kercke, ib.
Hy werd gevangen, pag. 111
En nae Spanjen geſonden, ib.
De gemeente beweegt ſich, ib.
En werdt door de Kerckelijcke aengeſet, pag. 112
Haer middel daer toe, ib.
Het Volck beginnt te muytineren ib.
Begin van den op-loop, ib.
Het Paleys beſtormt, pag. 113
Den Onder-Koningh van de voornaemſte van de Stadt verlaeten, ib.
De Onder-Koning plant den Koninghlijcken Standert, pag. 114
Doch te vergeefs, ib.
Dooden in deſe rencontre, ib.
Het Paleys in brandt geſtoocken, ib.
De voornaemſte der Stadt ſtellen ſigh tuſſchen beyde, ib.

De

De Onder-Coningh retireert in het Cloofter der Franciſcanen. pag. 115
Ordre van het Hof van Spanjen in deſe ſaecke geſtelt. ib.
Straffe daer over geoeffent. ib
Af keerigheydt der *Criolen* tegens de ſpaenſche. ib.
Sententie tegens *Zalazar*. ib.
3 a 4 werden gehangen. pag. 116.
Politique ſtraffe aen den Aertſch-Biſſchop geoeffent. ib.
Belooninge van den Viceroy. ib.
Politique aenmerckinge. ib.
De ſchuldige vlughten uyt het Paleys. ib.

REGISTER,

Van de aenmerckelijckſte ſaecken ende voor-vallen die in deſe REYSE verhaelt werden.

II. BOECK.

CAP. I.

VOor-nemen van den Autheur om geheel *America* te beſchrijven. pag. 117
Verdeelinge van *America*. pag. 118
Verdeelinge van het Mexicaenſche *America*. ib.
En van het Peruviaenſche. ib.
Humeur der Spanjaerden. ib.
Provincien in het Peruviaenſche *America*. ib.
Beſchrijvinge van de Provincie van *Mexico*. pag. 119
Brandende Bergen. ib.
Grenſen van de Provincie van *Mexico*. pag. 120.
Spaenſche wreetheyd. ib.
Beſchrijvinge van *Capultepec*. pag. 121
Tacuba, ib,
Toluco, ib,
La Pieta, ib
Aengenaeme Woeſtijne, ib,
Rijcke Offerhanden aen een L. Vrouwen Beeld, &c, pag, 122
Tacubaya,
Beſchrijvinge van *Guaſtacan*, pag, 123
Van *Villa-Rica*, ib,
Van *Mechoacan*, ib,
Valladolid, ib,
Sinſonne, ib,
Paſcuar, *Coloma*, *&c*, ib,
Barbariſche wreetheydt van *Dom Nunnio de Guzman*, pag, 124

CAP. II.

SOlemniſatie van het Huwelijck der Mechoacanen, ib,
Begravinge der Coningen, ib,
Giften aen den nieuwen Coningh, pag, 125
Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Coningh ib,
Menſchen om den dooden Coningh te dienen gedood, ib,
Vremt by-geloof, ib,
Schatten met den Coningh begraeven, pag, 127
Rouwe over de dood des Coninghs betoond, ib,
Overſpel met de dood geſtraft, ib,
Hoeren toegelaeten, ib,
Beſchrijvinge van nieuw *Gallicien*, ib

CAP. III.

Xalisco. pag. 128
Guadalajara. ib,
Coarum, &c. ib,
Kloecke Indiaenen. ib,
Haere vaerdigheyd. ib,
Haer rijckdom. ib,
Meenighte van silver. ib,
Vreese der Spanjaerden. pag. 129
Haer voornemen. ib,
Beschrijvinge van *Quivira*. ib,
Over-een-komste van de Inwoonders met de Tartaren. pag. 130
Mensch-eeters. ib,
Lieden die alle hare nootdruft van de Ossen en Koeyen trecken. ib.
Cibola. ib,
Totontaa. ib,
Tinguez. ib.
Het nieuwe *Albion.* pag. 131
Beschrijvinge daer van, ib,
Yucatan, ib.
Beschijvinge daer van, ib,
Guatimala, pag, 132
Acasamul, ib,
Nicaragua, ib,
Beschrijvinge daer van, ib,
Haere Wetten, pag, 133
Overvloet van leef-toght, ib,
Leon, ib,
Grenada, ib,

CAP IV,

Beschrijvinge van het Peruviaensche *America*, pag, 134
Verdeelinge daer van, ib,
Peru, ib,
Rijckdom daer van, ib,
Mijnen van *Potosi*, ib,
Vrughtbaerheyd van *Peru*, pag 135
Lima, ib,
Mis-slag der Hollanders omtrent het *Callao*. ib.
Rijckdom van *Chili*, pag, 136,
Kloeckmoedigheyt der Inwoonders, ib.
Gierigheyd van *Valdivia*, ib,
Is oorsaecke van sijn ellendige dood, ib,
Beschrijvinge van *Castille d'Oro*, pag, 137
Nombre de Dios ende *Porto-Bello*, ib,
Braeve Actien van François Draeck. pag 138
En van *Oxenham*, ib,
Barbarische Indiaenen willen sich onder de Spaensche begeven, ib,
Haer Cieraet, pag, 139
Nieuw *Andalusia*, ib,
Nieuw *Grenada*, ib,
Beschrijvinge daer van, ib,
Carthagena, ib,
Beschrijvinge daer van, ib,
Abuidai. pag, 140
Sancta Martha, ib,
Venezuela, *&c.* ib,

CAP. V.

Eylanden van *America*, pag, 141
Beschrijvinge van *Margarita*, ib,
Groote meenighte van Peerlen, pag, 142
Maniere om deselve te vissen, ib,
Handel daer mede gedreven, ib,
Rencontre tusschen de Engelsche ende Hollanders salveert de Spaensche Peerl-vanghst, ib,
Beschrijvinge van *Jamaica*, pag, 143
Spaensche wreetheyd, ib,
Beschrijvinge van *Cuba*, ib,
Sijne vrugtbaerheyd, ib,
Aert van het Verckens-vleesch in *Cuba*, ib,
Beschrijvinge van de *Havana*, pag, 144
Sterckte van de Haven daer af, ib,
De Hollanders nemen de silvere Vloote, pag, 146
Den Admirael van deselve wert onthooft, ib,
Beschrijvinge van *Espagnola*, ib,

Sijne vrughtbaarheyd ende rijkdom, ib,
Overvloet van Beſtiaal, pag, 147
Verdeeltheden onder de Spanjaerden, ib,
Aerts-Biſdommen in *America*, ib,
Politique regeeringe van *America*, ib,

CAP, VI.

DEn Autheur werdt de Reyſe nae *Manilla* ontraeden, pag, 149
Verdorventheyd van de Philippijnen, ib,
Swaerigheyt om uyt *Manilla* weder te koomen, ib,
Booſheydt van de Geeſtelijcke aldaer, ib,
Den Autheur wanckelt in ſijn eerſte voornemen. ib,
Beraetſlaegingh daer over met een Religieus van *America*, pag, 150
Sijne oordeel, ib
Den Autheur neemt met eenighe van ſijne mackers voor in *America* te blijven, ib,
Een Monick vlught, pag, 151
Gramſchap van *Calvo* daer over, ib,
Hy mishandelt de Monicken, ib,
Een, van die blijven wilden, valt af, ib,
Groote conſternatie onder de andere, pag, 152
Stantvaſtigheyd des Autheurs werd door de andere gevolght, ib,
Beleyt van de Monicken in haere vlught gehouden, pag 153
Kleyne voor-raedt van gelt tot de Reyſe, ib,

CAP, VII.

VOor-ſorge van den Onder-Coning ende van *Calvo*, pag, 154
Doch te vergeefs geſtelt, ib,
Sy raecken uyt *Mexico*, ib,
Valeye van *Athxco*, ib,
Haere vrughtbaerheyd, pag, 155
Goet onthael op den wegh genooten, ib,
Sy beginnen by daege te reyſen, ib,
Valeye van St. Paulus, ib,
Dubbelden Ooghſt in deſelve, ib,
Rijcke Boeren, ib,
Gelucksige ontmoetingh, ib,
Praght van een Pachter, ib,
Sijne mildaedigheydt, pag, 156
Taſco, ib,
Chautla, ib,
Zumpango, ib,
Geberghte van *Miſteque*, ib,
Koſtelijcke Kerken ten platten lande. ib,
Vrughtbaerheyd van het ſelve. ib,
Goudt-mijnen, pag, 157,
Silver-mijnen. ib,
Yſer-mijnen. ib,

CAP. VIII.

SObere toeſtant van alle de Steden in *America*. pag. 158
Regeeringe van *Guaxaca*, ib,
Overvloet van vleeſch. ib,
Schoone Peerden, En Confitueren. ib,
Schoone Kercke der Jacobijnen in *Guaxaca* ib,
Chocolate en *Atolla*. ib,
Hoe de *Atolla* gemaeckt werdt. ib,
Waer in den rijckdom van *Guaxaca* beſtaet. pag. 159
Sloffigheyd ende ſecuriteyt der Spanjaerden ib,
Schoone gelegentheyd ende overvloed van leef-toght in *Guaxaca*. ib,
Haet van de Criolen tegens de Spaenſche. ib,
Aenmerckelijck Voorbeeldt daer van. ib,
Alle Religieuſen in *America* verbreecken haere gelofte van armoede. pag, 160

CAP. XI.

VErtreck van *Guaxaca* na *Chiapa*. pag. 161.
Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reyſende Monicken ende andere Religieuſen. ib,
Proeven daer van te *Antequera*. pag, 162
Wert in de kleyne Vlecken niet onderhouden. ib,
Nixapa, ib,
Rijcke Monicken aldaar. ib,

Vrugtbaerheyt van die plaetſe. *ib.*
Aquatulco en *Capalita*. *pag.* 163
Sandias. *ib.*
Tecoantepeque. *ib.*
Gelegentheyt daer van. *ib.*
Havenen op de Zuyd-Zee. *ib.*
Overvloedige Viſcherye. *ib.*
Woeſtijne. *ib.*
Kraght des Winds. *pag.* 164
Wilde paerden. *ib.*
Den Autheur dwaelt in de Woeſtijne van ſijn Geſelſchap. *ib.*
En vint ſich genootſaeckt daer in te vernaghten. *ib.*
Vremt gerughte aldaer gehoort. *pag.* 165
Des Autheurs vreeſe daer over. *ib.*
Verdwijnt met het gerughte. *ib.*
Den Autheur komt by een ſeecker Indiaen, die hem te reght helpt. *pag.* 166
En eyndelijck by ſijne Geſellen. *ib.*
Oorſaecke van het gerughte door den Autheur gehoort. *ib.*
Gevaerlijke paſſagie. *pag.* 167
Kraght des wints. *ib.*
Deliberatie wegens het nemen van den wegh. *ib.*
Beſluyt daer over. *ib.*
Goet onthael te *Sanatepeque*. *ib.*

CAP, X.

Komſte te *Tanatepeque*. *pag.* 168
Groote meenighte Oſſen. *ib.*
En allerhande leef toght. *pag.* 167.
Beleeftheyd van de Inwoonders. *ib.*
Hooghte van het Geberghte. *ib.*
Maquilapa. *ib.*
Sy vertrecken aen het Geberghte. *ib.*
Vernagten daer op. *pag.* 168
Trecken vorder. *ib.*
Werden door de wint wederhouden. *ib.*
Fabul van de *Pſylles*. *ib.*
Vernaghten voor de tweede reyſe op het Geberghte. *ib.*
Groote hongers-noot. *pag.* 169
Vernaghten aldaer voor de derde reyſe. *ib.*
Een van haer gaet den wegh ontdecken. *ib.*
Sijn rapport. *pag.* 170
Slaepen voor de vierde reyſe op het Geberghte. *ib.*
Sy vertrecken eyndelijck opwaerts. *ib.*
Komen aen *Maquilapa*. *ib.*
Beſchrijvinge daer van. *ib.*
Gevaerlijcke Paſſagie. *ib.*
Ghemackelijck middel om die te mijden *pag.* 171
Swackheyd door ongemack verweckt. *ib.*

CAP, XI.

Komſte in het Indiaenſche *Chiapa*. *pag.* 172
Goet onthael aldaer. *ib.*
Ontmoetingh van *Pedro Boralho*. *ib.*
Die ſeer wel ontfangen was. *ib.*
Vertreck van *Chiapa*. *pag.* 173
St. Chriſtoffel. *ib.*
Sy komen by den Provinciael die haer wel onthaeld. *ib.*
En daer nae braef door-neemt. *ib.*
Dat haer ſeer ontſtelt. *pag.* 174
Doch den Autheur ſchept moet. *ib.*
Die door de Geſelle van den Provinciael wert vermeerdert, haer redenen van het doen van den Provinciael gevende. *pag.* 175
Den Provinciael raeckt met haer aen het ſpeelen. *pag.* 176
Welke ſy het ſpel af-winnen en daer door aen genomen werden. *ib.*
Sulcks werd haer naerder verſeeckert. *ib.*
waer door ſy Godt loven. *pag.* 177
En ſigh daer naer verheugen. *ib.*

CAP, XII.

SY raecken weder aen het ſpeelen met den Provinciael. *ib.*
Bedingh van het ſpel. *pag.* 178
Sy alle verlieſen haere vryheyd. *ib.*
Liſt van den Provinciael om haer te ſlaen ende te ſalven. *ib.*
Bereytſelen tot het vertreck. *ib.*

Vertreck van St. Christoffel. *ib.*
Komste in het gesighte van *St. Philippo.* *ib.*
Buyten het welcke sy van den Prieur werden ingehaelt. *pag.* 179
En seer minsaem ontfangen.

CAP. XIII.

PRaghtige intrede in het Dorp selve. *pag.* 180
Goet onthael met Apen-munte betaelt. *ib.*
Kostelijck ontbijt. *ib.*
Ongerustheyd in onse vlughtelingen door het seggen van den Prieur. *pag.* 181
Tournoy-spel. *ib.*
Vertreck van *St. Philippo* *ib.*
Dat praghtigh is. *ib.*
De ordre van den Provinciael, nopende onse Reysigers. *pag.* 182
Door dewelcke sy opgesloten ende te waeter ende te brood verweesen worden. *ib.*
Doch alleen uyt Politie. *ib.*
Komste in het Convent te *Chiapa.* *pag.* 183
Beginsel van de pœnitentie. *ib.*
Door den Autheur vrolijck overgebracht. *ib.*
Een aerdigh voorval tusschen den Autheur ende een Criool. *ib.*
Gemackelijcke gevanckenisse. *pag.* 184
Werden daer uyt ontslagen ende verdeelt. *ib.*
Den Autheur wert Professor te *Guatimala.* *ib.*
En by provisie Meester in de Latijnsche Taele te *Chiapa.* *pag.* 185
Waer door hy seer gesien ende bemint wert. *ib.*

CAP. XIV.

BEschrijvinge van het Landt ende Provintie van *Chiapa.* *pag.* 186
Gelegentheyt daer af. *ib.*
Overvloet van Cochenille. *ib.*
Hooft-gelt in *Chiapa.* *ib.*
Verdeelinge daer van. *pag.* 187
Koudt Climaet in *Chiapa* en hette in de Valeyen. *ib.*
Capanabastla. *ib.*
Izquintenango. *ib.*
Overvloet van Catoen. *ib.*
En van Visch, Vleesch, &c. *pag.* 188
Schaersheyt van gelt. *ib.*
Schaede door de Crocodillen. *ib.*
Begerigheyd der Jesuiten vertoont. *ib.*
Kaerigheyd van die van *Chiapa.* *ib.*
Haer Koop-handel. *pag.* 189
Merckt. *ib.*
Frugaliteyt van de Inwoonders. *ib.*
Dertele Religieusen. *ib.*
Plompen Adel. *ib.*

CAP. XV.

SEer naeuwkeurige Conferentie tusschen den Autheur, en een Criolisch Edelman van de Stadt van *Chiapa.* *pag.* 190
Criolische frugaliteyt. *ib.*
En armen hovaerdye ende ydelheydt. *ib.*
Hare hantering. *pag.* 191
Haere laf hertigheyd ende kleyne genegentheyd tot het reysen en tot de wapenen. *ib.*
Maght des Gouverneurs. *ib.*
Onreghtvaerdig goet bedijdt niet. *ib.*

CAP. XVI.

INkomen des Bisschops van *Chiapa.* *pag.* 192
Waer in het bestaet. *ib.*
Sotternye der Indiaenen. *ib.*
Den Autheur doet met den Bisschop de visite ten platten Lande. *ib.*
Humeur van den Bisschop. *pag.* 193
Misbruyck van de Chocolate door de Vrouwen. *ib.*
Ordre des Bisschop daer tegens. *ib.*
Verbittert de Vrouwen. *ib.*
Onversettelijkheyd des Bisschops. *pag.* 194
Herdneckigheyd der Vrouwen. *ib.*
Op-loop daer uyt ontstaen. *ib.*
De Vrouwen gaan in de Kloosters-Kerken. *ib.*
En verlaten die eyndelijk ook. *ib.*
De Bisschop werd sieck. *ib.*
Hy sterft. *ib.*

Suspitie wegens sijne doodt. pag. 195
Lightveerdigheyt van de Vrouwen van *Chiapa*. ib.
Rencontre van den Autheur met een van deselve. ib.

CAP. XVII.

BEschrijvinge van het Indiaensche *Chiapa*. pag. 196
Meenighte van Adel daer in. ib.
Moedigheydt van een Indiaensch Gouverneur. pag. 197
Bequaemheyd van de Indiaenen van *Chiapa* in waeter-vertooningen. ib.
Andere bequaemheden der Indiaenen. ib.
Onvoorsightigheyt der Spaensche. ib.
Comedien door de Indianen vertoont ib.
Rijckdom der Stadt. ib.
Overvloet van leeftoght. ib.
Groote hette te *Chiapa*. pag. 198
Koele avont-stonden. ib.
Ingenios. ib
Muylen en Paerden. ib.
Gebreck van Tarwe. ib.
Handel met Biscuyt ende overvloet van Catoen. ib.

CAP. XVIII.

BEschrijvinge van de Provincie van de *Zoques*. pag. 199
Haere swackheyd ende de vreese der Spaensche. ib.
Sloffigheydt der Engelsche ende Hollanders. ib.
Meenighte van Zijde en Cochenille. ib.
Handel daer mede gedreven. pag. 200
Aert van de Inwoonders. ib.
Overvloet van leef-toght. ib.
Beschrijvinge van de *Zeldales*. ib
Wilde Indianen. ib.
Cacao ende *Achiotte*. ib
Vruchtbaerheyt van de *Zeldales*. ib.
Gelegentheyt van *Ozocingo*. pag. 201
Voornemen van den Autheur om de Chocolate ende de *Atolla* te beschrijven. ib.

CAP. XIX.

REdenen die den Autheur bewegen de Chocolate te beschrijven. pag. 202
Naems oorspronck. ib.
Definitie. pag. 203
Beschrijvinge van de vrught *Cacao*. ib.
Boter van de *Cacao* gemaeckt. ib.
Hoedanigheden van deselve. ib.
Galenus by gebraght. ib.
Sotheyd der Spaensche Vrouwen. pag. 205
Tederheyd van de *Cacaos* Boomen. ib.
Hoe de vrught groeyt. ib.
Is tweederley. ib.
Maniere om de Chocolate te maecken. ib.
Chocolate van *Antonio Colmenero*. pag. 206
Hoedanigheyt van de Caneel. ib.
Van de *Achiotte*. ib.
Hoe die bereyt wert. ib.
Bainilla. pag. 207
Hoedanigheyt van de Chocolate. ib.
Hoe die gemaeckt wert ib.
Man ere om die te drincken. pag. 208
Tweede maniere. ib.
Derde maniere, ib.
Vierde maniere. pag. 209
Schaedelijckheyt daer van. ib.
Swackheyt der maege in Indiën. ib.
Oorsaecken van de verstoppinge door de Chocolate verweckt. pag. 210
Vetheyt door de Chocolate verwekt. ib.
Middel om de Chocolate in Engelandt te hebben. ib.
Onkunde der Engelsche ende Hollanders, pag. 211
Handel met de *Cacao* gedreven, ib.
Beschrijvinge van de *Atolla*, ib.
Hoe die verkoght wort, ib.
Gebruyck daer van, ib.

INDEX.

CAP. XX.

DEn Autheur wert op sijn vertreck van *Chiapa* door sijne Vrinden beschoncken. *pag.* 212
Vertreck uyt *Chiapa* ende komste te *Theopixca*. *pag.* 213
Ontmoetinge van een Fransch Prieur. *ib.*
Die hem veel eer en vrientschap doet. *ib.*
Komste ende verblijf te *Comitlan*. *pag.* 214
Dertelheyt der Indianen. *ib*
Komste te *Izquintenango*. *ib.*
Beschrijvinge daer van. *ib.*
Groote door-toght te *Izquintenango*. *ib.*
Praghtige inhaelinge. *ib.*
Rijckdom van een Bedel-Monicken Roomsche Simonie. *pag.* 215
Vertreck van *Izquintenango*. *ib.*
Maniere van reysen in dat Landt die seer gemackelijck ende onkostelijck is. *ib.*
Melancolie des Autheurs. *ib.*
Die verset wert. *pag* 216
Beschrijvinge van het Geberghte van de *Cuchumatlanes*. *ib.*
St. Martin. *ib.*
Gewoonte van de Indianen onder malkanderen, *ib.*
Koude op het Geberghte. *ib.*
Vertreck van *St. Martin*. *pag.* 217
Komste in het groote *Cuchumatlan*. *ib.*
Goet onthael aldaer. *ib.*
Vertreck van daer. *ib*
Komste te *Chantla*. *ib.*
Miraculeus Beeld te *Chantla*. *ib.*
Brenght groote rijckdom aen. *pag.* 218
Kostelijcke Kérck-cieraden. *ib.*
Vertreck van *Chantla*, en komste te *Chautlan*. *ib.*
Schoone Druyven. *ib.*
Handel daer mede gedreven. *ib.*
Vertreck van *Chautlan*. *ib.*
Schoon gesighte. *ib,*
Ontmoetinge van den Prieur van *Sacapula*. *pag.* 219
Ongesont waeter. *ib.*
Maeckt Geswellen aen de keel. *ib.*
Heerlijcke presentatie van den Prieur van *Sacapula*. *ib.*
Beschrijvinge van het Dorp van *Sacapula* *ib.*
Schoone Dadelen. *pag.* 220
Vertreck van *Sacapula*. *ib.*
Ende komste te *St. Andrea*. *ib.*
Vertreck van daer *ib.*
Aengenaeme naght-rust. *ib.*
Gevaerlijcke passagie. *ib.*
Ontmoetingh van die van *Zoiaba*. *ib.*

CAP. XXI.

SEer groot gevaer van den Autheur. *pag.* 221
Onnoselheyt der Indiaenen. *ib.*
Volhardinge in deselve. *pag.* 222
Hoe het gevaer was by gekomen. *ib.*
Andere Indiaenen alsoo onnosel als de eerste. *ib.*
Komste te *Zoiaba*. *ib.*
Goddeloose Politie der Monicken. *ib.*
Godts-lasterlijck te werck gestelt. *pag.* 223
Offerhanden der Indianen. *ib.*
Somme van de Offerhanden. *pag.* 224
Beschrijvinge van *Zoiaba*. *ib.*
Beleeftheyd der Indianen. *ib.*
Vertreck uyt *Zoiaba*. *ib.*

CAP. XXII.

SOrge der Indiaenen omtrent den last der Geestelijcke. *pag.* 226
Vertreck nae *St. Martin*. *ib.*
Komste aldaer. *ib.*
Gelegentheyd ende vrughtbaerheyd. *ib.*
Vertreck van *St. Martin*. *pag.* 227
Rijcke Indianen te *Chimaltenango*, *ib.*
Schoone Jaer-merckt. *ib.*
Vermaeckelijckheden op deselve aengestelt. *ib.*
Seecker verbastert Spaensch Priester. *ib.*
Is seer geveynst aghter-doghtigh. *pag.* 228
En qualijck spreeckende; Hy drijft bitterlijck den spot met den Autheur, Die hem aerdighlijck beantwoordt, weder bespot, ende

ende eyndelijck den mont ſtopt; Tot ſijne groote vreugde. *ib.*
Vertrek van *Chimaltenango.* *pag.* 229
Beſchrijvinge van *Xocotenango.* *ib.*
Beſchrijvinge van de vrught *Xocote.* *ib.*
Waer mede men de Verkens meſt. *ib.*
Hoven. *pag.* 230
Water-molens. *ib.*
Schoone Kerk-gevel ende Altaar. *ib.*
Komſte te *Guatimala,* *ib.*

REGISTER,

Van de aenmerckelijckſte ſaecken ende voor-vallen die in deſe REYSE verhaelt werden.

III. BOECK.

CAP. I.

SWackheydt van de Stadt van *Guatimala.* *pag.* 233
Haere ſobere uytterlijcke toeſtant. *ib.*
Die doch geheel binnen wat beter is. *ib.*
Komſte aen het Convent van *Guatimala.* *ib.*
Daer hy ſeer wel wert ontfangen. *ib.*
Tot ſijne groote vreugde. *ib.*
Den Autheur doet een publijk diſpuyt. *pag.* 234
Voornaamſte twiſt-poinct van het ſelve. *ib.*
Gramſchap der Jeſuiten daar over. *ib.*
Onder welcke den Autheur ſijn credit verlieſt, doch by andere weder aanwint. *ib.*
Den Autheur wert Profeſſor in de Philoſophie. *pag.* 235
Het welcke hem benijd wert. *ib.*
Dat hem aanmoedight om beter te doen. *ib.*
En naght en dagh doet ſtuderen. *ib.*
Den Autheur wert ordinaris ende openbaar Predicker *pæg.* 236
En verkrijght daer toe de permiſſie des Biſſchops. *ib.*
Hoe langhe den Autheur te *Guatimala* verbleef. *ib.*
Beſchrijvinge van de Stad van *Guatimala.* *ib.*
Ende van de weghen om van en tot die Plaetſe te komen. *pag* 237
Vulcanuſſen ende abuys der Spanjaerden daer omtrent. *ib.*
Waeter-Vulcanus. *pag.* 238
Hiſtorie der Spanjaerden. *ib.*
Schrickelijcke deſperatie ende veraghtinge Godts. *ib.*
Vervaerlijck ende reghtvaerdigh oordeel Godts. *ib.*
Vermaeckelijckheyd van de Waeter-Vulcanus. *ib.*
Af-ſchouwelijckheyt van de andere. *pag.* 239
Gevaerlijckheyd. *ib.*
Schrickelijcke brant. *ib.*
Wonderlijcke kraght des vyers. *ib.*
Gewooulijcke toeſtant van de Vulcanus. *ib.*
Schrickelijke aert-bevinge. *pag.* 240
Getempertheyt des Climaets. *ib.*
Overvloet van leef-toght. *ib.*
En voor al van Oſſen-vleeſch. *ib.*
Oorſaecke daer van. *ib.*
Een Spanjaert heeft 40000. Koe-beeſten. *pag.* 241
Wijſe op dewelke de Steden ende Vlecken in *Guatimala* van Vleeſch voorſien werden. *ib.*
Groote toevoer van Schapen. *pag.* 242

Wonderlijcke geringe prijse van het vleesch ende andere spijse. *ib.*
Getal van de Huysen in *Guatimala*. *ib.*
Merckt van die Stadt. *ib.*
Delicatessen der Criolen. *ib*
Grooten Koophandel in *Guatimala*. *pag.* 243
Rijckdom der Stadt. *ib.*
Regeeringe van *Guatimala* ende het omleggende Landt. *ib.*
Beschrijvinghe van het Hof van *Guatimala* *pag.* 244
Tractament des Presidents van *Guatimala*. *ib.*
Historie van *Dom Juan de Guzman*. *ib.*
Gierigheyd van *Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana*. *ib.*
Voorbeeld daer van. *ib.*
Tractament der Raeden en des Fiscaels. *ib.*
Groot profijt der Raeden *pag.* 245
Quaede administratie der Justitie. *ib.*
Kercken van *Guatimala*. *ib.*
Cloosters. *ib.*
Inkomen der Jacobijnen. *ib.*
Haere Schatten. *ib.*
Beschrijvinge van haer Cloosters. *pag.* 246
Beschrijvinge van het Convet *de la Conception*. *ib.*
Historie van *Donna Juanna de Maldonado*. *ib.*
Op-loop door haer ontstaen. *pag.* 247
Wert door den President gestilt. *ib.*
Groote praght ende rijckdom van een Nonne. *pag.* 248
Kostelijcke Capelle ofte gebede-kamer. *ib.*
Verdorventheyd der Cloosteren. *ib.*
Ongebondenheydt ende Godloosheydt in de Stadt. *pag.* 249

CAP. II.

GRoote van het Landt van *Guatimala*. *ib.*
Havenen. *ib.*
Koopmanschappen die daer gebracht werden. *pag.* 250
Vrughtbaere Landt-streecke. *ib*
Swaere donder en blixem. *ib*
Desperate Negers. *ib*
Voorbeelden van haere kloeckmoedigheydt. *ib.*
Haven van *la Trinidad*. *ib.*
Beschrijvinge van *St Michel*. *ib.*
Beschrijvinghe van de Haven van *Realejo*. *pag.* 251
Hoe den handel van *Guatimala* op Spanjen wert gedreven. *ib.*
Groote assurantie en sorgeloosheydt der Spanjaerden. *ib.*
Schoone ende ruyme Haven van *Golfe-Dolce*. *pag.* 252
Laf-hertigheyt der Spaensche. *ib.*
De Hollanders nemen *Truxillo* in, en verlaeten het selve sleghtelijck. *ib.*
Gerevolteerde Negers. *pag.* 253.
Doen groote schaede aen de Spanjaerts. *ib.*
Haere Wapenen. *ib.*
Sy verlanghen nae Engelsche ofte Hollanders. *ib.*
Acasabastlan. *ib.*
Bobo een aengenaem slagh van visch. *ib.*
Tepemechin een soorte van Voorn. *pag.* 254
Schoone Milloenen. *ib.*
Yser ende koper-mijnen. *ib.*

CAP. III.

EEn Reviere die gout geeft. *pag.* 255
Wreedheyd der Spanjaerden. *ib.*
Doet een Gout-mijne verliesen. *ib.*
Seecker rijck Neger. *ib.*
Is verdaght van die Mijn te weten, en wert daer over aengesproocken, doch verantwoort sich seer wel. *pag.* 356
Reviere van de Koeyen levert eenigh gout uyt. *ib.*
Beschrijvinge van de Valeye van *Mixco* en *Pinola*. *ib.*
Historie van *Juan Palomeque*, *pag.* 257
Sijn rijckdom. *ib.*
Sijne barbarische wreedheyt over sijne Slaeven en Negers. *ib.*
Sijne onkuysche beestigheyt. *pag.* 258
Sijn Moorden. *ib.*

Eremitagie van onse Vrouwe van den Bergh Carmel. *ib.*
Beschrijvinge van *Mixco* *ib.*
Getal van de Muyl-esels in de Valeye van *Mixco.* *pag.* 259
Schoon Aerde-werck te *Mixco.* *ib.*
Beschrijvinge van *Pinola.* *ib*
Baraneas. *ib.*
Beschrijvinge van *Petapa.* *pag.* 260.
Mojarra een Visch. *ib.*
Goede ordre om *Guatimala* van visch te versorgen. *ib.*

CAP. IV.

NAems-oorspronck van *Petapa.* *pag.* 261
Koninghlijcke Familie te *Petapa.* *ib.*
Indianen sijn seer genegen tot den dranck. *pag.* 262.
Privilegen van den Gouverneur van *Petapa.* *ib.*
Magt van den Priester van het selve Vleck. *ib.*
Praghtigh Kerck-cieraed. *ib.*
Jaer-merckt van *Petapa.* *ib.*
Stier-lopen. *ib.*
Historie van *Sebastiano Savaletta.* *pag.* 263
Tweederhande Suycker-molens *Trapiches*, ende *Ingenios.* *ib*
Beschrijvinge van de Suycker-molen van *Avis.* *ib.*
Beschrijvinge van *Amatitlan.* *ib.*
Warme baeden te *Amatitlan.* *pag.* 264
Sout aen een soet Meer gevonden. *ib.*
Merckt-plaetse van *Amatitlan.* *ib*
Dubbelden Ooghst in de Valeye van *Mixco.* *ib.*
Vremde maniere van dorschen. *ib.*
Vremde manier van het Landt te meten. *ib.*
St. Lucar. *pag.* 266
Wonderlijck getempert Climaet van dat Dorp, doet het Koorn merckelijck vermeerderen. *ib*
Hoemen het Koorn bewaert. *ib.*
Milpas. *pag.* 267.
Swacke situatie van *Guatimala.* *ib*
Moeyelijcke passagie. *ib.*
Aengename wegh. *ib.*
Besluyt des Capitrels. *ib.*

CAP. V.

OOrspronck van den naem van *Vera-Paz.* *pag.* 268
Beschrijvinge van die Provincie. *ib.*
Coban. *ib.*
Ongetemde Indianen beletten den handel tusschen *Guatimala* ende *Jucatan.* *pag* 269
Historie van de Reyse van seecker Religieus. *ib.*
Handel van die van *Vera-Paz* op de Golf. *ib.*
Koopmanschappen van het Landt van *Vera-Paz.* *pag.* 270
Wegh van *Guatimala* nae *Vera-Paz.* *ib.*
Beschrijvinge van het Geberghte van de *Sacatepeques*, de Dorpen daer op, ende de Inwoonders van deselve. *ib.*
Groote mildaedigheydt van een godtloos Indianen. *ib.*
Bouquetten Pluymen die te heur gaen. *ib.*
Ongemackelijcke en vervaerlijcke wegh op den Bergh *Rabinal.* *pag.* 271
Beschrijvinge van de Valeye van St. Nicolaas. *ib.*
Rabinal een seer schoon Vleck. *ib.*
Is seer overvloeyende van allerhande vruchten en leeftoght. *ib.*
Praghtigh tractement van Frater *Juan Baptista.* *pag.* 272
St. Christoffel. *ib.*
Een groot Meer door Aerdt-bevinge ontstaen *ib.*
Besluyt van het Capittel. *ib.*

CAP. VI.

BEklaegelijcken staet van de Volckeren van *Guatimala.* *pag.* 473
Vergelijckinge tusschen de Indianen ende het Volck *Israëls.* *ib.*
De Indianen nemen toe tegens de onderdruckinge. *ib.*

Verkeerde politie der Spanjaerden *pag.* 274
Middelen om de Spanjaerden *America* te ontweldigen. *ib.*
Misslagh van sommige Persoonen werdt klaerlijck aengewesen. *ib.*
Kleyne maght der Spanjaerden in *Guatimala.* *ib.*
Deerlijcke staet der Indiaenen onder de Spaensche. *pag.* 275
Deerlijcke wanhope der Indianen. *ib.*

CAP. VII.

OP wat pretext de Spanjaerden hebben den dienst van de Indiaenen verkregen. *pag.* 136
Hoe deselve in haeren dienst werden verdeelt. *ib*
De *Ivez Repartidor* en sijn Ampt. *ib.*
Op wat wijse de Indiaenen van hem gehandelt werden als hy die aen de Spanjaerden uytdeelt. *pag.* 277
Profijt van den *Ivez Repartidor.* *ib.*
Straffe van de Indiaenen die den arbeyt ontlopen. *ib.*
Onreghtvaerdigheydt omtrent de Indiaenen gepleeght. *pag.* 278
Hoe hart ende barbarisch men haer handelt. *ib.*
Haer sober dagh-gelt. *ib.*
Grouwelijcke godtloosheden van de Spanjaerden omtrent dese Indianen gepleeght. *ib.*
Godtloose wijse om aen de kost te geraecken. *ib.*
Andere harde soorte van slavernye. *pag.* 279
Voorbeeld daer van. *ib.*
Besluyt van dit Capittel. *ib.*

CAP. VIII.

HOe armelijck ende ellendigh de Indianen gemeenlijck gekleedt gaen. *pag.* 280
Haer bedde is haere kleedinge. *ib.*
Swaeren arbeyt doet wel rusten. *ib.*
Kleedinge van de rijckste Indianen. *pag.* 281
Sleghte bedden van alle de Indianen. *ib.*
Waer uyt die bestaen. *ib.*
Kleedinge der Vrouwen. *ib.*
Beschrijvinge van de Huysen der Indiaenen. *pag.* 282
Haer sobere Huys-raet *ib.*
Haere Bad-stoven. *ib.*
Haere maniere van Hylicken. *ib.*
Wat kosten daer op lopen. *pag.* 283
Hoe het onder haer by erffenisse ende versterf toegaet. *ib.*
Hoe sy haere Huysen timmeren ende decken. *ib.*

CAP. IX.

HEt eeten ende de spijse der Indianen bestaet meest in boontjens, en werdt vernaelt hoe sy desel ve bereyden ende nuttigen. *pag.* 284
Tortilles een soorte van koeckjens en hoe die bereyt werden. *ib.*
Hoe sy de *Maiz* groen eeten. *pag.* 285
Gepelde gerst van *Maiz.* *ib.*
Tassaios wat die zijn, en de maniere om die te maecken. *ib.*
Handel daer mede gedreven brenght groot profijt aen. *ib.*
Spijse van de rijcke Indiaenen. *ib.*
Hoe sy Dassen vangen om te eeten. *ib.*
Egels tot spijse gebruyckt. *pag.* 286
Niet alleen van Indianen, maer oock van de Spanjaerden. *ib.*
Dispuyt onder de Theologanten of die vleesch of visch zijn. *ib.*
Beschrijvinge van de Agedis *Ignana. pag.* 287
Indianen beminnen den dranck. *ib.*

CAP. X.

BEschrijvinge van den Indiaensche dranck *Chica*, maniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daer in komen, tot een levendige Padde incluys, ende schade-

delijcke uytwerkſelen daer van. *pag.* 288
Den Autheur doet te *Mixco* eenige potten met gemelten dranck aen ſtucken ſlaen, ende wert ſieck van den ſtanck. *pag.* 289
Het is de Spaenſche verboden wijn in de Dorpen der Indiaenen te verkopen, maer die doen het doch evenwel. *ib.*
De Spanjaerden misbruycken de genegentheyd der Indianen tot den dranck. *ib.*
Hiſtorie van *Juan Ramos* ende ſijn Rijckdom door onreghtvaerdigheydt verkreghen. *pag.* 290
Een merckelijck exempel daer van, En van de onreghtvaerdigheyd des Hofs van *Guatimala*. *ib.*
Spaenſche Godtloosheyd. *ib.*

CAP. XI.

FOrme van haere Borgerlijcke Regeringe. *pag.* 291
Getal der Regenten. *ib.*
Indiaenſche Gouverneurs. *ib.*
Hoe en wanneer de wet verſet wert. *ib.*
Hoe de Reeckeninghen werden op-genomen. *pag.* 292
Griffiers in de Dorpen. *ib.*
Haer inkomen. *ib.*
Gouverneurs hoe lange die regeren. *ib.*
Maght ende pouvoir van de Indiaenſche Magiſtraet. *ib.*
Welcke de Spanjaerden ontwaſſen zijn. *ib.*
Voorbeeld daer van.
Groote onreghtvaerdigheydt ofte onkunde der Spaenſche Reghters. *pag.* 293
Hoe de criminele reghts-pleginge onder de Indianen geoeffent wort. *ib.*
Appel van den Reghter aen den Prieſter. *ib.*
Maght des Prieſters in criminele ſaecken. *ib.*
Vremt gevoelen der Indiaenen omtrent haere Prieſters. *pag.* 294
Vremt voorval hier uyt ſpruytende den Autheur te *Mixco* over-komen. *ib.*

CAP. XII.

ALlerhande ſlagh van hand-wercken onder de Indiaenen geoeffent ſoo wel als onder de Spaenſche. *pag.* 295
Voorbeeldt van haere konſt in het metſelen. *ib.*
Schoon Klooſter door haer te *Amatitlan* gemaeckt, *pag.* 296
Haere genegentheyd tot het Schilderen. *ib.*
Haer Schoolen. *ib.*
Sangers ende Muſicanten. *ib.*
Haer Opper hooft de Fiſcael. *ib.*
Sijn Ampt. *ib.*
Sijn praght en aenſien. *ib.*
Exemptie van alle die aen de Kerke dependeren, *pag.* 297
Waer toe die weder verbonden zijn. *ib.*
Hoe den Prieſter in ſijn Huys werdt ghedient. *ib.*
Sijne Kocks. *ib.*
Sijne *Chahals*, Bouteilliers ofte Tafel-dienders. *ib.*
Sijne Jongens en haer werck. *ib.*
Oude wijven welcke ſijne backſters onderwijſen. *ib.*
Sijne Hoveniers ofte Tuyn-lieden ende Stalkneghten. *ib.*
Sacriſteynen ende hare bedieninge. *pag* 298
Major Domos ofte Bedellen van de Gebroederſchappen ende haer Ampt. *ib.*
Sijne Viſſchers. *ib.*
Wat inkomen den Prieſter boven dit alle heeft. *ib.*
Beſluyt des Capittels. *ib.*

CAP. XIII.

COmmandeurs wat die zijn. *pag.* 298
Schattinghe die de Indiaenen haer geven. *ib.*
Waer mede ſy die betaelen. *ib.*
Rigueur met dewelcke die werdt ingevordert. *ib.*
Hoe die vergadert. *pag.* 300

Barm-

Barmhertigheyd der Spaensche omtrent de Indianen. *ib*
Vry Dorpen. *ib.*

CAP. XIV.

NAturel der Indianen. *pag.* 301
Haere groote getrouwheyd. *ib.*
Haere stilswijgentheyd. *ib.*
Haer respect voor den Priester. *pag.* 302
Overvloedt van expressien in haere taele. *ib*
Haere groote welspreeckentheyd. *ib.*
De swackheyd van haer gelove. *ib.*
Haere Af-goderye ende by geloovigheydt. *ib.*
Toverye gaet by haer in swangh. *ib.*
Sy werden in wilde Beesten getransformeert.
Vremt by-geloof der Indianen omtrent de Heyligen, maeckt haer yverigh in het Roomsch Geloof. *ib.*
Oorspronck van de Schilderyen in de Indiaensche Kercken. *pag.* 303
Groot profijt ende voordeel des Priesters van dese dingen. *ib.*
Goddelose aperye van de Priesters hier omtrent gespeelt. *ib.*
Indianen in de Af-goderye stijven. *pag.* 304
Groote blintheyd der arme Indianen. *ib.*
Wert door de Priesters vermeerdert. *ib.*
Offerhanden door de Indianen aen de Beelden gedaen. *pag.* 305
Voordeel dat de Priesters van de Waschkeerssen trecken. *ib.*
Godtlose gierigheyd der Religieusen. *ib.*
Onwetenheydt der Indianen in de verborgentheden des Geloofs. *ib.*
Een seer aerdigh doch erbarmens waerdigh voorbeeld daer van. *pag.* 306
Een gruwelijck staeltje van de goddelose leere ende de gierigheyd der Spaensche Priesters. *pag.* 307
Noch soo een staeltje, *ib.*

CAP. XV.

DEvotie ende mildaedigheyd der Indianen in de goede weecke. *pag.* 308
Bussen om het gelt voor de afgestorvene te ontfangen. *ib.*
Noch een staeltje van de gierigheydt ende godtloosheyt der Kerckelijcken. *ib.*
Groote eenvoudigheyd van een Indiaen. *pag.* 309
Op aller zielen dagh werd seer rijckelijck gegeven.
Wonder apen-spel op den Kers-dagh aengereght. *ib.*
Lockt veele Indianen in de Kercke. *ib.*
Doch al tot profijt des Priesters. *ib.*
Noch een staeltje van de godtlose gierigheid der Kerckelijcke. *pag.* 310
Hoe dit aen de particuliere wert te werck gestelt. *ib.*
Hoe aen een Gebroederschap. *ib.*
Comedie van drie Koningen-dagh. *ib.*
En op Vrouwlight-misse. *ib.*
Godts-lasteringhe op Pinxteren gepleeght. *pag.* 311
Gestrengheyd der Indianen in het disciplineren. *ib.*

CAP. XVI.

DE Indianen sijn niet alleen ten proye aen de Geestelijcke, maer generalijck aen alle de Spanjaerden, welcke haer groot ende kleyn door onnutte lasten uyt putten. *pag.* 312
Voorbeeld daer van. *ib.*
De Ouders moeten Schattinge betalen voor haere huwbare Kinderen die sy noch niet hebben uyt getrouwt. *pag.* 313
De Spanjaerden schrijven de Indiaenen Jaren voor, op de welcke sy trouwen moeten. *ib.*
En dwingen haer somtijdts het selve op de twaelf ende derthien Jaer te doen. *ib.*
Voorbeeld daer van. *ib.*

En van de Tyrannye daer omtremt van de Spanjaerden gepleeght. pag. 314

CAP. XVII.

VRolijk ende luſtigh humeur der Indianen. ib.
Hoe ſy hun tot het danſſen bereyden ende daer in onderweſen worden. pag. 315
Hoe ſy den dagh van de Patroonen van hare Dorpen vieren. ib.
Dat met danſſen, ſuypen ende ſwelgen toegaet. ib.
Tomcontin, een maniere van danſſen. ib.
Hoe die geoeffent ende in het werck wert geſtelt. ib.
Haere oppronckingen daer in. ib.
Tapanabaz, ſeecker Indiaenſch ſpeel-tuygh, en hoemen op het ſelve ſpeeld. pag. 316
Tweede wijſe van danſſen. pag. 317
Hoe die in ſijn werck gaet. ib.
Onderſcheyt tuſſchen deſe twee eerſte ſoorten van danſſen. ib.
Haere derde maniere van danſſen. ib.
Tragedien onder het danſſen vertoont. pag 318
Wonder by-geloof ende Superſtitie der Indianen. ib.
Beſſuyt des Capittels. pag. 319

CAP. XVIII.

DEn Autheur wil nae ſijn Vaderlant. ib
Verſoeckt hier toe verlof van den Provinciael ende den Preſident, die het beyde weygeren. ib.
Hy neemt voor op het platte landt te gaan woonen om de Indiaenſche Taele te leeren ende gelt te winnen. pag. 320
Den Autheur ſchrijft nae Spanjen om ſijne ontſlaeginge. ib.
Hy laet ſich bewegen om in het geſelſchap van ſeeckeren *Moran* een nieuw Landt te gaen door-reyſen. ib
Sijne loffelijck ooghmerck hier in. ib.
Vertreck uyt *Guatimala*. ib.
Komſte te *Coban*. ib.
Vertreck van daer. pag. 321
Moeyelijcke wegen. ib.
Sy ſien Huyſen ende bebouwt Landt. ib.
En komen by Menſchen. ib.
Sy trecken vorder en komen weder by andere Indiaenen. ib.
Den Autheur ende meer andere werden ſieck. pag. 322

CAP. XIX.

SY ſetten den marſch weder voort. ib.
Veele werden ſieck. pag. 323
Den Autheur heeft berouw van de Reyſe. ib.
Beſchrijvinge van de *Hamacs*. ib.
Sy ontdecken den vyand. ib.
Die haer kloeckmoedelijck aenvalt. ib.
Den Autheur hier over in groote vreeſe zijnde wert door *Moran* getrooſt. ib.
Eynde van het geveght, getal der dooden, &c. pag. 324
Muyterye der Spaenſche Soldaten. ib.
Waer uyt die ontſtaet. ib.
Kloecke reſolutie der Indianen. ib.
Verſcheyde voornemens der Spaenſche Soldaeten. ib.
Tweede attaque der Indianen. ib.
De Spaenſche reſolveren te rugge te trecken, maeckende alvoorens een accoord met de Indiaenen. pag. 325
Spaenſche trecken te rugge. ib.
Nemen eenige Kinderen mede. ib.
Dwaeſch voornemen van *Moran*. ib.
Tegens het welcke ſich den Autheur ſtelt. ib.
Doch te vergeefs. ib.
Vertreck van *Coban* nae de Golf. ib.
En van daer nae *Truxillo*. ib.
Komſte aldaer ende ſwackheyt der Plaetſe. pag. 326
Armoede van *Comayagua*. ib.
Beſchrijvinge van de *Caſſave*. ib.
Gratias a Dios een goede Valeye. ib.
Goedhertige Indiaenen in *Comayagua*, ib
Comſte te *Guatimala* daer ſy met groote vreughde en eere werden ontfangen. ib.

Ydelheyd van *Moran*. *pag.* 327
Den Autheur scheyt van *Moran* af. *ib.*

CAP. XX.

MOtiven die den Autheur bewegen om de Indiaensche Taele op het Landt te gaen leeren. *pag.* 329
Hy versoeckt sulcks aen den Provinciael die het hem toestaet. *pag.* 330
Hy vertreckt van *Guatimala* ende komt te *Petapa* *ib.*
Jalousie tusschen de oude ende nieuwe Religieusen. *ib.*
Den Autheur wert seer wel in de Indiaensche Taele onderright en neemt wacker aen. *ib.*
Hy begint daer in te Predicken. *pag.* 331
En wert volmaeckt in die Taele. *ib.*
Hy wert Pastoor van *Mixco* ende *Pinola*. *ib*
Op wat voorwaerden de Priesters op de Dorpen werden gesonden. *ib.*
Rijckdom ende dertelheyd van de Religieusen in *Peru*. *pag.* 332
Onderscheyt tusschen de Religieusen van *Peru* ende van *Mexico*. *ib.*
Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van *Mixco* ende *Pinola*, welck den Autheur seer klaerlijck naeckt ende kort voorstelt, waer uyt men kan bespeuren hoe rijckelijck, weeligh ende dertel sy aldaer, even als hier de Princen ende Vorsten konnen leven. *ib.*
Den Autheur treckt meer dan ses duysent guldens jaerlijcks van twee Dorpen. *pag* 334.
Hy informeert sich op het geene hy daer van moeste uyt-keeren. *ib.*
Ende accordeert op elf honderdt ende vijf ende twintigh gulden. *pag.* 335
Hy koopt een Muyl-esel. *ib.*
Hy schrijft nae Spanjen om sijne verlossinge, maer krijght soberen troost. *ib.*
Hier op soekt hy heymelijck door te gaen, dat mede niet lucken wil. *pag.* 336
Hy geeft sich over aen de Goddelijcke voorsienigheyd. *ib.*
Sprinck haenen. *ib.*
Haere gedaente en meenighte. *ib.*
Groote schaede door haer gedaen. *ib.*
Menschen ende Beesten lijden door haer seer groot ongemack. *ib.*
Sy bederven de Indigo, Suycker ende Tarwe *ib.*
Remedien tegens dese plaeghe aengewent. *pag.* 337
Waer door sy eyndelijck verdreven worden. *ib.*
Dese plaege was niemant voordeeligh dan de Priesters. *ib.*
Doch door Superstitieuse en godtloose middelen *ib.*
Blind by-geloof der Spaensche. *ib.*
Taberdillo een Pestilentiale koortse. *pag.* 338
Gevaerlijcke uytwerckingen daer van. *ib.*
Die den Autheur door GODTS hulp ontgaet. *ib.*
Getal der dooden daer van in *Mixco* ende *Pinola* die den Autheur duysent guldens doen winnen. *ib.*
Middel aengewent om aen de Schattinge door de sterfte niet te verliesen. *ib.*
Ongemenen swaeren regen ende schrickelijcken donder. *pag.* 339
Droevige gevolgen daer van. *ib.*
Groot gevaer des Autheurs uyt het welcke hem GODT genaedelijk red. *ib.*
Voordeel uyt onweder getrocken. *ib.*
Truxillo in *Peru* door Aert-bevinge versconcken. *pag.* 340
De schaede die deselve in *Guatimala* deede gedijdt tot profijt des Autheurs. *ib.*
Beschrijvinge van de Aert-bevingen van *America*. *ib.*
Seer groot gevaer des Autheurs door Aert-bevinge. *ib.*
Naems-oorspronck van het Dorp *Pinola*, anders in de Indiaansche Taele *Pancac* genaemt. *pag.* 341
Beschijvinge van het Ongedierte *Nigua* ende sijn gevaerlijke effecten. *ib.*

Middelen om die te ontgaen. pag. 342
De Indiaenen ſijn daer vry van. ib.
Den Autheur raeckt door een *Nigua* in groot gevaer. ib.
Hy betraght in dit ſijn werck GODES eer pag. 343
Sijn goedt voornemen omtrent de Indiaenen ib.
Ende ſijne liefde ende genegentheydt tot haer. ib.
Seecker Indiaen wert door ſijn Meeſter ſeer mishandelt ib.
Den Autheur doet den Spanjaert ſtraffen. ib.
Hy raeckt daer door in lijfs-gevaer. pag. 344
Doch doet daer over weder ſtraffe oeffenen ib.

CAP. XXI.

HIſtorie van de Toveraerſter *Martha de Carillo*. pag. 346
Sy wert ſeer door de Indiaenen gevreeſt. ib.
Den Autheur nevens een Officier van de Inquiſitie beleght informatien tegens haer- pag. 347
Spreeckt met haer daer ſelfs over. ib.
Weygert haer de Communie. pag 348
Sy neemt daer wraecke over op haer geſchencken. ib.
Traght het oock aen ſijn Perſoon te doen pag. 349
Doch te vergeefs. pag. 350
Sy dreyght hem op een nieuw. ib
Doch ſy werdt gevangen ende ſterft in heghtenis. ib.
Hiſtorie van den Toveraer *Juan Gonçales*. ib.
Hy wert in de gedaente van een Leeuw gequetſt ib.
Informatien hier over genomen, ende examinatien daer op gedaen. pag. 351
Hiſtorie van *Juan Gomez* ib.
Hy werdt ſchielijk ſieck en le ontbiet den Autheur. ib.
Hy ſpreeckt ſijne bieghte. ib.
Ende ſterft. pag. 352
Sijn leven wert aen den Autheur ontdeckt.
Juan Gomez ende *Sebaſtiano Lopez* veghten in de gedaente van een Leeuw en Tyger met malkanderen. pag. 353
Lopez raeckt daer over in heghtenis. ib.
De Indiaenen ſoecken de ſaecke te verſuſſen. ib.
Doch andere brengen het aen den dagh. pag. 355
Het lijck van *Gomez* wert geſchouwt. ib.
Informatien tegens *Lopez* beleght, die nae *Guatimala* wert geſonden ende aldaer opgehangen. ib.
Hiſtorie van de *Fuentes* te *Mixco*. pag. 356
Haere Af-goderye komt aen den dagh. ib.
Verkeerde vreeſe van een Indiaen. pag. 357
Den Autheur traght die wegh te nemen. ib.
En doet den Indiaen aenklappen. ib.
Precautie des Autheurs. pag. 358
Sijne dreyginge aen den Indiaen. ib.
Met dewelcke hy omſightelijck handelt. ib.
Hy bereyt ſigh tot de Reyſe. ib.
Den Autheur gaet den Af-godt met ſeer groote voorſightigheyd ende circumſpectie op ſoecken. ib.
Hy vernaght met ſijn geſelſchap in het Boſch. pag. 359
Sy vangen haere tweede onderſoeckinge aen. ib.
Sy geraecken op het ſpoor. ib.
Sien de Speloncke. pag. 360
Sy vinden den Af-godt. ib.
Beſchrijvinge daer van. ib.
Sy nemen hem mede. ib.
Den Autheur doet alle de Spanjaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te Kercke nooden. pag. 361
Den Autheur brenght den Af-godt aen ſijn Huys. ib.
Ende Sondaghs daer nae op den Predick-ſtoel. ib,
Het Volck koomt in ſeer groote meenighte te Kercke. pag. 362
Precautien van den Autheur. ib.

Sijne Predicatie. *ib.*
Hy ſtelt den Af-godt op den Predick-ſtoel aen het Volck voor. *ib.*
Hy daeght hem ende de Duyvel uyt. *pag.* 363
Hy vermaent de Indiaenen tot een waeragtigh Geloove in GODT. *ib.*
Hy doet den Af-god aen ſtucken hacken ende verbranden. *ib.*
Hy maeckt ſulcks te *Guatimala* bekent. *pag.* 364
Hy wert van daer bedanckt. *ib.*
En krijght inſtructie om ſich nae te reguleren. *ib.*
Stelt den raet die hy krijght te werck. *ib.*
De Af-goden-dienaers ſijn obſtinaet. *ib.*
Haere redenen. *ib.*
De Af-goden-dienaers leggen den Autheur laegen. *pag.* 365
Beſtormen ſijn ſlaep-kamer. *ib.*
Hy voorſiet ſich ende doet haer waerſchouwen. *pag.* 366
Sy komen voor de tweede reyſe weder. *ib.*
Een van haer wort gequetſt. *ib.*
Sy leggen hem andere laegen. *ib.*
Brengen hem daer door in groot gevaer. *ib.*
Den Autheur bemerckt haere lagen. *pag.* 367
Sy quetſen hem met een mes aen de hant. *ib.*
En werpen hem ter aerde, van waer hy weder op-ſtaet. *ib.*
Hy wert uyt het gevaer gered. *ib.*
Een van de geweldenaers werdt gevangen. *pag.* 368
Den Autheur beleght informatien wegens dit voorval. *ib.*
Sorge van de Spanjaerden voor den Autheur gedragen. *ib.*
Sy bewaeren hem den volgende nacht. *pag.* 369
Setten waght aen het Gevangen-huys. *ib.*
Verder precautien door haer in het werck geſtelt. *ib.*
Sy kloppen de *Alcaldes* op. *ib.*
Die met haer de Indianen gaen ſoecken. *ib.*
Sy nemen de gedaghte Indiaenen gevangen. *pag.* 370
Haer boos voornemen wert ontdeckt. *ib.*
Men ſluit haer in het gevangen-huys. *ib.*
Sorge van den Preſident voor den Autheur gedragen. *ib.*
Sy werden nae *Guatmala* gevoert. *ib.*
Sy werden in de gevanckeniſſe gebracht ende daer nae geſtraft. *ib.*
Haer groot berouw ende leetweſen. *ib.*
Wert door den Autheur voor goet gekeurt ende opreght te ſijn bevonden. *pag.* 371
Beſluyt des Capittels. *ib.*

CAP. XXII.

DE Autheur krijght permiſſie van ſijnen Generael om nae Engeland te keeren. *pag.* 372
Hy maeckt ſulcks den Provinciael bekent. *ib.*
Die hem niet toe-laet te vertrecken, maer door weldaeden hem tracht te houden. *pag.* 373
Redenen die den Autheur bewegen om te blijven. *ib.*
Den Autheur wert Vicaris van het Dorp ende Clooſter van *Amatitlan*. *ib.*
St. Chriſtoffel van *Amatitlan* ofte *Palinha*. *ib.*
Beſchrijvinge van het Dorp ſelve. *pag.* 374
Schoone geconſijte *Ananaſſen*. *ib.*
Steenen door een Vulcanus uytgeworpen. *ib.*
Pampichi een kleyn Dorp. *ib.*
Naems-oorſpronck. *pag.* 375
Den Autheur doet weder ſeer groote inſtantien om ontſlaegen te werden. *ib.*
Antwoord van den Provinciael. *ib.*
Die ſigh evenwel genoot ſaeckt ſiet te blijven. *ib.*

CAP. XXIII.

DEn Autheur neemt voor in de ſtilte te vertrecken. *pag.* 376
Hy verſoeckt van ſijn Vicaris-ampt ontſlagen

gen te zijn, dat hem met moeyte werdt toegestaen. *ib.*
Hy werd te *Petapa* geplaest. *ib.*
Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaeten ende te ontvlughten. *pag.* 377
Hy maeckt sulcks met listigheyd aen *Michael Delva* bekent. *ib.*
Redenen waerom hy dat doet. *ib.*
Delva presenteert hem te verstellen, maer hy slaet sulcks af. *ib.*
Den Autheur verkoopt sijn Muyl-esels koorn, &c. *ib.*
Oock sijne schilderijen, boecken ende verder huys-raed. *pag.* 378
Het Capitael van den Autheur. *ib.*
Waer in hy het selve besteet. *ib.*
Voor-bereydselen tot de vlught. *ib.*
Den Autheur send sijn Bagagie voor uyt. *ib.*
Begeeft sich vier daeghen daer nae op de vlugt. *ib.*

REGISTER,

Van de aenmerckelijckste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaelt werden.

IV. BOECK.

CAP. I.

BEkommernisse des Autheurs, over den wegh die hem te nemen stondt. *pag.* 379
Difficulteyten op de wegen van de Golf, *Mixco*, &c. *pag.* 380
Den Autheur neemt sijn wegh door *Nicaragua* ende het Meer van *Grenada*. *ib.*
Hy neemt per missive een beleeft af-scheydt van den Provinciael. *ib.*
Precautie van den Autheur. *ib.*
Hy treckt uyt *Petapa*. *ib.*
Beschrijvinge van *Sierra Rotonda*. *ib.*
Los Esclavos een Indiaensch Dorp. *pag.* 381
Naems-oorspronck daer van. *ib.*
Oorspronck van de naem van *Amatitlan*. *ib.*
Komste te *Agnachapa* ende te *Trinidad*. *ib.*

CAP. II.

SChoon aerde-werck te *Trinidad*. *pag.* 382
Beschrijvinge van het gene de panjaerden den mond der Helle noemen. *ib.*
Seecker Religieus traght deselve te besightigen. *pag.* 383
Hy wert ter aerde geworpen ende seer sieck. *ib.*
Verhael daer van door andere Persoonen. *ib.*
Wat den Autheur daer van heeft vernomen ende seggen kan. *ib.*
Redenen waerom hy geen onderscoeck deede. *ib.*
Chalètapan een groot Dorp. *ib.*
Precautie van den Autheur gebruykt om de Stadt *St. Salvador* te passeren. *pag.* 384
Beschijvinge van *St. Salvador*. *ib.*
Hy passeert gelijckelijck door de Stadt. *ib.*
Komste aen *Rio de Lempa* ende by den voor uyt getrocken Indiaen. *ib.*
Groot voor-reght van die geene welcke *Rio de Lempa* passeren, Het welcke den Autheur seer verheught. *pag.* 385
Hy passeert *Rio de Lempa* ende pleystert aen de andere zijde met gerust herte. *ib.*

Komste

Komste te *St. Michael.* *ib.*
Beschrijvinge daer van. *ib.*
Genegentheyd van de Indiaen. *ib.*
Den Autheur send sijne Bagagie te Lande, ende hy selve gaet te water van *St. Michael* nae *La Vieja.* *pag.* 386

CAP. III.

KOmste *Realejo.* *pag.* 387
Redenen waerom den Autheur daer niet te Scheepe gaet. *ib.*
Plaisantie van de Provincie van *Nicaragua.* *ib.*
Gelegentheyd van de Stadt *Leon.* *pag.* 388
Sotte inbeeldinge ende bestaen van een Religieus *de la Merced.* *ib.*
Aert van de Inwoonders van *Leon.* *ib.*
Mahomets Paradijs. *ib.*
Komste te *Grenada.* *ib.*
Liefde ende genegentheyt van *Michael Delva.* *pag.* 389.
Oock van den Indiaen. *ib.*
Die met traenen af-scheyt neemt. *ib.*
Den Autheur verkoopt sijne Muyl-esels. *ib.*
Begeeft sich ten platten lande. *pag.* 390
Aenmerckens-waerdige dingen in *Grenada.* *ib.*
Rijcke Koop-lieden. *ib.*
Den Autheur werdt geallarmeert door de komste van eenige uyt *Guatimala.* *ib.*
Gevaer in het overvaeren van het Meer van *Grenada.* *pag.* 391
Groote meenighte muggen ende onverdraegelijcke hette. *ib.*
Den Autheur bereyt sich tot sijn vertreck uyt *Grenada.* *ib.*
Hy wert in het selve belet door ordre van het Hof van *Guatimala.* *ib.*
Het welcke hem seer ontset ende verlegen maeckt. *pag.* 392
Ydele overleggínghen om wegh te raecken. *ib.*
Men raed hem om nae *Costa-Rica* te gaen *ib*
Het welck hy nevens drie Spanjaerden aenneemt. *pag.* 393
Den Autheur scheyt eyndelijck van *Michael Delva.* *ib*

CAP. IV.

DEn Autheur vertreckt met drie Spanjaerden uyt de Stadt van *Grenada.* *pag.* 394
Sy werden by-nae door een Crocodil verslelt. *ib.*
Maniere om dit Dier te ontkomen. *ib.*
Naturel van het lopen der Crocodillen. *pag.* 395
Grootte van het Meer ofte Moeras van *Grenada.* *ib.*
Groote Boschen ende Woestijnen. *ib.*
Hutten voor de Reysigers gemaeckt. *ib.*
Komste te *Carthago.* *ib.*
Negotie van die Plaetse. *ib.*
Beschrijvinge daer van. *pag.* 396
Sy vinden eyndelijck gelegentheyt om t'Scheep te koomen. *ib.*
Vertreck uyt *Carthago.* *ib.*
Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders. *ib.*
Komste aen de Reviere en aen boort. *ib.*
Beschrijvinge van de Reviere van *Suere.* *ib.*

CAP. V.

SY komen in Zee ende ontdecken twee Scheepen. *pag.* 397
Sy kiesen de vlught. *ib.*
Maer werden gedwongen te strijcken. *ib.*
Gedaghten des Autheurs. *ib.*
Sy werden genomen. *pag.* 398
Historie van *Daguillo.* *ib.*
Den Autheur verliest seven duysent Rijcksdaelders. *ib.*
Civiliteyt van de *Mulat:* *pag.* 399
Den Autheur vertroost sich in GODT. *ib.*
Die hem niet verlegen laet. *ib.*
En door wiens hulpe hy noch eenigh gelt behoud. *ib.*
De *Mulat* maeckt sich vrolijck op de genomene prijse. *ib.*
En geeft die aen de Spaensche wederom. *ib.*
Den Autheur traght sijn goet weder te krijgen. *ib*

Doch

Doch te vergeefs.
Hy verſoeckt om mede nae Hollandt te varen dat hem mede wert geweygert. *ib.*
Het Schip wert geloſt ende ſy met weynigh leef-toght nae landt geſonden. *ib.*
Dat ſy weder nae groot gevaer aenkomen. *pag.* 401

CAP. VI.

MIldaedigheyd der Spanjaerden aen de geplonderde. *pag.* 402
Onſeeckerheydt van den Autheur over het voort ſetten der Reyſe. *ib.*
Hy keert weder nae *Carthago*. *ib.*
Hy neemt met ſijne Geſelſe voor ſich armer te veynſen dan ſy zijn *pag.* 403
Hy begint weder gelt te winnen. *ib.*
Hy valt in verſoeckinge van weder nae *Guatimala* te keeren. *ib.*
Doch overwint deſelve. *ib.*
Handel met Muijl-eſels. *ib.*
Barbariſche Indianen. *pag.* 404
Aenmerckelijck exempel van de voorſienigheyd GODES over onſe Reyſigers. *ib.*
Men raedt hem nae de Golf *de Salinas* te gaen *ib.*
Hy volght dien raed met ende neven de drie Spanjaerden. *pag.* 405
Sommiere verhaelinge van de Reyſen door den Autheur in *America* gedaen. *ib.*
Den Autheur heeft drie-hondert Engelſche mijlen in *America* te lande gereyſt *ib.*

CAP. VII.

VErtreck van *Carthago* *pag.* 406
Komſte te *Nicoja* en goet onthael aldaer *ib.*
Sy krijgen hope van wel haeſt t'Scheep te raecken *ib.*
Den Autheur begint weder geldt te winnen. *ib.*
Hiſtorie van den Parochiaen van *Nicoya* ende den *Alcalde Major*, *Juſtus de Zalazar*, waer in men de wreedheyd van den eenen ſiet, ende de onreghtvaerdigheyd in het Hof van *Guatimala* aen den anderen pleeghde. *pag.* 407
Den Autheur neemt aen den Parochiaen van *Nicoja* te vervangen. *pag.* 408
Hy verdient 150. Rijcksdaelders in 5. weecken. *ib.*
La Pita een kruyt dat geſponnen werd. *ib.*
Beſchrijvinge van de ſchulp-viſch *Purpura* *pag.* 409.
Koſtelijcke couleur daer uyt getrocken. *ib.*
Groote meenighte van ſchulp-viſch. *ib.*
Waeren daer vallende. *ib.*

CAP. VIII.

SY gaen uyt *de Salinas* t'Scheep. *pag.* 410
Tegenſpoet op de Reyſe. *ib.*
Swaere ſtorm. *ib.*
Die nae aght daegen op-hout ende in goedt we'er verandert. *pag.* 411
Door groot gebreck van dranck drincken ſy haer eygen water. *ib.*
Sy willen om water te lande. *ib.*
Het welck de Schipper weygerende dwingen ſy hem daer toe. *ib.*
Sy landen op een Eylandt ſonder waeter. *pag.* 412
Den Autheur wert op het ſelve van ſijn geſelſchap gelaeten. *ib.*
Dat hem ſeer verlegen maeckt. *ib.*
Hy trooſt ende ververſt ſich eenigſints, ende werdt door ſijne mackers weder af-gehaelt. *ib.*
Welcke waeter Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden. *pag.* 413
Den Autheur geraeckt in groote flaute, en krijght een ſwaere koortſe. *ib.*
Sy gaen weder t'zeyl. *ib.*
Het Schip ſtoot op een klip. *pag.* 414
Het geraeckt nae groote moeyte daer weder af. *ib.*
Den Autheur begint te beteren. *ib.*
Het Schip komt te *Perico*, maer wert door ſtorm van daer gedreven. *ib.*
Sy komen voor de Haven van *Panama*. *ib.*

werden

Werden daer van daen gedreven. *ib.*
Komste te *Pannama.* *pag.* 415

CAP. IX.

Den Autheur treed te lande. *ib.*
Beschryvinge van *Pannama.* *ib.*
Sleghte gebouwen. *ib.*
Groote onkuysheydt. *pag.* 416.
Swaere Ebbe ende Vloed, en ongesonde lught te *Pannama.* *ib.*
Vertreck van *Pannama.* *ib.*
Komste te *Venta de Cruzes.* *ib.*
Goet onthael aldaer. *ib.*

CAP. X.

VErtreck van *Venta de Cruzes.* *pag.* 417
Tegenspoet op de Reyse. *ib.*
Komste aen de Zee. *ib.*
Groote sloffigheyt der Spanjaerden. *ib.*
Den Autheur weygert seeckere gelegentheyt om in *America* te blyven *pag.* 418
Sy loopen in Zee, en sien *l'Escudo de Veragua.* *ib.*
Komste te *Porto-Bello.* *ib.*

CAP. XI.

STerckte van *Porto-Bello.* *ib.*
Den Autheur voorsiet sigh van een Logement. *pag.* 419
Duere huys-huer. *ib.*
Voolbeelt daer van. *ib.*
Groote mildaedigheydt. *ib.*
Groote meenighte van silver. *pag.* 420
De Gallioenen komen. *ib.*
Die groote dierte in de eet-waeren brengen. *ib.*
Maniere van handelen te *Porto-Bello.* *ib.*
Rijckste merckt des werelts. *ib.*

CAP. XII.

NEerstigheydt van *Ybarra.* *pag.* 421
Groote ongesontheydt van *Porto-Bello.* *ibid.*
Voorbeeldt daer van ten tijde des Autheurs *ib.*
Schoon Gast huys te *Porto-Bello.* *ib.*
Swaere vraght den Autheur af gevordert op een Gallioen. *pag.* 422
Die deselve seer goede koop krijght. *ib.*
Vertreck der Vloote die Scheepen siet *ib.*
De Hollanders nemen twee Scheepen van de Vloot. *ib.*
Goede gelegentheyt van het Eylandt de Providentie om de Spanjaerden te beschadigen. *pag.* 423
De Hollanders komen weder. *ib.*
Gevaer van het Schip des Autheurs *ib.*

CAP. XIII.

KOmste te *Carthagena* en by eenige Engelsche. *pag.* 424
Waer van hy eer vier in syn Schip krijght. *ib.*
Ongeluck van *Eduard Layfeldt.* *ib.*
Vals gerught door die van *Carthagena* uytgestrooyt. *pag.* 425
Resolutie van *Dom Carlos d'Ybarra.* *ib.*
Vertreck van *Carthagena* ende komste aen de *Havana.* *ib.*
De twaelf Apostolen. *ib.*
Capiteyn *Ros* door de Spaensche geaffronteert zijnde, roept haer in Duel. *ib.*
't Welck den Autheur belet. *pag.* 462
Bysondere eygenschap van het Verckensvleesch in de *Havana* ende op het Eylandt *Cuba.* *ib.*
Schild padden geven goede spijse. *ib.*
Hoe die bereyt werd, *ib.*
Wat leef-toght men gemeenlijck op de Gallioenen in de *Havana* in-neemt *ib.*
Den Admirael stelt vast te vertrecken, *pag.* 427
Beschrijvinge van de Boucaniers en Planters, *ib.*

CAP. XIV.

VErtreck uyt de *Havana,* *pag.* 428
De Gallioenen raecken by naght onder

een andere Vloote, dat haer doet met groote vreese sigh slagh-vaerdigh maecken. *ib.*
Maer bevinden dat het de Vloote van *Vera-Cruz* is. *pag.* 429
Een Engelsch Schip neemt een Spaensch uyt een Vloote van twee-ende-twintig zeylen. *ib.*
Spaensche grillen ende Rodomontados. *pag.* 430
De Engelsche salveren haer met haere Prijse. *ib.*
Kloeckmoedige daed van een Hollandtsche Vice-Admirael. *ib.*

CAP. XV.

DE Vlooten scheyden van malkanderen. *pag.* 431
Groot gevaer van de Vloote. *ib*
Spaensche blintheyt. *ib.*
Sy passeren de *Açores*. *pag.* 432
Swaere storm van aght dagen. *ib.*
Sy sijn genoot-saeckt stinckent waeter te drincken. *ib.*
Sy sien *Madera*. *ib.*
Daer nae *Cadix*. *ib.*
Komste te *St. Lucar de Barrameda*. *pag.* 433
Bekommernisse des Autheurs wegens de receptie die hy van sijne Vrienden in sijne armoede soude ontfangen. *ib.*
Groote veranderingh voor die geene die uyt Indiën weder in *Europa* komen. *ib.*

CAP. XVI.

WAerom den Autheur in een Herberge ende niet in het Clooster gaet. *pag.* 434
Hy komt by Broeder *Paulus* van *Londen*. *ib.*
Die hem seer port om nae Engelandt te gaen. *ib.*
Den Autheur verlaet sijn geestelijcke kleed. *pag.* 435
Hy ontkomt door de bestieringe GODES een groot gevaer. *ib.*
Hy besteet sich t'Scheep. *ib.*
En vertreckt van *St. Lucar*. *pag.* 436
Komste te Douvres in Engelandt. *ib.*
Voor een Spanjaert aengesien zijnde wert hy niet gevisiteert. *ib.*
Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrienden, welke hy ontkent zijnde, wert hy evenwel door haer weder bekent, ende met alle vrientschap ontfangen. *ib.*
Besluyt van het werck. *pag.* 437

EYNDE.

REGI-

REGISTER,

Volgens de Ordre van het A. B. C. by middel van het welcke men seer gemackelijck, alle de aenmerckelijcke Voor-vallen ende Beschrijvingen, welcke dit Boeck behelst, kan vinden, met groote moeyte, tot gerijf der Lesers, by een gestelt.

A.

Buida een Stadt in het Landschap Carthagena. 140.
Abuys van den *Autheur* deses Boecks. 145.
Abuys der Spanjaerden ontrent de Vulcanussen. 237.
Acapala een Dorp in America. 171
Acasabastlan een Vleck in het Land van Guatimala. 253.
Acasamul een gedeelte van het Landt van Jucatan. 132.
Brave *Actien* van Françoys Draeck. 138.
Plompen *Adel* in Chiapa. 189.
Quaede *Administratie* der Justitie te Guatimala. 245.
Admirael der Spaensche silvere Vloote werd onthooft. 126.
Spoedige *Aengroeyinge* van de Stadt Mexico. 93.
Historische *Aenmerckinge*. 75.
Politique *Aenmerckinge*. 116.
Aerde-werck valt seer schoon te Mixco. 259.
Schoon *Aerde-werck* te Trinidad. 382.
Aerdigheyd van wijlen de Coninginne Elisabeth. 63.
Aert der Spanjaerden. 118.
Aert van de Inwoonders van de Zoques 200.
Aert van het Verckens-vleesch in het Eyland Cuba. 144
Aert van de Inwoonders van Leon. 388.
Aertbevinge doet Truxillo in Peru versincken. 340.
Aertbevinge brengt den *Autheur* in seer groot gevaer. 340.
Schrickelijcke *Aertbevinge*. 240.
Aerts-Bisdomen in America. 147.
Aerts-Bisschop van Mexico stelt sigh tegens de Viceroy 109.
Hy vlught uyt de Stadt. 110.
Maer te vergeefs *ibid.*
Hy vlught in de Kercke. *ibid.*
Werd daer gevangen. 111.
En nae Spanjen gesonden. *ibid.*
Af-goden 2000. in geraele in Mexico. 87.
Afgoderye der Indiaenen. 302.
Afkeerigheydt van de Criolen teghens de Spaensche. 115.
Af-schouwelijkheydt van de brandende Bergh in Guatimala. 239.
Agedis Ignana genaemt werdt door de Indiaenen en Spanjaerden in America gegeven. 286.
Agedissen met menschen-bloed gespijst. 69.
La *Alameda* te Mexico. 101.

Nieuw *Albion* een Provintie in America. 130.
Alcalde Major van Tlaxcallan. 49.
Alcalde Major van Nicoya is seer onrecht vaerdigh. 407.
Alexicalcingo voortijds een groote Stad in America. 60.
Alonso Cuellar is seer rijck ende mildaedigh aen de Kerckelijcke. 98.
Schoon *Altaer* te Xocotenango. 230.
Altaren des Tempels van Mexico. 84.
Peruviaensch *America*. 118.
Mexicaensch *America*. 118.
Americaenen eeten niet dan hetvleesch haerder Vyanden. 79.
Ampt van het Opper-hooft der Musicanten onder de Indiaenen. 296.
Ampt van de Major-domos ofte Bedellen van de Broederschappen. 298.
Ananas een Indische vrugt ende beschrijving van de selve. 25.
Ananassen seer schoon geconsijt. 374.
Nieuw *Andalusia*. 139.
St. *Andrea* een Dorp. 220.
Antequera een Stadt ofte Vleck in America. 162.
Antonio Calvo gesubstitueerde Apostolische Commissaris. 7.
Werd door Mattheo de la Villa tot Apostolischen Commissaris aengestelt. 12.
Beschrijvinge van sijn Persoon. *ibid.*
Goddeloose *Aperye* van de Priesters ontrent de Beelden gepleeghd. 303.
Apen-spel op den Kersdagh in de Kercken in America aengereght. 309.
Appel van den Politicquen Rechter aen den Priester. 293.
Aquapulca een Stadt in America. 163.
Swaeren *Arbeyd* der Indiaenen in het opbouwen van het nieuwe Mexico. 91.
Swaeren *Arbeyd* doet den ellendigen welruysten. 280.
Armoede van de Provintie van Tlaxcallan 49.
Armoede van de Provintie van Comayagua. 329.
Arrogantie der Monicken in Indiën. 38.
Groote *Assurantie* der Spanjaerden in Guatimala. 251.
Atolla een Indiaensche Dranck. 158.
Koele *Avondstonden* in het Indiaensche Chiapa. 198.
Den *Autheur* krijght gelegentheyd om nae de Indiën te gaen. 8.
De vermaecklijckheden van die Gewesten werden hem seer cierlijck ende aerdigh voorgestelt ende beschreven. *ibid.*
Waeraghtige redenen die den *Autheur* tot het aenvaerden van die Reyse aenporden. 10.
Hy stelt vast de Reyse te aenvaerde. *ibid.*
Ende verklaert sulcks aen Calvo den Onder Apostolischen Commissaris. 11.
Die hem met groote teeckenen van genegentheyd ontsankt ende spoedigh raed te vertrecken, dat door den *Autheur* oock aenstonts werd te wercke gestelt. *ibid.*
Hy komt te Porto-Maria daer hy seer praghtigh werd ontfangen, soo wel als sijne Gesellen. *ibid.* & 11.
Hy komt te Cadix. 12.
Sullende van daer vertrecken; komen hem groote obstaculen voor, waet door hy genootsaeckt is sigh in een tonne te versteecken. 13.
Hy raeckt eyndelijck in zee. 14.
Komt aen het Eyland Guadaloupa. 18.
Hy gaet aldaer te lande ende beschrijft de gelegentheydt van het selve naeukeurigh. 19.
Sijn vertreck van het selve. 24.
Hy komt voor St. Juan d'Ulhua. 29.
Hy treed aldaer te lande. 30.
Werd daer nevens sijne Gesellen praghtighlijck onthaeld. 31.
En Vorstelijck getracteert. 32.
Hy werd aldaer door een swaere storm uit sijn bedde gedreven. 35.
En daer over van de Andere Monicken die sulcks gewoon waeren bespot. *ibid.*
Sijn vertreck uyt St. Juan d'Ulhua ofte Vera-Cruz. 36.

Hy

Hy komt aen het oude Vera Cruz ende werd aldaer praghtigh ingehaeld. 37
Hy verteckt van daer. 38.
Hy komt te Xalappa de la Vera Cruz. *ibid*
Hy vertreckt van daer. 41
Hy komt aen la Rinconada. *ibid.*
Hy vertreckt van daer. 42
Hy komt te Segura de la Frontera. 43.
Hy komt te Tlaxcallan ende beschrijft dat seer naeuwkeurig. 46
Daer nae te Puebla de los Angelos dat hy mede beschrijft. 50.
Hy komt te Guacocingo dat hy mede beschrijft. 52
Vertreckt van daer ende komt te Quahutepec. 53.55.
Guetlacac te Mexico. 61.
Hy werd tot het speelen versoght door seeckere Dame te Mexico. 95.
Hem werd af-geraden na de Philippijnen te trecken. 149
Hy wanckelt in sijn eerst voorneemen. 149.
Hy beraed slaeght daer over met een Religieus van America. 150.
Hy neemt met eenige van sijn mackers voor in America te blijven. 150. en 151.
Hy is nevens sijne mackers seer sober van geld voorsien. 153.
Hy raeckt nevens sijne Gesellen uyt Mexico. 154.
Hy werd op den wehg onder het vlughten seer wel onthaeld. 155.
Hy begint nevens sijne Gesellen by daege te Reysen. *ibid.*
Hy komt te Tasco, Chantla ende Znnpango. 156
Hy komt te Guaxaca. 157.
Hy vertreckt van Guaxaca nae Chiapa. 161.
Hy werd te Antaquera seer wel onthaeld. 162.
Hy dwaeld in seeckere Woestijne van sijn Gesellschap. 164.
Hy vind sigh genootsaeckt daer in te vernaghten. *ibid.*
Hy hoord daer een vreemt gerughte. 165.
Sijne vreese daer over verdwijnt met het verdwijnen van het gerughte. *ibid.*
Hy komt by een Indiaen die hem te reghte brenght. 166.
En eyndelijck by sijne mackers. *ibid,*
Hy delibereert met sijn Gesellen wat wegh hy sal nemen. 167.
Hy komt te Sanatepeque. *ibid.*
En van daer te Tapanatepeque. 168.
Hy treckt over het Geberghte de Quelenes. 167.
Hy vernaght daer op. 168.
Hy treckt verder. *ibid.*
Hy werd nevens sijne mackers door den wind wederhouden. *ibid.*
Hy vernaght daer voor de tweede reyse. 169.
Als oock voor de derde. *ibid.*
Hy vernaght daer op voor de vierdemael. 170.
Hy treckt eindelijck opwaerts. *ibid.*
Hy komt aen Maquilapa. *ibid.*
Hy is seer swack van ongemack. 171.
Hy komt te Acapala. *ibid.*
Hy komt in het Indiaensche Chiapa daer hy seer wel onthald werd. 172.
Hy vertreckt van Chiapa ende komt te St. Christoffel. 173.
Daer hem den Provinciael wel onthaeld maer braef bestraft 173.
Dat hem ende sijne Gesellen grootelijcks ontstelt, maer hy spreeckt haer moed in. 174.
Welcke daer na in hem ende in sijne Gesellen wert versterckt. 175.
Hy raeckt met den Provinciael aen het speelen. 175.
Et het den Provinciael af-winnende wert hy eindelijck aengenomen. 176.
Hy danckt Godt daer over, ende is dieshalven seer verheught. 177.
Hy raeckt weder aen het speelen met den Provinciael. *ibid.*
Ende verliest nevens sijne Gesellen sijne vry-

vryheid. 178.
Hy vertreckt van St. Christoffel ende komte St. Philippo. 179. en 180.
Hy vertreckt van St. Philippo op een praghtige wijse. 181.
Hy wert door ordre van den Provinciael te water ende brood verweſen, 182.
Doch alleen uit Politie. *ibid.*
Hy komt in het Convent te Chiapa. 183.
Hy begint ſijne pœnitentie ende brenght die vrolijck door. *ibid.*
Hy werd uit ſijne gevanckeniſſe ontſlaegen ende van ſijne Geſellen geſcheiden. 184.
Den *Autheur* wert Profeſſor te Guatimala. *ibid*
Ende by proviſie Meeſter in de Latijnſche Taele te Chiapa. 185.
Waer door hy ſeer geſien ende bemindt wert. *ibid.*
Hy doet met den Biſſchop van Chiapa de viſite ten platten lande. 192.
Hy vertreckt uit Chiapa ende wert op ſijn vertreck door ſijne Vrienden beſchoncken. 212.
Hy komt te Theopixca. 213.
Hy ontmoet een Franſch Prieur, die hem veel eer ende vriendſchap doet. *ibid.*
Hy komt te Comitlan. 214.
Ende te Izquintinango. *ibid.*
Daer hy praghtigh wert ontfangen. *ibid.*
Hy vertreckt na Izquintinango. 215.
Hy komt te St. Martin. 217.
Vertreckt van daer. 217.
Hy komt in het groote Cuchumatlan, en Vertreckt van daer. *ibid.*
Hy komt te Chantla. *ibid.*
Hy vertreckt van Chantla ende komt te Chautlan. 218.
Hy vertreckt van Chautlan ende ontmoet den Prior van Sacapula. *ibid.* & 219.
Hy komt tot ende vertreckt van Sacapula ende komt te St. Andrea. 219. en 220.
Hy vertreckt van St. Andrea, paſſeert een gevaerlijcken wegh ende wert ontmoet van die Zojaba. *ibid.*
Hy komt te Zojaba ende wert aldaer als een Heiligh aengebeden. 222.
Waer door hy veele offerhanden ontfanght 223.
Hy vertreckt van Zojaba. 224.
Hy komt te St. Martin. 226.
Hy vertreckt van daer. 227.
Komt te Chimaltenango. *ibid*
Sijn vremt voorval met ſeecker verbaſtert Spaenſch Prieſter. 237 en 228.
Hy vertreckt van Chimaltenango. 229
Hy komt eindelijck te Guatimala. 230.
Hy komt aen het Convent te Guatimala ende werd daer tot ſijne groote vreugde wel ontfangen. 233.
Hy doet aldaer een publijcq diſpuit. 234.
Behaeld daer door groote nijd en gonſt. 234. en 235.
Hy wert Profeſſor in de Philoſophie. 235.
Hy wert ordinaris ende openbaer Predicker ende verkrijght daer toe de permiſſie des Biſſchops. 236
Den *Autheur* doet eenige potten met den Indiaenſchen dranck Chica ghevult aen ſtucken ſlaen in het Dorp van Mixco, ende wert van den ſtanck gevaerlijck ſieck. 289.
Hem valt wat vremts voor te Mixco. 294.
Hy traght na ſijn Vaderland te gaan, ende verſoeckt daer toe verlof van ſijnen Provinciael ende den Preſident van Guatimala, die het hem beyde weygeren. 119.
Hy neemt voor op het platte landt te gaen woonen ende de Indiaenſche Taele te leeren 329.
Hy ſchrijft nae Spanjen om ſijne ontſlaginge. *ibid.*
Hy laet ſigh bewegen om met eenen Moran een nieuw Landt te gaen door-reyſen. *ibid.*
Sijn loffelijck ooghmerck hier in. *ibid.*
Hy vertreckt uyt Guatimala ende komt te Coban. 320.
Sijn vertreck van daer. 321.
Hy ſiet nevens ſijn Geſelſchap huiſen, beboud land en komt by Menſchen. *ibid.*
Hy treckt vorder. *ibid.*

Komt

Komt weder by andere Indianen. 322.
Hy wert nevens meer andere sieck. *ibid.*
Hy set de Reyse verder voort. 323.
Veele van sijn Geselschap werden sieck ende hebben nevens hem berouw van de Reyse. *ibid.*
Sy ontdecken den vyand die haer kloeckmoedigh aenvalt. *ibid.*
Den *Autheur* hier over in groote vreese sijnde wert door Moran gesterckt. 324.
Eynde van het geveght ende getal van de dooden. *ibid.*
De Indiaenen vallen voor de tweedemael aen. *ibid.*
Den *Autheur* ende syn Geselschap resolveren te rugge te trecken maeckende alvoorens een accoord met de Indianen. 325.
Te rugge treckende nemen sy eenige Kinderen mede. *ibid.*
Den *Autheur* steldt sigh tegens Morans dwaesheyd. *ibid.*
Hy komt weder te Coban, en van daer te Truxillo. *ibid.* en 326
En van daer eyndelijck te Guatimala daer sy met veele vreughde ende eere werden ontfangen. *ibid.*
Den *Autheur* scheyd van Moran. 327.
Hy versoeckt aen syn Provinciael de Indiaensche Taele op het platte land te mogen gaen leeren ende verkrijght sulcks. 330.
Hy vertreckt van Guatimala ende komt te Petapa. *ibid.*
Hy wert seer wel in de Indiaensche Taele onderright ende neemt lustigh toe. *ibid.*
Hy begint daer in te predicken. 331
En wordt volmaeckt in die Taele. *ibid.*
Hy werd Pastoor te Mixco ende Pinola. *ibid.*
Hy treckt meer dan ses-duysend guldens jaerlyx van die twee Dorpen. 334.
Hy informeert sigh op het geene hy daer van moeste uyt-keeren. *ibid.*
Ende accordeert op elf-honderd ende vyf ende twintigh guldens. 335.
Hy koopt een Muyl-estel. *ibid.*
Hy schryft nae Spanjen om syne verlossinge, maer krijght soberen troost. *ibid.*
Hier op soekt hy heymelijck door te gaen dat mede niet lucken wil. 336.
Hy geeft sig over aen de Goddelyke voorsienigheyd. *ibid.*
Welcke hem oock van de Pestilentiale koortse, die hem aen begravingen en Zielmissen ses-duysent guldens deede winnen, bewaert. 338.
Hy werd noch van GODT uyt een groot gevaer gered. 339.
Hy raeckt weder door een Aertbevinge in groot gevaer, maer de HEERE redt hem. 340.
Hy raeckt door een Nigua in groot ghevaer. 342.
Hy doet een Spanjaert straffen die sijn Slaeve seer mishandelt hadde. 343.
Hy raeckt daer door in groot gevaer. 344.
Dogh doet daer over weder straffe oeffenen. *ibid.*
Den *Autheur* beleyd informatien tegens een Tooveraerster. 347.
Spreeckt haer daer selfs over. *ibid.*
Weygert haer de Communie. 348.
Sy neemt daer op wraecke op het geene sy hem geschoncken hadde. *ibid.*
Traght het oock aen syn Persoon te doen. 349.
Dogh te vergeefs. 350.
Sy dreyght hem op een nieuw. *ibid.*
Doch sy werd gevange ende sterft in hegteniisse. *ibid.*
Afgoderye van eenige Indiaenen wert aen den *Autheur* geopenbaert. 356.
Hy spreeckt hier over met een Indiaen, die, seer bevreest synde, van den *Autheur* gesterckt werdt.
Hy doed den Indiaen klappen. *ibid.*
Syne precautie, ende dreyginge aen den Indiaen. 358.
Hy handeld met den Indiaen voorsichtelyck ende bereyd sigh tot Reyse. *ibid.*
Hy gaet den Af-god met groote voorsichtigheyt ende circumspectie op-soecken. *ib.*

Hy

Hy vernaght met sijn Geselschap in het Bosch. 359.
Hy vanght sijne tweede ondersoeckinge aen ende komt op het spoor. *ibid.*
Hy siet de Speloncke des Af-godts ende vind hem. 360.
Hy neemt hem mede. *ibid*
Den *Autheur*, doet alle de Spanjaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondag te Kercke nooden. *ibid.*
Hy brenght den Af-god aen sijn huis ende des Sondaeghs daer aen op den Predick-stoel. *ibid.*
Het Volck komt in seer groote meenighte te Kercke, precaution van den *Autheur.* ende sijn Predicatie. 362.
Hy stelt den Af-god op den stoel den Volcke voor. *ibid.*
Hy daeght den Duyvel uyt ende vermaent de Indiaenen tot het waeraghtigh Geloove in Godt. 363.
Hy doed den Af-godt aen stucken hacken ende verbranden. *ibid.*
Hy maeckt sulks te Guatimala bekend, werd van daer bedanckt, ende krijght instructie om sigh nae te reguleren. 364
Hy stelt den raed die hy krijght te werck, maer de Af-goden dienaers sijn daer tegens obstinaet *ibid*
Haere redenen daer toe, welcke wederleght werden. *ibid.*
De Af-goden-dienaers leggen hem laegen ende bestormen sijne Kamer. 365.
Hy voorsiet sigh ende doet haer waerschouwen. 366.
Sy komen voor de tweede reyse weder ende een van haer wert gequetst. *ibid.*
Sy leggen hem andere laegen ende brengen hem in groot gevaer. *ibid.*
Hy bemerckt haere laegen, sy werpen hem ter aerde van waer hy weder opstaet. 367.
Hy wert uyt het gevaer gered, ende een van de geweldenaers gevangen. 368.
Den *Autheur* beleght informatien over dit voorval, ende de Spanjaerden dragen groote sorge voor hem, *ibid,*
Sy bewaeren hem den volgenden naght ende setten waght aen het gevangen huys, 369,
Verdere precautien door haer in het werck gestelt, *ibid,*
Sy kloppen de Alcaldes op, die met haer de Af goden-dienaers gaen soecken, *ibid,*
Sy nemen de Af-goden-dienaers gevangen ende ontdecken haer boos voorneemen, 370
Die in het gevangen huys werden op geslooten, ende de Presidént van Guatimala draeght sorge voor den *Autheur,* *ibid,*
De Af-goden-dienaers werden in de gevanckenisse gevoerd te Guatimala ende daer gestraft, *ibid,*
Haer groot berouw ende leetwesen wert door den *Autheur* voor goed gekeurt ende opreght te syn bevonden. 371.
Den *Autheur* kryght permissie van synen Generael om nae Engelandt te keeren. 372.
Hy maeckt sulcks den Provinciael bekent. *ibid.*
Die hem niet toelaet te vertrecken maer door weldaeden tracht te houden. 373.
Redenen die den *Autheur* bewegen om te blyven. *ibid.*
Den *Autheur* wert Vicaris van het Dorp ende Clooster van Amatitlan. *ibid.*
Hy doet weder seer groote ende hevige instantien om ontslaegen te werden. 375.
't Antwoord dat hy daer op van den Provinciael bekomt wert door hem wederleght, maer siet sigh evenwel genootsaeckt te blyven. *ibid.*
Hy neemt voor in der stilte te vertrecken. 376.
Hy versoeckt van syn Vicaris Ampt ontslaegen te syn; dat hem met moeyte wert toegestaen. *ibid.*
Hy wert te Petapa geplaetst, ende neemt vastelyck voor dat Land te verlaeten ende te ontvlughten, 377.
Hy maeckt sulcks listelyck aen Michael Delva

Delva bekent. *ibid.*
Redenen waerom hy dat doet. *ibid.*
Delva presenteert hem te verssellen maer hy slaet sulcks af. *ibid*
Hy verkoopt syne Muyl-esel, Koorn, &c. oock syne Schilderyen, Boecken ende verdere huys raed. 377. 378
Hy besteet syn Capitael in eenige saecken daer hy meent voordeel van te trecken. 378.
Tot voorsettinge van syne vlught sent hy syne Bagagie voor uyt, ende nae drie daegen volght hy selve. *ibid.*
Hy is seer bekommert over den wegh die hem in syne vlught te nemen staer. 379
Difficulteyten voor hem op de wegen nae de Golf van Mexico. 380
Hy neemt synen wegh door Nicaragua ende het Meer van Grenade. *ibid.*
Hy neemt permissive een beleeft afscheyd van den Provinciael. *ibid.*
Hy treckt uyt Petapa. *ibid*
Komt te Agnachapa ende te Trinidad 382.
Hy beschryft de mond der Helle, door de Spanjaerden soo genaemt, ende verhaelt het geene hy daer van heeft vernomen, ende oock waerom hy geen ondersoeck deede. 383
Hy gebruyckt groote precautie om de Stadt St. Salvador te passeren. 384.
Hy passeert die Stadt seer geluckelyck ende komt aen Rio de Lempa by syne voor uytgesondene Bagagie. 384
Hy verneemt daer tot syne groote vreugde de voorreghten van die geene welcke die Reviere passeeren, passeert deselve ende rust aen de andere zyde met een gerust hertte. 385.
Hy komt te St. Michael. *ibid.*
Hy send syne Bagagie te lande, ende gaet selve te water van St. Michael nae La Vieja. 386
Hy komt te Realejo. 317
Redenen waerom hy daer niet t'Scheep gaet *ibid*
Den Indiaen neemt af-scheyd van hem met traenen. 389.
Den *Autheur* verkoopt syne Muyl-esels. *ibid.*
Hy begeeft sigh ten platten lande. 390.
Hy wert gealarmeert door de komste van eenige uyt Guatimala. 390.
Hy bereyd sigh tot syn vertreck uyt Guatimala. 391.
wert daer in belet door ordre van het Hof van Guatimala. 392.
Het welcke hem seer ontset ende verlegen maeckt, doende hem veele ydele overleggingen maecken om wegh te raecken *ibid.*
Men raed hem na Costa Rica te gaen *ibid.*
Het welcke hy nevens drie Spanjaerden doet, scheydende eyndelyck van Michael Delva. 393.
Hy vertreckt dan eyndelyck met drie Spanjaerden uyt Grenada. 394.
Sy werden byna door een Crocodil versneld. *ibid.*
Hy komt te Carthago. 391.
Hy vind eyndelyck gelegentheydt om t'Scheep te komen. 396.
Hy vertreckt uyt Carthago met syn Geselschap. *ibid.*
Sy komen aen de Riviere ende aen boord. *ibid.*
Van daer in Zee ende ontdecken twee Scheepen. 397.
Sy kiesen de vlugt maer werden gedwongen te strijcken. *ibid.*
Gedaghten des *Autheurs*. *ibid.*
Sy werden genomen door een Mulat. 398
Den *Autheur* verliest 7000. Ryxdaelders. *ibid.*
Hy vertroost sigh in GODT die hem niet verlegen laet, en door wiens hulpe hy noch eenigh geldt behoudt. *ibid.*
De Mulat maeckt sigh vrolyck op de genomene Pryse ende geeft die de Spaensche wederom. 400.
Den *Autheur* traght syn goedt weder te krygen, doch te vergeefs. *ibid.*
Hy versoeckt om mede nae Hollandt te

vaeren, dat hem mede geweygert werd, *ibid.*
Het Schip werd geloſt ende ſy met weynigh voor-raed te Lande geſonden. 401.
Alwaer den *Autheur* ende ſijn Geſelſchap met groot gevaer aenkomt. *ibid.*
Sijne onſeeckerheyd over het voort-ſetten der Reyſe. 402.
Hy keert weder nae Carthago. *ibid.*
Hy neemt met ſijne Geſellen voor ſigh armer te veynſen dan ſy ſijn. 403.
Hy begint weder gelt te winnen. *ibdi.*
Hy valt in verſoeckinge van weder nae Guatimala te keeren, doch overwind deſelve. *ibid.*
GODT toont ſijne voorſienigheydt over hem op een ſeer aenmerckelijcke wijſe. 404.
Men raed hem nae de Golf de Salinas te gaen. *ibid.*
Hy volght dien raed met ende nevens de drie Spanjaerden. 405
Hy betoond dat hy drie duyſend ende drie honderd Engelſche mijlen in America te lande gereyſt heeft. *ibid.*
Hy vertreckt van Carthago ende komt te Nicoya, 406,
Hy werd daer wel onthaeldt ende krijght hope van wel haeſt t'Scheep te raecken, *ibid.*
Hy begint weder geld te winnen. 407,
Hy neemt aen den Parochiaen van Nicoya te vervangen, 408,
Hy verdiendt 150 Rijcksdaelders in vijf weecken. *ibid.*
Hy beſteet ſigh t'Scheep. *ibid.*
Gaet uyt de Salinas t'ſeyl. 410.
Door groot gebreck van dranck, drinckt hy en ſijn Geſelſchap ſijn eygen waeter. 44
Sy willen om waeter te lande, het welcke de Schipper weygerende dwingen ſy hem daer toe. *ibid.*
Sy landen op een Eylandt ſonder waeter. 41
Den *Autheur* wert op het ſelve van ſijn Geſelſchap verlaeten dat hem ſeer verlegen maeckt. *ibid.*
Hy trooſt ende ververſcht ſig eenigſints en wert door ſijne mackers weder af-gehaelt, die waeter Orangie-Appelen ende Citroenen hadden gevonden. 413.
Hy krijght een groote ſlaeute ende daer op een ſwaere koortſe. *id*
Sy gaen weder t'Seyl en het Schip ſtoot op een Klip 413. 414.
Het geraeckt naer groote moeyte daer weder af. *ibid.*
Hy begint weder te beteren, ende komt te Perico, en werd door Storm van daer gedreven. *ibid.*
Hy komt voor de Haeven van Pannama, maer werdt daer mede door Storm van daen gedreven. *ibid.*
Eyndelijck komt hy te Pannama, 415,
Hy treed aldaer te Lande, *ibid.*
Hy vertreckt van daer ende komt te Venta de Cruzes. 416,
Hy vertreckt van Venta de Cruzes daer hy ſeer wel onthaeld was, 417,
Hy heeft groote tegenſpoet op die Reyſe, komt aen Zee, ende bemerckt de groote ſloffigheyd der Spanjaerden, *ibid.*
Hy weygert ſeeckere gelegentheyd om in America te blijven, 418,
Hy loopt in Zee, ende komt te Porto-Bello, *ibid.*
Hy voorſiet ſigh alder van een Logement. 419.
Hem word ſwaere vraght op een Gallioen afgevordert. 422.
Maer verkrijght deſelve ſeer goede koop. *ibid.*
Gevaer des *Autheurs* om van de Hollanders genomen te werden. 423.
Hy komt te Carthagena by eenige gevangene Engelſche. 424.
Hy verkrijght dat'er vier op ſijn Schip komen *ibid.*
Hy vertreckt van Carthagena ende komt aen de Havana. 425.
Hy belet dat Capiteyn Ros, een gevangen

gen Engelsman, door de Spaensche geaffronteert zynde, met haer niet in Duël veght, 426,
Hy vertreckt uyt de Havana, 428,
Hy passeert met de Gallioenen de Açores, 232,
Hy werd genoodsaeckt stinckend waeter te drincken, *ibid*
Hy siet Madera, *ibid*,
Daer nae Cadix, *ibid*,
Hy komt te St, Lucar de Barremeda, 433,
Hy is seer bekommert wegens de receptie die hy van syne Vrienden in syne armoede ontfangen soude, *ibid*
waerom hy, te St, Lucar de Barrameda. aen Land getreden zynde, in een Herberge ende niet in een Cloester gaet. 434.
Hy komt by Broeder Paulus van London, die hem seer port om nae Engelandt te gaen, 435,
Hy verlaet syn Geestelycke kleed, *ibid*,
Hy ontkomt door de bestieringe Gods een groot gevaer, 435,
Hy besteed sigh t'Scheep, *ibid*,
Hy vertreckt van St, Lucar, ende komt te Douvres in Engelandt, 436,
Voor een Spanjaert aengesien zynde werd hy niet gevisiteert, *ibid*,
Hy komt by syn Maeghschap ende Vrienden, dewelcke ontkent zynde, werd hy doch evenwel door haer weder bekent, ende met alle vriendschap ontfangen, *ibid*
Syn besluyt op dit werck, 437, 438,

B.

Adstoven der Indianen, 212,
Warme *Baeden* te Amatitlan, 364,
warme *Baeden* uyt de Natuere, 65,
Bainilla een ingredient van de Chocolate, 207,
Baraneas wat die zyn, 259.
Barmhertigheyd der Spaensche ontrent de Indianen, 400,
Indiaensche *Bedden*. 67,
Bedden der Indiaenen bestaen uyt haere kledinge, 280,
Sleghte *Bedden* van alle de Indiaenen soo arm als ryck, 281,
Bedienде van de Alcalde Major van Tlaxcallan, 49,
Bedrogh door de vrugt Nughtli gepleegt 104,
Beelden werden door de Indianen met Offerhanden begaeft, 304,
wonderlyck *Beeld* van een Af-godt. 88.
Beeldea van bloemen ende kruyden ghemaeckt. 70.
Miraculeus *Beeld* te Chantla. 217.
Begeerighcyd der Jesuiten vertoont. 188.
Begin van den oploop te Mexico. 112
Begraevingh der Koningen van Mechoacan. 125.
Bekommernisse des Autheurs over den wegh die hem in syne vlught uyt America te nemen stont. 379.
Bekommernisse des Autheurs over de receptie die hy van syne Vrienden in syne armoede ontfangen soude. 433.
Beleefstheyd der Indiaenen van *Zoiaba*. 224.
Beleefstheyd van den Mulat Daguillo aen den Autheur. 399.
Beleeftheyd van de Inwoonders van Tapanatepeque. 167.
Beleyd door den Autheur in syne vlught gehouden. 153.
Bequaemheyd der Indiaenen van Chiapa in waeter vertoovingen. 197.
Brandende *Bergen* in het Mexicaensche America. 119.
Brandende *Bergh* in Guatimala. 65.
Bereytselen van den Autheur tot syn vertreck van Chiapa. 178.
Beroeringe van die van Mexico over het vangen van haeren Aerts bisschop. 111.
Beroup ende leetweesen van eenige Monicken die haer tot de Reyse nae Indien hadden laeten bewegen. 15.
Ydele *Besigheden* der Geestelycken te Mexico. 100.
Bestellinge van de Politicque Regeeringe in America. 147.
Beweegh-redenen die de Monicken naer de Indien doen trecken. 41.
Beschryvingh van het Meer van Mexico. 64.

Beschryvinge van de Paleysen des Koninghs van Mexico. 67. 68.
Beschryvinge der Af-goden in Mexico. 87.
Beschryvinge van het oude Mexico. 67
Beschryvinge des Tempels in Mexico. 84.
Beschryvinge van de vrught Nughtli. 103.
Beschryvinge van de Provincien van het Mexicaensche America. 119.
Beschryvinge van Puebla de los Angelos 50.
Beschryvinghe van de Stadt van Guacocingo. 52.
Beschryvinge van de Geloften der Franciscanen. 39.
Vermaeckelycke *Beschryvinge* van de Indien. 9.
Beschryvinge van het nieuw Gallicien, een Provincie van het Mexicaensche America. 127.
Beschryvinge van Quivira de Oostelyckste Provincie van America. 129
Beschryvinge van het nieuwe Alblon. 131.
Beschryvinge van Nicaragua een Provincie van het Mexicaensche America. 132.
Beschryvinge van het Peruaensche America 134.
Beschryvinge van Chili. 136.
Beschryvinge van Castillo d'Oro. 137
Beschryvinge van het nieuwe Andalusia. 139.
Beschryvinge van Carthagena. 139.
Beschryvinge van het Eyland Margareta. 341.
Beschryvinge van het Eyland Jamaica. 143.
Beschryvinge van het Eyland Cuba. 143.
Beschryvinge van de Havana 144.
Beschryvinge van het Eyland Espagnola. 146.
Beschryvinge van Capultepec. 121.
Beschryvinge van Guastacan een Provincie van het Mexicaensche America. 123.
Beschryvinge van de Sapottes ende Chicosappottes. 45
Beschryvinge van de Straeten in de Stadt Tlaxcallan. 46
Beschryvinge van Pannama. 415.
Beschryvinge van de twaelf Apostolen te Carthagena, synde groote stucken dus genaemt. 425.
Beschryvinge van de Boucaniers ende Planters 427.
Beschryvinge van Xocotenango een vrught in America. 229.
Beschryvinge van de vrught Xocotte. 229.
Beschryvinge van de Stadt Guatimala. 237.
Beschryvinge van het Hof van Guatimala 244.
Beschryvinge van het Clooster der Jacobynen te Guatimala. 246.
Beschryvinge van het Convent van la Conception te Guatimala. 246.
Beschryvinge van Zoiaba. 224.
Beschryvinge van de Tabardillo een pestilentiale koortse. 338.
Beschryvinge van Vera-Cruz ofte St. Juan d'Ulhua. 45. en 35.
Beschryvinge van Petapa. 260.
Beschryvinge van de Visch Mojarra. 60.
Beschryvinge van de Suycker-molen van Avis. 236.
Beschryvinge van Amatitlan. 263.
Beschryvinge van Maquilapa. 170.
Beschryvinge van het wassende Blanc-manger. 140.
Beschryvinge van de Atolla. 211.
Beschryvinge van Izquintenango. 214.
Beschryvinge van het Geberghte van de Cuchumatlanes. 215.
Beschryvinge van de Stadt Carthago. 396.
Beschryvinge van de Reviere van Suere. *ibid.*
Beschryvinge van de Aerdbevingen van America. 340.
Beschryvinge van seeckeren Af-godt door den Autheur uyt eene Spelonche gehaelt. 360.
Beschryvinge van het Dorp van St. Christoffel van Amatitlan. 374.
Beschryvinge van een Reyse des Autheurs om een vremt Landt te ontdecken. 321. &c.
Beschryvinge van de Hamacs. 323.
Beschryvinge van de Cassave. 326.
Beschryvinge van het inkomen des Priesters van Mixco ende Pinola, het welcke den Autheur seer naeckt, klaer ende kort voorstelt, waer uyt men bespeuren kan hoe rijckelijck, weeligh ende dertel sy aldaer leven, even als hier de Princen ende

de Vorsten doen. 333.
Beschryvinge van de Huysen der Indianen. 282.
Beschrijvinge van Sierra Rotonda. 380.
Beschrijvinge van Los Esclavos een Indiaensch Dorp. 381.
Beschryvinge van het geene de Spanjaerden den mondt der Helle noemen. 383.
Beschrijvinge van de Stad St. Salvador. 384.
Beschryvinge van de grootte van het Meer van Grenada. 395.
Beschrijvinge van de Provintie van Vera-Paz. 268.
Beschrijvinge van het Geberghte van de Sacatepeques ende van de Dorpen daer op gelegen. 279.
Beschrijvinge van de Valeye van S. Nicolaes. 287.
Beschrijvinge van de Agedis Ignana. 287.
Beschrijvinge van St. Michel. 250.
Beschrijvinge van de Haven van Realejo. 251.
Beschrijvinge van de Valeye van Mixco ende Pinola. 256.
Beschrijvinge van Mixco. 258
Beschrijvinge van het Dorp Pinola. 259.
Beschrijvinge van het Indiaensche Chiapa 196.
Beschrijvinge van het Landt ende Provincie van Chiapa. 186.
Beschrijvinge van de Provincie van de Xoques. 199.
Beschrijvinge van de Zeldales. 200.
Beschrijvinge van de vrught Cacao. 203.
Beschrijvinge van Tasco. 150.
Beschrijvinge van den dranck Atolla. 158.
Beschrijvinge van de Sandias een vrught in America. 169
Beschrijvinge van Villa-Rica. 123.
Beschrijvinge van Mechoacan. 123.
Beschrijvinge van het Dorp Chautlan. 218.
Beschrijvinge van het Dorp van Sacapula. 219.
Beschrijvinge van het Dorp St. Andrea. 220.
wonderlyck *Bygeloof* der Indianen. 47. 302. en 318.
Sotte *Bygelovigheyd.* 29. en 125.
Blind *Bygeloof* der Spanjaerden in America. 338.
Vremt *Bygeloof* der Indianen maeckt haer yverigh in het Roomsche Geloov ontrent de Heyligen. 303.
Bisschop van Chiapa wert stervende door de Vrouwen in de Chocolate geacht vergeven te zyn. 195.
wassende *Blanc-manger.* 104.
Spaensche *Blintheyd.* 431.
Groote *Blintheyd* der Arme Indianen. 304.
Swaere *Blixem* doet groote schade in America. 339.
Swaere *Blixem* ende Donder in Guatimala. 250.
Bloed der Menschen een voet dick op de aerde bestalt in den Tempel van Mexico. 86.
Bobo een aengenaem slagh van Visch. 253.
Rycke *Boeren* in de Valeye van St. Paulus. 155.
Boosheyd der Geestelycken in de Philippynen. 346.
Groote *Bosschen.* 395.
Boter van de Cacao gemaeckt. 203.
Bouquetten van Pluymen diemen te huere doed. 270.
Meenigvuldige *Brand* te St. Juan d'Ulhua. 34.
Brand-houd voor het Paleys des Konincks van Mexico. 719.
Bussen om geld voor de gebeden voor de Afgestorvene te ontfangen, 308.

C

Cacao verstreckt voor spyse, dranck ende geld. 83.
Cacao valt veel in de Zeldales, 200.
Nieuw *Cadix* een stercke ende maghtige Stad in Carthagena, 140.
Callao de Lima, 135.
Callao ofte Zee-boesem van St. Michel, 250.
Groote *Calmte*, 16.
Calvo is seer verstoort om dat een van syne Monicken vlught, 151.
En mishandelt de andere daer over, *ibid.*
Capala anders nieuw Mexico een Stadt in nieuw Galicien, 128.
Capalita een Stadt in America. 163.

Capanabaſtla een Vleck in Chiapa. 187.
Capellen van de L. Vrouwe van den Bergh Carmel wert door den Blixem verbrand. 339.
Capelle in den Tempel van Mexico. 185.
Koſtelijcke *Capelle* ofte gebeden-kamer, 248
Capiteyn Ros door de Spaenſche geaffronteert zynde, roept haer in Duel, 425,
Het Generale Capittel der Geeſtelycken waer het wert gehouden. 2,
Capultepec een Dorp by Mexico, 121,
Dom *Carlos* d'Ybarra Admirael van de Gallioenen. 13, en 431,
Caroſſen in Mexico, 94
Carthagena een Landtſchap ende Stadt in Caſtillo d'Oro, 139,
St, Catharina een Eyland ſeer gelegen om de Spanjaerden te beſchaedigen, 423.
Catoen werd ryckelyck in Chiapa gewonnen, 187
Ceder boomen te Tezcuco, 60
Chahals Bouteilliers ofte Tafel-dienaers werden de Prieſters door de Indiaenſche Regeeringe beſteld, 297.
Chantla een Plaetſe in America, 156,
Chantlan een Dorp daer een miraculeus beeld is, 217,
Chapultepec een Vleck omtrent Mexico, 64
Chaletapan een groot Dorp, 384,
Chiapa der Indiaenen een Stadt in America. 172,
Chicoſapottes een vrught in America, 45,
Chocolate verweckt verſtoppinghen, 210,
Ende oock vetheyd, *ibid*,
Chocolate van Antionio Colmero, 206,
Chololla een Stadt in America, 48,
St. *Chriſtoffel* een Stadt in America, 178,
St, *Chriſtoffel* van Amatitlan ofte Palinha, een Dorp, 373,
Cibola een Landtſchap ende Stadt in America, 130,
Cieraed van eenige Barbariſche Indiaenen, 139,
Civiliteyt van den Mulat Daguillo, 399,
Koud *Climaet* te Chiapa, 187,
Schoon *Clooſter* door de Indiaenen te Amatitlan gemaeckt, 296,
Clooſters van Guatimala, 245,
Coarum een Stadt in Nieuw Galicien, 128,
Coban Hoofd-ſtadt van het Landt van Vera-Paz, 268,
Cochenille werdt veel omtrent Chiapa gewonnen, 186,
Collegie der Jeſuiten te Tinguez, 130,
Coloma, 123.
Comayagua een arme Provintie, 326,
Praghtige *Comedie* binnen Scheeps-boord geſpeelt, 17,
Comedie in de Kercke van St. Juan d'Ulhua vertoont, 36,
Comedien door de Indianen van Chiapa vertoont, 197,
Comitlan een Priorye in America, 214,
Commandeurs in America, wat die zyn. 299,
Compoſtella een Stad in nieuw Gallicien, 128,
Apoſtoliſchen *Commiſſaris*, ſyn maght, ampt, ende hoe hy dat bekomt, 3,
Seer naeukeurige *Conferentie* tuſſchen een Crioliſch Edelman ende den Autheur, 190,
Conſtueren in Guaxaca, 158,
Groote *Conſternatie* onder de mackers van den Autheur, 152,
Cordeliers te Xalappa de Vera-Cruz, 39,
Cordeliers onderhouden in America haere geloften niet, 39,
Criolen, wat die zyn, haere haet tegens de Naturelle Spanjaerden, ende hoe ſy van deſelve werden onderdruckt, 3, en 4,
Voorbeelden van die onderdruckinge ende van de wanhope der Criolen, *ibid*,
Crocodillen doen groote ſchaede in het Landt van Chiapa, 188,
Crocodillen werden door de Indiaenen gegeten, 26,
Cuba een Eyland in America, 143,
Groot *Cuchumatlan*, een Dorp op het Geberghte van de Cuchumatlanes, 217,

D,

SChoone *Dadelen* te Sacapula, 220,
Kloeckmoedige *Daed* van een Hollandtſche Vice-Admirael, 430,
Edelmoedige *Daed* van Tlacaëllec een van de Vorſten van Mexico 73,

Damp des Meers van Mexico. 91.
Danſſeryen der Indiaenen hoe die geoeffent werden. 315.
Definiteur ofte Procureur der Geeſtelijcken, hoe die wert verkoren, nevens beſchrijvinge van ſijn maght. Ampt ende laſt. 2.
Delicateſſen der Criolen te Guatimala. 242.
Het Eyland *Deſirado* werd door de Vloote opgedaen. 18.
Schrickelijcke *Deſperatie* 238.
Deſpratie des Negers in Guarimala. 250.
Deughden van den Graeve van Gelves. 107.
Diego de Niqueſa bout Pannama ende Nombre de Dios. 000.
't *Dieploot* van Mexico. 26.
Groote *Dierte* in de eet-waeren te Porto Bello door de komſte van de Gallioenen 420
Difficulteyten voor den Autheur op ſijne vlugt op den wegh nae de Golf van Mexico. 380.
Diſpuit onder de Theologanten in America, of de Egels Viſch of Vleeſch zijn. 286.
Aen merckens-waerdige *Dingen* In Grenade. 390.
Het Eyland *Dominique* door de Vloote opgedaen. 18
Swaere *Donder* en Bliksem te Guatimala. 250.
Groote *Door-toght* te Izquintinango. 214.
Dorado een viſch ende ſijne beſchrijvinge 16. 17.
Vrye *Dorpen* in America. 300.
Op *Drie Koningen-dag* werd veel apen-ſpel in de Kercke aengereght. 310
Schoone *Druyven* in America. 45.
Schoone *Druyven* te Chautlan. 218.

E.

EDuardt Layfieldt door de Spaenſche in America gevangen zijnde werd van haer ontſlagen ende door de Turcken op de t'huys reyſch genomen. 424.
Swaere *Ebbe* ende Vloed te Pannama. 416.
Eenvoudigheid van ſeecker Indiaen. 309.
GODES *Eere* door den Autheur in ſijn doen betraght. 343.
Eet-waeren ſlaen op door de komſte van de Gallioenen te Porto-Bello. 420.
Egels tot ſpijſe gebruyckt. 286.
Gevaerlijcke *Effecten* van het ongedierte Nigua. 341.
Byſondere *Eygenſchap* van het Verckens-vleeſch in de Havana ende op het Eylandt Cuba. 426.
Eylanden van America. 142.
Groote *Ellende* in de Stad van Mexico. 75.
Engelſche miſſchen de Spaenſche Peerl-vangſt te neemen. 142.
Een *Engelſch* Schip ſalveert ſigh met ſijne Priſſe genomen uyt een geheele Spaenſche Vloote. 430.
Eremitage van St. Juan. 267.
Eremitagie van onſe L. Vrouwe van den Berg Carmel. 258.
Los *Eſclavos* een Indiaenſch Dorp. 381.
Eſpagnola een Eyland in America. 146.
Aenmerckelijck *Exempel* van de Voorſienigheyd GODES over onſen Reyſiger. 404.
Exemptie van eenige Indiaenſche Dorpen hoe die verkregen is. 300.
Exemptie van alle laſten geaccordeert aen alle die de Kercke dienen. 297.

F

FAbul van de Pſylles. 168.
Koninghlycke Indiaenſche *Familie* in Petapa. 261.
Feeſt van St. Ignatius praghtigh door de Jeſuiten binnen boord geviert. 16.
Feeſt van St. Dominicus op deſelve wyſe door de Jacobynen op de Zee gevierd. 17.
Het *Feeſt* van aller zielen brenght veel aen de Prieſters op. 309.
Feeſten van de Patroonen der Indiaenſche Dorpen hoe die gevierd werden. 315.
Fiſcael van Guatimala ende ſyn Tractament. 245.
Fiſcael, Opper-hoofd van de Muſicanten der Indianen, 296.
Francoys Draeck ontdeckt het nieuwe Albion. 131.
Ferdinand Cortez landt te Vera-Cruz ende om ſyn Volck tot het innemen van Ameriea aen te moedigen hackt hy ſyne Schepen in de grond. 30.

Hy traght de dood van twaelf Spanjaerden door de Indiaenen op geoffert te wreecken. 43.
Hy verkrijght daer toe hulpe van die van Tlaxcallan. *ibid.*
Hy treckt op tegens die van Tepeacac 44.
Hy overwint deselve. *ibid.*
Hy straft de Moorders der 12. Spanjaerden. *ibid.*
Hy treckt tegens Mexico op. 53.
Hy ontdeckt het Leger der Mexicaenen ende slaet het selve. 54.
Hy treckt binnen de Stadt Tezcuco. 55.
Hy stelt een Christen tot Koningh over deselve. 56.
Ferdinand Cortez treckt tot Secours van Don Ferdinando eersten Christen Koningh in America. 57.
Hy doet Roey-barquen te Tlaxcallan maecken ende op Menschen schouderen te Tezcuco en in het Meer van Mexico brengen. 57.
Hy bereyd sigh tot het belegh van Mexico. 58.
Hy begeeft sigh op de Vloote om Mexico te vermeesteren. 59.
Sijne redenen daer toe. *ibid.*
Ferdinand Cortez sommeeert de Stadt van Mexico voor het laetste. 76.
Hy resolveert de Stadt te bestormen. *ibid.*
Hy neemt die in ende den Koningh Quahutimoc gevangen. 77.
welcke Koningh hem om de dood bid, maer hy troost hem. 78.
De maght met dewelcke hy Mexico dwongh. *ibid.*
Hy wert van den Koningh van Spanjen begiftight. 91.
En boud een heerlijck paleys in Mexico *ibid*
Don *Ferdinand* den eersten Christen Koningh in America. 56.

G

Galenus bygebracht. 203.
Galeryen op de Merckt te Mexico. 100.
Nieuw-*Gallicien* een Provincie van het Mexicaensche America. 127.
De *Gallioenen* die de Vloote tot Convoy gestreckt hadden, verlaeten deselve. 15,
Gallioenen raecken by naght onder een andere Vloote, dat haer, met groote vreese, sigh doet slaghvaerdigh maecken, 428.
Doch bevinden daer nae dat het de Vloote van Vera-Cruzis, 429,
Gebede-plaats der Priesteren in den Tempel van Mexico, 85,
Geberghte van de Cuchumatlanes, 216,
Geberghte van Misteque, 156,
De *Gebouwen* van St, Juan d'Ulhua sijn alle van hout, en waeromme, 34,
Praghtigh *Gebouw* der Kercken ende Kloosteren in Mexico. 99,
Gebreck van Tarwe in Chiapa, 198,
Gebruyk van de Metl-boom, 105,
Gebruyck vae de Atolla, 211,
Gecensureerde te Mexico moeten wegens het stilstaen van den Godts-dienst duysend Rijcksdaelders daeghs geven, 109,
Gedaante van een soorte van Sprinckhanen daer een gedeelte van America mede geplaeght wierde, 336,
wild *Gedierte*, 69,
Groote *Geduer-saembeyd* der Indianen in haere wercken. 101,
Geestelycke hoe die in America ende andere Oost ende West-Indische gedeelten versonden ende bestiert werden, *pag.* 1. 2. &c.
Gelegentheydt van de *Haeven* van Vera-Cruz, 31,
Gelegentheyd van de Stadt Tlaxcallan, 46,
Schoone *Gelegentheyd* van Guaxaca, 159.
Gelegentheydt van de Stadt Tecoantepequeque 163,
Gelegentheyd van het Landt ende Provincie van Chiapa, 186,
Gelegentheyd van Ococingo, 201,
Gelegentheyd ende vrughtbaerheydt van het Vleck St. Martin, 227,
Gevaerlycke *Gelegentheydt* van Guatimala, 239,
Geloove der Indianen is seer swack, 302,

Gelt is seer schaers in Chiapa, 188.
Gemackelycke *Gevanckenisse* des Autheurs. 184.
De *Gemeente* van Mexico beweeght sigh over het vangen van haeren Aerts-bisschop. 111
Kleyne *Genegentheyd* tot het reysen ende oefenen der wapenen der Criolen. 191.
Genegentheyd der Indiaenen tot de Schilderkonst. 296.
Generaelen der Geestelycke Ordren hoe die verkooren werden, haer Ampt, ende maght, item in welcke Ordre dat Ampt voor het leven ende in welcke het maer voor ses Jaeren gegeven wert 2.
Gepelde-gerst van Maiz gemaeckt. 285.
Valsch *Gerughte* door die van Carthagena uytgestroyt. 425
Vremt *Gerughte* in seeckere woestyne gehoord. 165.
Geschenck van den Marquis de Seralvo aen den Coningh van Spanjen. 106
Schoon *Gesichte*. 218
Gestrengheyd met de welcke sigh de Indianen disciplineeren. 000.
Geswellen aen de keel door ongesont waeter veroorsaeckt. 219.
Getal der wedersydsche dooden in het beleg van Mexico. 78.
Groot *Getal* van Canoas te Mexico. 80.
Getal der Huysen in de Stad Guatimala. 242.
Getal der Indiaensche Regenten in de Steden en Dorpen. 291
Getal der dooden van de Pest in Mixco ende Pinola. 334.
Getal van de Sendinge der Dominicaenen na Mexico. 15.
Getal der Spanjaerden die Mexico beleegerden. 59.
Getal der dooden in den oploop van Mexico tegens den Viceroy. 114.
Getal der Indiaenen in Mexico. 94.
Getal der Cloosters ende Kercken in Mexico. 99.
Getal van Muyl-Esels in de Valeye van Mixco. 259.
Getempertheyt des Climaets te Guatimala. 240
Groote *Getrouwheyd* der Indiaenen. 301.
Seer groot *Gevaer* van den Autheur, doet hem voor een Heyligh passeren. 221.
Groot *Gevaer* des Autheurs uyt het welcke GODT hem redt. 339.
Groot *Gevaer* om het Landt *Terra-Firma* aen te doen. 28.
Groot *Gevaer* des Autheurs door het ongedierte Nigua. 342.
Groot *Gevaer* van de Gallioenen. 434.
Geval den Autheur door het dobbelen der Vrouwen te Mexico overkomen, 95.
Gevegynsheyd van Alonso Cuellar komt aen den dagh. 98.
Vremt *Gevoelen* der Indiaenen omtrent haere Priesters. 294.
Verscheyde *Gevoelens* over de naems oorspronck van Mexico. 73.
Vergiftigh *Geweer*. 70.
Caritative *Gewoonte* der Indiaenen. 216.
Groote *Gierigheyd* van den Grave van Gelves. 107.
Gierigheyd van Juan Palomeque. 257.
Gierigheyd van Valdivia. 136
Godloose *Gierigheyd* der Priesters. 305.
Gierigheyd van Dom Gonzalvo de Paz de Lorenzano. 244.
Konstige *Gieters* in Gout, Koper, Silver, &c. onder de Indiaenen. 82.
Gifte des Koninckx van Spanjen aen Cortez. 91.
Giften door de Onderdaenen van Mechoacan aen haere nieuwe Koningen geschoncken. 125.
Goden tot het getal van 2000 in Mexico. 87.
Godt des Lughts der Mexicaenen, 85.
Gruwelycke *Godlooshеden* van de Spanjaerden aen de Indiaenen gepleeght. 238.
Godlooshеyd in de Stad van Guatimala. 248.
Spaensche *Godlooshеyd*. 290.
Gods-lasteringe op Pinxteren ghepleeght. 311.
Goedhertigheyt der Indiaenen in Comayagua. 326.

Golfo-dolce een ſchoone ende ruyme Haeven. 252.
Golfo de las Yeguas ende groote ſtorm daer in uytgeſtaen. 15.
Konſtige *Goud-ſmeden* onder de Indianen. 82
Gouverneur van Petapa heeft groote Privilegien. 262.
Gouverneurs der Indiaenen hoe lange die regeeren. 292.
Indiaenſche *Gouverneurs*. 291.
Gramſchap des Coninghs van Mexico. 76.
Gramſchap der Jeſuiten tegens den Autheur. 234
Gratias a Dios een goede Valeye in Comayagua. 326.
Nieuw *Grenada* een Stadt in Nicaragua. 133.
Grenſen van de Provincie van Mexico. 120.
Griffiers in de Dorpen der Indianen. 292.
Grillen der Spanjaerden. 430.
Loſſen *Grond* te Mexico. 102.
Grootte van het Landt van Guatimala. 249.
Grootte van de Provincie van Tlaxcallan. 47
Guacocinge een Stadt in America. 52.
Guaſtacan een Provincie van het Mexicaenſche America 123.
De Stadt *Guatimala* toond van binnen beter als van buyten. 233.
Guaxaca een Stadt in America. 158.
Guetlacac een ſeer ſchoon Dorp omtrent Mexico. 61.

H.

Haeyen, het onderſcheyd tuſſchen haer ende de Crocodillen. 27.
werden van de Spanjaerden gegeten. *ibid*
Een ſeer groote *Haey* gevangen. *ibid*
Een Bootsgeſel door een *Haey* vermeld. 28
De *Haet* tuſſchen de Criolen ende naturelle Spanjaerden heeft ſich oock verſpreyt tot in het Kerckelycke 4.
Voorbeelden daer van. 5.
Haet der Criolen tegens de Spanjaerden. 159.
Haevenen van Terra Firma op de Zuydtzee. 163.
Haven la Trinidad in Guatimala. 250.
Haven van Golfo-dolce is ſeer ſchoon ende ruym, 252.
Gevaerlycke *Haven* te St, Juan d'Ulhua. 30.
Havenen in het Landt van Guatimala, 249.
Hamacs wat die zyn. 323.
Handel van Vera-Paz op de Golf. 269.
Handel tuſſchen Guatimala ende Jucatan werdt door ongetemde Indiaenen belet, 269.
Handel met de Cacao gedreven, 211.
Handel door reuylinge gedreven. 83.
Handel met Peerlen gedreven. 142.
Handel met Druyven gedreven. 218.
Handel met beſchuyt in Chiapa gedreven. 198.
Handel met zyde ende Cochenille in de Zoques gedreven. 200.
Handel met Taſſaios gedreven brengt grote winſt aen. 285.
Hendel met Muyl-eſels. 403.
Handt-wercken van allerhande ſlagh werden onder de Indianen geoeffent. 295.
Hanteringe der Criolen van Chiapa. 141.
Groote *Heeren* van het Rycke van Mexico, waer toe die verplight waeren. 71.
Herdneckigheydt der Inwoonders van Mexico. 65.
Herdneckigheyt der Vrouwen van Chiapa. 194.
Onlydelycke *Hette*. 27.
Hette in de Valeye van Chiapa. 187.
Groote *Hette* in het Indiaenſche Chiapa 198.
Groote *Hette* des naghts. 42.
Onverdraegelycke *Hette* op het Meer van Grenada. 391.
Aenmerckelycke *Hiſtorie* van ſeecker Mulat ofte Half-ſlagh. 20. 21 &c.
Hiſtorie van Alonſo Cuellar. 98.
Hiſtorie van ſeecker reyſend Religieus. 269.
Hiſtorie van Juan Palomeque, 257.
Hiſtorie van Sebaſtiaen la Valetta, 263.
Schrickelycke *Hiſtorie*, 238.
Hiſtorie van Dom Juan de Guzman, 244.
Hiſtorie van Donna Juanna de Maldonado, 246.

Hiſtorie van Juan Ramos. 290.
Hiſtorie van Edouard Laifield. 424
Hiſtorie van den Parochiaen van Nicoya ende den Alcalde Major Juſtus de Zalazar, waer in men de wreedheyd van den eenen ſiet, ende de onreghtvaerdigheyd die het Hof van Guatimala aen den anderen pleeghde. 407.
Hiſtorie van Daguillo. 398.
Hiſtorie van de Toveraerſter Martha de Carillo. 346.
Hiſtorie van de Toveraer Juan Gonçales. 350.
Hiſtorie van Juan Gomez een groot Toveraer. 351.
Hy werd ſchielijck ſieck ende ontbied den Autheur. *ibid.*
Hy ſpreeckt aen den ſelven ſijne bieghte. 352.
Sijn leven werd aen den Autheur ontdeckt. *ibid.*
Eenige Indiaenen ſoecken die ſaecke te verſuſſen. 353.
Doch andere brenghen die aen den dagh. 355.
Het lijck van Gomez werd geſchoud *ibid.*
Het ſelve wert in een ſloot begraven, 356.
Hiſtorie van de Fuentes te Mixco, 356,
Hare Afgoderye komt aen den dagh, *ibid,*
Verkeerde vreeſe hier in van een Indiaen, 357,
Den Autheur traght die wegh te neemen ende doed den Indiaen klappen, *ibid,*
Precautie des Autheurs in deſe ſaecke. 358.
Sijne dreyginge aen den Indiaen met dewelcke hy omſightelijck handeld. *ibid.*
Hy bereyd ſigh tot de Reyſe, ende gaet den Af-godt met groote voorſightigheydt ende circumſpectie op-ſoecken. *ibid.*
Hy vernaght hier over in het Boſch, ende vanght ſijne tweede onderſoekinghe aen 358,
Hy gerackt op het ſpoor, *ibid,*
Hy ſiet de Speloncke des Af-gods, 360,
Sy vinden den Af godt ende nemen hem mede, *ibid,*
Den Autheur doet alle de Negers ende Spanjaerden tegens den volgenden Sondagh te Kercke noden, 361,
Hy brenght den Af godt aen ſijn huys ende Sondaeghs daer aen op den Predick-ſtoel, *ibid,*
Het Volck komt in ſeer groote meenighte te Kercke, 362,
Precautie van den Autheur ende ſijne Predicatie, *ibid,*
Hy ſtelt den Af-godt op den Predick-ſtoel aen het Volck voor, *ibid,*
Hy daeght den Duyvel uyt ende vermaent het Volck tot Geloove in den waeraghtigen Godt, 363,
Hy doed den Af godt in ſtucken hacken ende verbranden, *ibid,*
Hy maeckt ſulcks te Guatimala bekent, ende werd van daer bedanckt ende krijght inſtructie waer na ſigh te reguleren. 364.
Hy ſtelt den raed die hy krijght te wercke, maer de Afgoden dienaers ſijn obſtinaet. *ibid,*
Haere redenen, ende wederlegginge van deſelve, *ibid.*
De Af-goden-dienaers legghen den Autheur laegen. 365.
Sy beſtormen ſijne Slaep-kamer. *ibid,*
Hy voorſiet ſigh ende doet haer waerſchouwen, 366,
Sy komen voor de tweede reyſen weder, ende een van haer werd gequetſt, *ibid*
Sy leggen hem andere laegen, *ibid,*
Brengen hem daer door in groot gevaer, maer hy bemerckt haere laegen, 767,
Sy quetſen hem met een mes aen de hand, en werpen hem ter aerde van waer hy weder opſtaet, *ibid.*
Hy werd uyt het gevaer gered en een van de geweldenaers gevangen. 368.
Sorge van de Spanjaerden voor den Autheur gedraegen. *ibid.*
Sy bewaecken hem den volgenden naght, ende

ende setten waght aen het gevanghen huys. 369.
Verdere precautien door de Spanjaerden in het werck gestelt, die de Alcaldes op kloppen welcke met haer de Indianen gaen soecken. *ibid.*
Sy nemen de Af-goden-dienaers gevangen ende ontdecken haer boos voornemen. 370.
De Afgoden-dienaers werden in het gevangen huys op-gesloten ende de President draeght sorge voor den Autheur. *ibid.*
Sy werden nae Guatimala gebracht, aldaer in de gevanckenisse gesloten, ende eyndelijck gestraft. *ibid.*
Haer groot berouw ende leetweesen wert door den Autheur voor goed gekeurt ende opregh te zijn bevonden. 371.
Hoedaenigheden van de vrught Cacao. 203.
Hoedanigheyd van de Caneel. 206.
Hoedaenigheyd van de Achiotte. *ibid.*
Hoedaenigheyd van de Chocolate. 207.
Hoeren in Mechoacan publijckelijck toegelaeten. 127.
Hollanders nemen Truxillo in ende verlaeten het sleghtelijck. 252.
Hollanders nemen twee Scheepen van de Vloot. 422.
Hollanders komen weder, ende brengen het Schip des Autheurs in groot gevaer van door haer genomen te werden. 423.
Hollanders neemen de Spaensche silvere Vloot. 145.
Hollanders missichen de Spaensche Peerlvanghst te nemen. 142.
Groote *Honger* in de Stadt van Mexico. 75.
Groote *Hongers-nood* door de Autheur op het Geberghte de Quelenes geleden. 169.
Hoofd-geld in Chiapa betaeld. 183.
Hooghte van het Geberghte Quelenes. 167.
Arme *Hovaerdye* der Spanjaerden. 93.
Arme *Hovaerdye* der Criolen. 190.
Houtebeen een Hollandts Commandeur brenght groote schrick onder de Spaensche in America. 145.
Huacololla een Stadt in America. 52
Huysen der Priesteren des Tempels van Mexico. 89.
Huysen der Indiaenen. 282.
Soberen *Huysraed* der Indianen. 282.
Duere *Huys-huyr* te Porto Bello. 419.
Humeur der Indianen is vrolyck ende lustigh 314.
Humeur der Spanjaerden, 118.
Humeur van den Bisschop van Chiapa, 193.
Hutten voor de Reysigers gemaeckt. 395.
Huwelycken der Mechoacanen. 124.
Huwelycken der Indiaenen. 282.

I.

St. *Jacyntho* een vermaeckelyck huys der Dominicaenen ontrent Mexico. 62.
Jaer-merckt van Petapa. 262.
Schoone *Jaer-merckt* te Chimaltenango. 227.
Jalourshеydt der Spanjaerden te Mexico. 102.
Jalousie tusschen de oude ende nieuwe Religieusen. 330.
Jamaica een Eylandt in America. 143.
Jesuiten scheppen een ydele vreughde over de gepretendeerde bekeeringhe van een Mulet. 22.
Sotte *Inbeeldinge* ende bestaen van een Religieus. 388.
Seecker *Indiaen* werd door syn Meester seer mishandeld. 343.
Seecker *Indiaen* toond groote genegentheyd tot den Autheur. 385.
Indianen in Guadaloupa hoe die haere Jaeren reeckenen. 18.
Haer cieraed, vaertuygh, &c. 19.
Veele *Indianen* geven sigh aen de Spaensche over. 58.
Indianen omtrent Capala syn seer strydtbaer. 128.
Indianen van Quivira trecken allen haeren nood-druft van Ossen-ende Koeyen. 130.
Barbarische *Indianen* willen sigh onder de Spaensche begeven. 139.

Een godtloos *Indiaen* doet groote mildaedigheyd. 270.
Indianen van Chiapa hebben veele bequaemheden. 197.
Wilde *Indianen* omtrent de Zeldales 000.
Indianen sijn seer geneghen tot den dranck. 262.
Seer onnosele *Indianen*. 221. 222.
Indianen sijn seer sorghvuldig om de Geestelijcke beveelen te gehoorsaemen. 226.
Rijcke *Indianen* te Chimaltenango. 227.
Indianen werden door het harde tractament der Spanjaerden tot wanhope gebracht. 275.
Indiaenen moeten de Spanjaerden dienen. 276.
Indianen die niet getemt sijn beletten den handel tusschen Guatimala 269.
Indianen maecken alles nae van Vederen. 81. Sijn seer geduersaem in den arbeyd. *ibid.* Sy sijn konstige Gout-smeden. *ibid.*
Indianen werden door Apen-spel in de Kercke gelockt. 309.
Indiaenen sijn niet alleen ten proye aen de Geestelijcke maer ook aen alle de Spanjaerden welcke haer groot ende kleyn door onnutte lasten uytputten. 312.
Indianen werden gedwongen op twaelf ende derthien Jaeren ouderdoms te trouwen. 313.
Indianen beminnen het dansen. 315.
Indianen vieren de Feesten van de Patroonen van haere Dorpen met suypen ende swelgen. 715.
Indianen in Comayagua sijn seer goedhertigh. 326
Barbarische *Indianen*. 404.
Indianen sijn van een seer goed naturel. 301.
Indianenen transformeren sigh in wilde Beesten. 302
Indianen sijn vry van de gevaeren van het ongedierte Nigua. 342.
Indianen door de Spaensche vernietight. 94
Indianen sijn in stammen verdeeld. 282.
Indianen beminnen den dranck. 282.
Indianen doen levendige Padden in haeren dranck Chica genoemt. 288.
Indianen hebben een vremt gevoelen omtrent haere Priesters. 294.
Indianen oeffenen allerhande slagh van handwercken. 295.
Indianen van Guatimala nemen toe tegens de onderdruckinge. 273.
Indigo door Sprinckhaenen in een gedeelte van America bedorven. 336.
Inez Repartidor en sijn Ampt. 275.
Informatien tegens Juan Gonçalez den Toveraer genomen. 351.
Informatien tegens Lopez beleght die na Guatimala gesonden ende aldaer ghehangen werd. 356.
Ingenio een soorte van Suyker-molens, en wat die zijn. 198. 263.
Ingredienten van den Indiaenschen dranck Chica. 288.
Praghtige *Inhaelinge* in het oude Vera-Cruz. 37.
Praghtige *Inhaelinge* den Autheur aenghedaen. 214.
Inkomen des Tempels van Mexico. 87.
Inkomen van een Priester op een Dorp in Indiën. 299.
Inkomen der Griffiers op de Dorpen der Indiaenen. 292.
Inkomen van de Raeden van Guatimala. 244.
Inkomen der Jacobijnen te Guatimala. 245.
Inkomen van den Viceroy van Mexico, 105.
Inkomste des Bisschops van Chiapa. 192.
Inkomste des Conincks van Mexico van de Merckten. 83,
Inkomste van den Bisschop van Xalappa de Vera Cruz 38.
Inkomste van den Bisschop van Puebla de Los Angelos. 51.
Inkomste des Priesters van Mixco ende Pinola. 333.
Jonge-Dochters werden den Priester in Ameri. ca tot ses toe tot backsters van de Indiaensche Regeeringe bestelt. 297.
Jongens om te dienen, werden de Priesters in

America door de Indiaensche Regenten verschaft, 297,
Meenighte van *Inwoonders* in Puebla de Los Angelos, 51,
Inwoonders van Tezcuco vlughten uyt de Stadt. 155,
Inwoonders van Chiapa zyn seer frugael, 189,
Dom *Juan* de Toledo gaet voor President na De Manillas. 14,
Juan Gomez een groot Toveraer, 351,
werd schielyck sieck ende ontbied den Autheur, *ibid*,
Hy spreeckt aen den selven syne bieghte, *ibid*,
Hy sterft, 352
Syn leven werd aen den Autheur ontdeckt, *ibid*,
Eenige soecken, de saecken te versuslen 353,
Doch andere brenge die aen den dag, 355
Het Lyck van Gomez werd geschout, *ibid*.
Juan Gonçales een Toveraer werd in de gedaente van een Leeuw gequetst, 350,
Dom *Juan* Torrez de Guzman Admirael der Spaensche Silver-Vloote werdt onthooft 146,
Juan de la Cueva Dominicaner Monick, op Guadaloupe door de Indiaenen gequetst zynde, sterft, 26,
Juan Palomeque is een ryck doch seer Godloos mensche, 257,
Juan Ramos een Godloos Spanjaert, 290,
Exacte *Justitie* van den Grave van Gelves, 107,
Justus de Zalazaris een seer onrechtvaerdigh Alcalde Major van Nicoya. 407,
Kostelyck *Inweel*, 95,
Juweelen syn te Mexico seer gemeen, 96
Izquintinango een Vleck in Chiapa, 187,
Izquintinango een Americaensche Stadt, 204,

K.

Kerigheyd van die van Chiapa, 188,
Köstelycke *Kerck Cieraeden*, 218,
Praghtigh *Kerck Cieraed* in Petapa, 262,
Kercken van Guatimala, 245,
De *Kercken* werden seer te Mexico misbruykt, 100,
Kercken ende Capellen in de Stadt Tlaxcallan, 49,
Kostelycke *Kercken* ten platten lande in America, 156,
Schoone *Kerck gevel* te Xocotenango, 230,
Praghtige *Kercke* der Jacobynen in Guaxaca, 158,
De *Kerckelycke* van Mexico setten de Gemeente dier Plaetse aen over het vangen van haerer Aerts-bisschop, 112,
Kinderen die aerdigh dansen. 52,
Armelycke *Kleedinge* der Indianen, 280,
Kleedinge der Rycke Indianen, 281,
Kledinge der Indiaensche Vrouwen, *ibid*,
Kledinge van vederen gemaeckt, 81,
Praghtighlycke *Kledinghe* der Vrouwen te Mexico. 96.
Dertele *Kledinghe* der Negerinnen te Mexico, *ibid*,
De *Kledinge* der Indianen streckt haer voor haer bedde, 280,
Kloeckmoedigheydt der Inwoonders van Chili, 136,
Kloeckmoedigheydt der Negers in Guatimala, 250,
Kloeckmoedigheydt der Mexicaensche Vrouwen, 79,
Kocks werden de Priesters in America door de Indiaensche Regenten verschaft, 297,
Komste van de Gallioenen te Porto Bello, 420,
Koningen van Mechoacan hoe die begraeven werden, 125,
Koningen van Mechoacan werden op het aenvaerden der Regeeringe van haere Onderdaenen beschoncken, 125,
Koophandel in Mexico, 92,
Koophandel van die van Chiapa, 189,
Groote *Koophandel* in de Stadt Guatimala, 243,
Rycke *Kooplieden* in Grenada, 390,
wonderlycke *Koopmanschap*, 82,
Koopmanschappen van het Landt van Verapaz, 270,
Koopmanschappen die in de Haevenen van Gua-

Guatimala gebracht werden. 250.
Wondere *Konsten* der Indianen om alles van vederen te maecken. 81
Koorn werd door de getempertheyt van St. Lucar aldaer merckelijck op de Solders vermeerdert. 266.
Kostelijckheden der Af-goden binnen Mexico. 87.
Kosten op het trouwen der Indiaenen lopende. 283.
Koude op het Geberghte. 63.
Koude op het Geberghte van de Cuchumatlanes. 216.
Wonderlijcke *Kracht* des winds. 164. 167. en 239.

L.

Af-hertigheyd der Spanjaerden. 252.
Land huysen des Conings van Mexico. 70.
Landt streecke omtrent Guatimala is seer vrughtbaer. 50
Leckernye der Spanjaerden doet haer in America disputeren of de Egels visch of vleesch sijn om die in de vasten te mogen eeten. 286.
Leef-tocht die men gemeenlijck in de Havana in-neemt. 427.
Leon een Stadt in America wert nevens haere gelegentheyd beschreven. 133. en 388.
Ongebonden *Leven* der Religieusen in Mexico. 99.
Lieden die alle haere nood-druft van Ossen ende Koeyen trecken. 130.
Op Vrouwen *Light-misse* werd groote Apenspel in de Kercken aengereght. 300.
Light-vaerdigheydt der Negerinnen te Mexico. 96.
Light-vaerdigheyt der Vrouwen van Chiapa. 195.
Lijf-wacht des Coninghs van Mexico. 71.
Wonderlijck *Lijm* 70.
Lima de Hoofd-stadt van Peru. 135.
List van den Provinciael van Chiapa om den Autheur te slaen ende te salven. 178.
Listen van de Viceroy van Mexico om gelt te krijgen. 106.
Lof van Mexico. 105
Soberen *Leon* aen de Indianen gegeven door de Spanjaerden. 278.
St. *Lucar* een wonderlijck welgetempert Dorp. 266.

M.

Maniere om de Crocodil te ontkomen. 394.
Maniere van handelen te Porto-Bello 420.
Maniere hoe de handel tusschen Spanjen ende Guatimala wert gedreven. 251.
Maniere van bouwen in Mexico. 94.
Maniere hoe de Peerlen gevist werden. 142.
Maniere om de vrught Nughtli te nuttighen. 103.
Maniere op dewelcke de Atolla verkoght wert. 211.
Maniere van het bouwen ende onderhouden der Paleysen van den Coningh van Mexico. 71.
Maniere om de Atolla een Indiaensche dranck te maecken. 158.
Maniere om het wasselende Blanc-manger te nuttigen. 104.
Maniere op dewelcke de vrught van de Cacaos-boomen groeyd. 205.
Maniere om Chocolate te maecken. 205.
Maniere om de Achiotte te beryesten. 206.
Andere *Maniere* om de Chocolate te maecken. 207.
Maniere om de Chocolate te drincken. 208.
Tweede *Maniere*. *ibid.*
Derde *Maniere*. *ibid.*
Vierde *Maniere*. 209.
Maniere op dewelcke de Indianen in haeren dienst verdeeld werden. 267.
Godtloose *Maniere* door dewelcke eenighe Spanjaerden aen de kost geraecken. 278.
Maniere van het trouwen der Indianen. 282.
Maniere op dewelcke de Indianen haere huysen bouwen. 283.
Maniere op dewelcke de Indianen haere erfgoederen deelen. 283.
Maniere op dewelcke de Indianen de boontjens, die haere meeste spijse sijn, bereyden. 284.
Maniere op dewelcke de Priesters de particuliere

liere by seeckere gelegentheyd voor haer Heyligh doen offeren. 310.
Hoe sy het selve aen een Gebroederschap doen doen. 310.
Maniere op dewelcke de Indianen sigh tot het dansten bereyden ende daer in onderwesen werden. 315.
Maniere op dewelcke het Toncontin een soorte van dansten onder de Indianen geoeffent werdt. 215
Tweede *Maniere* van dansten der Indiaenen 317.
Derde *Maniere* van dansten der Indianen. 318.
Maniere om de Tassajos te maecken. 285.
Maniere op dewelcke de rijcke Indiaenen de Dassen vangen, bereyden ende eeten. 258.
Maniere om den Indiaenschen dranck Chica te bereyden 288
Maniere op dewelcke de Spanjaerden den wijn die sy aen de Indiaenen verkopen vervalschen 289.
Maniere op dewelcke de Stadt Guatimala van visch voorsien wert. 260.
Vremde *Maniere* van dorsschen. 265.
Vremde *Maniere* van Landt te mesten. *ibid.*
Maniere om het koorn te bewaeren. 266.
Maniere op deweleke de Criminele Reghtspleginge onder de Indiaenen geoeffent werd. 293.
Maniere op dewelcke men de Coningen van Mechoacan begraeft. 125.
Maniere van reysen dieseer onkostelijck ende gemackelijck is. 215.
Magazijnen des Coninghs van Mexico. 70.
Magazijnen tot voorraed der Priesteren des Tempels van Mexico. 86.
Maght der Indiaensche Magistraet. 292.
Magt der Indianen heeft geen vat op de Spanjaerden. *ibid.*
Magbt des Priesters in Criminele saecken 293.
Kleyne *Maght* der Spanjaerden in Guatimala. 275.
Magbt van den Gouverneur van Chiapa. 191.
Magbt van den Priester van Petapa. 262.
Magbt van het Rijcke van Mexico. 71.
Magbt der Geestelijcke over de Indianen. 37.
Magbt van de Viceroy van Mexico. 105. en 106.
Major domes ofte Bedellen van de Gebroederschappen. 298.
Maiz Indiaensche Tarwe wert van de Indianen groen gegeten. 285.
Manufacturen van de Inwoonders van Puebla de los Angelos. 51.
Maquilapa een gevaerlijcke spits van het Geberghte Quelenes 162.
Martha de Carillo een groote Toveraerster. 346.
Werd seer door de Indianen gevreest *ibid.*
Den Autheur nevens een Officier van de Inquisitie beleyd informatien tegens haer. 347.
Sy wert daer over by den Autheur aengesproocken. *ibid.*
Die haer de Communie weygert. 348.
Sy wreeckt dit op het gene sy den Autheur gegeven hadde. 348.
Traght het oock aen sijn Persoon te doen. 349.
Doch te vergeefs 350.
Sy dreyght hem op een nieuw. *ibid.*
Doch sy werdt gevanghen ende sterft in heghtenisse *ibid.*
Het Eylant *Marigalante* door de Vloote opgedaen. 18.
Margarita een Eylandt van America. 141.
Marquis van Seralvo gaet voor Viceroy nae Indiën. 14.
Dom *Martin* de Carillo gaet voor Inquisiteur Generael nae Mexico. 14.
St. *Martin* een Dorp in het Geberghte van de Cuchumatlanes. 216.
Maeten te Mexico. 89.
Frater *Mattheo* de la Villa, Apostolischen Commissaris over eene Sendinge der Jacobijnen nae de Manillas, 7.
Eenige Monicken bewogen hebbende om nae de geseyde Manillas te gaen, scheyd hy selve uyt die Reyse. 12.
Maxixca Overste Lieutenant van de Stadt Tlaxcallan. 46.

Mecho-

Mechoacan. 123.
Mechoacanen hoe die trouwen. 124.
Mechoacanen begiftigen haeren nieuwen Koningh. 125.
Sy dooden Menschen om haeren dooden Coningh te dienen. *ibid.*
Sy begraeven veele Schatten met haeren overleden Coningh. 127.
Sy straffen het Overspel met de dood. 127.
Het *Meer* van Mexico heeft tweederley waeter. 64.
Het wert van de Stadt af geleyd. 66
Meer van St. Christoffel is geen grond in te vinden. 272.
Het *Meer* van Grenada is seer gevaerlijck te overvaeren. 391.
Een soet *Meer* geeft sout uyt. 264.
Het *Meer* van Mexico geeft een swaeren damp van sigh. 91.
Een groot *Meer* door Aerdbevinge ontstaen. 272.
Melancholie des Autheurs. 215.
Schoone *Meloenen* te Acasabastlan. 254
Groote *Meenighte* van Peerlen. 142.
Meenighte van Zijde ende Cochenille in de Provintie van de Zoques. 200.
Meenighte van Adel in het Indiaensche Chiapa, 196,
Groote *Meenighte* van silver te Porto Bello. 420.
Meenighte van muggen. 42.
Meenighte van Sprinckhaenen. 336.
Groote *Meenighte* Ossen te Tapanatepeque. 168.
Meenighte der Vogel-vyvers. 68.
Mensch-eeters. 130.
Menschen ende Beesten lijden in een gedeelte van America door de Sprinckhaenen groot ongemack. 336
Menschen bloed een voet dick op de aerde bestalt in den Tempel van Mexico. 86.
Menschen die alle haere nood-druft van Ossen ende Koeyen trecken. 130.
Menschen hoe die geoffert wierden. 86.
Acht honderd *Menschen* Jaerlijcks aen eenen Af-godt geoffert. 48.
Bedriegelijcke *Menschen* in America. 63.
Merckt van Amatitlan. 264.
Merckt van het oude Mexico werd beschreven. 79.
Merckt van de Stadt Guatimala. 242.
Rijckste *Merckt* des weerelds in Porto-Bello. 420.
Merckt-meesters te Mexico. 83.
Merckt-Reghters te Mexico. 83.
Merckten op de Dorpen omtrent Mexico. 80.
Metl een boom. 105.
Metsel-tonst wert seer aerdig van de Indianen geoeffent. 295.
Mexico wert door Cortez bestormt ende ingenomen. 77.
Het wert geplonderdt, verbrandt ende weder herbouwd. 79.
Nieuw *Mexico* waer het gelegen is. 92.
Mexicanen stoppen den weg voor Cortez. 53.
Sy trecken tegens Dom Ferdinando eerstен Christen Coningh in America te velde. 57.
Alle de *Mexicanen* staen tegens de Spangiaerden op over de gevanckenisse van haeren Coningh. 74.
Mexicaenen sijn seer mildaedigh aen Kercken ende Kercek lijcken persoonen. 98.
Michael Delva toont groote liefde ende genegentheyd tot den Autheur. 389.
Middel om de Chocolate in Engelandt te hebben. 210.
Godloose ende superstitieuse *Middelen* door dewelcke de Priesters in America gelt vergaederen, 337,
Middel aengewend om door de sterfte der Indianen aen de schattinge niet te verliesen, 338.
Middelen om de gevaerlycke uyt-werckselen van het ongedierte Nigua te ontgaen, 342,
Middel om het water te koelen, 42,
Middelen door de Kerckelycken van Mexico gebruyckt om de Gemeente dier Plaetse tegens den Viceroy, over het vangen van haeren Aerts-bischop aen te setten, 112,
Gemackelyck *Middel* om seeckere seer ghevaer-

vaerlijcke passagie te mijden. 171.
Middelen om de Spanjaerden America te ontweldigen. 274
Mijnen van silver ende goud omtrent Capala, 128.
Mijnen van Potosi. 134
Yser-*mijnen* in het Geberghte van Acasabastlan. 254.
Koper-*mijnen*. *ibid.*
Goud *Mijne* door de Spaensche wreedheydt verlooren. 255.
Goud-*mijnen* omtrent het Geberghte van Misteque. 157.
Silver-*mijnen* ende Yser-mijnen ter selver Plaetse. *ibid*
Mildaedigheyd van een Landt paghter. 156.
Mildaedigheydt aen den Autheur te Porto-Bello betoond. 419.
Groote *Mildaedigheyd* van een godloos Indiaen 270.
Mildaedigheyd van Alonso Cuellar. 98.
Mildaedigheydt der Indiaenen in de goede weecke. 308.
Mildaedigheyd der Spanjaerden aen den Autheur ende sijn beroyt gesel schap. 402.
Mildaedigheyd van een Indiaensch Gouverneur van Chiapa.. 197.
Milpas wat die zijn.. 267.
Min-yver der Spanjaerden te Mexico. 102.
Misbruyck van de Chocolate door de Vrouwen van Chiapa. 193.
Misbruyck der Kercken te Mexico. 100.
Mis-slagh van sommighe Persoonen wegens het vermeesteren van America klaerlijck aengewesen. 274.
Mis slagh der Hollanders omtrent het in-nemen van het Callao de Lima. 135.
Mis-verstand van den Autheur deses boecks. 145.
Het Dorp *Mixco* geest schoon aerde-werck. 259.
Mojarra een visch. 260.
Molina een oud Spaensch Priester leerd den Autheur de Indiaensche Taele seer trouhertelijck. 330.
Mond der Helle een plaetse door de Spanjaerden soo genoemt. 383.
Monicken dobbelen sterck in America. 40.
Sy spotten met haere geloften. *ibid.*
Speelen een geheele naght over. 41.
Rijcke *Monicken* te Nixapa. 162,
Monicken door de Indiaenen op Guadaloupa gedood, 23,
Montezuma werdt tot Koningh van Mexico verkooren, 74,
Montezuma de tweede dies naems Koningh van Mexico werdt van Cortez gevangen, 74,
Montezuma raeckt ellendig aen het Eynde. 74,
Moorden door Juan Palomeque bedreven, 258.
Moran een Monick gaet met den Autheur een nieuw Landt ontdecken, 320,
Moran toond sijne ydelheydt ende hovaerdye, 327,
Moran betoond groote dwaesheyd, 325,
Het reghte *Motivo* dat soo veele Monicken nae de Indiën doet reysen, 327,
Motiven die den Autheur bewegen om de Indiaensche Taele op het platte land te gaen leeren, 329,
Groote meenighte *Muggen* op het Meer van Grenada, 391,
Muylen in het Landt van Chiapa, 191,
Muyl-esels sijn in groote meenighte in de Valeye van Mixco, 259,
Muyterye onder de Spaensche Soldaeten, 324,
Munte van die van Puebla de les Angelos. 52,
Munte te Mexico, 92,
Musicanten onder de Indianen, 296,

N,

OUde *Naem* van Mexico, 71,
Naturel van de Crocodil in het lopen, 395.
Naturel der Indianen, 301,
Neerstigheyd van Ybarra Admirael van de Vloote, 421,
Neerstigheyd der Autheurs, 235,
Seecker rijck *Neger* verdaght van een verloore Goud mijne te weten verdeedight sigh seer wel, 256,

Desperate *Negers*. 250.
Verlangen seer nae Engelsche ofte Hollanders. 253.
Negotie van die van de Stadt Charthago. 395.
Netheid der straeten in Mexico. 95
Nicaragua een Provincie van het Mexicaensche America. 132.
Nigua een ongedierte en sijne gevaerlijcke effecten. 341.
Nixapa een Stadt ofte Vleck in America. 162.
Nombre de Dios een Stad in Castillo d'Oro 137.
Nughtli een Americaensche vrught. 103
Dom *Nunnio* de Guzman, sijn barbarische wreedheyd. 124.

O.

O*Cotingo* een Stadt in de Zeldales. 201.
Rijcke *Offerhanden* aen seecker Vrouwenbeeld. 122.
Offerhanden door de Indianen aen den Autheur als aen een Heyligh gegeven. 223.
Offerhanden door de Indiaenen aen de Beelden gegeven. 305
Onderdaenen van Mechoacan betoonen rouwe over het af-sterven van haere Coningen. 127.
Onderscheid tusschen het voetsel in Europa ende in America. 62.
Onderscheid tusschen de eerste ende tweede maniere van dansen der Indianen. 217.
Onderscheid tusschen het inkomen van de Religieusen van Peru ende Mexico. 332.
Onderwerpinge der Indianen aen de Monicken. 38.
Onderwijsinge in de Taele Poconchi anders Pocoman van 438. tot 450.
Ongebondenheid ende godtloosheyd in de Stad van Guatimala. 249.
Ongebondenheid der Nonnen ende Monicken te Mexico. 99.
Ongedierte Nigua ende sijne gevaerlijcke effecten. 314.
Ongerustheid des Autheurs. 181.
Groote *Ongesontheid* te Porto-bello. 421.
Ongetempertheid des lughts te Vera Cruz ende de redenen daer van. 34
Onkosten op de huwelijcken der Indianen lopende. 283.
Schrickelijcke *Onkuysheyd* der Spanjaerden ende Negerinnen te Mexico. 97.
Onkuysheyd van Alonso Cuellar. 98.
Onkuysheyd te Pannama gepleeght. 416.
Onkuysheyd van Juan Palomeque. 258.
Onkunde ofte *onreghtvaerdigheidt* der Spaensche Regenten. 293.
Onkunde der Indianen in de verborgentheden des Geloofs. 305.
Onkunde der Engelsche ende Hollanders omtrent de Cacao 211.
Onkunde van de Doctoren. 103.
Onnoselheid der Indianen. 37. en 221.
Onreghtvaerdigheidt door de Spaenjaerden aen de arme Indianen gepleeght. 278.
Onreghtvaerdigheid van Justus de Zalazar Alcalde Major van Nicoya. 407.
Onreghtvaerdigheid van het Hof van Guatimala. 290.
Onreghtvaerdigheid bedijd niet. 191.
Onseeckerheydt van den Autheur over het voortsetten van sijne Reyse. 401.
Goed *Onthael* met Apen-munte betaelt. 38.
Goed *Onthael* den Autheur ende sijne gesellen op den wegh aengedaen. 180. en 155.
Praghtigh *Onthael* den Autheur te St. Philippo aengedaen. 179.
Geluckige *Ontmoetingh* des Autheurs. 155.
Onversettelijckheydt des Bisschops van Chiapa. 194.
Dubbelen *Oogst* in de Valeye van St. Paulus. 155.
Dubbelen *Oogst* in de Valeye van Mixco. 264.
Oorsaecke van de op-bouwinge van Segura de la Frontera. 43.
Oorsaecke van seecker vremt gerughte door den Autheur gehoord. 166.
Oorsaecke van seecker gevaer den Autheur overkomen. 222.
Oorsaecke der verstoppingen door de Chocolate veroorsaeckt. 210.
Oorsaecke des overvloeds van leef-toghten voor al van Ossen-vleesch te Guatimala. 240.
Oorspronck van de naeme der Chocolate. 202.

Oorſprongh van den naeme van het Dorp Pinola. 431.
Oorſprongh van den naeme van Petapa. 261.
Oorſprongh van den naeme van het Dorp Pampichi. 375.
Oorſprongh van den naeme van los Eſclavos een Indiaenſch Dorp. 381,
Oorſprongh van den naeme van Amatitlan. *ibid.*
Oorſprongh van den naem van Vera-paz. 268
Oorſprongh van de ſchilderyen in de Indiaenſche Kercken. 303.
Oorſprongh des naems van Jucatan.
Oorſprongh van de naem van Vera-Cruz. 31.
Oorſprongh van den naeme van Mexico. 72.
Oorſprongh van het Meer van Mexico. 65.
Op-komſt van de Stadt Puebla de los Angelos. 50.
Oploop te Mexico. 112.
Oploop door de herdneckigheyd der Vrouwen in Chiapa ontſtaen. 194.
Oploop door een Nonne ontſtaen. 247.
Opneminge van de Reeckeningen der Indianen. 291.
Opper-hoofd van de Indiaenſche Muſicanten wert den Fiſcael genaemd. 296.
Oppronckingen der Indianen in haere danſſeryen. 315.
Opſtand van de Indiaenen van Guadaloupa tegens de Spanjaerden. 23,
Optellinge van de Geeſtelycke in de Provincie van Mexico. 5.
Van Guatimala. 5.
Van nieuw Grenada, Carthagena, &c. 6
Van Jucatan. *ibid*
Van Mechoacan. *ibid*
In de Philippynen ende Manilla 6. en 7.
Optellinge van de voornaemſte geſlaghten ende deſcendenten van de eerſte Conqueſteurs van Mexico ende Peru, die noch in weſen zyn. 5.
Optellinge van de Coningen van Mexico. 73.
Ordre van het Hof van Spanjen in den oploop van Mexico geſtelt, 115.
Charitative *Ordre* wegens het onderhoudt der arme Reyſigers in eenige gedeelten van America, 161,
Ordre des Biſſchops van Chiapa tegens het drincken der Chocolate in de Kercken. 193.
Oſſen ſyn ſeer meenighvuldigh in het Landt van Guatimala. 241.
Over-een-komſte van eenige Indianen met de Tartaren. 129.
Overſpel met de dood geſtraft onder de Mechoacanen, 127,
Overvaerd van het Meer van Grenada is ſeer gevaerlyck, 391,
Overvloedt des Landts omtrent Vera-Cruz, 38,
Overvloed van Beſtiael in het Eylandt Eſpagnola, 147,
Overvloed van leef-toght in het Landt Nicaragua, 133,
Overvloed van vleeſch in Guaxaca, 158,
Overvloed van Cochenille omtrent Chiapa. 186,
Overvloed van Catoen in Chiapa, 187.
Oock van viſch ende vleeſch, *ibid,*
Overvloed van leef-toght in het Indiaenſche Chiapa, 197,
Overvloed van leef-toght in de Zoques, 200,
Groote *Overvloed* van vrughten ende leef-toght in het Vleck Rabinal, 271,
Overvloed van expreſſien in de Indiaenſche Taelen, 302,
Barbariſche *Ouders*, 78,
Ouders moeten ſchattinge voor haere Kinderen betaelen, 313,
Oxenham een Capiteyn van Francoys Draeck doet een wonderlyck exploit, 138,

P.

SChoone *Paerden* te Guaxaca, 158,
Wilde *Paerden*, 164,
Paleys des Coninghs van Mexico, 67
Paleys van den Viceroy te Mexico, 100,
Hoe de *Paleyſen* des Coninghs van Mexico gebouwd ende onderhouden wierden, 71,
Paleys van Cortez in Mexico, 91, 101,
Het *Paleys* van den Viceroy te Mexico wert beſtormt, 113,
Het wert in brand geſtoocken, 114,

Palinha ofte St. Christoffel van Amatitlan een Dorp. 208.
Pampichi een kleyn maer seer vermaeckelijck Dorp. 374
Pannama een Stadt in Castillo d'Oro. 137.
Paradijs van Mahomet. 388.
Pascuar. 123,
Passaet-wind, en haere kraght. 16.
Gevaerlijcke *Passagie.* 167. 170. 220.
Moeyelijcke *Passagie.* 267.
Pedro Mexia werdt door den Vicero y van Mexico tot snode schraperye misbruyckt. 107.
Sijne listen hier in. *ibid.*
Hy wert door den Bisschop in den ban gedaen. 108.
doch hy spot daer mede. *ibid.*
Hy vlught by den Viceroy. 109
Pedro Boralho voor den Autheur gedeserteert hebbende komt weder by hem. 172.
Peerl-vanghst der Spaensche wert door een rencontre tusschen de Engelsche en Hollanders gesalveert. 143.
Peerl-visscherye omtrent het Eylandt Margarita. 142.
Drie a vier *Persoonen* over den oploop te Mexico gehangen. 116.
Peru beschreven. 134.
Pest in de Stadt Mexico. 78.
St. *Philippo* een seer vermaeckelijck Dorp. 159.
Piastle een Reviere in nieuw Galicien. 127.
La *Pieta* een vleck by Mexico. 121.
La *Pita* een kruyd dat gesponnen wert. 408.
Plaege der Sprinckhaenen was niemand in America voordeeligh dan de Priesters. 337.
Plaisantie van de Provincie van Nicaragua. 388
La *Plateria* te Mexico. 100.
Pleghtelijckheden in het overboord setten der lijcken op Zee gebruyckt. 29.
Plight der Grooten van het Rijcke van Mexico. 71.
Plight der Indianen welke om dat sy de Kercke dienen van alle lasten exempt zijn. 297.
Pœnitentie des Autheurs van te waeter ende te broodt te sitten door hem vrolijck doorgebracht. 183.
Verkeerde *Politie* der Spanjaerden. 274.
Godloose *Politie* der Monicken. 222.
Porto-Bello een Haven ende Stadt in Castillo d'Oro. 137. en 418.
Uytsteeckende *Praght* ende kledinge van een Cordelier. 40.
Praght ende uytsteeckentheyd der Kercken-cieraden in Mexico. 95.
Praght der Vrouwen te Mexico. 96.
Praght der Edellieden ende Dames te Mexico. 101.
Praght des Viceroys te Mexico. 101.
Praght van een Land-paghter. 155
Groote *Praght* vaneen Nonne. 248
Praghtigheyd van het Paleys des Coninghs van Mexico. 67.
Precautie van den Autheur in syne vlugt. 380.
Precautie van den Autheur gebruyckt om de Stad S. Salvador te passeren. 384.
Heerlijcke *Presentatie* van den Prieur van Sacapula. 219.
President van Guatimala ende sijn tractament. 244.
President van Guatimala stilt den Op-loop door Donna Juanna de Maldonado ontstaen. 247.
President van Guatimala weygert den Autheur nae sijn Vaderlandt tegaen. 319.
Pretext op het welcke de Spanjaerden van den Coningh verkregen hebben dat de Indianen haer dienen moeten 276.
Paepsche *Priesters* stijven de Indianen in de Af-goderye. 304.
Priesters trecken groot voordeel van de Schilderyen in de Indianensche Kercken. 303.
Priesters vermeerderen de blintheid der arme Indianen. 304.
Priesters trecken groot voordeel van de wasch-keerssen. 305.
Oock van veele Apen-speelen die sy doen aenrighten. 310
Een *Priester* magh op de Dorpen in America een sententie van den Politicquen Reghter reformeeren. 293.

Prieſters trecken voordeel uyt het ouwe der, 330
Prieſter in America hoe die in ſyn Huys van de Indianen gedient wort, 297
Prieſters van Petapa heeft groote maght, 262 wonderlycke geringe Prys van het vleeſch ende andere leef-toght in Guatimala, 242
Prior van de Jacobynen te St, Juan d'Ulhua is ſeer praghtigh, lecker, ongebonden ende overdaedigh van leven, de ſtaeltjens daer van werden vertoont. 32, 33,
Privilegien van den Gouverneur van Petapa, 262,
Privilegien voor die geene welcke Rio de Lempa paſſeren, 385,
Procureur ofte Definiteur der Geeſtelycken hoe die wert verkoren, nevens beſchryvinge van ſyn maght, ampt ende laſt, 2,
Profyt des Prieſters van de Beelden in de Indiaenſche Kercken, 303,
Profyt van den Inez Repartidor. 277,
Groot *Profyt* der Raden van Guatimala, 145
Prophanatie der Monicken onder het dobbelen, 40,
Providentie een Eylandt op de Kuſt van Terra Firma is ſeer wel gelegen om de Spanjaerden te beſchaedigen, 423,
Provinciael van Guatimala weygert den Autheur nae ſyn Vaderlandt te gaen, 319,
Provinciael van Chiapa handeldt ſeer liſtigh met den Autheur 176, 177, &c,
Nieuwen *Provinciael* onder de Paters de la Merced, met groote twiſt verkoren. 99,
Provinciael der Geeſtelycke hoe die verkoren werd, 2,
Provincien in het Peruaenſche America gelegen, 118,
Geeſtelycke *Provincien* in Spanjen en in America, 2,
Purpura een Schulp-viſch, 409,
Koſtelycke verwe daer uyt getrocken, *ibid*,

Q.

Quahutepec een Stadt in America, 55,
Quahutemoc wert tot Coningh van Mexico verkooren, 75,
Hy wert van Cortez gevangen, 77,
Hy verſoeckt van Cortez gedood te werden, 78
Qualpapoca een Mexicaenſch Vorſt wert door de Spanjaerden levendigh verbrand om dat hy 9 Spanjaerden gedood hadde, 74,
Quivira de Ooſtelyckſte Provincie van America, 129,

R.

Rabin een ſeer gevaerlyck Gebergte, 271,
Redenen van de ſwackheyt des maeghs in America, 63,
Redenen waerom ſigh den Aerts-Biſſchop van Mexico tegens den Viceroy ſtelde, 109, en 110,
Redenen waerom den Autheur te Realejo niet t'Scheep gaet, 387.
Redenen die den Autheur beweghen om de Chocolate te beſchryven, 202,
Reekeningen der Indianen hoe die op-genomen werden. 292.
Regeeringe der Stadt Guatimala ende het omleggende Landt. 243.
Borgerlycke *Regeeringh* der Indianen. 291.
Regeeringe der Indianen wanneer die verandert wert. *ibid.*
Politique *Regeringe* in America. 147.
Ongemeenen ſwaeren *Regen.* 339.
Reghts-plegingh in Mexico 106.
Criminele *Reghts-plegingh* der Indianen. 393.
Reghtigheyd der Straeten in Mexico. 95.
Alle *Religieuſen* in America verbreecken haere Geloften. 160.
Seecker *Religieus* traght den mond de Helle te gaen beſightigen. 383.
Hy wert ter aerde gheworpen ende ſeer ſieck. *ibid.*
Dertele *Religieuſen* in Chiapa. 189.
Religieuſen van Peru ſyn veel rycker ende dertelder dan die van Mexico. 332.
Remedien tegens de plaege der Springhanen in America aengewent. 337.
Rencontre tuſſchen de Engelſche ende Hollanders, ſalveert de Spaenſche Peerlvanghſt. 143.
Rencontre van den Autheur met een Dame van Chiapa. 195.

Repo-

Repositoria door de Geestelycke in de goede weecke gemaeckt in America. 308.
Kloecke *Resolutie* van eenige Indianen. 324.
Resolutie van Dom Carlos d'Ybarra wegens het valsch gerught door die van Carthagena uytgestroyt. 425.
Respect der Indianen tot haere Priesters. 302
Revier der Koeyen leverd eenigh goud uyt. 256.
Ryckdom van de Stadt Xalappa de Vera-Cruz. 39.
Oock van de Cordeliers aldaer. *ibid.*
Innerlyke *Ryckdom* der Kercken ende Cloosters in Mexico. 99.
Rijckdom van het Eylandt Espagnola. 146.
Rijckdom der Indianen omtrent Capala. 128.
Rijckdom van Peru. 134.
Rijckdom van Guaxaca waer in die bestaet. 159.
Ryckdom van het Indiaensche Chiapa. 197.
Ryckdom van een Monick. 215.
Van het miraculeuse Beelt te Chantla 218
Ryckdom der Stadt Guatimala. 243.
Ryckdom van een Nonne. 248.
Ryckdom van Juan Palomeque. 257.
Ryckdom van Sebastiaen la Valetta. 263.
Ryckdom van Juan Ramos door onreghtvaerdigheyd verkregen. 290.
Ryckdom ende dertelheyd der Religieusen in Peru. 332.
La *Rinconada*, ende de beschryvinge daer van. 41.
Robinal een seer schoon Vleck. 271.
Rodomontados der Spanjaerden. 430.
Roey-barquen door Cortez tot het dwingen der Stadt Mexico gemaeckt werden van Tlaxcallan op Menschen schouderen te Tezcuco gebracht. 57.
Roey-barquen met Menschen vet geroed. 58.
Roof-vogelen. 69.
Ros, een gevangen Engelsch Capiteyn door De Spaensche geaffronteert synde roept haer in duël. 225.
Rouwe over de dood der Coningen van Mechoacan door haere Onderdaenen betoont. 127.

S. *Acrijstynen* en haere bedieninge. 298
St. *Salvador* een Stadt veertigh mylen van Guatimala. 384.
Santtepeque een Dorp in America. 167.
Sandias een vrught in America. 163.
Sangers onder de Indiaenen. 296.
Sapottes een vrught in America. 45.
Groote *Schaede* door de Sprickhaenen in een gedeelte van America gedaen. 330.
Schaede door de Crocodillen in het Land van Chiapa gedaen. 188.
Schaede door de Aerd-bevingen geschied dijd tot voordeel der Priesteren. 340.
Schadelyckheyd der Chocolate. 209.
Schaepen werden in ongelooflycke meenighte in Guatimala gebracht. 242.
Schaersheyd van geld in het Landt van Chiapa. 111.
Schatten der Jacobynen te Guatimala. 245.
Schatten met de Coningen van Mechoacan begraeven. 127.
Schatten van seeckere Tempel die te Mexico onder de aerde was. 69.
Schattinge van de Ouders voor haere Kinderen betaeld. 313.
Schattinge voor de Commandeurs hoe die vergaederdt werdt ende aen de Alcalde, overgelevert. 300
Schattinge door de sterfte verlooren werd door onreghtvaerdige middelen weder aengewonnen. 339.
Schattingen werden in America aen de Commandeurs der Dorpen betaelt. 299.
Schattinge aen de Commandeurs waer mede die betaelt werden. 299.
wonderlyck *Schavot*. 88.
Schilder-konst onder de Indiaenen geoeffent. 296.
Schild-padden, haere beschryvinge ende nuttigheyd. 25. en 26.
Schild-padden geven goede spyse. 426.
Hoe die bereyd werden. *ibid.*
Een Engelsch *Schip* neemt een Spaensch uyt een Vloote van twee ende twintigh Seylen, 429.
Schoolen der Indianen, 296.

Schrick der Spaenſche voor den Hollandtſchen Commandeur Houtebeen. 145.
Schuldige aen den Oproer van Mexico vluchten uyt het Paleys 114.
Schulp-viſch Purpura. 309.
Koſtelijcke verwe daer uyt getrocken. *ibid.*
St. *Sebaſtiaen* een Reviere in nieuw Galicien. 127.
Sebaſtiano Lopez veght met Juan Gomez in de gedaente van een Leeuw ende Tyger. 353.
Lopez raekt daer over in heghteniſſe *ibid.*
Hy wert met informatien nae Guatimala geſonden ende aldaer gehangen. 356.
Seeckerheyd der Spaenſche in Mexico. 92.
Sententie tegens Zalazar. 125.
Marquis van *Seralvo* gaet voor Viceroy nae Indiën. 14.
De Marquis van *Seralvo* treed te St. Juan d'Ulhua aen Landt ende wert aldaer ſeer praghtigh ontfangen. 31.
Schoon *Sieckⁿ-huys* te Porto-Bello. 421.
Sierra Rotonda werdt door den Autheur beſchreven. 380.
Sijde wert veel gewonnen in de Provincie van de Zoques. 200.
Het *Silver* komt in groote meenighte te Porto-Bello. 420.
Simonie gaet onder de Geeſtelijcke van America in ſwangh. 32.
Roomſche *Simonie*. 215.
Sindelijckheyd der Straeten in Mexico. 45.
Sinſonne. 123.
Swacke *Situatie* van Guatimala. 267.
Situatie van Mexico. 64.
Harde *Slaevernye* 279.
Slangen 69.
Sloffigheyd ende ſecuriteyt der Spanjaerden. 159.
Sloffigheyd der Engelſche ende der Hollanders. 199.
Smaeck van de vrught Nughtli. 103
Snorckerye der Monicken. 37.
Solemniſatie van het huwelijck der Mechoacanen. 124.
Somme der Offerhanden door de Indiaenen van Zoiaba aen den Autheur als aen een Heyligh gegeven. 274.
Verſcheydene *Soorten* van de vrught Nughtli. 103.
Groote *Sorgeloosheydt* der Spanjaerden in Guatimala. 251.
Sotternye der Spaenſche Vrouwen. 205.
Sotternye der Indianen. 192.
Sout uyt het Meer van Mexico gemaeckt. 65.
Sout aen een ſoet Meer gevonden. 264.
Naturelle *Spanjaerden* in America, hoe ſy de Criolen onderdrucken. 3. en 4.
Oorſaecke daer van. *ibid.*
Spanjaerden door de Indianen op Guadaloupa gedood. 23.
Twaelf *Spanjaerden* door de Indianen opgeoffert. 43.
Spanjaerden loonen die van Tlaxcallan voor haere trouhertigheyd. 45.
Spanjaerden vlughten uyt Mexico. 75.
Sy belegeren het wederom. *ibid.*
Brengen het in den uyterſten nood. *ibid.*
Spanjaerden openen den wegh die de Mexicanen geſtopt hadden. 54.
Spanjaerden werden meeſter van Tezcuco, 55.
Trecken op tegens Mexico. 59.
Spanjaerden ſetten haere Gallioenen uyt vreeſe der Hollanders aen de Wal. 145.
Een *Spanjaert* heeft 40000. Koe-beeſten. 241.
Spanjaerden verlieſen door haere groote wreedheyd een Goud-mijne. 255.
Spanjaerden ſijn ſeer ſwack in Guatimala. 275.
Sy mishandelen de Indianen daerſeer. *ibid.*
Spanjaerden verkrijgen op een valſch pretext van den Coningh den dienſt der Indiaenen. 276.
Spanjaerden beminnen de Egels ſeer tot haere ſpijſe in America. 286.
Spanjaerden overtreden het verbod van wijn op de Dorpen aen de Indianen te verkopen. 289.
Spanjaerden ſijn de maght der Indiaenſche Magiſtraet ontwaſſen. 202.

Spanjaerden schrijven de Indiaenen jaeren voor op dewelcke sy trouwen moeten. 90.
Een *Spanjaert* leyd den Autheur wege lagen, maer wert daer over gestraft. 344.
Spanjaerden van Mexico sijn den Autheur seer getrouw ende bewaeren hem tegens eenige Af-goden dienaers. 369. 370.
Spijse der Indiaenen bestaet meest in boontjens. 384.
Spijse der rijcke Indianen. 285.
Vreemde *Spijse*. 83.
Sprinckhaenen verwoesten een gedeelten van America. 336.
Sprinckhaenen werden eyndelijck verdreven. 337.
Spirito Sancto een Stad in nieuw Galicien. 128.
Een *Staeltje* dat gruwelijck is van de Godde-loose Leere ende gierigheyd der Prieste-ren in America. 307.
Noch een *Staeltje* van de gruwelijcke gierigheyd ende Godtloosheyd der Kercklijcken. 308. 309.
Noch een *Staeltje* van deselve soorte. 310.
Staeltje van de duere huys-huer te Porto-Bello. 419.
Hedensdaegsche *Staet* van Tezcuco. 60.
Florisanten *Staet* va Mexico, 91.
Deerlijcken *Staet* van de Volckeren in Guatimala. 273.
Stal-knechten werden de Priesters in America door de Indiaensche Regenten besteldt. 298.
Stammen der Indanen. 282.
Standvastigheyd van de Inwoonders van Mexico. 78.
Koninghlijcken *Standaert* wert door de Viceroy van Mexico geplant om de Gemeente dier Stadt tot sijne hulpe te roepen, maer te vergeefs. 114.
Standvastigheyd des Autheurs wert door andere gevolght. 152.
Swaere *Steenen* door een Vulcanus uytgeworpen. 374.
Sterckte van de Haven van de Havana. 144.
Sterckte van Porto-Bello. 418.
Sterfte onder der Inwoonders van het nieuwe Mexico. 90.
Sterfte te Mixco ende Pinola doet de schattinge verminderen. 338.
Stier-lopen op de Jaer-merckten van Perapa. 262.
Stilstand van Godts-dienst te Mexico. 108.
Stilswijgentheyd der Indianen. 201.
Groote *Storm* in het andoen van het Landt van Terra Firma. 29.
Swaere *Storm* door den Autheur uyt-gestaen. 410.
Deselve houd nae acht dagen op ende verandert in goed weder. 411.
Swaere *Storm* van acht daegen. 232.
Drie'erley *Straete* in Mexico. 74 en 94.
St. Augustinus *Straete* te Mexico 100.
Arents *Straete* te Mexico. 101.
Straeten in de Stadt Tlaxcallan. 46.
Straf door Gods Oordeel de Stadt van Mexico naeckende. 96.
Harde *Straffe* over diefte. 48.
Straffe over den oploop tot Mexico geoeffent. 215.
Staffe voor die geene die te Mexico valsche maeten hadden. 84.
Politique *Straffe* aen den Aerts-Bisschop van Mexico wegens den op-loop geoeffent. 116.
Straffe der Indiaenen die den arbeyd ontlopen. 237.
Strengheyd met dewelcke de schattinge van de Commandeurs werdt in gevordert. 299.
Suyker door de Sprinchaenen in een gedeelte ven America bedorven. 336.
Suyker-molens omtrent Puebla de los Angelos. 51.
Suycker-molens sijn twee'erley Trapiches ende Ingenios. 263.
Suycker-ried. 25.
wonderlijcke *Superstitie* der Indianen. 318.
Suspicie wegens de dood des Bisschops van Chiapa. 195.
Swackheyd des maeghs in America. 63.

Swackheyd des Autheurs door ongemack verweckt. 171.
Swackheyd van de Provincie van Zoques. 199.
Swackheyd der maege in Indiën. 209.
Swackheyd van de Stadt Guatimala. 233.
Swackheyd van het Geloove der Indiaenen. 302.
Swackheyd der Stadt Truxillo. 326.
Swaerden van houd en steen. 70.
Swaerigheydt om uyt de Manillas weder te komen. 149.

T.

Tacuba een Vleck by Mexico. 121.
Tacubaya een Vleck by Mexico. 122.
Taele der Indiaenen is seer overvloedigh in haere expressien. 302.
Tapanatepeque een Dorp in America. 168.
Tarwe door de Sprinckhaenen in een gedeelte van America vernielt. 336.
Tassaios wat die sijn. 285.
Tecoantepeque een Zee-stadt in America. 163.
Tederheyd van de Cacaos boomen. 205.
Tegenspoed op de Reyse des Autheurs. 410.
Tempel onder de aerde. 69.
Tempelen van Mexico hoe die gemaeckt wierden. 84.
Tepac wat dat zy. 68.
Tepanababaz een seecker Indiaensche speeltuygh. 316.
Tepeacac door Cortez ingenomen. 44.
Tepemechin een soorte van Voorn. 254.
Tezcuco een Stadt in America. 55.
Terra Firma werdt door de Vloote ontdeckt. 28.
Theopixca een Plaetse ses mijlen van Chiapa. 213.
Tinguex een Stadt in America. 130.
Tyrannye van de Spanjaerden omtrent de huwelijcken der Indiaenen gepleeght 314.
Tlacaellec werd tot Coningh van Mexico verkooren, maer weygert die waerdigheyd. 73.
Tlaxcallan een Stadt in America. 46.
Gewoonlijcke *Toestant* van den Vulcanus by Guatimala. 239.
Sobere *Toestandt* van de Steden in America. 158.
Sobere uytterlijcke *Toestand* van de Stadt Guatimala. 233.
Toestel van de Landt-huysen des Coninghs van Mexico. 71.
Praghtige *Toestel* de Paerden in Mexico. 95.
Groote *Toevloed* van Inwoonders tot het nieuwe Mexico. 90.
Groote *Toevoer* van Schaepen in Guatimala. 242.
Toluco een Vleck by Mexico. 121.
Toncontin een maniere van dansen der Indianen. 315.
Toorens van Doods-hoofden werden door vyer verbrand 88.
Tortilles een soorte van koeckjens hoe die bereyd werden. 284.
Totontal een Stadt in America. 130.
Toveryen gaen by de Indianen seer in swang. 302.
Tournoy-spel der Indiaenen te St. Philippo 181.
Tractament van den President van Guatimala 244.
Tractament van de Raeden ende Fiscaal van Guatimala. 244.
Praghtigh *Tractament* door een Monick gedaen. 272.
Tragedien onder het dansen vertoont. 318.
Trapiche een soorte van Suycker-molens. 263.
Trouwe van Don Ferdinando eersten Christen Coningh in America. 56.
Trouwe van die van Tlaxcallan aen de Spanjaerden, 45.
Truxillo in het Mexicaensch America door de Hollanders ingenomen maer sleghtelijck verlaeten, 252.
Truxillo in Peru door aer-bevinge versoncken, 340.
Tuyn-luyden werden de Priesters in America door de Indiaensche Regenten besteld, 297.

Twist onder de Paters de la Merced over het verkiesen van een nieuwen Provinciael. 99.
Voornaemste *Twist-punct* van het publijck dispuyt door den Autheur te Guatimala gedaen. 234

V.

Verdigheyd der Indiaenen omtrent Capala. 138.
Valeye van Atlixco. 155.
Valeye van St. Paulus. 155.
Valeye van Mixco leverd veele Muyl-esels uyt. 259.
Valeye van Gratias a Dios is het beste gedeelte van Comayagua. 3. 6.
Valdivia komt door sijne gierigheyt ellendigh om hals. 136.
Valladolid 123.
Vasques de Coronado neemt de Stadt Tinguez in. 130.
Vera Paz een Provincie in America. 268.
Schrickelijcke *Veraghtinge* Godts werd schrickelijck gestraft. 238.
Groote *Veranderinge* voor die geene die uyt America eerst weder in Europa komen. 433.
Vederen tot Klederen gebruyckt 81.
Venezuela een Stadt in Carthagena. 140.
Verbitteringhe der Vrouwen van Chiapa om dat men haer het drincken van de Chocolate in de Kercke verbood. 193.
Verckens vleesch heeft een vremde eygenschap in het Eylandt Cuba. 144.
Verckens met de vrught Xocotte gemest. 229.
Verdeelinge van de Stadt Mexico. 90.
Verdeelinge van de Merckt van Mexico. 80.
Verdeelinge van het Landt van Chiepa. 187
Verdeelinge van het Leger der Spanjaerden voor Mexico. 59.
Verdeelinge van America. 118.
Verdeelinghe van het Mexicaensche America *ibid.*
Verdeelinghe van het Peruviaensche America. *ibid.*
Verdeelinge van de Vloote met dewelcke den Autheur nae de Indiën reyst. 14
Verdeelinge der Indianen in Stammen. 282.
Verdeelinghe van het Peruviaensche America. 134.
Verdeeltheden onder de Spanjaerden, 147.
Verdorventheydt der Geestelijcke in America. 39.
Verdorventheyd des levens in de Philippijnsche Eylanden. 149.
Verdorventheyd in de Cloosters der Stadt Guatimala. 248.
Verf uyt de Schelp-vich Purpura getrocken. 490.
Vergelijckenisse tusschen het Volck Israels in Egypten ende de Americanen van Guatimala. 273.
Verhael van het geene eenige Persoonen omtrent de soo genoemde mond der Hellen gebeurt is. 383.
Sommiere *Verhaelinge* van de Reysen door den Autheur in America te lande gedaen. 405.
Vermaecktelijckheden op de Jaer-merckt van Chimaltenango. 225.
Vermaeckelijckheyd van den Water-vulcanus by Guatimala. 258.
Versuym der Mexicanen. 54.
Vertreck van Guadaloupa. 24.
Vertreck des Autheurs van Carthago. 406.
Vertreck des Autheurs van Pannama. 416.
Vertreck der Vloote van Porto-Bello, welcke vremde Scheepen siet. 422.
Vertreck der Vloote uyt de Havana. 428.
Vicaris Generael, hoe die tot dat Ampt van den Generael van yder Ordre werdt verklaerdt dat te zijn, sijn maght ende ampt. 3.
Viceroy van Mexico steld sich tegens den Aerts Bisschop. 109.
De *Viceroy* van Mexico geeft last om den Aerts-Bisschop te vangen. 110.
Viceroy van Mexico wert door de voornaemste der Stadt verlaeten. 113.
Hy plant den Koninghlijcken Standaerd. 114.
Doch te vergeefs. *ibid.*

De *Viceroy* van Mexico vlught in het Clooster der Franciscanen. 115.
Hy wert van den Koningh wegens sijne conduite bedanckt ende beloond. 116.
Vyvers voor Vogelen. 68.
Villa-Rica. 123.
Overvloedige *Visserye* te Tecoantepeque. 193.
Visschers die gedwongen sijn voor het Clooster van Tlaxcallan te visschen. 46.
Visschers werden de Priesters in America tot laste van het Dorp verschaft 268.
Vloed ende Ebbe in een Meer dat geen gemeenschap met de Zee heeft. 133.
Swaere *Vloed* te Pannama. 419.
Silvere *Vlood* der Spaensche door de Hollanders genomen. 146.
De *Vloote* Ancker voor het Eylandt Guadaloupe. 18.
De Spaensche *Vloote* scheyd van malkanderen. 26.
De Spaensche *Vloote* komt te St. Juan d'Ulhua. 30.
Vloote van Vera-Cruz raeckt by naght onder de Gallioenen. 429.
Vlooten van Vera-Cruz ende St. Juan d'Ulhua scheyden van elkanderen 431.
Het *Volck* van Mexico bestormt het Paleys. 113.
Hoe Godtlooser *Volck* hoe liberaelder aen de Kercken. 99
Het *Volck* van Mexico door den Viceroy mishandelt klaeght aen den Aerts-Bisschop 108
Het *Volck* van Mexico begint te muytineren. 112.
Volhardinge der Indianen in haere onnoselheyd. 222.
Voorbeelden van de Criolische frugaliteyt. 160.
Voorbeelden van de kloeckmoedigheyd der Negers in Guatimala. 250.
Voorbeelden van de uytsuyperye der Spanjaerden omtrent de Indianen. 312.
Voorbeelden van den gedwongen trouw der Indianen, 313.
Voorbeelden van deliefde ende mildaedigheid der Mexicaenen aen de Kercken ende Kerckelijcke Persoonen, 98.
Voorbeeld van de losheyd des gronds te Mexico, 102.
Voorbeelden van de groote gierigheydt van den Graeve van Gelves, 107.
Aenmerckelijck *Voorbeeld* van den haet der Criolen tegens de Spanjaerden, 160.
Voorbeeld hoe dat de Spanjaerden de maght der Indiaensche Magistraet ontwasschen zijn, 202.
Voorbeeld van de onreghtvaerdigheyd van Juan Ramos. 290.
Voorbeeld dat erbarmens-waerdigh is van de onwetenheyd der Indianen in de verborgentheden des Geloofs, 206.
Voorbeeld van de ongesontheyd te Porto-Bello ten tijde des Autheurs; 421.
Voordeel van de Priesters uyt het onwedergetrocken, 339.
Voordeel dat de Priesters van de Wasch-keersen trecken, 405.
Voornaemste van de Stadt van Mexico verlaeten den Viceroy, 113.
De *Voornaemste* van Mexico traghten den vreede tusschen den Viceroy ende de Gemeente van Mexico te maecken, 114.
Desperaet *Voornemen* der Mexicanen. 75.
Voornemen van den Autheur om geheel America te beschrijven, 117.
Voornemen der Spanjaerden in America, 129.
Voornemen van den Autheur om de Chocolate ende Atollâ te beschriven, 201.
Verscheyde *Voornemens* van eenige Spaensche Soldaten, 324.
Voornemen des Autheurs omtrent de Indianen, 343.
Loffelijck *Voornemen* van den Autheur in het door reysen van een nieuw Land, 320.
Voor-reghten voor de Op-bouwers van het nieuwe Mexico, 60.
Voor-reghten van die geene die Rio de Lempa passeren, 384.

Voorsichtigheyd der Geestelijcken. 61.
Voorsorge van den Onder-koningh ende van Calvo tegens het vlughten des Autheurs ende sijner Gesellen te vergeefs gestelt. 154.
Aerdigh *Voorval* tusschen den Autheur en een Criool. 183.
Vremt *Voorval* den Autheur te Mixco overkomen. 294.
Voorwaerden op dewelcke de Priesters op de Dorpen werden gelonden. 331.
Vreese der Spanjaerden voor de Indianen van Capala. 129.
Vreese des Autheurs moetende des naghts in eene woestijne blijven. 165.
Swaere *Vraght* den Autheur afgevordert op een Gallioen. 422.
Vreese der Spanjaerden in de Provincie van de Zoques. 199.
Vreese der Spanjaerden over het innemen van Truxillo door de Hollanders. 252.
Vryheden van die van Guacocingo. 52.
Vryheden der Vrouwen in het speelen te Mexico. 95.
Vryheyd eeniger Indiaensche Dorpen hoe die verkregen is. 300.
Vrouwen in het Paleys des Coninghs van Mexico, 67.
deselve werden opgesloten. 68.
Vrouwen van Chiapa drincken Chocolate in de Kercke. 193.
Sy gaen in de Clooster-kercken, ende verlaeten die eyndelijck mede. 194.
Vrouwen speelen sterck te Mexico. 95.
Vrughtbaerheyd van de grond van het Landt van Tlaxcallan. 48.
Vrughten die te Mexico vallen. 104.
Vrughtbaerheyd van Peru. 139.
Vrughtbaerheyd van de Valeye van Atlixco. 155.
Vrughtbaerheyd van het Eylandt Espagnola. 146.
Vrught van de Cacao is tweederley. 205.
Vrughtbaerheyd van de Zeldales. 200.
Vrughtbaerheyd van het Land omtrent het Vleck St. Martin. 226.
Vrughtbaerheyd van de Landt-streecke omtrent Guatimala. 250.
Uytstreckinge van de jurisdictie van den Viceroy van Mexico. 105.
Gevaerlycke *Uytwerckselen* van den Noorden wind. 35.
Schaedelijcke *Uytwerckselen* van den Indiaensche dranck Chica. 288.
Gevaerlijcke *Uytwerckselen* van het ongedierte Nigua 341.
Gevaerlijcke *Uytwerkinge* van de Tabardillo, een Pestilentiale koortse in America. 338.
Universiteyt te Mexico. 93.
Uytsteeckentheyd en praght der Kerck-cieraeden in Mexico. 95.
Een *Vulcanus* die seer seer swaere steenen uytwerpt. 374.
Vulcanussen ende abuys der Spanjaerden daer omtrent. 237.

W.

Wapen van Mexico. 73.
Wapenen van den gerevolteerde Negers in Guatimala. 253.
Waranden met Wild van den Coningh van Mexico. 71.
Waeren aen de Golfo de Salinas vallende. 409.
Waeren die op de Merckt van Mexico verhandelt wierden. 80.
Ongesont *Waeter*. 219.
Gewijd *Waeter* in de Mexicaensche Tempelen. 88.
Tweederhande *Waeter* in het Meer van Mexico. 64.
Waeter Godt te Tlaxcallan, 48.
Waeterleydinge tot den dranck hoe die gereynight ende onderhouden wert. 72.
Waeterleydinge van drie mijlen langhom trent Mexico. 64.
Waeter-molens omtrent Xocotenango, 230.
Waeter-vulcanus, 238.
Deerlijcke *Wanhope* der Indiaenen door het harde tractament dat haer de Spanjaerden

den aen doen. 275.
Wasch-keerssen brengen de Priesters der Indianen groot voordeel aen, 304.
Aengenaeme *Wegh* by Guatimala. 267.
Wegh van Guatimala nae Vera-Paz. 270.
Wegh op den Bergh Rabinal is seer gevaerlijck. 271
Wege-laegen aen den Autheur door een Spaenjaert geleght. 344.
Wegen om tot de Stadt Guatimala te komen. 237.
Wegen om tot Mexico te komen. 102.
Moeyelijcke *Wegen*. 321
Groote *Welspreeckentheyd* der Indianen. 302.
Wetten van die van den Lande van Nicaragua. 133.
Wijn te persslen in America verboden. 45,
Wijn die de Spaenjaerden aen de Indiaenen verkopen wert vervalscht, 289,
Wijn op de Dorpen aen de Indianen te verkopen is verboden, 289,
Wijn-Godt te Tlaxcallan, 48,
Wijse op de welcke men de Tempelen in Mexico maeckte, 84,
Wijse om de Menschen op te offeren, 86,
Wijse op dewelcke de Geestelijcken nae Oost ende west Indien werden gesonden. 7,
Wijse op dewelcke de Steden ende Vlecken in Guatimala van vleesch voorsien werden. 241,
Oude *Wijven* die de Backsters van de Priesters in America op des Dorps lasten onderwijsen. 207,
Winsten van den Marquis de Seralvo, 106,
Aengenaeme *Woestijne* by Mexico, 121,
Groote *Woestijnen*, 163, en 395,
Woonplaetse der Indianen in Mexico, 94,
Wreedheyd der Spaenjaerden doet haer een Goud-mijne verliesen, 255,
Barbaerische *Wreedheyd* van Juan Palomeque over sijne Sla van, 255.
Barbarische *Wreedheyd* van Dom Nunnio de Guzman, 124,
Wreedheyd der Spaenjaerden over de Indianen, 120,

X.

X*Alappa* de Vera-Cruz. 38.
Xalisco en Stadt in nieuw Galicien, 128,
Xicotencatl Overste van de Stadt Tlaxcallan, 46,
Xocotte een vrught van America, 229,

Y.

Y *Delheyd* van den Gardiaen van Xalappa de Vera Cruz. 36,
Onverstandigen *Yver* der Geestelijcken, 22,

Z.

Z *Alazar* een Priester doet veel quaeds in den oploop van Mexico. 113,
Sijne Sententie, 115,
Zoiaba een Vleck in America, 223.
Zumpango, 156,

EYDNE

ONDERRICHTINGE

Voor de Boeck-binders om te ſtellen de Plaeten in deſe

VOYAGIE.

1 Op-ſtant der Wilde in Guadaloupe. - - - - Pag. 23
2 Mexico. - - - - - - - - 61
3 Op-loop te Mexico. - - - - - - - 113
4 America. - - - - - - - - 117
5 Begravinge van den Koningh der Mechaocanen. - - - 126
6 Gevaerlijcke Paſſagie. - - - - - - 170
7 Onnooſelheyd der Indianen. - - - - - 222
8 Guatimala. - - - - - - - 231
9 Vreemde maniere van 't Dorſſchen. - - - - 265
11 Gierigheyd der Geeſtelijcken. - - - - - 309
12 Vliegende Springh-hanen. - - - - - 336

B
552
D700
G133n